

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

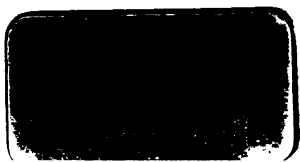
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600023045K

SCRIPTORES
HISTORIAE AVGVSTAE

AB HADRIANO AD NUMERIANVM.

HENRICVS IORDAN ET FRANCISCVS EYSENHARDT

RECENSERVNT.

VOLUMEN I.

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCXIII.

221. e

.1 5 .155

HENRICI IORDANI PRAEFATIO.

Historiae Augustae ab Hadriano ad Numerianum scriptores quod post Salmasii et Gruteri curas magis magisque ex hominum doctorum manibus et consuetudine exierunt, eius rei causa a critici instrumenti condicione repetenda est. Palatinus enim codex ille a vulgatis exemplaribus mire diuersus quemque ad instauranda scriptorum uerba solum ducem esse Salmasius monstrauerat cum inter deperditos uel delitescentes numeraretur, sine tali adiumento plerique uidentur de emendatione paene desperasse. ita factum est ut praeter Vlricum Obrechtum qui egregia aliquot inuenta sua editioni anno 1677 emissae addidit nemo nauiter promouerit horum monumentorum crisin, donec his ipsis temporibus Godofredus Bernharydyus et Hermannus Peterus denuo eam susceperunt factitandam. sed ille quidem debili ut infra dicetur subsidiorum apparatu instructus substitit ante hos uiginti annos locis aliquot corruptis haud infeliciter temptatis; hic codicem nactus Palatini fere geminum Bambergensem quamquam interpolationis sensim inuectae naturam accuratius quam olim factum erat aperuit, Palatini tamen libri desiderium non prorsus exemit. quare cum hieme anni 1861 ipsum illum Palatinum Adolphus Kiesslingius in Vaticana bibliotheca felici fortuna repperisset, ego statim ad recuperandum hoc uitarum diu neglectarum iam non unicum at grauissimum fundamentum me contuli. ac peracto negotio cum mihi in patriam reuerso Franciscus Eyssenhardtus narraret Bambergensem sese librum pertractasse

integrum, coniungere operam neque pati in tempus incertum iacere has copias uisum est.

Recensuimus igitur uitas diuersorum principum et tyrannorum ad fidem Palatini et Bambergensis codicum ita ut nec recentioribus libris inuestigandis uel examinandis operam impenderimus neque uero coniecturas fere nisi certas in ipsa scriptorum uerba receperimus. quo instituto id quod grauisimum erat uidemur nobis consecuti esse: ut patefacti sint fontes ex quibus qui amplius quaerere uolent hauriant. quodsi quae minus recte a nobis administrata esse ipsi lectione iterata animaduertimus, emendandi oportunitatem dabit tertium uolumen quo Casauboni et Salmasii commentarios ita ut poscit ratio correctos contractos auctos edere propositum est.

Nunc quae sit horum librorum critica ratio exponam breuiter neque uero recoquam quae Peterus dissertatione sua Bonnae 1860 edita laudabili diligentia absoluit.

Codicibus igitur usi sumus integris duobus, tertio excerptorum hisce:

codex
Bamber-
gensis

B = codex Bambergensis E III 19 n. 33331 (Iaekii catal. I p. 140) s. VIII litteris Saxonice scriptus in membranis formae quadratae CCXIII siue quaternionibus quorum unus sex alius septem foliis constat XXVII. paginae sunt uersuum uicenorum et quaternorum. folii primi cuius pars dimidia inferior cultro resecta est pagina prima uacua est, altera haec continet manu ceteris aequali uel eadem scripta:

EXCERPTA SPARTIANI DE PRINCIPIBUS.

De iulio capitolino.

De aelio spartiano et de mario maximo.

De aelio lampridio.

De uulcacio gallicano et auidio cassio.

De trebellio pollione.

De flauio uopisco.

sequitur deinde index uitarum (fol. 2 r.) idem qui in codice Palatino, quem infra adscribam ubi agam de archetypo libro, f. 3 'Spartiani de uita hadriani' e. q. s. — inscriptiones uitarum plerumque rubricatis litteris exhibentur. cetera quae item cum

Palatino communia habet infra tradam. scriptus est codex manu eadem a principio ad finem litteris pulchris et mensura Palatini grandioribus. eadem manus in margine adposuit uersiculos inter scribendum omissos eademque aut certe hominis aequalis manus correxit interdum errores calami leuiore. sunt tamen manus eius emendationes paucissimae quaeque fere in singulis litterulis mutandis uel in uerbis dispescendis iungendisue uersentur. alterius manus non admodum recentis temptamina et ipsa satis modesta neque ad uerba grauiore uitio corrupta pertinent neque alius codicis conlati uestigia produnt. praeterea legit librum saeculi fere XII magister quidam resque notabiliores in margine commendauit 'Odelrico puero' (nam ita eum adloquitur p. 171 codicis) in hunc fere modum 'nota puer fortitudinem claudii cesaris', 'nota puer excommunicationem senatus' (nam ita uocat diras adclamationum), 'puer et pueri plange' (in morte Alexandri) et similiter sescenties.

In tegumento codicis impressa sunt uerba 'Capitulum Bambergense. 1611.' esse hunc codicem Salmasii Palatinum putabat Cramerus (Hauschronik p. 128), sed falli eum Peterus intellexit qui idem primus scripturarum exempla in dissertatione sua et in 'exercitationibus criticis in scriptores historiae Augustae' Posnaniensis gymnasii programmati a. 1863 insertis proposuit. contulit eum Franciscus Eyssenhardtus cum Hackiano exemplo iterumque eum Berolini contulimus integrum cum ipsis editionis plagulis, ut satis confidenter sponderi possit non multa de hoc libro nos fugisse.

P = codex Vaticanae bibliothecae Palatinus n. 899 s. X ^{codex Palatinus} solito eius aetatis genere litterarum in membranis formae quadratae CCXVI siue quaternionibus XXVII scriptus. paginae sunt in sedecim membranis prioribus uersuum uicenorum quinquenorum, a decima septima senorum et uicenorum. fol. primo r. et u. scriptus est index quem infra exhibui. f. 2 r. incipit 'Spartiani de uita hadriani' e. q. s., secuntur uitae ordine eo quo in indice. inscriptiones uitarum ut in Bambergensi rubricatae sunt fere omnes. emendatus est codex passim sae-

piusque rasura deformatus. nam et prima manus uel primae aequalis leniora uitia plurima correxit et uersiculos in margine addidit et recentiores duae uel tres, quae mihi saeculi XIII uel XIII uidebantur esse, audacius in corrigendis scriptorum uerbis grassatae sunt. qui correctores leniores corruptelas innumeras feliciter sustulerunt, in grauioribus si quando periculum fecerunt pessime rem egerunt (cf. uol. I p. 15, 18. 20, 10. 48, 18 cett.): ut uel inde satis constet eos meliore libro usos non esse. accedit quod ubi scripturas discrepantes hac nota 'al.', hoc est sine 'alii' sine 'aliter', adscribunt has ipsas in suspicionum futilissimarum numero esse apparet. uelut uol. I p. 28, 5 uerbis 'potueritque amouere' adscriptum est 'al. petiuerit' uel p. 33, 5 ad uerba 'homo tristis et integer' adnotatum 'al. castus' et similia. quare ubi uerum a correctore primae scripturae substitutum est uelut I p. 52, 1 pro 'uineas etiam urbis' 'al. uias', ne talia quidem uidebuntur ex alio eoque meliore libro esse petita. harum igitur adnotationum ineptiores omisimus delectu potiorum contenti. denique homo saeculo XIV non inferior adnotatione in margine scripta conatus est turbatum foliorum ordinem (u. infra) restituere. capitula quibus a Grutero oratio solet distingui a manu recenti adscripta sunt.

Contulit codicem Claudius Salmasius, deinde Ianus Gruterus. atque ille quidem non solum multas discrepantias omisit uerum etiam, id quod fortasse schedarum eius permistione factum est, falsas rettulit quarum partem maiorem correxit Gruterus, reliquam nos ne nostro uel typothetae errore peccasse uideremur diligenter adnotauimus. post Gruterum codex translatus Romam cum ceteris Palatinis latuit in Vaticana neque inuentus est ab eo qui Bernhardyi inssu ibi quaesiuit. inuentum, ut dixi, ab Adolfo Kiesslingio contuli ego totum cum Bipontino exemplo annorum 1861 et 1862 hibernis mensibus. praeterea Vlricus Koehlerus et Carolus Zangemeisterus nos sciscitantes si quae dubia erant iterum iterumque inspecto libro per litteras certiores fecerunt. ubi in rebus leuioribus quaerere noluimus neque uero in exemplo Bipontino discre-

pantiam ego notaueram, ob quam propter Bambergensis libri scripturam suspicio oriebatur, ibi interrogationis nota (?) adposita indicauimus ex silentio meo de Palatino parum constare.

Excerpta Palatina (nam ita uocauit librum Salmasius) una cum integro Palatino a Kiesslingio reperta continentur codice Vaticanæ bibliothecæ Palatino n. 886. uolumen hoc compositum est partibus uariis diuersæ ætatis, quarum recentiores (in quibus Sallustius et Solinus) transeo; sed fol. 125 insertum est excerptum ex libro Saturnalium Macrobiani (cf. Iani præf. uol. II p. 6) scriptum manu s. X eademque continuatum illi legitur (f. 165) EX LIBRO SPARTIANI DE VITA CAESARVM EXCERPTVM. continet excerpta e uitis nostris ab Hadriano usque ad Alexandri uerba c. 53 'Germanos ac Persas', quæ leguntur f. 164 r., ita tamen ut Alexandri uitæ ut in Bamb. et Pal. libris Maximinorum pars inserta sit (u. infra) quod in margine manus recentior adnotauit: dein, pagina f. 164 u. uacua relicta, f. 165 incipit OPOR-TVIT QUIDEM cett. usque ad uerba FAVII CLAVDII GORDIANI FVLGENTI VIRI CLARISSIMI QVARTVS DECIMVS LIBER ABSQVE O EXPLICIT INCIPIT QVINTVS DECIMVS ABSQVE P. — De hoc libro Salmasius ad uitæ Hadriani principium 'uidi' inquit 'antiquissima Spartiani excerpta quæ seruantur in bibliotheca illustrissimi principis comitis Palatini, quibus excerptis si fides habenda est, nullus in hac historia Vulcatio Gallicano locus, nullus Aelio Lampridio, nullus etiam Iulio Capitolino nisi in Maximinis tantum et iis imperatoribus qui sequuntur, reliquos enim omnes ab Hadriano in Maximinos Spartiano soli tribuit et Maximinos etiam.' nimirum lemmata excerptorum ita procedunt 'Ex libro Spartiani de uita Caesarum excerptum. incipit de adriano' — 'de com-^{us} modo et helio uero' — 'eiusdem marci antonini^{us}' — 'item eiusdem de uero antonino' — 'de didio iuliano' — 'de com- modo antonino' — 'de heluio pertinace' — 'de auidio cassio' — 'de seuero' — 'de antonino caracalla' — 'de antonino geta' — 'de antonino heliogabalo' — 'de deadumeno antonino' — 'de opilio macrino' — 'de clodio albino' — 'de aurelio alexandro.' recte

ex-
cerpta
Pala-
tina

igitur Salmasius dixit in hoc libro praeter uitas a Maximinis ad finem omnes tribui Spartiano, et Maximinos quoque: si quidem pars huius uitae nullo auctore adscripto inserta est Alexandro.

Esse autem codicem nostrum Salmasii et Gruteri 'excerpta' etiam scripturis inde prolatis certum est. sufficient exempla quae infra scripsi. Gruterus igitur testatur Hadr. 12 (p. 13, 6) excerpta 'tamen' pro 'tantum' exhibere, Albini 14 (p. 159, 12) in 'secundo Palatino' correctum esse 'publicare studuit' pro 'publicare tu id', Macrini 12 (p. 183, 21) 'prauī pudoris suspecti essent idque' pro 'prauī pudore suffectus sentitque'; item Salmasius Alex. 37 (p. 243, 13) 'Palatini scripturam' esse hanc 'tartarationem' ('tarrationem' est in integro): quae extant omnia in codice nostro. nec obstat quod raro siue Gruterus siue etiam typosetha errauit uelut Hadr. 21 (p. 20, 10) ubi in codice est 'qui noli ait', apud Gruterum 'qui nolit.'

Facta sunt excerpta ab eo ipso qui scripsit codicem, homine inperito, festinanter et ita ut neque orationem scriptorum nisi rarissime in breuius contraheret, sed omitteret particulas integras nullo grauiorum delectu habito, nec denique ipse de suo adderet nisi uerba quaedam quibus disiectas sententias conecteret aut talia qualia in fine Hadriani extant 'et alia quam plura' uel post acclamationes p. 101, 16 'et reliqua quae plurima': ubi tamen plura in codice archetypo non extabant. cuius rei documento sint (nam similiter in omnibus uitis rem egit scriptor) Hadriani uitae integra et contracta inter se comparatae. has igitur partes transscripsit epitomator additis de suo quae quadratis uncis inclusi. (p. 1, 1) 'origo — (p. 1, 14) diceretur (p. 6, 20) [mortuo Traiano Hadrianus] adeptus imperium (p. 11, 12) de militum etiam — (p. 11, 14) uersaretur. (p. 11, 19) ante omnes — (p. 11, 23) diuideret. (p. 12, 14) compositis in Brittannia — (p. 12, 20) hiemauit. (p. 12, 24) quo quidem — (p. 12, 27) tradidit. (p. 13, 3) Germanis — (p. 13, 15) attribuit. (p. 13, 17) denique — (p. 13, 18) iter fecit. (p. 13, 22) toparchas — (p. 13, 23) Parthorum. (p. 13, 31) Anthiochenses — (p. 14, 3) genitalia — (p. 14, 5) peragrata Arabia — (p. 14, 8) fleuit. nec quisquam principum tantum

ta orbem
 celeritem per agravit' (de quibus uerbis e p. 13, 15 huc translatis infra dicetur) (p. 14, 13) 'fuit enim — (p. 14, 14) peritissimus. (p. 14, 16) amatoria carmina uersibus composuit. idem armorum — (p. 15, 28) rotandos. (p. 16, 4) mathesin — (p. 16, 7) acturus esset. (p. 16, 12) in summa — (p. 16, 13) Heliodorum philosophos (p. 16, 15) habuit (p. 16, 27) publice frequenter — (p. 17, 6) defricari. (p. 18, 26) fecit et — (p. 18, 27) Tiberim. (p. 19, 18) nam fuit etiam dicaculus — (p. 19, 21) negaui. (p. 20, 9) nam cum — (p. 20, 11) seruus. (p. 21, 9) ante horam octauam — (p. 21, 10) passus est. (p. 21, 21) peragratiss — (p. 22, 12) elium cesarem uerum appellauit. (p. 24, 2) apud Baias periit — (p. 24, 3) Puteolis. (p. 24, 7) et moriens — (p. 24, 13) iocos. (p. 24, 15) uixit — (p. 24, 16) m. XI (p. 24, 17) statura — (p. 24, 22) participauit. (p. 24, 24) Tiburtinam — exaedificauit. (p. 24, 28) signa — habuit. (p. 24, 30) anulus — (p. 25, 1) dilapsus est. (p. 25, 5) somniauit etiam se — (p. 25, 6) impetrasse [et alia quam plura] DE COMMODO ET HELIO VERO' cett. — ceterum hic quoque liber correctus est ab ipso librario siue ab homine ei fere aequali, modo inapte modo recte.

Contuli ego integras uitas Hadriani, Aelii Veri, Pii, Marci et Veri, Iuliani, Commodi. ceteras urgente tempore percurri et si quae inessent diuersa ab alterius Palatini scriptura quae-siui. de qua re agam infra. in commentariis criticis raro nec fere nisi integri Palatini prima scriptura deleta erat excerptorum scripturam exhibui. addo uideri Fridericum Sylburgium hunc ipsum excerptorum librum significare, cum parans historicorum Romanorum editionem epistulis ad Paulum Melissum Palatinae bibliothecae praefectum haec scribit a. 1588 d. 8 Maii (p. 21. ed. Creuzeri) 'petii nuper ut uulgatam Spartiani editionem cum epitome uestra, ut Pithoeus appellat, conferres, ut ex ea demum collatione certior fierem sitne epitome an plena historia quae in bibliotheca uestra extat de uita imperatoris ἀναγραφή.' deinde eiusdem mensis d. 15 acceptis codicis illius specimine (p. 23) 'quamquam e parcis illis uersibus quos misisti et ex foliorum numero quem indicasti iam

paene certus sum non epitomen esse historiae Augustae ex Spartiano et ceteris excerptam sed ipsam eorundem historiam, procul dubio tamen a uulgatis editionibus non numquam discrepantem.' denique 6. Iunii (p. 28) 'uestri codicis auctoritatem passim uulgatis editionibus anteferendam esse uideo'. at in praefatione secundi historiae Romanae auctorum uoluminis idem Sylburgius m. Septembri eiusdem anni 1588 'a uetustis libris nihil auxilii' sibi fuisse ad edendas has uitas conquestus est.

recen-
tiores
codices

Reliqui codices de quibus quidem constet saeculo XV uel XIII non antiquiores uidentur esse. quorum notitiam addam in eorum gratiam qui in eos inquirere uolent. igitur quos Bernhardyus in usum suum conferri iussit (cf. prooemia eius duo Halensia aa. 1845 et 1846) Vaticani hi sunt duo:

1. Vaticanus 1899 s. XV uel XIII exeunte in membranis formae maximae scriptus continet uitas integras usque ad uerba 'melius quam potuisse contendas feliciter. explicite uite diuersorum principum et tyrannorum adiuto adriano usque ad numerianum feliciter utere felix.' praemittitur index uitarum 'gesta et uitas supra scriptorum principum scripserunt infra scripti Istoriographi. uitam helii adriani scripsit helius spartianus' et sic deinceps ordine cum Palatini et Bambergensis indicibus congruo.
2. Vaticanus 1901 Romae a. 1470 in membranis formae maximae scriptus incipit sic 'Aelii Spartiani in diui Hadriani uitam liber incipit. origo imperatoris Hadriani' et reliqua. infra adscriptum TIRASONENSIS. PETRI. FER-
RICI. EPISCOPI. in fine libri '... quam potuisse contendas feliciter. explicite uite diuersorum principum et tyrannorum a diuo Hadriano usque ad Numerianum.' sequitur uitarum index per ordinem auctorum earum compositus. extremo libro legitur 'deo gratias. anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo. die uicesima mensis marcii. Ego iohannes ten lande de Reess. colonien. dioec. iuris pontificii et legalis professionis scolaris perusinus transcripsi hoc opus nomine Reuerendi in christo

patris et domini domini pe. episcopi Tirasonensis Pauli diuina prouidencia pape II referendarii secreti' etc. 'pontificatus eiusdem domini nostri anno sexto Rome.' — de his codicibus sciscitanti mihi quae opus erant scripsit Zangemeisterus. rettulit idem de codice

3. Ottoboniano 1304 s. XV uel XVI 'ex codicibus Ioannis Angeli Ducis ab Altaemps.' inscriptus est 'Helij Spartiani Historiae' uitasque continet integras omnes. hic uidetur esse codex ille quem nominat Montfaucon (bibl. I p. 188). uidi praeterea ego
4. Vaticanum 5114 s. XIII uel XV continet fol. 32 v. 'flores ex uita ellij imperatoris collecta ex historia ellij Sparciani auctoris operis istoriographi' secuntur ex ceteris uitis flores.
5. Vaticanum 3311. continet Diadumenum Opilium Macrinum Alexandrum uitas manu Pomponii Laeti scriptas.

Praeter recentes hos quinque duosque illos antiquissimos in Vaticana bibliotheca alii codices non sunt inuenti.

Praeterea aliquot recentiorum librorum (in quibus est Casauboni regius qui nunc inter Parisinos est n. 5807) notitiam composuit Peterus diss. p. 24 sq. quibus addere licet codicem quem in museo Britannico adseruari fama ad nos perlatum est. de his igitur amplius quaerere nihil opus uidebatur.

Bambergensem et Palatinum codices ex libro archetypo archetypus
codicum
Palatini et
Bamber-
gengis eodem cum diligentia admirabili transcriptos esse in primis docent congrui in utroque codice hiatus in Valerianorum et Gallienorum uitis (uol. II p. 71 — 74), deinde index uitarum item consentiens quem infra scripsi ut legitur in *B* et *P*:

VITAE DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM A
DIVO HADRIANO (ADRIANO *B*) VSQVE AD NVMERIA-
NVM DIVERSIS CONPOSITI

- I spartiani uita hadriani
- II item eiusdem heluius uerus caesar
- III item iuli capitolini antoninus pius
- IIII item iuli capitolini marcus antoninus philosophus

- V item eiusdem uerus
- VI aeli spartiani (spartani *B*) didius iulianus
- VII aelii lampridii commodus antoninus
- VIII iuli capitolini heluius pertinax
- VIII uulcacii callicani .nc. au dius cassius
- X aelii spartiani (spartani *B*) seuerus
- XI eiusdem pescennius niger
- XII eiusdem antoninus caracallus
- XIII eiusdem antoninus geta
- XIII aeli lampridii antoninus uarius heliogabalus
- XV eiusdem diadumenus antoninus
- XVI iuli capitolini opilius macrinus
- XVII eiusdem clogius albinus
- XVIII aeli lampridii (lampridi *B ante corr.*) alexander seuerus
- XVIII iulii (iuli *B ante corr.*) capitolini duo maximini (maximiani *p*)
- XX eiusdem gordiani tres
- XXI eiusdem maximus (maxianus *B*) siue puppienus et balbinus
- XXII eiusdem ualeriani duo
- XXIII eiusdem gallieni duo
- XIII (XIII *om. P*) eiusdem tyranni (traiani *p*)
- XXIII (XXIII *om. B*) cyriades
- XXV postumi duo
- XXVI lollianus
- XXVII uictorini duo
- XXVIII marius
- XXVIII (^{III}_{xxv} *P*) ingenuus
- XXX regilianus (religianus *B*)
- XXXI aureolus
- XXXII macrini duo
- XXXIII quietus
- XXXIII odenatus
- XXXV (XXXVI *B*) herodes
- XXXVI (XXXVII *B*) meonius

- XXXVII (XXXVIII *B*) ballista
 XXXVIII ualentes duo
 XXXVIII piso
     XL aemilianus
     XLI saturninus
     XLII tetrici duo
     XLIII trebellianus
     XLIII herennianus
     XLV timolaus
     XLVI celsus
     XLVII zenobia
     XLVIII uicturia
     XLVIII ticus
     L censorinus
     LI treuelli pollionis diuus claudius
     LII flauii uopisci syracusi diuus aurelianus
     LIII eiusdem tacitus
     LIII eiusdem florianus
     LV eiusdem probus
     LVI eiusdem firmus saturninus proculus et bonosus
     LVII eiusdem carus (charus *P*) charinus et numerianus.

Et corporis quidem totius inscriptio ac numeri uitarum rubricatis litteris scripti sunt, in Palatino quae leguntur in fol. 1 r. usque ad n. XXXVIII paullum euanida a recentiore manu (*p*) reficta sunt, ad antiquos tamen ductus qui probe dinoscuntur. ipsae uitae eadem qua in indice serie procedunt. itaque post Veri uitam in hunc modum ceterae se excipiunt: 'explicit eiusdem Verus feliciter incipit Didius Iulianus Aeli Spartiani feliciter — Didius Iulianus explicit incipit Antoninus Aeli Lampridi — Commodus Antoninus Aeli Lampridii explicit. incipit Pertinax Iuli Capitolini — Heluius Pertinax explicit incipit Auidius Vulcacii Gallicani u. c. feliciter — Auidius Cassius Vulcacii Gallicani u. c. explicit incipit Aeli Spartiani Seuerus — Aeli Spartiani Seuerus explicit incipit Pescennius Niger — Pescennius Niger Aeli Spartiani explicit incipit Antoninus

Caracallus — Antoninus Caracallus Spartiani explicit incipit Antoninus Geta feliciter — Antoninus Geta explicit incipit Aeli Lampridii Antoninus Heliogabalus feliciter — Aeli Lampridii Antoninus Varius Heliogabalus explicit incipit Diadumenus Antoninus Lampridii — Diadumenos Antoninus Aeli Lampridii explicit incipit Opilius Macrinus Iuli Capitolini feliciter — incipit uita Clodii Albini Iulii Capitolini — uita Clodi Albini Iuli Capitolini explicit incipit Alexander Seuerus Aeli Lampridii.

turbatus
foliorum
ordo

Sed quod est grauius turbatus iam in codice archetypo orationis in Alexandri et quae secuntur uitis ordo transiit in Bambergensem ac Palatinum hoc modo: recte procedunt omnia usque ad p. 248, 25 (Alex. 43) 'futuros si id'. his continuantur (numeri uncis inclusi uerum ordinem indicant):

- I (II) [Al. 58] optate uenisset — [Maxim. 5] occupatus est. occiso Heliogabalo ubi
- II (I) [Al. 43] primum fecisset — [Al. 58] uario tempore cum etiam de Isauria
- III (IV) [Max. 18] sentiunt et Gordianus — [Max. et Balb. 8] homines uulgares
- IV (III) [Max. 5] conperit Alexandrum — [Max. 18] qui mecum
- V (V) [Max. et Balb. 8] quam et senatui — et reliqua.

Animaduertit rem is qui initio uitae Alexandri haec adscripsit in Palatino: 'hec istoria incorrecta multa et sollerti emendatione indiget.' idem homo, monachus puto saeculo XIV non inferior (ita et ego aetatem eius aestimabam et confirmauit sententiam nuper Koehlerus) fol. 120 r. ad uerba Maxim. 5 adnotauit haec: 'uitam Maximini et filii eius ualde confusam et cum grandi labore reductam ad semitam ueritatis sic colige: post finem infra signatum *languoribus occupatus est*' (Max. 5) 'procede ad uitam Maximi Pupieni et Balbini infra XXV carta quasi circa principium ubi est signum > et incipit *ubi conperit Alexandrum*'. (Max. 5 quae continuantur supra scriptis) 'et durat per quattuor cartas et dimidiam et pertinet usque ad locum illum *his gestis celebratisq.*' (Max. et

Balb. 8) 'ubi est hoc signum ✕ dein reuertere retro ad uitam istam Maximini ubi est hoc signum ✕ in principio sexte ubi incipit *uario tempore cum etiam de ysauria*' (Alex. 58). hic igitur ordo euadit [Maxim. 5] 'languoribus occupatus est ubi conperit Alexandrum' et reliqua usque ad Maxim. et Balb. 8 'his gestis celebratisque (Alex. 58) cum etiam de Isauria.' animaduertit igitur monachus commutatum particularum III et IV ordinem easque restituit omissis uerbis 'occiso Heliogabalo', cetera non item adsecutus est. eum quem nos secuti sumus ordinem ex parte inuenit Ioannes Baptista Egnatius, Aldinae a. 1516 editor, qui tamen omisit uerba Max. et Balb. 8 'sed dum — uulgares' Max. 18 'quam — nuncuparunt', integrum uero Salmasius qui suis illa locis inseruit. sed manserat uitium in uerbis Alex. 43 ubi edebatur 'Christianos futuros si id primum fecisset et templa reliqua deserenda.' itaque Peterus dissertationis p. 30 sqq. cum doceret omnem confusionem orationis natam esse e turbato codicis archetypi quaternionum (ita enim dicit) I II III IV ordine, intellexit quaternionis I (falso II) uerba prima non esse 'optate uenisset' quae pertinerent ad quaternionis II (falso I) principium, sed 'fecisset' immo — idque Mommsenus me docuit — 'primum fecisset': nam illud 'primum' Peterus male transtulit ad quaternionis III (falso IV) principium. praeterea Cari uitae c. 2 uerbis 'felicitas' et 'fuit' interiecta sunt eiusdem uitae c. 13 'Augustum appellauerunt' usque ad c. 15 uerba 'dicebat nullam aliam.' iam uero Peterus Cari uitae partem transpositam esse dicit litterarum fere mille et octingentarum, uideri autem folium archetypi integrum illa parte conscriptum fuisse: quodsi uersiculi a librario Bambergensi omissi et additi ipsius archetypi sint uersiculi (constant autem isti uersiculi fere sexagenis litteris), folium illud archetypi triginta, paginam quindecim uersuum fuisse ratiocinatur. inde autem efficit ut binae partes illae uitarum Max. 5—18 et uitae Alex. 43—58 in singulis quaternionibus III (nunc IV) et I (nunc II), tertia quae est uitarum Max. 18 — Max. et Balb. 8 in quaternionibus quattuor qui olim tertium locum (nunc IV) oc-

cupauerint, perscriptae fuerint. his rationibus qui siue probandis siue refutandis uacauerit eum nolui fraudare inuentis Peterianis. ceterum nobis sufficit orationis ordo certa ratione restitutus. hoc addo, uersuum archetypi in singulis paginis XVIII numerum propterea mihi minus probari quod codex ille uix nostris multo antiquior fuerit hisque ipsis, qui XXIV uel XXVI uersuum paginas continent, etiam specie externa simillimus: denique etiam antiquiores codices solent esse amplioris moduli uelut fragmentum Liuii Veronense quod XXX uersuum est, Liciniani palimpsestum quod XXIV. contra sane XX habent Vaticana Sallustii historiarum folia.

Sed archetypi codicis naturam priusquam persequar, de ceteris libris uidendum est eodemne fonte prouenerint.

excerpta
Palatina
ex ar-
chetypo
facta

Excerptorum igitur Palatinorum librum eiusdem fere cum integro Palatino aetatis ex ipsius huius archetypo descriptum esse Salmasius sibi persuasisse uidetur quippe semel iterumue excerptorum scripturas ab integro differentes secutus. neque aliter ego sentio. ac primum quidem certe non aduersatur perturbatus eodem modo quo in *B* et *P* ordo uerborum ab Alexandri uitae c. 43. nam omnia recte procedunt usque ad huius capituli uerba 'christianos futuros si id | optate uenisset' (quae uerba extrema ab eiusdem Alexandri c. 58 etiam in *B* et *P* male diuulsa esse supra dictum est). secuntur deinde uerba c. 59 'post haec cum ingenti amore' et omissis quibusdam quae secuntur cc. 60. 61. 62 usque ad uerba extrema huius capituli 'tempore periit', ex capitulo 64 uerba 'reprehensa sunt — in re publica instituerat' quibus continuantur uitae Maximinorum c. 1 'Maximinus senior' usque ad c. 4 'occiso Helio-gabalo ubi | primum fecisset et templa reliqua' (quae post lineolam posui sunt Alex. 43) ceteraque e sequentibus capitulis excerpta usque ad capituli 53 uerba 'Germanos ac Persas'. itaque etiam in excerptis ut in *B* et *P* ea pars quae pertinet ab Alex. 58 ad Max. 5 interiecta est inter uerba Alex. 43. sed neque e Bambergensi neque e Palatino repetendum est quod Hadriani c. 14 (p. 14, 8) post uerba 'muliebriter fleuit' secuntur haec 'nec quisquam principum tantam celeritem^{ta}

orbem

per agravit, quae sunt capitis 13 (p. 13, 15) ubi codices *B* et *P* ita scribunt '... adtribuit. nec quisquam fere principum tantum terrarum tantum (tam *b*) celeriter peragravit. denique ...' excerpta autem ibi '... adtribuit. denique ...' omisissis ceteris. quae res aliter fieri uix potuit nisi uerbis illis in archetypi margine scriptis et a *B* et *P* suo loco, alieno ab excerptorum scriptore insertis.

Alia potius oscitantiae librarii quam archetypo tribuenda sunt. ueluti eiusdem Hadriani c. 14 in *B* et *P* sic traditum est 'nam et de suis dilectis multa uersibus composuit amatoria carmina scripsit', ubi tria uerba extrema damnauit Casaubonus, in excerptis uero sic 'amatoria carmina uersibus composuit.' contraxit igitur epitomator uerba archetypi in quo ipsum illud emblema iam extabat insertum orationi. item Pii uitae c. 5 *B* et *P* sic scribunt 'nam et Britannos per Lollium Vrbicum uicit legatum ... et Mauros ad pacem postulandam coegit et Dacos et multas gentes atque Iudaeos rebellantes contudit per praesides ac legatos. in Achaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit.' quae in hunc modum contraxit epitomator 'nam e. B. p. Lollium uicit et Mauros a. p. p. c. e. D. e. m. gentes Iudaeos atque Aegyptum per praesides ac legatos repressit'.

Sed quoniam pari diligentia tres librarii rem egerunt, certiora e discrepantia scripturae uix efficiuntur. id quod conprobabo compositis per uitas ab Hadriano ad Commodum lectionibus integris (omittam autem orthographicas minutias, uerbaque epitomatoris properantia uel addita uel mutata, quo pertinent 'aduenit' pro 'nauigauit', 'ditauit' pro 'donauit' posita et similia) etiam eis quae in uerbis corruptis (†) consentiunt cum Bambergensi et Palatino. sunt autem *C* codices *B* et *P*, π excerpta.

p. 3, 3 italicam *B*: itali- am *P*, italicam π

12, 19 hispanias *C*: hispaniam π

12, 25 tarraconem *C*: tarraconam *ex* tarraconam π

uiridiaria *B*: uiridiaria *P* π m. 1, uiridaria *eidem* m. 2

13, 6 tantum *C*: tamen (*s. s.* tantum) π

13, 23 osdroe *P* π : ostroe *B*

- p. 15, 18 † catacannas *B* π , ante corr. *P*: catataimos *P* *m.* 2
 15, 23 pruinās π et *C* *m.* 2: ruinas θ *m.* 1
 16, 5 ianuariis *C*: ianu^{arii}um π
 posset *C*: possit π
 17, 5 parieti π *P* *m.* 2: pari^{***} *P*, parieti^{*} *B*
 21, 10 colla fundaret qui noli *B* et π *P* ante corr.: colaphum daret qui
 noli ait π *m.* 2, colafum daret et diceret noli *P* *m.* 2
 21, 23 lectualem *B* et *P* π *m.* 1: letalem *P* π *m.* 2
 24, 22 costam *C* π : cossam *P* *m.* 2
 24, 24 tiburtinam *C*: tiburtinum π
 26, 16 primus *C*: primum π
 26, 19 a uestra (aūra *P*) *C*: auram (*s. s.* aurium) π
 26, 20 † uiri et *C* π
 27, 4 † caesai *C*: caesa^{*} (*eras. i*) π
 29, 20 terrafarmacum *C* π , corr. *P* et π *m.* 2
 29, 21 pentefarmacum *C* π
 29, 23 aprunam *C*: prunam π
 31, 11 nisi π : ni *C*
 33, 13 dolobella *ex* dolouella *P* π : donouella *B*
 34, 5 aetatem manu praesente senatu *C*: manu *om.* π
 44, 23 iam imperatoriam *C*, iam ad imperatoriam dignitatem *P* *m.* 2:
 iam ad imperatoriam (*s. s.* dignitatem) π
 48, 18 habere coepit *C*: habuit π
 53, 11 funambulīs *B* π : runambulīs *P* *m.* 1, cunabulis *m.* 2
 67, 4 adhuc π : adhoc *C*, π ante corr.
 67, 8 † talephum atque fertionem arpocratiōnem (*ex* acprocratiōnem *P*)
C: telephum atque fertionem arpocratiōrem π
 69, 7 comisaretur *P*, commiseretur *B*: cōmisaretur π
 113, 2 † albius *C*: † albinus π
 113, 13 † album *P*, albiū *B*: † albam π
 115, 4 scantilla *B* et *P* *m.* 2: sanctilla π *P* *m.* 1
 87, 12 orator ei ateiūs (attius *P* ante corr.): oratore (oratore *m.* 2) at
 eius π
 87, 16 constuppatus *C* π : constupratus π *m.* 2
 88, 1 † tepidus *C* π
 96, 3 † semper *C* π
 99, 3 † quintius aemilius *C* π
 99, 8 insubido *C*: insubito π
 100, 27 saenior *C*: seuenior π
 100, 31 spoliario *C*: spolio π

de reliquis uitis addam quas enotauī scripturas corruptorum
 locorum selectas

- p. 77, 15 de affectu tyrannide *C*π: d. affectata tyrannide *corr. π*, de affectu tyrannides *corr. P*
- 78, 23 alios fumo cruciatu *C*: a. fumo cruciato *P ante corr.*, a. fumo cruciatos *π*
- 121, 3 abiit correctores in *C*π: habuit *P m. 1* et alius corrector in *π*, abuit *π m. 1*, habiit *B m. 1*
- 182, 18 † epigramma non inlatum *C*π: e. n. inlautum *π m. 2*
- 182, 25 uiderique *C*: uiderique que *π*
- 182, 27 † delatis *C*π: delatos *P*π *m. 2*
- 183, 21 † pudore suffectussentatque *C*: pudore suffectussentitque *π*, pudore suffectassent *corr. P*, pudore suffectus essent *corr. B*, pudoris suspecti essent idque *corr. π*
- 184, 23 cibusque *B*, ante *corr. P*π: cibique *corr. P*π
- 152, 1 fascea inligatus est fascea *C*π: alterum fascea *del. P*π
- 221, 2 † digno addesce uidebat *C*π: digna addiscere u. *corr. π*
- 221, 16 † uenustatem aculem quem hodieque . . . decorem *C*π: uenustatem maculae quam hodieque *corr. π*
- 243, 13 † tarrationem *C*: tartarationem (*s. s. ad certam*) *π*

In his sunt quaedam recte emendata (cf. corrigenda) quaedam temptata perperam similiterque ut in Palatino, nihil tamen quod de excerptorum codice archetypo aliter sentire cogat atque sentire me initio dixi.

Quantum haberemus ipsius archetypi testem, si certum esset id quod statuit Peterus, ad illius exemplum esse expressam editionem principem. quae cum sane miro consensu utriusque codicis scripturas referat, intererat delitescere etiamtum Palatino libro integram eam conferre, nunc inuento hoc libro facere id tanti non uidebatur. ex innumeris enim quos inspexi locis efficitur fere id quod etiam Salmasio uisum est 'in omnibus cum Palatino eam consentire ita ut plane ad eius typum et exemplar bona fide expressa et excussa uideatur' siue ut accuratius dicam factam esse uideri editionem ad apographum diligenter scriptum Palatini potius quam eius archetypi. ac ne unius quidem literulae augmentum inde nanciscimur ad uerba grauius corrupta emendanda; ubi uidemur nancisci, correcturae genus uilissimum tenemus.

princeps
editio ex
eodem ar-
chetypo
ducta

Editio igitur princeps quae prodiit Mediolani a. 1475 praemissa Boni Accursii Pisani ad Cicchum Simonetam secretarium ducalem epistula continet Suetonii Caesares, scriptores

nostros, Entropium et Paulum Diaconum. incipiunt nostrae uitae sic 'In hoc codice continentur uitae diuersorum principum et tyrannorum a diuo Hadriano usque ad Numerianum a diuersis scriptoribus compositae, Spartiani uita Hadriani' sequitur index uitarum idem qui in *B* et *P* uitaeque ipsae dispositae eodem ordine. turbatae erant in exemplo eo quod typothetae traditum est Alexandri uitae cum Maximinis partes in eundem quo in illis modum. nec qui praefuit editioni parandae suoapte ingenio illas in integrum restituere potuit. iam igitur proponam ea quibus cum Palatino manifesta cognatione sociata est princeps editio. est igitur sic

<i>in editione</i>	<i>in libris B C</i>
I. 161, 24 ad illius accusationem sui uero excusationem	uero excusationem <i>om. B, add. in P m. alia</i>
ib. 165, 20 eumque cum Seuero professum sub Scaeuola et Seuero in aduocatione fisci successisse	<i>omissa haec sunt in B, addita in P in fine paginae</i>
ib. 221, 17 quem — uidemus decorem inesse rubeum (<i>sic</i>) staturae militaris robur militis	quem — uidemus decorem esse rubrum staturae m. r. m. (rubrum <i>add. p, om. B</i>) <i>C</i>
II. 58, 12 longissimi hominis collo superpositum	<i>quae sunt in P (nisi tamen inducere neglexi) om. B.</i>
ib. 97, 10 intrasse domum in qua se pugione transfudit atque ita	in qua se atque ita <i>C, sed p correxit ut in ed. pr.</i>

Haec euincunt aut ipso Palatino libro usum esse editorem eiusue apographo aut quod certe mirum esset tertio aliquo libro, in quo illud 'rubrum' (I p. 221, 17) quod ex repetitione sequentis 'robur' ortum est inculcatum fuerit. accedunt leuioris momenti editionis cum Palatino similitudines, quarum potiores infra conposui:

<i>editio</i>	<i>Palatinus</i>	<i>Bambergensis</i>
I. 3, 3 italiam	itali-am	italicam
5, 21 defuncto	defūto	definito
18, 20 centum	centum	conto
33, 13 dolobella	delouella	donouella
98, 23 perficiem	perficiem	perficium

<i>editio</i>	<i>Palatinus</i>	<i>Bambergensis</i>
I. 88, 26 lebrorum (<i>sic</i>) minister	letonum (<i>corr. in leno-</i> <i>num</i>) minister	lelomihi minister
90, 29 nuptusque	nuptiisque	nieptusque
96, 2 quasi	quase	a se
189, 27 neruis agitari	nerui sagitari	nerui sagitare
216, 26 malorum	malorum	maiorum
230, 2 uultu inardescen-	uultu inardescente <i>ex</i>	uultu non ardescen-
cente	uultu non ardescen-	
	<i>corr.</i>	
II. 21, 6 et omnes re-	et omnes regias (ge-	et omnes auratas
gias	gias <i>ante corr.</i>)	
67, 7 nempe	*nepe (<i>fuit mepe</i>)	me sepe <i>ex</i> mepe
56, 27 praecipiti usu	praecipiti usu <i>ex</i> pra-	praecipi usu
	cipi usu	
107, 5 ut ille	ut ille	utile

Quae omnia si ad artio rem Palatini editionis que cognationem pertinent — Bambergensem certe a tali cognatione excludunt — tamen decidere rem uix patiuntur. idque eo minus potest fieri quod grauius corrupta plerumque in utroque codice, ne litterula quidem in altero utro uariata, leguntur congrua inter se: eaque ne editio quidem nisi rarissime inmutauit. ueluti in tribus his libris leguntur haec uerborum monstra:

- I. 48, 17 licum cum alio
- 171, 21 anarbore tractator
- 206, 25 subdecio
- 221, 16 aculemquem
- II. 107, 11 auterehculis

In aliis manu satis timida curauit editor ut Latina saltim uocabula legerentur aut quae aliquatenus possent coniungi, ueluti in his:

<i>editio</i>	<i>codices</i>
I. 20, 10 colafum daret et diceret noli (<i>ut etiam p</i>)	collafundaret qui noli
35, 7 saepe monitus se penitus eius Hadriani simula-	saepe monitus sed penitus e. H. s. i.
crum inserere	
120, 4 m. agrippa	magnaper

<i>editio</i>	<i>codices</i>
I. 149, 16 timens odiosum Commodum	umen commodum
159, 12 publicauit	publicasse tu id
161, 13 his qui fidelioribus erga erant se (<i>sic</i>)	his quos fidelioribus erga se
172, 11 patri dolet	patri deret
182, 18 non latinum	non inlatum
182, 27 delatinis	delatis
183, 21 pudoresuffectassent cum correctore Palatini	pudore suffectussent (<i>suffectus essent corr. Bamb.</i>)
189, 26 ut rumpi non potuerit uiris intersedentibus cum correctore Pal.	utrum non potuerit u. i.
199, 3 quanuis uirgo	quamquisgo
II. 57, 5 in formam	in forma

Et sic fere uersatus est in laceris Valerianorum et Gallienorum partibus explendis uelut (in quibus uncis [ ] inclusi supplementa a *p* addita) in his:

II. 71, 15 nobis multus sermo fuit uel Saloninum filium etiam Gallieni qui et Gallienus dictus est in libro adiunctus	mul[tus] nobis fuit se[rmo uel] Saloninum fi[lium etiam] Gallieni qui et Gallienus est dic[tus huic] libro adiun[gam]
---	---

Rarius audaciore manu correctae sunt mendae uelut in his:

<i>editio</i>	<i>codices</i>
I. 15, 18 catacricianos	catacannas
53, 25 ut si quis uellet fabricaret	nequis uelle abfricaretur <i>P</i> , n. u. abfabricaretur <i>B</i>
155, 20 testantur Albinum uirum utilem	constat eum uirum Albinum
184, 7 semper fuisset acclamatum	se pro seruis sed clamatum
200, 18 non ferenda eius dicta luxuria disputare	mipace de eiusdem dictum l. d.
241, 11 quos ante retuli libenter	quam ne tuli ueniter
247, 4 aues	gacplae

et quae supra dixi cum Palatini correctore conspirare. contra cum correctore Bambergensis libri editio addit quaedam uelut:

- II. 57, 1 defuit
83, 8 agitauit

quae tamen quivis de coniectura inuenire poterat. atque ea quae supra retuli editoris temptamina incassum ceciderunt fere omnia: leuiora uitia sublata sunt passim inter quae potest accidisse ut sint quaedam quae Salmasii nomine notauimus, quem editionis auctoritatem adponere interdum oblitum esse experti sumus.

Quae cum ita sint contendere posse mihi uideor, si codice editor usus sit duobus illis simillimo ex eodemque archetypo descripto, eius rei fructum siqui fuerit eundem pessum dedisse emendandi studio neque noui quidquam ex editione principe ad constituenda uitarum uerba erui. potest autem cogitari fuisse in Italia saeculo XV librum uitarum antiquum simillimum Palatino ex quo codice et princeps editio expressa sit a. 1475 et descriptus Romae a. 1470 codex Vaticanus n. 1901: id quod persequi aliis relinquo.

Deuenimus ad libros recentiores de quorum nonnullis certum constat iudicium, nullum de aliis. regius igitur et Puteaneus Parisini libri quibus Casaubonus est usus interpolati sunt neque id quod perspexit Salmasius usum habent ullum ad sananda corrupta uitarum uerba.

Sed hoc quoque Salmasium rectissime intellexisse eius rei documenta extant quibus spreta interpolatione interdum ueri speciem mentiente innumera uitia sanauit ipsae emendationes eius. adscribam uerba eius in primis memorabilia in Hadr. 1 'infinitis locis (Palatinus liber) scripturam sine dissimulatione nobis obtulit quam omnes illi quibus usus est Casaubonus libri minime expressam sed adumbratam tantum et sub uiciosae lectionis inuolucris latentem et per obscura uestigia uix ingenii ui coniecturarumque tormentis quaerendam et eruendam praeferebant.' itemque ad Valerian. 1 'a quo codice qui propagati sunt omnes istorum scriptorum codices non integrioribus esse potuerunt archetypo suo.' item ad Gallien. duo 4 sibi constare dicit ex eo 'omnes quotquot huius historiae scripti codices reperiuntur fuisse exemplatos.' sed testimonia ab ipsa scripturae discrepantia petita hic coaceruare superfluum est in re conclamata. sunt tamen praeter scri-

ex eodem
pendent
codices
interpolati

pturas uariantes quibus certissima ratione euincatur originem ducere codices interpolatos aut a Palatino aut ab eius archetypo. nimirum Casaubonus ad Alex. 43 testatur habere regium 'omnes christianos futuros si fecissent' ('si id fecisset' Puteani librum); ad Al. 58 'quibus in senatu et apud populum lectis uario tempore cum etiam de his aueia' (h. e. 'de Isauria') 'optate uenisset omnibus nominibus est ornatus.' quae cum non intellexeret Casaubonus coniecit 'de his antea fama optata uenisset'. at produnt illa codicis eundem quem supra in *B* et *P* extare diximus uerborum ordinem. transposita sunt deinde in utroque libro uerba Max. 18 ut in *B* et *P* (u. adnot. uol. II p. 13, 59), expleti hiatus uitae Gallien. 4 ex arbitrio (u. Salm. et Cas.) aliaque similia. liberi autem sunt isti quoque codices ut est consentaneum ab interpolatione ea quam ab editoribus Venetorum exemplarium annis 1489 et 1490 impressorum inuectam esse conprobauit Peterus diss. p. 33 sqq. his igitur debetur catalogus Papiniani discipulorum (uol. I p. 264) similiaque (uelut II p. 63, 7. 68, 27. 70, 24), quorum emblematum auctores singillatim non adscripsimus.

de arche-
typi
indole

Redit igitur nunc quidem res ad eum librum cuius fidesimam imaginem tenemus expressam codicibus saeculi IX Bambergensi Palatino saeculi X. quorum is est etiam in ratione scribendi uocabula consensus ut sicubi dissentiant uter utri praeferendus sit possis dubitare. neque omissa inueni ab altero codice quae in altero extarent nisi uol. I 97, 27 uerba 'uel ueneno' et 104, 18 uerba 'factus es tunc pertinax', quae desunt in *B*, extant nisi ipse falsus sim in *P* (cf. quae supra scripsi p. XI et p. XX). scatebat autem archetypus ille non solum uitiiis ab inscitia librarii repetendis sed etiam emblemata habuit in ipsum uerborum ordinem inserta e margine eius libri e quo ipse transcriptus est. cuius rei insigniora quaedam documenta illa sunt uol. I 30, 5 et II 123, 15 quaeque supra tetigi p. XVII. deinde et nomina passim orationi inepte inserta sunt imperatorum aliorumue hominum (uelut uol. I 149, 15. 153, 11) et interpretamenta singulis uoculis adscripta (cf. I 151, 16. 208, 9. 229, 14. 240, 10.

II 3, 2. 124, 14. 181, 17): quod genus corruptelas lector inueniet plures quam a Salmasio factum est ac paene in una quaque pagina a nobis detectas. quodsi de aetate qua scriptus fuerit quaeras non multo mihi uidetur antiquior fuisse ipso saeculo nono: certe quadratarum litterarum usum excludere uidentur commutatae litterae b et li (uelut uol. I 241, 13) cl et d (uelut addamnationes positum pro adclamationes) r et s similia. is codex num solus trans Alpes propagauerit uitas imperatorum ignoratur quidem, sed tenuem earum medio aeuo memoriam extare seruata testimonio Sedulii Scoti (apud Maium spicilegii Romani t. VIII p. 43) qui Maximinorum uitam uidetur legisse indicauit mihi Mauricius Hauptius. denique utrum uitarum usque ad Alexandrum series ab eo qui archetypum conscripsit contra temporum normam immutatus sit an ab eo qui in corporis cuiusdam formam ampliora uitarum uolumina contraxerit eam quaestionem hoc loco non persequor. retinuimus uulgatorum exemplarium ordinem in lectorum commodum.

Pauca moneo de nostra recensione. excusabunt lectores ^{editionis} leuiores quaedam in primo alteroque uolumine diuerso consilio ^{huius} instituta — separatim enim ego primum alterum Eyssenhardtus recensuimus — uelut retentas ab Eyssenhardto contractas ultimarum perfecti temporis formas in init ab init adit, solutas a me et similia. communi consilio retinuimus illa 'hi qui' et 'his qui' satis opinor commendata illis 'huius qui' et 'haec quae' (I 292, 4). in re orthographica, cuius praeter e et ae uel oe, ci et ti elementa permutata discrepantiam integram exhibuimus, perspicuitatem sequi quam quae in confinio quarti saeculi et barbariae sexti septimiae uagantur recipere maluimus. quare si semel bisue recte scriptum extat diaeta, alibi zeta uel ceta (quod male tuentur exemplo tituli Maffeiani M. V. 127, 4 qui ita ut editus est intellegi nequit) illud constanter retinuimus. nec debebam ego admittere Picile pro Poecile, ut nemo admiserit Diabolenus pro Iauolenus aut bulba pro uulua, quamquam talia nunc ab editoribus subinde inferuntur etiam in liberae rei publicae monumenta.

Indices confecimus nominum Eyssenhardtæ rerum potiorum et auctorum ego.

Restat ut grato animo liberalitatem regii ministri prosequamur cuius auxilio codice Bambergensi Berolini uti per longum tempus concessum fuit et Theodori Mommseni benevolentiam qui legendis editionis nostrae plagulis suisque emendationibus continuo nobiscum communicandis huius quoque negotii peragendi indefessum sese adiutorem praestiterit.

Scripsi Berolini m. Septembri a. 1864.

INDEX VITARVM.

Aemilianus	vol. II 109—111
Alexander Seuerus	I 219—264
Antoninus Caracallus	I 160—168
Antoninus Commodus	I 87—101
Antoninus Diadumenus	I 187—194
Antoninus Geta	I 169—174
Antoninus Heliogabalus	I 195—218
Antoninus Philosophus	I 43—65
Antoninus Pius	I 33—42
Auidius Cassius	I 76—86
Aurelianus	II 136—168
Aureolus	II 99—100
Ballista	II 106—108
Bononus	II 212—213
Carinus	II 223—226
Carus	II 214—220
Celsus	II 214
Censorinus	II 120—121
Claudius	II 122—135
Clodius Albinus	I 148—159
Cyriades	II 90—91
Firmus	II 203—207
Florianus	II 179—183
Gallieni duo	II 72—86
Gordiani	II 26—36
Gordianus iunior	II 37—40
Gordianus tertius	II 41—51
Herennianus	II 114
Herodes	II 105—106
Ingenuus	II 96—97
Julianus (Didius)	I 113—119

Lollianus	vol. II 93
Macrianus	II 100—102
Macrianus iunior	II 103
Macrinus (Opilius)	I 175—186
Maeonius	II 106
Marius	II 95
Maximini duo	II 1—95
Maximinus iunior	II 19—25
Maximus et Balbinus	II 52—66
Numerianus	II 220—222
Odenatus	II 104—105
Pertinax	I 102—112
Pescennius Niger	I 138—147
Piso	II 108—109
Postumus	II 91—92
Postumus iunior	II 92
Probus	II 184
Proculus	II 210—211
Quietus	II 103—104
Regalianus	II 97—99
Saloninus Gallienus	II 87—89
Saturninus	II 207—210
Saturninus (tyrannus)	II 111
Septimius Seuerus	I 120—137
Tacitus	II 169—178
Tetricus senior	II 111—112
Tetricus iunior	II 112—113
Timolaus	II 114
Titus	II 119—120
Trebellianus	II 113
Triginta tyranni	II 90—121
Valens	II 108
Valens superior	II 108
Valeriani duo	II 67—71
Verus imperator	I 66—75
Victoria	II 118—119
Victorinus	II 94
Victorinus iunior	II 95
Zenobia	II 115—117

ADDENDA ET CORRIGENDA

VOLVMINE PRIMO.

- 15, 18 iniuria deleni ex adnotatione M. Caesaris uerba ad Frontonem
2, 14 *arborem multorum ramorum quam ille suum nomen catachannam nominabat.* item Frontonis de orat. I: *confusam eloquentiam catachannae ritu.*
- 23, 15 transpositio in nota commendata praeterea postulat, ut deleatur *Antonino.* Th. M.
- 40, 24 *edita munera* l. *edidit munera*; A ortum ex M sequente. Th. M.
- 43, 19 *aut sui* glossa est inde orta, quod is de quo agitur *Annius Verus* uocatus est propter auum (44, 2). Th. M.
- 48, 18 ita supple: [*cum imperium sibi re]lictum cum alio participasset.* Th. M.
- 50, 15 *scribit* l. *scribit.* Th. M.
- 63, 18 *Druncianus* l. *Druentianus.*
- 67, 4 *adhuc* habent excerpta Palatina.
- 74, 5 *usor Lucii* l. *usor Lucilla.* Th. M.
- 78, 1 ita supple: *sive [iusta ex causa sive] iniusta.* Th. M.
- 85, 24 ante omnia delendum est modo et sic fortasse locus constituendus: *non clemens et bonus, sed utilis et optimus imperator, ut bonus sit benignus.* Th. M.
- 89, 18 l. *contempto* ex codicibus.
- 103, 16 lege: *doluit Marcus quod senator esset, praefectum) praef(orio) fieri a se non posse.* Th. M.
- 103, 26 *coactiliariam* emendauit iam Egnatius.
- 106, 24 in adnotatione scribendum *lite aut perplexa* in C.
- 113, 20 *per quendam Seuerum Clarissimum militem:* lege *clarissimum iuuenem.* Th. M.
- 114, 14 sic supple: *quibus [† subtrahens se cum] diceret, ut retinentes eum habeat quo referatur.* Th. M.

- 124, 18 *decretum a Commodo nomen uidebat et imperium proposuerat Mommsenus.*
- 130, 18 *scribe consuluisse. interemit ut praecipue suspectos unum quemque idoneum imperio.* Th. M.
- 141, 20 *ita interpunge: nec tamen in senatu quicquid de Nigro Seuerus dixit, cum iam audisset de eius imperio, ipse autem proficiaceretur ad componendum orientis statum tantum. sane illud cet. non aduersus Nigrum proficisci se Seuerus dixit, sed tantum ut componeret orientem.* Th. M.
- 150, 24 *fac ut rem publicam et te et nos ut facis diligas]* scribe: *fac ut rem publicam amet et nos ut facis diligas.* Th. M.
- 153, 9 *quo dilectus es]* l. *quo delectus es.* Th. M.
- 157, 14 *supple: ut de me ille decerneret homo nobilis [supplicationes] et triumphum.* Th. M.
- 158, 7 *supple: uenissent: [essent] in imperio consulari.* Th. M.
- 159, 12 *has litteras cum Pertinax inuenisset [et] in Albini odium publicasset, [ob] id Albinus.* Th. M.
- 162, 13 *per ludibrium]* l. *per latebram.* Th. M.
- 165, 21 *atque ob hoc concordiae fratrum auctorem fuisse uoluit Mommsenus.*
- 169, 11 *nunc improbo quod scripsi uulgatam retinendam ratus.*
- 174, 5 l. *necem.*
- 176, 13 l. *Caelestis.*
- 177, 18 *ius postremo dixisse cum non sit hominis sordidi et libertini, pro eo quod in libris est in postremo dixisse substituendum potius in postremos dixisse id est accusasse homines infimi ordinis.* Th. M.
- 179, 14 l. *iurauimus' tum: 'exercitus.* Th. M.
- 181, 14 l. *quarum maiori filius erat Heliogabalus deletis uerbis et — accepit.* Th. M.
- 188, 7 *hoc habent excerpta Palatina.*
- 189, 5 *incideret ut Salmasius ita ed. princ.*
- 189, 21 l. *procurator bafii maioris uel bafii imperatoris.* Th. M.
- 194, 3 *subter habent excerpta Palatina.*
- 211, 24 *pro sibi l. ibi.* Th. M.
- 214, 27 *dele et.* Th. M.
- 217, 9 *pro est l. et.* Th. M.
- 221, 17 *ante uerba in pictura excidit, quod est in C, et.*
- 225, 8 *pro uideo requiritur uidete uel non uideo.* Th. M.
- 226, 2 *dele Auguste.* Th. M.
- 228, 24 l. *in Palatinis nefarium hominem.* Th. M.
- 232, 19 l. *de prouehendis.* Th. M.
- 233, 15 l. *octo minutulis.* Th. M.

- 243, 15 l. *non secundam mensam Alexandrum habere secundum.* Th. M.
 244, 19 l. *cum amicus militaris suasisset.* Th. M.
 244, 22 l. pro *magni idas* codicum: *Magni dans.* Th. M.
 246, 11 l. *quid opus est purpura in linea?* aurum autem mitti Th. M.
 246, 27 *argentum et peristromata quando opus erat accipiebat ab amicis*
       coniecit I. Bernays.
 248, 12 l. *ueteri ordine.* Th. M.
 250, 31 dele *proconsules.* Th. M.
 252, 26 l. *diceres.* Th. M.
 254, 18 l. *neque umquam.* Th. M.
 256, 29 et 257, 15 *eloquentiae* e C. scribendum.
 In nominibus denique quaedam errata sunt uelut *Rhaeti* pro *Raeti*, *Catu-*
       linus pro *Catullinus* quae facile ad normam reuocabuntur.

VOLUMINE SECVNDO.

- 2, 1 l. *latronibus.*
 13, 4 l. *sic exarsit.*
 14, 3 adnot. *stipatis armatis* est in C.
 17, 25 Mommsenus recte dixit scribendum esse *refectisque militibus alia*
       die ad contionem uentum est.
 31, 12 *Africanum* B.
 33, 4 adnot. dele '*qui om.* C.'
 47, 11 adnot. uerba '*cum eodem Gordiano pater* del. Eyss.' quamuis
       iussus non deleuit typotheta.
 48, 29 *uno intra stylo* est in P.
 49, 23 pro *duodecim* legendum esse *XXII* recte dixit Ostertagius.
 64, 27 adnot. ante *oratio* adde numerum 27.
 65, 16 adnot. lege '*probatam etiam si uulgo.*'
 67, 7 *nempe* est in editione principe.
 72, 7 adnot. lege *serteretur* B, om. P, *seruuliter teneretur* p.
 78, 28 contra codices scribendum erat *Regaliano.*
 79, 13 l. *illa sollertia, illi.*
 85, 20 adnot. lege '*diceret* C.'
 101, 26 adnot. adde: '*fato uulgo.*'
 102, 14 fortasse legendum *eum tum pro eundem.*
 113, 5 l. *uitio.*
 129, 8 l. *Apennino.*
 157, 10 l. *terrore.*

161, 2 in P est *quiddāminisit* *ut.

166, 15 l. *unciam*.

174, 2 scribe *Caesetianus*.

208, 14 pro *nullus* legendum esse *nummus* peregre coniecit Lehrsius
apud Friedlaenderum 'Darstellungen' II 208.

226 paginae index '*Carinus*' pro '*Gallieni*' scribendus.

230 *L. Antonius* delenda uerba (*qui* — *uocatur*).

VITAE

DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM

A DIVO HADRIANO VSQVE AD NVMERIANVM

A DIVERSIS CONPOSITAE

P = *codex Palatinus*
B = *codex Bambergensis*
C = *uterque codex*
pb = *secunda uel*
tertia manus eorum

AELII SPARTIANI H A D R I A N V S

Orige imperatoris Hadriani uetustior a Picentibus posterior 1
ab Hispaniensibus manat. si quidem Hadria ortos maiores suos
apud Italicam Scipionum temporibus resedissee in libris uitae
suae Hadrianus ipse commemorat. Hadriano pater Aelius
5 Hadrianus cognomento Afer fuit consobrinus Traiani impera-
toris, mater Domitia Paulina Gadibus orta, soror Paulina nupta
Seruiano, uxor Sabina, atauus Marullinus, qui primus in sua
familia senator populi Romani fuit. natus est Romae VIII kal.
Febr. Vespasiano septies et Tito quinquies consulibus. ac de-
10 cimo aetatis anno patre orbatus Vlpium Traianum praetorium
tunc, consobrinum suum, qui postea imperium tenuit, et Cae-
lium Attianum equitem Romanum tutores habuit. inbutusque
impensius Graecis studiis ingenio eius sic ad ea declinante,
ut a nonnullis Graeculus diceretur.

15 Quintodecimo anno ad patriam rediit ac statim militiam 2
iniit uenandi usque ad reprehensionem studiosus. quare a
Traiano abductus a patria et pro filio habitus nec multo post

VITAE DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM A DIVO
HADRIANO (ADRIANO *B*) VSQVE AD NVMERIANVM DIVERSIS
CONPOSITI... (*sequitur uitarum tabula quam in praefatione posuimus*)
SPARTIANI DE VITA HADRIANI (ADRIANI *B*) *C* 1 uetuscior *B*
2 hadria hortos *B*, hadrianus ortus *b* 3 itali-am *P* 7 attauus *B*
marullinus *Salm.*: maryllinus *C* 8 kl. feb. *C* 10 tunc *B*, uirum
in ras. P 11 caelium tatianum *P*, celium tãcianum *B* 15 redit *C*
16 uenando *C* usque ad praehensionem *B*, usqu; ad repraehensio-
nem *P* (qu; ad re *p* in lacuna teste Grutero) 17 trolano *B* ante corr.

1*

decemuir litibus iudicandis datus atque inde tribunus secundae Adiutricis legionis creatus, post hoc in inferiorem Moesiam translatus extremis iam Domitiani temporibus ibi a mathematico quodam de futuro imperio id dicitur conperisse quod a patruo magno Aelio Hadriano peritiam caelestium callente praedictum esse compererat. Traiano a Nerua adoptato ad gratulationem exercitus missus in Germaniam superiorem translatus est. ex qua festinans ad Traianum ut primus nuntiaret excessum Neruae a Seruiano sororis uiro — qui et sumptibus et aere alieno eius prodito Traiani odium in eum mouit — 10 diu detentus fractoque consulte uehiculo tardatus pedibus iter faciens eiusdem Seruiani beneficiarium anteuenit. fuitque in amore Traiani nec tamen per paedagogos puerorum quos Traianus impensius diligebat Gallo fauente defuit. quo quidem tempore cum sollicitus de imperatoris erga se iudicio Vergi- 15 lianas sortes consuleret

quis procul ille autem ramis insignis oliuae
sacra ferens? nosco crines incanaque menta
regis Romani primam qui legibus urbem
fundabit, Curibus paruus et paupere terra

20

missus in imperium magnum cui deinde subibit
sors excidit. quam alii ex Sibyllinis uersibus ei prouenisse dixerunt. habuit autem praesumptionem imperii mox futuri ex fano quoque Nicephorii Iouis manante responso quod Apollonius Syrus Platonicus libris suis indidit. denique statim 25 suffragante Sura ad amicitiam Traiani pleniorē rediit nepte per sororem Traiani uxore accepta fauente Plotina, Traiano leuiter, ut Marius Maximus dicit, uolente.

3 Quaesturam gessit Traiano quater et Articuleio consulibus. in qua cum orationem imperatoris in senatu agrestius pronuntians risus esset, usque ad summam peritiam et facundiam

1 indicandis *B*   2 posthec *P*   3 domitianis *B*   5 peritia
celestialium *C*   7 in *ss.* *P*   11 fracto *P*   12 ueneficiarium (rium
eras. *P*) *C*   13 ei ante per *ins.* *P*   15 uergilianas *B*, uirg. (*sed i in*
ras.) *P* *Vergilius Aen. VI* 805—812   22 sybillinis *C*   24 nicephorii *C*
26 redit *C*   29 arculeio *p*

Latinis operam dedit. post quaesturam acta senatus curavit
 atque ad bellum Dacicum Traianum familiariter prosecutus est.
 quando quidem et indulsisse uino se dicit Traiani moribus
 obsequentem atque ob hoc se a Traiano locupletissime mune-
 5 ratum. tribunus plebis factus est Candido et Quadrato iterum
 consulibus. in quo magistratu ad perpetuam tribuniciam po-
 testatem omen sibi factum adserit quod paenulas amiserit
 quibus uti tribuni plebis pluuiæ tempore solebant, impera-
 tores autem numquam. unde hodieque imperatores sine pae-
 10 nulis a togatis uidentur. secunda expeditione Dacica Traianus
 eum primæ legionis Mineruæ præposuit secumque duxit.
 quando quidem multa egregia eius facta claruerunt. quare
 adamante gemma quam Traianus a Nerua acceperat donatus
 ad spem successionis erectus est. prætor factus est sub Surano
 15 bis Seruiano iterum consulibus, cum sestertium [iterum] uicies
 ad ludos edendos a Traiano accepit. legatus postea prætorius
 in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit, disci-
 plinam militarem tenuit, procuratores latius euagantes coercuit.
 ob hoc consul est factus. in quo magistratu ut a Sura com-
 20 perit adoptandum se a Traiano esse, ab amicis Traiani con-
 temni desiit ac neglegi. et defuncto quidem Sura Traiani ei
 familiaritas creuit causa præcipue orationum quas pro im-
 peratore dictauerat, usus Plotinæ quoque fauore, cuius studio 4
 etiam legatus expeditionis Parthicæ tempore destinatus est.
 25 qua quidem tempestate utebatur Hadrianus amicitia Sosii Papi
 et Plætorii Nepotis ex senatorio ordine, ex equestri autem
 Attiani tutoris quondam sui et Liuiani Turbonis. in adoptionis
 sponsionem uenit Palma et Celso inimicis semper suis et quos
 postea ipse insecutus est in suspicionem adfectæ tyrannidis
 30 lapsis. secundo consul fauore Plotinæ factus totam præsum-

2 dac***m P, dacicum p 3 quantoquidem C 6 conss C
 15 et seruiano B conss C iterum retinet Salm., ex repetitione ortum
 censet Mommsenus 18 cohercuit B 19 ut in mg. p, et C 20 con-
 temni C 21 defuto P, definito B 22 imperatores B, imperatore. P
 25 sosi papi C 26 pletori C ex sequestri B 29 adiectæ C corr.
 Salm.: affectatæ uulgo

decemuir litibus iudicandis datus atque inde tribunus secundae
 Adiutricis legionis creatus, post hoc in inferiorem Moesiam
 translatus extremis iam Domitiani temporibus ibi a mathe-
 matico quodam de futuro imperio id dicitur conperisse quod
 a patruo magno Aelio Hadriano peritiam caelestium callente
 praedictum esse compererat. Traiano a Nerua adoptato ad
 gratulationem exercitus missus in Germaniam superiorem trans-
 latus est. ex qua festinans ad Traianum ut primus nuntiaret
 excessum Neruae a Seruiano sororis uiro — qui et sumptibus
 et aere alieno eius prodito Traiani odium in eum mouit —
 diu detentus fractoque consulte uehiculo tardatus pedibus iter
 faciens eiusdem Seruiani beneficiarium anteuenit. fuitque in
 amore Traiani nec tamen per paedagogos puerorum quos
 Traianus impensius diligebat Gallo fauente defuit. quo quidem
 tempore cum sollicitus de imperatoris erga se iudicio Vergi-
 lianas sortes consuleret

quis procul ille autem ramis insignis oliuae
 sacra ferens? nosco crines incanaque menta
 regis Romani primam qui legibus urbem
 fundabit, Curibus paruus et paupere terra

20

missus in imperium magnum cui deinde subibit
 sors excidit. quam alii ex Sibyllinis uersibus ei prouenisse
 dixerunt. habuit autem praesumptionem imperii mox futuri
 ex fano quoque Nicephorii Iouis manante responso quod Apol-
 lonius Syrus Platonicus libris suis indidit. denique statim
 suffragante Sura ad amicitiam Traiani pleniorē rediit nepte
 per sororem Traiani uxore accepta fauente Plotina, Traiano
 leuiter, ut Marius Maximus dicit, uolente.

3 Quaesturam gessit Traiano quater et Articuleio consulibus.
 in qua cum orationem imperatoris in senatu agrestius pro-
 nuntians risus esset, usque ad summam peritiam et facundiam

1 indicandis B 2 posthec P 3 domitianis B 5 peritia
 celestium C 7 in ss. P 11 fracto P 12 ueneficiarium (rium
 eras. P) C 13 ei ante per ins. P 15 uergilianas B, uirg. (sed i in
 ras.) P Vergilius Aen. VI 805 — 812 22 sybillinis C 24 nicephorii C
 26 redit C 29 arculeio p

Latinis operam dedit. post quaesturam acta senatus curavit
 atque ad bellum Dacicum Traianum familiariter prosecutus est.
 quando quidem et indulsisse uino se dicit Traiani moribus
 obsequentem atque ob hoc se a Traiano locupletissime mune-
 5 ratum. tribunus plebis factus est Candido et Quadrato iterum
 consulibus. in quo magistratu ad perpetuam tribuniciam po-
 testatem omen sibi factum adserit quod paenulas amiserit
 quibus uti tribuni plebis pluuiæ tempore solebant, impera-
 tores autem numquam. unde hodieque imperatores sine pae-
 10 nulis a togatis uidentur. secunda expeditione Dacica Traianus
 eum primæ legioni Mineruæ præposuit secumque duxit.
 quando quidem multa egregia eius facta claruerunt. quare
 adamante gemma quam Traianus a Nerua acceperat donatus
 ad spem successionis erectus est. prætor factus est sub Surano
 15 bis Seruiano iterum consulibus, cum sestertium [iterum] uicies
 ad ludos edendos a Traiano accepit. legatus postea prætorius
 in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit, disci-
 plinam militarem tenuit, procuratores latius euagantes coercuit.
 ob hoc consul est factus. in quo magistratu ut a Sura com-
 20 perit adoptandum se a Traiano esse, ab amicis Traiani con-
 temni desiit ac neglegi. et defuncto quidem Sura Traiani ei
 familiaritas creuit causa præcipue orationum quas pro im-
 peratore dictauerat, usus Plotinæ quoque fauore, cuius studio 4
 etiam legatus expeditionis Parthicæ tempore destinatus est.
 25 qua quidem tempestate utebatur Hadrianus amicitia Sosii Papi
 et Plaetorii Nepotis ex senatorio ordine, ex equestri autem
 Attiani tutoris quondam sui et Liuiani Turbonis. in adoptionis
 sponsionem uenit Palma et Celso inimicis semper suis et quos
 postea ipse insecutus est in suspicionem adfectæ tyrannidis
 30 lapsis. secundo consul fauore Plotinæ factus totam præsum-

2 dac***m P, dacicum p 3 quantoquidem C 6 conss C
 15 et seruiano B conss C iterum retinet Salm., ex repetitione ortum
 censet Mommsenus 18 cohercuit B 19 ut in mg. p, et C 20 con-
 tempti C 21 defuto P, definito B 22 imperatores B, imperatore. P
 25 sosi papi C 26 pletori C ex sequestri B 29 adiectę C corr.
 Salm.: affectatæ uulgo

decemuir litibus iudicandis datus atque inde tribunus secundae
 Adiutricis legionis creatus, post hoc in inferiorem Moesiam
 translatus extremis iam Domitiani temporibus ibi a mathe-
 matico quodam de futuro imperio id dicitur conperisse quod
 a patruo magno Aelio Hadriano peritiam caelestium callente
 praedictum esse compererat. Traiano a Nerua adoptato ad
 gratulationem exercitus missus in Germaniam superiorem trans-
 latus est. ex qua festinans ad Traianum ut primus nuntiaret
 excessum Neruae a Seruiano sororis uiro — qui et sumptibus
 et aere alieno eius prodito Traiani odium in eum mouit —
 diu detentus fractoque consulte uehiculo tardatus pedibus iter
 faciens eiusdem Seruiani beneficiarium anteuenit. fuitque in
 amore Traiani nec tamen per paedagogos puerorum quos
 Traianus inpensius diligebat Gallo fauente defuit. quo quidem
 tempore cum sollicitus de imperatoris erga se iudicio Vergi-
 lianas sortes consularet

quis procul ille autem ramis insignis oliuae
 sacra ferens? nosco crines incanaque menta
 regis Romani primam qui legibus urbem
 fundabit, Curibus paruis et paupere terra

20

missus in imperium magnum cui deinde subibit
 sors excidit. quam alii ex Sibyllinis uersibus ei prouenisse
 dixerunt. habuit autem praesumptionem imperii mox futuri
 ex fano quoque Nicephorii Iouis manante responso quod Apol-
 lonius Syrus Platonius libris suis indidit. denique statim
 suffragante Sura ad amicitiam Traiani pleniorē rediit nepte
 per sororem Traiani uxore accepta fauente Plotina, Traiano
 leuiter, ut Marius Maximus dicit, uolente.

3 Quaesturam gessit Traiano quater et Articuleio consulibus.
 in qua cum orationem imperatoris in senatu agrestius pro-
 nuntians risus esset, usque ad summam peritiam et facundiam

1 indicandis *B*   2 posthec *P*   3 domitianis *B*   5 peritia
 caelestium *C*   7 in *ss. P*   11 fracto *P*   12 ueneficiarium (rium
eras. P) *C*   13 ei ante per *ins. P*   15 uergilianas *B*, uirg. (*sed i in*
ras.) *P Vergilius Aen. VI* 805—812   22 sybillinis *C*   24 nicephorii *C*
 26 redit *C*   29 arculeio *p*

Latinis operam dedit. post quaesturam acta senatus curavit
 atque ad bellum Dacicum Traianum familiariter prosecutus est.
 quando quidem et indulsisse uino se dicit Traiani moribus
 obsequentem atque ob hoc se a Traiano locupletissime mune-
 5 ratum. tribunus plebis factus est Candido et Quadrato iterum
 consulibus. in quo magistratu ad perpetuam tribuniciam po-
 testatem omen sibi factum adserit quod paenulas amiserit
 quibus uti tribuni plebis pluuiæ tempore solebant, impera-
 tores autem numquam. unde hodieque imperatores sine pae-
 10 nulis a togatis uidentur. secunda expeditione Dacica Traianus
 eum primæ legioni Mineruiae praeposuit secumque duxit.
 quando quidem multa egregia eius facta claruerunt. quare
 adamante gemma quam Traianus a Nerua acceperat donatus
 ad spem successionis erectus est. praetor factus est sub Surano
 15 bis Seruiano iterum consulibus, cum sestertium [iterum] uicies
 ad ludos edendos a Traiano accepit. legatus postea praetorius
 in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit, disci-
 plinam militarem tenuit, procuratores latius euagantes coercuit.
 ob hoc consul est factus. in quo magistratu ut a Sura com-
 20 perit adoptandum se a Traiano esse, ab amicis Traiani con-
 temni desiit ac neglegi. et defuncto quidem Sura Traiani ei
 familiaritas creuit causa praecipue orationum quas pro im-
 peratore dictauerat, usus Plotinae quoque fauore, cuius studio 4
 etiam legatus expeditionis Parthicae tempore destinatus est.
 25 qua quidem tempestate utebatur Hadrianus amicitia Sosii Papi
 et Plaetorii Nepotis ex senatorio ordine, ex equestri autem
 Attiani tutoris quondam sui et Liuiani Turbonis. in adoptionis
 sponsionem uenit Palma et Celso inimicis semper suis et quos
 postea ipse insecutus est in suspicionem adfectae tyrannidis
 30 lapsis. secundo consul fauore Plotinae factus totam praesum-

2 dac***m P, dacicum p 3 quantoquidem C 6 conss C
 15 et seruiano B conss C iterum retinet Salm., ex repetitione ortum
 censet Mommsenus 18 cohercuit B 19 ut in mg. p, et C 20 con-
 tempti C 21 defūto P, definito B 22 imperatores B, imperatore. P
 25 sosi papi C 26 pletori C ex sequestri B 29 adiectę C corr.
 Salm.: affectatae uulgo

ptionem adoptionis emeruit. corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos eosdemque saepe lisse per ea tempora quibus in aula familiarior fuit opinio multa firmavit. quinto iduum Augusti die legatus Syriae litteras adoptionis accepit. quando et natalem adoptionis celebrari iussit. tertio iduum earundem 5 quando et natalem imperii statuit celebrandum excessus ei Traiani nuntiatus est. frequens sane opinio fuit Traiano id animi fuisse ut Neratium Priscum, non Hadrianum successorem relinqueret, multis amicis in hoc consentientibus usque eo ut Prisco aliquando dixerit 'commendo tibi prouincias siquid mihi 10 fatale contigerit.' et multi quidem dicunt Traianum in animo id habuisse ut exemplo Alexandri Macedonis sine certo successore moreretur; multi ad senatum eum orationem uoluisset mittere petitum ut, siquid ei euenisset, principem Romanae rei publicae daret senatus, additis dum taxat nominibus ex 15 quibus optimum idem senatus eligeret. nec desunt qui factione Plotinae mortuo iam Traiano Hadrianum in adoptionem adscitum esse prodiderint supposito qui pro Traiano fessa uoce loqueretur.

- 5 Adeptus imperium ad priscum se statim morem instituit 20 et tenendae per orbem terrarum paci operam intendit. nam deficientibus his nationibus quas Traianus subegerat Mauri lacescebant, Sarmatae bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Aegyptus seditionibus urgebatur, Lycia denique ac Palaestina rebelles animos efferebant. 25 quare omnia trans Euphraten ac Tigrim reliquit exemplo, ut dicebat, Catonis qui Macedonas liberos pronuntiauit quia tueri non poterant. Partamosirin quem Traianus Parthis regem fecerat quod eum non magni ponderis apud Parthos uideret, proximis gentibus dedit regem. tantum autem statim cle- 30 mentiae studium habuit ut, cum sub primis imperii diebus

2 sepe lisse *C* corr. *Casaub.*, saepe leuisse *Salm.* 3 familiariorum *B*
 quintum (quinto *p*) iduum augustum *C* 4 suriae *C* 5 tertium *C*
 14 petitum *p*, titurum *C*, dicturum *b* 19 loquebatur *B* 21 impendit
ante corr. P 25 lycia *B* afferebant *B* 26 eufraten *C* tygrim *B*
 27 dicebant *C* teneri *uulgo* 28 Partamosirin *Casaub.*, Sarmatosirin *C*

ab Attiano per epistulas esset admonitus ut et Baebius Macer praefectus urbis, si reniteretur eius imperio, necaretur et Laberius Maximus qui suspectus imperio in insula exulabat et Frugi Crassus, neminem laederet. quamvis Crassum postea
 5 procurator egressum insula, quasi res novas moliretur, iniussu eius occiderit. militibus ob auspicia imperii duplicem largitionem dedit. Lusium Quietum sublati gentibus Mauris quos regebat, quia suspectus imperio fuerat, exarmanit Marcio Turbone Iudaeis compressis ad deprimendum tumultum Mau-
 10 retaniae destinato. post haec Antiochia digressus est ad inspiciendas reliquias Traiani quas Attianus Plotina et Matidia deferebant. quibus exceptis et naui Romam dimissis ipse Antiochiam regressus praepositoque Syriae Catilio Senero per Illyricum Romam uenit.

15 Traiano diuinos honores datis ad senatum et quidem ac-6 curatissimis litteris postulauit et cunctis uolentibus meruit, ita ut senatus multa quae Hadrianus non postulauerat in honorem Traiani sponte decerneret. cum ad senatum scriberet ueniam petiit quod de imperio suo iudicium senatui non de-
 20 disset, salutatus scilicet praepropere a militibus imperator, quod esse res publica sine imperatore non posset. cum triumphum ei senatus qui Traiano debitus erat detulisset, recusauit ipse atque imaginem Traiani curru triumphali uexit, ut opti-
 25 mus imperator ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. patris patriae nomen delatum sibi statim et iterum postea distulit quod hoc nomen Augustus sero meruisset. aurum coronarium Italiae remisit, in prouinciis minuit, et quidem difficultatibus aerarii ambitiose ac diligenter expo-
 30 missis exercitibus Moesiam petiit. Marcium Turbonem post

1 ammonitus B   bebius C   5 iniussu C   6 duplicem ss. P
 8 martio C   9 mauritaniae P   10 antiochiam C   14 ylliricum B
 15 datis ad senatum] dari a senatu P in ras., sed comparent uesti-
 gia uerae scripturae quam etiam in mg. adscripsit p   25 sibi de-
 latum B   29 rexalanorum B, ***alanorum P, regis alanorum p
 30 petit C

Mauretaniae . . . praefecturae infulis ornatum Pannoniae Daciaeque ad tempus praefecit. cum rege Roxolanorum qui de minutis stipendiis querebatur cognito negotio pacem composuit.

- 7 Nigrini insidias quas ille sacrificanti Hadriano conscio sibi Lusio et multis aliis parauerat, cum etiam successorem Hadrianus sibimet destinasset, euasit. quare Palma Tarracinae Celsus Baiis Nigrinus Fauentiae Lusius in itinere senatu iubente inuito Hadriano, ut ipse in uita sua dicit, occisi sunt. unde statim Hadrianus ad refellendam tristissimam de se opinionem, quod occidi passus esset uno tempore quattuor consulares, Romam uenit Dacia Turboni credita, titulo Aegyptiacae praefecturae quo plus auctoritatis haberet ornato. et ad comprimendam de se famam congiarium duplex praesens populo dedit ternis iam per singulos aureis se absente diuisis. in senatu quoque excusatis quae facta erant iurauit se numquam senatorem nisi ex senatus sententia puniturum. statim cursum fiscalem instituit ne magistratus hoc onere grauarentur. ad colligendam autem gratiam nihil praetermittens infinitam pecuniam quae fisco debebatur priuatis debitoribus in urbe atque Italia, in prouinciis uero etiam ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro diui Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis. damnatorum bona in fiscum priuatum redigi uetuit omni summa in aerario publico recepta. pueris ac puellis quibus etiam Traianus alimenta detulerat incrementum liberalitatis adiecit. senatoribus qui non uitio suo decoxerant patrimonium pro liberorum modo senatoriae professionis expleuit, ita ut plerisque in diem uitae suae dimensum sine dilatione praestiterit. ad honores explendos non solum amicis sed etiam passim aliquantis multa

1 maurataneae B, mauritaniae P: excidisse administrationem susp. Mommsenus, iungendum enim esse praefecturae infulis conl. titulo Maff. M. V. 242, 4; Mauretaniae praefecturam uulgo 2 moxalanorum C 4 insidiis B ante corr. 6 tarracenis C 7 bais C fauentiis B ante corr. 11 turbone B 12 ornatos B, ornatus p 15 excussatis B, excusans p 17 honore B 20 reliquiis B 21 syngraffs C diui hadriani C 28 praestiterit Salm. ex fide 'uetusti codicis': restiterit C, restituerit bp 29 pessimis p

largitus est. feminas nonnullas ad sustentandam uitam sumptibus iuuat. gladiatorium munus per sex dies continuos exhibuit et mille feras natali suo edidit.

Optimos quosque de senatu in contubernium imperatoriae maiestatis adsciuit. ludos circenses praeter natalicios decretos sibi spreuit et in contione et in senatu saepe dixit ita se rem publicam gesturum ut sciret populi rem esse non propriam. tertio consules cum ipse ter fuisset plurimos fecit. infinitos autem secundi consulatus honore cumulauit. ipsum autem tertium consulatum et quattuor mensibus tantum egit et in eo saepe ius dixit. senatui legitimo cum in urbe uel iuxta urbem esset semper interfuit. senatus fastigium in tantum extulit difficile faciens senatores ut, cum Attianum ex praefecto praetorii ornamentis consularibus praeditum faceret senatorem, nihil se amplius habere quod in eum conferri posset ostenderit. equites Romanos nec sine se de senatoribus nec secum iudicare permisit. erat enim tunc mos ut, cum princeps causas cognosceret et senatores et equites Romanos in consilium uocaret, sententiam ex omnium deliberatione proferret. execratus est denique principes qui minus senatoribus detulissent. Seruiano sororis uiro, cui tantum detulit ut, ei uenienti de cubiculo semper occurreret, tertium consulatum nec secum tamen, cum ille bis ante Hadrianum fuisset, ne esset secundae sententiae, non petenti ac sine precatione concessit.

Inter haec tamen et multas prouincias a Traiano adquisitas reliquit et theatrum quod ille in campo Martio posuerat contra omnium uota destruxit. et haec quidem eo tristiora uidebantur, quod omnia quae displicere uidisset Hadrianus mandata sibi ut faceret secreto a Traiano esse simulabat. cum

4 optimos *p*, optimos *P B* (*u in ras.*) 8 cos *P*, cons *B* 13 attianum *B*, attianum *ex* atticinum *P* 18 agnosceret *C* 20 princeps *C* (*sed principes corr. P*) 21 cui lineola transf. *P* 23 ante om. *C*, ss. *p* ne — sententiae *Salm. insiticia censet* non in *ras.* *P* 26 relinquit *C* marcio *C* 28 displicerent uidisse *B* (*n transfixa*), displicer** uidisse *P*, uidisset *p* 29 secreto a Traiano *Mommseus*: decreto (— *ta ante corr. P*) a traiano *C*, decreto Traiani *uulgo*

Attiani praefecti sui et quondam tutoris potentiam ferre non posset, nisus est eum obtruncare; sed reuocatus est quia iam consularium quattuor occisorum, quorum quidem necem in Attiani consilia refundebat, premebatur inuidia. cui cum successorem dare non posset quia non petebat, id egit ut peteret. 5 atque ubi primum petiit, in Turbonem transtulit potestatem. cum quidem etiam Simili alteri praefecto Septicium Clarum successorem dedit. summotis his a praefectura quibus debebat imperium Campaniam petiit eiusque omnia oppida beneficiis et largitionibus subleuauit optimum quemque amicitiiis suis 10 iungens. Romae uero praetorum et consulum officia frequentauit, conuiuia amicorum interfuit, aegros bis ac ter die et nonnullos equites Romanos ac libertinos uisitauit, solatiis refouit, consiliis subleuauit, conuiuia suis semper adhibuit. omnia denique ad priuati hominis modum fecit. socrui suae 15 honores praecipuos inpendit ludis gladiatorii sceterisque officiis.

10 Post haec profectus in Gallias omnes casuariis liberalitatibus subleuauit. inde in Germaniam transiit pacisque magis quam belli cupidus militem, quasi bellum inmineret, exercuit tolerantiae documentis eum inbuens, ipse quoque inter mani- 20 pula uitam militarem magistrans, cibus etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est larido, caseo et posca, exemplo Scipionis Aemiliani et Metelli et auctoris sui Traiani multos praemiis, nonnullos honoribus donans, ut ferre possent ea quae asperius iubebat. siquidem ipse post Caesa- 25 rem Octauianum labantem disciplinam incuria superiorum principum retinuit, ordinatis et officiis et inpendiis, numquam passus aliquem a castris iniuste abesse, cum tribunos non fauor

2 nixus P 6 petit C 7 similiter b 8 praefectura b, praefecture C 9 petit C 11 praetorium C (i exp. P) 12 conuiuiis P amicos aegros Eyss. conl. Alex. Seu. 20: sed ne sic quidem tollitur ambiguitas, nimirum aegros imperatorem conuiuiis semper adhibuisse. quare G. Vhligio uerba et nonnullos — libertinos post subleuauit transponere uisum est aut ter B 13 solaciis P 17 casuariis C: causariis Salm., causariis uulgo, eas uariis Mommsenus 20 tolerantiae B manipula C, manipulares uulgo 26 octauii**um (eras. an) P 28 ac*astris (eras. r) P

militum sed iustitia commendaret, exemplo etiam uirtutis suae ceteros adhortatus, cum etiam uicena milia pedibus armatus ambularet, triclinia de castris et porticus et cryptas et topia dirueret, uestem humillimam frequenter acciperet, sine auro balteum sumeret, sine gemmis fibula stringeretur, capulo uix eburneo spatham clauderet, aegros milites in hospitibus suis uideret, locum castris caperet, nulli uitem nisi robusto et bonae famae daret, nec tribunum nisi plena barba faceret aut eius aetatis quae prudentia et annis tribunatus robur impleret, nec pateretur quicquam tribunum a milite accipere, delicata omnia undique summoneret, arma postremo eorum supellectilemque corrigeret. de militum etiam aetatibus iudicabat nequis aut minor quam uirtus posceret aut maior quam pateretur humanitas in castris contra morem ueterem uersaretur, agebatque ut sibi semper noti essent et eorum numerus sciretur.

Laborabat praeterea ut condita militaria diligenter agnosceret, reditus quoque prouinciales sollerter explorans, ut, si alicubi quippiam deesset, expleret. ante omnes tamen enitebatur nequid otiosum uel emeret aliquando uel pasceret. ergo conuersis regio more militibus Britanniam petiit. in qua multa correxit murumque per octoginta milia passuum primus duxit qui barbaros Romanosque diuideret. Septicio Claro praefecto praetorii et Suetonio Tranquillo epistularum magistro multisque aliis, quod apud Sabinam uxorem iniussu eius familiaris se tunc egerant quam reuerentia domus aulicae postulabat, successores dedit, uxorem etiam ut morosam et asperam dimissurus, ut ipse dicebat, si priuatus fuisset. et erat curiosus

5 fibulam stringeret *uulgo* 6 hospiciis *C* 7 uitem] al. utrem
ss. p 9 robur *p*, robor *C* 11 supelectilemque *b*, superlectilemque *C*
(r. eras. P) 15 esse (essent *b*) et eorum *B*, essent et eorum *in ras. p*
ita ut eorum *in marg. euagetur* 17 condicta *C* (*c. altera ss. B*) 18 si
ss. C 19 alicubi *ex* alicui *corr. B* ante omne *Salm.*, post omnes
interpungi uult Mommsenus 20 nequod uel otiosum uel *P*, nequid miles
o. u. p 21 brittanium *P* petit *C* 25 unius sueius *B* quod
Salm.: quos *C*, *uulgo* qui 27 murosam *B* dimisurus *B*

non solum domus suae sed etiam amicorum, ita ut per frumentarios occulta omnia exploraret nec aduerterent amici sciri ab imperatore suam uitam priusquam ipse hoc imperator ostenderet. unde non iniucundum est rem inserere ex qua constet eum de amicis multa didicisse. nam cum ad quendam scripsisset uxor sua quod uoluptatibus detentus et laucris ad se redire nollet atque hoc Hadrianus per frumentarios cognouisset, petente illo commeatum Hadrianus ei lauacra et uoluptates exprobrauit. cui ille 'num et tibi uxor mea quod et mihi scripsit?' et hoc quidem uitiosissimum putant atque huic adiungunt quae de adulterorum amore ac nuptarum adulteriis quibus Hadrianus laborasse dicitur adserunt, iungentes quod ne amicis quidem seruauerit fidem.

- 12 Conpositis in Britannia rebus transgressus in Galliam Alexandrina seditione turbatus, quae nata est ob Apidem qui cum repertus esset post multos annos turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari omnibus studiose certantibus. per idem tempus in honorem Plotinae basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit. post haec Hispanias petiit et Tarracone hiemauit, ubi sumptu suo aedem Augusti restituit. omnibus Hispanis Tarraconem in conuentum uocatis delectumque ioculariter, ut uerba ipsa ponit Marius Maximus, detractantibus Italicis, uehementissime ceteris, prudenter et caute consuluit. quo quidem tempore non sine gloria grauissimum periculum adiit apud Tarraconem spatians per uiridaria, seruo in se hospitis cum gladio furiosius inruente. quem retentum ille ministris adcurrentibus tradidit et ubi furiosum esse constitit, medicis curandum dedit in nullo omnino commotus. per ea tempora et alias frequenter in

2 occulta *P* 4 iniucundum *C* qua *b*, quo *C* 6 labacris *C*
ante corr. 9 exprobrabit *B* *ante corr.* 11 adulterorum *b* 14 brit-
 tania *C* 19 exstruxit *B* petit *C* 20 eadem *C* 21 tarraconam *B*,
 tarraconē (*ē in ras.*) *P* 22 dilectumque *C* 23 retractantibus *B*
 25 uiridaria *P*, uiridaria *p*, hospitium uiridaria *edd. ante Salm.* 26 ser-
 uio (seruum *b*) — inruentem *B* 28 furiosum *B*

plurimis locis in quibus barbari non fluminibus sed limitibus diuiduntur stipitibus magnis in modum muralis saepis funditus iactis atque conexis barbaros separauit. Germanis regem constituit, motus Maurorum compressit et a senatu supplicationes emeruit. bellum Parthorum per idem tempus in motu tantum fuit, idque Hadriani conloquio repressum est.

Post haec per Asiam et insulas ad Achaia nauigauit et 13 Eleusinia sacra exemplo Herculis Philippique suscepit. multa in Athenienses contulit et pro agonothea resedit. et in Achaia 10 quidem etiam illud obseruatum ferunt quod cum in sacris multi cultros haberent cum Hadriano nullus armatus ingressus est. post in Siciliam nauigauit, in qua Aetnam montem conscendit ut solis ortum uideret arcus specie, ut dicitur, uarium. inde Romam uenit atque ex ea in Africam transiit ac 15 tum beneficiorum prouinciis Africanis adtribuit. nec quisquam fere principum tantum terrarum tam celeriter peragrauit. denique cum post Africam Romam redisset, statim ad orientem profectus per Athenas iter fecit atque opera quae apud Athenienses coeperat dedicauit, ut Iouis Olympii aedem et aram 20 sibi. eodemque modo per Asiam iter faciens templa sui nominis consecrauit. deinde a Cappadocibus seruitia castris profutura suscepit. toparchas et reges ad amicitiam inuitauit, inuitato etiam Osdroe rege Parthorum remissaque illi filia quam Traianus ceperat ac promissa sella quae itidem capta 25 fuerat. cumque ad eum quidam reges uenissent ita cum his egit ut eos paeniteret qui uenire noluerunt, causa speciatim Pharasmanis qui eius inuitationem superbe neglexerit. et circumiens quidem prouincias procuratores et praesides profectis supplicio adfecit ita seuerè ut accusatores per se crederetur inmittere. 30

Antiochenses inter haec ita odio habuit ut Syriam a Phoe- 14

1 plurimis *B*, pl. (1 in *ras.*) *P*   2 immodum *C*   7 posthaec *B*,
 posthoc *P* (?)   14 africam *C* ante *corr.*   15 ne quisquam *C*   16 tantum
 celeriter *C* *corr. b*   19 eadem *C* (*eras. a P*)   21 capadocibus *C*
 23 ostroe *B*, osdroe *P*, cosdroe *p*   25 quidem *C*   26 causas *B*
 27 farasmanis *C*

nice separare uoluerit ne tot ciuitatum metropolis Antiochia diceretur. mouerunt ea tempestate et Iudaei bellum quod uetabantur mutilare genitalia. sed in monte Casio, cum uidendi solis ortus gratia nocte ascendisset, imbre orto fulmen decidens hostiam et uictimarium sacrificanti adflauit. per-
 agrata Arabia Pelusium uenit et Pompei tumultum magnificenti-
 centius extruxit. Antinuum suum, dum per Nilum nauigat, perdidit. quem muliebriter fleuit. de quo uaria fama est, aliis eum deuotum pro Hadriano adserentibus, aliis ... quod et forma eius ostentat et nimia uoluptas Hadriani. et Graeci
 quidem uolente Hadriano eum consecrauerunt, oracula per eum dari adserentes. quae Hadrianus ipse composuisse iactatur. fuit enim poematum et litterarum nimium studiosissimus, arithmeticae, geometriae, picturae, peritissimus. iam psallendi et cantandi scientiam prae se ferebat, in uoluptatibus nimius.
 nam et de suis dilectis multa uersibus composuit [amatoria carmina scripsit]. idem armorum peritissimus et rei militaris scientissimus gladiatoria quoque arma tractauit. idem seuerus, laetus, comis, grauis, lasciuus, cunctator, tenax, liberalis, simulator, saeuus, clemens et semper in omnibus uarius.
 15 Amicos ditauit et quidem non petentes, cum petentibus nihil negaret. idem tamen facile de amicis quidquid insur-
 rabatur audiuit atque ideo prope cunctos uel amicissimos uel eos quos summis honoribus euexit postea ut hostium loco habuit, ut Attianum et Nepotem et Septicium Clarum. nam
 Eudaemonem prius consciuum imperii ad egestatem perduxit, Polyaenum et Marcellum ad mortem uoluntariam coegit, Heliodorum famosissimis litteris lacessiuit, Titianum, ut consciuum tyrannidis, et argui passus est et proscribi, Vmmidium

3 Cassio uulgo 5 uictimarum C, uictimas bp 9 aliis ...] excidisse censet Eyss. quae Casaub. dicit 'reticere scriptorem honeste', ut puta 'famosum ministerium ei praestitisse' (Vict. Caes. 14, 6) 11 consecrauerunt B 14 geometrae B 16 amatoria c. s. del. Casaub. et Salm. 19 laetus ab interprete adscriptum censet Iord. cetera epitheta bina alterum alteri contraria esse coniciens: liberalis simulator coniungit Salm. 22 nihil non n. uulgo 27 polyaenum C 28 Tatianum uel Attianum Casaub. perperam: Titianum esse cos. a. 127 uidit Salm. 29 umidium C

Quadratum et Catilium Seuerum et Turbonem grauiter insecutus est, Seruanum sororis uirum nonagesimum iam annum agentem, ne sibi superuineret, mori coegit, libertos denique et nonnullos milites insecutus est. et quamuis esset oratione et uersu promptissimus et in omnibus artibus peritissimus, tamen professores omnium artium semper ut doctior risit, contempsit, obtruiuit. cum his ipsis professoribus et philosophis libris uel carminibus inuicem editis saepe certauit. et Fauorinus quidem, cum uerbum eius quondam ab Hadriano reprehensum esset atque ille cessisset, arguentibus amicis quod male cederet Hadriano de uerbo quod idonei auctores usurpassent, risum iucundissimum mouit. ait enim 'non recte suadetis, familiares, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere qui habet triginta legiones.'

15 Famae celebris Hadrianus tam cupidus fuit ut libros uitae 16 suae scriptos a se libertis suis litteratis dederit, iubens ut eos suis nominibus publicarent. nam et Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur. † catacannas libros obscurissimos Antimachum imitando scripsit. Floro poetae scribenti ad se

20 ego nolo Caesar esse,
 ambulare per Britannos,
 . . . . .
 Scythicas pati pruinās,

rescripsit

25 ego nolo Florus esse,
 ambulare per tabernas,
 latitare per popinas,
 culices pati rotundos.

1 cattilium B, catalium P 5 promptissimus C 9 quoddam uulgo
 11 lederet B ante corr. 12 iocundissimum C 15 cupidus] pudicus
 Barthius adu. XXVI 16 18 catacannas B excerpta Palat. et ante rasurem, ut uidetur, P, catacaimos p, catachenas Bergkii diurn. ant. stud. 1835 p. 301 21 ambulare Casaub. et Barthius aduers. XXXII 12, ambulare C brittannos b, brittanos BP . . . . .] uersum excidisse statuit Iahnus in Flor. p. XL 23 ruinas C, pruinās bp 26 ambulare C 28 calices et rotundos p

amauit praeterea genus uetustum dicendi. controuersias de-
clamauit. Ciceroni Catonem, Vergilio Ennium, Sallustio Coe-
lium praetulit, eademque iactatione de Homero ac Platone
iudicauit. mathesin sic scire sibi uisus est ut sero kalendis
Ianuariis scripserit quid ei anno toto posset euenire, ita ut
eo anno quo periit usque ad illam horam qua est mortuus
scripserit quid acturus esset. sed quamuis esset in reprehen-
dendis musicis, tragicis, comicis, grammaticis, rhetoribus,
oratoribus facilis, tamen omnes professores et honorauit et
diuites fecit, licet eos quaestionibus semper agitauerit. et cum
ipse auctor esset ut multi ab eo tristes recederent, dicebat
se grauitate ferre siquem tristem uideret. in summa familia-
ritate Epictetum et Heliodorum philosophos et, ne nominatim
de omnibus dicam, grammaticos, rhetores, musicos, geometras,
pictores, astrologos habuit, prae ceteris, ut multi adserunt,
eminente Fauorino. doctores qui professioni suae inhabiles
uidebantur ditatos honoratosque a professione dimisit.

- 17 Quos in priuata uita inimicos habuit imperator tantum
neglexit, ita ut uni quem capitalem habuerat factus imperator
diceret 'euasisti'. his quos ad militiam ipse per se uocauit,
equos, mulos, uestes, sumptus et omnem ornatum semper ex-
hibuit. saturnalicia et sigillaricia frequenter amicis inopinan-
tibus misit et ipse ab his libenter accepit et alia inuicem
dedit. ad deprehendendas obsonatorum fraudes, cum plurimis
sigmatibus pasceret, fercula de aliis mensis etiam ultimis
quibusque *iussit* adponi. omnes reges muneribus suis uicit.
publice frequenter et cum omnibus lauit. ex quo ille iocus
bathnearis innotuit. nam cum quodam tempore ueteranum
quendam notum sibi in militia, dorsum et ceteram partem

1 amabit *B corr. b* 2 uirgilio (*i priore in ras.*) *P* enim *B*
sallustio *C* 5 toto anno *P* 6 perit *P* 8 rethoribus *P* 14 retho-
res *P* 15 astrologas *B* 16 fauorino (*u s. s. P*) *C* professionis *b*
24 obsonatorum *b* cum alterum *add. Salm.* 25 sigmatibus *Bern-*
hardys: summatibus *C*, cum cum plurimis summatibus *Salm.*, cum plu-
rimos suis sumptibus *Casaub.* 26 iussit *om. C s. s. p* 27 publice
frequenter *uulgo*

corporis uidisset adterere, percontatus cur se marmoribus de-
stringendum daret, ubi audiuit hoc idcirco fieri quod seruum
non haberet, et seruis eum donauit et sumptibus. uerum alia
die cum plures senes ad prouocandam liberalitatem principis
5 parieti se adtererent, euocari eos iussit et alium ab alio in-
uicem defricari. fuit et plebis iactantissimus amator, pere-
grinationis ita cupidus ut omnia quae legerat de locis orbis
terrarum praesens uellet addiscere. frigora et tempestates ita
patienter tulit ut numquam caput texerit. regibus multis plu-
10 rimum detulit, a plerisque uero etiam pacem redemit, a non-
nullis contemptus est, multis ingentia dedit munera, sed nulli
maiora quam Hiberorum, cui et elephantum et quingenariam
cohortem post magnifica dedit dona. cum a Pharasmane ipse
quoque ingentia munia accepisset atque inter haec auratas
15 quoque chlamydes, trecentos noxios cum auratis chlamydibus
in harenam misit ad eius munera deridenda.

Cum iudicaret in consilio habuit non amicos suos aut 18
comites solum, sed iuris consultos et praecipue Iuuentium Cel-
sum, Saluium Iulianum, Neratium Priscum aliosque, quos tamen
20 senatus omnis probasset. constituit inter cetera ut in nulla
ciuitate domus aliquae transferendae ad aliam urbem ullius
materiae causa diruerentur. liberis proscriptorum duodecimas
bonorum concessit. maiestatis crimina non admisit. ignotorum
hereditates repudiauit nec notorum accepit, si filios haberent.
25 de thesauris ita cavit, ut siquis in suo reperisset, ipse poti-
retur, siquis in alieno, dimidium domino daret, siquis in
publico, cum fisco aequabiliter partiretur. seruos a dominis

5 parieti *P* (eti in *ras.*), parieti* *B*, pariter uulgo 9 texerit *Momm-*
senus, texeret *C* (tegeret ante corr. *P*) 12 qui *C* quingenariam
Casaub., quinquagenariam *C* 13 frasmane *C* 14 ingentia munia
dona *C*, dona del. *Momms.*, munia om. uulgo, utrumque del. *Salm.*
15 clamydes *C* clamydibus *B*, clamymidibus *P* 17 consilia *PB*
ante corr. 18 Iuuentium *Casaub.*: iulium *C* 19 neracium *C* 21 tran-
ferendae *B* ullis *C* ante corr., illius coni. *Iord.* 25 iudica-
uit *b* si om. *B*, s. s. *P* partiretur *b*, portiretur *C* 26 dimidium
bis scr. *P* (sed exp.)

occidi uetuit eosque iussit damnari per iudices, si digni essent. lenoni et lanistae seruum uel ancillam uendi uetuit causa non praestita. decoctores bonorum suorum, si suae auctoritatis essent, catomidiari in amphitheatro et dimitti iussit. ergastula seruorum et liberorum tulit. lauacra pro sexibus separauit. si dominus in domo interemptus esset, non de omnibus seruis quaestionem haberi sed de his qui per uicinitatem poterant sentire praecepit.

- 19 In Etruria praeturam imperator egit. per Latina oppida dictator et aedilis et duumuir fuit, apud Neapolim demar-
 chus, in patria sua quinquennalis et item Hadriae quinquen-
 nalis, quasi in alia patria, et Athenis archon fuit. in omnibus
 paene urbibus et aliquid aedificauit et ludos edidit. Athenis
 mille ferarum uenationem in stadio exhibuit. ab urbe Roma
 numquam ullum uenatorem aut scaenicum auocauit. Romae
 post ceteras inmensissimas uoluptates in honorem socrus suae
 aromatica populo donauit, in honorem Traiani balsama et
 crocum per gradus theatri fluere iussit. fabulas omnis generis
 more antiquo in theatro dedit. histriones aulicos publicauit.
 in circo multas feras et saepe centum leones interfecit. mili-
 tares pyrrichas populo frequenter exhibuit. gladiatores fre-
 quenter spectauit. cum opera ubique infinita fecisset, num-
 quam ipse nisi in Traiani patris templo nomen suum scripsit.
 Romae instaurauit pantheum, saepta, basilicam Neptuni, sa-
 cras aedes plurimas, forum Augusti, lauacrum Agrippae; ea-
 que omnia propriis et ueterum nominibus consecrauit. fecit et
 sui nominis pontem et sepulchrum iuxta Tiberim et aedem
 Bonae Deae. transtulit et colossum stantem atque suspensum
 per Decrianum architectum de eo loco in quo nunc templum

2 lonistae *P ante corr.* 4 catamidiari *uulgo* 5 libertorum
uulgo tulit] ut et *Mommseus* 10 demarcus *C* 12 arcon *P*,
 arton *B* 13 ludos *bp*, lusos *C* 14 Roma *om. uulgo, fortasse recte*
 15 uenatorem *B* 20 centum *P*, conto *B* 21 pyrrichas *C* 24 pan-
 theon *p* 25 agrippine *p* 26 et ueterum *C*, et ueteribus *uulgo*
 28 post deae *interp. Momms.*, post transtulit *uulgo* 29 decrianum *P*,
 detrianum *B*: Demetrianum *coni. Casaub.*

Vrbis est ingenti molimine, ita ut operi etiam elephantos uiginti quattuor exhiberet. et cum hoc simulacrum post Neronis uultum, cui antea dicatum fuerat, Soli consecrasset, aliud tale Apollodoro architecto auctore facere Lunae molitus est.

In conloquiis etiam humillimorum ciuillissimus fuit de-20 testans eos, qui sibi hanc uoluptatem humanitatis quasi seruantis fastigium principis inuiderent. apud Alexandriam in Musio multas quaestiones professoribus proposuit et propositas
 10 ipse dissoluit. Marius Maximus dicit eum natura crudelem fuisse et idecirco multa pie fecisse, quod timeret ne sibi idem quod Domitiano accidit eueniret. et cum titulos in operibus non amaret, multas ciuitates Hadrianopoles appellauit, ut ipsam Karthaginem et Athenarum partem. aquarum ductus
 15 etiam infinitos hoc nomine nuncupauit. fisci aduocatum primus instituit. fuit memoriae ingentis, facultatis inmensae. nam ipse et orationes dictauit et ad omnia respondit. ioca eius plurima extant. nam fuit etiam dicaculus. unde illud quoque innotuit, quod cum cuidam canescenti quiddam ne-
 20 gasset, eidem iterum petenti, sed infecto capite, respondit 'iam hoc patri tuo negaui.' nomina plurimis sine nomenclatore reddidit, quae semel et congesta simul audiuerat, ut nomenclatores saepius errantes emendarit. dixit et ueteranorum nomina quos aliquando dimiserat. libros statim lectos, et ignotos
 25 quidem, plurimis memoriter reddidit. uno tempore scripsit, dictauit, audiuit et cum amicis fabulatus est [si potest credi]. omnes publicas rationes ita complexus est, ut domum priuatam quiuis paterfamilias diligens non satis nouit. equos et canes sic amauit ut eis sepulchra constitueret. oppidum Ha-

2 adhiberet *Salm.* 7 han' *C* seruantis *C*, seruanti *Salm.*
 8 immusio *C* 10 dissoluit, l ex r *P* 13 hadrianopolis *B* 14 et athenarum *p*, ethenarum *C* 17 nam ipse et o. d. *Iord.*: nam et ipse o. et d. *P*, nam ipse o. et d. *B* 18 exstant *C* 21 nomenclatori *C* 22 cogesta *B* ante corr. nomenclatores *C* 23 emendauit *C* 26 si potes (potest *bp*) credi *C*, om. uulgo et uidentur insiticia *Iord.* 28 magis nouerit *Eyss.* 29 opidum *C* hadriano-thermas *b*

drianotheras in quodam loco, quod illic et feliciter esset uenatus et ursam occidisset aliquando, constituit.

- 21 De iudiciis omnibus semper cuncta scrutando tam diu requisivit, quam diu uerum inueniret. libertos suos nec sciri uoluit in publico nec aliquid apud se posse, dicto suo omnibus superioribus principibus uitia imputans libertorum, damnatis omnibus libertis suis, quicumque se de eo iactauerant. unde extat etiam illud seueri quidem sed prope ioculari de seruis. nam cum quodam tempore seruum suum inter duos senatores e conspectu ambulare uidisset, misit qui ei colaphum daret. 10 cui 'noli inter eos ambulare quorum esse adhuc potes seruus.' inter cibos unice amauit tetrastachmum quod erat de fasiano, sumine, perna et crustulo. fuerunt eius temporibus fames, pestilentia, terrae motus. quae omnia, quantum potuit, procurauit multisque ciuitatibus uastatis per ista subuenit. fuit 15 etiam Tiberis inundatio. Latium multis ciuitatibus dedit. tributa multis remisit. expeditiones sub eo graues nullae fuerunt. bella etiam silentio paene transacta. a militibus propter curam exercitus nimis multum amatus est, simul quod in eos liberalissimus fuit. Parthos in amicitia semper habuit, 20 quod inde regem retraxit quem Traianus inposuerat. Armeniis regem habere permisit, cum sub Traiano legatum habuissent. Mesopotamios non exegit tributum quod Traianus inposuit. Albanos et Hiberos amicissimos habuit, quod reges eorum largitionibus prosecutus est cum ad illum uenire contempsis- 25 sent. reges Bactrianorum legatos ad eum amicitiae petendae causa supplices miserunt.

3 indicibus *Casaub.* 4 nesciri u. i. p. aliquid *Casaub.* 8 seueri *B P ante corr.* 10 collafundaret qui noli *B excerpta Pal. et ante ras. P* (colla litterae dispiciuntur et ceteris aptum est spatium): colafum daret et diceret noli *p*, colaphum daret. cui noli *coni. Iord.*, c. daret diceretque *n.* *Mommsenus* 12 amabit *C*, amabat *p*, amauit *b* tetrastachmum *C* fasiano *P ante corr.* 14 pestilentia et *P(?)* 16 solatium *b* 19 nimiae *B*, nimia *P* 28 mesopotamios *B* (— *is corr. b*), mesopotamiis (iis *p* in rasura quattuor litterarum quarum ultima s) *P* (mesopotamenses teste *Salm.*) 26 bactrianorum *C*

Tutores saepissime dedit. disciplinam ciuilem non aliter 22
 tenuit quam militarem. senatores et equites Romanos semper
 in publico togatos esse iussit, nisi si a cena reuenterentur.
 ipse cum in Italia esset semper togatus processit. ad con-
 5 uiuium uenientes senatores stans excepit semperque aut pallio
 tectus discubuit aut toga submissa. diligentia iudicis sumptus
 conuiuii constituit et ad anticum modum redegit. uehicula cum
 ingentibus sarcinis urbem ingredi prohibuit. sederi equos in
 ciuitatibus non siuit. ante octauam horam in publico neminem
 10 nisi aegrum lauari passus est. ab epistulis et a libellis primus
 equites Romanos habuit. eos quos pauperes et innocentes
 uidit, sponte ditauit, quos uero calliditate ditatos, etiam odio
 habuit. sacra Romana diligentissime curauit, peregrina con-
 tempsit. pontificis maximi officium peregit. causas Romae
 15 atque in prouinciis frequenter audiuit, adhibitis in consilio
 suo consulibus atque praetoribus et optimis senatoribus. Fu-
 cinum lacum emisit. quattuor consulares per omnem Italiam
 iudices constituit. quando in Africam uenit, ad aduentum
 eius post quinquennium plait atque ideo ab Africanis di-
 20 lectus est.

Peragratissane omnibus orbis partibus capite nudo et in 23
 summis plerumque imbribus atque frigoribus, in morbum in-
 cidit letalem. factusque de successore sollicitus primum de
 Seruiano cogitauit, quem postea, ut diximus, mori coegit.
 25 Fuscum, quod imperium praesagiis et ostentis agitatus spe-
 raret, in summa detestatione habuit. Plaetorium Nepotem,
 quem tantopere ante dilexit ut ueniens ad eum aegrotantem
 Hadrianus inpune non admitteretur, suspicionibus adductus,
 eodem modo et Terentium Gentianum, et hunc uehementius
 30 quod a senatu diligi tunc uidebat, omnes postremo de quo-
 rum imperio cogitauit quasi futuros imperatores detestatus

1 tutores *B corr. b*   6 summissa diligentia iudices *C corr. Sal-*
masius: summa diligentia in dies *Mommsenus*   7 canticum *B*, anti-
 quum *p*   10 epistolis *C*   14 pontifices *B*   23 lectualem *C (ex-*
punctis c et u P)   28 amitteretur *C*   adductus est *C*, forte ad-
 ductus; et *lord*.

est. et omnem quidem uim crudelitatis ingenitae usque eo repressit, donec in uilla Tiburtina profluuiio sanguinis paene ad exitum uenit. tunc libere Seruianum quasi affectatorem imperii quod seruis regiis cenam misisset, quod in sedili regio iuxta lectum posito sedisset, quod erectus ad stationes militum senex nonagenarius processisset, mori coegit; multis aliis interfectis uel aperte uel per insidias, quandoquidem etiam Sabina uxor non sine fabula ueneni dati ab Hadriano defuncta est. tunc Ceionium Commodum Nigrini generum, insidiatoris quondam, sibi forma commendatum adoptare constituit. adoptauit ergo Ceionium Commodum Verum inuitis omnibus eumque Aelium Verum Caesarem appellauit. ob cuius adoptionem ludos circenses dedit et donatium populo ac militibus expendit. quem praetura honorauit ac statim Pannoniis inposuit decreto consulatu cum sumptibus. eundem Commodum secundo consulem designauit. quem cum minus sanum uideret, saepissime dictitauit 'in caducum parietem nos inclinauimus et perdidimus quater milies sestertium quod populo et militibus pro adoptione Commodi dedimus.' Commodus autem prae uoletudine ne gratias quidem in senatu agere potuit Hadriano de adoptione. denique accepto largius antidoto ingrauescente uoletudine per somnum periit ipsis kalendis Ianuariis. quare ab Hadriano uotorum causa lugeri est uetitus.

- 24 Sed mortuo Aelio Vero Caesare Hadrianus ingruente tristissima uoletudine adoptauit Arrium Antoninum qui postea Pius dictus est, et ea quidem lege, ut ille sibi duos adoptaret Annium Verum et Marcum Antoninum. hi sunt qui postea duo pariter Augusti primi rem publicam gubernauerunt. et Antoninus quidem Pius idcirco appellatus dicitur, quod socerum fessum aetate manu subleuaret. quamuis alii cognomen-

1 ingenitae ex ingenuae corr. P   4 regis scenam C: strenam Scaliger   5 statiores B   10 sibi C: sui, sibi Salm., sui uulgo
12 ad alium (ad transfix.) B   13 adoptionem B   15 decreto consulatus C   20 ne Iord., nec C   22 perit C (— iit b)   24 et C
haelio (hel.) C   26 ea quidem Iord.: eadem C   30 aetatem B   subleuarit uulgo: sed cf. Pii uit. 2   cognomento C

tum hoc ei dicant inditam quod multos senatores Hadriano iam saeuienti abripuisset, alii quod ipsi Hadriano magnos honores post mortem detulisset. Antonini adoptionem plurimi tunc factam esse doluerunt, speciatim Catilius Seuerus praefectus urbi, qui sibi praeparabat imperium. qua re prodita successore accepto dignitate priuatus est. Hadrianus autem ultimo uitae taedio iam adfectus gladio se transfigi a seruo iussit. quod cum esset proditum et in Antonini usque notitiam uenisset, ingressis ad se praefectis et filio rogantibusque ut
 10 aequo animo necessitatem morbi ferret, iratus illis auctorem proditionis iussit occidi. qui tamen ab Antonino seruatus est, statimque testamentum scripsit. nec tamen actus reipublicae praetermisit dicente Antonino parricidam se futurum, si Hadrianum adoptatus ipse pateretur occidi. et post testamentum
 15 quidem iterum se est conatus occidere. subtracto pugione saeuier factus petiit et uenenum a medico. qui se ipse ne daret occidit.

Ea tempestate superuenit quaedam mulier quae diceret 25 somnio se monitam ut insinuaret Hadriano ne se occideret, quod esset bene ualiturus. quod cum non fecisset est caecata. iussa tamen iterum Hadriano eadem dicere ad genua eius, oculos receptura si id fecisset. quod cum insomnium implesset oculos recepit, cum aqua quae in fano erat ex quo uenerat oculos abluisset. uenit et de Pannonia quidam [uetus] caecus
 20 ad febrientem Hadrianum eumque contigit. quo facto et ipse oculos recepit et Hadrianum febris reliquit. quamuis Marius Maximus haec per simulationem facta commemoret. post haec Hadrianus Baias petiit Antonino Romae ad imperandum re-

2 alii — detulisset in *inf. mg. P* 4 atilius *C* 5 urbis *b*
 12—14 statimque — praetermisit *post* pateretur occidi *conlocauit Casaub.,*
rectius post iussit occidi *Mommseus* 15 est *om. uulgo* 16 factus
 est *C*, est *del. Iord.* petit *C* ipsum *b* 20 es*t caecata *B*,
 ee* caecatam *P* 21 iussam *C* ad genua eius oculos receptura
Momm.: atque *g. e.* osculare receptura (*uisum s. s. bp*) *C*: atque *g. e.*
 oscularetur *r. uisum uulgo* si *s. s. b* 22 in somnio *C* 23 aqua
 quae in *bp*, aquae in *C* 24 uetus *C*, *del. Iord.* natus *uulgo* 25 fe-
 brientem *B* contingit *C* 28 petit *C*

lieto. ubi cum nihil proficeret arcessito Antonino in conspectu eius apud ipsas Baias periit die sexto iduum Iuliarum. inuisusque omnibus sepultus est in uilla Ciceroniana Puteolis. sub ipso mortis tempore et Seruianum nonaginta annos agentem, ut supra dictum est, ne sibi superuideret atque, ut putabat, imperaret, mori coegit. et ob leues offensas plurimos iussit occidi, quos Antoninus reseruauit. et moriens quidem hos uersus fecisse dicitur

animula uagula blandula
hospes comesque corporis,
quae nunc abibis in loca
pallidula rigida nudula;
nec, ut soles, dabis iocos?

tales autem nec multo meliores fecit et Graecos.

- 26 Vixit annis septuaginta duobus mensibus quinque diebus 15
septemdecim. imperauit annis uiginti uno mensibus undecim.
statura fuit procerus, forma comptus, flexo ad pectinem
capillo, promissa barba, ut uulnera quae in facie naturalia
erant tegeret, habitudine robusta. equitauit ambulauitque plu-
rimum armisque et pilo se semper exercuit. uenatus frequen- 20
tissime leonem manu sua occidit. uenando autem iugulum et
costam fregit. uenationem semper cum amicis participauit. in
conuiuio tragoedias, comoedias, Atellanas, sambucas, lectores,
poetas pro re semper exhibuit. Tiburtinam uillam mire ex-
aedificauit, ita ut in ea et prouinciarum et locorum celeberrima 25
nomina inscriberet, uelut Lycium, Academicum, Prytanium,
Canopum, Picilen, Tempe uocaret. et ut nihil praetermitteret etiam Inferos finxit. signa mortis haec habuit. natali
suo ultimo, cum Antoninum commendaret, praetexta sponte
delapsa caput ei aperuit. anulus, in quo imago ipsius sculpta 30

2 perit C (— iit b) die VI* P, die ui B 5 ut add. b supra-
uiueret C 12 rigida B ante corr. 14 multos C 15—16 nume-
rorum notae in C 22 costam C: al. cossam s. s. p, coxam Casaub.
23 attellanas C 26 academiam P prytanium C 27 picilen C:
Poecilen uulgo 30 operuit C, corr. Lipsius in Tac. ann. II 14 anu-
los B corr. b.

erat, sponte de digito delapsus est. ante diem natalis eius nescio qui ad senatum ululans uenit. contra quem Hadrianus ita motus est, quasi de sua morte loqueretur, cum eius uerba nullus agnosceret. idem cum uellet in senatu dicere 'post filii mei mortem,' 'post meam' dixit. somniauit praeterea se a patre potionem soporiferam inpetrasse. item somniauit a leone se oppressum esse.

In mortuum eum a multis multa sunt dicta. acta eius²⁷ inrita fieri senatus uolebat. nec appellatus esset diuus, nisi¹⁰ Antoninus rogasset. templum denique ei pro sepulchro apud Puteolos constituit et quinquennale certamen et flamines et sodales et multa alia quae ad honorem quasi numinis pertinerent. qua re, ut supra dictum est, multi putant Antoninum Pium dictum.

2 qui* (*eras. d*) *P* 5 a patre *om. B add. b* 9 est *C* 13 putant] ob hec *s. s. p* VITA DIVI HADRIANI EXPLICIT INCIPIT EIVSDEM SPARTIANI HELVIVS (*ita B, HELIVS^v P*) *C*

AELII SPARTIANI
AELIVS VERVS
AD DIOCLETIANVM AVG.

1 Diocletiano Augusto Aelius Spartianus suus sal. In animo mihi est, Diocletiane Auguste, tot principum maxime, non solum eos qui principem locum in hac statione quam tem-
peras retentarunt, ut usque ad diuum Hadrianum feci, sed illos etiam qui uel Caesarum nomine appellati sunt nec prin-
cipes aut Augusti fuerunt uel quolibet alio genere aut in famam aut in spem principatus uenerunt cognitioni numinis tui sternere. quorum praecipue de Aelio Vero dicendum est qui primus tantum Caesaris nomen accepit, adoptione Hadriani familiae principum adscitus. et quoniam nimis pauca dicenda¹⁰ sunt nec debet prologus enormior esse quam fabula, de ipso iam loquar.

2 Ceionius Commodus qui et Aelius Verus appellatus est, quem sibi Hadrianus aeuo ingraescente morbis tristioribus pressus peragrato iam orbe terrarum adoptauit, nihil habet¹⁵ in sua uita memorabile, nisi quod primus tantum Caesar est appellatus, non testamento, ut antea solebat, neque eo modo quo Traianus est adoptatus, sed eo prope genere quo nostris temporibus a uestra clementia Maximianus atque Constantius Caesares dicti sunt quasi quidam principum filii uirtute de-²⁰

1 diocletiano augusto ael. (al. B) spartianus suus sal. C   2 tot P
3 principem *Salm.*: principum C   7 cognitionis C   8 helio Pb,
elio B ut *saepius*   9 adriani B   11 enormior p, mormior C, inor-
mior b   20 filii P   uirtute *Bernhardys*, uiri et C

signati Augustae maiestatis heredes. et quoniam de Caesarum nomine in huius praecipue uita est aliquid disputandum qui hoc solum nomen indeptus est, Caesarem uel ab elephanto qui lingua Maurorum caesar dicitur in proelio caeso eum qui
 5 primus sic appellatus est doctissimi uiri et eruditissimi putant dictum, uel quia mortua matre sed uentre caeso sit natus, uel quod cum magnis crinibus sit utero parentis effusus, uel quod oculis caesiis et ultra humanum morem uiguerit. certe quaecumque illa, felix necessitas fuit unde tam clarum et
 10 duraturum cum aeternitate mundi nomen effloruit. hic ergo de quo sermo est primum Lucius Aurelius Verus est dictus, sed ab Hadriano adscitus in Aeliorum familiam, hoc est in Hadriani transcriptus et appellatus est Caesar. huic pater Ceionius Commodus fuit, quem alii Verum alii Lucium Aure-
 15 liam multi Annium prodiderunt; maiores omnes nobilissimi quorum origo pleraque ex Etruria fuit uel ex Fauentia. et de huius quidem familia plenius in uita Lucii Aurelii Ceionii Commodi Veri Antonini filii huiusce, quem sibi adoptare Antoninus iussus est, disseremus. is enim liber debet omnia quae
 20 ad stemma generis pertinent continere qui habet principem de quo plura dicenda sunt.

Adoptatus autem Aelius Verus ab Hadriano eo tempore 3 quo iam, ut superius diximus, parum uigebat et de successore necessario cogitabat, statimque praetor factus et Pannoniis
 25 dux ac rector inpositus, mox consul creatus et quia erat deputatus imperio iterum consul designatus est. datum etiam populo congiarium causa eius adoptionis conlatumque militibus sestertium ter milies, circenses editi, neque quicquam praetermissum quod posset laetitiam publicam frequentare.
 30 tantumque apud Hadrianum principem ualuit, ut praeter adoptionis adfectam, quo ei uidebatur adiunctus, solus omnia

3 adeptus *b p*   elephanto *C*   4 caesai *C*, corr. *Casaub. cl. Seru. in Verg. Aen. I 285*   6 sed *om. uulgo*   8 caeciis *B*, caesis *b*
 marem *C ante corr.*   uiguerat *B*   18 uere *B ante corr.*   20 stegma *P ante corr.*   24 pannonis *P*, in pannonis *B*   26 deputans *B*   28 quater *b*

quae cuperet etiam per litteras impetraret. nec prouinciae quidem cui praepositus erat defuit. nam bene gestis rebus, uel potius feliciter, etiamsi non summi, medii tamen optinuit ducis famam. hic tamen uoletudinis adeo miserae fuit ut Hadrianum statim adoptionis paenituerit potueritque eum amouere a familia imperatoria, cum saepe de aliis cogitaret, si forte uixisset. fertur denique ab his qui Hadriani uitam diligentius in litteras retulerunt Hadrianum Veri scisse genituram et eum quem non multum ad rem publicam regendam probaret ob hoc tantum adoptasse, ut suae satisfaceret uoluptati¹⁰ et, ut quidam dicunt, iuri iurando quod intercessisse inter ipsum ac Verum secretis condicionibus ferebatur. fuisse enim Hadrianum peritum matheseos Marius Maximus usque adeo demonstrat ut eum dicat cuncta de se scisse sic, ut omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus ante perscripserit. satis¹⁵
4 praeterea constat eum de Vero saepe dixisse

ostendent terris hunc tantum fata neque ultra
esse sinent,

quos uersus cum aliquando in hortulo spatians cantitaret atque adesset unus ex litteratis quorum Hadrianus speciosa societate²⁰ gaudebat uelletque addere

nimium uobis Romana propago

uisa potens, superi, propria haec si dona fuissent

Hadrianus dixisse fertur 'hos uersus uita non capit Veri' illud addens

35

manibus date lilia plenis;

purpureos spargam flores animamque nepotis
his saltem accumulem donis et fungar inani
munere.

cum quidem etiam illud dicitur cum inrisione dixisse 'ego³⁰ mihi diuum adoptaui, non filium hunc.' tamen cum eum con-

5 potueritque] al. petiuerit s. s. p   9 multo C   gerendam P
probarat C   11 iureiurando p   16 eundem uero B   17 ostendent
— 29 munere *carmina sunt Vergilii Aen. VI 869—871 et 883—886*
28 superis p, superiora B, superi*** P   28 accu*mule (e m. r.) P
30 risione C   31 hunc. tamen *Salm.*, nunc tamen C

solaretur unus de litteratis qui aderat ac diceret 'quodsi non recte constellatio eius collecta est, quem credimus esse uicturum?' Hadrianus dixisse fertur 'facile ista dicis tu, qui patri-
monii tui non rei publicae quaeris heredem.' unde apparet
5 eum habuisse in animo alium deligere atque hunc ultimo uitae suae tempore a re publica submouere. sed eius consilii defuit euentus. nam cum de prouincia Aelius redisset atque orationem pulcherrimam, quae hodieque legitur, siue per se
10 seu per scriniorum aut dicendi magistros parasset, qua kalendis Ianuariis Hadriano patri gratias ageret, accepta potione qua se existimaret iuuari kalendis ipsis Ianuariis periit. iussusque ab Hadriano, quia uota interueniebant, non lugeri.

Fuit hic uitae laetissimae, eruditus in litteris, Hadriano, 5 ut maliuoli locuntur, acceptior forma quam moribus. in aula
15 diu non fuit. in uita priuata etsi minus probabilis, minus tamen reprehendendus ac memor familiae suae. comptus, decorus, pulchritudinis regiae, oris uenerandi, eloquentiae cel-
sioris, uersu facilis, in re publica etiam non inutilis. huius uoluptates ab his qui uitam eius scripserunt multae feruntur,
20 equidem non infames sed aliquatenus diffuentes. nam tetrapharmacum seu potius pentapharmacum, quo postea semper Hadrianus est usus, ipse dicitur repperisse, hoc est sumen, fasianum, pauonem, pernam crustulatam et aprugnam. de quo genere cibi aliter refert Marius Maximus non pentapharmacum
25 sed tetrapharmacum appellans, ut et nos ipsi in eius uita persecuti sumus. fertur etiam aliud genus uoluptatis quod Verus inuenerat. nam lectum eminentibus quattuor anaciteriis fecerat minuto reticulo undique inclusum, eumque foliis rosae quibus demptum esset album replebat, iacensque cum con-

1 qui aderat *p*, quoderat *C* quid si *P*(?) 2 quodstellatio *B*,
constellatio *P* ante corr. 5 nunc *C* 7 defuit *Mommsenus*, iuuit *C*
11 estimaret *B* iuari *B*, iuuari *bP* perit *C* 12 interue-
niebat *B* 20 terrafarmacum *C* (sed corr. *p*) 21 pentafarmacum *b*,
pentefarmacum *C* 23 aprunam *C*, aprinam *b* 24 pentafarmacum *C*
25 terrafarmacum *B*, tetrafarmacum ex tecraf. *P*

cubinis uelamine de liliis facto se tegebat unctus odoribus Persicis. iam illa frequentantur a nonnullis, quod et accubitationes ac mensas de rosis ac liliis fecerit et quidem purgatis, quae etsi non decora, non tamen ad perniciem publicam prompta sunt. atque idem Ouidii [ab aliis relata] idem Apicii libros ⁵ [amorum] in lecto semper fertur habuisse, idem Martialem, epigrammaticum poetam, Vergilium suum dixisse. iam illa leuiora quod cursoribus suis exemplo Cupidinum alas frequenter adposuit eosque uentorum nominibus saepe uocitauit, Boream alium, alium Notum et item Aquilonem aut Circium ¹⁰ ceterisque nominibus appellans et indefesse atque inhumaniter faciens cursitare. idem uxori conquerenti de extraneis uoluptatibus dixisse fertur 'patere me per alias exercere cupiditates meas. uxor enim dignitatis nomen est, non uoluptatis.' eius est filius Antoninus Verus, qui adoptatus est a Marco uel ¹⁵ certe cum Marco et cum eodem aequale gessit imperium. nam ipsi sunt qui primi duo Augusti appellati sunt et quorum fastis consularibus sic nomina praescribuntur, ut dicantur non duo Antonini sed duo Augusti. tantumque huius rei et nouitas et dignitas ualuit, ut fasti consulares nonnulli ab his ²⁰ sumerent ordinem consulum.

- 6 Pro eius adoptione infinitam pecuniam populo et militibus Hadrianus dedit. sed cum eum uideret homo paulo argutior, miserrimae uoletudinis, ita ut scutum solidius iactare non posset, dixisse fertur 'ter milies perdidimus, quod exercitui ²⁵

1 liliis ex aliis P 5 atque idem ovidii ab aliis relata idem apicii libros amorum C: ab aliis relata et amorum e margine archetypi alienis locis inserta esse censet Iord., atque idem Apicii relata idem Ouidii libros amorum Salm., atque item ab aliis relata. Ouidii, item Apicii l. in l. s. h., item Mommsenus 6 lectos C fertur add. Iord. marcialem C 7 uirgilium ex uerg. p 12 cursitate B ante corr. 13 patere] re p in ras. aliis C corr. b 15 a marco uer (uel b, uer' p) certe cum marco et cum (et cum exp. b) eodem C, cum Marco et cum eodem coni. Iord., ut in archet. uitiose fuerit a marco et cum eodem, in margine corr. uel certe cum eodem 18 non tamen p 25 quater b

populoque dependimus. siquidem satis in caducum parietem
 inclinauimus et qui non ipsam rem publicam, sed nos ipsos
 sustentare uix possit.' et haec quidem Hadrianus cum prae-
 fecto suo locutus est. quae cum prodidisset praefectus ac per
 5 hoc Aelius Caesar in dies magis magisque sollicitudine, utpote
 desperati hominis, adgrauaretur, praefecto suo Hadrianus qui
 rem prodiderat successorem dedit uolens uideri quod uerba
 tristia temperasset. sed nihil profuit. nam, ut diximus, Lucius
 Ceionius Commodus Verus Aelius Caesar — nam his omnibus
 10 nominibus appellatus est — periit sepultusque est imperatorio
 funere, neque quicquam de regia nisi mortis habuit dignitatem.
 doluit ergo illius mortem ut bonus pater, non ut bonus prin-
 ceptus. nam cum amici solliciti quaerent qui adoptari posset,
 Hadrianus dixisse fertur his 'etiam uiuente adhuc Vero de-
 15 creueram.' ex quo ostendit aut iudicium suum aut scientiam
 futurorum. post hunc denique Hadrianus diu anceps quid fa-
 ceret Antoninum adoptauit Pium cognomine appellatum cui
 condicionem addidit ut ipse sibi Marcum et Verum Antoninos
 adoptaret filiamque suam Vero, non Marco daret. nec diutius
 20 uixit grauatus languore ac diuerso genere morborum, saepe
 dicens sanum principem mori debere, non debilem.

Statuas sane Aelio Vero per totum orbem colossas poni 7
 iussit, templa etiam in nonnullis urbibus fieri. denique illius
 merito filium eius Verum, nepotem utpote suum, qui pereunte
 25 Aelio in familia ipsius Hadriani remanserat, adoptandum An-
 tonino Pio cum Marco, ut iam diximus, dedit saepe dicens
 'habeat res publica quodcumque de Vero.' quod quidem con-
 trarium his quae de adoptionis paenitentia per auctores plu-
 rimos intimata sunt, cum Verus posterior nihil dignum praeter
 30 clementiam in moribus habuerit quod imperatoriae familiae
 lumen adferret. haec sunt quae de Vero Caesare mandanda
 litteris fuerunt. de quo idcirco non tacui, quia mihi propo-

2 inclinauimus *b*, incuibimus *C*, incubuimus *p*   6 dispe-
 ratum *B*   hadriani *C* ante corr.   10 perit *C*   11 ni *C*   dignitate *B*
 14 is *C* (transfix. *B*)   16 quid ex quit *C*   18 antoninus *C*   31 ad-
 feret *C*

situm fuit omnes qui post Caesarem dictatorem, hoc est diuum Iulium, uel Caesares uel Augusti uel principes appellati sunt quique in adoptionem uenerunt, uel imperatorum filii aut parentes Caesarum nomine consecrati sunt, singulis libris exponere meae satisfaciens conscientiae, etiamsi multis nulla sit necessitas talia requirendi.

1 uel post *C* 3 adoptionem *B* 6 necessitas *P* EXPLICIT
VITA. INCIPIT IVLI CAPITOLINI ANTONINVS PIVS FELICITER *C*
ad diocletianū auḡ in *mg.* addit *p*

IVLII CAPITOLINI ANTONINVS PIVS

T. Aurelio Fuluo Boionio Antonino Pio paternum genus 1
e Gallia Transalpina, Nemausense scilicet. auus T. Aurelius
Fuluus qui per honores diuersos ad secundum consulatum
et praefecturam urbis peruenit, pater Aurelius Fuluus qui
5 et ipse fuit consul, homo tristis et integer, auia materna
Boionia Procilla, mater Arria Fadilla, auus maternus Arrius
Antoninus bis consul, homo sanctus et qui Neruam miseratus
esset quod imperare coepisset; soror uterina Iulia Fadilla,
uitricus Iulius Lupus consularis, socer Annius Verus, uxor
10 Annia Faustina, filii mares duo, duae feminae, gener per ma-
iorem filiam Lamia Silanus, per minorem Marcus Antoninus
fuere. ipse Antoninus Pius natus est XIII kal. Octobres
Fl. Domitiano XII et Cornelio Dolabella consulibus in uilla
Lanuina, educatus Lorii in Aurelia, ubi postea palatium
15 extruxit cuius hodieque reliquiae manent. pueritiam egit cum
auo paterno, mox cum materno omnes suos religiose colens.
atque adeo et consobrinorum et uitrici et multorum adfinium
hereditate ditatus est.

Fuit uir forma conspicuus, ingenio clarus, moribus cle- 2
20 mens, nobilis uultu, placidus ingenio, singularis eloquentiae,

1 tito C: quae scribendi praenomina ratio amplius non adnotabitur
fulboionio C, fuluio boionio p 5 tristis] al' castus s. s. p 6 boiu-
nia C fidilla B 7 scanctus (eras. c. priore P) O 11 Syllanus uulgo
12 oct. C 13 donouella B, dolouella (dolob. corr.) P 14 lanuina B
corr. b lori C, al' lorina s. s. p 20 singularis b, singulari C

nitidae litteraturae, praecipue sobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abstinens et omnia haec cum mensura et sine iactantia; in cunctis postremo laudabilis et qui merito Numae Pompilio ex bonorum sententia comparatur. Pius cognominatus est a senatu uel quod soceri fessi iam aetatem manu praesente senatu leuaret — quod quidem non satis magnae pietatis est argumentum, cum inpius sit magis qui ista non faciat, quam pius qui debitum reddat — uel quod eos, quos Hadrianus per malam uoletudinem occidi iusserat, reseruauit, uel quod Hadriano contra omnium studia post mortem infinitos atque inmensos honores decreuit, uel quod, cum se Hadrianus interimere uellet, ingenti custodia et diligentia fecit ne id posset admittere, uel quod nere natura clementissimus et nihil temporibus suis asperum fecit. idem fenus trientarium hoc est minimis usuris exercuit, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. fuit quaestor liberalis, praetor splendidus, consul cum Catilio Seuero. hic in omni priuata uita in agris frequentissime uixit, sed clarus in locis omnibus fuit. ab Hadriano inter quattuor consulares quibus Italia committebatur electus est ad eam partem Italiae regendam, in qua plurimum possidebat, ut Hadrianus uiri talis et honori consulere et quieti.

- 3 Huic cum Italiam regeret imperii omen est factum. nam cum tribunal ascendisset, inter alias adclamationes dictum est 'Auguste dii te seruent.' proconsulatum Asiae sic egit ut solus auum uinceret. in proconsulatu etiam sic imperii omen accepit. nam cum sacerdos femina Trallis ex more proconsules semper hoc nomine salutaret, non dixit 'haue proconsul'

4 ex *b*, et *C* comparatus *C* 5 soceri (soceris *b*) fessi iam aetatem manu *C*, aetate manum *Salm.* (sed cf. *Hadr. uit.* 24 unde fortasse socerum fessum iam aetate manu scripseris) 6 leuarit uulgo 7 magni *P* ante corr., magnum *Casaub.* 8 debitum ex debutum *P* 10 reseruabat *B* ex — bit 15 hoc e. m. u. iusticia censet *Salm.* 16 quaestior *B* 17 in omni priuata *C*, uita sua s. s. in *P m. prima*, ut uidetur 18 sequentissime *B*, frequentissime *P* 21 hadriano uir *b* 24 addamnationes *B* ante corr. 28 proconsule *B*, proconsul* *P* habe *B* ante corr., aue *P*

sed 'haue imperator.' Cyzici etiam de simulacro dei ad statuam eius corona translata est, et post consulatum in uiridario taurus marmoreus cornibus ramis arboris adcrecentibus adpensus est, et fulgur caelo sereno sine noxa in eius domum uenit, et in Etruria dolia quae defossa fuerant supra terram reperta sunt, et statuas eius in omni Etruria examen apium repleuit, et somnio saepe monitus † sed penitus eius Hadriani simulacrum inserere. proficiscens ad proconsulatum filiam maiorem amisit. de huius uxore multa dicta sunt ob nimiam libertatem et uiuendi facilitatem, quae iste cum animi dolore compressit. post proconsulatum in consiliis Hadriani Romae frequens uixit, de omnibus de quibus Hadrianus consulebat mitiorem sententiam semper ostendens.

Genus sane adoptionis tale fertur. mortuo Aelio Vero, 4
15 quem sibi Hadrianus adoptauerat et Caesarem nuncupauerat, dies senatus habebatur. eo Arrius Antoninus soceri uestigia leuans uenit atque idcirco ab Hadriano dicitur adoptatus. quae causa sola esse adoptionis nec potuit omnino nec debuit, maxime cum et semper rem publicam bene egisset Antoninus
20 et in proconsulatu se sanctum grauemque praeuisset. ergo cum eum Hadrianus adoptare se uelle publicasset, acceptum est spatium deliberandi utrum adrogari ab Hadriano uellet. adoptionis lex huiusmodi data est, ut quem ad modum Antoninus ab Hadriano adoptabatur ita sibi ille adoptaret
25 M. Antoninum fratris uxoris suae filium et L. Verum Aelii Veri qui ab Hadriano adoptatus fuerat filium, qui postea Verus Antoninus est dictus. adoptatus est V kal. Martias

1 habe *P ante corr.* cilici *C (ex archetypi cidici ut monet Salm.)*,
cilicie *p* 2 uiridario *b*, uiridario *p* 3 arboribus *C* 4 fulgor *C*
7 sed penitus *B*, sed penitus *P* (itus litteris *s. lin. iteratis quod atramenti uitio coiuerant; pennus perperam legit Salm.*): est penatibus suis *Casaub.*, se d(is) penatibus suis *Salm.*: at sed penitus iterationem praecedentium esse et ueram scripturam expulisse susp. *Iord.* 8 proconsulatum *B ante corr.* 17 leuans] l. lauans *s. s. p* 20 consulatu *B ante corr.* sanctum in *ras. P*, scantum *B*, cautum *b* 25 uerum *s. lin. B* 27 mart. *C*

[die] in senatu gratias agens quod de se ita sensisset Hadrianus, factusque est patri et in imperio proconsulari et in tribunicia potestate collega. huius primum hoc fertur quod, cum uxor argueretur quasi parum nescio quid suis largiens, dixerit 'stulta, postea quam ad imperium transiimus et illud quod habuimus ante perdidimus.' congiarium [militibus] populo de proprio dedit et ea quae pater promiserat. et ad opera Hadriani plurimum contulit et aurum coronarium, quod adoptionis suae causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium provincialibus reddidit.

- 5 Et patri dum aduixit religiosissime paruit. sed Hadriano apud Baias mortuo reliquias eius Romam peruexit sancte ac reuerenter atque in hortis Domitiae conlocauit, etiam repugnantibus cunctis inter diuos eum retulit. uxorem Faustinam Augustam appellari a senatu permisit. Pii appellationem recepit. patri et matri atque auis et fratribus iam mortuis statuas decretas libenter accepit. circenses natali suo dicatos non respuit, aliis honoribus refutatis. clipeum Hadriano magnificentissimum posuit et sacerdotes instituit. factus imperator nulli eorum quos Hadrianus prouexerat successorem dedit fuitque ea constantia ut septenis et nouenis annis in provinciis bonos praesides detineret. per legatos suos plurima bella gessit. nam et Britannos per Lollium Urbicum uicit legatum, alio muro caespiticio summotis barbaris ducto, et Mauros ad pacem postulandam coegit et Germanos et Dacos et multas gentes atque Iudaeos rebellantes contudit per praesides ac legatos. in Achaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit. Alanos molientes saepe refrenauit.
- 6 Procuratores suos et modeste suscipere tributa iussit et ex-

1 die *B s. lin., del. Iord.* 4 uxor *Mommsenus*, uxore *C*, ab uxore *p*, uulgo *rarum Salm.* 5 illut *B* 6 militibus *del. Iord. (cf. c. 8):* militibus ac populo *uulgo* 11 dum aduixit *Salm.:* cum adduxerit *B*, cum aduixit* (*s. s. quoad*) *P* 12 ac *om. B s. s. b* 14 duos *P ante corr.* 15 recipit (*recepit corr. P*) *C* 23 brittannos *C* 24 alto *Liuienius, improbauit Casaub. cf. Hadr. 11* 27 aegyptum *P* 29 et excedentes *Iord.:* terdecantes *B*, excedentes (*exced in ras.*) *P*

cedentes modum rationem factorum suorum reddere praecepit. nec umquam ullo laetatus est lucro quo prouincialis oppressus est. contra procuratores suos conquerentes libenter audiuit. his quos Hadrianus damnauerat in senatu indulgentias petiit di-
 5 cens etiam ipsum Hadrianum hoc fuisse facturum. impera-
 torium fastigium ad summam ciuilitatem deduxit, unde plus creuit recusantibus aulicis ministris, qui illo nihil per inter-
 nuntios agente nec terrere poterant homines aliquando nec ea quae occulta non erant uendere. senatui tantum detulit
 10 imperator quantum cum priuatus esset deferri sibi ab alio principe optauit. patris patriae nomen delatum a senatu, quod primo distulerat, cum ingenti gratiarum actione suscepit. tertio anno imperii sui Faustina uxorem perdidit. quae a senatu consecrata est delatis circensibus atque templo et flaminiciis
 15 et statuis aureis atque argenteis; cum etiam ipse hoc concesserit ut imago eius cunctis circensibus poneretur. statuam auream delatam a senatu positam suscepit. M. Antoninum quaestorem consulem petente senatu creauit. Annium Verum qui postea dictus est Antoninus ante tempus quae-
 20 storem designauit. neque de prouinciis neque de ullis actibus quicquam constituit nisi quod prius ad amicos retulit atque ex eorum sententia formas composuit. uisus est sane ab amicis et cum priuatis uestibus et domestica quaedam gerens.

Tanta sane diligentia subiectos sibi populos rexit ut omnia 7
 25 et omnes, quasi sua essent, curaret. prouinciae sub eo cunctae floruerunt. quadruplatores extincti sunt. publicatio bonorum rarior quam umquam fuit, ita ut unus tantum proscriberetur affectatae tyrannidis reus, hoc est Atilius Titianus, senatu puni-
 30 semper adiuto. periit et Priscianus reus affectatae tyrannidis, sed morte uoluntaria. de qua coniuratione quaeri uetuit. uictus Antonini Pii talis fuit ut esset opulentia sine reprehensione, parsimonia sine sordibus et mensa eius per proprios seruos,

1 ratione facturum B   2 ullo om. P(?)   4 petit C   7 recu-
 satis Salm.   aulicis b, an***s B   14 circensibus B ante corr.
 15 statuas B ante corr.   28 affectatae] tae in lac. b   32 antoni B

per proprios aucupes, piscatores ac uenatores instrueretur. balneum quo usus fuisset sine mercede populo exhibuit nec omnino quicquam de uitae priuatae qualitate mutauit. salaria multis subtraxit quos otiosos uidebat accipere, dicens nihil esse sordidius, immo crudelius, quam si rem publicam is ad-
 roderet qui nihil in eam suo labore conferret. unde etiam Mesomedi lyrico salarium inminuit. rationes omnium prouinciarum adprime sciuit et uectigalium. patrimonium priuatum in filiam contulit, sed fructus rei publicae donauit. species imperatorias superfluas et praedia uendidit et in suis propriis
 fundis uixit uarie ac pro temporibus. nec ullas expeditiones obiit nisi quod ad agros suos profectus est ad Campaniam, dicens grauem esse prouincialibus comitatum principis etiam nimis parci. et tamen ingenti auctoritate apud omnes gentes fuit, cum in urbe propterea sederet ut undique nuntios, me-
 dius utpote, citius posset accipere.

8 Congiarium populo dedit, militibus donatiuum addidit. puellas alimentarias in honorem Faustinae Faustianas constituit. opera eius haec extant. Romae templum Hadriani honori patris dicatum, Graecostadium post incendium resti-
 tutum, instauratum amphitheatrum, sepulcrum Hadriani, templum Agrippae, pons sublicius, Phari restitutio, Caietae portus, Terracinensis portus restitutio, lauacrum Ostiense, Antiatum aquae ductus, templa Lanuuiana. multas etiam ciuitates ad-
 iuuuit pecunia ut opera uel noua facerent uel uetera restitue-
 rent, ita ut et magistratus adiuuaret et senatores urbis ad functiones suas. hereditates eorum qui filios habebant repudiauit. primus constituit ne poenae causa legatum relictum maneret. successorem uiuenti bono iudici nulli dedit nisi Orfito praefecto urbi, sed petenti. nam Gaius Maximus prae-
 fectus praetorii usque ad uicensimum annum sub eo peruenit,

1 per *s. lin. B om. P(?)* 2 sine *s. lin. P* 5 adrideret *P corr. p*
 7 prouinciarum *C*, prouincialium *uulgo*: onerum prouincialium *Faber*
 12 quod agros *B* est et ad *B* profectus — grauem esse *in mg.*
inf. P 16 accipere] al' anticipare *in mg. p* 22 sublicius *p*, suppli-
 cius *C* fari *C* 23 otienne *B* antiatum *B* 26 adiuuarent *C*
 30 urbis *b* grauius *C ante corr.*

uir senerissimus. cui Tati^{us} Maximus successit. in cuius de-
mortui locum duos praefectos substituit Fabium Repentinum
et Cornelium Victorinum. sed Repentinus † famosa percussus
est quod per concubinam principis ad praefecturam uenisset.
5 usque adeo sub eo nullus percussus est senator ut etiam par-
ricida confessus in insula deserta poneretur, quia uiuere illi
naturae legibus non licebat. uini olei et tritici penuriam per
aerarii sui damna emendo et gratis populo dando sedauit.

Aduersa eius temporibus haec prouenerunt. fames de qua 9
10 diximus, circi ruina, terrae motus quo Rhodiorum et Asiae
oppida conciderunt, quae omnia mirifice instaurauit, et Romae
incendium quod trecentas quadraginta insulas uel domos ab-
sumpsit. et Narbonensis ciuitas, et Antiochense oppidum et
Carthaginiense forum arsit. fuit et inundatio Tiberis, apparuit
15 et stella crinita, natus est et biceps puer, et uno partu mu-
lieris quinque pueri editi sunt. uisus est in Arabia iubatus
anguis maior solitis qui se a cauda medium comedit. lues
etiam in Arabia fuit. hordeum in Moesia in culminibus ar-
borum natum est. quattuor praeterea leones mansueti sponte
20 se capiendos in Arabia praeuerunt. Pharasmanes rex ad eum
Romam uenit plusque illi quam Hadriano detulit. Pacorum
regem Lazis dedit. Parthorum regem ab Armeniorum ex-
pugnatione solis litteris reppulit. Abgarum regem ex orientis
partibus sola auctoritate deduxit. causas regales terminauit.
25 solam regiam Parthorum regi repetenti quam Traianus ceperat
pernegauit. Rhoemetalcen in regnum Bosporanum audito inter
ipsum et curatorem negotio remisit. Olbiopolitis contra Tauro-
scythas in Pontum auxilia misit et Tauroscythas usque ad dandos

1 cui B et ante ras. P eius B 3 uicturinum P ante corr. fa-
mosa uoce p, famoso Salm. conl. Suid. *φάμωσα*: percussus est e us. 6
iteratum uera expulisse censet Momms. 5 parricida B et ante corr. P
8 damno C 13 antiochense C 14 carthaginense C 16 arabiam P
19 IIIor B, quattuo P corr. p 20 pharesmanes P ante corr. 22 la-
diis P, lachis (ch in ras.) B: Lazis Casaub. reges C 23 origentis B
25 repetenti bp, repenti C 26 rimethalcen C bosporanum C 27 eu-
ratorem C, Eupatorem Cary hist. des rois du Bosphore p. 64 cf. Eckhel
d. n. II p. 379 olbiopositis B ante corr.

Olbiopolitis obsides uicit. tantum sane auctoritatis apud exterarum gentes nemo habuit, cum semper amauerit pacem, eo usque ut Scipionis sententiam frequentarit qua ille dicebat malle se unum ciuem seruare quam mille hostis occidere.

- 10 Menses Septembrem atque Octobrem Antoninum atque Faustinum appellandos decreuit senatus, sed id Antoninus respuit. nuptias filiae suae Faustinae, cum M. Antonino eam coniungeret, usque ad donatium militum celeberrimas fecit. Verum Antoninum post quaesturam consulem fecit. cum Apollonium quem Chalcide acciuerat ad Tiberianam domum 10 in qua habitabat uocasset, ut ei M. Antoninum traderet, atque ille dixisset 'non magister ad discipulum debet uenire, sed discipulus ad magistrum,' risit eum dicens 'facilius fuit Apollonio a Chalcide Romam uenire quam a domo sua in Palatium.' cuius auaritiam etiam mercedibus notauit. inter 15 argumenta pietatis eius et hoc habetur, quod cum Marcus mortuum educatorem suum fleret uocareturque ab aulicis ministris ab ostentatione pietatis, ipse dixerit 'permittite' inquit 'illi ut homo sit. neque enim uel philosophia uel imperium tollit affectus.' praefectos suos et locupletauit et ornamentis 20 consularibus donauit. siquos repetundarum damnauit, eorum liberis bona paterna restituit, ea tamen lege ut illi prouincialibus redderent quod parentes acceperant. ad indulgentias pronissimus fuit. edita munera, in quibus elephantos et corocottas et tigrides et rhinoceros, crocodilos etiam atque hippopotamos et omnia ex toto orbe terrarum [cum tigridibus] exhibuit. centum etiam leones una missione edidit.

- 11 Amicis suis in imperio suo non aliter usus est quam priuatus, qui et ipsi numquam de eo cum libertis per fenum aliquid uendiderunt. siquidem libertis suis seuerissime usus 20 est. amauit histrionum artes. piscando se et uenando mul-

1 tantum] tamen B 4 hostes bP 5 mensem C 10 calchide acciuerat P, elchi decreuerat B 14 calchida P, chalcida B 17 uetareturque p, reuocareturque Scaliger 18 inquit C 28 acciperant B 25 et tigrides et rhinoceros C: et strepsicerotas uulgo crocodillos C hyppopotamos C 26 cum tigridibus del. Salm. 29 qui Momms., quia C

tum oblectauit et deambulatione cum amicis atque sermone. uindemias priuati modo cum amicis agebat. rhetoribus et philosophis per omnes prouincias et honores et salaria detulit. orationes plerique alienas esse dixerunt quae sub eius nomine
 5 feruntur, Marius Maximus eius proprias fuisse dicit. conuiuia cum amicis et priuata communicauit et publica. nec ullum sacrificium per uicarium fecit nisi cum aeger fuit. cum sibi et filiis honores peteret, omnia quasi priuatus fecit. frequentaui et ipse amicorum suorum conuiuia. inter alia etiam hoc
 10 ciuilitatis eius praecipuum argumentum est, quod cum domum Homulli uisens miransque columnas porphyreticas requisisset unde eas haberet atque Homullus ei dixisset 'cum in domum alienam ueneris et mutus et surdus esto,' patienter tulit. cuius Homulli multa ioca semper patienter accepit.

15 Multa de iure sanxit ususque est iuris peritis Vindio Vero, 12 Saluio Valente, Volusio Maeciano, Vlpio Marcello et Iauoleno. seditiones ubicumque factas non crudelitate sed modestia et grauitate compressit. intra urbes sepeliri mortuos uetuit. sumptum muneribus gladiatorii instituit. uehicularium cursum
 20 summa diligentia subleuauit. omnium quae gessit et in senatu et per edicta rationem reddidit. periit anno septuagensimo, sed quasi adulescens desideratus est. mors autem eius talis fuisse narratur. cum Alpinum caseum in cena edisset audius, nocte reiectauit atque alia die febre commotus est. tertia die,
 25 cum se grauari uideret, M. Antonino rem publicam et filiam praesentibus praefectis commendauit Fortunamque auream quae in cubiculo principum poni solebat transferri ad eum iussit. signa tum tribuno aequanimitatis dedit atque ita conuersus quasi dormiret spiritum reddidit apud Lorium. alie-
 30 natus in febre nihil aliud quam de re publica et de his regibus quibus irascebatur locutus est. priuatum patrimonium filiae

2 priuatim *P* 8 paterent *ante corr. P* 11 omulli *C* 12 omul-
 13 cianus *C* 14 omullii *P*, omulli *B* 15 uindio *C*: Vmidio *vulgo* 16 me-
 17 ciano *C* diaboleno *C* 20 quam *B*, quā *P* 21 perdicta *C* perit *C*
 22 febre *B* 23 signatum *C*, signum *vulgo*: cf. uita Marci 7
 29 apunlorium *B*

reliquit. testamento autem omnes suos legatis idoneis prosecutus est.

- 13 Fuit statura eleuata decorus. sed cum esset longus et senex incuruareturque, tiliaciis tabulis in pectore positis fasciatur, ut rectus incederet. senex etiam, antequam salutatores uenirent, panem siccum comedit ad sustentandas uires. fuit uoce rauca et sonora cum iucunditate. a senatu diuus est appellatus cunctis certatim adnitentibus, cum omnes eius pietatem, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudarent. decreti etiam sunt omnes honores qui optimis principibus ante delati sunt. 10 meruit et flaminem et circenses et templum et sodales Antoninianos solusque omnium prope principum prorsus sine ciuili sanguine et hostili, quantum ad se ipsum pertinet, uixit et qui rite comparetur Numae cuius felicitatem pietatemque et securitatem caerimoniasque semper obtinuit. 15

4 incuruaturque B tiliaciis C 7 iocunditate C 12 sine
om. C add. uulgo VITA ANTONINI PII EXPLICIT (EXPLT B)
INCIPIT MARCI ANTONINI PHILOSOPHI EIVSDEM IVLII (IVLI* P)
CAPITOLINI C

IVLII CAPITOLINI

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS

AD DIOCLETIANVM AVG.

M. Antonino in omni uita philosophanti uiro et qui sancti-
 tate uitae omnibus principibus antecellit pater Annius Verus
 qui in praetura decessit, auus Annius Verus iterum consul et
 praefectus urbi, adscitus in patricios a principibus Vespasiano
 5 et Tito censoribus, patruus Annius Libo consul, amita Galeria
 Faustina Augusta, mater Domitia Caluilla Caluisii Tulli bis
 consulis filia, proauus paternus Annius Verus praetorius ex
 Saccubitano municipio ex Hispania factus senator, proauus
 maternus Catilius Seuerus bis consul et praefectus urbi, auia
 10 paterna Rupilia Faustina, Rupilii Boni consularis filia fuere.
 natus est Marcus Romae VI kal. Maias in monte Coelio in
 hortis, auo suo iterum et Augure consulibus. cuius familia
 in originem recurrens a Numa probatur sanguinem trahere,
 ut Marius Maximus docet, item a rege Sallentino Malemnio
 15 Dasummi filio, qui Lupias condidit. educatus est in eo loco
 in quo natus est et in domo aui sui Veri iuxta aedes Late-
 rani. habuit et sororem natu minorem Anniam Cornificiam,
 uxorem Anniam Faustinam consobrinam suam. M. Antoni-
 nus principio aevi sui nomen habuit Catilii Seueri materni

1 uita sua *p* sanctite *P* ante corr. 4 urbis *p* patri-
 cium *b* a uespasiano *P*, * uespasiano (—ono ante corr.) *B* 6 cal-
 bisii *C* tullii *B* ante corr. 8 spania *B*, ysmania *P* 10 pater *C*
 corr. *bp* rupili *C* 15 lopias *C* 16 uiri *B* 19 aevi *Salm.*:
 aui *C* et post habuit *p* inserit catilii * (a eras.) *C*

proau. post excessum uero patris ab Hadriano Annius Verissimus uocatus est, post uirilem autem togam Annius Verus. patre mortuo ab auo paterno adoptatus et educatus est.

- 2 Fuit a prima infantia grauis. at ubi egressus est annos qui nutricum fouentur auxilio, magnis praeceptoribus traditus ad philosophiae scita peruenit. usus est magistris ad prima elementa Euphorione litteratore et Gemino comoedo, musico Androne eodemque geometra. quibus omnibus ut disciplinarum auctoribus plurimum detulit. usus praeterea grammaticis Graeco Alexandro Cotiaensi, Latinis Trosio Apro † et polono¹⁰ et Eutychio Proculo Siccensi. oratoribus usus est Graecis † animo Macro, Caninio Celere et Herode Attico, Latino Frontone Cornelio. sed multum ex his Frontoni detulit, cui et statuum in senatu petiit. Proculum uero usque ad proconsulatum prouexit, oneribus in se receptis. philosophiae operam¹⁵ uehementer dedit et quidem adhuc puer. nam duodecimum annum ingressus habitum philosophi sumpsit et deinceps tolerantiam, cum studeret in pallio et humi cubaret, uix autem matre agente instrato pellibus lectulo accubaret. usus est etiam Commodo magistro, cuius ei adfinitas fuerat destinata.²⁰ usus est et Apollonio Chalcedonio stoico philosopho.
3. Tantum autem studium in eo philosophiae fuit, ut adscitus iam in imperatoriam tamen ad domum Apollonii discendi causa ueniret. audiuit et Sextum Chaeronensem Plutarchi nepotem, Iunium Rusticum, Claudium Maximum et Cinnam Catulum²⁵ stoicos. peripateticae uero studiosus audiuit Claudium Seuerum et praecipue Iunium Rusticum — quem et reueritus est

3 Annius] m. s. s. P 7 euphorione C 10 Cotiaensi *Gustavus Vhlig* (cf. *Lehrs qu. epic. p. 8 ss.*): cotidianis C et Pollione *vulgo* (cf. *Fronto p. 12. 58 ed. Rom. p. 42. 63 Nieb. Bergk. diurn. ant. stud. 1845 p. 119*): *Apri patriae nomen in uu. et polono latere censet Salm.*
 11 graeco animo (aninio P corr.) C: num Annio? 12 attio colatino C 14 petit C 15 honoribus C 17 tollerantiam B 19 ut instrato b. 21 Chalcideno *Casaub. conl. Pii uit. 10* 23 iam in imperatoriam *Mommсенus cl. p. 40, 10, in om. C, ad i. dignitatem p, iam imperator Gruterus* 26 studiosos C claudium et s. B

et sectatus, qui domi militiaeque pollebat — stoicae disciplinae peritissimum. cum quo omnia communicauit publica priuataque consilia, cui etiam ante praefectos praetorio semper osculum dedit, quem et consulem iterum designauit, cui
 5 post obitum a senatu statuas postulauit. tantum autem honoris magistris suis detulit ut imagines eorum aureas in larario haberet ac sepulchra eorum aditu, hostiis, floribus semper honoraret. studuit et iuri audiens L. Volusium Maecianum. tantumque operis et laboris studiis impendit ut corpus adfi-
 10 ceret atque in hoc solo pueritia eius reprehenderetur. frequentauit et declamatorum scholas publicas amauitque e condiscipulis praecipuos senatorii ordinis Seium Fuscianum et Aufidium Victorinum, ex equestri Baebium Longum et Callenum. in quos maxime liberalis fuit, et ita quidem ut quos
 15 non posset ob qualitatem uitae rei publicae praeponere locupletatos teneret.

Educatus est in Hadriani gremio qui illum, ut supra diximus, Verissimum nominabat et qui ei honorem equi publici sexenni detulit, octauo aetatis anno in saliorum collegium re-
 20 tulit. in saliatu omen accepit imperii. coronas omnibus in puluinar ex more iacentibus aliae aliis locis haeserunt, huius uelut manu capiti Martis aptata est. fuit in eo sacerdotio et praesul et uates et magister et multos inaugurauit atque ex-
 25 augurauit nemine praeunte quod ipse carmina cuncta didicisset. uirilem togam sumpsit quintodecimo aetatis anno statimque ei L. Ceionii Commodi filia desponsata est ex Hadriani uoluntate. nec multo post praefectus feriarum Latinarum fuit. in quo honore praeclarissime se pro magistratibus agentem et in conuiuiis Hadriani principis ostendit. post hoc patri-

1 qui — pollebat *ad uerba* cum quo — consilia *adscripta fuisse censet Iord.* 8 mecianum *C* 9 studuis *B* 11 scholas *C* ex *om. B s. s. P* 13 callenum *C* 14 liberalis *Pb*, liberos *B* 17 esset *B*, est** (*t in ras.*) *P* 18 equi publici sexenni *Salm.*: etqui publicis exenni (— *nis corr. p*) *C* 19 rettulit *P* 21 puluinar *B ante corr.* 22 ** uelut *P* 28 progistratibus *B* (*ma s. s. b*), in *P* *ma in fine ueras. in principio sqtis additum.*

monium paternum sorori totum concessit, cum eum ad diuisionem mater uocaret, responditque aui bonis se esse contentum addens ut et mater, si uellet, in sororem suum patrimonium conferret, ne inferior esset soror marito. fuit autem uitae indulgentia, ut cogeretur nonnumquam uel in uenationes pergere uel in theatrum descendere uel spectaculis interesse. operam praeterea pingendo sub magistro Diogneto dedit. amauit pugilatum luctamina et cursum et aucupatus, et pilam lusit adprime et uenatus est. sed ab omnibus his intentionibus studium eum philosophiae abduxit seriumque et grauem 10 reddidit, non tamen prorsus abolita in eo comitate. quam praecipue suis mox amicis atque etiam minus notis exhibebat, cum frugi esset sine contumacia, uerecundus sine ignauia, sine tristitia grauis.

- 5 His ita se habentibus cum post obitum Lucii Caesaris 15 Hadrianus successorem imperii quaereret, nec idoneus utpote decem et octo annos agens Marcus haberetur, amitae Marci uirum Antoninum Pium Hadrianus ea lege in adoptionem legit ut sibi Marcum Pius adoptaret, ita tamen ut et Marcus sibi L. Commodum adoptaret. sane ea die qua adoptatus 20 est Verus in somniis se humeros eburneos habere uidit sciscitatusque an apti essent oneri ferundo, solito repperit fortiores. ubi autem comperit se ab Hadriano adoptatum, magis est deterritus quam laetatus iussusque in Hadriani priuatam domum migrare inuitus de maternis hortis recessit. cumque 25 ab eo domestici quaerent cur tristis in adoptionem regiam transiret, disputauit quae mala in se contineret imperium. tunc primum pro Annio Aurelius coepit uocari quod in Aureliam hoc est Antonini adoptionis iure transisset. octauodecimo ergo aetatis anno adoptatus in secundo consulatu Antonini, 30 iam patris sui, Hadriano ferente gratia aetatis facta quaestor est designatus, adoptatusque in aulicam domum omnibus pa-

7 pingendi *b.* diogeneto *C* 8 pugilatum *B* 9 a prime *P*,
adprimae *B* intentionis *C*, intentionis *Salmasius* 17 habetur *C*
18 adoptionem elegit *B* 21 somnis *C* umeros *C* eburneos *om. B*
add. in mg. b que *om. B*

rentibus suis tantam reuerentiam quantam priuatus exhibuit. eratque haud secus rei suae quam in priuata domo parcus ac diligens, pro instituto patris uolens agere, dicere, cogitare.

Hadriano Baiis absumpto, cum Pius ad aduehendas eius
 5 reliquias esset profectus, relictus Romae ano iusta impleuit.
 et gladiatorium, quasi priuatus, quaester edidit munus. post
 excessum Hadriani statim Pius per uxorem suam Marcum
 sciscitatus est et eum dissolutis sponsalibus quae cum L.
 Ceionii Commodi . . . desponderi uoluerat impari adhuc aetate,
 10 habita deliberatione uelle se dixit. his ita gestis, adhuc quae-
 storem et consulem secum Pius Marcum designauit et Cae-
 sariis appellatione donauit. et seurum turmis equitum Roma-
 norum iam consulem designatum creauit. et edenti cum col-
 legis ludos seuriales adsedit et in Tiberianam domum transgredi
 15 iussit et aulico fastigio renitentem ornauit et in collegia sacer-
 dotum iubente senatu recepit. secundum etiam consulem de-
 signauit cum ipse quartum pariter inierit. per eadem tempora
 cum tantis honoribus occuparetur et cum formandus ad regen-
 dum statum rei publicae patris actibus interesset, studia cupi-
 20 dissime frequentauit. post haec Faustinam duxit uxorem. et
 suscepta filia tribunicia potestate donatus est atque imperio
 extra urbem proconsulari addito iure quintae relationis. tan-
 tumque apud Pium ualuit, ut numquam quemquam sine eo
 facile promouerit. erat autem in summis obsequiis patris Mar-
 25 cus. quamuis non deessent qui aliqua aduersum eum insusur-
 rarent et prae ceteris Valerius Homullus. qui cum Lucillam
 matrem Marci in uirdiario uenerantem simulacrum Apollinis
 uidisset, insusurravit 'illa nunc rogat ut diem tuum claudas et
 filius imperet.' quod omnino apud Pium nihil ualuit. tanta erat
 30 Marci probitas et tanta in imperatorio principatu modestia.

4 baiis b, baias C 9 Commodi] cf. Ver. 2 'ut filiam Pii Verus ac-
 ciperet quae data est Marco idcirco quia hic ad hoc impar uidebatur
 aetate, ut in Marci uita exposuimus'; excidisse quaedam statuit Casaub.;
 sorore fecerat filiam Faustinam cum hortata esset ut duceret, quam
 Hadrianus eidem Commodo supplet Momms.; L. Ceionio Commodo d. u.
 impar a. a. Salm. 12 seurum C 15 renitentem p, reniterem B,
 renitere P 23 ut om. B 30 participatum P

prope inuitus ac uolens ferret. denique omnia quae ad bellum erant necessaria Romae positus et disposuit Marcus et ordinauit.

9 Gestae sunt res in Armenia prospere per Statium Priscum Artaxatis captis delatumque Armeniacum nomen utrique principum. quod Marcus per uerecundiam primo recusauit, postea tamen recepit. profligato autem bello uterque Parthicus appellatus est. sed *hoc* quoque Marcus delatum nomen repudiauit quod postea recepit. patris patriae autem nomen delatum fratre absente in eiusdem praesentiam distulit. medio belli tempore et Ciuicam patrum Veri et filiam suam nupturam, 10 commissam sorori suae eandemque locupletatam Brundisium usque deduxit, ad eum misit Romamque statim rediit, reuocatus eorum sermonibus qui dicebant Marcum uelle finiti belli gloriam sibimet uindicare atque idcirco in Syriam proficisci. ad proconsulem scribit nequis filiae suae iter facienti occur- 15 reret. inter haec liberales causas ita muniuit ut primus iuberet apud praefectos aerarii Saturni unum quemque ciuium natos liberos profiteri intra tricensimum diem nomine inposito. per prouincias tabulariorum publicorum usum instituit, apud quos idem de originibus fieret quod Romae apud praefectos aerarii, 20 ut si forte aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret testationes inde ferret. atque hanc totam legem de adsertionibus firmauit aliasque de mensariis et auctionibus tulit.

10 Senatum multis cognitionibus et maxime ad se pertinentibus iudicem dedit. de statu etiam defunctorum intra quin- 25 quennium quaeri iussit. neque quisquam principum amplius senatui detulit. in senatus autem honorificentiam multis praetoriis et consularibus priuatis decidenda negotia delegauit quo magis eorum cum exercitio iuris auctoritas cresceret. multos

1 prope non inuitus *Casaub.* 2 deposuit *P ante corr.* 3 mar-
menia *B corr. b* 4 utrique *p*, utrumque *C* 5 recusauit *B* 6 pro-
ficato *C corr. p* 7 hoc *add. p* 9 a fratre *C* 11 sororis *B* ea-
demque locupletatum *P ante corr.* 12 ad eum misit *u.* 10 *post suae*
inserit Momms. 13 finite *B* 15 proconsule *C*, proconsules *p* 16 mu-
niuit (*m altera in ras.*) *C* 17 saturnii *B* 19 apud *B* 23 aucti-
bus *C* 25 et etiam *B* 26 quiquam *P ante corr., B* 28 deadenda *B*

ex amicis in senatum adlegit cum aediliciis aut praetoriis dignitatibus. multis [senatibus uel] pauperibus sine crimine senatoribus dignitates tribunicias aediliciasque concessit. nec quemquam in ordinem legit nisi quem ipse bene scisset. hoc
 5 quoque senatoribus detulit ut, quoties de quorum capite esset iudicandum, secreto pertractaret atque ita in publicum proderet nec pateretur equites Romanos talibus interesse causis. semper autem cum potuit interfuit senatui, etiamsi nihil esset referendum, si Romae fuit, si uero aliquid referre uoluit etiam
 10 de Campania ipse uenit. comitiis praeterea etiam usque ad noctem frequenter interfuit. neque umquam recessit de curia nisi consul dixisset 'nihil uos moramur patres conscripti.' senatum appellationibus a consule factis iudicem dedit. iudiciariae rei singularem diligentiam adhibuit. fastis dies iudiciarios addidit ita ut ducentos triginta dies annuos rebus
 15 agendis litibusque disceptandis constitueret. praetorem tutelarem primus fecit cum ante tutores a consulibus poscerentur, ut diligentius de tutoribus tractaretur. de curatoribus uero cum ante non nisi ex lege Plaetoria uel propter lasciuiam
 20 uel propter dementiam darentur, ita statuit ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis.

Cauit et sumptibus publicis et calumniis quadruplatorum
 11 intercessit adposita falsis delatoribus nota. delationes quibus fiscus augeretur contempsit. de alimentis publicis multa prouidenter inuenit. curatores multis ciuitatibus quo latius senatorias tenderet dignitates a senatu dedit. Italicis ciuitatibus famis tempore frumentum ex urbe donauit omnique frumentariae rei consuluit. gladiatoria spectacula omnifariam temperauit. temperauit etiam scaenicas donationes, iubens ut quinos
 25 aureos scaenici acciperent, ita tamen ut nullus editor decem

2 senatibus uel *del. Iord.*, summatibus uel *Salm. male usus uit. Hadr. c. 17 (u. p. 16, 25)* crimine *B* 5 senatoribus tetulit — iudicandum *B in mg. inf.* 6 proderet *Casaub.*: prodiret *C* 8 nichil in *ras. B* 12 p. c. *C* senatum *Casaub. ex libro Puteani*: sin autem *C* 19 letoria *P*, letoria *B*: cf. *Sauigny opp. misc. II, 330* 21 ut acciperent *B* 22 quadruplatorum (*exp. m P*) *C* 27 omni*que (*eras. a*) *P*

aureos egrederetur. uias etiam urbis atque itinera diligentissime curauit. rei frumentariae grauiter prouidit. datis iuridicis Italiae consuluit ad id exemplum, quo Hadrianus consulares uiros reddere iura praeceperat. Hispanis exhaustis Italica allectione contra Traiani praecepta uerecunde consuluit. leges etiam addidit de uicensima hereditatum, de tutelis libertorum, de bonis maternis et item de filiorum successio-
nibus pro parte materna, utque senatores peregrini quartam partem in Italia possiderent. dedit praeterea curatoribus regionum ac uiarum potestatem ut uel punirent uel ad praefectum urbi puniendos remitterent eos qui ultra uectigalia quicquam ab aliquo exegissent. ius autem magis uetus restituit quam nouum fecit. habuit secum praefectos quorum ex auctoritate et periculo semper iura dictauit. usus autem est Scaeuola praecipue iuris perito.

- 12 Cum populo autem non aliter egit quam est actum sub ciuitate libera. fuitque per omnia moderantissimus in hominibus deterrendis a malo, inuitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia liberandis, fecitque ex malis bonos ex bonis optimos moderate etiam cauillationes non nullorum ferens. nam cum quendam Vetrasinum famae detestandae honorem petentem moneret ut se ab opinionibus populi uindicaret, et ille contra respondisset multos qui secum in harena pugnassent se praetores uidere, patienter tulit. ac ne in quemquam facile uindicaret praetorem qui quaedam pessime egerat non abdicare se praetura iussit, sed collegae iuris dictionem mandauit. fisco in causis compendii numquam iudicans fauit. sane quamuis esset constans erat etiam uerecundus. posteaquam autem e Syria uictor rediit frater, patris patriae nomen ambobus decretum est, cum se Marcus absente Vero erga omnes senatores

1 uineas *C*, al. uias *s. s. p* itinera *Iord.*: itinerum *C* atque itinerum *B in mg.* 3 id quod *B* 4 5 praeceperat — Traianiq. *P in mg. inf.* 4 exhaustis *uulg.*: exausit (ex in *ras. B*) *C* 5 traianique (la *s. s.*) *C* 6 uincensima *B*, uice*sima *P* 21 Vitrasium *Salm.*, ue-trasium uel ueretrasium *Casaub.* 24 quenquam *C* 25 quaedum *Bp* 26 puerisdictionem *C*

atque homines moderatissime gessisset. corona praeterea ci-
uica oblata est ambobus petiitque Lucius, ut secum Marcus
triumpharet. petiit praeterea Lucius ut filii Marci Caesares
appellarentur. sed Marcus tanta fuit moderatione ut *cum*
5 simul triumphasset tamen post mortem Lucii tantum Ger-
manicum se uocaret, quod sibi bello proprio pepererat. in
triumpho autem liberos Marci utriusque sexus secum uexe-
runt, ita tamen ut et puellas uirgines ueherent. ludos etiam
ob triumphum decretos spectauerunt habitu triumphali. inter
10 cetera pietatis eius haec quoque moderatio praedicanda est.
funambulis post puerum lapsum culcitas subici iussit. unde
hodieque rete praetenditur. dum Parthicum bellum geritur
natum est Marcomannicum, quod diu eorum qui aderant arte
suspensum est, ut finito iam orientali bello Marcomannicum
15 agi posset. et cum famis tempore populo insinuasset de
bello, fratre post quinquennium reuerso in senatu egit, ambos
necessarios dicens bello Germanico imperatores.

Tantus autem timor belli Marcomannici *fuit*, ut undique 13
sacerdotes Antoninus acciuerit, peregrinos ritus impleuerit,
20 Romam omni genere lustrauerit retardatusque bellica pro-
fectione sit. celebrauit et Romano ritu lectisternia per septem
dies. tanta autem pestilentia fuit, ut uehiculis cadauera sint
exportata serracisque. tunc autem Antonini leges sepeliendi
sepulchrorumque asperrimas sanxerunt. quando quidem caue-
25 runt nequis *ut* uellet fabricaretur sepulchrum. quod hodieque
seruatur. et multa quidem milia pestilentia consumpsit, mul-
tosque ex proceribus. quorum amplissimis Antoninus statuas
conlocauit. tantaque clementia fuit, ut et sumptu publico uul-

2 petitque *C* 3 petit *C* 4 *cum om. C* 5 Lucii tantum Ger-
manicum *Casaub.*: lucium tantum germanicum *C*, Lucium t. Parthicum *G*.
uulgo 7 libros *B* 11 cunabulis *p*, runambulis (*non fun.*) in *P fuisse*
uisum est Iord. puerorum *Bp* culcitrās *p* 12 recte *C*, al. rete *s. s. p*
18 fuit *p*, *om. C* 19 peregrinus *B* 21 sic *P* 24 asperrima *C*
25 nequis uelle abfricaretur *Pb*, nequis uelle abfabricaretur *B*, nequis
belle fabricaretur *s. Salm.*, ne uti quis uellet *f. s. uulgo quod probauit*
Dirksenus, ut transposuit Iord.

garia funera iuberet efferri et uano cuidam, qui diripiendae urbis occasionem cum quibusdam consciis requirens de caprifici arbore in campo Martio contionabundus ignem de caelo lapsurum finemque mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam uerteretur, cum statuto tempore decidisset atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso ueniam daret.

- 14 Profecti tamen sunt paludati ambo imperatores, et Victualis et Marcomannis cuncta turbantibus; aliis etiam gentibus quae pulsae a superioribus barbaris fugerant nisi reciperentur bellum inferentibus. nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam usque uenissent. nam plerique reges et cum populis suis se retraxerunt et tumultus auctores interemerunt. Quadi autem amisso rege suo non prius se confirmaturos eum qui erat creatus dicebant quam id nostris placuisset imperatoribus. 15 Lucius tamen inuitus profectus est. cum plerique ad legatos imperatorum mitterent defectionis ueniam postulantes, Lucius quidem quod amissus esset praefectus praetorio Furius Victorinus atque pars exercitus interisset redeundum esse censebat. Marcus autem fingere barbaros aestimans et fugam et 20 cetera quae securitatem bellicam ostenderent, ob hoc ne tanti apparatus mole premerentur instandum esse ducebat. denique transcensis Alpibus longius processerunt composueruntque omnia quae ad munimen Italiae atque Illyrici pertinebant. placuit autem urgente Lucio ut praemissis ad senatum literis Lucius Romam rediret. † biaoquoque postquam iter ingressi sunt, sedens cum fratre in uehiculo Lucius apoplexi arreptus periit.
- 15 Fuit autem consuetudo Marco ut in circensium spectaculo legeret audiretque ac subscriberet. ex quo quidem saepe iocis 30

1 efferri *Iord.*: et eo ferri *C* uano] plano *P teste Salm.* (?) 4 se
(s. s. al. si *P*) *C* 6 emisset *C* 8 tandem *cont. Casaubonus*, itaque
uulgo et *priore loco om. P* 14 amici *C* 17 et lucius *C*: et
del. et u. 16 *post est interp. Momms.* 19 utquae *B*, utque *P* esset *B*,
36* *P* 24 yllirici *B* 26 ibique *Iord.*, Altinoque *Momms. cont. Ver. 9*:
uia quoque *uulgo* inter (*exp. n P*) *C* 28 perit *C* 30 suscriberet *P*

popularibus dicitur lacessitus. multum sane potuerunt liberti sub Marco et Vero Geminus et Agaclytus. tantae autem sanctitatis fuit Marcus ut Veri uitia et celauerit et defenderit, cum ei uehementissime displicerent, mortuumque eum diuum appellauerit amitasque eius et sorores honoribus et salariis decretis subleuauerit atque prouexerit sacrisque eum plurimis honorauerit. flaminem et Antoninianos sodales et omnes honores qui diuis habentur eidem dedicauit. nemo est principum, quem non grauis fama perstringat, usque adeo ut etiam
 10 Marcus in sermonem uenerit quod Verum uel ueneno ita tulerit ut parte cultri ueneno lita uulnam inciderit, uenenatam partem fratri edendam propinans et sibi innoxiam reseruans, uel certe per medicum Posidippum, qui ei sanguinem intempestiue dicitur emisisse. [Cassius post mortem Veri a Marco
 15 desciiuit.]

Iam in suos tanta fuit benignitate Marcus ut, cum in 16 omnes propinquos cuncta honorum ornamenta contulerit tum in filium et [Commodum] quidem scelestum atque impurum, cito nomen Caesaris et mox sacerdotium statimque nomen
 20 imperatoris ac triumphi participationem et consulatum. quo quidem tempore senex imperator filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit. post Veri obitum M. Antoninus solus rem publicam tenuit, multo melior et feracior ad uirtutes, quippe qui nullis Veri iam impediretur aut simulatis
 25 callidae seueritatis qua ille ingenito uitio laborabat erroribus, aut his, quis praecipue displicebat M. Antonino iam inde a primo aetatis suae tempore, uel institutis mentis prauae uel moribus. erat enim ipse tantae tranquillitatis, ut uultum numquam mutauerit maerore uel gaudio, philosophiae deditus
 30 stoicae, quam et per optimos quosque magistros acceperat,

2 geminas *C* corr. Momms. 6 eum *p*, cum *C* 8 dibus *P* ante corr. 11 bulbam *P* ante corr., *B* 14 Cassius — desciiuit (desciuit *C*, s. s. c *P*) del. Casaub. 18 filium et commodum quidem *C*: nomen in archetypo ab interpolatore s. s. del. Iord. 20 principationem *B* 21 senex imperator *Salm.*: sine imperator *C*, sine imperatoris *uulgo* 25 quia *P* ingento *B* 26 quis *Iord.*: qui *C* displicebant *C* 30 quoque *C*

et undique ipse collegerat. nam et Hadrianus hunc eundem successorem parauerat, nisi et aetas puerilis obstitisset. quod quidem apparet ex eo, quod generum Pio hunc eundem delegit, ut ad eum, dignum utpote uirum, quandocumque Romanum perueniret imperium.

- 17 Ergo prouincias post haec ingenti moderatione ac benignitate tractauit. contra Germanos res feliciter gessit. speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quanta nulla umquam memoria fuit cum uirtute tum etiam felicitate transegit, et eo quidem tempore, quo pestilentia grauis multa milia et popu-¹⁰ larium et militum interemerat. Pannonias ergo, Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, simul etiam Quadis extinctis, seruitio liberauit et Romae cum Commodo quem iam Caesarem fecerat, filio, ut diximus, suo triumphauit. cum autem ad hoc bellum omne aerarium exhausisset suum, neque in animum¹⁵ induceret, ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit uendiditque aurea pocula et crystallina et murrina, uasa etiam regia et uestem uxoriā sericā et auratā, gemmas quin etiam quas multas in repostorio sanctiore Hadriani rep-²⁰ pererat. et per duos quidem menses haec uenditio celebrata est tantumque auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persecutus postea dederit potestatem emptoribus ut, siqui uellet emptā reddere atque aurum recipere, sciret licere. nec molestus ulli fuit qui uel non reddidit emptā uel²⁵ reddidit. tunc uiris clarioribus permisit ut eodem cultu, quo et ipse, uel ministeriis similibus conuiuia exhiberent. in munere autem publico tam magnanimus fuit ut centum leones una missione simul exhiberet et sagittis interfectos.

1 colligerat B Hadrianus] ut dictum est *add. uulgo* 8 quanta *Iord. ut per adtractionem referatur ad uirtute et felicitate uocabula:* quanto C, quantum *uulgo* 12 uandalis C 13 cum comodo *bp*, cumodo B, cummodo P 21 celebrata est] ac ne prouincialibus esset molestus etiam preter uestes et uasa aurea adhuc et signa cum tabulis magistrorum artificum uendidit *in mg. add. p ex c. 21* 24 redderet C 25 uel reddidit *del. Salm.* 27 ministris C 29 unam missionem C 29 interfecit eos *Mommseus*

Cum igitur in amore omnium imperasset atque ab aliis 18
modo frater modo pater modo filius, ut cuiusque aetas sinebat,
et diceretur et amaretur, octauo decimo anno imperii sui sexa-
gesimo et primo uitae diem ultimum clausit. tantusque illius
5 amor [eo] die regii funeris claruit, ut nemo illum plangendum
censuerit, certis omnibus, quod ab diis commodatus ad deos
redisset. denique, priusquam funus conderetur, ut plerique
dicunt, quod numquam antea factum fuerat neque postea,
senatus populusque non diuisis locis sed in una sede propi-
10 tium deum dixit. hic sane uir tantus et talis ac diis uita et
morte coniunctus filium Commodum dereliquit. qui si felix
fuisset filium non reliquisset. et parum sane fuit quod illi
honores diuinos omnis aetas, omnis sexus, omnis condicio ac
dignitas dedit, nisi quod etiam sacrilegus iudicatus est qui
15 eius imaginem in sua domo non habuit, qui per fortunam
uel potuit habere uel debuit. denique hodieque in multis
domibus M. Antonini statuæ consistunt inter deos penates.
nec defuerunt homines qui somniis eum multa praedixisse
augurantes futura et uera concinuerunt. unde etiam templum
20 ei constitutum, dati sacerdotes Antoniniani et sodales et fla-
mines et omnia quæ de sacratis decreuit antiquitas.

Aiunt quidam, quod et ueri simile uidetur, Commodum 19
Antoninum successorem illius ac filium non esse de eo natum
sed de adulterio, ac talem fabellam uulgari sermone con-
25 texunt. Faustina quondam Pii filiam Marci uxorem cum
gladiatores transire uidisset unius ex his amore succensam,
cum longa aegritudine laboraret, uiro de amore confessam.
quod cum ad Chaldaeos Marcus retulisset, illorum fuisse con-
siliū ut occiso gladiatore sanguine illius sese Faustina sub-
30 lauaret atque ita cum uiro concumberet. quod cum esset
factum solum quidem amorem, natum uero Commodum
gladiatorem esse, non principem, qui mille prope pugnas

3 sexagesimo B   5 eo *del. Casaub.*   uite et B   18 som-
nis B   21 sacratis *p*: sacratas *P*, sacrata B   24 fauellam B,
aute corr. P   27 confessa *C*   28 caldeos *P*   29 sublauaret *uulgo*,
subleuaret *C*

publice populo inspectante gladiatorias imperator exhibuit, ut in uita eius docebitur. quod quidem ueri simile ex eo habetur quod tam sancti principis filius his moribus fuit quibus nullus lanista, nullus scaenicus, nullus harenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum ac scelerum conluuione concretus.⁵ multi autem ferunt Commodum omnino ex adultero natum. si quidem Faustinam satis constet apud Caietam condiciones sibi et nauticas et gladiatorias elegerit. de qua cum diceretur Antonino Marco ut eam repudiaret, si non occideret, dixisse fertur 'si uxorem dimittimus reddamus et dotem.' dos autem¹⁰ quid habebatur nisi imperium, quod ille ab socero uolente Hadriano adoptatus acceperat? tantum sane ualet boni principis uita, sanctitas, tranquillitas, pietas, ut eius famam nullius proximi decoloret inuidia. denique Antonino cum suos mores semper teneret neque alicuius insusurracione mutaretur,¹⁵ non obfuit gladiator filius, uxor infamis. deusque etiam nunc habetur ut uobis ipsi, sacratissime imperator Diocletiane, et semper uisum est et uidetur, qui eum inter numina uestra non ut ceteros, sed specialiter ueneramini ac saepe dicitis uos uita et clementia tales esse cupere qualis fuit Marcus. etiamsi²⁰ philosophia nec Plato esse possit, si reuertatur in uitam. et quidem haec breuiter et congeste.

20 Sed M. Antonino haec sunt gesta post fratrem. primum corpus eius Romam deuectum est et inlatum maiorum sepulchris, diuini ei honores decreti. dein cum gratias ageret²⁵ senatui quod fratrem consecrasset, occulte ostendit omnia bellica consilia sua fuisse quibus superati sunt Parthi. addidit praeterea quaedam quibus ostendit nunc demum se quasi a principio acturum esse rem publicam amoto eo qui remissior uidebatur. nec aliter senatus accepit quam Marcus dixerat, ut³⁰ uideretur gratias agere quod Verus excessisset uita. omnibus deinde sororibus et adfinibus et libertis, iuris et honoris et

2 uita eius] c. 12   4 arenarius C   5 decorum C   non luuione C
 11 nisi om. B, s. s. b   18 cum C   21 reueratori uita C   23 sed C,
 sub uulgo   25 diuini ei h. Iord.: diuini in h. (esp. in P) C, diuini inde
 h. Gruterus   26 senatus C   oculte P

pecuniae plurimum detulit. erat enim famae suae curiosissimus, requirens ad uerum quid quisque de se diceret, emendans quae bene reprehensa uiderentur. proficiscens ad bellum Germanicum filiam suam non decurso luctus tempore grandaeno equitis Romani filio Claudio Pompeiano dedit, genere Antiochensi nec satis nobili. quem postea bis consulem fecit, cum filia eius Augusta esset et Augustae filia. sed has nuptias et Faustina et ipsa quae dabatur inuitae habuerunt.

Cum Mauri Hispanias prope omnes uastarent, res per 21
 10 legatos bene gestae sunt. et cum per Aegyptum Bucolici milites grauiam multa fecissent, per Auidium Cassium retunsi sunt qui postea tyrannidem arripuit. sub ipsis profectionis diebus in secessu Praenestino agens filium nomine Verum Caesarem execto sub aure tubere septennem amisit. quem
 15 non plus quinque diebus luxit, consolatusque etiam medicos actibus publicis se reddidit. et quia ludi Iouis Optimi Maximi erant, interpellari eos publico luctu noluit iussitque ut statuae tantum modo filio mortuo decernerentur et imago aurea circensibus per pompam ferenda et ut saluari carmini nomen
 20 eius insereretur. instante sane adhuc pestilentia et deorum cultum diligentissime restituit et seruos, quem ad modum bello Punico factum fuerat, ad militiam parauit. quos uoluntarios exemplo uolonum appellauit. armauit etiam gladiatores. quos obsequentes appellauit. latrones etiam Dalmatiae atque Dardaniae milites fecit. armauit et Diocemitas. emit et Germanorum auxilia contra Germanos. omni praeterea diligentia parauit legiones ad Germanicum et Marcomannicum bellum. et ne prouincialibus esset molestus auctionem rerum aulicarum, ut diximus, fecit in foro diui Traiani in qua praeter uestes
 30 et pocula et uasa aurea etiam signa cum tabulis magnorum artificum uendidit. Marcomannos in ipso transitu Danuuii deleuit et praedam prouincialibus reddidit.

4 decursu *P ante corr.*, *B*   6 antiocensi *C*   9 auri *B*   fastarent *B*
 10 bucolicis *C*   11 audium *C*   13 secesso *B*   praegestino *B ante corr.*
 14 tuberem (*m esp. in P*) *C*   16 se *om. C*   19 salarii *C*
 25 Diocemitas] mitas *in ras. P*   28 auctione *C*

22 Gentes omnes ab Illyrici limite usque in Galliam conspirauerant, ut Marcomanni, Varistae, Hermunduri et Quadi, Suebi, Sarmatae, Lacringes et Buri Vandalique cum Victualis Osi, Bessi, Cobotes, Roxolani, Basternae, Alani, Peucini, Costoboci. imminebat et Parthicum bellum et Britannicum. 5 magno igitur labore etiam suo gentes asperrimas uicit, militibus sese imitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis et praefectis praetorio. accepitque in deditionem Marcomannos, plurimis in Italiam traductis. semper sane cum optimatibus non solum bellicas res sed etiam ciuiles, priusquam faceret 10 aliquid, contulit. denique sententia illius praecipua semper haec fuit 'aequius est ut ego tot talium amicorum consilium sequar, quam ut tot tales amici meam unius uoluntatem sequantur.' sane quia durus uidebatur ex philosophiae institutione Marcus ad militiae labores atque ad omnem uitam, 15 grauius carpebatur. sed male loquentum dictis uel sermone uel litteris respondebat. et multi nobiles bello Germanico siue Marcomannico immo plurimarum gentium interierunt. quibus omnibus statuas in foro Vlpio collocauit. quare frequenter amici suaserunt ut a bellis discederet et Romam ueniret. sed 20 ille contempsit ac perstitit nec prius recessit, quam omnia bella finiret. prouincias ex proconsularibus consulares aut ex consularibus proconsulares aut praetorias pro belli necessitate fecit. res etiam in Sequanis turbatas censura et auctoritate repressit. conpositae res et in Hispania quae per Lusitaniam 25 turbatae erant. filio Commodo, accersito ad limitem, togam uirilem dedit, quare congiarium populo diuisit et eum ante tempus consulem designauit.

2 uaristae C: u. *Muellenhoffius in Hauptit diurn. ant. Germ. IX, 131 ss.*
 3 Suebi *Muell.*, suaeui C lacringes C, *prob. Muell.*: latringes *uulgo*
 Buri *Muell.*: burei C Vandalique *Momms.*: hi alique C uictualis *prob. Muell.*
 4 Osi, Bessi, Saboces *Muell.*: sosibes sicobotes C
 halani C pentini B 5 brittanicum B 8 marcomannus B, *ante corr. P*
 13 sequentur B *corr. b* 14 et ph. institutionem C
corr. uulg. 16 carpeatur B 20 et om. B 25 et om. P(?)
 spania B

Siquis umquam proscriptus est a praefecto urbi non 23
libenter accepit. ipse in largitionibus pecuniae publicae par-
cissimus fuit. quod laudi potius datur quam reprehensioni.
sed tamen et bonis uiris pecunias dedit et oppidis labentibus
auxilium tulit et tributa uel uectigalia ubi necessitas coge-
bat remisit. absens populi Romani uoluptates curari uehementer
praecepit per ditissimos editores. fuit enim populo hic sermo
cum sustulisset ad bellum gladiatores, quod populum sublati-
uoluptatibus uellet cogere ad philosophiam. iusserat enim ne
10 mercimonia impedirentur tardius pantomimos exhibere non
notis diebus. de amatis pantomimis ab uxore fuit sermo ut
superius diximus. sed haec omnia per epistolas suas purgauit.
idem Marcus sederi in ciuitatibus uetuit in equis siue uehi-
culis. lauacra mixta summouit. mores matronarum composuit
15 diffuentes et iuuenum nobilium. sacra Serapidis a uulgaritate
Pelusiae summouit. fama fuit sane quod sub philosophorum
specie quidam rem publicam uexarent et priuatos. quod ille
purgauit.

Erat mos iste Antonino ut omnia crimina minore sup- 24
plicio, quam legibus plecti solent, puniret. quamuis non num-
quam contra manifestos et grauium criminum reos inexora-
bilis permaneret. capitales causas hominum honestorum ipse
cognouit et quidem summa aequitate, ita ut praetorem re-
prehenderet qui cito reorum causas audierat, iuberetque illum
25 iterum cognoscere, dignitatis eorum interesse dicens ut ab eo
audirentur qui pro populo iudicaret. aequitatem autem etiam
circa captos hostes custodiuit. infinitos ex gentibus in Romano
solo collocauit. fulmen de caelo precibus suis contra hostium
machinamentum extorsit, suis pluuias impetrata cum siti labo-
30 rant. uoluit Marcomanniam prouinciam, uoluit etiam Sar-
matiam facere. et fecisset, nisi Auidius Cassius rebellasset
sub eodem in oriente. atque imperatorem se appellauit, ut

2 publicae B	9 uoluptatis C corr. p	10 pantomimos B
11 pantominis B	12 epistolas C	pugnauit P ante corr.
16 pel- losiae B, pelosiae P: u. C. I. L. I p. 389	18 pugnauit P ante corr.	
28 sus C corr. p	30 sarmaciam B	31 fa*cere (a in ras.) P

quidam dicunt, Faustina uolente, quae de mariti uoletudine desperaret. alii dicunt ementita morte Antonini, Cassium imperatorem se appellasse, cum diuum Marcum appellasset. et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii, nec *in* eius affectus saeuuit. sed per senatum hostis est iudicatus bonaque eius proscripta per aerarium publicum.

- 25 Relicto ergo Sarmatico Marcommannicoque bello contra Cassium profectus est. Romae etiam turbae fuerunt, quasi Cassius absente Antonino aduentaret. sed Cassius statim interfectus est caputque eius adlatum est ad Antoninum. Marcus tamen non exultauit interfectione Cassii caputque eius humari iussit. Maecianum etiam filium Cassii cui Alexandria erat commissa, exercitus occidit. nam et praefectum praetorio sibi fecerat. qui et ipse occisus est. in conscios defectionis uetuit senatum grauiter uindicare. simul petiit nequi senator tempore principatus sui occideretur, ne eius pollueretur imperium. eos etiam qui deportati fuerant reuocari iussit, cum paucissimi centuriones capite essent puniti. ignouit et ciuitatibus quae Cassio consenserant. ignouit et Antiochensibus qui multa in Marcum pro Cassio dixerant. quibus et spectacula et conuentus publicos tulerat, et omnium contionum genus, contra quos edictum grauissimum misit. seditiosos autem eos et oratio Marci indicat indita Mario Maximo, qua ille usus est apud amicos. denique noluit Antiochiam uidere cum Syriam peteret. nam nec Cyrrhum uoluit uidere, ex qua erat Cassius. fuit Alexandriae clementer cum his agens. postea tamen Antiochiam uidit.

- 26 Multa egit cum regibus et pacem confirmauit sibi occurrentibus cunctis regibus et legatis Persarum. omnibus orientalibus prouinciis carissimus fuit. apud multas etiam philosophiae uestigia reliquit. apud Aegyptios ciuem se egit et

3 appellasse C   4 mutus C   5 in om. C: cf. uita Cassii 7
 saeui C   7 relecto B   11 eius om. B add. b   13 praef. praeter B
 14 conscios B   defectiones B ante corr. P   19 anthiocensibus C
 23 mari C corr. p   24 anthiociam C   com B ante corr.   25 Cyrrhum
 Casaub.: cyrrum C   26 alexandre B   anthiociam C

philosophum in omnibus studiis, templis, locis. et cum multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta, tamen omnibus ignouit et filiam suam apud eos reliquit. Faustina suam in radicibus montis Tauri in uico Halale exanimatam, ui subiti morbi amisit. petiit a senatu ut honores Faustinae aedemque decernerent, laudata eadem cum inpudicitiae fama grauius laborasset. quae Antoninus uel nesciit uel dissimulauit. nouas puellas Faustianas instituit in honorem uxoris mortuae. diuam etiam Faustina a senatu appellatam gratulatus est. quam secum et in aestiuis habuerat ut matrem castrorum appellaret. fecit et coloniam uicum in quo obiit Faustina et aedem illi extruxit. sed haec postea aedes Heliogabalo dedicata est. ipsum Cassium pro clementia occidi passus est, non occidi iussit. deportatus est Heliodorus filius Cassii, et alii liberum exilium acceperunt cum bonorum parte. filii autem Cassii et amplius media parte acceperunt paterni patrimonii et auro atque argento adiuti, mulieres autem etiam ornamentis. ita ut Alexandria filia Cassii et Druncianus gener liberam uagandi potestatem haberent, commendati amitae marito. doluit denique Cassium extinctum, dicens uoluisse se sine senatorio sanguine imperium transigere.

Orientalibus rebus ordinatis Athenis fuit et initialia Ceresis adiit, ut se innocentem probaret, et sacrarium solus ingressus est. reuertens ad Italiam nauigio tempestatem grauissimam passus est. per Brundisium ueniens in Italiam togam et ipse sumpsit et milites togatos esse iussit. nec umquam sagati fuerunt sub eo milites. Romam ut uenit triumphauit. exinde Lauinium profectus est. Commodum deinde sibi col-

1 stadiis *Salm.* 3 relinquit *C* 4 halalae *B* 5 petit *C* 7 rescit *B*
 12 aedis *B* 13 occisus *C* 14 heliodorus *B ante corr.* cassi *B*
 15 partem (*esp. m P*) *C* 18 Alexandra *Casaub.* 19 pagandi *B* ha-
 beret *C* 21 transiere *B* uoluisse se post transigere iterant *C*
 22 anthenis *B* initialia uel initialia Ceresis *Salm.*: in italia (inter alia
corr. b) ceteris *C*, inter alia Ceresis templum *uulgo*, iniiit *C*. aedem
 ut *Momms.* 23 solum *B* 25 brundissium *B* italia *B* 28 sibi
 deinde *P(?)*

legam in tribuniciam potestatem iunxit. congiarium populo dedit et spectacula mirifica. dein ciuilia multa correxit. gladiatorii muneris sumptus modum fecit. sententia Platonis semper in ore illius fuit florere ciuitates, si aut philosophi imperarent aut imperantes philosopharentur. filio suo Bruttii Praeentis filiam iunxit, nuptiis celebratis exemplo priuatorum. quare etiam congiarium dedit populo. dein ad conficiendum bellum conuersus in administratione eius belli obiit, labentibus iam filii moribus ab instituto suo. triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. et si anno uno superfuisset prouincias ex his fecisset. ante bi-
duum quam exspiraret admissis amicis dicitur ostendisse sententiam de filio eandem quam Philippus de Alexandro, cum de hoc male sentiret, addens nimium se aegre ferre filium superstitem relinquens. nam iam Commodus turpem se et
cruentum ostentabat.

- 28 Mors autem talis fuit. cum aegrotare coepisset filium aduocauit, atque ab eo primum petiit ut belli reliquias non contemneret, ne uideretur rem publicam prodere. et cum filius ei respondisset cupere se primum sanitatem, ut uellet per-
misit, petens tamen ut expectans paucos dies haut simul proficisceretur. deinde abstinuit uictu potuque, mori cupiens, auxitque morbum. sexta die uocatis amicis et ridens res humanas, mortem autem contemnens, ad amicos dixit 'quid de me fletis et non magis de pestilentia et communi morte
cogitatis?' et cum illi uellent recedere, ingemiscens ait 'si iam me dimittitis, uale uobis dico uos praecedens.' et cum ab eo quaereretur cui filium commendaret, ille respondit 'uobis, si dignus fuerit, et dis immortalibus.' exercitus cognita mala

3 *Plato de rep. V p. 473 D* 7 populo dedit *P(?)* 8 obiit *B*
10 hermynduris *B* 14 nimium *Salm.*, minime *C* aegre mortem
ferre *Regius*, *uulgo*: mortem *om. C* 18 petit *C* uelli *B*, ante
corr. P contempneret *B*, contempneret *P* 20 respondisse *C*
corr. p 21 expectans *Momms.*: expectasset *C* haut *Salm.*:
aut *C* uictu *Iord.*: ui *C*, cibo *uulgo* 24 contempnens *B*, con-
tempnens *P* quideme *C*: quid me *p* 26 ingemescens *B*

ualetudine uehementissime dolebant, quia illum unice amarunt. septimo die grauatus est et solum filium admisit. quem statim dimisit ne in eum morbus transiret. dimisso filio caput operuit quasi uolens dormire, sed nocte animam efflauit. fertur
 5 filium mori uoluisse cum eum talem uideret futurum qualis exstitit post eius mortem, ne, ut ipse dicebat, similis Neroni, Caligulae et Domitiano esset.

Crimini ei datum est quod adulteros uxoris promouerit, 29
 Tertullum et Vtilium et Orfitum et Moderatum, ad uarios
 10 honores, cum Tertullum et prandentem cum uxore deprehenderit. de quo mimus in scaena praesente Antonino dixit, cum stupidus nomen adulteri uxoris a seruo quaereret et ille diceret ter 'Tullus' et adhuc stupidus quaereret, respondit ille
 'iam tibi dixi ter Tullus dicitur.' et de hoc quidem multa
 15 populus, multa etiam alii dixerunt patientiam Antonini incusantes. ante tempus sane mortis, priusquam ad bellum Marcomannicum rediret, in Capitolio iurauit nullum senatorem se sciente occisum, cum etiam rebelliones dixerit se seruaturum fuisse, si scisset. nihil enim magis et timuit et de-
 20 precatus est quam auaritiae famam. de qua se multis epistulis purgat. dederunt ei uitio quod et fictus fuisset nec tam simplex, quam uideretur, aut quam uel Pius uel Verus fuisset. dederunt etiam crimini quod aulicam adrogantiam confirmauerit, summouendo amicos a societate communi et a conuiuuiis.
 25 parentibus consecrationem decreuit. amicos parentum etiam mortuos statuīs ornauit. suffragatoribus non cito credidit, sed semper diu quaesiuit quod erat uerum. enisa est Fabia, ut Faustina mortua in eius matrimonium coiret. sed ille concubinam sibi adsciuit procuratoris uxoris suae filiam, ne tot
 30 liberis superduceret nouercam.

1 tolebant B amarent B 5 qualis *uulgo*, qui talis C 8 tatum B
 9 Tutilium *Scaliger* 15 incussantes B 17 marcumannicum B
 18 scientem B 20 quem B epistolis B 21 ei P(?), et B et
 uictus b, ei uictus C 24 summouendos C 27 Fadia *Casaub.*
 FINIT VITA: FINITA VITA ANTONINI PHILOSOPHI INCIPIT
 EIVSDEM VERVS FELICITER C, ad diocletianū ang *add. p*

IVLII CAPITOLINI VERVS IMPERATOR

AD DIOCLETIANVM AVG.

1 Scio plerosque ita uitam Marci ac Veri litteris atque histo-
riae dedicasse, ut priorem Verum intimandum legentibus darent
non imperandi secutos ordinem sed uiuendi. ego uero quod
prior Marcus imperare coepit, dein Verus qui superstite periit
Marco, priorem Marcum, dehinc Verum credidi celebrandum. 5
igitur L. Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus, qui
ex Hadriani uoluntate Aelius appellatus est, ex Antonini con-
iunctione Verus et Antoninus, neque inter bonos neque inter
malos principes ponitur. quem constat non inhorruisse uitis,
non abundasse uirtutibus, uixisse deinde non in suo libero 10
principatu, sed sub Marco in simili ac paris maiestatis im-
perio. a cuius secta lasciuiam morum et uitae licentioris nimie-
tate dissensit. erat enim morum simplicium et qui adum-
brare nihil posset. huic naturalis pater fuit L. Aelius Verus,
qui ab Hadriano adoptatus primus Caesar est dictus et in 15
eadem statione constitutus periit, aui ac proau et item ma-
iores plurimi consulares. natus est Lucius Romae in prae-
tura patris sui XVIII kal. Ianuariarum die quo et Nero [qui
rerum potitus est]. origo eius paterna pleraque ex Etruria
fuit, materna ex Fauentia. 20

2 Hac prosapia genitus patre ab Hadriano adoptato in fa-
miliam Aeliam deuenit mortuoque patre Caesare in Hadriani

3 secutos *Salm.*: secutus *B*, secutis *P*   4 perit *C*   7 caelius
(*eras. c P*) *C*   9 inhonoruisse *C*, *corr. b*   10 habundasse *B*   11 pa-
ris *Salm.*, pari *C*   12 secta a *B*   13 simplicium *P*   16 perit *C*
18 ianuarium *ante corr. B*   qui — est *del. Eyss.*

familia remansit. a quo Aurelio datus est adoptandus, cum sibi ille Pium filium Marcum nepotem esse uoluisset posteritati satis prouidens, et ea quidem lege ut filiam Pii Verus acciperet. quae data est Marco idcirco quia hic adhuc impar uidebatur aetate, ut in Marci uita exposuimus. duxit autem uxorem Marci filiam Lucillam. educatus est in domo Tiberiana. audiuit Scaurinum grammaticum Latinum Scauri filium qui grammaticus Hadriani fuit, Graecos Telephum † atque fertionem, Harpocratonem, rhetores Apollonium, Celerem Caninium et Herodem Atticum, Latinum Cornelium Frontonem, philosophos Apollonium et Sextum. hos omnes amauit unice atque ab his inuicem dilectus est, nec tamen ingeniosus ad litteras. amauit autem in pueritia uersus facere, post orationes. et melior quidem orator fuisse dicitur quam poeta, immo, ut uerius dicam, peior poeta quam rhetor. nec desunt qui dicant eum adiutum ingenio amicorum atque ab aliis ei illa ipsa qualiacumque sunt scripta. siquidem multos disertos et eruditos semper secum habuisse dicitur. educatorem habuit Nicomedem. fuit uoluptarius et nimis laetus et omnibus deliciis, ludis, iocis decenter aptissimus. post septimum annum in familiam Aureliam traductus Marci moribus et auctoritate formatus est. amauit uenatus, palaestras et omnia exercitia iuuentutis, fuitque priuatus in domo imperatoria uiginti et tribus annis.

Qua die togam uirilem Verus accepit Antoninus Pius ea occasione qua patris templum dedicabat populo liberalis fuit, mediusque inter Pium et Marcum idem resedit cum quaestor populo munus daret. post quaesturam statim consul est factus cum Sestilio Laterano. interiectis annis cum Marco fratre

4 adhuc *Iord.*: ad hoc *C* 5 uita Marci c. 6 8 talephum atque fertionem *C*: Telephum, Hephaestionem *uulgo* 9 arpocratonem (aprocationem *ante corr. P*) *C* rethores appollonium *C* caelerem *B* 10 post Atticum excidisse Graecos *coni. Mommsenus* 11 appollonium *C* 15 rethor *C* 22 palestra sed *C* 26 occasione *B* tempum dedicebat *B*, *ante corr. P* 27 seresedit *C* 29 sertilio *ante corr. B* VII annis *Casaub.*

iterum factus est consul. diu autem et priuatus fuit et ea honorificentia caruit qua Marcus ornabatur. nam neque in senatu ante quaesturam sedit neque in itinere cum patre, sed cum praefecto praetorii uectus est, nec aliud ei honorificentiae ad nomen adiunctum est quam quod Augusti filius appellatus est. fuit studiosus etiam circensium haud aliter quam gladiatorii muneris. hic cum tantis deliciarum et luxuriae quateretur erroribus, ab Antonino uidetur ob hoc retentus quod eum pater ita in adoptionem sibi transire iusserat ut nepotem appellaret. cui, quantum uidetur, fidem exhibuit, non amorem. amauit tamen Antoninus Pius simplicitatem ingenii puritatemque uiuendi hortatusque est, ut imitaretur, et fratrem. defuncto Pio Marcus in eum omnia contulit, participatu etiam imperatoriae potestatis indulto, sibi que consortem fecit, cum illi soli senatus detulisset imperium. 15

4 Dato igitur imperio et indulta tribunicia potestate, proconsulatus etiam honore delato, Verum uocari praecepit suum in eum transferens nomen, cum ante Commodus uocaretur. Lucius quidem Marco uicem reddens, † si susciperet, obsecutus ut legatus proconsuli uel praeses imperatori. iam primum enim Marcus pro ambobus ad milites est locutus et pro consensu imperii grauitur se et ad Marci mores egit. ubi uero in Syriam profectus est non solum licentia uitae liberioris, sed etiam adulteriis et iuuentutis amoribus infamatus est. si quidem tantae luxuriae fuisse dicitur ut etiam, quam 25

1 autem ei *P* 2 quam *B* nam neque — sedit *Iord.*: namque — sedit *C*, neque — sedit *Salm.* 4 honorificentia *B* 5 adnomen *Salm.* est appellatus *P* 6 aut *C* 7 luxuriae *B* 9 sibi *Momms.*: pii *C* 11 amabit *C* simplicitate *B*, simplicitate *P* 12 et *del. Mommsenus* 15 imperio *B*, ante corr. *P* 16 proconsulatus *B* 17 honorem delatum *C* 19 si susciperet (suscepere *B* ante corr.) *C*, suscepit *uulgo* 20 praesae *B*, praese *P* i. p. cum *M.* — locutus pro consensu imperio, *Mommsenus conl. p. 80*, 20 22 consensu imperii *Iord.*: consensus imperio *C* et at *P*, ad *B* (*om. et*) 23 syria *C* 24 iuuentutis *p*: iuuentis *P*, iu-bentis *B*

postea de Syria rediit, popinam domi instituerit ad quam post conuiuium Marci diuertebat, ministrantibus sibi omni genere turpium personarum. fertur et nocte perpeti alea luisse, cum in Syria concepisset id uitium, atque in tantum uitiorum Gaianorum et Neronianorum ac Vitellianorum fuisse aemulum ut uagaretur nocte per tabernas ac lupanaria oblecto capite cucullione uulgari uiatorio et commissaretur cum triconibus, committeret rixas, dissimulans quis esset, saepeque effictum liuida facie redisse et in tabernis agnitum, cum sese
 10 absconderet. iaciebat et nummos in popinas maximos quibus calices frangeret. amauit et aurigas Prasino fauens. gladiatorum etiam frequentius pugnas in conuiuio habuit trahens cenas in noctem et in toro conuiuali condormiens, ita ut leuatus cum stromatibus in cubiculum perferretur. somni fuit
 15 permodici, digestionis facillimae. sed Marcus haec omnia rescians dissimulabat rem, pudore illo ne reprehenderet fratrem. et notissimum eius quidem fertur tale conuiuium in quo pri-
 mum duodecim accubuisse dicitur, cum sit notissimum dictum de numero conuiuarum 'septem conuiuium nouem uero con-
 20 uiciū'. donatos autem pueros decoros qui ministrabant singulis, donatos etiam structores et lances singulis quibusque, donata et uiua animalia uel cicurum uel ferarum auium uel quadripedum, quorum cibi adpositi erant; donatos etiam calices singulis per singulas potiones myrrinos et crystallinos
 25 Alexandrinos, quotiens bibitum est, data etiam aurea atque argentea pocula et gemmata, coronas quin etiam datas lemniscis aureis interpositis et alieni temporis floribus, data et uasa aurea cum unguentis ad speciem alabastrorum, data et uehi-

1 reddit *B*, redit *P*   2 deuertebat *P*   4 concoepisset *B*   6 uagatur *B*, ante corr. *P*   7 comisaretur *P*, commiseretur *B*   9 redisset et *C*   10 iacebat *C*   popipas *B*   11 gladiatore — pugnarum *C* corr. uulgo   13 caenans *C* corr. *Salm.*   thoro *C*   16 rescians *lord.*: nescians (quasi *s. s. p*) *C*   rem] *R. C*   17 fertale *C*, festale *p*, feriale *Regius*   23 quadrupedium *B*   24 murrinos *P*   25 quoties *B*, quotiens *b.* est del. *Salm.*   27 alienis temporibus *p*   28 unguentes *B*, ante corr. *P*   ad speciem *b p*: aspeciem *C*

cula cum mulabus ac mulionibus cum iuncturis argenteis, ut ita de conuiuio redirent. omne autem conuiuium aestimatum dicitur sexagies centenis milibus sestertiorum. hoc conuiuium posteaquam Marcus audiuit, ingemuisse dicitur et doluisse publicum fatum. post conuiuium lusum est tesseris usque ad lucem. 5 et haec quidem post Parthicum bellum. ad quod eum misisse dicitur Marcus ne uel in urbe ante oculos omnium peccaret uel ut parsimoniam peregrinatione addisceret uel ut timore bellico emendatior rediret uel ut se imperatorem esse cognosceret. sed quantum profecerit, cum alia uita tum haec quam 10 narrauimus cena monstrabit.

- 6 Circensium tantam curam habuit, ut frequenter e provincia litteras causa circensium et miserit et acceperit. denique etiam praesens et cum Marco sedens multas a Venetianis est passus iniurias, quod turpissime contra eos faueret. nam et 15 Volucris equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. cui quidem passas uuas et nucleos in uicem hordei in praesepe ponebat, quem sagis fuco tinctis cooperatum in Tiberianam ad se adduci iubebat, cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. in huius equi gratiam primum coe- 20 perunt equis aurei uel brabia postulari. in tanto autem equus ille honore fuit, ut ei a populo Prasinianorum saepe modius aureorum postularetur. profectum eum ad Parthicum bellum Marcus Capuam prosecutus est, cumque inde per omnium uillas se ingurgitaret, morbo implicitus apud Canusium aegro- 25 tauit. quo ad eum uisendum frater contendit. multa in eius uita ignaua et sordida, etiam belli tempore, deteguntur. nam cum interfecto legato, caesis legionibus, Syris defectionem cogitantibus oriens uastaretur, ille in Apulia uenabatur et apud Corinthum et Athenas inter symfonias et cantica 30

5 factum *B*   6 misisse *B*   8 addisceret *Pb*, ut disceret *B*
 10 alea vitatur *B*   11 narrauimus *B*, ante corr. *P*   12 e pro-
 uincia *Salm.*: prouincia *C*, prouincialibus *p*   17 nudas ante corr. *B*
 21 equis *Casaub.*, equi *C*   25 anusium *B*   aegrotabit *C*   26 quod
 eum *B*, quo eum *P*   29 Apulia uulgo: apuleia *C*   30 chorin-
 thum *B*

naugabat et per singulas maritimas ciuitates Asiae Pamphyliae Ciliciaeque clariores uoluptatibus immorabatur. Antiochiam 7 posteaquam uenit, ipse quidem se luxuriae dedit, duces autem confecerunt Parthicum bellum, Statius Priscus et Auidius Cassius et Marcius Verus per quadriennium, ita ut Babylonem et Mediam peruenirent et Armeniam uindicarent, partumque ipsi nomen est Armenici Parthici Medici. quod etiam Marco Romae agenti delatum est. egit autem per quadriennium Verus hiemem Laodiciae, aestatem apud Daphnen, reliquam partem Antiochiae. risui fuit omnibus Syris. quorum 10 multa ioca in theatro in eum dicta exstant. uernas in triclinium Saturnalibus et diebus festis semper admisit. ad Euphraten tamen impulsu comitum suorum secundo profectus est. Ephesum etiam rediit, ut Lucillam uxorem missam a 15 patre Marco susciperet, et idcirco maxime, ne Marcus cum ea in Syriam ueniret ac flagitia eius adnosceret. nam senatui Marcus dixerat se filiam in Syriam deducturum. confecto sane bello regna regibus, prouincias uero comitibus suis regendas dedit. Romam inde ad triumphum inuitus, quod Syriam quasi regnum suum relinqueret, rediit et pariter cum fratre triumphauit, susceptis a senatu nominibus quae in exercitu acceperat. fertur praeterea ad amicae uulgaris arbitrium in Syria posuisse barbam. unde in eum a Syris multa sunt dicta.

25 Fuit eius fati, ut in eas prouincias per quas rediit Romam 8 usque luem secum deferre uideretur. et nata fertur pestilentia in Babylonia ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens euasit atque inde

1 nauigabat — ciliciaeque *B in mg.* assiae *B* pamphyliae *C* 2 in clarioresuo *ante corr. B* 3 luxoriae *B* 5 martius *C* babilonem *P* 6 uindicaret *B* parthumque *C* 9 hieme *B* laodociae *B* dapnen *C* 10 anthiociae *C* 13 eufra-ten *C* impulsu *p*, impulsu *C* 14 effesum *C* redit *C* 20 reliqueret *B* redit *C* 23 syria* (*eras. m*) *P* barbam *p*, baribam *C* 25 redit *C* 26 secundaeferre *B*, secunferre *ex* secundeferre *corr. P* uidetur *C* 27 babilonia *P* apollonis *P*, appollonis *B* 28 euasisse *coni. Iord.*

Parthos orbemque complexse. et hoc non L. Veri uitio, sed Cassii a quo contra fidem Seleucia, quae ut amicos milites nostros receperat, expugnata est. quod quidem inter ceteros etiam Quadratus belli Parthici scriptor incusatis Seleucenis, qui fidem primi ruperant, purgat. habuit hanc reuerentiam Marci Verus, ut nomina quae sibi delata fuerant cum fratre communicaret die triumphi, quem pariter celebrarunt. reuersus e Parthico bello minore circa fratrem cultu fuit Verus. nam et libertis inhonestius indulsit et multa sine fratre disposuit. his accessit quod, quasi reges aliquos ad triumphum adduceret, sic histriones eduxit e Syria. quorum praecipuus fuit Maximinus quem Paridis nomine nuncupauit. uillam praeterea extruxit in uia Clodia famosissimam, in qua per multos dies et ipse ingenti luxuria debacchatus est cum libertis suis et amicis † paribus quorum praesentia ulla inerat reuerentia, et Marcum rogauit. qui uenit, ut fratri uenerabilem morum suorum et imitandam ostenderet sanctitudinem, et quinque diebus in eadem uilla residens cognitionibus continuis operam dedit, aut conuiuante fratre aut conuiuia comparante. habuit et Agrippum histrionem, cui cognomentum erat Memphii, quem et ipsum e Syria uelut tropaeum Parthicum adduxerat, quem Apolaustum nominauit. adduxerat secum et fidicinas et tibicines et histriones scurrasque mimarios et praestigiatores et omnia mancipiorum genera quorum Syria et Alexandria pascitur uoluptate, prorsus ut uideatur bellum non Parthicum sed histrionicum confecisse.

9 Et haec uitae diuersitas atque alia multa inter Marcum ac Verum simultates fecisse non aperta ueritas indicabat sed occultus rumor inseuerat. uerum illud praecipuum quod, cum

1 urbemque B   2 cassii B   4 incausatis ante corr. B   14 luxoria B   15 talibus coni. Iord.   praesentia ulla inerat reuerentia C: praesentia illa inerat prouincia Salm., prouincia in P extare falso testatus, praesentiae nulla i. r. uulgo   17 sanctitudinem ante corr. C
 20 Agrippam Casaub.   21 memphi C: u. titulus Orell. 2160 trop* eum P   23 scurrasq. B   24 praesticiatores B, ante corr. P
 29 insusurrabat uulgo

Libonem quendam patruelem suum Marcus legatum in Syriam
 misisset atque ille se insolentius quam uerecundus senator
 efferret dicens, ad fratres suos scripturum esse, siquid forte
 dubitaret, nec Verus praesens pati posset subitoque morbo
 5 notis prope ueneni existentibus interisset, uisum est non-
 nullis, non tamen Marco, quod eius fraude putaretur occisus.
 quae res simultatum auxit rumorem. liberti multum potuerunt
 apud Verum, ut in uita Marci diximus, Geminus et Agaclytus,
 cui dedit inuito Marco Libonis uxorem. denique nuptiis ab
 10 Vero celebratis Marcus conuiuio non interfuit. habuit et alios
 liberos Verus improbos Coeden et Eclectum ceterosque. quos
 omnes Marcus post mortem Veri specie honoris abiecit Eclecto
 retento qui postea Commodum filium eius occidit. ad bellum
 Germanicum Marcus quod nollet Lucium sine se uel ad bel-
 15 lum mittere uel in urbe dimittere causa luxuriae, simul pro-
 fecti sunt atque Aquileiam uenerunt inuitoque Lucio Alpes
 transgressi, cum Verus apud Aquileiam tantum uenatus con-
 uinatusque esset, Marcus autem omnia prospexisset. de quo
 bello [quidem per legatos barbarorum pacem petentium qui-
 20 dem per duces nostros gestum est] in Marci uita plenissime
 disputatum est. composito autem bello in Pannonia, urgente
 Lucio Aquileiam redierunt quodque urbanas desiderabat Lucius
 uoluptates, in urbem destinatum est. sed non longe ab Altino
 subito in uehiculo morbo quem apoplexin uocant correptus
 25 Lucius, depositus e uehiculo, detracto sanguine Altinum per-
 ductus, cum triduo mutus uixisset apud Altinum periit.

Fuit sermo, quod et socrum Faustinam incestasset. et 10
 dicitur Faustinae socrus dolo aspersis ostreis ueneno extinctus

2 quam] quem *C* 3 siqui *C* 8 uita Marci] uitam *C*, *u. Marc.*
c. 15 geminas et agaclytus *C* 9 m. *C* habero *P*, ante corr. *B*
 11 Coeten *Salm. in uit. Auidii* 5 et telectum *C* 12 adiecit *C*
 15 luxoriae *B* 16 lupio *C* 17 uenatus *Obrechtus*: uectatus *C*
 18 prospexit *P* (*t in ras.*) 19 20 quidem — gestum est *del. Momms.*:
 quid et — quid et *Salm.* 20 *u. Marc. c. 13 ss.* 22 redierunt quodque
Peterus: redieret (*rediret ante corr. P*) quoque *C* 23 destinatus *uulgo*,
 festinatum *Peterus*

esse, idcirco quod consuetudinem quam cum matre habuerat filiae prodidisset — quamvis et illa fabula, quae in Marci uita posita est, abhorrens a talis uiri uita sit exorta — cum multi etiam uxori eius flagitium mortis adsignent et idcirco quod Fabiae nimium indulserat Verus, cuius potentiam uxor Lucii 5 ferre non posset. tanta sane familiaritas inter Lucium et Fabiam sororem fuit, ut hoc quoque usurpauerit rumor quod inierint consilium ad Marcum e uita tollendum, idque cum esset per Agaclytum libertum proditum Marco, anteuentum Lucium a Faustina ne praeueniret. 10

Fuit decorus corpore, uultu geniatus, barba prope barbare demissa, procerus et fronte in supercilia adductiore uenerabilis. dicitur sane tantam habuisse curam flauentium capillorum, ut capiti auri ramenta respergeret, quo magis coma inluminata flauesceret. lingua impeditior fuit, aleae cupidis- 15 simus, uitae semper luxuriosae atque in pluribus Nero praeter crudelitatem et ludibria. habuit inter alium luxuriae apparatus calicem crystallinum nomine Volucrem, ex eius equi nomine quem dilexit, humanae potionis modum supergressum.

11 Vixit annis quadraginta duobus. imperauit cum fratre annis undecim: inlatumque corpus eius est Hadriani sepulchro in quo et Caesar pater eius naturalis sepultus est. nota est fabula, quam Marci non capit uita, quod partem uuluae ueneno inlitam, cum eam exsecuisset cultro una parte uenenato, Marcus Vero porrexerit. sed hoc nefas est de Marco putari, 25 quamvis Veri et cogitata et facta mereantur quod nos non in medio relinquimus, sed totum purgatum confutatumque

2 *Marc. 15* 3 *extorta C* 5 *aut Verus aut Lucii eiciendum censet Iord. Lucii c. marci p in mg.* 9 *agaclytum C* anteuentum *Salm.:* ante aduentum *C* 10 *a add. Momms.* ne praeueniret *C*, nece praeuenerat *vulgo* 11 *gemmatum Regius, vulgo* 12 *demisa B* 14 *roramenta C corr. Casaub.* 16 *luxorioso B* 17 *luxoriae B* 18 *chrySTALLinum B* 19 *positionis B* 20 *XL duobus B* 21 *corpus eius est (est s. s.) B, eius corpus est P (?)* 25 *se ad hoc B* 27 *relinquimus C* totam purgatam confutatamque *C, corr. Casaub.*

respuimus, cum adhuc post Marcum praeter uestram clementiam, Diocletiane Auguste, imperatorem talem nec adulatio uideatur potuisse confingere.

EXPLICIT EIVSDEM VERVVS FELICITER (*sequitur Didius Iulianus*) INCIPIT AVIDIVS VVLCACII GALLICANI VC. FELICITER (*post Helvium Pertinacem*) C, ad diocletianū aug addit p

---

VVL CATHI GALLICANI
 V. C.
 AVIDIVS CASSIVS

AD DIOCLETIANVM AVG.

1 Auidius Cassius, ut quidam uolunt, ex familia Cassiorum
 fuisse dicitur per matrem, homine nouo genitus Auidio Seuero,
 qui ordines duxerat et post ad summas dignitates peruenerat.
 cuius Quadratus in historiis meminit et quidem grauitur, cum
 illum summum uirum et necessarium rei publicae adserit et
 apud ipsum Marcum praeualidum. nam iam eo imperante
 perisse fatali sorte perhibetur. hic ergo Cassius ex familia,
 ut diximus, Cassiorum, qui in C. Iulium conspirauerant, oderat
 tacite principatum nec ferre poterat imperatorium nomen
 dicebatque eo esse grauius nomen imperii quod non posset
 e re publica tolli nisi per alterum imperatorem. denique
 temptasse in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principa-
 tum, sed per patrem uirum sanctum et grauem adfectionem
 tyrannidis latuisse, habitum tamen semper ducibus suspectum.
 Vero autem illum parasse insidias ipsius Veri epistula indicat
 quam inserui. ex epistula Veri Auidius Cassius auidus est,
 quantum et mihi uidetur et iam inde sub auo meo patre tuo
 innotuit, imperii. quem uelim obseruari iubeas. omnia ei
 nostra displicent, opes non mediocres parat, litteras nostras

2 per matrem, homine nouo *Mommsenus*: per marem tamen nouo C,
 per matrem tamen, nouo *Salm.*, per matrem tamen auo *uulgo* 8 in
 c. iulium p, in ciuiliu C, in curia in Iulium *uulgo* 10 eo add. *Mommsenus*, nihil 'membranae' *Casauboni* nomen *Mommsenus*: nomine C
 19 ediplicent B

ridet. te philosopham aniculam, me luxuriosum morionem
 uocat. uide quid agendum sit. ego hominem non odi, sed
 uide ne tibi et liberis tuis non bene consulat, cum talem inter
 praecinctos habeas qualem milites libenter audiunt, libenter
 5 uident.' rescriptum Marci 'de Auidio Cassio epistolam tuam 2
 legi, sollicitam potius *quam* imperatoriam et non nostri tem-
 poris. nam si ei diuinitus debetur imperium, non poterimus
 interficere, etiamsi uelimus. scis enim proau tui dictum 'suc-
 cessorem suum nullus occidit.' sin minus, ipse sponte sine
 10 nostra crudelitate fatales laqueos inciderit. adde quod non
 possumus reum facere quem et nullus accusat et, ut ipse
 dicis, milites amant. deinde in causis maiestatis haec natura
 est, ut uideantur uim pati etiam quibus probatur. scis enim
 ipse, quid auus tuus Hadrianus dixerit 'misera condicio im-
 15 peratorum, quibus de affecta tyrannide nisi occisis non potest
 credi.' eius autem exemplum ponere *malui* quam Domitiani,
 qui hoc primus dixisse fertur. tyrannorum enim etiam bona
 dicta non habent tantum auctoritatis quantum debent. sibi
 ergo suos habeat mores, maxime cum bonus dux sit et se-
 20 uerus et fortis et rei publicae necessarius. nam quod dicis
 liberis meis cauendum esse morte illius, plane liberi mei
 pereant, si magis amari merebitur Auidius quam illi et si
 rei publicae expediet Cassium uiuere quam liberos Marci.
 haec de Cassio Verus, haec Marcus.

25 Sed nos hominis naturam et mores breuiter explicabimus. 3
 neque enim plura de his sciri possunt quorum uitam inlustrare
 nullus audet eorum causa a quibus oppressi fuerint. addemus
 autem quem ad modum ad imperium uenerit et quem ad modum
 sit occisus et ubi uictus. proposui enim, Diocletiane Augusto,

1 luxuriosum B moriomen *ante corr.* P 3 talem — qualem
Salm.: tales — qualem C 5 de Anidio Cassio *epistulae uindicauit*
Mommsenus 6 quam *om. C, add. p* 15 de affectu tyrannides (ty-
 rannide *ante corr.*) P, de affectu tyrannide B 16 malui *a. s. p,*
om. C; post fertur uulgo quandomitiani C, *corr. p* 19 habeat
 suos P(?) duxit C, *corr. p* 20 reip. C necessariis B 23 reip. C
 25 explicauimus C 26 uitam et inl. B 27 fuerant *ante corr.* B

omnes qui imperatorium nomen siue *iuste siue* iniuste habuerunt in litteras mittere, ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. fuit his moribus, ut non numquam trux et asper uideretur, aliquando mitis et lenis, saepe religiosus, alias contemptor sacrorum, audius uini item abstinens, cibi adpetens⁵ et inediae patiens, ueneris cupidus et castitatis amator. nec defuerunt qui illum Catilinam uocarent, cum et ipse se ita gauderet appellari addens futurum se Sergium, si dialogistam occidisset, Antoninum hoc nomine significans, qui tantum enituit in philosophia, ut iturus ad bellum Marcomannicum¹⁰ timentibus cunctis nequid fatale proueniret, rogatus sit non adulatione sed serio, ut praecepta philosophiae ederet. nec ille timuit, sed per ordinem paraeneseos [hoc est praeceptionum] per triduum disputauit. fuit praeterea disciplinae militaris Auidius Cassius tenax et qui se Marium dici uellet.¹⁵

4 Quoniam de seueritate illius dicere coepimus, multa extant crudelitatis potius quam seueritatis eius indicia. nam primum milites, qui aliquid prouincialibus tulissent per uim in illis ipsis locis, in quibus peccauerant, in crucem sustulit. primus etiam id supplicii genus inuenit, ut stipitem grandem²⁰ poneret pedum octoginta et centum [id est materiam] et a summo usque ad imum damnatos ligaret et ab imo focum adponeret incensisque aliis alios fumo, cruciату, timore etiam necaret. idem denos catenatos in profluentem mergi iubebat uel in mare. idem multis desertoribus manus excidit, aliis²⁵ crura incidit ac poplites, dicens maius exemplum esse uiuentis miserabiliter criminosi quam occisi. cum exercitum duceret et inscio ipso manus auxiliaria centurionibus suis auctoribus tria milia Sarmatarum neglegentius agentium in Danunii ripis occidissent et cum praeda ingenti ad eum redissent speran-³⁰

1 iuste siue *add. p om. C* iniusta *C, corr. p* 2 augusto *C, corr. p*
 4 relegiosus alios *B* 7 defuerunt *Iord.: defuerant C* 8 audens *C*
 13 paraeneseon *Casaub.*, hoc est praeceptionum *del. idem* 21 id est materiam *del. Casaub.* 23 fumo cruciато *ante corr. P: fumo cruciatos Salm.* 24 negaret *B, corr. b* 26 a uiuentis *B, * uiuentis P*
 29 agentum *B*

tibus centurionibus praemium, quod perparua manu tantum
hostium segnius agentibus tribunis et ignorantibus occidissent,
rapi eos iussit et in crucem tolli seruilique supplicio adfici,
quod exemplum non extabat, dicens euenire potuisse, ut es-
5 sent insidiae ac periret Romani imperii reuerentia. et cum
ingens seditio in exercitu orta esset, processit nudus cam-
pestri solo tectus et [ait] 'percutite' inquit 'me, si audetis, et
corruptae disciplinae facinus addite.' tunc conquiescentibus
cunctis meruit timeri, quia ipse non timuit. quae res tantum
10 disciplinae Romanis addidit, tantum terroris barbaris iniecit,
ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterent. si-
quidem uiderant damnatos Romani ducis iudicio etiam eos
qui contra fas uicerant.

De hoc multa grauius contra militum licentiam facta in-5
15 ueniuntur apud Aemilium Parthenianum, qui adfectatores
tyrannidis iam inde a ueteribus historiae tradidit. nam et
uirgis caesos in foro et in mediis castris securi percussit, qui
ita meruerunt, et manus multis amputauit, et praeter lari-
dum ac buccellatum atque acetum militem in expeditione
20 portare prohibuit et, si aliud quippiam repperit, luxuriem
non leui supplicio adfecit. extat de hoc epistula diui Marci
ad praefectum suum talis 'Auidio Cassio legiones Syriacas
dedi, diffuentes luxuria et Daphnitis moribus agentes. quas
totas excaudantes se repperisse Caesonius Vectilianus scripsit.
25 et puto me non errasse. si quidem et tu notum habeas Cas-
sium hominem Cassianae seueritatis et disciplinae. neque
enim milites regi possunt nisi uetere disciplina. scis enim
uersum a bono poeta dictum et omnibus frequentatum
moribus antiquis res stat Romana uirisque.
30 tu tantum fac adsint legionibus abunde commeatus. quos si
bene Auidium noui, scio non perituros.' praefecti ad Marcum

6 exercitum *C* 7 ait *om. P(?)* inquit *B* 17 caesis *C*, caesit
vetus editio probante Salm. 23 Dafnitis *Salm.*: dafnidis *C* 24 to-
tus *B* cessionius *B* 28 poeta] *Ennio incerto annali apud Vahlenum*
p. 73 29 restat *C*, *corr. p* 31 responsio praefecti *uulgo*

- ‘recte consuluisti, mi domine, quod Cassium praefecisti Syriacis legionibus. nihil enim tam expedit quam homo seuerior Graecanicis militibus. ille sane omnes excastrationes, omnes flores de capite, collo et sinu militi excutiet. annona militaris omnis parata est neque quicquam deest sub bono duce. 5 non enim multum aut quaeritur aut inpenditur.’ nec fefellit de se iudicium habitum. nam statim et ad signa edici iussit et programma in parietibus fixit ut, siquis cinctus inueniretur apud Daphnen, discinctus rediret. arma militum septima die semper inspexit, uestimenta etiam et calciamenta et ocreas. 10 delicias omnes de castris summouit iussitque eos hiemem sub pellibus agere, nisi corrigerent suos mores. et egissent, nisi honestius uiuissent. exercitium septimi diei fuit omnium militum, ita ut et sagittas mitterent et armis luderent. dicebat enim miserum esse, cum exercerentur athletae, uenatores et 15 gladiatores non exerceri milites, quibus minor esset futurus labor, si consuetus esset. ergo correcta disciplina et in Armenia et in Arabia et in Aegypto res optime gessit amatusque est ab omnibus orientalibus et speciatim ab Antiochenis, qui etiam imperio eius consenserunt, ut docet Marius 20 Maximus in uita diui Marci. nam cum et Bucolici milites per Aegyptum grauiam multa facerent, ab hoc retunsi sunt, ut item Marius Maximus refert in eo libro quem secundum de uita M. Antonini edidit.
- 7 Hic imperatorem se in oriente appellauit, ut quidam dicunt 25 Faustina uolente, quae ualetudini Marci iam diffidebat et timebat ne infantes filios tueri sola non posset atque aliquis existeret, qui capta statione regia infantes de medio tolleret. alii autem dicunt hanc artem adhibuisse militibus et prouincialibus Cassium contra Marci amorem, ut sibi posset con- 30 sentiri, quod diceret Marcum diem suum obisse. nam et diuum eum appellasse dicitur, ut desiderium illius leniret. imperatorio animo cum processisset, eum qui sibi aptauerat orna-

1 praefectis *C*, corr. *p*   9 daphnen *C*   10 inspexit *Iord.*, respexit *C*
 11 delicias *C*   24 marco antonino *P*, marco et antonino *B*   26 ualitudini *B*   31 quo *B*   33 nomine *uulgo*,

menta regia statim praefectum praetorii fecit, qui et ipse
occisus est Antonino inuito ab exercitu. qui et Maecianum,
cui erat commissa Alexandria quique consenserat spe partici-
patus Cassio, inuito atque ignorante Antonino, interemit. nec
5 tamen Antoninus grauiter est iratus rebellione cognita nec
in eius liberos aut affectus saeuit. senatus illum hostem
appellauit bonaque eius proscripsit. quae Antoninus in pri-
uatum aerarium congeri noluit. quare senatu praecipiente in
aerarium publicum sunt relata. nec Romae terror defuit,
10 cum quidam Auidium Cassium dicerent absente Antonino,
qui nisi a uoluptariis unice amabatur, Romam esse uenturum
atque urbem tyrannice direpturum, maxime senatorum causa
qui eum hostem iudicauerant bonis proscriptis. et amor
Antonini hoc maxime enituit, quod consensu omnium praeter
15 Antiochenses Auidius interemptus est. quem quidem occidi
non iussit sed passus est, cum apud cunctos clarum esset,
si potestatis suae fuisset, parsurum illi fuisse.

Caput eius ad Antoninum cum delatum esset, ille non 8
exultauit, non elatus est, sed etiam doluit ereptam sibi esse
20 occasionem misericordiae, cum diceret se uiuum illum uoluisse
capere, ut illi exprobraret beneficia sua eumque seruaret.
denique cum quidam diceret reprehendendum Antoninum,
quod tam mitis esset in hostem suum eiusque liberos et ad-
fectus atque omnes quos conscios tyrannidis repperisset, ad-
25 dente illo qui reprehendebat 'quid si ille uicisset?' dixisse
dicitur 'non sic deos coluimus nec sic uiuimus ut ille nos
uinceret.' enumerauit deinde omnes principes qui occisi essent
habuisse causas quibus mererentur occidi, nec quemquam facile
bonum uel uictum a tyranno uel occisum, dicens meruisse
30 Neronem, debuisse Caligulam, Othonem et Vitellium nec im-
perare uoluisse. nam † de Pertinace et Galba paria sentiebat,

2 mecianum *P*, metianum *B* 3 comisa *B* senserat *C* corr. uulgo
5 est om. *B* 6 seuit *B* 12 tyrannide *P*, tyrannidae *B* 13 eum]
cum *B* 15 anthiocenses *B* 16 esse *B* 17 passurum *C* 21 ex-
probarer *C* 28 ne *C* 31 ualuisse con. *Casaub.*, uoluisse — impe-
rare debuisse *Momms.* pertinacitate Galbae con. *Gruterus*

cum diceret in imperatore auaritiam esse acerbissimum malum. denique non Augustum, non Traianum, non Hadrianum, non patrem suum a rebellibus potuisse superari, cum et multi fuerint et ipsis uel inuitis uel insciis extincti. ipse autem Antoninus a senatu petiit ne grauiter in conscios defectionis animaduерteretur eo ipso tempore quo rogauit nequis senator temporibus suis capitali supplicio adficeretur. quod illi maximum amorem conciliauit. denique paucissimis centurionibus 9 punitis deportatos reuocari iussit. Antiochensis qui Auidio Cassio consenserant . . . sed et his et aliis ciuitatibus quae 10 illum iuuerant ignouit, cum primo Antiochensibus grauiter iratus esset hisque spectacula sustulisset et multa alia ciuitatis ornamenta, quae postea reddidit. filios Auidii Cassii Antoninus Marcus parte media paterni patrimonii donauit, ita ut filias eius auro, argento et gemmis cohonestaret. nam et 15 Alexandriae filiae Cassii et genero Druentiano liberam euagandi ubi uellent potestatem dedit. uixeruntque non quasi tyranni pignora sed quasi senatorii ordinis in summa securitate, cum illis etiam in lite obici fortunam propriae uetuisset domus damnatis aliquibus iniuriarum qui in eos petulantes 20 fuissent. quos quidem † amicae suae marito commendauit. si quis autem omnem hanc historiam scire desiderat legat Marii Maximi secundum librum de uita Marci, in quo ille ea dicit quae solus Marcus mortuo iam Vero egit. tunc enim Cassius rebellauit, ut probat epistula missa ad Faustinam cuius hoc 25 exemplum est 'Verus mihi de Auidio uerum scripserat quod cuperet imperare. audisse enim te arbitror, quod heri statores de eo nuntiarent. ueni igitur in Albanum, ut tractemus omnia dis uolentibus. nihil timeas.' hinc autem apparet Faustinam

1 in *om. B, s. s. P* acerbissimum *C, corr. p* 3 suum pium *P, pium cum B del. Iord.* 5 petit *C* 9 antiochensis *C, antiochensibus p* 10 post consenserant excidisse quaedam censet *Iord.*, et his *om. uulgo* 11 antiochensibus *P* 14 patrimonii *C, corr. p* 16 druentiano *B corr. b* 17 uellet *B* 19 illi (illis *p*) suam *C* 21 amitae *uulgo, Pium non posse intellegi monuit Momms.* 22 mari *C* 24 solus *Casaub., solum C* 27 heri statores *Momms.: herispatores C, Veri statores Salm., aeruscatores uulgo* 29 timeas *Momms.: timens C* hinc *Casaub., hic C*

ista nescisse, cum dicat Marius infamari eam cupiens quod
 ea conscia Cassius imperium sumpsisset. nam et ipsius epi-
 stula extat ad uirum qua urget Marcum, ut in eum grauiter
 uindictet. exemplum epistulae Faustinae ad Marcum 'ipsa in
 5 Albanum cras, ut iubes, mox ueniam. tamen iam hortor ut,
 si amas liberos tuos, istos rebelliones acerrime persequaris.
 male enim adsueuerunt et duces et milites. qui nisi oppri-
 muntur, opprimunt.' item alia epistula eiusdem Faustinae ad 10
 Marcum 'mater mea Faustina patrem tuum Pium [eiusdem]
 10 in defectione Celsi sic hortata est ut pietatem primum circa
 suos seruaret, sic circa alienos. non enim pius est imperator,
 qui non cogitat uxorem et filios. Commodus noster uides in
 qua aetate sit. Pompeianus gener et senior est et peregrinus.
 uide quid agas de Auidio Cassio et de eius consciis. noli
 15 parcere hominibus qui tibi non pepercerunt et nec mihi nec
 filiis nostris parcerent, si uicissent. ipsa iter tuum mox con-
 sequor. quia Fadilla nostra aegrotabat in Formianum uenire
 non potui. sed si te Formiis inuenire non potuero, adsequar
 Capuam. quae ciuitas et meam et filiorum nostrorum aegri-
 20 tudinem poterit adiuuare. Soteridam medicum in Formianum
 ut dimittas rogo. ego autem Pisitheo nihil credo, qui puellae
 uirgini curationem nescit adhibere. signatas mihi litteras Cal-
 purnius dedit. ad quas rescribam, si tardauero, per Caecilium
 senem spadonem hominem, ut scis, fidelem. cui uerbo man-
 25 dabo, quid uxor Auidii Cassii et filii et gener de te iactare
 dicantur.'

Ex his litteris intellegitur Cassio Faustinam consciam 11
 non fuisse, quin etiam supplicium eius grauiter exegisse. si
 quidem Antoninum quiescentem et clementiora cogitantem ad
 30 uindictae necessitatem impulit. cui Antoninus quid rescripserit
 subdita epistula perdocebit 'tu quidem, mea Faustina, reli-

1 nescisset *C*, corr. *p* 3 uirum *Casaub.*: uerum *C* 6 prose-
 quaris *B* 7 duces milites *B* obprimuntur *B* 8 opprimunt *C*,
 opprimunt *p* 9 tuum *P(?)b*, tam *B* eiusdem *del. Casaub.* 11 sic]
 secundo *Eyss.* plus *B*, *P ante corr.* 18 formis *C* 22 curatio-
 num *B* signitas *C* 23 cecilius *B* 26 dicuntur *B* 30 cū *P*
 31 epistule *B*, epistola *P*

giöse pro marito et pro nostris liberis agis. nam relegi epistulam tuam in Formiano qua me hortaris, ut in Auidii conscios uindicem. ego uero et eius liberis parcam et genero et uxori et ad senatum scribam, ne aut proscriptio grauior sit aut poena crudelior. non enim quicquam est quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus quam clementia. haec Caesarem deum fecit, haec Augustum consecrauit, haec patrem tuum specialiter Pii nomine ornauit. denique si ex mea sententia de bello iudicatum esset, nec Auidius esset occisus. esto igitur segura.

10

di me tuentur, dis pietas mea
cordi est.

Pompeianum nostrum in annum sequentem consulem dixi.
12 haec Antoninus ad coniugem. ad senatum autem qualem orationem miserit interest scire. ex oratione M. Antonini.
15 'habetis igitur, patres conscripti, pro gratulatione uictoriae generum meum consulem, Pompeianum dico cuius aetas olim remuneranda fuerat consulatu, nisi uiri fortes interuenissent quibus reddi debuit quod a re publica debebatur. nunc quod ad defectionem Cassianam pertinet uos oro atque obsecro,
20 patres conscripti, ut censura uestra deposita meam pietatem clementiamque seruetis, immo uestram, neque quemquam unum senatus occidat. nemo senatorum puniatur, nullius fundatur uiri nobilis sanguis. deportati redeant, proscripti bona recipiant. utinam possem multos etiam ab inferis ex-
25 citare! non enim umquam placet in imperatore uindicta sui doloris. quae si iustior fuerit, acrior uidetur. quare filiis Auidii Cassii et genero et uxori ueniam dabitis. et quid dico ueniam? cum illi nihil fecerint. uiuant igitur securi scientes se sub Marco uiuere. uiuant in patrimonio parentum pro
30 parte donato, auro, argento, uestibus fruantur, sint diuites, sint securi, sint uagi et liberi et per ora omnium ubique

1 epistolam P   8 ornauit P   11 dii C: *Horatius carm. I 17, 13,*
dis b, diis C   12 et musa c. e. *Horatius*   16 p. c C   23 unum
Peterus: ullum C   25 sepultos *Iuretus*   27 quae etsi *uulgo*   30 se
om. C, post Marco add. uulgo   31 diues ante *corr. B*

populorum circumferant meae, circumferant uestrae pietatis exemplum. nec magna haec est, patres conscripti, clementia ueniam proscriptorum liberis et coniugibus dari. ego uero a uobis peto, ut conscios senatorii ordinis et equestris a caede, 5 a proscriptione, a timore, ab infamia, ab inuidia et postremo ab omni uindictis iniuria detisque hoc meis temporibus, ut in causa tyrannidis qui in tumultu cecidit probetur occisus.' hanc eius clementiam senatus his adclamationibus prosecutus 13 est 'Antonine pie, di te seruent. Antonine clemens, di te 10 seruent. [Antonine clemens, di te seruent.] tu uoluisti quod licebat, nos fecimus quod decebat. Commodus imperium iustum rogamus. progeniem tuam roboram. fac securi sint liberi nostri. bonum imperium nulla uis laedit. Commodus Antonino tribuniciam potestatem rogamus. praesentiam tuam rogamus. philo- 15 sophiae tuae, patientiae tuae, doctrinae tuae, nobilitati tuae, innocentiae tuae. uincis inimicos, hostes exsuperas. di te tuentur' et reliqua.

Vixerunt igitur posteri Auidii Cassii securi et ad honores admissi sunt. sed eos Commodus Antoninus post excessum 20 diui patris sui omnes uiuos incendi iussit, quasi in factione deprehensos. haec sunt, quae de Cassio Auidio conperimus. cuius ipsius mores, ut supra diximus, uarii semper fuerunt, sed ad censuram crudelitatemque propensiores. qui si optinuisset imperium, fuisset non modo clemens sed bonus, sed 25 utilis et optimus imperator. nam extat epistula eius ad germanum suum iam imperatoris huius modi 'misera res publica, quae istos diuitiarum cupidos et diuites patitur, misera. Marcus homo sane optimus, qui dum clemens dici cupit eos patitur uiuere, quorum ipse non probat uitam. ubi L. Cas- 30 sius cuius nos frustra tenet nomen? ubi Marcus ille Cato censorius? ubi omnis disciplina maiorum? quae olim quidem intercedit, nunc uero nec quaeritur. M. Antoninus philo-

2 p. c C   4 conscio C   6 dicetisque B   8 acclamationibus P
9 dii b   Antonine — seruent *del. Momms.*   16 exuperas P   dii b
24 et bonus *Eyss.*, sed bonus *del. Momms.*   25 epistola C   27 patitur b p, partitur P, paritur B   28 homo s. s. B

sophatur et quaerit de elementis et de animis et de honesto et iusto, nec sentit pro re publica. uides multis opus esse gladiis, multis elogiis, ut in antiquum statum publica forma reddatur. ego uero istis praesidibus prouinciarum. an ego proconsules, an ego praesides putem qui ob hoc sibi a senatu et ab Antonino prouincias datas credunt, ut luxurientur, ut diuites fiant? audisti praefectum praetorii nostri Philosophi ante triduum quam fieret mendicum et pauperem, sed subito diuitem factum. unde, quaeso, nisi de uisceribus rei publicae prouincialiumque fortunis? sint sane diuites, sint locupletes.¹⁰ aerarium publicum refercient, tantum di faueant bonis partibus. reddant Cassiani rei publicae principatum.' haec epistula eius indicat quam seuerus et quam tristis futurus fuerit imperator.

1 elementis *Salm.*: clementes *C*, clementiis *p* 7 praef. praetorii *C*
 9 reip. *C* 11 refercient *uulgo*, referient *C* patribus *B* 12 red-
 dent *Casaub.* reip. *C* epistola *P*, epist *B* AVIDIVS CASSIVS
 VVLCACH GALLICANI VC EXPL (*sequitur Seuerus*) INCIPIT ANTO-
 NINVS AELI LAMPRIDI *C* ad diocletianum aug. *p*

AELII LAMPRIDI COMMODOVS ANTONINVS

De Comodi Antonini parentibus in uita Marci Antonini 1
satis est disputatum. ipse autem natus est apud Lanuuium
cum fratre Antonino gemino pridie kal. Sept. patre pa-
truoque consulibus, ubi et auus maternus dicitur natus. Fau-
5 stina cum esset [Commodum cum fratre] praegnans, uisa est
in somniis serpentes parere, sed ex his unum ferociorem.
cum autem peperisset Commodum atque Antoninum, Anto-
ninus quadrimus elatus est. quem parem astrorum cursu
Commodo mathematici promittebant. mortuo igitur fratre
10 Commodum Marcus et suis praeceptis et magnorum atque
optimorum uirorum erudire conatus est. habuit litteratorem
Graecum Onesicraten, Latinum Capellam Antistium. orator ei
Ateius Sanctus fuit. sed tot disciplinarum magistri nihil ei
profuerunt. tantum ualet aut ingenii uis aut eorum qui in
15 aula institutores habentur. nam a prima statim pueritia turpis,
improbis, crudelis, libidinosus, ore quoque pollutus et con-
stupratus fuit, tam in his artifex quae stationis imperatoriae
non erant, ut calices fingeret, saltaret, cantaret, sibilaret,
scurram denique et gladiatorem perfectum ostenderet. auspi-
20 cium crudelitatis apud Centumcellas dedit anno aetatis duo-

2 lanubium *C*   4 anus *B*   5 Commodum (commodo *p*) cum
fratre *del. Iord.*   6 somnis *C*   8 est elatus *P(?)*   10 praeceptis
et et (et etiam *p*) *C*: ut et *Iord.*   12 onesicraten *C*, onesicritum
uulgo   13 attius *ante corr. P*   fuit *om. B*   16 constupratus *C*
17 tam *Salm.*: iam *C*   18 frangeret *Casaub.*   19 gladiatorem]
se *s. s. p*

decimo. nam cum tepidius forte lotus esset balneatorem in fornacem conici iussit. quando a paedagogo cui hoc iussum fuerat ueruecina pellis in fornace consumpta est, ut fidem poenae de foetore nidoris impleret.

Appellatus est autem Caesar puer cum fratre Seuero. 5
quarto decimo aetatis anno in collegium sacerdotum adscitus
est. cooptatus est inter trossulos princeps iuuentutis cum
togam sumpsit. adhuc in praetexta puerili congiarium dedit
2 atque ipse in basilica Traiani praesedit. indutus autem toga
est nonarum Iuliarum die quo in terris Romulus non apparuit 10
et eo tempore quo Cassius a Marco desciiuit. profectus est
commendatus militibus cum patre in Syriam et Aegyptum,
cum eo Romam rediit. post haec uenia legis annariae im-
petrata consul est factus et cum patre imperator est appel-
latus V. kal. Dec. die Pollione et Apro consulibus et trium- 15
phauit cum patre. nam et hoc patres decreuerant. profectus
est cum patre et ad Germanicum bellum. adhibitos custodes
uitae suae honestiores ferre non potuit, pessimos quosque
detinuit et summos usque ad aegritudinem desiderauit.
quibus per patris mollitiem restitutis popinas et ganeas in 20
Palatinis semper aedibus fecit neque umquam pepercit uel
pudori uel sumptui. in domo aleam exercuit, mulierculas
formae scitioris ut prostibula mancipia per speciem lupana-
rium et ludibrium pudicitiae contraxit. imitatus est propolas
circumforanos. equos currules sibi conparauit. aurigae habitu 25
currus rexit. gladiatoribus conuixit. aquam gessit ut lenoni

1 tepidius *uulgo*: tepidus *C* 3 ueruecina *C* 5 Seuero] suo Vero
Salm., S. Vero *Casaub.* 6 sacerdotis *C*: sacerdotiis (*del.* in collegium)
Momms. 7 coaptatus *B* cf. *Momms. mus. Rh. XVIII, 601* trossulos
Lipsius, tres solos *C* princeps (*eps in ras. P*) *C*: principes *uulgo*
8 toga *C* puer illi *B* 10 quod *B*, quo* *P* 13 cum eo *Iord.*:
eo *C*, et cum eo *p* redit *C* 18 pessimus *B* quosque *p*, quoque *C*
22 mulierculos *B* 23 prostipulam *B*, prostibula *p* per speciem
Turnebus: perficiem *P*, perficium *B*, perficiens *p*; per faciem *Salm.*
24 et ludibrium *p*, et dibrium *C*, ad ludibrium *uulgo* 26 conuixit *C*,
corr. p lenoni *Iord.*: lelomihi *B*, lenonum (*letonum ante corr.*) *P* litteris
euandidis

minister, ut probris natum magis quam ei loco eum crederes ad quem fortuna prouexit.

Patris ministeria seniores summouit, amicos senes abiecit. 3 filium Saluii Iuliani qui exercitibus praeerat ad impudicitiam frustra temptauit atque exinde Iuliano tetendit insidias. honestissimos quosque aut per contumeliam aut per honorem indignissimum abiecit. appellatus est a mimis quasi obstrusus eosdemque ita ut non apparerent subito deportauit. bellum etiam quod pater paene confecerat legibus hostium 10 addictus remisit ac Romam reuersus est. Romam ut rediit subactore suo Saotero post se in curru locato ita triumphauit ut eum saepius ceruice reflexa publice oscularetur. etiam in orchestra hoc idem fecit. et cum potaret in lucem helluareturque uiribus Romani imperii, uespera etiam per tabernas 15 ad lupanaria uolitaui. misit homines ad prouincias regendas uel criminum socios uel a criminosis commendatos. in senatus odium ita uenit ut et ipse crudeliter in tanti ordinis perniciem saeuiret fieretque contemptui.

Crudelis uita Commodi Quadratum et Lucillam compulsi 4 ad eius interfectionem consilia inire, non sine praefecti praetorii Tarruteni Paterni consilio. datum autem est negotium peragenda necis Claudio Pompeiano propinquo. qui ingressus ad Commodum dextro gladio cum faciendi potestatem habuisset in haec uerba prorumpens 'hunc tibi pugionem senatus 20 mittit' detexit facinus fatuus nec impleuit. multis cum eo participantibus causam post haec interfecti sunt Pompeianus primo et Quadratus, dein Norbana atque Norbanus et Paralius et mater eius Lucilla in exilium exacta. tum prae-

1 probris *P litteris euanidis*, probos *B*: lenonum ministeriis probros *Turnebus* crederet *C* 3 ministeriora *B* 4 iuliam *B* ad] ob *P* 7 a mimis] animis *B* obstrusus *B* 8 deportabit *C* 10 redit *C* 11 Saotero *Salm.*: soatero *C*, Antero *hic et infra uulgo* in] ti *B* curro *C* 12 serius *C* 13 portaret *B* 16 senatos *B* 17 ita uenit] tot uenit *B* 18 contempto *C* 19 lullum *B* 21 torruteni *B*, Tarruntii *Casaub.* nantum *B* 23 dextri *B* 25 detexit *B* 26 pompeianos *B* 27 Norbana *Casaub.*: narbana *P(?)*, nabarna *B* 28 eius et lucilla *P(?)*

fecti praetorio cum uidissent Commodum in tantum odium incidisse obtentu Saoteri, cuius potentiam populus Romanus ferre non poterat, urbane Saoterum eductum a Palatio sacrorum causa et redeuntem in hortos suos per frumentarios occiderunt. id uero grauius quam de se ipso Commodo fuit. Paternum autem et huius caedis auctorem et, quantum uidebatur, paratae necis Commodi conscium et interuentorem, ne coniuratio latius puniretur, instigante Tigidio per lati clauii honorem a praefecturae administratione summouit. post paucos dies insinulauit eum coniurationis, cum diceret ob hoc promissam Iuliani filio filiam Paterni, ut in Iulianum transferretur imperium. quare et Paternum et Iulianum et Vitruuium Secundum Paterni familiarissimum qui epistolas imperatorias curabat interfecit. domus praeterea Quintiliorum omnis extincta, quod Sextus Condiani filius specie mortis ad defectionem diceretur euasisse. interfecta et Vitrasia Faustina et Velius Rufus et Egnatius Capito consularis. in exilium autem acti sunt Aemilius Iuncus et Atilius Seuerus consules. et in multos alios uarie saeuitum est.

- 5 Post haec Commodus numquam facile in publicum processit neque quicquam sibi nuntiari passus est nisi quod Perennis ante tractasset. Perennis autem Commodi persciens inuenit quem ad modum ipse potens esset. nam persuasit Commodo, ut ipse deliciis uacaret, idem uero Perennis curis incumberet. quod Commodus laetanter accepit. hac igitur lege uiuens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque dilectu ad formae speciem conciuuit, trecentisque aliis puberibus exoletis, quos aequae ex plebe ac nobilitate nuptiisque forma disceptatrice collegerat, in palatio

2 obtentus auteri C $\overline{\text{PR}}$ C   3 urbe Momms.   soaterum C
 8 digidio B   11 iulian B   12 uitruuium C   13 secundo C
 14 curarat P   15 Condiani Casaub.: condiciani C   17 uelius et
 rufus B: Vettius Rufus Casaub.   eonatiŭs B, ecnatiŭs P   18 Iuncus
Peterus: iunctus C   et] est C   20 promisit B   21 est om. B
 24 diliciis C, corr. p   27 conciuuit Iord.: concilii C, conciliauerat uulgo
 29 nieptusque B, inlectusque Iord., nuptus quoque Salm.

per conuiuia et balneas bacchabatur. inter haec habitu uicti-
marii uictimas immolauit. in harena rudibus, inter cubicu-
larios gladiator pugnavit lucentibus aliquando mucronibus.
tunc tamen Perennis cuncta sibimet vindicauit. quos uoluit
interemit, spoliauit plurimos, omnia iura subuertit, praedam
omnem in sinum contulit. ipse autem Commodus Lucillam
sororem, cum Capreas misisset, occidit. sororibus dein suis
ceteris, ut dicitur, constupratis, consobrina patris complexibus
suis iniuncta, uni etiam ex concubinis matris nomen imposuit
10 [uxoris]. quam deprehensam in adulterio exegit, exactam re-
legauit et postea occidit. ipsas concubinas suas sub oculis
suis stuprari iubebat. nec inruentium in se iuuenum carebat
infamia, omni parte corporis, atque ore in sexum utrumque
pollutus. occisus est eo tempore etiam Claudius quasi a la-
15 tronibus, cuius filius cum pugione quondam ad Commodum
ingressus est, multique alii senatores sine iudicio interempti,
feminae quoque diuites. et nonnulli per prouincias a Perenni
ob diuitias insimulati spoliati sunt, uel etiam interempti. his
autem quibus deerat ficti criminis adpositio obiecebatur, quod
20 scribere uoluissent Commodum heredem.

Eo tempore in Sarmatia res bene gestas per alios duces, 6
in filium suum Perennis referebat. hic tamen Perennis qui
tantum potuit subito, quod bello Britannico militibus equestris
loci uiros praefecerat, amotis senatoribus, prodita re per le-
25 gatos exercitus, hostis appellatus lacerandusque militibus est
deditus. in cuius potentiae locum Cleandrum ex cubiculariis
subrogauit. multa sane post interfectum Perennem eiusque
filium, quasi a se non gesta, rescidit uelut in integrum re-

2 rudiarios *Turnebus* 3 gladiator *Salm.*: gladiatores *C*, gladiis
Momms. 7 Capreas misisset *Reimar*, ea praemisisset *C*, eam com-
pressisset *vulgo* 8 construpatis *B* consubrina *P*, consubrupina *B*
9 uiri *C*, corr. *P* matris *C*: patris *Salm.* 10 et uxoris *p*, uxoris
del. Mommsenus exigit *B* 12 stuppari iubeat *B* uiuendum *B*
17 perrennio *C* 18 insimulate *C* 19 obicebatur *B* 20 nolui-
sent *Casaub.* 23 brittannico *C* 24 proditore *B* 26 deandrum *B*
28 rescidit *B*, ante corr. *P*

stituens. et hanc quidem paenitentiam scelerum ultra triginta dies tenere non potuit grauiora per Cleandrum faciens, quam fecerat per supra dictum Perennem. et in potentia quidem Cleander Perenni successerat, in praefectura uero Niger. qui sex tantum horis praefectus praetorio fuisse perhibetur. mu-⁵ tabantur enim praefecti praetorio per horas ac dies, Commodus peiora omnia quam fecerat ante faciente. fuit Marcius Quartus praefectus praetorio diebus quinque. horum successores ad arbitrium Cleandri aut retenti sunt aut occisi. ad cuius nutum etiam libertini in senatum atque in patricios lecti sunt,¹⁰ tuncque primum uiginti quinque consules in unum annum uenditaeque omnes prouinciae. omnia Cleander pecunia uenditabat. reuocatos de exilio dignitatibus ornabat, res iudicatas rescindebat. qui tantum per stultitiam Commodi potuit, ut Byrrum sororis Commodi uirum reprehendentem nuntiantem-¹⁵ que Commodus quae fiebant in suspicionem regni adfectati traheret et occideret, multis aliis qui Byrrum defendebant pariter interemptis. praefectus etiam Aebutianus inter hos est interemptus. in cuius locum ipse Cleander cum aliis duobus quos ipse delegerat praefectus est factus. tuncque²⁰ primum tres praefecti praetorio fuere. inter quos libertinus 7 qui a pugione appellatus est. sed et Cleandro dignus tandem uitae finis inpositus. nam cum insidiis illius Arrius Antoninus factis criminibus in Attali gratiam quem in proconsulatu Asiae damnauerat esset occisus, nec eam tum inuidiam²⁵ populo saeuiente Commodus ferre potuisset, plebi ad poenam donatus est. cum etiam Apolaustus alique liberti aulici pariter interempti sunt. Cleander inter cetera etiam concubinas eius constuprauit. de quibus filios suscepit qui post eius interitum cum matribus interempti sunt. in cuius locum Iu-³⁰

1 XXX C   5 praef. praet. C hic et infra   7 autem post fuit
 add. p, item uulgo   9 deandri B   10 senatu C   11 cons. C
 12 omnia om. B   deandreae B   15 nuntiatemque P, corr. p
 16 fiebat C, corr. p   18 ebutianus C   21 praef. praet. C   liber-
 tinos C   22 deandro B   24 fictis uulgo   26 plebi poenam adonatus B
 27 iolaustus C   29 eus B

lianus et Regillus subrogati sunt quos et ipsos postea poenis adfecit. his occisis interemit Seruilium et Dulium Silanos cum suis, mox Antium Lupum et Petronios Mamertinum et Suram filiumque Mamertini Antoninum, ex sorore sua genitum, et post eos sex simul ex consulibus Allium Fuscum, Coelium Felicem, Luceium Torquatam, Larcium Euripianum, Valerium Bassianum, Pactumeium Magnum cum suis, atque in Asia Sulpicium Crassum proconsule et Iulium Proculum cum suis, Claudiumque Lucanum consularem et consobrinam patris sui Faustinae Anniam in Achaia et alios infinitos. destinauerat et alios quattuordecim occidere, cum sumptus eius vires Romani imperii sustinere non possent.

Inter haec Commodus senatu semet ridente, cum adultorum matris consulem designasset, appellatus est Pius, cum occidisset Perennem, appellatus est Felix inter plurimas caedes multorum ciuium, quasi quidam nouus Sulla. idem Commodus, ille Pius ille Felix finxisse etiam quandam contra se coniurationem dicitur, ut multos occideret. nec alia ulla fuit defectio praeter Alexandri, qui postea se et suos interemit, et sororis Lucillae. appellatus est Commodus etiam Britannicus ab adulatoribus, cum Britanni etiam imperatorem contra eum deligere uoluerint. appellatus est etiam Romanus Hercules, quod feras Lanuuii in amphitheatro occidisset. erat enim haec illi consuetudo, ut domi bestias interficeret. fuit praeterea ea dementia, ut urbem Romanam coloniam Commodianam uocari uoluerit. qui furor dicitur ei inter delinimenta Marciae iniectus. uoluit etiam in circo quadrigas agitare. Dalmaticatus in publico processit atque ita signum quadrigis emittendis dedit. et eo quidem tempore quo ad senatum retulit de Commodiana facienda Roma, non solum

4 syram *P*, syriam *B*   5 ex consulibus *C*: ex consularibus *vulgo*
 6 celium *B*, caelium *P*   luceium *P*   eurupia*num *P*, erupianum *B*
 7 Pactumeium *Casaub.*: pactuleium *C*   11 quattuordecem *C*   uiriis *C*,
 iniuriis *p*   13 tridente *B*, tradente *P*   16 sylla *C*   20 britta-
 nicus *B*   21 brittani *B*, brittanni *P*   22 diligere *C*   23 lanuuium *C*
 25 clementia *B*   commodia *ex* commodianam *P*   26 cui *C*   29 a *C*

senatus hoc libenter accepit per inrisionem, quantum intellegitur, sed etiam se ipsum Commodianum uocauit Commodum Herculem et deum appellans.

- 9 Simulauit se et in Africam iturum, ut sumptum itinerarium exigeret. et exegit eumque in conuiuia et aleam conuertit. Motilenum praefectum praetorii per ficus ueneno interemit. accepit statuas in Herculis habitu eique immolatum est ut deo. multos praeterea parauerat interimere. quod per paruulum quendam proditum est, qui tabulam e cubiculo eiecit in qua occidendorum erant nomina scripta. 10 sacra Isidis coluit ut et caput raderet et Anubin portaret. Bellonae seruientes uere exsecare brachium praecepit studio crudelitatis. Isiacos uero pineis usque ad perniciem pectus tundere cogeat. cum Anubin portaret capita Isiacorum grauius obtundebat ore simulacri. claua non solum leones in 15 ueste muliebri et pelle leonina, sed etiam homines multos adfixit. debiles pedibus et eos qui ambulare non possent in gigantum modum formauit, ita ut a genibus de pannis et linteis quasi in dracones redigerentur, eosdemque sagittis confecit. sacra Mithriaca homicidio uero polluit, cum illic aliquid ad speciem timoris uel dici uel fingi soleat. 20
- 10 Iam puer et gulosus et impudicus fuit. adulescens omne genus hominum infamauit quod erat secum et ab omnibus est infamatus. inridentes se feris obiciebat. eum etiam qui Tranquilli librum uitam Caligulae continentem legerat, feris 25 obici iussit, quia eundem diem natalis habuerat quem et Caligula. siquis sane se mori uelle praedixisset, hunc inuitum praecipitari iubebat. in iocis quoque perniciosus. nam eum quem uidisset albescentes inter nigros capillos quasi uermiculos habere sturno adposito, qui se uermes sectari crederet, 30

6 motilenum] M. Attilianum *Casaub.* praef. praetorii C 9 paruolum P 11 anubim P 12 uellonae C, *corr. p* 14 isiriatorum B 18 genibus *uulgo*: gentibus C 19 in dracones redigerentur *Momm-senus*: dracones degerentur C 20 illi hic C 21 etiam B gulosus B, gylous Pb 24 cum B 25 calligulae B 28 eam P 29 capillis B 30 credere C, *corr. p*

capite suppuratum reddebat. obtunsi oneris pinguem hominem
 medio uentre dissecuit, ut eius intestina subito funderentur.
 monopodios et luscinos eos quibus aut singulos tulisset *oculos*
 aut singulos pedes fregisset appellabat. multos praeterea pas-
 5 sim extinxit, alios quia barbarico habitu occurrerant, alios
 quia nobiles et speciosi erant. habuit in deliciis homines ap-
 pellatos nominibus uerendorum utriusque sexus. quos libentius
 suis osculis applicabat. habuit et hominem pene prominente
 ultra modum animalium quem onon appellabat sibi carissi-
 10 mum. quem et ditauit et sacerdotio Herculis rustici prae-
 posuit.

Dicitur saepe pretiosissimis cibis humana stercora mi- 11
 scuisse, nec abstinuisse gustum; aliis, ut putabat, inrasis.
 duos gibbos retortos in lance argentea sibi sinapi perfusos
 15 exhibuit eosdemque statim promouit ac ditauit. praefectum
 praetorio suum Iulianum togatum, praesente officio suo, in
 piscinam detrusit. quem saltare etiam nudum ante concu-
 binas suas iussit quatientem cymbala deformato uultu. † genera
 leguminum coctorum ad conuiuium propter luxuriae continua-
 20 tionem raro uocauit. lauabat per diem septies atque octies
 et in ipsis balneis edebat. deorum templa pollutus stupris et
 humano sanguine, imitatus est et medicum, ut sanguinem
 hominibus emitteret scalpris feralibus. menses quoque in ho-
 norem eius pro Augusto Commodum, pro Septembri Herculem,
 25 pro Octobri Inuictum, pro Nouembri Exsuperatorium, pro De-
 cembri Amazonium ex signo ipsius, adulescentes uocabant.
 Amazonius autem uocatus est ex amore concubinae suae
 Marciae quam pictam in Amazone diligebat. propter quam
 et ipse Amazonico habitu in harenam Romanam procedere

1 obtusione pinguem *Salm.* 2 dissicuit *C* 3 oculos *om. C,*
s. s. m. p 5 extinxit *B* 8 osculis *Casaub., oculis C* applica-
 bat *P* prominentem *B* 9 non *B* 12 pretiosissimus *C,*
corr. p ciuis *C, corr. p* 14 retortidos *Salm. quod in P esse falso*
testatur 15 praef. praet. *C* 18—20 genere — uocauit *Salm., post*
raro excidisse quaedam censet Momms. 21 polluit uulgo 23 hominis *P,*
ante corr. semitteret *B* 28 amasone (*litt. post s erasa P*) *C*
 29 producere *B*

- uoluit. gladiatorium etiam certamen subiit et nomina gladiatorum recepit eo gaudio, quase acciperet triumphalia. ludum saepe ingressus est et quotiens ingrederetur publicis monumentis indi iussit. pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies. nominatus inter Caesares quartum iduum Octobrium, 5 quas Herculeas postea nominauit, Pudente et Pollione consulibus. appellatus Germanicus idibus Herculeis Maximo et 12 Orfito consulibus. adsumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos XIII kal. Inuictas Pisone et Iuliano consulibus. profectus in Germaniam XIII kal. Aelias, ut postea 10 nominauit, isdem consulibus. togam uirilem accepit cum patre appellatus imperator V kal. Exsuperatorias Pollione iterum et Apro consulibus. triumphauit X kal. Ianuarias isdem consulibus. iterum profectus III non. Commodias Orfito et Rufo consulibus. datus in perpetuum ab exercitu et senatu in 15 domo Palatina Commodiana conseruandus XI kal. Romanas Praesente iterum consule. tertio meditans de profectione a senatu et populo suo retentus est. uota pro eo facta sunt nonis Piiis Fusciano iterum consule. inter haec refertur in litteras pugnasse illum sub patre trecenties sexagies quinquies. item postea tantum palmarum gladiatoriarum confecisse uel uictis retiariis uel occisis, ut mille contingeret. ferarum autem diuersarum manu sua occidit [ita ut elephantos occideret] multa milia. et haec fecit spectante saepe populo Romano. 25
- 13 Fuit autem ualidus ad haec, alias debilis et infirmus, uitio etiam inter inguina prominenti, ita ut eius tumorem per sericas uestes populus Romanus agnosceret. uersus in eum multi scripti sunt, de quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur. uirium ad conficiendas feras tantarum fuit, ut ele- 30

1 gladiatorum P	certamen B	2 quase P, a se B	3 saepe
Casaub.: semper O	publius B	monumentrandi B	5 quartum
idum C	octobrium B	6 cons. C	8 coss B
inuiso B	13 ian. C	16 conseruandus B	17 presente B
19 fuscianis B	20 quinties C	22 gladiatorarum C	23 ita —
occideret del. Momms.	28 eo C		

phantum conto transfigeret et orygis cornu basto transmiserit et singulis ictibus multa milia ferarum ingentium conficeret. inpudentiae tantae fuit, ut cum muliebri ueste in amphitheatro uel theatro sedens publice saepissime biberit.

5 Victi sunt sub eo tamen, cum ille sic uiueret, per legatos Mauri, uicti Daci, Pannoniae quoque conpositae et Britannia, in Germania et in Dacia imperium eius recusantibus provincialibus. quae omnia ista per duces sedata sunt. ipse Commodus in subscribendo tardus et neglegens, ita ut libellis
10 una forma multis subscriberet, in epistulis autem plurimis 'uale' tantum scriberet. agebanturque omnia per alios qui etiam condemnationes in sinum uertisse dicuntur. per hanc
14 autem neglegentiam, cum et annonam uastarent ii qui tunc rem publicam gerebant, etiam inopia ingens Romae exorta
15 est, cum fruges non deessent. et eos quidem qui omnia uastabant postea Commodus occidit atque proscripsit. ipse uero saeculum aureum Commodianum nomine adsimulans uilitatem proposuit. ex qua maiorem penuriam fecit. multi sub eo et alienam poenam et suam salutem pecunia redemerunt. uen-
20 didit etiam suppliciorum diuersitates et sepulturas et inimutiones malorum et alios pro aliis occidit. uendidit etiam prouincias et administrationes, cum hi per quos uenderet partem acciperent, partem uero Commodus. uendidit nonnullis et inimicorum suorum caedes. uendiderunt sub eo
25 etiam euentus litium liberti. praefectos Paternum et Perennem non diu tulit, ita tamen ut etiam de his praefectis quos ipse fecerat triennium nullus impleret. quorum plurimos interfecit uel ueneno uel gladio. et praefectos urbi eadem facilitate mutauit.

Cubicularios suos libenter occidit, cum omnia ex nutu
15 eorum semper fecisset. Eclectus cubicularius cum uideret eum tam facile cubicularios occidere, praeuenit eum et factioni

1 transigeret C origis C basto C, restituit Salm.: hasta uulgo
6 et add. Iord. brittannia P, brittaniae B 8 ista] statim Casaub.
11 quin P 13 hii C 15 et non B 19 redimerunt C 21 malorum del. Salm. 22 hii B 27 interfecit uel ueneno om. B
30 Eclectus Momms.: electus C cum cubiculariis cum B

mortis eius interfuit. spectator gladiatoria sumpsit arma, panno purpureo nudos humeros aduelans. habuit praeterea morem ut omnia quae turpiter, quae impure, quae crudeliter, quae gladiatorie, quae lenonie faceret actis urbis indi iuberet, ut Marii Maximi scripta testantur. Commodianum etiam populum Romanum dixit quo saepissime praesente gladiator pugnauit. sane cum illi saepe pugnanti ut deo populus fauisset, inrisum se credens populum Romanum a militibus classiariis qui uela ducebant in amphitheatro interim praeeperat. urbem incendi iusserat, utpote coloniam suam. quod factum esset, nisi Laetus praefectus praetorio Commodum deterruisset. appellatus est sane inter cetera triumphalia nomina etiam sescenties uicies Palus primus secutorum.

- 16 Prodigia eius imperio et publice et priuatim haec facta sunt. crinita stella apparuit, uestigia deorum in foro uisa sunt exeuntia. et ante bellum desertorum caelum arsit et repentina caligo ac tenebra in circò kalendis Ianuariis oborta et ante lucem fuerant etiam incendiariae aues ac dirae. de Palatio ipse ad Caelium montem in Vectilianas aedes migravit negans se in Palatio posse dormire. Ianus geminus sua sponte apertus est et Anubis simulacrum marmoreum moueri uisum est. Herculis signum aeneum sudauit in Minucia per plures dies. bubo etiam supra cubiculum eius deprehensa est tam Romae quam Lanuuii. ipse autem prodigium non leue sibi fecit. nam cum in gladiatoris occisi uulnus manum misisset, ad caput sibi detersit. et contra consuetudinem paenulatos iussit spectatores, non togatos ad munus conuenire, quod funeribus solebat, ipse in pullis uestimentis praesidens. galea eius bis per portam Libitinensem elata est. congiarium dedit populo singulis denarios septingenos uicenos quinos. circa alios omnes parcissimus fuit, quod luxuriae sumptibus aera-

3 incrudeliter B   4 lenonice *uulgo*   5 scriptestatim B   9 clas-
sariis C   11 letus B   praef. praet. C   14 imperium B   17 ca-
lendis B   19 celium B   22 minutia C   28 funeribus C: fu-
nebribus *scriptum inuenit Casaub.*   29 libitinensem C   31 luxo-
riae B

rium minuerat. circenses multos addidit ex libidine potius quam religione et ut dominos factionum ditaret.

His incitati, licet nimis sero, Q. Aemilius Laetus prae-17
fectus et Marcia concubina eius inierunt coniurationem ad oc-
cidendum eum, primumque ei uenenum dederunt. quod cum
minus operaretur, per athletam cum quo exerceri solebat
eum strangularunt. fuit forma quidem corporis iusta, uultu
insubido, ut ebriosi solent, et sermone incondito, capillo sem-
per fucato et auri ramentis inluminato, adurens comam et
10 barbam timore tonsoris. corpus eius ut unco traheretur atque
in Tiberim mitteretur senatus et populus postulauit. sed postea
iussu Pertinacis in monumentum Hadriani translatum est. opera
eius praeter lauacrum quod Cleander nomine ipsius fecerat nulla
extant. sed nomen eius alienis operibus incisum senatus erasit.
15 nec patris autem sui opera perfecit. classem Africanam in-
stituit quae subsidio esset, si forte Alexandrina frumenta ces-
sassent. ridicule etiam Carthaginem Alexandriam Commo-
dianam Togatam appellauit, cum classem quoque Africanam
Commodianam Herculeam appellasset. ornamenta sane quae-
20 dam colosso addidit quae postea cuncta sublata sunt. colossi
autem caput dempsit quod Neronis esset ac suum inposuit
et titulum more solito subscripsit, ita ut illum gladiatorium
et effeminatum non praetermitteret. hunc tamen Seuerus im-
perator granis et uir nominis sui odio quam uidetur senatus
25 inter deos rettulit, flamine addito quem ipse uiuus sibi para-
uerat Herculaneo Commodiano. sorores tres superstites reli-
quit. ut natalis eius celebraretur Seuerus instituit.

Adclamationes senatus post mortem Commodi graues fue-18
runt. ut autem sciretur quod iudicium senatus de Commodio
30 fuerit, ipsas adclamationes de Mario Maximo indidi et sen-
tentiam senatus consulti 'hosti patriae honores detrahantur,
parricidae honores detrahantur. parricida trahatur, hostis

1 minueret B   2 relegione B   3 quintius aemilius (em. B) C,
Q. Aelius *uulgo* praef. C   4 conubia B   7 iuxta C   11 postolauit P
12 iussit B   17 carthagine C   24 uir] ius B   sanatus B
25 rettulit B

roga, perroga, omnes censemus unco trahendum. qui omnes occidit unco trahatur, qui omnem aetatem occidit unco trahatur. qui utrumque sexum occidit unco trahatur, qui sanguini suo non pepercit unco trahatur. qui templa spoliauit unco trahatur, qui testamenta deleuit unco trahatur. qui uiuos spoliauit unco trahatur. seruis seruiimus. qui pretia uitae exegit unco trahatur, qui pretia uitae exegit et fidem non seruauit unco trahatur. qui senatum uendidit unco trahatur, qui filiis abstulit hereditatem unco trahatur. indices de senatu, delatores de senatu, seruorum subornatores de senatu. et tu nobiscum timuisti, omnia scis. et bonos et malos nosti, omnia scis. omnia emenda, pro te timuimus. o nos felices te uiro imperante. de parricida refer, refer, perroga. praesentiam tuam rogamus. innocentes sepulti non sunt, parricidae cadauer trahatur. parricida sepultos eruit, parricidae cadauer trahatur. et cum iussu Pertinacis Liuius Laurensis procurator patrimonii Fabio Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Commodi cadauer sepultum est. senatus adclamauit 'quo auctore sepelierunt? parricida sepultus eruatur, trahatur.' Cingius Seuerus dixit 'iniuste sepultus est. qua pontifex dico, hoc collegium pontificum dicit. quoniam laeta percensui, nunc conuertar ad necessaria. censeo quae is, qui non nisi ad perniciem ciuium et ad dedecus suum uixit, ob honorem suum decerni coegit abolenda. statuas quae undique sunt abolendas nomenque ex omnibus priuatis publicisque monumentis eradendum mensesque his nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur, cum primum illud malum in rem publicam incubuit.'

5 testamentum *B* 9 indices *B* 11 et bonos malos *B* 12 te uiuo *Cas.*, te uiuo, te *Eyss.* 17 patrimonii *C* 18 est *om.* *B*
 19 seruatur *C* 20 Cincius *uulgo* qua *C*, quia *p uulgo* 21 laetum percensui *B*, laetam percensui *P*: laeta nuper censui *Salm.* 22 cen-
 so quae is *C*: censeoque quod is *uulgo*, censeo quas is *Salm.* 24 abo-
 lenda. statuas — abolendas *Gruterus*: abolendas statuas, quae undique
 ut abolendae *C* 25 publisque *P* 26 nuncupantur *B* 27 re-
 publica *C* COMMODOVS ANTONINVS AELII LAMPRIDII EXPLICIT
 CIPIT PERTINAX IVLI CAPITOLINI *C*

patriae, parricida, gladiator, in spoliario lanietur. hostis deorum carnifex senatus, hostis deorum parricida senatus. hostis deorum, hostis senatus. gladiatorem in spoliario, qui senatum occidit in spoliario ponatur. qui senatum occidit unco trahatur, qui innocentes occidit unco trahatur. hostis, parricida, uere⁵ seuere. qui sanguini suo non pepercit unco trahatur, qui te occisurus fuit unco trahatur. nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es. ut salui simus Iuppiter optime maxime serua nobis Pertinacem. fidei praetorianorum feliciter, praetoriis cohortibus feliciter. exercitibus Romanis feliciter, pietati se-¹⁰ natus feliciter. parricida trahatur rogamus, Auguste, parricida trahatur. hoc rogamus parricida trahatur. exaudi Caesar, delatores ad leonem, exaudi Caesar, Speratum ad leonem. uictoriae populi Romani feliciter, fidei militum feliciter. fidei praetorianorum feliciter, cohortibus praetoriis feliciter. hostis¹⁵ statuas undique, parricidae statuas undique, gladiatoris statuas undique. gladiatoris et parricidae statuae detrahantur. necator ciuium trahatur, parricida ciuium trahatur, gladiatoris statuae detrahantur. te saluo salui et securi sumus, uere, uere. modo uere modo digne, modo uere modo libere. nunc securi sumus,²⁰ delatoribus metum. ut [securi sumus delatoribus metum] salui simus, delatores de senatu delatoribus fustem. te saluo de-¹⁹ latores ad leonem, te imperante delatoribus fustem. parricidae gladiatoris memoria aboleatur, parricidae gladiatoris statuae detrahantur. impuri gladiatoris memoria aboleatur,²⁵ gladiatorem in spoliario. exaudi Caesar, carnifex unco trahatur, carnifex senatus more maiorum unco trahatur. saeuior Domitiano, impurior Nerone, sic fecit, sic patiat. memoriae innocentium seruentur. honores innocentium restituas rogamus. parricidae cadauer unco trahatur, gladiatoris cadauer³⁰ unco trahatur. gladiatoris cadauer in spoliario ponatur. per-

1 laniaretur *B* 12 exaudi Caesar delatores a. l. cum *P*(?) iterant
uulgo 13 desperatum *Salm.* 14 populi r. *C* 16 gladiatoris *B* sta-
 tuas undique gladiatoris *P*(?) om. *B* 21 sumus *C*, simus — metum
 ut *Salm.*: securi — metum *del. Iord.* 23 te imperantem *B*, tempe-
 rantem *P* 24 gladiatoris *C* 25 aboliatur *C* 28 domitianae *B*

roga, perroga, omnes censemus unco trahendum. qui omnes occidit unco trahatur, qui omnem aetatem occidit unco trahatur. qui utrumque sexum occidit unco trahatur, qui sanguini suo non pepercit unco trahatur. qui templa spoliauit
 5 unco trahatur, qui testamenta deleuit unco trahatur. qui uiuos spoliauit unco trahatur. seruis seruimus. qui pretia uitae exegit unco trahatur, qui pretia uitae exegit et fidem non seruauit unco trahatur. qui senatum uendidit unco trahatur, qui filiis abstulit hereditatem unco trahatur. indices de senatu,
 10 delatores de senatu, seruorum subornatores de senatu. et tu nobiscum timuisti, omnia scis. et bonos et malos nosti, omnia scis. omnia emenda, pro te timuimus. o nos felices te uiro imperante. de parricida refer, refer, perroga. praesentiam tuam rogamus. innocentes sepulti non sunt, parricidae ca-
 15 dauet trahatur. parricida sepultos eruit, parricidae cadauer trahatur.' et cum iussu Pertinacis Liuius Laurensis procurator patrimonii Fabio Chiloni consuli designato dedisset, per
 20 noctem Commodi cadauer sepultum est. senatus adclamauit 'quo auctore sepelierunt? parricida sepultus eruatur, trahatur.'
 25 Cingius Seuerus dixit 'iniuste sepultus est. qua pontifex dico, hoc collegium pontificum dicit. quoniam laeta percensui, nunc conuertar ad necessaria. censeo quae is, qui non nisi ad perniciem ciuium et ad dedecus suum uixit, ob honorem suum decerni coegit abolenda. statuas quae undique sunt abolendas
 30 nomenque ex omnibus priuatis publicisque monumentis eradendum mensesque his nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur, cum primum illud malum in rem publicam incubuit.'

5 testamentum *B* 9 indices *B* 11 et bonos malos *B* 12 te uiuo *Cas.*, te uiuo, te *Eyss.* 17 patrimonii *C* 18 est *om.* *B*
 19 seruatur *C* 20 Cincius *uulgo* qua *C*, quia *p uulgo* 21 laetum percensui *B*, laetam percensui *P*: laeta nuper censui *Salm.* 22 censeo quae is *C*: censeoque quod is *uulgo*, censeo quas is *Salm.* 24 abolenda. statuas — abolendas *Gruterus*: abolendas statuas, quae undique sunt abolendae *C* 25 publisque *P* 26 nuncupantur *B* 27 re publica *C* COMMODOVS ANTONINVS AELII LAMPRIDII EXPLICIT
 INCIPIT PERTINAX IVLI CAPITOLINI *C*

patriae, parricida, gladiator, in spoliario lanietur. hostis deorum carnifex senatus, hostis deorum parricida senatus. hostis deorum, hostis senatus. gladiatorem in spoliario, qui senatum occidit in spoliario ponatur. qui senatum occidit unco trahatur, qui innocentes occidit unco trahatur. hostis, parricida, uere⁵ seuerē. qui sanguini suo non pepercit unco trahatur, qui te occisurus fuit unco trahatur. nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es. ut salui simus Iuppiter optime maxime serua nobis Pertinacem. fidei praetorianorum feliciter, praetoriis cohortibus feliciter. exercitibus Romanis feliciter, pietati se-¹⁰ natus feliciter. parricida trahatur rogamus, Auguste, parricida trahatur. hoc rogamus parricida trahatur. exaudi Caesar, delatores ad leonem, exaudi Caesar, Speratum ad leonem. uictoriae populi Romani feliciter, fidei militum feliciter. fidei praetorianorum feliciter, cohortibus praetoriis feliciter. hostis¹⁵ statuas undique, parricidae statuas undique, gladiatoris statuas undique. gladiatoris et parricidae statuae detrahantur. necator ciuium trahatur, parricida ciuium trahatur, gladiatoris statuae detrahantur. te saluo salui et securi sumus, uere, uere. modo uere modo digne, modo uere modo libere. nunc securi sumus,²⁰ delatoribus metum. ut [securi sumus delatoribus metum] salui simus, delatores de senatu delatoribus fustem. te saluo de-¹⁹ latores ad leonem, te imperante delatoribus fustem. parricidae gladiatoris memoria aboleatur, parricidae gladiatoris statuae detrahantur. impuri gladiatoris memoria aboleatur,²⁵ gladiatorem in spoliario. exaudi Caesar, carnifex unco trahatur, carnifex senatus more maiorum unco trahatur. saeuior Domitiano, impurior Nerone, sic fecit, sic patiat. memoriae innocentium seruentur. honores innocentium restituas rogamus. parricidae cadauer unco trahatur, gladiatoris cadauer³⁰ unco trahatur. gladiatoris cadauer in spoliario ponatur. per-

1 laniaretur *B* 12 exaudi Caesar delatores a. l. cum *P*(?) iterant
vulgo 13 desperatum *Salm.* 14 populi r. *C* 16 gladiatoris *B* sta-
 tuas undique gladiatoris *P*(?) om. *B* 21 sumus *C*, simus — metum
 ut *Salm.*: securi — metum del. *Iord.* 23 te imperantem *B*, tempe-
 rantem *P* 24 gladiator *C* 25 aboliatur *C* 28 domitianae *B*

roga, perroga, omnes censemus unco trahendum. qui omnes occidit unco trahatur, qui omnem aetatem occidit unco trahatur. qui utrumque sexum occidit unco trahatur, qui sanguini suo non pepercit unco trahatur. qui templa spoliauit
 5 unco trahatur, qui testamenta deleuit unco trahatur. qui uiuos spoliauit unco trahatur. seruis seruimus. qui pretia uitae exegit unco trahatur, qui pretia uitae exegit et fidem non seruauit unco trahatur. qui senatum uendidit unco trahatur, qui filiis abstulit hereditatem unco trahatur. indices de senatu,
 10 delatores de senatu, seruorum subornatores de senatu. et tu nobiscum timuisti, omnia scis. et bonos et malos nosti, omnia scis. omnia emenda, pro te timuimus. o nos felices te uiro imperante. de parricida refer, refer, perroga. praesentiam tuam rogamus. innocentes sepulti non sunt, parricidae ca-
 15 dauet trahatur. parricida sepultos eruit, parricidae cadauer trahatur.' et cum iussu Pertinacis Linus Laurensis procu- 20
 rator patrimonii Fabio Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Commodi cadauer sepultum est. senatus adclamauit 'quo auctore sepelierunt? parricida sepultus eruatur, trahatur.'
 20 Cingius Senerus dixit 'iniuste sepultus est. qua pontifex dico, hoc collegium pontificum dicit. quoniam laeta percensui, nunc conuertar ad necessaria. censeo quae is, qui non nisi ad perniciem ciuium et ad dedecus suum uixit, ob honorem suum decerni coegit abolenda. statuas quae undique sunt abolendas
 25 nomenque ex omnibus priuatis publicisque monumentis eradendum mensesque his nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur, cum primum illud malum in rem publicam incubuit.'

5 testamentum *B* 9 indices *B* 11 et bonos malos *B* 12 te uiuo *Cas.*, te uiuo, te *Eyss.* 17 patrimonii *C* 18 est *om. B*
 19 seruatur *C* 20 Cincius *uulgo* qua *C*, quia *p uulgo* 21 laetum percensui *B*, laetam percensui *P*: laeta nuper censui *Salm.* 22 censeo quae is *C*: censeoque quod is *uulgo*, censeo quas is *Salm.* 24 abolenda. statuas — abolendas *Gruterus*: abolendas statuas, quae undique sunt abolendae *C* 25 publicae *P* 26 nuncupantur *B* 27 re publica *C* COMMODOVS ANTONINVS AELII LAMPRIDII EXPLICIT
 INCIPIT PERTINAX IVLI CAPITOLINI *C*

IVLII CAPITOLINI P E R T I N A X

1 **P.** Heluio Pertinaci pater libertinus Heluius Successus fuit. qui filio nomen ex continuatione lignariae negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret, inposuisse fatetur. natus est Pertinax in Appennino in uilla patris. equus pullus ea hora qua natus est in tegulas ascendit atque ibi breuiter commoratus decidit *et* exspirauit. hac re motus pater ad Chaldaeum uenit. qui cum illi futura ingentia praedixisset, stipem se perdidisse dixit. puer litteris elementariis et calculo inbutus, datus etiam Graeco grammatico atque inde Sulpicio Apollinari, post quem idem Pertinax grammaticen professus est. sed cum in ea minus quaestus proficeret, per Lollianum Auitum consularem uirum patris patronum ducendi ordinis dignitatem petiit. dein praefectus cohortis in Syriam profectus T. Aurelio imperatore a praeside Syriae quod sine diplomatibus cursum usurpauerat, pedibus ab Antiochia ad legationem suam iter facere coactus est.

2 Bello Parthico industria sua promeritus in Britanniam translatus est ac retentus. post in Moesia rexit alam. deinde alimentis diuidendis in uia Aemilia procurauit. inde classem Germanicam rexit. mater eum usque in Germaniam prosecuta

1 publico *C* Pertinaci *om. B* 2 lignariae *B: lanariae Momms. conl. Inscr. Orell. 4206 et infra p. 103, 26* 3 fatetur *P*, fateatur *B: fertur uulgo* 4 patris *Iord. conl. p. 103, 26: matris C, Martis uulgo* 6 et *add. Salm.* 7 praedixisset *C* 8 stirpem *C* 9 grammatica *B* sulpio *C* 11 in *om. B* 13 petit *C* 15 anthiocia *C* 16 legionem *Cas.* conatus *B* 18 halam *C* 20 persecutus *B*, persecuta *P*

est ibique obiit. cuius etiam sepulchrum stare nunc dicitur. inde ad ducenum sestertiorum stipendium translatus in Daciam suspectusque Marco quorundam artibus remotus est et postea per Claudium Pompeianum generum Marci, quasi
 5 adiutor ei futurus, uexillis regendis adscitus est. in quo munere adprobatus lectus est in senatum. postea iterum re bene gesta prodita est factio quae illi concinnata fuerat Marcusque imperator, ut compensaret iniuriam, praetorium eum fecit et primae legioni regendae inposuit statimque Raetias et Noricum ab hostibus uindicauit. ex quo eminente industria studio
 10 Marci imperatoris consul est designatus. extat oratio apud Marium Maximum laudes eius continens et omnia uel quae fecit uel quae perpressus est. et praeter illam orationem quam longum fuit conectere saepissime Pertinax a Marco et in
 15 ctione militari et in senatu laudatus est, doluitque palam Marcus quod senator esset, praefectus praetorio fieri a se non posset. Cassiano motu composito e Syria ad Danuuii tutelam profectus est atque inde Moesiae utriusque, mox Daciae regimen accepit. bene gestis his prouinciis Syriam meruit.
 20 Integre se usque ad Syriae regimen Pertinax tenuit. post excessum uero Marci pecuniae studuit. quare etiam dictis popularibus lacessitus est. curiam Romanam post quattuor prouincias consulares, quia consulatum absens gesserat, iam diues ingressus est, cum eam senator antea non uidisset.
 25 iussus est praeterea statim a Perenne in Liguriam secedere in uillam paternam. nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguria exercuerat. sed posteaquam in Liguriam uenit multis agris coemptis, tabernam paternam manente forma priore infinitis aedificiis circumdedit fuitque illic per triennium et mercatus est per suos seruos. occiso sane Perenni

1 obit C   2 ducendum B   3 a marco P, amaro B   artibus
 Eyss.: a partibus C   5 eius B   munere] nunc re B   6 senatu C
 7 facto B, corr. b   concinnato B   9 retias C   16 et post esset
 add. Salm., cum post quod ulgo   praef. praet. C   17 danubii C
 20 regumèn C   22 est om. C   25 a om. B   26 coactiliariam
 Momms. e titulo Or. 4206: coactiliriam C, coctiliciam Salm.

Commodus Pertinaci satisfacit eumque petiit *per* litteras, ut ad Britanniam proficisceretur profectusque milites ab omni seditione deterruit, cum illi quemcumque imperatorem uellent habere et ipsum specialiter Pertinacem. tunc Pertinax malivolentiae notam subiit, quod dictus est insimulasse apud Commodum adfectati imperii Antistium Burrum et Arrium Antoninum. et seditiones quidem contra se conpescuit in Britannia. uerum ingens periculum adiit seditione legionis paene occisus, certe inter occisos relictus. quam quidem rem idem Pertinax acerrime uindicauit. denique postea ueniam legationis petiit¹⁰ dicens sibi ob defensam disciplinam infestas esse legiones.

- 4 Accepto successore alimentorum ei cura mandata est. dein proconsule Africae factus est. in quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur uaticinationibus earum quae de templo Caelestis emergunt. post hoc praefectus urbi factus.¹⁵ in qua praefectura post Fuscianum hominem seuerum Pertinax mitissimus et humanissimus fuit. et ipsi Commodoplurimum placuit quia † illi esset iterum cum Pertinax factus es. tunc Pertinax interficiendi Commodi conscientiam delatam sibi ab aliis non fugit. Commodum autem interempto Laetus²⁰ praefectus praetorio et Eclectus cubicularius ad eum uenerunt ut eum confirmarent atque in castra duxerunt. illic Pertinax milites adlocutus est, donatium promisit, ingeri sibi imperium a Laeto et Eclecto dixit. fictum est autem quod morbo esset Commodus extinctus, quia et milites ne temptarentur per²⁵ timescebant. denique a paucis primum est Pertinax imperator appellatus. factus est autem sexagenario maior imperator pridie kal. Ianuarias. de castris nocte cum ad senatum uenisset et cellam curiae iussisset aperiri neque inueniretur

1 *per om. C*   2 *britanniam C*   5 *subit P*   6 *imperii p, imperium C*   *antastium B*   7 *se Salm.: ipse C*   *britanniam C*
 8 *adit C*   *legis B*   9 *occisus B*   10 *petit C*   15 *praef. urbi C*
 18 *factus es tunc pertinax om. B: quia cum succedendum illi esset iterum tum P. f. est (del. tunc Pertinax) Mommsenus*   21 *praef. praet. electus C*   22 *confirmarunt P*   23 *donatiū B*   24 *electo C*
 27 *p. kal. ian. C*   29 *iussit B*

aedituus, in templo Concordiae resedit. et cum ad eum Claudius Pompeianus gener Marci uenisset casumque Commodi lacrimasset, hortatus Pertinax ut imperium sumeret. sed ille recusauit, quia iam imperatorem Pertinacem uidebat. statim
 5 ergo omnis magistratus cum consule ad curiam uenerunt ingressumque Pertinacem nocte imperatorem appellauerunt.

Ipse autem Pertinax post laudes suas a consulibus dictas 5 et post uituperationem Commodi adclamationibus senatus ostensam egit gratias senatui et praecipue Laeto praefecto praetorii, quo auctore et Commodus interemptus et ipse imperator est factus. sed cum Laeto gratias egisset Pertinax Falco consul dixit 'qualis imperator es futurus hinc intellegimus quod Laetum et Marciam ministros scelerum Commodi post te uidemus.' cui Pertinax respondit 'iuuenis es consul nec parendi
 15 scis necessitates. paruerunt inuiti Commodi. sed ubi habuerunt facultatem, quid semper uoluerint ostenderunt.' eadem die qua Augustus est appellatus et Flauia Titiana uxor eius Augusta est appellata, his horis quibus ille in Capitolium uota soluebat. primus sane omnium ea die qua Augustus
 20 est appellatus etiam patris patriae nomen recepit. nec simul etiam imperium proconsulare nec ius quartae relationis. quod ominis loco fuit Pertinaci. ad Palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc uacuum erat, quia Commodus in Vectilianis occisus est, petenti signum prima die tribuno dedit 'mitemus,'
 25 exprobrans utique segnitiam temporum superiorum. quod quidem etiam ante in omnibus ducatus dederat. exprobrationem 6 autem istam milites non tulerunt statimque de imperatore mutando cogitarunt. ea die etiam ad conuiuium magistratus et procures senatus rogauit. quam consuetudinem Commodus
 30 praetermiserat. sane cum postero kalendarum die statuae Commodi deicerentur, gemuerunt milites, simul quia iterum signum idem dederat imperator. timebatur autem militia sub

1 aeditus C   2 gener Marci uulgo: germanici C   comodo C
 12 es futurus] effusus es B   13 marcianum C   15 paruerunt p,
 parauerunt C   20 nec — nec C, nec non bis p   22 pertinati P
 27 militas B   30 cum statuae C

Commodus Pertinaci satisfacit eumque petiit *per* litteras, ut ad Britanniam proficisceretur profectusque milites ab omni seditione deterruit, cum illi quemcumque imperatorem uellent habere et ipsum specialiter Pertinacem. tunc Pertinax malivolentiae notam subiit, quod dictus est insimulasse apud Commodum adfectati imperii Antistium Burrum et Arrium Antoninum. et seditiones quidem contra se conpescuit in Britannia. uerum ingens periculum adiit seditione legionis paene occisus, certe inter occisos relictus. quam quidem rem idem Pertinax acerrime uindicauit. denique postea ueniam legationis petiit¹⁰ dicens sibi ob defensam disciplinam infestas esse legiones.

- 4 Accepto successore alimentorum ei cura mandata est. dein proconsule Africae factus est. in quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur uaticinationibus earum quae de templo Caelestis emergunt. post hoc praefectus urbi factus.¹⁵ in qua praefectura post Fuscianum hominem seuerum Pertinax mitissimus et humanissimus fuit. et ipsi Commodus plurimum placuit quia † illi esset iterum cum Pertinax factus es. tunc Pertinax interficiendi Commodi conscientiam delatam sibi ab aliis non fugit. Commodus autem interempto Laetus²⁰ praefectus praetorio et Eclectus cubicularius ad eum uenerunt ut eum confirmarent atque in castra duxerunt. illic Pertinax milites adlocutus est, donatium promisit, ingeri sibi imperium a Laeto et Eclecto dixit. fictum est autem quod morbo esset Commodus extinctus, quia et milites ne temptarentur per-²⁵ timescebant. denique a paucis primum est Pertinax imperator appellatus. factus est autem sexagenario maior imperator pridie kal. Ianuarias. de castris nocte cum ad senatum uenisset et cellam curiae iussisset aperiri neque inueniretur

1 per *om.* C   2 brittanniam C   5 subit P   6 imperii *p.*, imperium C   antastium B   7 se *Salm.*: ipse C   brittanniam C
8 adit C   legis B   9 occisis B   10 petit C   15 praef. urbi C
18 factus es tunc pertinax *om.* B: quia cum succedendum illi esset iterum tum P. f. est (*del.* tunc Pertinax) *Mommsenus*   21 praef. praet. electus C   22 confirmarunt P   23 donatiū B   24 electo C
27 p. kal. ian. C   29 iussit B

aedituus, in templo Concordiae resedit. et cum ad eum Claudius Pompeianus gener Marci uenisset casumque Commodi lacrimasset, hortatus Pertinax ut imperium sumeret. sed ille recusauit, quia iam imperatorem Pertinacem uidebat. statim
 5 ergo omnis magistratus cum consule ad curiam uenerunt ingressumque Pertinacem nocte imperatorem appellauerunt.

Ipsae autem Pertinax post laudes suas a consulibus dictas 5 et post uituperationem Commodi adclamationibus senatus ostensam egit gratias senatui et praecipue Laeto praefecto praetorii, quo auctore et Commodus interemptus et ipse imperator est factus. sed cum Laeto gratias egisset Pertinax Falco consul dixit 'qualis imperator es futurus hinc intellegimus quod Laetum et Marciam ministros scelerum Commodi post te uidemus.' cui Pertinax respondit 'iuuenis es consul nec parendi
 15 scis necessitates. paruerunt inuiti Commodi. sed ubi habuerunt facultatem, quid semper uoluerint ostenderunt.' eadem die qua Augustus est appellatus et Flauia Titiana uxor eius Augusta est appellata, his horis quibus ille in Capitolium uota soluebat. primus sane omnium ea die qua Augustus
 20 est appellatus etiam patris patriae nomen recepit. nec simul etiam imperium proconsulare nec ius quartae relationis. quod ominis loco fuit Pertinaci. ad Palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc uacuum erat, quia Commodus in Vectilianis occisus est, petenti signum prima die tribuno dedit 'militemus,'
 25 exprobrans utique segnitiam temporum superiorum. quod quidem etiam ante in omnibus ducatibus dederat. exprobrationem 6 autem istam milites non tulerunt statimque de imperatore mutando cogitarunt. ea die etiam ad conuiuium magistratus et procures senatus rogauit. quam consuetudinem Commodus
 30 praetermiserat. sane cum postero kalendarum die statuæ Commodi deicerentur, gemuerunt milites, simul quia iterum signum idem dederat imperator. timebatur autem militia sub

1 aeditus C   2 gener Marci *uulgo*: germanici C   comodo C
 12 es futurus] effusus es B   13 marcianum C   15 paruerunt p,
 parauerunt C   20 nec — nec C, nec non *bis* p   22 pertinati P
 27 militas B   30 cum statuæ C

sene imperatore. denique tertium nonarum diem uotis ipsis milites Triarium Maternum Lasciuum senatorem nobilem ducere in castra uoluerunt, ut eum rebus Romanis inponerent. sed ille nudus fugit atque ad Pertinacem in Palatium uenit et post ex urbe decessit.

Timore sane Pertinax coactus omnia quae Commodus militibus et ueteranis dederat confirmauit. suscipere se etiam imperium a senatu dixit, quod iam sponte inierat. quaestionem maiestatis penitus tulit cum iureiurando. reuocauit etiam eos qui deportati fuerant crimine maiestatis, eorum memoria restituta qui occisi fuerant. filium eius senatus Caesarem appellauit. sed Pertinax nec uxoris Augustae appellationem recepit et de filio dixit 'cum meruerit.' et cum Commodus adlectionibus innumeris praetorios miscuisset, senatus consultum Pertinax fecit iussitque eos qui praeturas non gessissent¹⁵ sed allectione acceperant post eos esse qui uere praetores fuissent. sed hinc quoque grande odium sibi multorum com-
7 mouit. census retractari iussit. delatores uinctos grauiter puniri iussit et tamen mollius quam priores imperatores uni cuique dignitati, si delationis crimen incurreret, poenam statuens. legem sane tulit ut testamenta priora non prius essent inrita quam alia perfecta essent, neue ob hoc fiscus aliquando succederet. ipseque professus est nullius se aditurum hereditatem quae aut adulatione alicuius delata esset aut lite perplexa, ut legitimi heredes et necessarii priuarentur. addiditque²⁵ senatus consulto haec uerba 'sati¹¹us est, patres conscripti, inopem rem publicam obtinere, quam ad diuitiarum cumulum per discriminum atque dedecorum uestigia peruenire.'

Donatiua et congiaria quae Commodus promiserat soluit. annonae consultissime prouidit. et cum tantam penuriam³⁰ aerarii haberet ut praeter decies sestertium non se inuenisse

11 filium eius] pertinacem ss. p   14 praetorias C   18 con-
uictos Faber   20 delationes B   21 detulit B   23 adiuturam C
24 aut perplexa C   25 necessaria B   additque B   26 sena-
natus B   satius p et Salm.: statius C, sanctius uulgo   pc. C   27 rp. C
30 pecuniam C, corr. p

fateretur, coactus est ea exigere quae Commodus indixerat contra quam professus fuerat. denique adgressus eum Lollianus Gentianus consularis quod contra promissum faceret, necessitatis rationem accepit. auctionem rerum Commodi
 5 habuit ita ut et pueros et concubinas uendi iuberet, exceptis his qui per uim Palatio uidebantur inserti. et de his quos uendi iussit multi postea reducti ad ministerium oblectarunt senem. quidam per alios principes usque ad senatoriam dignitatem peruenerunt. scurras turpissimorum nominum dedecora
 10 perferentes proscripsit ac uendidit. cuius nundinationis pecuniam quae ingens fuit militibus donatio dedit. a libertis 8 ea etiam exegit, quibus Commodo uendente ditati fuerant. auctio sane rerum Commodi in his insignior fuit. uestes subtegmine serico aureis filis insigni opere tunicas paenulasque
 15 lacernas et chiridotas Dalmatarum et cirratas militares, purpureasque chlamydes Graecanicas atque castrenses et cuculli Bardaici et toga armaque gladiatoria gemmis auroque composita et machaeras Herculeas et torques gladiatorias uasque e ludo auro, ebore, argento citroque composita atque
 20 etiam † phandouitroboli ex materie eadem et uasa Samnitica calfactandae resinae ac pici deuellendis hominibus ac † libiginandis, nec non uehicula arte fabricae noua perplexis diuisisque rotarum orbibus et exquisitis sedilibus, nunc ad solem declinandum nunc ad spiritus opportunitatem per uertiginem,
 25 et alia iter metientia horasque monstrantia et cetera uitiis eius conuenientia. reddidit praeterea dominis eos, qui se ex priuatis domibus in aulam contulerant. conuiuium imperatorium ex immenso ad certum reuocauit modum. sumptus

4 auctionem C 5 excepti B 8 quidam Iord., quidem C, qui uulgo
 13 uestes — insigni opere Casaub.: uestis — insignior per C, u. — insignior praeter Obrechtus 14 serico B 15 chiridotas Salm.: chirodidas C carratas B 16 chlamydes C 18 machaeras C uasque — composita P in mg. inf. 19 eludo C, e ludo Salm.: eluto uulgo
 20 phallouitroboli uulgo, uitro, fundibuli Momms. ex] et B 21 deuellendis C corr. Salm. laeuiginandis Salm., laeuigandis uulgo 23 urbibus C 25 dorasque C

etiam omnes Commodi recidit. exemplo autem imperatoris, cum ille parcius se ageret, ex omnium continentia uilitas nata est. nam imperatorium sumptum pulsus non necessariis ad soliti dimidium detraxit.

- 9 Praemia militantibus posuit. aes alienum, quod primo imperii tempore contraxerat, soluit. aerarium in suum statum restituit. ad opera publica certum sumptum constituit. reformatis uis pecuniam contulit. stipendia plurimis retro debita exsoluit. obeundis postremo cunctis muneribus fisci parem fecit. alimentaria etiam compendia, quae nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata uerecundia sustulit. auaritiae suspitione priuatus non caruit, cum apud uada Sabatia oppressis fenore possessoribus latius suos tenderet fines. denique ex uersu Luciliano 'aerarius mergus' est appellatus. multi autem eum etiam in prouinciis quas consularis gessit sordide se egisse in litteras retulere. nam uacationes et legationes militares dicitur uendidisse. denique cum parentum minimum esset patrimonium et nulla hereditas obuenisset, subito diues est factus. omnibus sane possessiones suas reddidit quibus Commodus ademerat, sed non sine pretio. senatui legitimo semper interfuit ac semper aliquid rettulit. ciuilem se salutantibus et interpellantibus semper exhibuit. eos qui calumniis adpetiti per seruos fuerant, damnatis [seruis] delatoribus liberauit, in crucem sublati talibus seruis. aliquos etiam mortuos uindicauit.

- 10 Insidias parauit ei Falco † conquestus est in senatu uolens imperare. quod quidem credidit, dum sibi quidam seruus, quasi Fabiae † setiqui filius ex Ceionii Commodi familia, Palatinam domum ridicule uindicasset. cognitusque iussus est

1 recidit *Salm.*: reddit *C*, rescidit *Scaliger* 2 omnia *B*
 3 sumptu *B* 8 uis *Cas.*, suis *C* 12 aptitudina *C* 13 feriore *B*
 tenderet *Cas.*, teneret *C* 14 Luciliano aerarius *Salm.*,
L. agrarius uulgo, cf. Dousa Luc. fr. inc. 151: luciniano grarius C
 15 prouincias *B* 23 seruis *del. Iord.* 26 quod questus est in senatu uolens imperare. quod *Salm.*: excidisse quaedam uidit *Casaub.*
 28 fauiae setiqui *C*: Fabiae esset male uulgo ceioni *C* 29 ridicula *C*

flagellis caesus domino restitui. in cuius uindicta hi qui ode-
rant Pertinacem occasionem seditionis inuenisse dicuntur. Fal-
coni tamen pepercit et a senatu impunitatem eius petiit. deni-
que Falco in rebus suis securus uixit et herede filio periit.
5 quamuis multi Falconem nescisse dixerint imperium sibi pa-
rari. alii etiam a seruis, qui rationes interuerterant, falsis
testimoniis adpetitum eum esse dixerunt. sed Pertinaci factio
praeparata est per Laetum praefectum praetorii et eos quos
Pertinacis sanctimonia offenderat. Laetum enim paenituerat
10 quod imperatorem fecerat Pertinacem idcirco, quia eum uelut
stultum intimidatorem non nullarum rerum reprehendebat. graue
praeterea militibus uisum quod in causa Falconis multos mi-
lites ad unius serui testimonium occidi praeceperat. trecenti 11
igitur de castris armati ad imperatorias aedes cuneo facto
15 milites uenere. eadem tamen die immolante Pertinace negatur
in hostia cor repertum, et cum id uellet procurare, caput
extorum non deprehendit. et tunc quidem omnes milites in
castris manebant. qui cum castris ad obsequium principis
conuenissent et Pertinax eo die processionem, quam ad Athe-
20 naeum parauerat ut audiret poetam, ob sacrificii praesagium
distulisset, hi qui ad obsequium uenerant redire in castra
coeperunt. sed subito globus ille in Palatium peruenit neque
aut arceri potuit aut imperatori nuntiari. enim uero tantum
odium in Pertinacem omnium aulicorum fuit, ut ad facinus
25 milites hortarentur. superuenerunt Pertinaci, cum ille auli-
cum famulicium ordinaret, ingressique porticus Palatii usque
ad locum qui appellatur Sicilia et Iouis cenatio. hoc cognito
Pertinax Laetum praefectum praetorii ad eos misit. sed ille
declinatis militibus per porticus egressus adoperto capite do-
30 mum se contulit. uerum cum ad interiora prorumperent Per-
tinax ad eos processit eosque longa et graui oratione placauit.

1 hii quod B   2 occasionem p: occisionem C   3 petit C   de-
nique — periit om. B   perit P   6 a om. B   9 offenderant B,
ante corr. P   14 caedes C   17 exorum B   18 de castris p
19 quam om. B   21 hii B   28 praef. praet. C   29 adaperto B
31 praecessit P

sed cum Tausius quidam, unus e Tungria, in iram et in timorem milites loquendo adduxisset, hastam in pectus Pertinacis obiecit. tunc ille precatus Iouem ultorem toga caput operuit atque a ceteris confossus est. et Eclectus quidem confossis duobus cum eodem periit. reliqui autem cubicularii Palatini — nam suos statim ut imperator factus est filiis emancipatis dederat — diffugerunt. multi sane dicunt etiam cubiculum milites inrupisse atque illic circa lectum fugientem Pertinacem occidisse.

- 12 Fuit autem senex uenerabilis inmissa barba, reflexo ca-¹⁰ pillo, habitudine corporis pinguiore, uentre prominulo, statura imperatoria, eloquentia mediocri et magis blandus quam benignus nec umquam creditus simplex. et cum uerbis esset affabilis, re erat inliberalis ac prope sordidus, ut dimidiatas lactucas et cardos in priuata conuiuia adponeret et, nisi quid¹⁵ missum esset edulium, quotquot essent amici nouem libras carnis per tres missus ponebat. si autem plus aliquid missum esset, etiam in alium diem differebat, cum semper ad conuiuium multos uocaret. imperator etiam si sine conuiuiis esset, eadem consuetudine cenitabat. amicis siquando de²⁰ prandio suo mittere uoluit, misit offulas binas aut omasi partem, aliquando lumbos gallinacios. fasianum numquam priuato conuiuium comedit aut alicui misit. cum sine amicis cenaret, adhibebat uxorem suam et Valerianum, ut qui cum eodem docuerat, fabulas litteratas haberet. sane nullum ex²⁵ his quos Commodus rebus gerendis inposuerat mutauit expectans urbis natalem, quod eum diem rerum principium uolebat esse atque ideo etiam in balneis ei Commodiani ministri necem parasse dicuntur.

- 13 Imperium et omnia imperialia sic horruit ut sibi semper³⁰

1 cur C   timore B: tumorem Salm.   4 a om. B   eiectus C
5 perit C   6 emancipatos P(?)   14 inliberalis P   15 cardos
'optimus codex' (?) teste Salm.: cardus C   conuiuia Momms.: conui-
uiis C   17 praetermissus B   19 conuiuiis C   21 poma si parte B
23 comedit aut] cumeditauit C   24 ut om. C add. Salm.: ut cum
eodem qui vulgo   25 litteratus C   26 expectans B

ostenderet displicere. denique non alium se quam fuerat uideri uolebat. fuit in curia honorificentissimus, ita ut senatum fauentem adoraret et quasi praefectus urbi cum omnibus sermonem participaret. uoluit etiam imperium deponere, atque
 5 ad priuatam uitam redire. filios suos in Palatio nutriri noluit. tam parcus autem et tam lucri cupidus fuit, ut apud uada Sabatia mercaturas exercuerit imperator per homines suos, non aliter quam priuatus solebat. nec multum tamen amatus est. si quidem omnes qui libere fabulas conferebant male
 10 Pertinacem loquebantur, chrestologum eum appellantes, qui bene loqueretur et male faceret. nam et ciues sui qui ad eum confluxerant iam imperatorem et nihil de eo meruerant sic eum appellabant. munera quoque lucri libidine libenter acceperat. reliquit filium et filiam superstites et uxorem Flauii
 15 Sulpiciani filiam, quem praefectum urbi loco suo fecerat. circa uxoris pudicitiam minus curiosus fuit, cum palam citharoedum illa diligeret. ipse praeterea Cornificiam infamissime dicitur dilexisse. libertos aulicos uehementissime compressit. unde grande quoque odium contraxit.

20 Signa interitus haec fuerunt. ipse ante triduum quam occideretur in piscina sibi uisus est uidere hominem cum gladio infestantem. et ea die qua occisus est negabant in oculis eius pupulas cum imaginibus, quas reddunt spectantibus, uisas. et cum apud Lares sacrificaret carbones uiuacissimi extincti
 25 sunt, cum inflammari soleant et, ut supra dictum est, cor et caput in hostiis non est repertum. stellae etiam iuxta solem per diem clarissimae uisae ante diem quam obiret. et ipse omen de Iuliano successore dedisse dicitur. nam cum ei Didius Iulianus fratris filium obtulisset, cui despondebat filiam
 30 suam, adhortatus iuuenem ad patruī obseruationem, adiecit ‘obserua collegam et successorem meum.’ nam ante Iulianus ei et in consulatu collega fuerat et in proconsulatu successerat. milites eum et aulici odio habuerunt, populus mortem eius

5 uoluit *C*   10 chrestologum *C*   13 quoque *om. B*   14 et]
 *ut *P*   flauī *C*   16 citharoedum *C*   21 cum gladio *P s. lin., ei*
add. p   26 ostiis *B*   27 dies *C*   30 adhortatus est *C*

indignissime tulit, quia uidebat omnia per eum antiqua posse restitui. caput eius conto fixum milites qui eum occiderant per urbem in castra pertulerunt. reliquiae eius recuperato capite in sepulchro aui uxoris locatae sunt. et Iulianus successor illius corpus eius quanto potuit honore funeratus est,⁵ cum id in Palatio repperisset. qui numquam eius ullam mentionem uel apud populum uel apud senatum publice fecit. sed cum ipse quoque a militibus desertus iam esset, per se-
 15 natum et populum Pertinax in deos relatus est. sub Seuro autem imperatore cum senatus ingens testimonium habuisset¹⁰ Pertinax, funus imaginarium ei et censorium ductum est et ab ipso Seuro funebri laudatione ornatus est. ipse autem Seuerus amore boni principis et a senatu Pertinacis nomen accepit. filius Pertinacis patri flamen est factus. Marciani sodales qui diui Marci sacra curabant Heluiani sunt dicti¹⁵ propter Heluium Pertinacem. circenses et imperii natalis additi, qui a Seuro postea sublatis sunt, et geniticii qui manent.

Natus autem kal. Augustis Vero et Bibulo consulibus, interfectus est V kalendas Aprilis Falcone et Claro consulibus.²⁰ uixit annis LX mensibus VII diebus XXVI. imperauit mensibus II diebus XXV. congiarium dedit populo denarios centenos. praetorianis promisit duodena milia nummum, sed dedit sena. quod exercitibus promissum est datum non est, quia mors eum praeuenit. horruisse autem illum imperium²⁵ epistula docet quae uitae illius a Mario Maximo apposita est. quam ego inseri ob nimiam longitudinem nolui.

14 patri (at *in ras.*) *P*, pectri *B* 15 sodalis *B* diuidi *B*
 17 geniticii *Casaub.*, cf. *C. I. L. I* p. 380: geniticii *C*, genethlii uel genethliaci *Salm.* 19 kal. (kl. *B*) augustas *C* 20 V kal. apr. *P*, V kl. apr. *B* 21 LX *C*: LXVI *Casaub.* 26 opposita *B* HELIUS
 PERTINAX EXPLICIT (*sequitur Auidius Cassius*) INCIPIT DIDIVS
 IULIANVS AELI SPARTIANI FELICITER *C* ad diocletianū aug̃ p
in mg.

AELII SPARTIANI DIDIVI IULIANVS

Didio Iuliano qui post Pertinacem imperium adeptus est 1
proauus fuit Saluius Iulianus bis consul praefectus urbi et
iuris consultus, quod magis eum nobilem fecit, mater Clara
Aemilia, pater Petronius Didius Seuerus, fratres Didius Pro-
culus et Nummius Albinus, auunculus Saluius Iulianus, auus
paternus Insubris Mediolanensis, maternus ex Hadrumetina co-
lonia. educatus est apud Domitiam Lucillam matrem Marci
imperatoris. inter uiginti uiros lectus est suffragio matris
Marci. quaestor ante annum quam legitima aetas sinebat de-
signatus est. aedilitatem suffragio Marci consecutus est. praetor
eiusdem suffragio fuit. post praeturam legioni praefuit in Ger-
mania uicensimae secundae Primigeniae. inde Belgicam sancte
ac diu rexit. ibi Cauchis Germaniae populis qui Albim flu-
uium adcolebant, erumpentibus restitit tumultuariis auxiliis
prouincialium. ob quae consulatum meruit testimonio impe-
ratoris. Catos etiam debellauit. inde Dalmatiam regendam
accepit eamque a confinibus hostibus uindicauit. post Ger-
maniam inferiorem rexit.

Post hoc curam alimentorum in Italia meruit. tunc factus 2
est reus per quendam Seuerum Clarissimum militem coniura-
tionis cum Saluio contra Commodum. sed a Commodio quia
multos iam senatores occiderat, et quidem nobiles ac potentes,

1 iuliane B   2 albius C   6 Insuber *uulgo*   adrumetina C
7 marcum B   12 bellicam C   13 album P, albius B   14 tumultuariis B
19 italiam C   20 Clarissimum *cognomen esse censet Casaub.*
21 saluio P, saluius B

in causis maiestatis, ne tristius grauaretur, Didius liberatus est accusatore damnato. absolutus iterum ad regendam provinciam missus est. Bithyniam deinde rexit, sed non ea fama qua ceteras. fuit consul cum Pertinace et in proconsulatu Africae eidem successit et semper ab eo collega est et successor appellatus, maxime eo die cum filiam suam Iulianus despondens adfini suo ad Pertinacem uenisset idque intimasset. ... dixitque debita reuerentia 'quia collega et successor meus est.' statim enim mors Pertinacis secuta est. quo interfecto cum Sulpicianus imperator in castris appellari uellet et Iulianus¹⁰ cum genero ad senatum uenisset, quem indictum acceperat, cumque clausas ualuas inuenisset atque illic duos tribunos repperisset P. Florianum et Vettium Aprum, coeperunt cohortari tribuni ut locum arriperet. quibus cum diceret iam alium imperatorem appellatum, retinentes eum ad praetoria¹⁵ castra duxerunt. sed posteaquam in castra uentum est, cum Sulpiciano praefecto urbi socero Pertinacis contionante sibi-que imperium uindicante Iulianum e muro ingentia pollicentem nullus admitteret, primum Iulianus monuit praetorianos ne eum facerent imperatorem qui Pertinacem uindicaret, deinde²⁰ scripsit in tabulis se Commodi memoriam restitutum. atque ita et admissus est et imperator appellatus rogantibus praetorianis ne Sulpiciano aliquid noceret, quod imperator esse uoluisset.

- 3 Tunc Iulianus Flauium Genialem et Tullium Crispinum²⁵ suffragio praetorianorum praefectos praetorii fecit stipatusque est caterua imperatoria per Maurentium, qui et antea Sulpiciano coniunxerat. sane cum uicena quina milia militibus promississet, tricena dedit. dein habita contione militari uespera

1 maiestates C   2 accusatore B   3 bithyniam P, bytiniam B
 5 idem C   7 ad] et B   8 excidissee quaedam uidit Casaub., cf. p. 111, 30
 11 genero] cornelio repentino adscr. p   13 P.] publicum C, Publicium Momms. uettium C   14 cohartari C   cum om. C s. s. p   16 cum p,
 con C   18 pollicente B   19 ne p: nec C   21 se om. B   22 et om. C
 25 flabium C   crispinum B   26 praef. praetorii C   27 et] se
 uulgo ante P   28 coniunxerat B   millia B   29 dein Iord.: in C,
 inde uulgo   contionem C

in senatum uenit totumque se senatai permisit factoque senatus consulto imperator est appellatus et tribuniciam potestatem, ius proconsulare, in patricias familias relatus emeruit. uxor etiam Manlia Scantilla et filia eius Didia Clara Augustae sunt appellatae. inde se ad Palatium recepit uxore ac filia illuc uocatis, trepidis et inuitis eo transeuntibus quasi iam imminens exitium praesagirent. praefectum urbi Cornelium Repentinum generum suum fecit in locum Sulpiciani. erat interea in odio populi Didius Iulianus ob hoc quod creditum fuerat emendationem temporum Commodi Pertinacis auctoritate reparandam. habebaturque ita, quasi Iuliani consilio esset Pertinax interemptus. et iam hi primum qui Iulianum odisse coeperant disseminarunt prima statim die Pertinacis cena despecta luxuriosum parasse conuiuium ostreis et altilibus et piscibus adornatum. quod falsum fuisse constat. nam Iulianus tantae parsimoniae fuisse perhibetur, ut per triduum porcellum, per triduum leporem diuideret, siquis ei forte misisset, saepe autem nulla existente religione holeribus leguminibusque contentus sine carne cenauerit. deinde neque cenauit, priusquam sepultus esset Pertinax, et tristissimus cibum ob eius necem sumpsit et primam noctem uigiliis continuauit de tanta necessitate sollicitus.

Vbi uero primum inluxit senatum et equestrem ordinem in Palatium uenientem admisit atque unum quemque, ut erat aetas, uel patrem uel filium uel parentem adfatus blandissime est. sed populus in rostris atque ante curiam ingentibus eum conuiiciis lacescebat sperans deponi ab eo posse imperium quod milites dederant. [lapidationem quoque fecere.] descendenti cum militibus et senatu in curiam diras inprecati sunt. rem diuinam facienti ne litaret optarunt. lapides etiam in eum iecerunt, cum Iulianus manu eos semper placare cuperet. in-

4 sanctilla *P ante corr.*   mallia *C*   6 et *om. B*   iam] eam *B*
 11 reparandum *C*   12 interemptis *B*   et iam *Casaub.*, etiam *ante eum* hi] in *B*   qui *om. B*   14 luxuriosum *B*   17 ei] et *C*   tantas necessitates *B*   28 milites *p*, mites *C*   lapidationem *q. f. del. Momms.*
 30 ne litaret *uulgo*: elitaret *C*   31 placere *P*

gressus autem curiam placide et prudenter uerba fecit. egit gratias quod esset adscitus, quod et ipse et uxor et filia eius Augustorum nomen acceperunt. patris patriae quoque nomen recepit, argenteam statuam respuit. e senatu in Capitolium pergenti populus obstitit, sed ferro et uulneribus et pollicitationibus aureorum, quos digitis ostendebat ipse Iulianus ut fidem faceret, summotus atque depulsus est. inde ad circense spectaculum itum est. sed occupatis indifferenter omnium subsellis populus geminavit conuicia in Iulianum, Pescennium Nigrum, qui iam imperare dicebatur, ad urbis praesidium uocauit. haec omnia Iulianus placide tulit totoque imperii sui tempore mitissimus fuit. populus autem in milites uehementissime inuehebatur qui ob pecuniam Pertinacem occidissent. multa igitur quae Commodus statuerat, Pertinax tulerat, ad conciliandum fauorem populi restituit. de ipso Pertinace neque male neque bene quicquam egit. quod grauissimum plurimis uisum est. constitit autem propter metum militum de honore Pertinacis tacitum esse.

5 Et Iulianus quidem neque Britannicos exercitus neque Illyricos timebat. Nigrum uero misso primipilario occidi praecerat timens praecipue Syriacos exercitus. ergo Pescennius Niger in Syria, Septimius Seuerus in Illyrico cum exercitibus, quibus praesidebant, a Iuliano desciuere. sed cum ei nuntiatum esset Seuerum descuisse, quem suspectum non habuerat, perturbatus est et ad senatum uenit impetrauitque ut hostis 15 Seuerus renuntiaretur. militibus etiam qui Seuerum secuti fuerant dies praestitutus ultra quam, si cum Seuero fuissent, hostium numero haberentur. missi sunt praeterea legati a senatu consulares ad milites, qui suaderent ut Seuerus repudiaretur et is esset imperator, quem senatus elegerat. inter 20 ceteros legatus est. Vespronius Candidus, uetus consularis, olim

8 patres B, ante corr. P   4 sanatu B   capitolinum B   6 quod C
 11 sui] fui B   14 multo B   15 consiliandum C   18 est C; Salm.
 aut esse aut quod — est scribendum censuit   19 britannicos C
 22 Syria — Illyrico uulgo: illyrico — syria C   septimus C   25 et
 add. Salm.   27 praestitutus B   fuisset C

militibus inuisus ob durum et sordidum imperium. missus est successor Seuerus Valerius Catulinus, quasi posset ei succedi qui militem iam sibi tenebat. missus praeterea Aquilius centurio, notus caedibus senatoriis, qui Seuerum occideret. ipse autem Iulianus praetorianos in campum deduci iubet, muniri turres. sed milites desides et urbana luxuria dissolutos inuitissimos ad exercitum militare produxit, ita ut vicarios operis quod uni cuique praescribebatur mercede conducerent.

Et Seuerus quidem ad urbem infesto agmine ueniebat. 6
sed Didius Iulianus nihil cum exercitu praetoriano proficiebat quem cotidie populus et magis oderat et ridebat. et Iulianus sperans Laetum fautorem Seueri, cum per eum Commodi manus euasisset, ingratus tanto beneficio iussit eum occidi. iussit etiam Marciam interfici. sed dum haec egit Iulianus, 15 Seuerus classem Rauennatem occupat. legati senatus qui Iuliano promiserant operam suam ad Seuerum transierunt. Tullius Crispinus praefectus praetorio contra Seuerum missus, ut classem produceret, repulsus Romam rediit. haec cum Iulianus uideret senatum rogauit ut uirgines Vestales et ceteri sacerdotes cum senatu obuiam exercitui Seueri prodirent et praetentis infulis rogarent, inanem ... contra barbaros milites parans. haec tamen agenti Iuliano Plautius Quintillus consularis augur contradixit adserens non debere imperare eum qui armis aduersario non posset resistere. cui multi senatores consenserunt. quare iratus Didius milites e castris petiit, qui senatum ad obsequium cogerent aut obtruncarent. sed id consilium displicuit. neque enim decebat, ut, cum senatus hostem Seuerum Iuliani causa iudicasset eundem Iulianum pateretur infestum. quare meliore consilio ad senatum uenit petiitque 20 ut fieret senatus consultum de participatione imperii. quod statim factum est.

1 misus B   2 catulius B, cato*linus (u super o add.) P   10 dius P
11 cottidie P   14 marcimannum C: Marciam una Momms.   15 la-
gati C, corr. p   17 contra p, con C   misus B   18 redit C
21 inane c. b. m. praesidium uulgo   22 Plautius Quintillus (cos. a. 159)
Peterus: phanstius quantillus C   25 petit C   29 petitque C

7 Tunc omen, quod sibi Iulianus, cum imperium acciperet, fecerat omnibus uenit in mentem. nam cum consul designatus de eo sententiam dicens ita pronuntiasset 'Didium Iulianum imperatorem appellandum esse censeo,' Iulianus suggestit 'adde et Seuerum,' quod cognomentum aui et proau sibi Iulianus adsciuerat. sunt tamen qui dicant nullum fuisse Iuliani consilium de obtruncando senatu, cum tanta in eum senatus contulisset. post senatus consultum statim Didius Iulianus unum ex praefectis Tullium Crispinum misit. ipse autem tertium fecit praefectum Veturium Macrinum, ad quem Seuerus litteras miserat, ut esset praefectus. sed pacem simulatam esse mandatumque caedem Seueri Tullio Crispino praefecto praetorii et populus locutus est et Seuerus suspicatus. denique hostem se Iuliano Seuerus esse maluit quam participem consensu militum. Seuerus autem statim et ad plurimos Romam scripsit et occulte misit edicta quae proposita sunt. fuit praeterea in Iuliano haec amentia, ut per magos pleraque faceret, quibus putaret uel odium populi deleniri, uel militum arma conpesci. nam et quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt et carmina profana incantauerunt et ea quae ad speculum dicunt fieri, in quo pueri praeligatis oculis incantato uertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. tuncque puer uidisse dicitur et aduentum Seueri et Iuliani decessionem.

8 Et Crispinus quidem cum occurisset praecursoribus Seueri Iulio Laeto auctore a Seuero interemptus est. deiecta sunt etiam consulta senatus. Iulianus conuocato senatu quaesitisque sententiis quid facto opus esset, certi nihil comperit a senatu. sed postea sponte sua gladiatores Capuae iussit armari per Lollianum Titianum et Claudium Pompeianum e Tarracinensi

5 aui *p*: habui *C*   6 quid *B*   8 consuluisset *C*   11 praef. *C*
 12 mandatumque *Vrsinus*: tantamque *C*, tentatamque *uulgo* praef.
 praetorii *C*   15 militem *B*   18 uitaret *C*   21 ducunt *P*   23 tunc-
 quem *P*   27 consulta senatus *Salm*: e senatus *C*, ea consulta e se-
 natu *uulgo* conuocato (o finali in ras.) senatu *P*, conuocato (tis ante
 corr.) senatus *B*   30 cladium *P*   et arracinensi *C*

ad participatum euocauit, quod et gener imperatoris fuisset, et diu militibus praefuisset. sed hoc ille recusauit senem se et debilem luminibus respondens. transierant et ex Vmbria milites ad Seuerum, et praemiserat quidem litteras Seuerus
 5 quibus iubebat interfectores Pertinacis seruari. breui autem desertus est ab omnibus Iulianus et remansit in Palatio cum uno de praefectis suis Geniali et genero Repentino. actum est denique ut Iuliano senatus auctoritate abrogaretur imperium et abrogatum est appellatusque statim Seuerus im-
 10 perator, cum fingeretur quod ueneno se absumpsisset Iulianus. missi tamen a senatu, quorum cura per militem gregarium in Palatio idem Iulianus occisus est fidem Caesaris implorans, hoc est Seueri. filiam suam potitus imperio dato patrimonio emancipauerat. quod ei cum Augustae nomine statim sub-
 15 latum est. corpus eius a Seuero uxori Manliae Scantillae ac filiae ad sepulturam est redditum et in proauī monumenta translatum miliario quinto uia Labicana.

Obiecta sane sunt Iuliano haec. quod gulosus fuisset, quod 9
 aleator, quod armis gladiatoris exercitus esset eaque omnia
 20 senex fecerit, cum antea numquam adulescens his esset uitis infamatus. obiecta est etiam superbia, cum ille etiam in imperio fuisset humillimus. fuit autem contra humanissimus ad conuiuia, benignissimus ad suscriptiones, moderatissimus ad libertatem. uixit annis quinquaginta sex mensibus quattuor.
 25 imperauit mensibus duobus diebus quinque. reprehensum in eo praecipue quod eos, quos regere auctoritate sua debuerat, regendae rei publicae sibi praesules ipse fecisset.

7 geniau B   8 senatos B   10 fringeretur B   se om. B
 11 curam C, corr. p   15 sanctilae ante corr. P   17 milario B
 laucana C   22 iuit B, fuit ex iuuit P   27 re* p̄ P, reipre B
 DIDIVS IVLIANVS EXPLICIT (*sequitur Commodus*) INCIPIT AELI
 SPARTIANI SEVERVS C

AELII SPARTIANI S E V E R V S

AD DIOCLETIANVM AVG.

1 Interfecto Didio Iuliano Seuerus Africa oriundus imperium optinuit. cui ciuitas Lepti, pater Geta, maiores equites Romani ante ciuitatem omnibus datam, mater Fulvia Pia, patris magnaper et Seuerus consulares, auus maternus Macer, paternus Fulvius Pius fuere. ipse natus est Erucio Claro bis et Seuro consulibus III idus Apriles. in prima pueritia, priusquam Latinis Graecisque litteris imbueretur, quibus eruditissimus fuit, nullum alium inter pueros ludum nisi ad iudices exercuit, cum ipse praelatis fascibus ac securibus ordine puerorum circumstante sederet ac iudicaret. octavo decimo¹⁰ anno publice declamauit. postea studiorum causa Romam uenit, latum clauum a diuo Marco petiit et accepit fauente sibi Septimio Seuro adfini suo, bis iam consulari. cum Romam uenisset, hospitem nactus qui Hadriani uitam imperatoriam eadem hora legeret, quod sibi omen futurae felici¹⁵ tatis arripuit. habuit et aliud omen imperii. cum rogatus ad cenam imperatoriam palliatus uenisset qui togatus uenire debuerat, togam praesidiariam ipsius imperatoris accepit. eadem nocte somniauit lupae se uberibus ut Remum inhaerere uel Romulum. sedit et in sella imperatoria temere a²⁰

2 Leptis *vulgo*   4 magnaper C: Marcus Agrippa *vulgo*
6 cons C   III *Cassiod.* cf. C. I. L. I p. 379: VI C   id. apr. B
9 cum p, eum C   10 circumstantes C, corr. p   octavo decimo C
11 adclamauit C   12 petit C   13 septimo B   14 nactus p

ministro posita, ignarus quod non liceret. dormienti etiam in stabulo serpens caput cinxit et sine noxa expergefaxis et adclamantibus familiaribus abiit.

Iuventam plenam furorum, nonnumquam et criminum habuit. adulterii causam dixit absolutusque est a Iuliano proconsule. cui et in proconsulatu successit et in consulatu collega fuit et in imperio item successit. quaesturam diligenter egit † omnis sortibus natu militari. post quaesturam sorte Baeticam accepit atque inde Africam petiit, ut mortuo patre rem domesticam conponeret. sed dum in Africa est pro Baetica Sardinia ei attributa est, quod Baeticam Mauri populabantur. acta igitur quaestura Sardiniensi legationem proconsulis Africae accepit. in qua legatione cum eum quidam municipum suorum Leptitanus praecedentibus fascibus ut antiquum consubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem praeconis cecidit 'legatum populi Romani homo plebeius temere amplecti noli.' ex quo factum ut in uehiculo etiam legati sederent qui ante pedibus ambulabant. tunc in quadam ciuitate Africana, cum sollicitus mathematicum consuluisset positaque hora ingentia uidisset astrologus, dixit ei 'tuam, non alienam pone genituram.' cumque Seuerus iurasset suam esse, omnia ei dixit quae postea facta sunt.

Tribunatum plebis Marco imperatore decernente promeruit eumque seuerissime exertissimeque egit. uxorem tunc Marciam duxit de qua tacuit in historia uitae priuatae. cui postea in imperio statuas conlocauit. praetor designatus a Marco est non in candida, sed in competitorum grege, anno aetatis XXXII. tunc ad Hispaniam missus somniauit primo sibi dici, ut templum Tarraconense Augusti, quod

2 cinxit B   3 familiaris ante corr. B   abiit bp, habiit B, habuit P   4 iuventam — habuit P in mg. infer.   5 a om. B add. b
8 omnis sortibus (sorti* b; P) natu militari C: omnibus sortibus nactus militarem Faber, o. s. nactus, in militari postea quaesturam Casaub.
9 aficam C, corr. b   petit P   14 leptitanus p, laeicitanus (us b) C
16 p. r. B   17 factum est p   uehacula B   22 ei om. B add. b
25 histria B, historia ex histia corr. P   26 statuas om. B

iam labebatur, restitueret. deinde ex altissimi montis uertice orbem terrarum Romamque despexit concinentibus prouinciis lyra, uoce uel tibia. ludos absens edidit. legioni quartae Scythicae dein praepositus est, circa Syriam. post hoc Athenas petiit studiorum sacrorumque causa et operum ac uetustatum. 5 ubi cum iniurias quasdam ab Atheniensibus pertulisset, inimicus his factus, minuendo eorum priuilegia iam imperator se ultus est. dein Lugdunensem prouinciam legatus accepit. cum amissa uxore aliam uellet ducere, genituras sponsarum requirebat, ipse quoque matheseos peritissimus. et cum audisset esse in Syria quandam quae id geniturae haberet, ut regi iungeretur, eandem uxorem petiit, Iuliam scilicet, et accepit interuentu amicorum. ex qua statim pater factus est.

- 4 A Gallis ob seueritatem et honorificentiam et abstinentiam tantum quantum nemo dilectus est. dein Pannonias proconsulari imperio rexit. post hoc Siciliam proconsularem sorte meruit suscepitque Romae alterum filium. in Sicilia quasi de imperio uel uates uel Caldaeos consulisset reus factus est, praefectis praetorio, quibus audiendus datus fuerat, iam Commodus in odio ueniente absolutus est, calumniatore in crucem 10 acto. consulatum cum Apuleio Rufino primum egit, Commodus se inter plurimos designante. post consulatum anno ferme fuit otiosus. dein Laeto suffragante exercitui Germano praepositus. proficiscens ad Germanos exercitus hortos spatiosos comparauit, cum antea aedes breuissimas Romae habuisset et unum fundum in uicinitate. in his hortis cum humi iacens epularetur cum filiis parca cena, pomaque adposita maior filius qui tunc quinquennis erat conlusoribus puerulis manu largiore diuideret paterque illum reprehendens dixisset 'parcius diuide, non enim regias opes possides', quinquennis 15 20

1 leuabatur C   2 concinentibus (n alt. exp. p) C   3 tibio C
 legionibus III. C   4 syriam Salm.: massiliam (m initiali ex in corr. B)
 C, moesiam Cas.   5 petit C   stadiorum P ante corr.   12 petit C
 19 pf. ptor B, praefect. praet. P   20 odium uulgo   23 Romae post
 fuit uulgo inseritur   25 hedes B   romae P s. lin.   26 in uicinitate
 Iord.: inuenit etiam C, om. uulgo, in Venetia Salm.   30 quinquennies B

puer respondit 'sed possidebo' inquit. in Germaniam profectus ita se in ea legatione egit, ut famam nobilitatam iam ante cumulare.

Et hactenus rem militarem priuatus egit. dehinc a Germanicis legionibus, ubi auditum est Commodum occisum Iulianum autem cum odio cunctorum imperare, multis hortantibus repugnans imperator est appellatus apud Carnuntum idibus Augustis. qui etiam sestertia, quod nemo umquam principum, militibus dedit. dein firmatis quas post tergum relinquebat prouinciis Romam iter contendit, cedentibus sibi cunctis quacumque iter fecit, cum iam Illyriciani exercitus et Gallicani cogentibus ducibus in eius uerba iurassent. excipiebatur enim ab omnibus, quasi ultor Pertinacis. per idem tempus auctore Iuliano Septimius Seuerus a senatu hostis est appellatus, legatis ad exercitum senatus uerbis missis qui inberent ut ab eo milites senatu praecipiente discederent. et Seuerus quidem cum audisset senatus consentientis auctoritate missos legatos, primo pertimuit, postea id egit corruptis legatis, ut apud exercitum pro se loquerentur transirentque in eius partes. his compertis Iulianus senatus consultum fieri fecit de participando imperio cum Seuero incertum uere id an dolo fecerit, cum iam ante misisset notos ducum interfectores quosdam qui Seuerum occiderent, ita ut ad Pescennium Nigrum interficiendum miserat. qui et ipse imperium contra eum susceperat, auctoribus Syriacis exercitibus. uerum Seuerus euitatis eorum manibus, quos ad se interficiendum Iulianus miserat, missis ad praetorianos litteris signum uel deserendi uel occidendi Iuliani dedit, statimque auditus est. nam et Iulianus occisus est in Palatio et Seuerus Romam inuitatus. ita, quod nulli umquam contigit, nutu tantum Seuerus uictor est factus armatusque Romam contendit.

1 inquit *C*, *om. uulgo*   2 nobilitatem *C* *corr. uulgo*   4 actenus *C*
 8 qui etiam *P*, quin etiam *B*: quingena *uulgo*   10 reliquerit *B*
ante corr.   item *C*   12 gallicanis *C*   14 septimus *P*   16 iu-
 beret *P*   18 pertinuit *B* *ante corr.*   21 uero *B*, *ante corr. P*   22 mi-
 sissent *P*, mississent *B*   30 nutuantum *P*

6 Occiso Iuliano, cum Seuerus in castris et tentoriis, quasi per hosticum ueniens, adhuc maneret, centum senatores legatos ad eum senatus misit ad gratulandum rogandumque. qui ei occurrerunt Interamnae armatumque circumstantibus armatis salutarunt, excussi nequid ferri haberent. et postera die occurrente omni famulicio aulico septuagenos uicenos aureos legatis dedit eosdemque praemisit facta potestate, siqui uellent remanere ac secum Romam redire. fecit etiam statim praefectum praetorii Flauium Iuuenalem quem etiam Iulianus tertium praefectum sibi adsumpserat. interim Romae ingens 10 trepidatio militum ciuiumque, quod armatus contra eos Seuerus ueniret qui se hostem iudicassent. his accessit quod comperit Pescennium Nigrum a Syriacis legionibus imperatorem appellatum. cuius edicta et litteras ad populum uel senatum interceptit per eos qui missi fuerant, ne uel proponerentur 15 populo, uel legerentur in curia. eodem tempore etiam de Clodio Albino sibi substituendo cogitauit, cui Caesarianum decretum † aut Commodianum uidebatur imperium. sed eos ipsos pertimescendo de quibus recte iudicabat Heraclitum ad optinendas Britannias Plautianum ad occupandos Nigri liberos 20 misit. cum Romam Seuerus uenisset, praetorianos cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere. eosdem sic ad tribunal uocauit, armatis undique circumdatis.

7 Ingressus deinde Romam armatus cum armatis militibus Capitolium ascendit. inde in Palatium eodem habitu perrexit 25 praelatis signis quae praetorianis ademerat supinis, non erectis. tota deinde urbe milites in templis, in porticibus, in aedibus Palatinis quasi in stabulis manserunt, fuitque ingressus Seueri odiosus atque terribilis, cum milites inempta diriperent uastationem urbi minantes. alia die armatis stipatus non 30 solum militibus sed etiam amicis in senatum uenit. in curia reddidit rationem suscepti imperii causatusque est quod ad

7 eosdem *P* (?)   18 decretum a Commodo nomen uidebatur (*del. impérium*) *Iord.*   19 pertimescendo *ante corr. C*, pertimescendo *corr. P*, pertimescens *corr. B*   Heraclium a. o. Bithynias *Salm. ad uit. Pesc. 5*
20 occupandas *B*   25 in *om. B*   habitu *P*

se occidendum Iulianus notos ducum caedibus misisset. fieri etiam senatus consultum coegit, ne liceret imperatori inconsulto senatu occidere senatorem. sed cum in senatu esset milites per seditionem dena milia poposcerunt a senatu, exemplo eorum qui Augustum Octavianum Romam deduxerant tantumque acceperant. et cum eos uoluisset comprimere Seuerus nec potuisset, tamen mitigatos addita liberalitate dimisit. funus deinde censorium Pertinacis imagini duxit eumque inter diuos sacrauit addito flamine et sodalibus Heluianis qui Marciani fuerant. se quoque Pertinacem uocari iussit, quamuis postea id nomen aboleri uoluerit quasi omen.

Amicorum dehinc aes alienum soluit. filias suas dotatas maritis Probo et Aetio dedit. et cum Probo genero suo praefecturam urbi optulisset, ille recusauit dixitque, minus sibi uideri praefectum esse, quam principis generum. utrumque autem generum statim consulem fecit, utrumque ditauit. alia die ad senatum uenit et amicos Iuliani incusatos proscriptioni ac neci dedit. causas plurimas audiuit. accusatos a provincialibus iudices probatis rebus grauiter puniuit. rei frumentariae quam minimam reppererat ita consuluit, ut excedens uita septem annorum canonem populo Romano relinqueret. ad Orientis statum confirmandum profectus est, nihil adhuc de Nigro palam dicens. ad Africam tamen legiones misit, ne per Libyam atque Aegyptum Niger Africam occuparet ac populum Romanum penuria rei frumentariae perurgeret. Domitium Dextrum in locum Bassi praefectum urbi reliquit atque intra triginta dies quam Romam uenerat est profectus. egressus ab urbe ad Saxa rubra seditionem ingentem ob locum castrorum metandorum ab exercitu passus est. occurrit ei et statim Geta frater suus, quem

2 inconsulto senato *P ante corr.* 6 eos *ss. B* 9 flammine *B* heluianos *B* 11 quasi omen *Iord.*: quae omen *C*, atque omen *uel* atque omne (*ad seqq. trahens*) *Salm.*; querimonia *uulgo* 12 alienum soluit *Iord.*: alienos dissoluit *C* 13 prouo *bis C* genere *B* 14 recusauit *B* 21 canonem (*c transfir.*) *B* p. r. *C* 24 lybiam *C* 25 p. r. *C* 27 praefectum *Momms.*: praefecti *C*

provinciam sibi creditam regere praecepit aliud sperantem. Nigri liberos ad se adductos in eo habuit honore quo suos. miserat sane legionem quae Graeciam Thraciamque praeciperet, ne eas Pescennius occuparet. sed iam Byzantium Niger tenebat. Perinthum etiam Niger uolens occupare plurimos de exercitu interfecit atque ideo hostis cum Aemiliano est appellatus, cumque Seuerum ad participatum uocaret contemptus est. promisit sane Nigro tutum exilium, si uellet. Aemiliano autem non ignouit. Aemilianus dehinc uictus in Hellesponto a Seueri ducibus Cyzicum primum confugit atque inde in aliam ciuitatem in qua eorum iussu occisus est. fusae sunt item copiae ab iisdem ducibus etiam Nigri.

- 9 His auditis ad senatum Seuerus quasi confectis rebus litteras misit. dein confluxit cum Nigro eumque apud Cyzicum interemit caputque eius pilo circumtulit. filios Nigri post hoc, quos suorum liberorum cultu habuerat, in exilium cum matre misit. litteras ad senatum de uictoria dedit. neque quemquam senatorum, qui Nigri partium fuerant, praeter unum supplicio adfecit. Antiochensibus iratior fuit, quod et administrantem se in oriente riserant et Nigrum etiam uictum iuerant. denique multa his ademit. Neapolitanis etiam Palaestinensibus ius ciuitatis tulit, quod pro Nigro diu in armis fuerunt. in multos sane animaduertit praeter ordinem senatorium, qui Nigrum fuerant secuti. multas etiam ciuitates eiusdem partis iniuriis adfecit et damnis. eos senatores occidit, qui cum Nigro militauerant ducum uel tribunorum nomine. deinde circa Arabiam plura gessit Parthis etiam in dicionem redactis nec non etiam Adiabenis, qui quidem omnes cum Pescennio senserant. atque ob hoc reuersus triumpho delato appellatus est Arabicus Adiabenicus Parthicus. sed triumphum respuit ne uideretur de ciuili triumphare uictoria. excusauit et Parthicum nomen ne Parthos lacesseret.

1 accepit *C*   3 thraciamque *B*   4 byzantium *C*   11 iusu *B*
 12 hisdem *C*   14 deinde *P(?)*   19 antiochensibus *C*   20 orientem *C*
 uictu *uulgo*   23 sane *Iord.*: se *C*, seueri *Salm.*   28 adiauenis *C*, corr. *p*   30 adiauenicus *C*, corr. *p*   32 lacesserat *B*

Redeunti sane Romam post bellum ciuile Nigri aliud bel- 10
 lum ciuile Clodii Albini nuntiatum est qui rebellauit in Gallia.
 quare postea occisi sunt *filii eius* cum matre. Albinum igitur
 statim hostem iudicauit et eos qui ad illum mollius uel scri-
 5 pserunt uel rescripserunt. et cum iret contra Albinum, in
 itinere apud Viminacium filium suum maiorem Bassianum ad-
 posito Aurelii Antonini nomine Caesarem appellauit, ut fra-
 trem suum Getam ab spe imperii quam ille conceperat sum-
 moueret. et nomen quidem Antonini idcirco filio adposuit,
 10 quod somniauerat Antoninum sibi successurum. unde Getam
 etiam quidam Antoninum putant dictum, ut et ipse succe-
 deret in imperio. aliqui putant idcirco illum Antoninum ap-
 pellatum, quod Seuerus ipse in Marci familiam transire uo-
 luerit. et primo quidem ab Albinianis Seueri duces uicti sunt.
 15 tunc sollicitus cum consuleret a Pannonicianis auguribus, com-
 perit se uictorem futurum, aduersarium uero nec in potestatem
 uenturum neque euasurum, sed iuxta aquam esse periturum.
 multi statim amici Albini deserentes uenere, multi duces capti
 sunt, in quos Seuerus animaduertit.

20 Multis interim uarie gestis in Gallia primo apud Tinur- 11
 tium contra Albinum felicissime pugnauit Seuerus. cum qui-
 dem ingens periculum equi casu adiit, ita ut mortuus ictu
 plumbeae crederetur, ita ut alius iam paene imperator ab
 exercitu deligeretur. eo tempore lectis actis quae de Clodio
 25 Celsino laudando, qui Hadrumetinus et adfinis Albini erat,
 facta sunt, iratus senatui Seuerus, quasi hoc Albino senatus
 praestitisset, Commodum inter diuos referendum esse censuit,
 quasi hoc genere se de senatu posset ulcisci. primusque inter
 milites diuum Commodum pronuntiauit idque ad senatum
 30 scripsit addita oratione uictoriae. senatorum deinde qui in

2 clodi B   3 filii eius *add. Iord., cf. c. 11 extr. et uita Alb. 9, filii*
Nigri uulgo   6 uimi**nacium (*eras. na*) P   9 quidam B   14 albinia-
 nis p, albiniani P, albiani B   15 pannonicianis *Salm.: pannoniciaeis C*
 18 albinum *uulgo*   20 tinurtium P, dinurtium B: Trinurtium *uulgo,*
Triurtium alii u. Tillemont hist. des empereurs III, 600   22 cadit C
 24 delegeretur B, diligeretur P   25 adrumetinus C

bello erant interempti cadauera dissipari iussit. deinde Albinus corpore adlato paene seminecis caput abscidi iussit, Romamque deferri idque litteris prosecutus est. uictus est Albinus die XI kal. Mart. reliquum autem cadauer eius ante domum propriam exponi ac denudari iussit. equum praeterea ipse residens supra cadauer Albinus egit, expauescentemque admonuit et effrenatum ut audacter protereret. addunt alii quod idem cadauer in Rhodanum abici praecepit, simul etiam uxoris liberorumque eius.

- 12 Interfectis innumeris Albinus partium uiris, inter quos multi principes ciuitatis, multae feminae inlustres fuerunt, omnium bona publicata sunt aerariumque auxerunt. cum et Hispanorum et Gallorum procures multi occisi sunt. denique militibus tantum stipendiorum quantum nemo principum dedit. filiis etiam suis ex hac proscriptione tantum reliquit quantum nullus imperatorum, cum magnam partem auri per Gallias per Hispanias per Italiam, imperator iam fecisset. tuncque primum priuatarum rerum procuratio constituta est. multi sane post Albinum fidem ei seruantes bello a Seueris superati sunt. eodem tempore etiam legio Arabica defecisse ad Albinum nuntiata est. ultus igitur grauiter Albinianam defectionem interfectis plurimis, genere quoque eius extincto, iratus Romanam et populo et senatoribus uenit. Commodum in senatu et contione laudauit, deum appellauit, infamibus displicuisse dixit, ut appareret eum apertissime furere. post hoc de sua clementia disseruit, cum crudelissimus fuerit, et senatores infra scriptos occiderit.

- 13 Occidit autem sine causae dictione hos nobiles Mummius Secundinus, Asellius Claudianus, Claudius Rufus, Vitalius Victorinus, Papius Faustus, Aelius Celus, Iulius Rufus, Lollius Proculus, Aurunculeius Cornelianus, Antoninus

2 adlata *C* ante corr. caput *B* 3 litteras *B* est om. *B*
 4 kl. mar. *B*, kal. marti *P* 5 denudari *Obrechtus*: diuidere *C*, diuideri *Salm.* 7 et effrenatum ut *Salm.*: ut et effrenatum *C*, ut effrenatus uulgo 8 quo quidem ante corr. *B* hrodanum *B* 18 constituta *P*, ante corr. *B* 23 in (ei ante corr. *B*) senatum et contionem *C*

Balbus, Postumius Seuerus, Sergius Lustralis, Fabius Paulinus, Nonius Gracchus, Masticus Fabianus, Casperius Agrippinus, Ceionius Albinus, Claudius Sulpicianus, Memmius Rufinus, Casperius Aemilianus, Cocceius Verus, 5 Erucius Clarus, L. Stilonem, Clodius Rufinus, Egnatuleius Honoratus, Petronius Iunior, Pescennius Festus et Veratianus et Aurelianus et Materialis et Iulianus et Albinus, Cerellius Macrinus et Faustianus et Iulianus, Herennius Nepotes, Sulpius Canus, Valerius Catullinus, 10 Nouius Rufus, Claudius Arabianus, M. Asellionem. horum igitur tantorum ac tam illustrium uirorum — nam multi in his consulares, multi praetorii, omnes certe summi uiri fuere — interfector ab Afris ut deus habetur. Cincius Seuerus calumniatus est quod se ueneno adpetisset, atque 15 ita interfecit. Narcissus dein Commodi strangulatorem leonibus obiecit. multos praeterea obscuro loco homines interemit, praeter eos quos uis proelii absumpsit.

Post haec cum se uellet commendare hominibus uehicularium munus a priuatis ad fiscum traduxit. Caesarem dein 20 Bassianum Antoninum a senatu appellari fecit decretis imperatoriis insignibus. rumore deinde belli Parthici extincti patri, matri, auo et uxori priori per se statuas conlocauit. Plautianum ex amicissimo cognita eius uita ita odio habuit, ut et hostem publicum appellaret et depositis statuibus eius per 25 orbem terrae graui eum insigniret iniuria, iratus praecipue, quod inter propinquorum et adfinium Seueri simulacra suam statuam ille posuisset. Palaestinis poenam remisit quam ob causam Nigri meruerant. postea iterum cum Plautiano in gratiam rediit et ueluti ouans urbem ingressus Capitolium petiit. 30 quamuis et ipsum procedenti tempore occiderit. Getae minori filio togam uirilem dedit, maiori Plautiani filiam uxorem iunxit.

2 nonnius graccum C   4 casperi C, corr. p   8 faustinum ante corr. B   9 Sulpicius uulgo   15 ita om. B   17 ius uulgo adsumpsit B   21 extincti Iord.: extiti C, extincto uulgo   22 pari B   26 sua statum B ante corr.   28 nigro C   plautio C   29 redit (—iit in ras. P) C   ingressum P   petit C   31 iunxit C

hi qui hostem publicum Plautianum dixerant deportati sunt. ita omnium rerum semper quase naturali lege mutatio est. filios dein consules designavit. Getam fratrem extulit. profectus dehinc ad bellum Parthicum est edito gladiatorio munere et congiario populo dato. multos inter haec causis uel ueris uel simulatis occidit. damnabantur autem plerique cur iocati essent, alii cur tacuissent, alii cur pleraque figurate dixissent, ut esset imperator uere nominis sui, uere Pertinax, uere Seuerus.

- 15 Erat sane in sermone vulgari Parthicum bellum adfectare¹⁰ Septimium Seuerum gloriae cupiditate non aliqua necessitate deductum. traiecto denique exercitu a Brundisio continuato itinere uenit in Syriam Parthosque summouit. sed postea in Syriam rediit ita ut se pararet ac bellum Parthis inferret. inter haec Pescennianas reliquias Plautiano auctore persequere¹⁵ batur, ita ut nonnullos etiam ex amicis suis quasi uitae suae insidiatores appeteret. multos etiam quasi Chaldaeos aut uates de sua salute consuluissent interemit, praecipue suspectus unum quemque idoneum imperio, cum ipse paruulos adhuc filios haberet, idque dici ab his uel crederet uel audiret qui²⁰ sibi augurabantur imperium. denique cum occisi essent nonnullis Seuerus se excusabat, et post eorum mortem negabat fieri iussisse quod factum est. quod de Laeto praecipue Marius Maximus dicit. cum soror sua Leptitana ad eum uenisset uix Latine loquens, ac de illa multum imperator erubesceret,²⁵ dato filio eius lato clauo atque ipsi multis muneribus redire mulierem in patriam praecepit, et quidem cum filio qui breui uita defunctus est.

- 16 Aestate igitur iam exeunte Parthiam ingressus Ctesiphon-

1 hii *B*   2 quase *P*, qua se *B*, quasi *p*   3 profectos *C*, corr. *p*
 5 dato post congiario eras. in *P*   6 cur] cum *p*   7 figurate *Iord.*
 (et sic excerpta *Pal.*): figurata *C*   8 esse *P*   ut quod esset *Casaub.*,
 ut ecce *Gruter.*   12 trahecto *B* ante corr.   14 redit *C*   17 cal-
 deos *B*   18 suspectus *Salm.*: suspectos *C*   19 fuit inoneum in *P*
 21 nonnulli *P* uulgo   27 quibus seui (reui ante corr.) *C*: qui breuis
 aevi *Salm.*   29 thesifontem *C*, ex +hesifontem corr. *B*

tem pulso rege peruenit et cepit hiemali prope tempore — quod in illis regionibus melius per hiemem bella tractantur —, cum herbarum radicibus milites uiuerent atque inde morbos aegritudinesque contraherent. quare cum obsistentibus
 5 Parthis fluente quoque per insuetudinem cibi aluo militum, longius ire non posset, tamen perstitit et oppidum cepit et regem fugauit et plurimos interemit et Parthicum nomen meruit. ob hoc etiam filium eius Bassianum Antoninum qui Caesar appellatus iam fuerat annum XIII agentem parti-
 10 cipem imperii dixerunt milites. Getam quoque, minorem filium, Caesarem dixerunt, eundem Antoninum, ut plerique in litteras tradunt, appellantes. harum appellationum causa donatium militibus largissimum dedit, concessa omni praeda oppidi Parthici, quod milites quaerebant. inde in Syriam
 15 rediit uictor et Parthicus. deferentibus sibi patribus triumphum idcirco recusauit quod consistere in curru affectus articulari morbo non posset. filio sane concessit ut triumpharet. cui senatus Iudaicum triumphum decreuerat idcirco quod et in Syria res bene gestae fuerant a Seuero. dein cum Antio-
 20 chiam transisset data uirili toga filio maiori secum eum consulem designauit et statim in Syria consulatum inierunt. post hoc dato stipendio cumulatior militibus Alexandriam petiit.

In itinere Palaestinis plurima iura fundauit. Iudaeos fieri 17
 25 sub graui poena uetuit. idem etiam de Christianis sanxit. deinde Alexandrinis ius buleutarum dedit, qui sine publico consilio ita ut sub regibus ante uiuebant, uno iudice contenti quem Caesar dedisset. multa praeterea his iura mutauit. iu-
 cundam sibi peregrinationem hanc propter religionem dei Sara-
 30 pidis et propter rerum antiquarum cognitionem et propter

3 herbarum *uulgo*: culparum *C* 5 albo *C* 7 ac primo loco *P* (?)
 8 hoc *om. C* 12 appellante *C* horum appellationum (— ne ante
corr.) *B* 15 redit *C* parthicus *C*, Parthicum *uulgo*, *distinxit Momms.*
 16 cursu affectos *B*, ante *corr. P* 17 sane *B* in *mg.* 18 idcirco
 recusauit quod consistere res *B* ante *corr.* 19 antiochia *B* 23 petit *C*
 24 fundicuit *B*, ante *corr. P* 25 cristianis *P* sanxit *B* 28 quem
add. p dedit *B* ante *corr.*

nouitatem animalium uel locorum fuisse Seuerus ipse postea semper ostendit. nam et Memphim et Memnonem et pyramides et labyrinthum diligenter inspexit. et quoniam longum est minora persequi, huius magnifica illa. quod uicto et occiso Iuliano praetorianas cohortes exauctorauit, Pertinacem contra militum uoluntatem in deos retulit, Saluii Iuliani decreta iussit aboleri. quod non optinuit. denique cognomentum Pertinacis non tam ex sua uoluntate quam ex morum parsimonia uidetur habuisse. nam et infinita multorum caede crudelior habitus et, cum quidam ex hostibus eidem se suppliciter optulisset dixissetque illi 'quid factururus esses?' non mollitus tam prudente dicto interfici eum iussit. fuit praeterea delendarum cupidus factionum, prope a nullo congressu digressus nisi uictor.

- 18 Persarum regem Abgarum subegit. Arabas in dicionem accepit. Adiabenos in tributarios coegit. Britanniam, quod maximum eius imperii decus est, muro per transversam insulam ducto utrimque ad finem Oceani muniuit. unde etiam Britannici nomen accepit. Tripolim, unde oriundus erat, contusis bellicosissimis gentibus securissimam reddidit ac populo Romano diurnum oleum gratuitum † et facundissimum in aeternum donauit. idem cum implacabilis delictis fuit tum ad erigendos industrios quosque iudicii singularis. philosophiae ac dicendi studiis satis deditus, doctrinae quoque nimis cupidus, latro-num ubique hostis. uitam suam priuatam publicamque ipse

1 bello eorum C: Nileorum Salm. belleorum in P esse perperam testatus
 2 memfim C nemnonem B ante corr. pyramides C 4 minorem P ante corr.
 6 uoluntatem militum B salutem C 7 cognomentum P ante corr.
 8 quam ex] ac Salm. parsimonia B ante corr.
 11 optulissetque dixisset ille quod factururus est non est mollitus C:
 illi quid factururus es (esses Momms.) cum Regio et Puteano Casaub., cetera corr. uulgo
 13 digressus add. Casaub. cl. Victore Caes. 20, 14 'ut a nullo congressu nisi uictor discesserit'
 16 adiauenas C brittanniam C
 18 utrumque C 19 brittannici C 20 p. r. C, pacem ante Casaub.
 21 diurnum cum Regio et Puteano Casaub.: diuturnam C et fecundissimum agrum Casaub., ei iucundissimum in aeternum Momms. 22 erigendos uulgo
 23 iudiciis C siggulis P ante corr.

composuit ad fidem, solum tamen uitium crudelitatis excusans. de hoc senatus ita iudicauit illum aut nasci non debuisse aut mori, quod et nimis crudelis et nimis utilis rei publicae uideretur. domi tamen minus cautus, qui uxorem Iuliam famosam adulteriis tenuit ream etiam coniurationis. idem cum pedibus aeger bellum moraretur idque milites anxie ferrent eiusque filium Bassianum qui una erant Augustum fecissent, tolli se atque in tribunal ferri iussit, adesse deinde omnes tribunos centuriones duces et cohortes quibus auctoribus id
 10 acciderat, sisti deinde filium qui Augusti nomen acceperat. cumque animaduerti in omnes auctores facti praeter filium iuberet, rogareturque omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait 'tandem sentitis caput imperare non pedes.' huius dictum est, cum eum ex humili per litterarum
 15 et militiae officia ad imperium plurimis gradibus fortuna duxisset, 'omnia' inquit 'fui et nihil expedit.'

Periit Eboraci in Britannia subactis gentibus quae Bri- 19
 tanniae uidebantur infestae anno imperii XVIII, morbo grauissimo extinctus iam senex. reliquit filios duos Antoninum Bassianum et Getam cui et ipsi in honorem M. Antonini nomen inposuit. inlatus sepulchro M. Antonini, quem ex omnibus imperatoribus tantum coluit, ut et Commodum in diuos referret et Antonini nomen omnibus deinceps quasi Augusti adscribendum putaret. ipse a senatu agentibus liberis
 20 qui ei funus amplissimum exhibuerant, inter diuos est relatus. opera publica praecipua eius extant septizonium et thermae Seuerianae eiusdemque etiam balneae in transtibe-

1 excussans B 3 non mori *uulgo* 5 ream *Salm. e Victore 20, 23: eam C, consciam (post coniur.) uulgo* 10 accederat C 12 quem C 16 inquit C 17 periit C eboraci B, aeboraci *es aen. P* britannia C britanniae B 21 inlegatus C, quod *Salm. retinuit* 23 diuus B *ante corr.* deinceps omnibus B 24 ipsi P *ante corr.* liberis qui *Salm.:* liberisque C 25 eius b ipsi a senatu, a gentilibus liberisque eius funus a. exhibitum fuit atque *uulgo* 26 praecipua *Salm., praecipuae C* septizonium P(?) B *cf. p. 137, 21* 27 eiusdemque B, eius denique P(?) *uulgo* balneae *Becker de Roma vet. muris atque portis p. 129: ianae P, iane B, iannae uel iani uulgo*

- nouitatem animalium uel locorum fuisse Seuerus ipse postea semper ostendit. nam et Memphim et Memnonem et pyramides et labyrinthum diligenter inspexit. et quoniam longum est minora persequi, huius magnifica illa. quod uicto et occiso Iuliano praetorianas cohortes exauctorauit, Pertinacem contra militum uoluntatem in deos retulit, Saluii Iuliani decreta iussit aboleri. quod non optinuit. denique cognomentum Pertinacis non tam ex sua uoluntate quam ex morum parsimonia uidetur habuisse. nam et infinita multorum caede crudelior habitus et, cum quidam ex hostibus eidem se suppliciter optulisset dixissetque illi 'quid facturus esses?' non mollitus tam prudente dicto interfici eum iussit. fuit praeterea delendarum cupidus factionum, prope a nullo congressu digressus nisi uictor.
- 18 Persarum regem Abgarum subegit. Arabas in dicionem accepit. Adiabenos in tributarios coegit. Britanniam, quod maximum eius imperii decus est, muro per transversam insulam ducto utrimque ad finem Oceani muniuit. unde etiam Britannici nomen accepit. Tripolim, unde oriundus erat, contusis bellicosissimis gentibus securissimam reddidit ac populo Romano diurnum oleum gratuitum † et facundissimum in aeternum donauit. idem cum inplacabilis delictis fuit tum ad erigendos industrios quosque iudicii singularis. philosophiae ac dicendi studiis satis deditus, doctrinae quoque nimis cupidus, latro-num ubique hostis. uitam suam priuatam publicamque ipse

1 bello eorum C: Nileorum Salm. belleorum in P esse perperam testatus
 2 memfim C nemnonem B ante corr. pyramides C 4 minorem P ante corr.
 6 uoluntatem militum B saluti C 7 cognomentum P ante corr.
 8 quam ex] ac Salm. passimonia B ante corr.
 11 optulissetque dixisset ille quod facturus est non est mollitus C:
 illi quid facturus es (esses Momms.) cum Regio et Puteano Casaub., cetera corr. uulgo
 13 digressus add. Casaub. cl. Victore Caes. 20, 14 'ut a nullo congressu nisi uictor discesserit'
 16 adiauenas C brittanniam C
 18 utrumque C 19 brittannici C 20 p. r. C, pacem ante Casaub.
 21 diurnum cum Regio et Puteano Casaub.: diuturnam C et fecundissimum agrum Casaub., ei iucundissimum in aeternum Momms.
 22 eligendos uulgo 23 iudiciis C siggulis P ante corr.

composuit ad fidem, solum tamen uitium crudelitatis excusans. de hoc senatus ita iudicauit illum aut nasci non debuisset aut mori, quod et nimis crudelis et nimis utilis rei publicae uideretur. domi tamen minus cautus, qui uxorem Iuliam famosam adulteriis tenuit ream etiam coniurationis. idem cum pedibus aeger bellum moraretur idque milites anxie ferrent eiusque filium Bassianum qui una erant Augustum fecissent, tolli se atque in tribunal ferri iussit, adesse deinde omnes tribunos centuriones duces et cohortes quibus auctoribus id
 10 acciderat, sisti deinde filium qui Augusti nomen acceperat. cumque animaduerti in omnes auctores facti praeter filium iuberet, rogareturque omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait 'tandem sentitis caput imperare non pedes.' huius dictum est, cum eum ex humili per litterarum
 15 et militiae officia ad imperium plurimis gradibus fortuna duxisset, 'omnia' inquit 'fui et nihil expedit.'

Periit Eboraci in Britannia subactis gentibus quae Bri- 19
 tanniae uidebantur infestae anno imperii XVIII, morbo gravissimo extinctus iam senex. reliquit filios duos Antonium Bassianum et Getam cui et ipsi in honorem M. Antonini nomen inposuit. inlatus sepulchro M. Antonini, quem ex omnibus imperatoribus tantum coluit, ut et Commodum in diuos referret et Antonini nomen omnibus deinceps quasi Augusti adscribendum putaret. ipse a senatu agentibus liberis
 20 qui ei funus amplissimum exhibuerant, inter diuos est relatus. opera publica praecipua eius extant septizonium et thermae Seuerianae eiusdemque etiam balneae in transtibe-

1 excussans B 3 non mori *uulgo* 5 ream *Salm. e Victore 20, 23:*
 eam C, consciam (*post coniu.*) *uulgo* 10 accederat C 12 quem
 quem C 16 inquit C 17 perit C 18 eboraci B, aeboraci *ex*
aeu. P brittannia C brittanniae B 21 inlegatus C, quod *Salm.*
retinuit 23 diuus B *ante corr.* deinceps omnibus B 24 ipsi
P ante corr. liberis qui *Salm.:* liberisque C 25 eius b ipsi a
 senatu, a gentilibus liberisque eius funus a. exhibitum fuit atque *uulgo*
 26 praecipua *Salm.*, praecipue C septizonium P(?) B *cf. p. 137, 21*
 27 eiusdemque B, eius denique P(?) *uulgo* balneae *Becker de Romae*
uet. muris atque portis p. 129: ianae P, iane B, ianuæ uel iani *uulgo*

- rina regione ad portam nominis sui, quarum forma inter-
 cidens statim usum publicum inuidit. iudicium de eo post
 mortem magnum omnium fuit, maxime quod diu nec a filiis
 eius boni aliquid rei publicae uenit, et postea inuadentibus
 multis rem publicam res Romana praedonibus direptui fuit.⁵
 hic tam exiguis uestibus usus est, ut uix tunica eius aliquid
 purpurae haberet et cum hirta chlamyde humeros uelaret. cibi
 parcissimus, leguminis patrii auidus, uini aliquando cupidus,
 carnis frequenter ignarus. ipse decorus, ingens, promissa barba,
 cano capite et crispo, uultu reuerendus, canorus uoce, sed¹⁰
 Afrum quiddam usque ad senectutem sonans, ac multum post
 mortem amatus, uel inuidia deposita uel crudelitatis metu.
- 20 Legisse me apud Aelium Maurum Phlegontis Hadriani
 libertum memini Septimium Seuerum inmoderatissime cum
 moreretur laetatum, quod duos Antoninos pari imperio rei¹⁵
 publicae relinqueret, exemplo Pii qui Verum et Marcum An-
 toninos per adoptionem filios rei publicae reliquit, hoc melius,
 quod ille filios per adoptionem, hic per se genitos rectores
 Romanae rei publicae daret, Antoninum scilicet Bassianum,
 quem ex priore matrimonio susceperat, et Getam, *quem de*²⁰
Julia genuerat. sed illum multum spes fefellit. nam unum
 parricidium alterum sui mores rei publicae inuiderunt san-
 ctumque illud nomen in nullo diu bene mansit. et reputanti
 mihi, Diocletiane Auguste, neminem facile magnorum uirorum
 optimum et utilem filium reliquisse satis claret. denique aut²⁵
 sine liberis uiri interierunt aut tales habuerunt plerique, ut
 21 melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere. et
 ut ordiamur a Romulo hic nihil liberorum reliquit, nihil Numa
 Pompilius quod utile posset esse rei publicae. quid Camillus?
 num sui similes liberos habuit? quid Scipio? quid Catones,³⁰

4 reip. *C* 5 remp. *C* 6 tamen *B* uixit *C*: uix et *Salm.*
 7 et *om. B* clamyde umero ualeret *C* 10 referendus *B ante corr.*
 13 helium *C* Maurum] marcum *P ante corr.* Ha. liberti libertum *Salm.*
 17 reliquit *C* 20 quem] quidem *C* quem *om. C* 24 facile *Iord.:*
facere prope C, fere (del. prope) Salm., prope uulgo 26 uiri] ueris
Salm. 27 discederet *B* 28 reliquit *C*

qui magni fuerunt? iam uero quid de Homero, Demosthene, Vergilio, Crispo, [et] Terentio, Plauto ceterisque aliis loquar? quid de Caesare? quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos non habere? quid de Augusto, qui nec adoptiuum bonum
 5 filium habuit, cum illi eligendi potestas fuisset ex omnibus? falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. sed ut omittamus adoptiuos ne nobis Antonini Pius et Marcus numina rei publicae occurrant, ueniamus ad genitos. quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reli-
 10 quisset heredem? quid Seuero Septimio, si Bassianum nec genuisset? qui statim insimulatum fratrem insidiarum contra se cogitatarum, parricidiali etiam figmento interemit. qui nouercam suam — et quid nouercam? matrem quin immo, in cuius sinu Getam filium eius occiderat, uxorem duxit. qui
 15 Papinianum iuris asylum et doctrinae legalis thesaurum quod parricidium excusare noluisse occidit, et praefectum quidem, ne homini per se et per scientiam suam magno deesset dignitas. denique ut alia omittam ex huius moribus factum puto, ut Seuerus tristior uir ad omnia, immo etiam crudelior, pius et
 20 dignus deorum altaribus duceretur. qui quidem diuinam Salustii orationem, qua Micipsa filios ad pacem hortatur, ingrauius morbo misisse filio dicitur maiori, idque frustra † et hominem tantum ualetudine. uixit denique in odio populi diu Antoninus, nomenque illud uenerabile diu minus ama-
 25 tum est. quamuis et uestimenta populo dederit, unde Caracallus est dictus, et thermas magnificentissimas fecerit. extat sane Romae Seueri porticus gesta eius exprimens a filio quantum plurimi docent structa.

Signa mortis eius haec fuerunt. ipse somniavit quattuor 22

1 demostene C 2 et del. Peterus terrentio C 3 quis olim Eys.
 5 elegendi C 7 diligendo C 12 parricidiali B 13 suam — nouercam om. uulgo 15 regalis C 17 deesset et Bp, deesse et P: et del. Iord. 18 ut om. C 20 diuinam uulgo: diu immo C salusti B, salusti B: Sall. Iug. 10 21 mihi ipsa B, ante corr. P
 22 frustra C 23 et hominem tantum ualetudine C: et minitante ualetudine coni. Iord. populo C 24 illud sanctum ac uenerabile uulgo
 27 quamplurimo decore interpolati codd.

aquilis et gemmato curru praeuolante nescio qua ingenti humana specie ad caelum esse raptum, cumque raperetur octoginta et nouem numeros explicuisse — ultra quot annos ne unum quidem annum uixit, nam ad imperium senex uenit — cumque positus esset in circulo ingenti aereo, diu solus et destitutus stetit cum uereretur autem ne praeceps rueret, a Ioue se uocatum uidit atque inter Antoninos locatum. die circensium cum tres Victoriolae more solito essent locatae gypseae cum palmis, media quae ipsius nomine adscriptum orbem tenebat uento icta de podio stans decedit et humi constitit, ea quae Getae nomine inscripta erat corrui et omnis comminuta est, illa uero quae Bassiani titulum praeferebat amissa palma uenti turbine uix constitit. † post murum apud uallum missum in Britannia cum ad proximam mansionem rediret non solum uictor sed etiam in aeternum pace fundata uoluens animo, quid ominis sibi occurreret, Aethiops quidam e numero militari clarae inter scurras famae et celebratorum semper iocorum cum corona e cupressu facta eidem occurrit. quem cum ille iratus remoueri ab oculis praecepisset, et coloris eius tactus omine et coronae, dixisse ille dicitur ioci causa ‘totum fuisti, totum uicisti, iam deus esto uictor.’ et in ciuitatem ueniens cum rem diuinam uellet facere primum ad Bellonae templum ductus est errore haruspici rustici, deinde hostiae furuae sunt adplicitae. quod cum esset aspernatus atque ad Palatium se reciperet, negligentia ministrorum nigrae hostiae usque ad limen domus Palatinae imperatorem secutae sunt.

23 Sunt per plurimas ciuitates opera eius insignia. magnum uero illud in uita eius, quod Romae omnes aedes publicas quae uitio temporum labebantur instaurauit, nusquam prope suo nomine adscripto, seruatis tamen ubique titulis conditorum.

5 aereo *Momms.* 6 reueret *C ante corr.* 10 stans *post* humi *tra-*
iecit Peterus 11 ea quae *Iord.:* aquae *C,* atquae *p,* eaque quae
uulgo erant *C ante corr.* 13 constituit *B* maurum *C* apud
aut Salm. 14 brittannia *C* 16 uoluens *p,* uolens *C* 18 idem *C*
20 omine *p,* homines *C* 21 in *om. B, s. lin. P* 23 terrore *C* 25 ne-
glegentiae *B* 26 eiusque *C:* et usque *Salm.* 27 uita *Salm.:* ciui-
tate *C* 29 templorum *B* instaurabit *C, corr. p*

moriens septem annorum canonem, ita ut cotidiana septuaginta quinque milia modiorum expendi possent, reliquit, olei uero tantum, ut per quinquennium non solum *urbis* usibus sed et totius Italiae quae oleo eget sufficeret. ultima uerba
 5 eius dicuntur haec fuisse 'turbatam rem publicam ubique accepi, pacatam etiam Britannis relinquo, senex ac pedibus aeger firmum imperium Antoninis meis relinquens, si boni erunt, inbecillum, si mali.' iussit deinde signum tribuno dari 'laboremus', quia Pertinax quando in imperium adscitus est
 10 signum dederat 'mitemus.' Fortunam deinde regiam, quae comitari principes et in cubiculis poni solebat, geminare statuerat, ut sacratissimum simulacrum utrique relinqueret filiorum. sed cum uideret se perurgeti sub hora mortis, iussisse fertur ut alternis diebus apud filios imperatores in cubiculis
 15 Fortuna poneretur. quod Bassianus prius contempsit quam faceret parricidium.

Corpus eius a Britannia Romam usque cum magna pro-24 uincialium reuerentia susceptum est, quamvis aliqui urnulam auream tantum fuisse dicant Seueri reliquias continentem
 20 eandemque Antoninorum sepulchro inlatam, cum Septimius illic, ubi uita functus est, esset incensus. cum septizonium faceret nihil aliud cogitauit, quam ut ex Africa uenientibus suum opus occurreret, et nisi absente eo per praefectum urbis medium simulacrum eius esset locatum, aditum Palatinis
 25 aedibus, id est regium atrium, ab ea parte facere uoluisse perhibetur. quod etiam post Alexander cum uellet facere ab haruspicibus dicitur esse prohibitus, cum hoc sciscitans non litasset.

1 anonem *b* cottidiana *P* septuagena quina *Casaub.* 2 modium *B* reliquid *C* 3 urbis *add. uulgo* 5 remp. *C* 6 britannis *C* ac] hec *C* 7 imitatur *Sallustium Iug. 10, 6* 12 utrumque *C* 13 perurgueri *C* 17 britannia *P*, brittania *B* usque *B in mg.* 20 eademque *B*, eademque *P* septimus *B*: Septimius Pertinax Seuerus *uulgo* 21 septizodium *C cf. p. 133, 26 Beckerus Top. p. 435* 23 eo per] opere *C* 27 aruspibus *B* scissitans *C* AELI SPARTIANI SEVERVS EXPLICIT INCIPIT PESCENNIVS NIGER
C ad diocletian aug in mg. add. p

AELII SPARTIANI PESCENNIUS NIGER

AD DIOCLETIANVM AVG.

1 Rarum atque difficile est, ut quos tyrannos aliorum uictoria fecerit bene mittantur in litteras. atque ideo uix omnia de his plene in monumentis atque annalibus habentur. primum enim quae magna sunt in eorum honore ab scriptoribus deprauantur, deinde alia supprimuntur, postremo non magna diligentia in eorum genere ac uita requiritur, cum satis sit audaciam eorum et bellum, in quo uicti fuerint ac poenam proferre. Pescennius ergo Niger ut alii tradunt modicis parentibus, ut alii nobilibus fuisse dicitur, patre Annio Fusco matre Lampridia auo curatore Aquini. ex qua familia originem ducebat. quod quidem dubium etiam nunc habetur. hic eruditus mediocriter, moribus ferox, diuitiis inmodicus, uita parcus, libidinis effrenatae ad omne genus cupiditatum, ordines diu duxit multisque ducatibus peruenit, ut exercitus Syriacos iussu Commodi regeret, suffragio maxime athletarum qui Commodum strangulauit, ut omnia tunc fiebant.

2 Is postquam comperit occisum Commodum Iulianum imperatorem appellatum eundemque iussu Seueri et senatus occisum, Albinum etiam in Gallia sumpsisse nomen et ius imperatoris, ab exercitibus Syriacis quos regebat appellatus est.

1 quod *C*   4 honore *Iord.*: honorem *C*, horrorem *Salm.*   5 subprimuntur *B*   6 genera *C*   requiretur *C*   10 lampidria *B*   ex equ(e)stris) or(dinis) familia *Salm.*   12 mediocribus litteris *uulgo* etiam modicus *uulgo*   16 strangulauit *C ante corr.*   19 et ius *Salm.*: eius *C om. uulgo*

imperator, ut quidam dicunt magis in Iuliani odium quam in aemulationem Seueri. huic ob detestationem Iuliani primis imperii diebus ita Romae fautum est a senatoribus dumtaxat qui et Seuerum oderant, ut inter lapidationes execrationesque
 5 omnium 'illi feliciter' optaretur, 'illum principem superi' et 'illum Augustum' populus adclamaret. Iulianum autem ode- rant populares quod Pertinacem milites occidissent et illum imperatorem aduersa populi uoluntate appellassent. denique ingentes ob hoc seditiones fuerunt. ad occidendum autem
 10 Nigrum primipilarem Iulianus miserat stulte ad eum qui haberet exercitus † Seueri posset, proinde quasi qualis libet imperator a primipilario posset occidi. eadem autem dementia etiam Seuero iam principi Iulianus successorem miserat. denique etiam Aquilium centurionem notum caedibus ducum miserat,
 15 quasi imperator tantus a centurione posset occidi. par denique insania fuit quod cum Seuero ex interdicto de imperio egisse fertur ut iure uideretur principatum praeuenisse.

Et de Pescennio Nigro iudicium populi ex eo apparuit, 3 quod cum ludos circenses Iulianus Romae daret, et indiscrete
 20 subsellia circi maximi repleta essent ingentique iniuria populus adfectus esset, per omnes uno consensu Pescennius Niger ad tutelam urbis est expetitus, odio, ut diximus, Iuliani et amore occisi Pertinacis. cum quidem Iulianus dixisse fertur, neque sibi neque Pescennio longum imperium deberi sed
 25 Seuero, qui magis esset odio habendus a senatoribus, militibus, prouincialibus, popularibus. quod probauit. et Pescennius quidem Seuero eo tempore, quo Lugdunensem prouinciam regebat, amicissimus fuit. nam ipse missus erat ad comprehen-
 30 do desertores, qui innumeri Gallias tunc uexabant. in quo officio quod se honeste gessit iucundissimum fuit Seuero, ita ut de eo ad Commodum Septimius referret adserens ne-

5 obtaretur *B*, optarent *uulgo* insuper *uulgo* 10 iulianum *C*,
 corr. *p* 11 posset repetitum esse ex *us. sq.* uidetur *Iord.*, et se tueri
 posset *uulgo* 12 clementia *B* 14 miserator tantus *C*, corr. in
mg. p 17 uidetur *C*, corr. *p* ad principatum peruenisse *uulgo* 20 se
 ante subsellia *add. C* 26 probauit rei euentus *uulgo*

cessarium rei publicae uirum. et re uera in re militari uehementens fuit. numquam sub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorsit. ipse a milite nihil accepit, cum tribunatus ageret, nihil accipi passus est. nam et imperator iam tribunos duos quos constitit stellaturas accepisse lapidibus obrui ab auxiliariis iussit. extat epistula Seueri qua scribit ad Ragonium. Celsum Gallias regentem 'miserum est ut imitari eius disciplinam militarem non possimus quem bello uicimus. milites tui uagantur, tribuni medio die lauant, pro tricliniis popinas habent, pro cubiculis meritoria. saltant, bibunt, cantant et mensuras conuiuiorum uocant [cum] hoc sine mensura potare. haec, si ulla uena paternae disciplinae uiueret, fierent? emenda igitur primum tribunos, deinde militem. quem quam diu timueris tam diu timebis. sed scias — idque de Nigro — militem timere non posse nisi integri fuerint tribuni et duces militum.'

- 4 Haec de Pescennio Seuerus Augusto, adhuc milite Marcus etiam Antoninus ad Cornelium Balbum 'Pescennium mihi laudas, agnosco. nam et decessor tuus eum manu strenuum, uita grauem, et iam tum plus quam militem dixit. itaque misi litteras recitandas ad signa, quibus eum trecentis Armenicis et centum Sarmatis et mille nostris praeesse iussi. tuum est ostendere hominem non ambitione, quod nostris non conuenit moribus, sed uirtute uenisse ad eum locum, quem auus meus Hadrianus, quem Traianus proauus, non nisi exploratissimis dabat.' de hoc eodem Commodus 'Pescennium fortem uirum noui et ei tribunatus iam duos dedi. ducatum mox dabo, ubi per senectutem Aelius Corduenus rem publicam

1 reip. *C* 4 imperator iam *Salm.*: imperatorium *C*, imperator *uulgo* 5 per stellaturas *maluit Salm.* 8 possumus *C* bellum (per *s. s. p*) *P* 9 labant *C ante corr.* 10 bibunt *uulgo*: uiuent *C* 11 mensuris *c. uacant uulgo* cum *del. Salm.*, cum *s. m. potent uulgo* 12 uana *C* uiuere *C*, in nobis uiueret *uulgo*: *Persius sat. I, 103* 'haec fierent, si testiculi uena ulla paterni uiueret in nobis' 14 tamdiu non timeberis *uulgo*, t. non timebit *Momms.* 17 Augusto, *Salm.*: augustus *C* 22 nostris *p*, nostres *C*, nostros *in mg. B* 23 ambitionem *C* 28 senectute melius *P ante corr.*

recusauerit.² haec de eo iudicia omnium fuerunt. Seuerus ipse saepe dixit ignotum se Pescennio, nisi perseueraret. a Commodo denique Pescennius consul declaratus Seueri praepositus est, et quidem irato, quod primipilaribus commendantibus consulatum Niger mereretur. in uita sua Seuerus dicit se priusquam filii sui id aetatis haberent, ut imperare possent, aegrotantem id in animo habuisse ut, siquid forte sibi accidisset, Niger Pescennius eodem et Clodius Albinus succederent. qui ambo Seueri grauissimi hostes extiterunt. unde
 10 apparet quod etiam Seueri de Pescennio iudicium fuerit.

Si Seueri credimus, fuit gloriae cupidus Niger, uita fictus,⁵ moribus turpis, aetatis prouectae, cum in imperium inuasit. ex quo cupiditates eius incusat, proinde quasi Seuerus minor ad imperium uenerit, qui annos suos contrahit, cum decem
 15 octo annis imperauit et octogesimo nono periit. sane Seuerus Heraclitum ad obtinendam Bithyniam misit, Fuluium autem ad occupandos adultos Nigri filios. nec tamen in senatu quicquam de Nigro Seuerus dixit, cum iam audisset de eius imperio, ipse autem proficisceretur ad componendum orientis
 20 statum. tantum sane [illud] fecit proficiscens ut legiones ad Africam mitteret, ne eam Pescennius occuparet et fame populum Romanum perurgeret. uidebatur autem id facere posse per Libyam Aegyptumque uicinas Africae, difficili licet itinere ac navigatione. et Pescennius quidem ueniente ad orientem
 25 Seueri Graeciam Thracias Macedoniam interfectis multis industriis uiris tenebat, ad participatum imperii Seuerum uocans. a quo causa eorum quos occiderat cum Aemiliano hostis est appellatus. dein a ducibus Seueri per Aemilianum pugnans uictus est. et cum illi tutum exilium promitteret, si ab armis
 30 recederet, persistens iterum pugnauit et uictus est, atque apud

1 recussauerat *B* se seuerus *C*, sed et seuerus *p* 2 igno-
 torum *B* 7 habuisset *C* 15 imperarit — perierit *uulgo* 16 hera-
 clium *P* (?), cf. *p.* 124, 20 optinendam *B* fulbium *C* 17 senatum *C*
 20 statuam *B* ante corr. illud *del. lord.* 22 perurgeret *C* et ui-
 debatur autem *C*: et *del. lord.*, autem *om. uulgo* 23 libyam *C* dif-
 ficile *B* 24 uenientem *C*, corr. *p* 25 industriis *P*, ante corr. *B*

Cyzicum circa paludem fugiens sauciatus et sic ad Seuerum adductus atque statim mortuus.

- 6 Huius caput circumlatum pilo Romam missum, filii occisi, necata uxor, patrimonium publicatum, familia omnis extincta. sed haec omnia postquam de Albini rebellione cognitum est facta sunt. nam prius et filios Nigri et matrem in exilium miserat. sed exarsit secundo ciuili bello, immo etiam tertio, et factus est durior. tunc [cum] innumeros senatores interemit Seuerus et ab aliis Sullae Punici ab aliis Marii nomen accepit. fuit statura prolixa, forma decorus, capillo in uerticem¹⁰ ad gratiam reflexo, uocis canorae, ita ut in campo loquens per mille passus audiretur, nisi uentus aduersaretur; oris uerecundi et semper rubidi, ceruice adeo nigra, ut quem ad modum multi dicunt ab ea Nigri nomen acceperit; cetera corporis parte candidus et magis pinguis; uini audus, cibi¹⁵ parcus, rei ueneriae nisi ad creandos liberos prorsus ignarus. denique etiam sacra quaedam in Gallia quae castissimis discernuntur consensu publico celebranda suscepit. hunc in Commodianis hortis in porticu curua pictum de musio inter Commodi amicissimos uidemus sacra Isidis ferentem. quibus²⁰ Commodus adeo deditus fuit, ut et caput raderet et Anubim portaret et omnis pausas expleret.

- Fuit ergo miles optimus, tribunus singularis, dux praecipuus, legatus seuerissimus, consul insignis, uir domi forisque conspicuus, imperator infelix. usui denique rei publicae²⁵ sub Seuero homine tetrico esse potuisset, si cum eo esse uoluisset. sed deceptus est consiliis scaeuus Aureliani, qui filias suas eius filiis despondens persistere eum fecit in imperio. hic tantae fuit auctoritatis, ut ad Marcum primum deinde ad Commodum scriberet, cum uideret prouincias facili administrationum³⁰ mutatione subuerti, primum ut nulli ante quin-

1 cizicum *b in lacuna* 8 cum *del. Momms.* 9 sylle *C* 13 quem-
ammodum *C* 17 quae] quase *C* decernunt *C* 19 curba *C* 22 pau-
sas *Salm., ut Carac. 9, cf. Or. Henz. 1885, 5835: paucas C, partes uulgo*
26 potuisse *B* 27 scaeuus *Salm.: sceui C, seueri uulgo* 28 dispon-
dens *C*

quennium succederetur provinciae praesidi uel legato uel proconsuli, quod prius deponerent potestatem quam scirent administrare, deinde ne noui ad regendam rem publicam accederent praeter militares administrationes, intimauit ut assessores, in quibus provinciis adsedissent, in his administrarent. quod postea Seuerus et deinceps multi tenuerunt, ut probant Pauli et Vlpiani praefecturae qui Papiniano in consilio fuerunt, ac postea cum unus ad memoriam alter ad libellos paruisset, statim praefecti facti sunt. huius etiam illud fuit, ut nemo adsideret in sua provincia, nemo administraret Romae nisi Romanus, hoc est oriundus urbe. addidit praeterea consiliariis salaria, ne eos grauarent quibus adsidebant, dicens iudicem nec dare debere nec accipere.

Hic erga milites tanta fuit censura, ut cum apud Aegyptum ab eo limitanei uinum peterent, responderit 'Nilum habetis et uinum quaeritis?' si quidem tanta illius fluminis dulcitus, ut accolae uina non quaerant. idem tumultuantibus his qui a Saracenis uicti fuerant et dicentibus 'uinum non accepimus, pugnare non possumus', 'erubescite' inquit, 'illi qui uos uincunt aquam bibunt.' idem Palaestinis rogantibus ut eorum censitio leuaretur idcirco quod esset grauata, respondit 'uos terras uestras leuari censitione uultis, ego uero etiam aerem uestrum censere uellem.' denique Delphici Apollinis uates in motu rei publicae maximo, cum nuntiaretur tres esse imperatores, Seuerum Septimium, Pescennium Nigrum, Clodium Albinum, consultus quem expediret rei publicae imperare, uersum Graecum huius modi fudisse dicitur

optimus est Fuscus, bonus Afer, pessimus Albus.

ex quo intellectum Fuscum Nigrum appellatum uaticinatione, Seuerum Afrum, Album uero Albinum dictum. nec defuit alia curiositas, qua requisitum est, qui esset obtenturus rem publicam. ad quod ille respondit alium uersum talem

4 intimauit etiam ut *uulgo* 11 romae nisi *uulgo*: nisi romae C
 18 saracenis C 22 censitionem C 23 delfici C 24 immo reip. C
 26 consultum C 29 niger, seuerus, albinus s. lin. p 31 qua
 om. P

fundetur sanguis Albi Nigrique animantis,
 imperium mundi Poena reget urbe profectus.
 item cum quaesitum esset, quis illis successurus esset, re-
 spondisse itidem Graeco uersu dicitur

cui dederint superi nomen habere Pii. 5
 quod omnino intellectum non est, nisi cum Bassianus Anto-
 nini, quod uerum signum Pii fuit, nomen accepit. item cum
 quaereretur, quam diu imperaturus esset, respondisse Graece
 dicitur

bis denis Italum conscendit nauibus aequor, 10
 si tamen una ratis transiliet pelagus.
 ex quo intellectum Seuerum uiginti annos expleturum.

9 Haec sunt, Diocletiane maxime Augustorum, quae de
 Pescennio didicimus ex pluribus libris. non enim facile, ut
 in principio libri diximus, quisquam uitas eorum mittit in ¹⁵
 libros, qui aut principes in re publica non fuerunt aut a se-
 natu appellati non sunt imperatores aut occisi citius ad famam
 uenire nequuerunt. inde quod latet Vindex, quod Piso ne-
 scitur, quod omnes illi, qui aut tantum adoptati sunt aut a
 militibus imperatores appellati, ut sub Domitiano Antonius, ²⁰
 aut cito interempti, uitam cum imperii usurpatione posuerunt.
 sequitur nunc, ut de Clodio Albino dicam, qui quasi socius
 huius habetur quod et pariter contra Seuerum rebellarunt et
 ab eodem uicti atque occisi sunt. de quo ipso neque satis
 clara extant, quia eadem fortuna illius fuit quae Pescennii, ²⁵
 etiam si uita satis dispar. ac nequid ex his quae ad Pescen-
 nium pertinent praeterisse uideamur, licet aliis libris cognosci
 possint, de hoc uates dixerunt quod neque uiuus neque mor-
 tuus in potestatem Seueri uenturus esset sed iuxta aquas illi
 pereundum esset. quod quidem dicunt ipsum Seuerum de ³⁰

1 minantis *uulgo* 10 conscendet *uulgo* aequor in *mg.* B 18 an-
 tonius qui neroni rebellauit ut dicit suetonius *inter lin. p* Piso] ipso B
ante corr. 22 uerba sequitur — 26 dispar *Casaubonus Regii cod. aucto-*
ritate hinc transtulit in finem uitae post uu. fuit talis, *ibique uulgo leguntur:*
retinuit hic cum C Salm. 28 de hoc seuerio septimio C, de hoc
 Pescennio *uulgo*: nomen *insititium deleuit Iord.*

mathesi qua callebat dixisse. nec abfuit responsis ueritas, cum ille inuentus sit iuxta paludem semiuuius.

Hic tantae fuit seueritatis, ut cum milites quosdam in 10 cauco argenteo expeditionis tempore bibere uidisset, iusserit 5 omne argentum summoueri de usu expeditionali, addito eo ut ligneis uasis uterentur. quod quidem illi odium militare concitauit. dicebat enim posse fieri ut sarcinae militares in potestatem hostium uenirent, nec se barbarae nationes argento nostro gloriosiores facerent, cum alia minus apta hosti- 10 cam uiderentur ad gloriam. idem iussit uinum in expeditione neminem bibere sed aceto uniuersos esse contentos. idem pistores sequi expeditionem prohibuit, bucellato iubens milites et omnes contentos esse. idem ob unius gallinacei direptionem decem conmanipulones, qui raptum ab uno come- 15 derant, securi perculti iussit. et fecisset, nisi ab omni exercitu prope usque ad metum seditionis esset rogatus. et cum pepercisset iussit ut denorum gallinaceorum pretia provinciali redderent decem qui simul furto conuixerant, addito eo ut tota in expeditione in conmanipulatione nemo focum fa- 20 ceret, ne umquam recens coctum cibum sumerent, sed pane ac frigidis uescerentur, adpositis speculatoribus qui id curarent. idem iussit ne zona milites ad bellum [item] aureos uel argenteos nummos portarent, sed publice commendarent recepturi post proelia quod dederant, addens liberis 25 eorum et uxoribus heredibus certe reddendum cui uenisset, ne ad hostes aliquid praedae perueniret siquid forte aduersi fortuna fecisset. sed haec omnia, ut se habuerat Commodi temporum dissolutio, aduersa eidem fuere. denique etiamsi nemo fuit qui suis temporibus dux seuerior uideretur, perniciem illi magis ista .... quam mortuo, ubi et inuidia et odium deposita erant, talia exempla ualuerunt.

1 quam callebat *vulgo* didicisse *Casaub.* adfuit *C* 4 cauco *C*, caueo *b* uiuere *C* ante corr. 5 summoui *C*, corr. *p* 21 frigida *B* 22 zonam *m. a. b.* id est *a. Salm.*: item *om. vulgo*, glossam esse in archet. ad uoc. idem adscriptam censet *Iord.* 25 cui *Salm.*: qui *C* uenisset *C*, uenissent *vulgo* 29 ad perniciem *i. m. i.* fuere, quoniam mortuo *Salm.*

- 11 Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum sumpsit ante papilionem, nec sibi umquam uel contra solem uel contra imbres quaesivit tecti suffragium, si miles non habuit. tantum denique belli tempore, ratione militibus demonstrata, sibi et seruis suis uel contubernalibus portauit, quantum a militibus ferebatur. cum seruos suos annona oneraret, ne illi securi ambulant et onusti milites, idque ab exercitu cum suspirio uideretur. idem in contione iurauit se quam diu in expeditionibus fuisset essetque adhuc futurus non aliter egisse acturumque esse quam militem, Marium ante oculos habens et duces tales. nec alias fabulas umquam habuit nisi *de* Annibale ceterisque talibus. denique cum imperatori facto quidam panegyricum recitare uellet, dixit ei 'scribe laudes Marii uel Annibalis uel alius ducis optimi uita functi, et dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. nam uiuentes laudare inrisio est, maxime imperatores a quibus speratur, qui timentur, qui praestare publice possunt, qui possunt necare, qui proscribere. se autem uiuum placere uelle, mortuum etiam laudari.'
- 12 Amauit de principibus Augustum, Vespasianum, Titum, Traianum, Pium, Marcum, reliquos feneos uel uenenatos uocans, maxime tamen *in* historiis Marium et Camillum et Quinctium et Marcium Coriolanum dilexit. interrogatus autem quid de Scipionibus sentiret, dixisse fertur felices illos fuisse magis quam fortes, idque probare domesticam uitam et iuuentutem, quae in utroque nimis speciosa domi fuisset. apud omnes constat quod, si rerum potitus fuisset, omnia correcturus fuit quae Seuerus uel non potuit emendare uel noluit,

1 militare *B* 3 quaesibit *C*, corr. *p* suffugium *Obrechtus* si miles *ed. princeps*: similes *uulgo* 8 contentione *C* 9 esse quae *C* 10 egisse *Salm.*: esset *C*, esse acturum se *uulgo* 11 habens *Iord.*: habentem *C* 12 nisi annibalem (*hann. corr. B*) *C* 14 hannibalis corr. *B* uel alius *Iord.*: cuius *C*, uel alicuius *uulgo* 18 uiuum *P ante corr.* 21 femineos *p* 22 in *add. p* 23 Quinctium (*i. e. Cincinnati*) et Marcium *Iord.*: quintum marcium *C* 26 minus *C* fuisse a. o. constat. quodsi *etc. uulgo* 28 fuit *Iord.*: fuerit *C*, fuerat *uulgo*

et quidem sine crudelitate, immo etiam cum lenitate, sed militari, non remissa et inepta atque ridicula.

Domus eius hodie Romae uisitur in campo Iouis, quae appellatur Pescenniana. in qua simulacrum eius in trichoro
5 constituit statim post annum ex Thebaico marmore, quod ille ad similitudinem sui factum a rege Thebaeorum acceperat. extat etiam epigramma Graecum quod Latine hanc habet sententiam

terror Aegyptiaci Niger astat militis ingens,

10 Thebaidos socius, aurea saecula uolens.

hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma.

hic Antoninis carus et imperio.

Nigrum nomen habet, nigrum formauimus ipsi,

ut consentiret forma, metalle, tibi.

15 quos quidem uersus Seuerus eradi noluit, cum hoc ei et praefecti suggererent et officiorum magistri, addens 'si talis fuit, sciant omnes, qualem uicerimus. si talis non fuit, putent omnes non talem uicisse. immo sic sit, quia fuit talis.'

4 pescenniani *C* quod male tuetur *Salm.* trichoro *P*, thricoro *B*
5 constituit statim post annum *C*: constituit Statius Postumius *Casaub.*, consistit positum *Peterus* 9 Egyptiaci *Casaub.* propter metrum
12 et *add. p* 13 nigram secundo loco *C* PESCENNIVS NIGER
AELI SPARTIANI EXPLICIT (*sequitur Caracalla*) INCIPIT VITA
CLODII ALBINI IVLII CAPITOLINI *C*

IVLII CAPITOLINI CLODIVS ALBINVS

AD CONSTANTINVM AVG.

- 1 Vno eodemque prope tempore post Pertinacem qui auctore Albino interemptus est, Iulianus a senatu Romae Septimius Seuerus ab exercitu in Illyrico, Pescennius Niger in oriente Clodius Albinus in Gallia imperatores appellati sunt. et Clodium quidem Herodianus dicit Seueri Caesarem fuisse. sed cum alter alterum indignaretur imperare, nec Galli ferre possent aut Germaniciani exercitus, quod et ipsi suum specialem principem haberent, undique cuncta turbata sunt. fuit autem Clodius Albinus familia nobili, Hadrumetinus tamen ex Africa. quare sortem illam qua Seuerum laudatum in Pescennii uita diximus ad se trahebat, nolens intellegi 'pessimus albus', quod eodem uersu continebatur quo et Seueri laus et adprobatio Nigri Pescennii. sed priusquam uel de uita eius uel de morte dissero etiam hoc dicendum est quod eum nobilem fecit.
- 2 Nam ad hunc eundem quondam Commodus, cum successorem Albino daret, litteras dederat quibus iusserat ut Caesar esset. exemplum indidi. 'imperator Commodus Clodio Albino. alias ad te publice de successione atque honore tuo misi, sed hanc familiarem et domesticam omnem, ut uides,

1 prope *Salm.*: pro *C* auctor *C* ante corr. 3 Illyrico *uulgo*: syria *C* 4 sunt *om. B* clodius *C* 5 *Herod. II, 15, 3* *Καίσαρα* δὲ αὐτὸν ἀποδείκνυσι (ὁ Σευήρος) seuerum *B* 7 germaniciani *Salm.*: germaniani *C* 9 adrumetinus *B* 10 quae *B* 11 albinus *C* 15 cum eum s. *B* 19 missi *C*, missisem *p*: misissem male defendit *Salm.*

mea manu scriptam. qua tibi do facultatem ut, si necessitas fuerit, ad milites prodeas, et tibi Caesareanum nomen adsumas. audio enim et Septimium Seuerum et Nonium Murcum male de me apud milites loqui, ut sibi parent stationis Augustae procurationem. habebis praeterea cum id feceris dandi stipendii usque ad tres aureos liberam potestatem. quin et super hoc ad procuratores meos litteras misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniae et cum opus fuerit rationalibus dabis, ne te non audiant, cum de aerario uolueris imperare. sane ut tibi insigne aliquod imperialis maiestatis addam, habebis utendi coccinei pallii facultatem, me praesente et ad me et cum mecum fueris habiturus et purpuram, sed sine auro, quia ita et proauus meus Verus, qui puer uita functus est, ab Hadriano qui eum adoptauit accepit.² his litteris acceptis [a Nonio] facere id quod iubebat noluit,³ timens Commodum propter mores suos, quibus rem publicam perdiderat et se dedecorauerat, quandocumque feriendum existimans, ne ipse pariter occideretur. extat denique illius contio, qua cum accepit imperium, et quidem Seueri, ut quidam uolunt, uoluntate firmatum, huius rei memoriam facit. cuius hoc exemplum est 'inuitum me, conmilitiones, ductum ad imperium etiam illud probat, quod Commodum donantem me Caesareano nomine contempsit. sed et uestrae uoluntati et Seueri Augusti parendum est, quia credo sub homine optimo et uiro forti posse bene rem publicam regi.' nec negari potest, quod etiam Marius Maximus dicit, hunc animum Seuero primum fuisse ut siquid ei contingeret Pescennium Nigrum

1 scriptam epistolam dirigo qua *uulgo* 2 Caesareum *uulgo* 6 quin] quia B 8 Amazonio *Eys.* rationalibus B 9 de] te C 11 addam *Iord.*: accedam C, accedat *uulgo* coccini pallei C me praesentem et ad me C: perpetuam et absque me (absque etiam corrector excerptorum Pal.) *Peterus*, me praesidente, eandem *Iord.* 15 a nonio (*cf. supra* u. 3) C, del. *Iord.*, a Commodo *Salm.*, omnino *uulgo* 16 timens odiosum Commodum *uulgo*: umen (amen b) commodum C 17 existimans *Iord.*: eum timens C, om. *uulgo* 19 qua *Iord.*: quam C, quae *uulgo* uolunt uoluntate *Salm.*: uolunt om. C 23 uoluntatis B 25 potest p: potes C 26 quod p, quos C

et Clodium Albinum sibi substitueret. sed postea et filiis iam maiusculis studens et Albini amoru inuidens sententiam mutasse atque illorum utrumque bello oppressisse, maxime precibus uxoris adductus. denique Seuerus eum consulem designauit, quod utique nisi de optimo uiro non fecisset homo in legendis magistratibus diligens.

- 4 Sed ut ad eum redeam fuit, ut dixi, Albinus Hadrumentinus oriundo, sed nobilis apud suos et originem a Romanis familiis trahens, Postumiorum scilicet et Albinorum et Ceioniorum. quae familia hodie quoque, Constantine maxime, nobilissima est et per te aucta et augenda, quae per Gallienum et Gordianos plurimum creuit. hic tamen natus lare modico, patrimonio pertenui, parentibus sanctis, patre Ceionio Postumo, matre Aurelia Messalina, primus suis parentibus fuit. cum exceptus utero, quod contra consuetudinem puerorum, qui nascuntur et solent rubere, esset candidissimus, Albinus est dictus. quod uerum esse patris epistula ad Aelium Bassianum tunc proconsulem Africae data designat, adfinem quantum uidetur eorum ipsorum. epistula Ceionii Postumi ad Aelium Bassianum 'filius mihi natus est VII kal. Decembres' ita candidus statim toto corpore, ut lintheamen quo exceptus est uinceret. quare susceptum eum Albinorum familiae quae mihi tecum communis est dedi, Albini nomine inposito. fac ut rem publicam et te et nos ut facis diligas.
- 5 Hic ergo omnem pueritiam in Africa transegit, eruditus litteris Graecis ac Latinis mediocriter, quod esset animi iam inde militaris et superbi. fertur in scholis saepissime cantasse inter puerulos

2 studens — inuidens C: studentem — inuidentem *uulgo*, fertur 'subaudiendum' dixit Salm. 3 illos utrosque *uulgo* maxime P 4 adductus C, adductum *uulgo* eum et B 7 Adrumeto oriundus *uulgo* 13 pertinui B, corr. b 15 qui cum nascuntur solent Iord. 16 rubore P, ruborem B esse C 17 uerum p: ueri C ad om. B, s. lin. P 18 signat B 19 ceioni C 20 VII Cal. decembres P, VII kl. dec. B 21 quod C 22 meum B 26 ac latinis graecis P ante corr., graecis latinis B, ac Latinis del. Momms. 27 inde Salm.: inte C, om. *uulgo* superbiam C: iam iteratum e u. 27 est. Iord. scholis C

arma amens capio, nec sat rationis in armis,
repetens

arma amens capio.

huic multa imperii signa cum esset natus facta dicuntur. nam
et bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est,
quod mirandum fuit. quae tamen in templo Apollinis Cumani
ab eodem posita iam tribuno diu fuisse dicuntur. quod cum
ille sortem de fato suo tolleret, his uersibus eidem dicitur
esse responsum

10 hic rem Romanam magno turbante tumultu
sistet eques, sternet Poenos Gallumque rebellem.

et in Gallia quidem eum multas gentes domuisse constat.
ipse autem suspicabatur de Seuero sibi praedictum 'sternet
Poenos', quod Septimius Afer esset. fuit et aliud signum fu-
15 turi imperii. nam cum Caesareana familia hoc speciale ha-
buerit, ut paruuli domus eius in testudine [alueis] lauarentur,
nato infantulo testudo ingens patri eius munere piscatoris
adlata est. quod ille homo litteratus omen accipiens et testu-
dinem libenter accepit et eam curari iussit atque infantulo
20 ad excaudationes pueriles dicari, nobilitandum etiam hinc spe-
rans. cum rarum esset aquilas in his locis uideri in quibus
natus est Albinus, septima eius diei hora [coniuuii quod cele-
britati pueri deputabatur], cum ei fierent nomina, septem
aquilae paruulae de nidis adlatae sunt et quasi ad iocum
25 circa cunas pueri constitutae. nec hoc omen pater abnuit.
iussit aquilas ali et diligenter curari. accessit omen, quod
cum pueri eius familiae russulis fasciis inligarentur, quod
forte lotae atque udae essent russulae fasciolae quas mater

1 *Verg. Aen. II 314* 6 cum cornibus quae tamen *C*, cum cornibus
quae in 'calamo esaratis' extare falso negat *Salm.* idem uidit delenda esse,
quae tamen cornua uulgo appollinis *B* 8 illis *C*, illic *Pe-*
terus facto *C* 10 tumultus stete quae sterneret *B*, tumultus stete
(istete *corr. p*) quae sterneret *P* 13 sterneret *B ante corr.* 14 septi-
mus *C*, *corr. bp* 16 albeis *C del. Momms.*, testudineis alueis uulgo
22 diei *C*: die *Casaub.*, coniuuii — deputabatur *del. Momms.* 23 cum
eis *P*, cuni eis *B* 25 ne *C* 27 fassiolis *C*

praegnans parauerat, purpurea matris fascia inligatus est. unde illi ioco nutricis etiam Porphyrii nomen inditum est. haec atque alia signa imperii futuri fuere. quae qui uolet nosse Aelium Cordum legat qui friuola super huius modi ominibus cuncta persequitur. 6

6 Adulescens igitur statim se ad militiam contulit atque Antoninis per Lollium Serenum et Baebium Maecianum et Ceionium Postumianum suos adfines innotuit. egit tribunus equites Dalmatas, egit et legionem Quartanorum et Primanorum. Bithynicos exercitus eo tempore quo Auidius rebel-
labat fideliter tenuit. dein per Commodum ad Galliam trans-
latus, in qua fuis fugatis gentibus transrenanis celebre no-
men suum et apud Romanos et apud barbaros fecit. quibus
rebus accensus Commodus Caesareanum ei nomen obtulit et
dandi stipendii facultatem et pallii coccinei utendi. quibus 15
omnibus ille prudenter abstinuit dicens Commodum quaerere,
qui aut cum eo perirent aut quos cum causa ipse posset oc-
cidere. quaesturae gratia illi facta est. qua concessa aedilis
non amplius quam decem diebus fuit, quod ad exercitum fe-
stino mitteretur. dein praeturam egit sub Commodio famo-
sissimam. nam eiusdem ludis Commodus et in foro et in
theatro pugnas exhibuisse perhibetur. consul a Seuero de-
claratus est eo tempore quo illum sibi parauerat *cum* Pe-
scennio subrogare.

7 Ad imperium uenit natu iam grandior et maior Pescen-
nio Nigro, ut Seuerus ipse in uita sua loquitur. sed uicto
Pescennio cum et filiis suis imperium seruare cuperet et in-
gentem senatus amorem circa Clodium Albinum uideret, quod

1 praegnas *P ante corr.* fascea inligatus (*inlatus P ante corr.*) est
fascea (*fascea del. P*) *C* 2 porfyri *C* 4 helium *C* 5 hominibus *C*,
corr. Casaub. persequitur *P ante corr.* 7 lolilum *B* mecianum *B*
8 zeionium *B* 9 legione *B* 10 bytinicos *C* quod *C* 11 Gal-
liam *P* 12 fugatis gentibus *Salm.*: fugentibus *C*, Frisiis *uulgo* cele-
brem *C*, celerem *ante corr. P* 15 coccini *C*, *corr. Casaub.* 20 famis-
simam *B* 23 illum *C*, Albinum *uulgo* cum *om. C* 24 subro-
garet *C*, *corr. p* 25 natura grandior *C* 28 uoluntatem senatus
maiozem *uulgo*

esset uir antiquae familiae, litteras ad eum per quosdam summi amoris ac summae adfectionis misit, quibus hortabatur ut quoniam occisus esset Pescennius Niger, ipse cum eo fideliter rem publicam regeret. quarum exemplum hoc esse
 5 Cordus ostendit 'imperator Seuerus Augustus Clodio Albino Caesari fratri amantissimo et desiderantissimo salutem. uicto Pescennio litteras Romam dedimus quas senatus tui amantissimus libenter accepit. te quaeso ut eo animo rem publicam regas quo dilectus es frater animi mei, frater imperii.
 10 Bassianus et Geta te salutant. Iulia nostra et te et sororem salutat. infantulo tuo [Pescennio] † Princo munera digna suo loco tuoque mittemus. tu uelim exercitus rei publicae ac nobis retentes, mi unanime, mi carissime, mi amantissime.' et has
 8 quidem litteras missis stipatoribus fidelissimis dedit, quibus
 15 praecepit ut epistolam publice darent, postea uero dicerent se uelle pleraque occulte suggerere quae ad res bellicas pertinerent et ad secreta castrorum atque aulicam fidem. ubi uero in secretum uenissent quasi mandata dicturi, quinque ualidissimi eum interimerent gladiolis infra uestem latentibus.
 20 nec illorum quidem fides defuit. nam cum ad Albinum uenissent et epistolam dedissent, qua lecta cum dicerent quaedam secretius suggerenda et locum semotum ab omnibus arbitris postularent, et cum omnino neminem paterentur ad porticum longissimam cum Albino progredi, ea specie ne
 25 mandata proderentur, Albinus intellexit insidias. denique indulgens suspicionibus eos tormentis dedit. qui diu primo pernegarunt, sed postea uicti necessitate confessi sunt ea quae Seuerus iisdem praeceperat.

Tunc iam proditis rebus et apertis insidiis ea quae suspi-
 30 cabatur Albinus clara esse intellegens exercitu ingenti collecto contra Seuerum atque eius duces uenit. et primo quidem 9

5 corolus B   9 me B   11 Pescennio *del. Eyss.*   princo C:
 Primo *coni. Iord. sed cf. uit. Macrin. 4, ubi Pinio cognomen legitur*, Princeo
uulgo   15 epistolam C   16 oculte C   pertinent B   19 intra
uulgo   21 epistolam C   25 intellegit P *ante corr.*   27 penegarunt C,
 per n. *corr. P, pene n. B*   28 hisdem C

conflictu habito contra duces Seueri potior fuit. post autem Seuerus ipse, cum id egisset apud senatum ut hostis indicaretur Albinus, contra eum profectus acerrime fortissimeque pugnavit in Gallia, non sine uarietate fortunae. denique cum sollicitus augures consularet, responsum illi est, ut dicit Marius Maximus, uenturum quidem in potestatem eius Albinum, sed non uiuum nec mortuum. quod et factum est. nam cum ultimo proelio commissum esset, innumeris suorum caesis, plurimis fugatis, multis etiam deditis Albinus fugit et, ut multi dicunt, se ipse percussit, ut alii, a seruo suo percussus semiuuius ad Seuerum deductus est. unde confirmatum est augurium quod fuerat ante praedictum. multi praeterea dicunt a militibus, qui eius nece a Seuero gratiam requirebant. fuit Albino unus, ut aliqui dicunt, filius. Maximus dicit duo. quibus primum ueniam dedit, postea uero eos cum matre percussit et in profluentem abici iussit. caput eius excisum pilo circumtulit Romamque misit, litteris ad senatum datis quibus insultabat quod Albinum tantopere dilexissent, ut eius adfines et fratrem praecipue ingenti honore cumularent. iacuisse ante praetorium Seueri Albini corpus per dies pluri- mos dicitur usque ad fetorem, laniatumque a canibus in profluentem abiectum est.

- 10 De moribus eius uaria dicuntur. et Seuerus quidem ipse haec de eodem loquitur, ut eum dicat turpem, malitiosum, inprobum, inhonestum, cupidum, luxuriosum. sed haec belli tempore uel post bellum, quando ei iam uelut de hoste credi non poterat, cum et ipse ad eum quasi ad amicissimum frequentes miserit litteras et multi de Albino bene senserint et Seuerus ipse Caesarem suum eundem appellari uoluerit et, cum de successore cogitaret, hunc primum habuerit ante oculos. exstant praeterea Marci epistolae de hoc eodem, quae testimonium et uirtutum eius ferant et morum. quarum

6 quidem uenturum B potestate C 8 ultimum proelium
uulgo commissum B 10 a om. B 12 augurum B 13 qui eius
Casaub.: cuius C nece p, necem C 14 aliquid B 17 litteras B
 25 luxuriosum C 28 senserunt p 30 oculos B 31 epistolae C

unam inserere ad praefectos datam super eius nomine absurdum non fuit. 'M. Aurelius Antoninus praefectis suis salutem. Albino ex familia Ceioniorum, Afro quidem homini sed non multa ex Afris habenti, Plautilli genero, duas cohortes alares
 5 regendas dedi. est homo exercitatus, uita tristis, grauis moribus. puto eum rebus castrensibus profuturum, certe obfuturum esse non satis noui. huic salarium duplex decreui, uestem militarem simplicem sed loci sui, stipendium quadruplum. hunc uos adhortamini, ut se rei publicae ostendet,
 10 habiturus praemium quod merebitur.' est et alia epistula, qua idem Marcus Auidii Cassii temporibus de hoc eodem scripsit, cuius exemplum hoc est 'laudanda est Albini constantia, qui grauiter deficientes exercitus tenuit, cum ad Auidium Cassium confugerent. et nisi hic fuisset, omnes fecis-
 15 sent. habemus igitur uirum dignum consulatu, quem sufficiam in locum Cassii Papirii, qui mihi exanimis prope iam nuntiatus est. quod interim a te publicari nolo, ne aut ad ipsum Papirium aut ad eius affectus perueniat nosque uideamur in locum uiuentis consulem subrogasse.' et istae igitur epistolae 11
 20 constantem uirum Albinum fuisse indicant et illud praecipue, quod ad eas ciuitates instaurandas quas Niger adtriueraat pecuniam misit, quo facilius sibi earum accolae conciliaret. gulosum eum Cordus qui talia persequitur in suis uoluminibus fuisse dicit, et ita quidem ut pomorum tantum hauserit, quan-
 25 tum ratio humana non patitur. nam et quingentas ficus passarias, quas Graeci callistruthias uocant, ieiunum comedisse dicit, et centum persica Campana et melones Ostienses decem et uuarum Labicanarum pondo uiginti et ficedulas centum et ostrea quadringenta. uini sane parcum fuisse dicit,

4 multo C placet ut illi p duos C 7 offuturum C 8 post
 sui *distinxit Salm.* 9 ostente et B, ostendet et P 11 cassi P
 14 defecissent p, *uulgo* 16 cassi P papiri C 19 consulis P et
 om. *uulgo* 20 constantem uirum Albinum fuisse indicant *Iord.*: constat
 eum uirum albinum fuissent indicant C, testantur A. uirum utilem fuisse.
 indicat *uulgo* 21 ad om. B 22 gylosum C, *corr. p* 23 prose-
 quitur p 24 auxerit C 25 oratio B, *ante corr. P* 26 callistru-
 thias C 28 laucanarum C

quod Seuerus negat, qui eum adserit ebrium etiam in bello fuisse. cum suis ei numquam conuenit, uel propter uinolentiam, ut dicit Seuerus, uel propter morum acrimoniam. uxori odiosissimus fuit, seruis iniustus, atrox circa militem. nam saepe etiam ordinarios centuriones ubi causae qualitas non postulauit in crucem sustulit, uerberauit certe uirgis saepissime neque umquam delictis pepercit. in uestitu nitidissimus fuit, in conuiuio sordidissimus et soli studens copiae, mulierarius inter primos amatores, auersae ueneris semper ignarus et talium persecutor, agri colendi peritissimus, ita ut etiam Georgica scripserit. Milesias nonnulli eiusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamuis mediocriter scriptae sint.

- 12 A senatu tantum amatus est quantum nemo principum, in odium speciatim Seueri, quem uehementer ob crudelitatem oderant senatores. denique uicto eo plurimi senatores a Seuero interfecti sunt, qui eius partium uel uere fuerant, uel esse uidebantur. denique cum apud Lugdunum eundem interfecisset, statim litteras requiri iussit, ut inueniret uel ad quos ipse scripsisset uel qui ad eum rescripsissent. omnesque illos quorum epistulas repperit hostes iudicari a senatu fecit nec his pepercit, sed et ipsos interemit, et bona eorum proposuit atque in aerarium publicum rettulit. extat epistula Seueri quae ostendit animum suum missa ad senatum, cuius hoc exemplum est 'nihil mihi grauius potest euenire, patres conscripti, quam ut uestrum iudicium Albinus haberet potius quam Seuerus. ego frumenta rei publicae detuli, ego multa bella pro re publica gessi, ego populo Romano tantum olei detuli, quantum rerum natura uix habuit. ego interfecto Pescennio Nigro uos a malis tyrannicis liberaui. magnam sane mihi reddidistis uicem, magnam gratiam. unum ex

2 ei Momms.: et C coenauit *uulgo* 3 morumui acrimoniam B, ante corr. P 4 seruus B 6 postulabit C, postulabat p 7 nequemquam B, neque*quam P 11 melesias C 13 mediter C, corr. p 21 epistolas C 22 proscripit *uulgo* 23 retulit B epistola C 25 p. c. C 27. 28 r. p. C 30 malas B ante corr., milis P ante corr.

Afris, et quidem Hadrumetinis, fingentem quod de Ceioniorum stemmate sanguinem duceret usque adeo extulistis, ut eum principem habere uelletis, me principe saluis liberis meis. defuitne quaeso tanto senatu, quem amare deberetis, qui uos
 5 amaret? huius fratrem honoribus extulistis, ab hoc consulatus, ab hoc praeturas, ab hoc speratis cuiusuis magistratus insignia. non eam gratiam mihi redditis quam maiores uestri contra Pisonianam factionem, quam item pro Traiano, quam nuper contra Auidium Cassium praestiterunt. fictum
 10 illum et ad omnia mendaciorum genera paratum, qui nobilitatem quoque mentitus est, mihi praeposuitis. quin etiam audiendus in senatu fuit Statilius Corfulenus, qui honores Albino et eius fratri decernendos ducebat. cui hoc superfuit ut de me ille decerneret homo nobilis et triumphum. maior
 15 fuit dolor quod illum pro litterato laudandum plerique duxistis, cum ille naeniis quibusdam anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apulei sui et ludicra litteraria consenesceret. hinc apparet quanta seueritate factionem uel Pescennianam uel Clodianam uindicauerit. quae quidem omnia in uita eius
 20 posita sunt. quae qui diligentius scire uelit legat Marium Maximum de Latinis scriptoribus, de Graecis Herodianum, qui ad fidem pleraque dixerunt.

Fuit statura procerus, capillo renodi et crispo, fronte lata 13 candore mirabili, ut et plerique putent quod ex eo nomen
 25 acceperit, uoce muliebri et prope ad eunuchorum sonum, motu facili, iracundia graui, furore tristissimo, in luxurie uariius, nam saepe appetens uini, frequenter abstinens, armorum sciens, prorsus ut non male sui temporis Catilina diceretur. non ab re esse credimus, causas ostendere, quibus amorem
 30 senatus Clodius Albinus meruerit. cum Britannicos exercitus

11 praeposuitus *B ante corr.* 12 corsulenus '*membranae*' Casauboni
 14 ille *deesse in P falso testatur Salm.* 21 graecis scriptoribus *P*
 23 lato *B ante corr.* 24 ut et *Eyss.*: et ut *C* putant ex eo n. accepit *uulgo* 25 eunuchorum *C* sone *B ante corr.* 26 iracundiam *B, ante corr. P* luxorie *B* uarium *C* 28 sciens *C*, strenuus *uulgo* 30 brittannicos *C*

- regeret iussu Commodi atque illum interemptum adhuc falso comperisset, cum sibi ab ipso Commodo Caesareanum nomen esset delatum, processit ad milites et hac contione usus est 'si senatus populi Romani suum illud uetus haberet imperium nec in unius potestate res tanta consisteret, non ad Vitellios⁵ neque ad Neronem neque ad Domitianos publica fata uenissent. in imperio consulari nostrae illae gentes Ceioniorum, Albinorum, Postumiorum, de quibus patres uestri, qui et ipsi ab auis suis audierant, multa didicerunt. et certe Africam Romano imperio senatus adiunxit. Galliam senatus subegit¹⁰ et Hispanias, orientalibus populis senatus dedit leges. Parthos temptauit senatus et subegisset, sed auarum principem Romano exercitui fortuna rei publicae tunc dixit. Britannias Caesar subegit certe senator, nondum tamen dictator. hic ipse Commodus quanto melior fuisset si timuisset senatum?¹⁵ et usque ad Neronem quidem senatus auctoritas ualuit, qui sordidum et impurum principem damnare non timuit, cum sententiae in eum dictae sunt, qui uitae necisque potestatem atque imperium tunc tenebat. quare commilitones ego Caesareanum nomen quod mi Commodus detulit nolo. di faxint²⁰ ut ne alii quidem uelint. senatus imperet, prouincias diuidat, senatus nos consules faciat. et quid dico senatus? uos ipsi et patres uestri. eritis enim ipsi senatores.'
- 14 Haec contio uiuo adhuc Commodo Romam delata est. quae Commodum in Albinum exasperauit. statimque succes-²⁵ sorem misit Iunium Seuerum unum ex contubernalibus suis. senatui autem tantum placuit ut miris adclamationibus absentem eum ornaret, et uiuo Commodo et deinceps interempto, ita ut non nulli etiam Pertinaci auctores fuerint ut eum sibi socium adscisceret, apud Iulianum de occidendo Perti-³⁰ nace ipsius plurimum auctoritas ualuerit. ut autem hoc ue-

4 p. r. C 10 et *add. p* 11 et *ante* *Hisp. add. p* dedit] subegit *B ante corr.* 12 et subegisset, sed tam auarum — 13 dixit. *Iord.*: subegisset stauarum — dixisse *C*, et s. nisi tam a. — dedisset *uulgo* 13 brittanias *C* 18 sint *B* 19 tenebant *C* 21 pronuntias *B* 22 quod *C*

rum intellegatur epistulam Commodi ad praefectos praetorii
 suos datam inserui, qua de occidendo Albino significauit suam
 mentem. 'Aurelius Commodus [Seuerus] praefectis salutem.
 audisse uos credo primum fictum esse, quod ego meorum con-
 silio interfectus essem, deinde contionem Clodii Albini apud
 milites meos habitam qua se multum senatui commendat id-
 que, quantum uidemus, non frustra. nam qui principem unum
 in re publica negat esse debere quique adserit a senatu opor-
 10 perium. cauete igitur diligentissime. iam enim hominem sci-
 tis, uobis militibus populoque uitandum. has litteras cum
 Pertinax inuenisset in Albini odium publicasse uidetur. quare
 Albinus occidendi Pertinacis Iuliano auctor fuit.

1 epistolam C praef. praet. C 2 occidendi B iuliano C
 3 Seuerus *del. Momms.*, suis *coni. Casaub.* 4 in eorum B 6 ha-
 bita B qua *Iord.*: qui C 12 publicasse uidetur *Iord.*: publicasse
 tu id C, publicare studuit *corrector excerptorum Pal.*, publicauit *uulgo*
 VITA CLODI ALBINI IVLI CAPITOLINI EXPLICIT (*sequitur Aleran-*
der Seuerus) INCIPIT ANTONINVS CARACALLVS C

AELII SPARTIANI A N T O N I N V S CARACALLVS

1 **E**x duobus liberis quos Septimius Seuerus reliquit [Getam et Bassianum], quorum unum exercitus alterum pater . . . dixit, Geta hostis est iudicatus, Bassianus autem obtinuit imperium. de cuius maioribus frustra putamus iterandum, cum omnia in Seueri uita satis dicta sint. huius igitur pueritia⁵ blanda, ingeniosa, parentibus adfabilis, amicis parentum iucunda, populo accepta, grata senatui, ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit. non ille in litteris tardus, non in beniuolentiis segnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parentibus, uisus. denique siquando feris¹⁰ obiectos damnatos uidit, fleuit, aut oculos auertit. quod populo plus quam amabile fuit. septennis puer cum conlusorem suum puerum ob Iudaicam religionem grauius uerberatum audisset, neque patrem suum neque patrem pueri uel auctores uerberum diu respexit. Antiochensibus et Byzantiis interuentu¹⁵ suo iura uetusta restituit. quibus iratus fuit Seuerus quod Nigrum iuuerant. Plantiani odium crudelitatis causa concepit. quod a parentibus gratia sigillarium acceperat, id uel clientibus uel magistris sponte donauit. sed haec puer.

1 libris *B* reliquit *C* Getam et Bassianum *del. Iord.* 2 Caesarem uel Augustum excidisse monuit *Salm.* 3 bassianum *C* obtinuit se *C*, optinuisse *b*: obtinuit *s*(enatus) *c*(onsulto) *Momms.*, obtinuisse constat *uulgo* 9 beniuolentis *C* signis *C*, *corr. p* 12 consusorem *B ante corr.* 14 uelut *Casaub.* 15 anthiocensibus *C* 17 plautini *C* 18 quod *Iord.*, qui *C*, quae — ea *uulgo* sigillarium accerac *C*

Egressus uero pueritiam seu patris monitis seu calliditate 2
ingenii siue quod se Alexandro Magno Macedoni aequandum
putabat, restrictior, grauior, uultu etiam truculentior factus
est, prorsus ut eum quem puerum scierant multi esse non
crederent. Alexandrum Magnum eiusque gesta in ore semper
habuit. Tiberium et Sullam in conuentu plerumque laudauit.
patre superbior fuit, fratrem magna eius humilitate despexit.
post patris mortem in castra praetoria pergens apud milites
conquestus est circumueniri se fratris insidiis. atque ita fra-
trem in Palatio fecit occidi. eius corpus statim cremari prae-
cepit. dixit praeterea in castris fratrem sibi uenenum parasse,
matri eum inreuerentem fuisse. egitque publice his gratias qui
eum occiderunt. addidit denique his, quasi fidelioribus erga se,
stipendium. pars militum apud Albam Getam occisum aeger-
rime accepit, dicentibus cunctis duobus se fidem promisisse
liberis Seueri, duobus seruare debere. clausisque portis diu
imperator non admissus nisi delentis animis, non solum que-
rellis de Geta et criminationibus editis, sed enormitate sti-
pendii militibus ut solet placatis. atque inde Romam rediit.
tunc sub ueste senatoria loricam habens cum armatis militi-
bus curiam ingressus est. hos in medio inter subsellia du-
plici ordine conlocauit et sic uerba fecit. questus est de fra-
tris insidiis inuolute et incondite ad illius accusationem, sui
uero excusationem. quod quidem nec senatus libenter accepit,
cum ille dixisset fratri se omnia permisisse, fratrem ab in-
sidiis liberasse et illum tamen sibi grauissimas insidias fe-
cisse, nec uicem amoris reddidisse fraterno. post hoc relegatis 3
deportatisque reditum in patriam restituit. inde ad praetoria-

1 monitus *B*, ante corr. *P* 2 macedoniae *C* 4 scierant] fecerant
Salm. ex P perperam attulit 6 tyberium et syllam *C* 7 patris
(s *exp. B*) *C* 12 inrentem *C*, inferentem *b* 13 his quasi *Peterus*:
his quos *C*, iis qui fideliores e. s. fuerant *uulgo* 14 ociosum *B* ante
corr. 16 ducibus *p* 18 inormitate *C* 19 redit *C* 20 habe-
tis *B* 22 quaesitus *C*, quaestus *p* 23 inuolute *p*, inuoluntate *C*
accussationem *B* 24 uero excusationem *om. B*, in *P* in fine uersus
manus alia, ut uidetur, addidit 25 cumque ante corr. *B* per-
misse *C*, corr. *p* 26 sibi] si in *B* 27 relegatis *C*

nos processit et in castris mansit. altera die Capitolium petiit et eos quos occidere parabat adfabuliter est allocutus innitensque Papiniano et Ciloni ad Palatium rediit. cum flentem matrem Getae uidisset aliasque mulieres post necem fratris, mulieres occidere conatus est, sed ob hoc retentus ne augetur fratris occisi crudelitas. Laetum ad mortem coegit misso a se ueneno. ipse enim inter suasores Getae mortis primus fuerat, qui et primus interemptus est. ipse mortem eius saepissime fleuit. multos qui caedis eius conscii fuerant interemit et eum qui imaginem eius honorauit. post hoc fratrem patruelem Afrum cui pridie partes de cena miserat iussit occidi. qui cum se praecipitasset percussorum timore et ad uxorem crure fracto erepsisset, tamen per ludibrium a percussoribus deprehensus est et occisus. occidit etiam Pompeianum, Marci nepotem ex filia natum et ex Pompeiano cui nupta fuerat Lucilla post mortem Veri imperatoris. quem et consulem bis fecerat et omnibus bellis praeposuerat, quae grauissima tunc fuerunt, et ita quidem ut uideretur a latronibus interemptus.

- 4 Dein in conspectu eius Papinianus securi percussus a militibus et occisus est. quo facto percussori dixit 'gladio te exequi oportuit meum iussum.' occisus est etiam eius iussu Patrous ante templum diui Pii tractaque sunt eorum per plateam cadauera sine aliqua humanitatis reuerentia. filium etiam Papiniani, qui ante triduum quaestor opulentum munus ediderat, interemit. iisdem diebus occisi sunt innumeri qui fratris eius partibus fauerant, occisi etiam liberti qui Getae administrauerant aedes. deinde in omnibus locis et in balneis

1 petit C   2 et om. C   locutus C   ad eos — locutus Momms.
 3 papiano C   redit C   6 ne add. p   10 et eum qui Salm.: eum
 qui C, eumque et uulgo   honorabit B   12 percussurum B   13 ere-
 pisset C   a om. B   14 et del. Casaub.   16 lucillam C   17 bis
 ex uis C   20 papianus C, corr. p   percussus est et a m. o. uulgo
 22 iussit ante corr. B   23 patrous C: Petronius uulgo   25 papiani
 C, corr. p   26 hisdem C   27 fuerant B   liberte B   28 aedes
 B, caedes P(?) quod uulgo ad seqq. trahunt

facta caedes, occisique nonnulli etiam cenantes. inter quos etiam Sammonicus Serenus cuius libri plurimi ad doctrinam extant. in summum discrimen etiam Cilo iterum praefectus et consul uenit ob hoc quod concordiam inter fratres suaserat. et cum idem Cilo sublata ueste senatoria nudis pedibus ab urbanicianis raptus esset, Antoninus seditionem compressit. multas praeterea postea caedes in urbe fecit, passim raptis a militibus nonnullis hominibus et occisis, quasi seditionem uindicans. Heluium Pertinacem suffectum consulem ob hoc solum, quod filius esset imperatoris, occidit. neque cessauit umquam sub diuersis occasionibus eos interficere qui fratris amici fuissent. saepe in senatum, saepe in populum superbe inuectus est, aut edictis propositis aut orationibus editis, Sullam se etiam ostendens futurum.

His gestis Galliam petiit atque ut primum in eam uenit Narbonensem proconsulem occidit. cunctis deinde turbatis qui in Gallia res gerebant, odium tyrannicum meruit, quamuis aliquando fingeret et benignum, cum esset natura truculentus. et cum multa contra homines et contra iura ciuitatum fecisset morbo implicatus grauiter laborauit. circa eos qui eum curabant crudelissimus fuit. dein ad orientem profectionem parans, omisso itinere in Dacia resedit. circa Raetiam non paucos barbaros interemit, militesque suos quasi Sullae milites et cohortatus est et donauit. deorum sane se nominibus appellari uetuit, ut Commodus fecerat, cum illi eum quod leonem aliasque feras occidisset Herculem dicerent. et cum Germanos subegisset germanicum se appellauit uel ioco uel serio, ut erat stultus et demens, adserens si Lucanos uicisset Lucanicum se appellandum. damnati sunt eo tempore qui urinam in eo loco fecerunt, in quo statucae aut imagines erant principis, et qui coronas imaginibus eius detraxerunt ut alias ponerent, damnatis et qui remedia quartanis tertianisque collo-

2 factae (om. caedes) *P*(?), *uulgo* 3. 5 chilo *C* 6 rapius esset
 ab antoninus ante corr. *B* 13 syllam *C* 15 petit *C* 18 et *C*,
 se *uulgo* 22 omiso *B* retiam *C* 23 syllae *C* 25 ut add. *lord*,
 quod *uulgo* eum *b*, cum *C* 27 Germanicum *uulgo*: germanum *C*

adnexa gestarunt. per Thracias cum praefecto praetorii iter fecit. inde cum in Asiam traiceret naufragii periculum adiit antemna fracta, ita ut in scapham cum protectoribus descenderet, unde in triremem a praefecto classis receptus euasit. exceptit apros frequenter, contra leonem etiam stetit. quando etiam missis ad amicos litteris gloriatus est seque ad Herculis uirtutem accessisse iactauit.

- 6 Post hoc ad bellum Armeniacum Parthicumque conuersus ducem bellicum, qui suis competeat moribus, fecit. inde Alexandriam petiit, in gymnasium populum conuocauit eum-¹⁰ que obiurgauit. legi etiam ualidos ad militiam praecepit. eos autem quos legerat occidit, exemplo Ptolemaei Euergetis qui octauus hoc nomine appellatus est. dato praeterea signo militibus, ut hospites suos occiderent, magnam caedem Alexandreae fecit. dehinc per Cadusios et Babylonios ingressus¹⁵ tumultuarie cum Parthorum satrapis manum contulit, feris etiam bestiis in hostes inmissis. datis ad senatum quasi post uictoriam litteris Parthicus appellatus est. nam Germanici nomen patre uiuo fuerat consecutus. deinde cum iterum uellet Parthis bellum inferre atque hibernaret Edessae atque²⁰ inde Carras Luni dei gratia uenisset, die natali suo octauo idus Apriles ipsis Megalensibus, cum ad requisita naturae discessisset, insidiis a Macrino praefecto praetorii positis, qui post eum innasit imperium, interemptus est. consocii caedis fuerunt Nemesianus et frater eius Apollinaris Recianusque,²⁵ qui praefectus legionis secundae Parthicae militabat et qui equitibus extraordinariis praeerat, non ignorantibus Marcio Agrippa qui classi praeerat et praeterea plerisque officialium, 7 impulsu Martialis. occisus est autem in medio itinere inter

1 iestarunt (iesta s. lin.) B praef. praet. C iter fecit] infecit C
 2 adit C 3 a temna B, ā temna P scapham C post protectoribus C iterant ita 4 in s. lin. B praef. C 5 apros C 7 post accessisse C inserunt se 10 petit C 12 ptholomei B, ptolomei (p ex h corr.) P euergetis C ante corr. 15 babylonios C 18 germani B ante corr. 20 hibernare thedesse C 21 iuni B ante corr. natali suo Iord.: natalis sui C octabo C, octaba b 23 praef. praet. C 26 praef. C 29 marcialis C

Carras et Edessam, cum leuandae uesicae gratia ex equo descendisset, atque inter protectores suos coniuratos caedis ageret. denique cum illum in equum strator eius leuaret, pugione latus eius confodit conclamatumque ab omnibus est id
5 Martialem fecisse.

Et quoniam dei Luni fecimus mentionem, sciendum doctissimis quibusque id memoriae traditum atque ita nunc quoque a Carrenis praecipue haberi, ut qui Lunam femineo nomine ac sexu putauerit nuncupandam is addictus mulieribus sem-
10 per inseruiat, qui uero marem deum esse crediderit, is dominetur uxori neque ullas muliebres patiatur insidias. unde quamuis Graeci uel Aegyptii eo genere quo feminam [hominem] etiam lunam [deum] dicant, mystice tamen deum dicunt.

Scio de Papiniani nece multos ita in litteras rettulisse ut 8
15 caedis non adsciuerint causam, aliis alia referentibus. sed ego malui uarietatem opinionum edere quam de tanti uiri caede reticere. Papinianum amicissimum fuisse imperatori Seuero et, ut aliqui loquuntur, adfinem etiam per secundam uxorem, memoriae traditur, et huic praecipue utrumque filium a Se-
20 uero commendatum, [eumque cum Seuero professum sub Scaeuola et Seuero in aduocatione fisci successisse] atque ob hoc concordiae fratrum Antoninorum fauisse, egisse quin etiam ne occideretur, cum iam de insidiis eius Bassianus quereretur, atque ideo una cum his qui fautores fuerant Getae a

1 hedessam *C* uessicae *C* 5 marcialem *C* 8 carnenis *P* ante
corr. abheri *B* 9 nuncupandum is addictis *B* ante corr. semper
om. *B* 10 inseruiat, qui uero *Iord.*: inseruit atqui uero *C*, inseruiat
at uero qui *uulgo* 11 ullos *B* 12. 13 hominem et deum (deam
uulgo) del. *Iord.*, deum dicunt — deum ducunt *Salm.* 14 retulisse *B*
15 sciuerint *uulgo*, adiecerint *Momms.*, adseruerint *Salm.* 16 mallui *B*
uarietatem *Casaub.*: ueritatem *C* 17 papiniam *B* 18 et *s. s. p*
19 traditur — commendatum in *mg. inf. addit B* 20. 21 eumque —
successisse om. *B*, in *P* ultimus paginae uersus est numerumque solitum ex-
cedens aliaque, ut uidetur, manu additus 21. 22 ob hoc concordiae f. A.
fauisse *Salm.*: ob hoc concordiae f. a. fuisse *C* (*P* teste *Salm.*; ob hoc
concordia teste *Koehlero*), ad hoc concordiam f. A. fuisse (auctorem
fuisse *Momms.*) *uulgo* 24 post etiam inserit Geta *Momms.*

militibus non solum permittente uerum etiam suadente Antonino occisum. multi dicunt Bassianum occiso fratre illi mandasse ut et in senatu pro se et apud populum facinus dilueret, illum autem respondisse, non tam facile parricidium excusari posse quam fieri. est etiam haec fabella quod dictare noluerit orationem qua inuehendum erat in fratrem, ut causa eius melior fieret qui occiderat, illum autem negantem respondisse aliud esse parricidium accusare innocentem occisum. sed hoc omnino non conuenit. nam neque praefectus poterat dictare orationem et constat eum quasi fautorem Getae occisum. et fertur quidem Papinianum, cum raptus a militibus ad Palatium traheretur occidendus, praediuinasse dicentem stultissimum fore qui in suum subrogaretur locum, nisi adpetitam crudeliter praefecturam uindicaret. quod factum est. nam Macrinus *Antoninum* occidit, ut supra exposuimus. qui cum filio factus in castris imperator filium suum, qui Diadumenus uocabatur, Antoninum uocauit idcirco quod a praetorianis multum Antoninus desideratus est.

- 9 Bassianus uixit annis quadraginta tribus, imperauit annis sex. publico funere elatus est. filium reliquit, qui postea et ipse M. Antoninus Heliogabalus dictus est. ita enim nomen Antoninorum inoleuerat ut uelli ex animis hominum non posset, quod omnium pectora uelut Augusti nomen obsederat. fuit male moratus, ex patre duro crudelior, audius cibi, uini etiam adpetens, suis odiosus et praeter milites praetorianos omnibus castris exosus. prorsus nihil inter fratres simile. opera Romae reliquit thermas nominis sui eximias, quarum cellam soliare architecti negant posse ulla imitatione qua facta est fieri. nam et ex aere uel cypro cancelli superpositi esse dicuntur, qui-

1 permittentem *C* 3 pro *Salm.*: per *C* 5 fabella *p*, fauella *C*
 7 occideret *C* 8 aliud esse parricidium aliud *C*: *Salm.* aut aliud
semel delendum aut illud — aliud scribendum censet accusare *B*
 9 hec *B* ante corr. praef. *C* 10 quisi *B* occisu *B* 11 papi-
 nianus *P* 12 stultissime *B* ante corr. 15 Antoninum *add. uulgo*
 17 uocatur *B* praetor. *B* 19 XL tribus *B* 20 reliquid *B*
 23 aug. *C* 24 ex *C*, et *uulgo* 27 reliquid *P* soliare *Salm.*:
 solearem *C* 29 uel ex *P* teste *Grut.*

bus cameratio tota concrediva est et tantum est spatii ut id ipsum fieri negent potuisse docti mechanis. reliquit et porticum patris nomine quae gesta illius contineret et triumphos et bella. ipse Caracalli nomen accepit a uestimento quod
 5 populo dederat demisso usque ad talos, quod ante non fuerat. unde hodieque Antoniniana dicuntur caracallae huiusmodi, in usu maxime Romanae plebis frequentatae. idem uiam nouam munivit quae est sub eius thermis [Antoninianis scilicet] qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quicquam in-
 10 uenias. sacra Isidis Romam deportauit et templa ubique magnifice eidem deae fecit. sacra etiam maiore reuerentia celebrauit quam antea celebrabantur. in quo quidem mihi mirum uidetur quemadmodum sacra Isidis primum per hunc Romam uenisse dicantur, cum Antoninus Commodus ita ea celebrauerit
 15 ut et Anubin portaret et pausas ederet, nisi forte iste addidit celebritati, non eam primus inuexit. corpus eius Antoninorum sepulchro inlatum est, ut ea sedes reliquias eius acciperet quae nomen addiderat.

Interest scire, quemadmodum nouercam suam Iuliam uxo-
 10 rem duxisse dicatur. quae cum esset pulcherrima et quasi per negligentiam se maxima corporis parte nudasset dixissetque Antoninus 'uellem si liceret', respondisse fertur 'si libet licet. an nescis te imperatorem esse et leges dare, non accipere?' quo audito furor inconditus ad effectum criminis
 25 roboratus est nuptiasque eas celebrauit quas, si sciret se leges dare, uere solus prohibere debuisset. matrem enim — non alio dicenda erat nomine — duxit uxorem et ad parricidium iunxit incestum. si quidem eam matrimonio sociauit, cuius filium nuper occiderat.
 30 Non ab re est diasriticum quiddam in eum dictum addere. nam cum Germanici et Parthici et Arabici et Alamannici

2 negant potuissent *C*   mechanici *uulgo*   reliquit *C*   5 demiso *B*   8 Antoninianis scilicet *del. Casaub.*   10 magnifice idem *C*
 12 ante *B*   13 quemammodum *P*   15 anobin *C, corr. p*   nisi si *P(?)*
 23 temperatorem *B*   25 quasi *C*   30 est etiam *d. B*   31 germani *C*

nomen adscriberet — nam Alamannorum gentem deuic-
— Heluius Pertinax filius Pertinacis dicitur ioco dixisse 'a
si placet, etiam Geticus Maximus', quod Getam occiderat
trem et Gothi Getae dicerentur, quos ille, dum ad orien-
transiit, tumultuariis proeliis deuicerat.

- 11 Occidendi Getae multa prodigia extiterunt, ut in uita
exponemus. nam quamuis prior ille e uita excesserit,
tamen ordinem secuti sumus, ut qui et prior natus est
qui prior imperare coeperat, prior scriberetur. eo sane temp-
quo ab exercitu appellatus est Augustus uiuo patre, quod i
pedibus aeger gubernare non posse uideretur imperium, co-
tutis animis militum et tribunorum Seuerus dicitur anin-
uoluisse, ut et hunc occideret, nisi repugnassent praefec-
eius graues uiri. aliqui contra dicunt praefectos uoluisse i
fieri, sed Septimium noluisse ne et seueritas illius crudelitati
nomine inquinaretur et, cum auctores criminis milites fuerint
adulescens stultae temeritatis poenas lueret tam grauis sup-
plicii titulo, ut a patre uideretur occisus. hic tamen omnium
durissimus et, ut uno complectamur uerbo, parricida et in-
cestus, patris matris fratris inimicus, a Macrino qui eum oc-
ciderat timore militum et maxime praetorianorum inter deos
relatus est. habet templum, habet salios, habet sodales An-
toninianos. qui Faustinae templum et diuale nomen eripuit.
certe templum quod ei sub Tauri radicibus fundauerat ma-
ritus. in quo postea filius huius Heliogabalus Antoninus
sibi uel Ioui Syrio uel Soli — incertum id est — templum
fecit.

5 transit *P*, ante corr. *B* 10 excitu *P* ante corr. 13 pugnas-
sent *C* 14 grauis *C* 21 et] ac *P*(?) 25 post maritus uulgo in-
serunt Antoninus, post huius uulgo Bassiani 26 iouis syrio *C*, corr. *p*
ANTONINVS CARACALLVS SPARTIANI EXPL. INCIPIT ANTO-
NINVS GETA FELICITER *C*, ad constantinū aug. add. *p*

nomen adscriberet — nam Alamannorum gentem deuicerat — Heluius Pertinax filius Pertinacis dicitur ioco dixisse 'adde, si placet, etiam Geticus Maximus', quod Getam occiderat fratrem et Gothi Getae dicerentur, quos ille, dum ad orientem transiit, tumultuariis proeliis deuicerat. 5

- 11 Occidendi Getae multa prodigia extiterunt, ut in uita eius exponemus. nam quamuis prior ille e uita excesserit, nos tamen ordinem secuti sumus, ut qui et prior natus est et qui prior imperare coeperat, prior scriberetur. eo sane tempore quo ab exercitu appellatus est Augustus uiuo patre, quod ille 10 pedibus aeger gubernare non posse uideretur imperium, contusis animis militum et tribunorum Seuerus dicitur animo uoluisse, ut et hunc occideret, nisi repugnassent praefecti eius graues uiri. aliqui contra dicunt praefectos uoluisse id fieri, sed Septimium noluisse ne et seueritas illius crudelitatis 15 nomine inquinaretur et, cum auctores criminis milites fuerint, adulescens stultae temeritatis poenas lueret tam grauis supplicii titulo, ut a patre uideretur occisus. hic tamen omnium durissimus et, ut uno complectamur uerbo, parricida et incestus, patris matris fratris inimicus, a Macrino qui eum 20 occiderat timore militum et maxime praetorianorum inter deos relatus est. habet templum, habet salios, habet sodales Antoninianos. qui Faustinae templum et diuale nomen eripuit. certe templum quod ei sub Tauri radicibus fundauerat maritus. in quo postea filius huius Heliogabalus Antoninus 25 sibi uel Ioui Syrio uel Soli — incertum id est — templum fecit.

5 transit *P*, ante corr. *B*   10 exitu *P* ante corr.   13 pugnasent *C*   14 grauis *C*   21 et] ac *P*(?)   25 post maritus *uulgo inserunt* Antoninus, post huius *uulgo* Bassiani   26 iouis syrio *C*, corr. *p*
 ANTONINVS CARACALLVS SPARTIANI EXPL. INCIPIT ANTONINVS GETA FELICITER *C*, ad constantinū aug. add. *p*

AELII SPARTIANI ANTONINVS GETA

AD CONSTANTINVM AVG.

Scio, Constantine Auguste, et multos et clementiam tuam 1
quaestionem mouere posse, cur etiam Geta Antoninus a me
tradatur. de cuius priusquam uel uita uel nece dicam, disse-
ram cur et ipsi Antonino a Seuero patre sit nomen adposi-
5 tum. neque enim multa in eius *uita* dici possunt, qui prius
rebus humanis exemptus est quam cum fratre teneret impe-
rium. Septimius Seuerus quodam tempore cum consuluisset
ac petisset, ut sibi indicaretur quo esset successore moriturus,
in somniis uidit Antoninum sibi successurum. quare statim
10 ad milites processit et Bassianum filium maiorem natu M.
Aurelium Antoninum appellauit. quod fecit uel paterna cogi-
tatione uel, ut quidam dicunt, a Iulia uxore commonitus, quae
gnara erat somnii. quod minori filio hoc facto ipse interclu-
sisset aditum imperandi, etiam Getam minorem filium Anto-
15 ninum uocari iussit. itaque semper ab eo in epistulis fami-
liaribus dictus est, cum si forte abesset scriberet 'salutate
Antoninos filios et successores meos.' sed nihil ualuit patris
cautio. nam ei solus ille successit qui primus Antonini no-
men accepit. et haec de Antonini nomine.

20 Geta autem dictus est uel a patris nomine uel aui pa-
terni. de cuius uita et moribus in uita Seueri Marius Maxi-

5 uita *om. C, s. s. p*   9 somnis *C*   successorum *B*   11 quod
fecit uel *Iord.*: quod fecisset et *C*, quod cum fecisset *uulgo*   16 dictus
est Antoninus *uulgo*   17 patris matrisue *uulgo*   18 antoninus *C*
20 aui paterni *p*, a paterni *C*

nomen adscriberet — nam Alamannorum gentem deuicerat — Heluius Pertinax filius Pertinacis dicitur ioco dixisse 'adde, si placet, etiam Geticus Maximus', quod Getam occiderat fratrem et Gothi Getae dicerentur, quos ille, dum ad orientem transiit, tumultuariis proeliis deuicerat. 5

- 11 Occidendi Getae multa prodigia extiterunt, ut in uita eius exponemus. nam quamuis prior ille e uita excesserit, nos tamen ordinem secuti sumus, ut qui et prior natus est et qui prior imperare coeperat, prior scriberetur. eo sane tempore quo ab exercitu appellatus est Augustus uiuo patre, quod ille 10 pedibus aeger gubernare non posse uideretur imperium, contusis animis militum et tribunorum Seuerus dicitur animo uoluisse, ut et hunc occideret, nisi repugnassent praefecti eius graues uiri. aliqui contra dicunt praefectos uoluisse id fieri, sed Septimium noluisse ne et seueritas illius crudelitatis 15 nomine inquinaretur et, cum auctores criminis milites fuerint, adulescens stultae temeritatis poenas lueret tam grauis supplicii titulo, ut a patre uideretur occisus. hic tamen omnium durissimus et, ut uno complectamur uerbo, parricida et incestus, patris matris fratris inimicus, a Macrino qui eum oc- 20 ciderat timore militum et maxime praetorianorum inter deos relatus est. habet templum, habet salios, habet sodales Antoninianos. qui Faustinae templum et diuale nomen eripuit. certe templum quod ei sub Tauri radicibus fundauerat maritus. in quo postea filius huius Heliogabalus Antoninus 25 sibi uel Ioui Syrio uel Soli — incertum id est — templum fecit.

5 transit *P*, ante corr. *B*   10 exitu *P* ante corr.   13 pugnas-
sent *C*   14 grauis *C*   21 et] ac *P*(?)   25 post maritus *uulgo in-*
serunt Antoninus, post huius *uulgo* Bassiani   26 iouis syrio *C*, corr. *p*
ANTONINVS CARACALLVS SPARTIANI EXPL. INCIPIT ANTO-
NINVS GETA FELICITER *C*, ad constantinū aug. add. *p*

AELII SPARTIANI ANTONINVS GETA

AD CONSTANTINVM AVG.

Scio, Constantine Auguste, et multos et clementiam tuam 1
quaestionem mouere posse, cur etiam Geta Antoninus a me
tradatur. de cuius priusquam uel uita uel nece dicam, disse-
ram cur et ipsi Antonino a Seuero patre sit nomen adposi-
tum. neque enim multa in eius *uita* dici possunt, qui prius
rebus humanis exemptus est quam cum fratre teneret impe-
rium. Septimius Seuerus quodam tempore cum consulisset
ac petisset, ut sibi indicaretur quo esset successore moriturus,
in somniis uidit Antoninum sibi successurum. quare statim
10 ad milites processit et Bassianum filium maiorem natu M.
Aurelium Antoninum appellauit. quod fecit uel paterna cogi-
tatione uel, ut quidam dicunt, a Iulia uxore commonitus, quae
gnara erat somnii. quod minori filio hoc facto ipse interclu-
sisset aditum imperandi, etiam Getam minorem filium Anto-
15 ninum uocari iussit. itaque semper ab eo in epistulis fami-
liaribus dictus est, cum si forte abesset scriberet 'salutate
Antoninos filios et successores meos.' sed nihil ualuit patris
cautio. nam ei solus ille successit qui primus Antonini no-
men accepit. et haec de Antonini nomine.
20 Geta autem dictus est uel a patris nomine uel aui pa-
terni. de cuius uita et moribus in uita Seueri Marius Maxi-

5 uita *om. C, s. s. p*   9 somnis *C*   successorum *B*   11 quod
fecit uel *Iord.*: quod fecisset et *C*, quod cum fecisset *uulgo*   16 dictus
est Antoninus *uulgo*   17 patris matrisue *uulgo*   18 antoninus *C*
20 aui paterni *p*, a paterni *C*

mus primo septenario satis copiose rettulit. fuit autem Antoninus Geta etiam ob hoc ita dictus, quod in animo habuit Seuerus ut omnes deinceps principes quemadmodum Augusti ita etiam Antonini dicerentur, idque amore Marci, quem fratrem suum semper dicebat et cuius philosophiam litterarumque institutionem semper imitatus est. dicunt aliqui non in Marci honorem tantum Antonini nomini delatum, cum id Marcus adoptiuum habuerit, sed in eius qui Pius cognominatus est, Hadriani scilicet successoris. et quidem ob hoc quod Seuerum ille ad fisci aduocationem delegerat ex formularia forensi, cum ad tantos processus ei patuisset dati ab Antonino primi gradus uel honoris auspiciam. simul quod nemo ei uideretur felicior imperator ad commodandum nomen eo principe, cuius proprium nomen iam per quattuor principes cucurrisset. de hoc eodem Seuerus gnarus geniturae illius, cuius ut plerique Afrorum peritissimus fuit, dixisse fertur 'mirum mihi uidetur, Iuuenalis amantissime, Geta noster diuus futurus, cuius nihil imperiale in genitura uideo.' erat enim Iuuenalis praefectus eius praetorii. nec eum fefellit. nam Bassianus, cum eum occidisset ac uereretur tyrannicam ex parricidio notam audiretque posse mitigari facinus, si diuum fratrem appellaret, dixisse fertur 'sit diuus, dum non sit uiuus.' denique eum inter diuos rettulit atque ideo utcumque rediit *cum* fama in gratiam parricida.

3 Natus est Geta Seuero et Vitellio consulibus Mediolani, etsi aliter alii prodiderunt, VI kal. Iunias ex Iulia, quam idcirco Seuerus uxorem duxerat quod eam in genitura habere compererat ut regis uxor esset, isque priuatus, sed iam optimi

4 idque *Salm.*: atque *C* quem fratrem suum semper *d. Iord.*: uel fratrem suum sem (semet *corr. P*) *d. C*, quem fuisse uel fratrem suum *d. uulgo*, cuius filium semet *Salm.* 8 marcum adoptiuus *C*, *corr. Salm.* 9 est] sed *C* successori *C*, *fort. succesor* 10 formulario *uulgo* 13 uidetur *P* 17 amantissimus *C fort. recte* 19 praef. eius praet. *B* 20 tyrannicum *B ante corr.* 21 natam *P*, nato *B ante corr.* 24 redit *C* cum *om. C, add. uulgo* 25 cons *C* mediolanii *C*

in re publica loci. statim ut natus est nuntiatum est ouum gallinam in aula peperisse purpureum. quod cum allatum Bassianus frater eius accepisset et quasi paruulus adplosum ad terram fregisset, Iulia dixisse ioco fertur 'maledicte par-
 5 ricide, fratrem tuum occidisti.' [idque ioco]. quod dictum Seuerus altius quam quisquam praesentium accepit, a circumstantibus autem postea velut diuinitus effusum adprobatum est. fuit etiam aliud omen. nam cum in uilla cuiusdam Antonini plebei hominis agnus natus esset qui uellus in fronte purpu-
 10 reum haberet, eadem die atque hora qua Geta natus est, audissetque ille ab aruspice post Seuerum Antoninum imperaturum, ac de se ille auguraretur, sed tamen tale fati timeret indicium, ferro eum adegit. quod et ipsum signo fuit Getam ab Antonino interimendum, ut postea satis claruit. fuit etiam
 15 aliud omen, ut postea ingens exitus docuit huius facinoris quod euenit. nam cum infantis Getae natalem Seuerus commendare uellet, hostiam popa nomine Antoninus percussit. quod tunc nec quaesitum nec animaduersum, post uero intellectum est.

20 Fuit adulescens moribus asperis, sed non impiis, † anar-
 bore tractator, gulosus, cupidus ciborum et uini uarie conditi. huius illud pueri fertur insigne, quod cum uellet partium diuersarum uiros Seuerus occidere et inter suos diceret 'hostes uobis eripio' consentiretque adeo usque Bassianus, ut
 25 eorum etiam liberos si sibi consuleret diceret occidendos, Geta interrogasse fertur quantus esset interficiendorum numerus. cumque dixisset pater, ille interrogauit 'isti habent parentes, habent propinquos?' cum responsum esset habere 'plures ergo in ciuitate' ait 'tristes erunt quam laeti, quod uicimus.' et

1 rep. *C* 4 maledicta *B* 5 idque ioco *del. Iord.*, quod *om. P(?)*,
uulgo 7 effosum *C* 9 agnustatus *C ante corr.* 12 timere *C*
 21 nario, retractator *Salm.*: a natura decorus, tractator *uulgo*; latere
uidetur potius iactator Iord. 23 dicere *B* 25 consularet *B*. occi-
 dendus *B* 27 interrogasse *B ante corr.* 28 esset *B in mg.* habe-
 ret *C* plures *Salm.*: complures *C*, complures plures *Momms.* 29 ait
add. Salm.

optinuisset eius sententia, nisi Plautianus praefectus uel Iuuenalis institissent spe proscriptionum ex quibus ditati sunt. his accedebat Bassiani fratris nimia crudelitas. qui cum contenderet et diceret [quasi] ioco quasi serio, omnes cum liberis occidendos partium diuersarum, Geta ei dixisse dicitur 'tu qui nulli parcis potes et fratrem occidere.' quod dictum eius tunc nihil, post uero pro praesagio fuit.

- 5 Fuit in litteris adsequendis [et] tenax ueterum scriptorum, paternarum etiam sententiarum memor, fratri semper inuisus, matri amabilior quam frater, subbalbe tamen canorus, uestitus nitidi cupidissimus, ita ut pater rideret. siquid accepit a praesentibus, ad suum contulit cultum neque quicquam cui-piam dedit. post Parthicum bellum pater cum ingenti gloria floreret, Bassiano particeps imperii appellato, Geta quoque Caesaris et Antonini, ut quidam dicunt, nomen accepit. fami-¹⁵liare illi fuit has quaestiones grammaticis proponere, ut dicerent singula animalia quomodo uocem emitterent — uelut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, ursi saeu-²⁰niunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranae coaxant, equi hinnunt, asini raiunt, tauri rugiunt — easque de ueteribus adprobare. Sereni Sammonici libros familiarissimos habuit quos ille ad Antoninum scripsit. habebat etiam istam consuetudinem ut conuiuia et maxime prandia per singulas litteras iuberet scientibus seruis, uelut in quo erat anser apruna anas item pullus perdix pauus porcellus pi-²⁵scis perna et quae in eam litteram genera edulium caderent,

4 quasi *del. Iord.* serio] seuerio *B ante corr.* et *B*, etiam *P* (?)
 7 pro *om. P* (?) 8 et *del. Iord.*, uulgo iterant post scriptorum
 10 subalbe *B ante corr.* 11 pater rideret *Bernhardys*: patri deret *C*,
 patri diceret *b*, patri doleret *uulgo* 13 partium *C* pater *om. B*
 14 bassiani *B ante corr.* participi *C* 18 grunniunt *C* minur-
 riunt *uulgo*, et ita grammatici apud *Reifferscheid. Suet. reliq. p. 247 sqq.*:
 minarriunt *C* post quod addunt porci grunniunt 19 leones — bar-
 riant *P in inf. mg.* elefanti *C* uarriunt *P ante corr.*, *B*
 20 coraxant *P ante corr.*, *B* raiunt *C*: rudunt *uulgo*, et ita *Suet.*
p. 253 rugiunt *C*, mugiunt *p*, uulgo 21 sammonii *B*

et item fasianus farrata ficus et talia. quare comis etiam habebatur in adulescentia.

Occiso eo pars militum quae incorrupta erat parricidium 6
aegerrime accepit, dicentibus cunctis duobus se liberis fidem
5 promississe duobus seruare debere, clausisque portis diu non
est imperator admissus. denique nisi querellis de Geta editis
et animis militum delentis, enormibus etiam stipendiis datis,
Romam Bassianus redire non potuit. post hoc denique et Pa-
pinianus et multi alii interempti sunt qui uel concordiae fa-
10 nerant uel qui partium Getae fuerant, ita ut utriusque ordinis
uiri et in balneo et cenantes et in publico percenterentur, Pa-
pinianus ipse securi percussus sit, inprobante Bassiano quod
non gladio res peracta sit. uentum denique est usque ad
seditionem urbanicianorum militum, quos quidem non leui
15 auctoritate Bassianus compressit, tribuno eorum ut alii dicunt
interfecto, ut alii relegato. ipse autem tantum timuit ut lori-
cam sub lato habens clauo etiam curiam sit ingressus atque
ita rationem facti sui et necis Geticae reddiderit. quo quidem
tempore Heluius Pertinax filius Pertinacis, qui postea est ab
20 eodem Bassiano interemptus, recitanti Faustino praetori et
dicenti 'Sarmaticus maximus et Parthicus maximus' dixisse
dicitur 'adde et Geticus maximus' quasi Gothicus. quod dictum
altius in pectus Bassiani descendit, ut postea nece Pertinacis
est adprobatum, nec solum Pertinacis sed et aliorum, ut su-
25 pra dictum est, passim et inique. Heluium autem etiam su-
spectum habuit adfectatae tyrannidis, quod esset in amore
omnium et filius Pertinacis imperatoris. quae res nulli facile
priuato satis tuta est.

Funus Getae accuratius fuisse dicitur quam eius qui a 7
30 fratre uideretur occisus, inlatusque est maiorum sepulchro
hoc est Seueri, quod est in Appia uia euntibus ad portam

1 farrata C: farta *uulgo* comes C 7 inormibus C 8 pa-
pinianus p, papianus C 9 fauerant P, fuerant B 11 balneo et
Iord.: balneum C 19 eluius C 20 Faustino *uulgo*: faustum C
21 particus C 23 in pectus p, intereptus C 24 ut *add.* p
25 eluium C a fratre] fratri C

dextra, specie septizonii extractum, quod sibi ille uiuus ornauerat. occidere uoluit et matrem Getae nouercam suam, quod fratrem lugeret, et mulieres quas post reditum de curia flentes repperit. fuit praeterea eius inmanitatis Antoninus, ut his praecipue blandiretur quos ad neeem destinabat, ut eius⁵ magis blandimentum timeretur quam iracundia. mirum sane omnibus uidebatur quod mortem Getae totiens etiam ipse fleret quotiens nominis eius mentio fieret, quotiens imago uideretur aut statua. uarietas autem tanta fuit Antonini Bassiani, immo tanta sitis caedis, ut modo fautores Getae modo inimicos oc-¹⁰cideret quos fors obtulisset. quo facto magis Geta desiderabatur.

1 dextra *Iord.*: dextram *C* sepizodii *C* cf. p. 137, 21 destinebat *B* 9 in mota sitis (*satis ante corr. P*) *C* ANTONINVS GETA EXPLICIT (*sequitur Heliogabalus*) INCIPIT OPILIVS MACRINVS IVLII CAPITOLINI FELICITER *C*

IVLII CAPITOLINI
OPILIVS MACRINVS

AD DIOCLETIANVM AVG.

Vitae illorum principum seu tyrannorum siue Caesarum, qui 1
non diu imperarunt, in obscuro latent idcirco quod neque de
priuata eorum uita digna sunt quae dicantur, cum omnino
ne scirentur quidem, nisi adspirassent ad imperium, et de
5 imperio, quod non diu tenuerunt, non multa dici possunt.
nos tamen ex diuersis historicis eruta in lucem proferemus,
et ea quidem quae memoratu digna erunt. non enim est quis-
quam in uita *qui* non ad diem quodcumque fecerit. sed eius
qui uitas aliorum scribere orditur officium est digna cogni-
10 tione perscribere. et Iunio quidem Cordo studium fuit eorum
imperatorum uitas edere quos obscuriores uidebat. qui non
multum profecit. nam et pauca repperit et indigna memo-
ratu, adserens se minima quaeque persecuturum. quasi uel
de Traiano aut Pio aut Marco sciendum sit quotiens proces-
15 serit, quando cibos uariauerit et quando uestem mutauerit
et quos quando promouerit. quae ille omnia exsequendo li-
bros mythistoriis repleuit talia scribendo, cum omnino rerum
uiliū aut nulla scribenda sint aut nimis pauca, si tamen
ex his mores possint animaduerti qui reuera sciendi sunt, sed
20 ex parte, ut ex ea cetera colligantur.

Occiso ergo Antonino Bassiano Opilius Macrinus praefectus 2
praetorii eius, qui antea priuatas curabat, imperium arripuit,

8 qui *om. C* eis *C* 11 imperatorem *P ante corr.* 13 perse-
quturum *P*, persequuturum *B* 22 priuatas curabat *uulgo: priuatus*
cubabat *C*, *cf. c. 7* curator priuatae

humili natus loco et animi atque oris inuerecundi, seque nunc Seuerum nunc Antoninum, cum in odio esset omnium et hominum et militum, nuncupauit. statimque ad bellum Parthicum profectus et iudicandi de se militibus, seu rumoribus quibus premebatur adolescendi potestatem demit. quamuis⁵ senatus eum imperatorem odio Antonini Bassiani libenter acceperit, cum in senatu omnibus una uox esset 'quemuis magis quam parricidam, quemuis magis quam incestum, quemuis magis quam impurum, quemuis magis quam interfectorem et senatus et populi.' et mirum omnibus fortasse uideatur, cur¹⁰ Diadumenus filius Macrini Antoninus uoluerit nuncupari, cum auctor necis Antoninianae fuisse dicatur.

- 3 De ipso quae in annales relata sint proferam. uates caelestis apud Karthaginem, quae deo repleta solebat uera canere sub Antonino Pio, cum sciscitanti proconsuli de statu,¹⁵ ut solebat, publico et de suo imperio futura praediceret, ubi ad principes uentum est clara uoce numerari iussit, quotiens diceret Antoninum, tuncque adtonitis omnibus Antonini nomen [Augusti] octavo edidit. sed credentibus cunctis quod octo annis Antoninus Pius imperaturus esset et ille transcendit²⁰ hunc annorum numerum et constitit apud credentes uel tunc uel postea per uatem aliud designatum. denique adnumeratis omnibus qui Antonini appellati sunt is Antoninorum numerus inuenitur. enim uero Pius primus, Marcus secundus, Verus tertius, Commodus quartus, quintus Caracallus, sextus Geta,²⁵ septimus Diadumenus, octauus Heliogabalus Antonini fuere. nec inter Antoninos referendi sunt duo Gordiani, aut quia praenomen tantum Antoninorum habuerunt aut etiam Antonii dicti sunt, non Antonini. inde est quod se et Seuerus An-

2 3 et hominum — Parthicum *B in mg. inf.* Antoninum] uocare
s. s. p 3 noncurauit *C* 5 e quibus *C* 7 8 quemuis — incestum
P in mg. inf. 9 purum *B ante corr.* 13 ipsoque *C* relatas in-
 profera *C* 14 carthaginem *C* deo] de *C* solet *C* 15 pro-
 consuli *Salm.*: proconsule *C* 18 attentis *uulgo* 19 Augusti *del.*
Iord. credentis *C* 23 his *C* 24 sec*undus *P*, sedundus *B ante*
corr. 27 aut quia *Iord.*: aut qui *C*, qui aut *uulgo* 28 pro-
 nomen *C* seuerus antoninus *C*

toninum uocauit, ut plurimi ferunt, et Pertinax et Iulianus et idem Macrinus. et ab ipsis Antoninis qui ueri successores Antonini fuerunt hoc nomen magis quam proprium retentum est. haec alii. sed alii idcirco Antoninum Diadumenum a Macrino patre appellatum ferunt, ut suspicio a Macrino interfecti Antonini militibus tolleretur. alii uero tantum desiderium nominis huius fuisse dicunt, ut nisi populus et milites Antonini nomen audirent imperatorium non putarent.

Et de Macrino quidem in senatu a multis, quando nuntiatum est Varium Heliogabalum imperatorem, cum iam Caesarem Alexandrum senatus dixisset, ea dicta sunt unde appareat ignobilem, sordidum, spurcum fuisse. uerba denique Aurelii Victoris cui Pinio cognomen erat haec fuerunt 'Macrinum libertinum hominem, prostibulum, seruilibus officiis occupatum in domo imperatoria, uenali fide, uita sordida sub Commodò, a Seuero remotum etiam a miserrimis officiis relegatumque in Africam, ubi ut infamiam damnationis tegeter lectioni operam dedisse, egisse causulas, declamasse, ius postremo dixisse. donatum autem anulis aureis patrocinate sibi conliberto suo Festo, aduocatum fisci factum sub Vero Antonino.' sed et haec dubia ponuntur et alia dicuntur ab aliis, quae ipsa quoque non tacebimus. nam plerique gladiatoriam pugnam eum exhibuisse dixerunt et accepta rudi ad Africam isse uenatorem primo, post etiam tabellionem fuisse, deinceps aduocatum fuisse fisci. ex quo officio ad amplissima quaeque peruenit. dein cum esset praefectus praetorio collega ablegato Antoninum Caracallum imperatorem suum interemit tanta

1 et plurimi fuerunt *C*, *insiticia censet Eyss.*, ut plurimi ferunt *coni. Iord.* 6 Antonini Bassiani *uulgo* 8 imperium *uulgo* 9 a multis *uulgo*: multi *C* 10 imperatore *B* 11 ea dicta *P*, edicta *B* unde *add. Iord.*: ut *uulgo* 12 ignobilem *uulgo*, nobilem *C* 13 aurei-
lii *B* pinio *C* quod retinet *Salm. de gente Pinnia somnians*, Primo *uulgo*, Primio (*nomin. casu*) *coni. Iord.*, quod cognomen in *Mommseni I. N.* legitur *quinquies. cf. p. 153, 11* 14 prostibulem *B*, ante *corr. P* 16 religatumque *C* 18 causulas *uulgo*: clausulas *C* ius *uulgo*, in *C* 20 conliberto *Kießlingius*: non liberto *C*, liberto *uulgo* 24 deinceps aduocatum fuisse *B* in *mg.* 26 praetorii *P*

factione, ut ab eo non uideretur occisus. nam stratore eius redempto et spe ingenti proposita id egit ut quasi militari-
bus insidiis, quod uel ob parricidium uel incestum displiceret,
interemptus diceretur.

- 5 Statim denique arripuit imperium filio Diadumeno in par-
ticipatum adscito, quem continuo, ut diximus, Antoninum ap-
pellari a militibus iussit. dein corpus Antonini Romam re-
misit sepulchris maiorum inferendum. mandauit collegae
dudum suo praefecto praetorio, ut munus suum curaret ac
praecipue Antoninum honorabiliter sepeliret ducto funere re-
gio, quod sciebat ob uestimenta populo [congiaria] data mul-
tum Antoninum a plebe dilectum. accedebat etiam illud quod
militarem motum timebat, ne eo interueniente suum impedi-
retur imperium, quod raptum ierat, sed quasi inuitus accepe-
rat, ut sunt homines qui ad ea se cogi dicunt quae uel sce-
leribus comparant. timuit autem etiam collegam ne et ipse
imperare cuperet, sperantibus cunctis quod, si unius numeri
consensus accederet, neque ille recusaret et omnes cupidissime
id facerent odio Macrini uel propter uitam improbam uel pro-
pter ignobilitatem, cum omnes superiores nobiles fuissent im-
peratores. infulsit praeterea in nomen Seueri se, cum illius
nulla cognatione tangeretur. unde iocus extitit 'sic Macrinus
est Seuerus quomodo Diadumenus Antoninus.' statim tamen
ad delendum militum motum stipendium et legionariis et prae-
torianis dedit solito uberius, utpote qui extenuare cuperet im-
peratoris occisi crimen. profuitque pecunia, ut solet cui in-
nocentia prodesse non poterat. retentus est enim aliquanto
tempore in imperio homo uitiorum omnium. ad senatum dein
litteras misit de morte Antonini, diuum illum appellans ex-
cusansque se et iurans, quod de caede illius nescierit. ita

1 fictione *vulgo*   3 uel ne incestum *C*   4 interemptum *C*
11 et congiaria *vulgo*, congiaria *del. Iord.*   13 nec eo *C*   17 unus
numeri concessus *C*   18 recusaret *B*   19 propter uitam impro-
bam *p*: propter uitam (proptam *ante corr. P*) probam *C*   20 im-
peratorem *C*   21 Seueri se *Salm.*: seueris *C*   25 solito] solitudo *B*,
ante corr. P   27 aliquando *ante corr. C*

sceleri suo more hominum perditorum iunxit periurium, a quo incipere decuit hominem improbum.

Cum ad senatum scriberet interest scire cuius modi oratio 6 fuerit qua se excusauit, ut et impudentia hominis noscatur et
 5 sacrilegium a quo initium sumpsit improbus imperator. capita ex oratione Macrini et Diadumeni imperatorum. 'uellemus, patres conscripti, et incolumi Antonino nostro et reuecti cum triumpho uestram clementiam uidere, tunc demum enim flo-
 10 uueremus, quem nobis Antoninorum loco di dederant. uerum quia id euenire per tumultum militarem non potuit, nuntiamus primum quid de nobis exercitus fecerit, dein honores diuinos, quod primum faciendum est, decernimus ei uiro in cuius uerba iurauimus, cum exercitus ultorem caedis Bassiani
 15 neminem digniorem praefecto eius putauit, cui et ipse utique uindicandam factionem mandasset, si uiuus deprehendere potuisset.' et infra 'detulerunt ad me imperium cuius ego, patres conscripti, interim tutelam recepi, tenebo regimen, si et uobis placuerit quod militibus placuit, quibus iam et sti-
 20 pendium dedi et omnia imperatorio more iussi.' item infra 'Diadumenum filium meum uobis notum et imperio miles donauit et nomine, Antoninum uidelicet appellans ut cohonestetur prius nomine, sic etiam regni honore. quod uos, patres conscripti, bono faustoque omine adprobetis petimus, ne
 25 uobis desit Antoninorum nomen quod maxime diligitis.' item infra 'Antonino autem diuinos honores et miles decreuit et nos decernimus et uos, patres conscripti, ut decernatis, cum possimus imperatorio iure praecipere, tamen rogamus dicantes et duas statuas equestres, pedestres duas habitu militari, se-
 30 dentes ciuili habitu duas, item diuo Seuero duas triumphales. quae omnia, patres conscripti, uos impleri iubebitis nobis religiose pro prioribus ambientibus.'

1 iunxit B   7 p. c. C hic et infra   incolumi C   9 rep. C
 10 di dederant *uulgo*: dediderant C   13 uero B   20 imperatorium
 ore B, P ante corr.   22 quo honestetur C   23 regione B ante corr.
 24 homine B   29 pedes C   31 iubebetis C   32 ambientibus C

7 Lectis igitur in senatu litteris, contra opinionem omnium et mortem Antonini senatus gratanter accepit et Opilium Macrinum libertatem publicam curaturum sperans primum in patricios allegit nouum hominem et qui paulo ante procurator priuatae fuisset. eundem cum scriba pontificum esset, quos hodie pontifices minores uocant, pontificem maximum appellauit Pii nomine decreto. diu tamen lectis litteris, cum omnino nemo crederet de Antonini morte, silentium fuit. sed posteaquam constitit occisum, senatus in eum uelut in tyrannum inuectus est. denique statim Macrino et proconsulare imperium et potestatem tribuniciam detulerunt. filium sane suum, cum ipse Felicis nomen recepisset ut suspicionem occisi a se Antonini remoueret, Antoninum uocauit, Diadumenum antea dictum. quod quidem etiam Varius Heliogabalus, qui se Bassiani filium diceret, homo sordidissimus et ex meretrice conceptus, idem postea nomen accepit. denique uersus extant cuiusdam poetae quibus ostenditur Antonini nomen coepisse a Pio et paulatim per Antoninos usque ad sordes ultimas peruenisse. si quidem solus Marcus nomen illud sanctum uitae genere auxisse uideatur, Verus autem degenerasse, Commodus uero etiam polluisse sacrati nominis reuerentiam. iam quid de Caracallo Antonino quidue de hoc potest dici? postremo etiam quid de Heliogabalo, qui Antoninorum ultimus in summa impuritate uixisse memoratur?

8 Appellatus igitur imperator † susceptos contra Parthos profectus est magno apparatu, studens sordes generis et prioris uitae infamiam uictoriae magnitudine abolere. sed conflictu habito contra Parthos defectu legionum, quae ad Varium Heliogabalum confugerant, interemptus est. sed anno amplius imperauit. sane cum esset inferior in eo bello quod Antoninus

2 gradanter *B*, ante corr. *P*   5 priuatae rei *uulgo*   5 pontificum *uulgo*: pontificus *C*   10 proconsularem *C*, corr. *p*   14 post quidem *C* *inserunt* nomen: quidem nomen — 16 item *p. a. con. Iord.*
14 uassiani *B*   20 uidetur *B*   degenerasse *Salm.*   21 sacranti *C*
ante corr.   25 susceptos *C*: suscepto bello *uulgo*   29 confugerent *B*, ante corr. *P*

gesserat, Artabane grauiter necem suorum ciuium uindicante, primo Macrinus repugnauit, postea uero missis legatis petiit pacem, quam libenti animo interfecto Antonino Parthus concessit. inde cum se Antiochiam recepisset ac luxuriae operam daret, iustam causam interficiendi sui praeuit exercitui ac Bassiani, ut putabatur, filium sequendi, id est Heliogabalum [Bassianum] Varium, qui postea est et Bassianus et Antoninus appellatus.

Fuit aliqua mulier Maesa siue Varia ex Emesena urbe, 9
 10 soror Iuliae uxoris Seueri Pertinacis Afri, quae post mortem Antonini Bassiani ex aulica domo fuerat expulsa per Macrini superbiam. cui quidem omnia concessit Macrinus quae diu illa collegerat. huic erant duae filiae Symiamira et Mamaea, quarum maioris filius Heliogabalus et Bassiani et Antonini
 15 nomen accepit. nam Heliogabalum Phoenices uocant solem. sed Heliogabalus pulchritudine ac statura et sacerdotio conspicuus erat ac notus omnibus hominibus qui ad templum ueniebant, militibus praecipue. his Maesa siue Varia dixit Bassianum filium esse Antonini, quod paulatim omnibus mi-
 20 litibus innotuit. erat praeterea Maesa ipsa ditissima, ex quo etiam Heliogabalus luxoriosissimus. qua promittente militibus legiones abductae sunt a Macrino. suscepta enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos eius Antoninus appellatus est imperii delatis insignibus. haec ubi sunt Macrino apud An- 10
 25 tiochiam posito nuntiata, miratus audaciam muliebrem, simul etiam contemnens, Iulianum praefectum ad obsidendos eos cum legionibus misit. quibus cum Antoninus ostenderetur, miro amore in eum omnibus inclinatis, occiso Iuliano praefecto ad eum omnes transierunt. dein parte exercitus con-

2 petit C   4 anthiociam C   6 sequenti C   id est uarium h.
 P ante corr.   7 et Antoninus bis posuit P   9 emisena C   13 symiamyra C: cf. Scaliger in Euseb. p. 233, Semiamira uulgo   mamea C
 14 maioris filius H. et Iord.: maiori filius erat H. et C, H. qui et uulgo
 15 foenices C   21 luxoriosissimus C   22 adductae B, ante corr. P
 suscepte B   23 est appellatus P(?)   24 anthiociam C   25 posita
 B ante corr.

7 Lectis igitur in senatu litteris, contra opinionem omnium et mortem Antonini senatus gratanter accepit et Opilium Macrinum libertatem publicam curaturum sperans primum in patricios allegit nouum hominem et qui paulo ante procurator priuatae fuisset. eundem cum scriba pontificum esset, quos hodie pontifices minores uocant, pontificem maximum appellauit Pii nomine decreto. diu tamen lectis litteris, cum omnino nemo crederet de Antonini morte, silentium fuit. sed posteaquam constitit occisum, senatus in eum uelut in tyrannum inuectus est. denique statim Macrino et proconsulare imperium et potestatem tribuniciam detulerunt. filium sane suum, cum ipse Felicis nomen recepisset ut suspicionem occisi a se Antonini remoueret, Antoninum uocauit, Diadumenum antea dictum. quod quidem etiam Varius Heliogabalus, qui se Bassiani filium diceret, homo sordidissimus et ex meretrice conceptus, idem postea nomen accepit. denique uersus extant cuiusdam poetae quibus ostenditur Antonini nomen coepisse a Pio et paulatim per Antoninos usque ad sordes ultimas peruenisse. si quidem solus Marcus nomen illud sanctum uitae genere auxisse uideatur, Verus autem degenerasse, Commodus uero etiam polluisse sacrati nominis reuerentiam. iam quid de Caracallo Antonino quidue de hoc potest dici? postremo etiam quid de Heliogabalo, qui Antoninorum ultimus in summa inpuritate uixisse memoratur?

8 Appellatus igitur imperator † susceptos contra Parthos profectus est magno apparatu, studens sordes generis et prioris uitae infamiam uictoriae magnitudine abolere. sed conflictu habito contra Parthos defectu legionum, quae ad Varium Heliogabalum confugerant, interemptus est. sed anno amplius imperauit. sane cum esset inferior in eo bello quod Antoninus

2 gradanter *B*, ante corr. *P* 5 priuatae rei *uulgo* 5 pontificum *uulgo*: pontificus *C* 10 proconsularem *C*, corr. *p* 14 post quidem *C* inserunt nomen: quidem nomen — 16 item *p. a. cont. Iord.* 14 uassiani *B* 20 uidetur *B* degenerasse *Salm.* 21 sacranti *C* ante corr. 25 susceptos *C*: suscepto bello *uulgo* 29 confugerent *B*, ante corr. *P*

gesserat, Artabane grauitur necem suorum ciuium vindicante, primo Macrinus repugnauit, postea uero missis legatis petiit pacem, quam libenti animo interfecto Antonino Parthus concessit. inde cum se Antiochiam recepisset ac luxuriae operam daret, iustam causam interficiendi sui praeuit exercitui ac Bassiani, ut putabatur, filium sequendi, id est Heliogabalum [Bassianum] Varium, qui postea est et Bassianus et Antoninus appellatus.

Fuit aliqua mulier Maesa siue Varia ex Emesena urbe, 9
 10 soror. Iuliae uxoris Seueri Pertinacis Afri, quae post mortem Antonini Bassiani ex aulica domo fuerat expulsa per Macrini superbiam. cui quidem omnia concessit Macrinus quae diu illa collegerat. huic erant duae filiae Symiamira et Mamaea, quarum maioris filius Heliogabalus et Bassiani et Antonini
 15 nomen accepit. nam Heliogabalum Phoenices uocant solem. sed Heliogabalus pulchritudine ac statura et sacerdotio conspicuus erat ac notus omnibus hominibus qui ad templum ueniebant, militibus praecipue. his Maesa siue Varia dixit Bassianum filium esse Antonini, quod paulatim omnibus mi-
 20 litibus innotuit. erat praeterea Maesa ipsa ditissima, ex quo etiam Heliogabalus luxoriosissimus. qua promittente militibus legiones abductae sunt a Macrino. suscepta enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos eius Antoninus appellatus est imperii delatis insignibus. haec ubi sunt Macrino apud An-
 25 tiochiam posito nuntiata, miratus audaciam muliebrem, simul etiam contemnens, Iulianum praefectum ad obsidendos eos cum legionibus misit. quibus cum Antoninus ostenderetur, miro amore in eum omnibus inclinatis, occiso Iuliano praefecto ad eum omnes transierunt. dein parte exercitus con-

2 petit C   4 anthiociam C   6 sequenti C   id est uarium h.
P ante corr.   7 et Antoninus bis posuit P   9 emisena C   13 symiamyra C: cf. Scaliger in Euseb. p. 233, Semiamira uulgo   mamea C
 14 maioris filius H. et Iord.: maiori filius erat H. et C, H. qui et uulgo
 15 foenices C   21 luxoriosissimus C   22 adductae B, ante corr. P
 suscepte B   23 est appellatus P(?)   24 anthiociam C   25 posita
B ante corr.

iuncta uenit contra Macrinum Antoninus, contra se festinantem, commissoque proelio Macrinus est uictus proditione militum eius et amore Antonini. fugiens sane Macrinus cum paucis et filio in uico quodam Bithyniae occisus est cum Diadumeno, ablatumque eius caput est et ad Antoninum perlatum. sciendum praeterea quod Caesar fuisse dicitur, non Augustus Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patris imperio tradiderunt. occisus est etiam filius cui hoc solum attulit imperium, ut interficeretur a milite. non enim aliquid dignum in eius uita erit quod dicatur praeter hoc¹⁰ quod Antoninorum nomini est uelut nothus adpositus.

- 11 Fuit tamen in uita imperatoria paulo rigidior et austerior, sperans se ante acta omnia posse obliuioni dare, cum ipsa seueritas illius occasionem reprehendendi et lacerandi eius aperiret. nam et Seuerum se et Pertinacem uoluerat nuncu-¹⁵ pari. quae duo illi asperitatis nomina uidebantur. et cum illum senatus Pium ac Felicem nuncupasset, Felicis nomen recepit, Pii habere noluit. unde in eum epigramma non infacetum Graeci cuiusdam poetae uidetur extare, quod Latine hac sententia continetur 20

histrionum iam senior turpis, grauis, asper, iniquus,
impudens et felix sic simul esse cupit,
ut nolit pius esse, uelit tamen esse beatus.
quod natura negat nec recipit ratio.
nam pius et felix poterat dicique uiderique, 25
imperium infelix est, erit ille sibi.

hos uersus nescio qui † delatis iuxta eos qui Graeci erant

2 commissoque B proditionem B 4 bethyniae (bith. corr. P) C
11 notus C 12 fuit Macrinus tamen *uulgo* 13 ipse B 14 occas-
sionem B 18 infacetum *Momms.*: inlatum (um *in ras.* P) C, latinum
P ante corr. et ed. princ., inlautum *excerptorum Pal. corrector* 19 ui-
deretur C 23 noluit C 24 neget C recepit C 25 poterat p:
poterit C dicique uiderique C, dicique uideri cui p: dici atque uideri,
cui *uulgo* 26 sibi] pius *Obrechtus* 27 hos p: hoc C de latis C,
delatos p: delatus *Salm.*, conl. *Innocentio grammatice p. 310 Lachm. et deinceps*, de Graecis Latinos iuxta *Momms.* iuxta *del. Salm.*

propositi in foro posuit. quibus acceptis Macrinus his uersibus respondisse fertur

si talem Graium tetulissent fata poetam,
qualis Latinus gabalus iste fuit,

5 nil populus nosset, nil nosset curia, mango
nullus scripsisset carmina taetra mihi.

his uersibus Macrinus longe peioribus quam illi Latini sunt respondisse se credidit, sed non minus risui est habitus quam poeta ille, qui de Graeco Latine conatus est scribere.

10 Fuit igitur superbus et sanguinarius et uolens militariter 12
imperare, incusans quin etiam superiorum temporum disciplinam ac solum Seuerum prae ceteris laudans. nam et in crucem milites tulit et seruilibus suppliciis semper adfecit et, cum seditiones militares pateretur, milites saepius decumauit,
15 aliquando etiam centesimauit, quod uerbum proprium ipsius est, cum se clementem diceret quando eos centesimaret qui digni essent decimatione atque uicensimatione. longum est eius crudelitates omnes aperire, attamen unam ostendam non magnam, ut ipse credebat, sed omnibus tyrannicis inmani-
20 tatibus tristiores. cum quidam milites ancillam hospitis iam diu prauis pudoris affectassent idque per quendam frumentarium ille didicisset, adduci eos iussit interrogauitque utrum esset factum. quod cum constitisset, duos boues mirae magnitudinis uiuos subito aperiri iussit atque his singulos mili-
25 tes inseri capitibus, ut secum conloqui possent, exertis, itaque poena hos affecit, cum ne adulteris quidem talia apud maiores uel sui temporis essent constituta supplicia. pugnavit tamen et contra Parthos et contra Armenios et contra Ara-

3 facta B ante corr. 4 quillis B, ante corr. P 5 nihil bis C mango
Kieslingius: magno C 9 conatus Peterus: coactus P(?), actus B
14 milites] multos C 14 decumabit C 17 uicensimatione B
18 aperire bp: aripere P, perire B 19 magnū P 21 pudoris affectassent idque Salm.: pudore suffectussent (suffectus essent corr. B, suffectassent P) atque C, ancillae hospitis pudorem deprauasse suspecti essent atque uulgo quendam p, quaedam C 24 aperi C 25 esset possent B ante corr. istaque Salm.

bas, quos Entemones uocant, non minus fortiter quam feliciter. tribunum qui excubias deseri passus est carpento rotali supter adnexum per totum iter uiuum atque exanimem traxit. reddidit etiam Mezentii supplicium, quod ille uiuos mortuis inligabat et ad mortem cogebat longa tabe confectos. unde etiam in circo cum fauor publicus in Diadumenum se proseruisset adclamatum 'egregius forma iuuenis, dignus

cui pater haud Mezentius esset.'

uiuos etiam homines parietibus inclusit et struxit. adulterii reos semper uiuos simul incendit iunctis corporibus. seruos 10 qui dominis fugissent repertos ad gladium ludi deputauit. delatores si non probarent capite affecit, si probarent delato pecuniae praemio infames dimisit.

- 13 Fuit in iure non incallidus, adeo ut statuisset omnia rescripta ueterum principum tollere, ut iure non rescriptis age-15 retur, nefas esse dicens leges uideri Commodi et Caracalli et hominum imperitorum uoluntates, cum Traianus numquam libellis responderit ne ad alias causas facta praeferrentur, quae ad gratiam composita uiderentur. in annonis tribuendis largissimus fuit, in auro parcissimus. in uernacliis [uel aulicis] 20 tam inpius, tam pertinax, tam asper, ut serui illum sui non Macrinum dicerent sed Macellinum, quod macelli specie domus eius cruentaretur sanguine uernularum. uini cibique au-
dissimus, nonnumquam usque ad ebrietatem, sed uespertinis horis. nam si prandisset uel priuatim parcissimus, in cena 25

1 Eudemones *Salm.* 3 super *C* 4 mezentii *B*, ante corr. *P*: cf. *Verg. Aen. VIII* 485 7 proseruisset acclamatum *p*: pro seruis sed clamatum *B* et, ut uidetur, ante corr. *P* *Verg. Aen. VI* 862 et *XII* 275 'egregium forma iuuenem' dignus add. *Casaub.*: *Verg. Aen. VII* 649, 653 s. 'Lausus .... dignus patriis qui laetior esset imperiis et cui pater haud Mezentius esset' 11 reppertos *C* luti ante corr. *P* deputabit *C* 14 in iure uulgo: inuenire *C* scripta *B* 17 uoluntates uulgo: uoluptates *C* 20 uernacliis *Salm.*: uerandis *C*, uernulis *Scaliger* uel aulicis *del. Iord.* 22 marcellinum *B*, ante corr. *P* 23 cibusque *P* ante corr. 25 prandidisset *C*: prandisset parcissimus, in cena uel priuatim effusissimus fuit *coni. Iord.*

effusissimus. adhibuit conuiuio litteratos ut loquens de studiis liberalibus necessario abstemius. sed cum eius uilitatem homines antiquam cogitarent, crudelitatem morum uiderent, hominem putidulum in imperio ferre non possent, et maxime milites, qui multa eius meminerant funestissima et aliquando turpissima, inita factione illum occiderunt cum puero filio Diadumeno, scilicet Antonino cognomine, de quo dictum est quod in somniis Antoninus fuisset. unde etiam uersus extant huiusmodi

uidimus in somnis, ciues, nisi fallor et istuc.
Antoninorum nomen puer ille gerebat
qui patre uenali genitus sed matre pudica.
centum nam moechos passa est centumque rogauit.
ipse etiam caluus moechus fuit, inde maritus.

en Pius, en Marcus. uerus nam non fuit ille.
et isti uersus ex Graeco translati sunt in Latinum. nam Graece sunt disertissimi. uidentur autem mihi ab aliquo poeta uulgari translati esse. quod cum Macrinus audisset, fecit iambos qui non extant, iucundissimi autem fuisse dicuntur. qui quidem perierunt in eo tumultu in quo ipse occisus est, quando et omnia eius a militibus peruastata sunt.

Genus mortis, ut diximus, tale fuit. cum in Antoninum Heliogabalum exercitus inclinasset, ille fugit belloque uictus est et occisus in suburbano Bithyniae, suis partim deditis partim occisis partim fugatis. ita Heliogabalus clarus creditus est quod uideretur patris uindicasse mortem atque inde in imperium uenit quod dedecorauit uitiiis ingentibus luxuriae, turpitudine, abligurritione, superbia, inmanitate. qui et ipse similem exitum uitae suae sortitus est. haec de Macrino nobis sunt cognita, multis aliqua uariantibus, ut se habet hominis

2 abstemius esset *add. Salm.*: abstineret *uulgo* 3 morum *Salm.*:
mirum *C* 5 memirant *C ante corr.* 7 diadumo *B, ante corr. P*
8 somnis *C* 10 istud *p*, istuc *P*, stuo (*s. s. di*) *B* 11 illi *B*
12 sed] nec *Salm.* 14 calbus *C* inte *C* 16 extranlati *C* 17 disertissime *C*
18 translata *C* 21 peruasa *B, non P ut falso testatur Salm.* 24 bithyniae *C*

historia quae de plurimis collecta, serenitati tuae, Diocletiane Auguste, detulimus, quia te cupidum ueterum imperatorum esse perspeximus.

1 serenitatis *B*   *nihil subscriptum in C*, INCIPIT DIADVMEVVS
ANTONINVS LAMPRIDI (post *Heliogabalum*) *C*

AELII LAMPRIDII A N T O N I N V S DIADVMENVS

Antonini Diadumeni pueri, quem cum patre Opilio Macrino 1
imperatorem dixit exercitus occiso Bassiano factione Macri-
niana, nihil habet uita memorabile nisi quod Antoninus est
dictus et quod ei stupenda omina sunt facta imperii non
5 diutini. ut euenit. nam cum primum innotuit per legiones
occisum esse Bassianum, ingens maeror obsedit omnium pe-
ctora, quod Antoninum in re publica non haberent, existi-
mantium quod cum eo Romanum esset imperium periturum.
id ubi Macrino iam imperatori nuntiatum est, ueritus ne in
10 aliquem Antoninorum, qui multi ex affinibus Antonini Pii
erant inter duces, exercitus inclinaret, statim contionem pa-
rari iussit filiumque suum hunc puerum Antoninum appellauit.
contio. 'uidetis, conmilites, et me aetatis prouectae et Dia-
dumenum puerum, quem diu principem, si di faueant, habe-
15 bitis. intellego praeterea desiderium ingens Antoniniani no-
minis apud uos manere. quare quoniam mihi per condicionem
fragilitatis humanae non multum superesse uidetur ad uitam,
hunc puerum Antoninum uobis auctoribus nuncupo diu uobis
Antoninum repraesentaturum.' adclamatum 'Macrine impera-
20 tor, di te seruent. Antonine Diadumene, di te seruent. An-
toninum diuum omnes rogamus. Iuppiter optime maxime,
Macrino et Antonino uitam. tu scis, Iuppiter, Macrinus uinci

4 omnia C   13 contionis uerba eiusdem *uulgo*   15 antoniniani
nomine (nominis p) P, antoniniano nomine B   19 macrini C   21 diuum]
dudum *Peterus*

non potest. [tu scis, Iuppiter, Antoninus uinci non potest.] Antoninum habemus, omnia habemus. Antoninum nobis di 2 dederunt. patre Antoninus dignus, *dignus* imperio.' Macrinus imperator dixit 'habete igitur, conmilitiones, pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos et solitas promo- 5 tiones, sed geminatas. di facient ut haec saepius fiant. dabimus autem per cuncta quinquennia hoc quod hodie putauimus.' post hoc ipse puerulus Diadumenus Antoninus imperator dixit 'gratias ago uobis, commilitones, quod me imperio donastis et nomine, si quidem dignos et me et patrem meum 10 duxistis quos imperatores Romanos diceretis et quibus committeretis rem publicam. et pater quidem meus curabit ne desit imperio, ego autem elaborabo ne desim nomini Antoninorum. scio enim me Pii, me Marci, me Veri suscepisse nomen, quibus satis facere perdifficile est. interim tamen causa 15 imperii, causa nominis, idem quod pater et tantundem promitto honoribus, ut uenerandus Macrinus pater praesens promisit, duplicatis.' Herodianus Graecus scriptor haec praetereans Diadumenum tantum Caesarem dicit puerum a militibus nuncupatum et cum patre occisum. 20

Hac habita contione, statim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percussa est, Macrini usque ad iussum senatus dilata est. missae etiam ad senatum litterae quibus nomen Antonini indicatum est. quare etiam senatus imperium id libenter dicitur recepisse. quamuis alii Antonini 25 Caracalli odio id factum putent. parauerat sane paenulas populo coloris russei dare Macrinus imperator in honorem Antonini filii sui, quae uocarentur Antoninianae, ut caracallae Bassiani dictae sunt, adserens melius filium suum Paenuleum

1 tu — potest *del. Iord.* 3 dederint *B* dignus *add. Momms.*
 pater Antonini *Salm.* 4 habet *C*, *corr. p* 5 solitus *C*, *corr.* 7 hoc
Iord.: hic *C* putabimus *C* 9 ago *om. B* 11 dixistis *C* comi-
 teretis *P* 12 remp. *C* curauit *C* 16 idem *b*: idem *C*, id omne *p*
 17 ut et *B* 18 herodianus *C*, *corr. p*: *Herod. V 4, 12* 21 anthio-
 ciam *C* 22 macrinusque *C* 25 repperisse *ante corr. B* 27 rosei *b*
 29 bassiani *in ras. B*

uel Paenularium dicendum quam Caracallus esset dictus Bas-
sianus. congiarium etiam per edictum Antoninianum promisit,
ut ipsum edictum poterit indicare. uerba edicti. 'uellem, Qui-
rites, iam praesentes essemus, Antoninus uester uobis congia-
rium sui nominis daret, incideret praeterea et pueros Antoni-
nianos et puellas Antoninianas, quae tam grati nominis gloriam
propagarent' et reliqua. his ita gestis signa in castris et 3
uexilla fieri Antoniniana iussit. fecitque Bassiani simulacra
ex auro atque argento atque dies septem supplicatio pro An-
tonini nomine celebrata est.

Puer fuit omnium speciosissimus, statura longiuscula, crine
flauo, nigris oculis, naso deducto, ad omnem decorem mento
composito, ore *ad* oscula parato, fortis naturaliter, exercitio
delicior. hic ubi primum indumenta coccea et purpurea
15 ceteraque castrensia imperii insignia accepit, quasi sidereus
et caelestis emicuit, ut amaretur ab omnibus gratia uenu-
statis. haec quae de puero sint dicenda. nunc ueniamus ad
omina imperii quae cum in aliis tum in hoc praecipue sunt
stupenda.

Die qua natus est pater eius purpuras, tunc sorte procu- 4
rator aerarii maioris, inspexit et quas claras probauit in
id conclaue redigi praecepit in quo post duas horas Diadu-
menus natus est. solent deinde pueri pileo insigniri naturali,
quod obstetrices rapiunt et aduocatis credulis uendunt, si qui-
dem cauidici hoc iuuari dicuntur. at iste puer pileum non
habuit sed diadema tenue, sed ita forte ut rumpi non po-
tuerit uiris inter se tendentibus, specie nerui sagittarii. ferunt

1 esset et *C* 5 incideret *Salm.*: incidaret *C*, daret *uulgo* 9 ad-
que *C* 13 ore oscula *C*, ad *inser. uulgo* exercitatio delatior
ante corr. P 17 haec] - ecce *coni. Iord.*: haec sunt quae de im-
perio pueri sint d. *uulgo* 18 omnia *B* sint *B ante corr.*
21 uestiarii *Casaub.* 22 redici *C*, reduci *p* oras *C* 23 pileo *C*
24 obsetrices *P ante corr.* 25 dicantur *Pb* ad *B*, at (*t in*
ras.) *P* pileum *C* 26 diademata *B* ut rumpi *p*: utrum *C*
27 uiris inter se tendentibus *Salm.*: uiris inter sedentibus (*senen-*
tibus ante corr. P) *C*, uenis intercedentibus *uulgo* sagitari *P*,
sagitare *B*

denique, Diadematum puerum appellatum, sed ubi adoleuit
 aui sui nomine materni Diadumenum uocatum. quamuis non
 multum abhorrerit ab illo signo Diademati nomen Diadu-
 meni. in agris patris eius oues purpureas duodecim ferunt
 natas quarum una tantum uaria fuerit. eadem die qua hic
 natus est aquilam ei constat sensim palumbum regium par-
 uulum attulisse et posuisse in cunis dormienti ac recessisse
 sine noxa. pantagathi in domo patris eius nidum posuerunt
 5 his diebus quibus ille natus est. mathematici accepta genitura
 eius exclamauerunt et ipsum filium imperatoris esse et im-
 peratorem... mater eius adulterata esset, quod fama retine-
 bat. huic eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit et
 cum comitum infantis clamor esset factus, in monumento re-
 gio, quod iuxta uillam esset in qua tunc pater agebat, supra
 statuam regis posuit, sed ita ut capiti eius aptaret. quod 15
 multi ominosum putarunt et morti adcommodum. clarum au-
 tem euentus ostendit. natus est praeterea natali Antonini et
 ea hora et signis prope concinentibus quibus et Antoninus
 Pius. quare dixerunt mathematici et imperatoris illum filium
 futurum et imperatorem, sed non diu. die qua natus est, 20
 quod Antonini esset natalis, mulier quaedam propinqua dicitur
 exclamasse 'Antoninus uocetur', sed Macrinum timuisse quod
 nullus ex eius genere hoc nomine censeretur, abstinuisse no-
 mine imperatorio, simul quod iam rumor de ui geniturae illius
 emanasset. haec atque alia omnia fuisse multi in litteras retu-
 lerunt, sed illud praecipue quod cum in cunis esset Dia-
 dumenus et leo ruptis uinculis, ut quidam, ferus effugisset

3 signo Diademati *Salm.*: signum diadematis *C* 4 agro *uulgo*:
 agros *C* 6 aquilam *ante corr.* *C* 8 panthagathi *P*, panthagotha *B*
 10 et imperaturum *Iord.* 11 quasi *ante mater add. uulgo* adulte-
 ratus *ante corr.* *B* 12 idem *B* pillem *C* 14 esse *B* 15 posuit
 sed *Iord.*: posuisse *C* 16 ominosumptarent *C* 19 quare *B corr.*
in mg., qui *ante corr.* mathemaci *C* 22 macrinus *C* 24 cen-
 turae *C*, *corr. p* post illius in *P* *sen litterae* (illius?) *erasae*
 25 omnia *C* litteris *C* retulerunt *B* 27 ruptis *bis scriptum fuit*
in P et quidem *uulgo*

atque ad incunabula eius uenisset, puerum delinxit et inuolutum reliquit, cum nutrix se in leonem misisset atque eius morsu adfecta perisset, quae sola forte in areola inuenta erat in qua infans iacebat.

- 5 Haec sunt, quae digna memoratu in Antonino Diadumeno 6
esse uideantur. cuius uitam iunxissem patris gestis, nisi Antoninorum nomen me ad edendam puerilis specialem expositionem uitae coegisset. et fuit quidem tam amabile illis temporibus nomen Antoninorum, ut qui eo nomine non niteretur, 10
mereri non uideretur imperium. unde etiam quidam et Seuerum et Pertinacem et Iulianum Antoninorum praenominibus honorandos putant. unde postea duos Gordianos patrem et filium Antoninos cognominatos putant. sed aliud est cum praenomen adsciscitur, aliud cum ipsum nomen inponitur. 15
nam Pius uerum nomen Antonini habuit, cognomen Pii. Marcus uerum nomen Verissimi habuit, sed hoc sublato atque abolito non praenomen Antonini sed nomen accepit. Verus autem Commodi nomen habuit, quo abolito Antonini non praenomen sed nomen accepit. Commodum autem Marcus Antoninum appellauit atque ita † in publicas edidit diem natalis sui. 20
iam Caracallum Bassianum satis constat uel somnii causa, quod Seuerus uiderat cum sibi Antoninum successorem praedictum sensisset, anno demum tertio decimo Antoninum dixisse, quando ei etiam imperatoriam addidisse dicitur potestatem. 25
Getam uero, quem multi Antoninum negant dictum, eadem ratione qua Bassianum appellatum satis constat, ut patri Seuero succederet, quod minime factum est. post hoc ipse Diadumenus ut commendaretur exercitui senatui populoque Romano, cum esset ingens desiderium Bassiani Caracalli, 30
Antoninum appellatum satis constat.

2 cum] tum C 3 quae *uulgo*, atque C 5 digna emeratui in C,
corr. p 7 puerili C 9 ut] et B niteretur C: uteretur Iord.
10 uidetur B, P ante corr. 11 pronominibus C 13 antoninus C
14 pronomen C hic et infra adscitur C 20 in publicum *uulgo* cf.
Huebnerus de actis s. p. q. R. p. 60 die n. eius *Casaub.* 23 anno]
antonino C dixit B, dixit P 29 cum om. C

7 Extat epistula Opilii Macrini patris Diadumeni qua gloriatur non tam se ad imperium peruenisse, qui esset secundus imperii, quam quod Antoniniani nominis esset pater factus, quo clarius illis temporibus non fuerat uel deorum. quam epistulam priusquam intexam libet uersus inserere in Com-
modum dictos qui se Herculem appellauerat, ut intellegant omnes tam clarum fuisse Antoninorum nomen, ut illi nec deorum nomen commode uideretur adiungi. uersus in Com-
modum Antoninum dicti

Commodus Herculeum nomen habere cupit, 10
Antoninorum non putat esse bonum
expers humani iuris et imperii,
sperans quin etiam clarius esse deum,
quam si sit princeps nominis egregii.
non erit iste deus, nec tamen ullus homo. 15

hi uersus a Graeco nescio quo compositi a malo poeta in Latinum translati sunt. quos ego idcirco inserendos putavi, ut scirent omnes Antoninos pluris fuisse quam deos ab trium principum amore, quos sapientia, bonitas, pietas consecrata sit. [in Antonino pietas, in Vero bonitas, in Marco sapientia.]²⁰
redeo nunc ad epistulam Macrini. 'Opilius Macrinus Noniae Celsae coniugi. quid boni adepti sumus, mi uxor, caret aestimatione. et fortassis de imperio me putes dicere. non magnum istud quod etiam indignis fortuna concessit. Antonini pater factus sum, Antonini mater es facta. o nos beatos, o fortunatam domum, praeclaram laudem nunc demum felicis imperii. di faxint et bona Iuno quam colis, ut et ille Antonini meritum effingat et ego qui sum pater Antonini dignus omnibus uidear.'

1 epistolas *B*, ante corr. *P* opili *C* 2 secundum *C* 4 clarior *C* 5 epistolam *C* intexam *C* uerus *B*, ante corr. *P*
7 nec] ne *B*, ne de *P* 8 uerus *B* ante corr. 17 ergo fuit in *P*
18 antoninus *C* ante corr. plures *C* ab trium p. amore *Iord.*: ac
trium (et in ras. *P*) p. amore *C*, ob t. p. amorem *Salm.* 19 quos *C*,
quo *uulgo* 20 in — sapientia *del. Iord.* 21 epistolam *C* macrini
opilii *C*: Opilii *del. Iord.* 22 coniungi *C* mi *C* carita estimatione *C*

Hac epistula indicatur quantum gloriae adeptus sibi uide-
retur quod uocatus est filius Antoninus. hic tamen quarto
decimo mense imperii ob inciuilem patris atque asperum prin-
cipatum interfectus est cum patre, non suo nomine. quamuis
etiam istum ultra aetatem saeuisse in plerosque reperi-
am, ut docent litterae ab hoc eodem ad patrem missae. nam cum
quidam defectionis suspicionem incurrissent et eos Macrinus
saeuissime punisset filio forte absente atque hic audisset aucto-
res quidem defectionis occisos, tamen qui eorum dux Arme-
niae erat et item legatus Asiae atque Arabiae ob antiquam
familiaritatem dimissos, his litteris conuenisse patrem dicitur,
paribus missis etiam ad matrem quarum exemplum historiae
causa inserendum putauit. 'patri Augusto filius Augustus. non
satis, mi pater, uideris in amore nostro tenuisse tuos mores
qui tyrannidis adfectatae conscios reseruasti, sperans eos uel
amiciore tibi futuros, si iis parceres, uel ob antiquam fami-
liaritatem dimittendos. quod nec debuit fieri nec potuit. nam
primum omnium iam te exulcerati suspicionibus amare non
possunt. deinde crudeliores inimici sunt qui obliiti ueteris
familiaritatis se inimicissimis tuis iunxerunt. adde quod adhuc
exercitus habent.

si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Ascanium surgentem et spes heredis Iuli
respice, cui regnum Italiae Romanaque tellus
debetur.

feriendi sunt isti, si uis esse securus. nam uitio generis hu-
mani alii non sunt defuturi, ubi isti seruantur.' hanc epistu-
lam quidam ipsius quidam magistri eius Caeliani ferunt, Afri
quondam rhetoris. ex qua apparet, quam asper futurus iu-
uenis, si uixisset.

1 hac *b*, hace *P*, hec *B* epistola *C* 2 uocatus] factus *B* ante corr.
5 repperiam *C* 6 a patre *C* 9 tamen qui eorum *Salm.*: tamen
quorum *C*, quorum tamen unus *uulgo* 10 legatos *uulgo* 11 fami-
liaritatem] familiam tamen *C* 16 his *C* 17 defuit *C*, corr. *p* poterit *B*
18 exulceratis *B* 20 iunxerunt *B* 22 Vergilii uersus *Aen. IV*
274 sqq. del. *Eyss.* 23 iulii *B*, iuli* *P* 27 sint *C* ubi *Iord.*:
cui *C* epistolam *C* 30 si uixisset] iunxisset *B* ante corr.

8 Extat alia epistola ad matrem ab eodem destinata talis
 'Dominus noster et Augustus nec te amat nec ipsum se, qui
 inimicos suos seruat. age igitur ut Arabianus et Tuscus et
 Gellius ad palum deligentur, ne si occasio fuerit non praeter-
 mittant.' et, quantum Lollius Vrbicus in historia sui temporis
 dicit, istae litterae per notarium proditae illi puero multum
 apud milites obfuisse dicuntur. nam cum patrem occidissent,
 quidam hunc seruare uoluerunt. sed extitit cubicularius qui
 has epistulas contioni militum legit. interfectis igitur ambobus
 et capitibus pilo circumlatis in M. Aurelium Antoninum ca-¹⁰
 ritate nominis inclinavit exercitus. is filius Bassiani Cara-
 calli ferebatur. erat autem templi Heliogabali sacerdos, homo
 omnium impurissimus et qui fato quodam Romanum defor-
 marit imperium. de quo quidem, quia multa sunt, loco suo
 disseram.

15

1 exstat *C* epistola *C* 4 diligenter *C* occasio *B* nos
 interimant *vulgo* 8 exstitit *C* 9 epistolas *C* 11 inclinabit *C*
corr. p 12 heliogabalis *C* 13 facto *B* 14 sunt dicenda
vulgo DIADVMENVS ANTONINVS AELI (AELII *B*) LAMPRI-
 DII EXPLICIT (*sequitur Macrinus*) INCIPIT AELI LAMPRIDII AN-
 TONINVS HELIOGABALVS FELICITER *C*, ad constantinum angu-
 stum addit *p*

AELII LAMPRIDII ANTONINVS HELIOGABALVS

AD CONSTANTINVM AVG.

Vitam Heliogabali Antonini, qui Varius etiam dictus est, ¹ numquam in litteras misissem nequis fuisse Romanorum principem sciret, nisi ante Caligulas et Neronas et Vitellios hoc idem habuisset imperium. sed cum eadem terra et uenena ⁵ ferat et frumentum atque alia salutaria alia contraria, eadem serpentes ... et cicures, compensationem sibi lector diligens faciet cum legerit Augustum, Traianum, Vespasianum, Hadrianum, Pium, Titum, Marcum, contra hos prodigiosos tyrannos. simul intelleget Romanorum iudicia, quod illi et diu impera- ¹⁰ runt et exitu naturali functi sunt, hi uero interfecti, tracti, tyranni etiam appellati, quorum nec nomina libet dicere. igitur occiso Macrino eiusque filio Diadumeno qui pari potestate imperii Antonini etiam nomen acceperat, in Varium Heliogabalum imperium conlatam est idcirco quod Bassiani filius ¹⁵ diceretur. fuit autem Heliogabalus uel Iouis uel Solis sacerdos atque Antonini sibi nomen adsciuerat uel in argumentum generis uel quod id nomen usque adeo carum esse cognouerat gentibus ut etiam parricida Bassianus causa nominis amaretur. et hic quidem prius dictus est Varius, post Helio-

1 Antonini] impurissimam s. s. p. 2 nequi B ante corr. 5 alia contraria om. B 6 serpentes et cicures C: post serpentes uel inmanes (ut Cic. Tusc. IV 13) uel nocuos excidiase censet Iord., serpentes et ciconias uulgo compensationem B 7 uespasianum P bis, ante et post traianum, exhibet: uulgo editur Vespasianum Titum Traianum 9 intellegeret B et diu B in mg. 13 acceperant C heliogabali B

gabalus a sacerdotio dei Heliogabali, cui templum Romae in eo loco constituit in quo prius aedes Orci fuit, quem e Syria secum aduexit. postremo cum accepit imperium Antoninus appellatus est atque ipse in Romano imperio ultimus Antoninorum fuit. 5

- 2 Hic tantum Symiamirae matri deditus fuit, ut sine illius uoluntate nihil in re publica faceret, cum ipsa meretricio more uiuens in aula omnia turpia exercebat, Antonino autem Caracallo stupro cognita, ita ut hinc uel Varius uel Heliogabalus uulgo conceptus putaretur. et aiunt quidam Varii etiam nomen 10 idcirco eidem inditum a condiscipulis quod uario semine, de meretrice utpote, conceptus uideretur. hic fertur occiso Macrini factione patre, ut dicebatur, Antonino in templum dei Heliogabali confugisse uelut in asylum, ne interficeretur a Macrino qui saeuissime cum filio luxurioso et crudeli exercuit 15 imperium. sed de nomine hactenus. quamuis sanctum illud Antoninorum nomen polluerit quod tu, Constantine sacratissime, ita ueneraris ut Marcum et Pium inter Constantios Claudiosque uelut maiores tuos aureos formaueris, adoptans uirtutes ueterum tuis moribus congruentes et tibi amicas 20 [caras].

- 3 Sed ut ad Antoninum Varium reuertamur nactus imperium Romam nuntios misit excitatisque omnibus ordinibus, omni etiam populo ad nomen Antoninum, quod non solum titulo, ut in Diadumeno fuerat, sed etiam in sanguine red- 25 ditum uidebatur, cum se Antonini Bassiani filium scripsisset, ingens eius desiderium factum est. erat praeterea etiam rumor qui nouis post tyrannos solet donari principibus. qui nisi ex summis uirtutibus non permanet et quem multi mediocres principes amiserunt. denique ubi in senatu lectae sunt litterae 30 Heliogabali, statim fausta in Antoninum et dira in Macrinum eiusque filium dicta sunt, appellatusque Antoninus princeps

2 orti B suria C 4 altissimus C 7 nichil B in mg. 9 hic C
 11 eodem C 13 di B 15 luxurioso B 16 actenus B 21 caras
 del. Iord.: carasque uulgo 25 in del. Casaub. 28 nobis C dānari C
 31 infausta C in post fausta s. s. B

uolentibus cunctis et studiose credentibus, ut sese habent uota hominum ad credulitatem festinantium, cum quod optant uerum esse desiderant. sed ubi primum ingressus est urbem, omissis quae in provincia gerebantur Heliogabalum in Palatino
 5 monte iuxta aedes imperatorias consecrauit eique templum fecit, studens et Matris typum et Vestae ignem et Palladium et ancilia et omnia Romanis ueneranda in illud transferre templum et id agens nequis Romae deus nisi Heliogabalus coleretur. dicebat praeterea Iudaeorum et Samaritanorum re-
 10 ligiones et Christianam deuotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret.

Deinde ubi primum diem senatus habuit, matrem suam
 4 in senatum rogari iussit. quae cum uenisset uocata ad consulum subsellia scribendo adfuit, id est senatus consulti con-
 15 ficiendi testis, solusque omnium imperatorum fuit sub quo mulier quasi clarissima loco uiri senatum ingressa est. fecit et in colle Quirinali senaculum, id est mulierum senatum, in quo ante fuerat conuentus matronalis solemnibus dum taxat diebus et si umquam aliqua matrona consularis coniugii or-
 20 namentis esset donata. quod ueteres imperatores adfinibus detulerunt et his maxime quae nobilitatos maritos non habuerant, ne innobilitatae remanerent. sed Symiamira facta sunt senatus consulta ridicula de legibus matronalibus, quae quo uestitu incederet, quae cui cederet, quae ad cuius osculum
 25 ueniret, quae pilento, quae equo, quae sagmario, quae asino ueheretur, quae carpento mulari, quae bouum, quae sella ueheretur et utrum pellicia an ossea an eborata an argentata et quae aurum uel gemmas in calciamentis haberent.

Ergo cum hibernasset Nicomediae atque omnia sordide
 5 ageret inireturque a uiris et subigeret, statim milites facti sui paenituit, quod in Macrinum conspirauerant ut hunc prin-

2. 3 optant uel desiderant corruptum esse iniuria cont. Salm. et Casaub.

4 commisis B 7 ancilia C 13 consulem subselliam ascribendo C

25 quaequoque C, corr. Momms., quae om. uulgo 26 bouum P: quae

bouum B in mg. 27 pelliciamosse an C 30 subigeret] subaret C

ante corr.

cipem facerent, atque in consobrinum eiusdem Heliogabali Alexandrum, quem Caesarem senatus Macrino interempto, appellauerat, inclinauere animos. quis enim ferre posset principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem, cam ne beluam quidem talem quisquam ferat? Romae denique nihil egit aliud nisi ut emissarios haberet qui ei bene uasatos perquirerent eosque ad aulam perducerent, ut eorum conditionibus frui posset. agebat praeterea domi fabulam Paridis ipse Veneris personam subiens, ita ut subito uestes ad pedes defluerent nudusque una manu ad mammam altera pudendis adhibita ingenicula, posterioribus eminentibus in subactorem reiectis et oppositis. uultum praeterea eodem quo Venus pingitur schemate figurabat corpore toto expolitus, eum fructum uitae praecipuum existimans si dignus atque aptus libidini plurimorum uideretur.

15

- 6 Vendidit et honores et dignitates et potestates tam per se quam per omnes seruos ac libidinum ministros. in senatum legit sine discrimine aetatis, census, generis, pecuniae merito. militaribus etiam praepositis et tribunatibus et legationibus et ducatibus uenditis, etiam procurationibus et Palatinis officiiis. aurigas Protogenem et Gordium primo in certamine curruli socios, post in omni uita et actu participes habuit. multos, quorum corpora placuerant de scaena et circo et harena in aulam traduxit. Hieroclem uero sic amauit ut eidem inguina oscularetur, quod dictu etiam inuerecundum est, Flo-
ralia sacra se adserens celebrare. in uirginem Vestalem incestum admisit. sacra populi Romani sublatis penetralibus profanauit. ignem perpetuum extinguere uoluit. nec Romanas tantum extinguere uoluit religiones, sed per orbem terrae unum studens ut Heliogabalus deus unus ubique coleretur. et in penum Vestae quod solae uirgines solique pontifices adeunt in-

4 qui ante per add. C   5 quidem] quis C   9 subiciens P
21 protogenem P, progenem B   cordium C   22 curulli B ante corr.
24 heroclem C   26 se om. B   ueselem P ante corr.   27 p. r. C
30 unus P(?) om. B   poenum B

rupit pollutus ipse omni contagione morum cum his qui se polluerant et penetrale sacrum est auferre conatus. cumque seriam quasi ueram rapuisset, quam ei uirgo maxima [falsam] monstrauerat, atque in ea nihil repperisset, adplosam fregit. nec tamen quicquam religioni dempsit, quia plures similes factae dicuntur esse nequis ueram umquam possit auferre. haec cum ita essent signum tamen quod Palladium esse credebatur abstulit et auro uinctum in sui dei templo locauit.

Matris etiam deum sacra accepit et tauroboliatus est, ut 7
 10 typum eriperet et alia sacra quae penitus habentur condita. iactauit autem caput inter praecisos fanaticos et genitalia sibi deuinxit et omnia fecit quae Galli facere solent ablatumque sanctum in penetrale dei sui transtulit. Salambonem etiam omni planctu et iactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi
 15 faciens imminentis exitii. omnes sane deos sui dei ministros esse aiebat, cum alios eius cubicularios appellaret alios seruos alios diuersarum rerum ministros. lapides qui uiui dicuntur ex proprio templo Dianae Laodiciae ... ex adyto suo, in quo id Orestes posuerat, auferre uoluit. et Orestem quidem
 20 ferunt non unum simulacrum Dianae nec uno in loco posuisse, sed multa in multis. posteaquam se apud tria flumina circa Hebrum ex responso purificauit, etiam Orestam condidit ciuitatem quam saepe cruentari hominum sanguine necesse est. et Orestam quidem urbem Hadrianus suo nomini uindicari
 25 iussit eo tempore quo furore coeperat laborare ex responso cum ei dictum esset ut in furiosi alicuius domum uel nomen inreperet. nam ex eo emollitam insaniam ferunt per quam

3 quam ei uirgo *Casaub.*: quam quisgo (ergo corr. *B.*, ūgo *p*) *C*: quamuis uirgo *uulgo* falsam insititium esse demonstrari sequentibus censet *Iord.* 4 adplosam regit *B.*, ante corr. *P* 8 uinctum *C*, fictum *uulgo* 10 tyfum *C* 12 deuinxit *uulgo*: deuixit *C*, defixit *Salm.* 14 cuius ex cultus corr. *B* 17 uiui *Salm.*: diuidi *B.*, diui** (di ut uidetur *eras.*) *P*, diui *uulgo* 18 post Laodiciae excidisse et simulacrum eius censet *Iord.*, nam id non potest referri ad templum 19 auferre *Casaub.*: adferre *C* 24 quidam *B* nomini *Casaub.*: nomine *C* 25 ex *C*: et *Salm.* 26 feriosi *P* ante corr., ueriosi *B* ante corr. 27 reperet *Salm.* mollitam *B*

multos senatores occidi iusserat. quibus seruatis Antoninus Pii nomen meruit quod eos post ad senatum adduxit, quos omnes iussu principis interfectos credebant.

8 Cecidit et humanas hostias lectis ad hoc pueris nobilibus et decoris per omnem Italiam patrimis et matrimis, credo ut maior esset utrique parenti dolor. omne denique magorum genus aderat illi operabaturque cotidie hortante illo et gratias dis agente quod amicos eorum inuenisset, cum inspiceret exta puerilia et † excrutiaret hostias ad ritum gentilem suum. cum consulatum inisset *misit* in populum non nummos uel argenteos uel aureos *uel* bellaria uel minuta animalia sed boues opimos et camelos et asinos et ceruos populo diripiendos obiecit, imperatorium id esse dictitans. insectatus est famam Macrini crudeliter, sed multo magis Diadumeni quod Antoninus dictus est, Pseudoantoninum ut Pseudophilippum eum appellans, simul quod ex luxoriosissimo extitisse uir fortissimus, optimus, grauissimus, seuerissimus diceretur. coegit denique scriptores nonnullos nefanda, immo potius mira de eiusdem luxuria disputare, ut in uita eius dictum. lauaerum publicum in aedibus aulicis fecit, simul et Plautini populo exhibuit, ut ex eo condiciones bene uasatorum hominum colligeret, idque diligenter curatum est ut ex tota penitus urbe atque ex nauticis monobelis quaererent. sic eos appellabant qui uiriliores uidebantur.

9 Cum Marcomannis bellum inferre uellet quod Antoninus pulcherrime profigarat, dictum est a quibusdam per Chaldaeos et magos Antoninum Marcum id egisse ut Marcomanni

4 cecidit *Casaub.*: cedit *C* 7 cottidie *P* 9 et scrutaretur *Iord.*: et excuteret *uulgo* 10 cum consulatum inisset *misit Casaub.*: cum conlatum inisset *C* 11 uel *ante* bellaria *om. C* 12 optimos *C* diripendos *P*, *ante corr. B* 13 abiecit *C* insectatus es *B* 15 ut] & *P ante corr.*, ut Pseudophilippum *del. Salm.* 18 mipace de eiusdem dictum luxuria (—oria *B*) disputare ut in uita eius *C*: mira de eiusdem dictu luxuria disputarent in u. e. *Salm.*; dictum *transposuit Iord.* neque obstat quod in uita *superstite Diadumeni nihil tale legitur, Pterus pro dictum coniecit Diadumeni in ceteris Salmasius sequens* 21 basatorum *C* 23 monobelis *Salm.*: monobiles *C* quaererentur *B*

populo Romano semper deuoti essent atque amici, idque factis carminibus et consecratione. *cumque* quaereret quae illa esset uel ubi esset, suppressum est. constabat enim illum ob hoc consecrationem quaerere ut eam dissiparet spe belli concitandi et idcirco maxime, quod audierat responsum fuisse ab Antonino bellum Marcomannicum finiendum, cum hic Varius et Heliogabalus et ludibrium publicum diceretur, nomen autem Antonini pollueret in quod inuaserat. prodebatur autem per eos maxime qui dolebant sibi homines ad exercendas libidines bene uasatos et maioris peculii opponi. unde etiam de nece eius cogitari coepit. et haec quidem domi.

Sed milites pestem illam imperatoris uelari nomine pati 10 nequierunt ac primum inter sese dein per coronas iecere sermones in Alexandrum omnes inclinantes, qui iam Caesar erat a senatu eo tempore, consobrinus huius Antonini. nam Varia una iis erat auia, unde Heliogabalus Varius dicebatur. Zoticus sub eo tantum ualuit ut ab omnibus officiorum principibus sic haberetur quasi domini maritus. erat praeterea idem Zoticus qui hoc familiaritatis genere abutens omnia Heliogabali dicta et facta uenderet fumis quam maxime diuitias enormes sperans, cum aliis minaretur aliis polliceretur omnes falleret, egrediensque ab illo singulos adiret dicens, de te hoc locutus sum, de te hoc audiui, de te hoc futurum est — ut sunt homines huiusmodi qui, si admissi fuerint ad nimiam familiaritatem principum, famam non solum malorum sed et bonorum principum uendunt, et qui stultitia uel innocentia imperatorum qui hoc non perspiciunt infami rumigatione pascuntur. nubsit et coit, ut et pronubem haberet clamaretque 'concide Magire',

1 p. r. C factus B 2 que add. Iord. 2. 3 essent bis B
 3 olhoc P, olcho B 9 quo C 13 deinde P 15 a senatu dictus
uulgo: uix omitti poterat uerbum consobrinus Salm.: quo macrinus C,
quo macrinus, consobrinus uulgo, sed post Macrini mortem Caesar factus
est 16 una] un in ras. B is C 18 dominae Casaub. 20 fa-
 mis C enormae B 22 audiret B 24 admisi B 25 famam —
 principum P in mg. inf. 26 stultia C 27 rumigatione B
 28 coit C aut et B

et eo quidem tempore quo Zoticus aegrotabat. quaerebat deinde a philosophis et grauissimis uiris, an et ipsi in adulescentia perpassi essent quae ipse pateretur, et quidem impudentissime. neque enim umquam uerbis pepercit infamibus, cum et digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conuentu et audiente populo esset pudor.

- 11 Fecit liberos praesides, legatos, consules, duces, omnesque dignitates polluit ignobilitate hominum perditorum. cum ad uindemias uocasset amicos nobiles et ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari coepit, an promptus esset in uenerem, erubescensque senibus exclamabat 'erubuit, salua res est' silentium ac ruborem pro consensu ducens. addidit praeterea ipse quae faceret sine ullius pudoris uelamento. posteaquam senes uidit erubescere ac tacere, uel quia aetas uel quia dignitas talia refutabat, contulit se ad iuuenes et ab his coepit omnia exquirere. a quibus cum audiret aetati congrua, gaudere coepit et dicere uere liberam uindemiam esse quam sic celebrarent. ferunt multi, ab ipso primum repertum ut in uindemiarum festiua multa in dominos iocularia et audientibus dominis dicerentur quae ipse composuerat, et Graeca maxime. horum pleraque Marius Maximus dicit in uita ipsius Heliogabali. erant amici improbi et senes quidam et specie philosophi, qui caput reticulo componerent, qui improba quaedam pati se dicerent, qui maritos se habere iactarent. quos quidam finxisse dicunt ut illi fierent uitiorum imitatione cariores.

- 12 Ad praefecturam praetorii saltatorem qui histrionicam Romae fecerat adsciuit. praefectum uigilum Gordium aurigam fecit, praefectum annonae Claudium † censorem. ad honores reliquos promouit commendatos sibi pudibulum enormitate membrorum. ad uicensimam hereditatium mulionem curare

2 adulescentia C   3 et om. B   quidam B   7 proconsules
Salm.   11 clamabat B ante corr.   12 saluare est ante corr. B
17 et om. C   18 celebraret B   20 diceretur P   28 sciuit C,
corr. p   cordium C   29 tonsorem Cuiacius: num cursorem? Iord.
30 pubilium B   inormitate C   31 uicensimum C

iussit, iussit et cursorem, iussit et cocum et claustrarium artificem. cum ingressus est uel castra uel curiam, auiam suam Variam nomine, de qua superius dictum est, secum induxit ut eius auctoritate honestior fieret quia per se non poterat. nec
 5 ante eum, quod iam diximus, senatum mulier ingressa est ita ut ad scribendum rogaretur et sententiam diceret. in conuiujs exoletos maxime iuxta se ponebat eorumque adtrectatione et tactu praecipue gaudebat. nec quisquam ei magis poculum cum bibisset dabat.

- 10 Inter haec mala uitae inpudicissimae Alexandrum quem 13 sibi adoptauerat a se amoueri iussit, dicens se paenitere adoptionis. mandauitque ad senatum ut Caesaris ei nomen abrogaretur. sed in senatu hoc prodito ingens silentium fuit. si quidem erat optimus iuuenis Alexander, ut postea conpro-
 15 batum genere imperii eius, cum ideo displiceret patri quod inpudicus non esset. erat autem eidem consobrinus. ut quidam dicunt a militibus etiam amabatur et senatui acceptus erat et equestri ordini. nec defuit tamen furor usque ad exitum uoti pessimi. nam ei percussores inmisit et hoc quidem
 20 modo. ipse secessit ad hortos Spei ueteris quasi contra nouum iuuenem nota concipiens relictam in Palatio matre et auia et consobrinum suo, iussitque ut trucidaretur iuuenis optimus et rei publicae necessarius. misit et ad milites litteras quibus iussit ut abrogaretur nomen Caesaris Alexandro. misit qui
 25 et in castris statuarum eius titulos luto tegetet, ut fieri solet de tyrannis. misit et ad nutritores eius, quibus imperauit sub praemiorum spe atque honorum ut eum occiderent quo uel lent modo, uel in balneis uel ueneno uel ferro.

Sed nihil agunt improbi contra innocentes. nam nulla ui 14
 30 quis adduci potuit ut tantum facinus impleteret, cum in ipsum

2 iussit *initio semel posuit P(?)* uel in curiam *B ante corr.*
 5 senatus *C* 7 exoletos *C* adtrectationes *C* 14 quidam *B*
 Alexander ut *Salm.*: alexandrum *C* 16 inpublicos *B*,
ante corr. P et ut *P(?)* 17 etiam *p*, et *C* 18 exitium *Pb*
 23 reip. *C* 27 horum *C*, *corr. p* 30 tantam *B ante corr.* in *om. B*
add. b

magis conuersa sint tela quae parabat aliis, ab hisque sit interfectus quibus alios adpetebat. sed ubi primum lutati sunt tituli statuarum, milites omnes exarserunt. et pars in Palatium, pars in hortos in quibus erat Varius ire tendunt, ut Alexandrum uindicarent, hominemque impurum eundemque⁵ parricidalis animi tandem a re publica depellerent. et cum in Palatium uenissent, Alexandrum cum matre atque auia custoditum diligentissime postea in castra duxerunt. secuta autem erat illos Symiamira mater Heliogabali pedibus sollicita filio. inde itum est in hortos, ubi Varius inuenitur cer-¹⁰ tamen aurigandi parans, exspectans tamen intentissime quando eidem nuntiaretur consobrinus occisus. qui subito militum strepitu exterritus in angulum se condidit obiectuque ueli cubicularis quod in introitu erat cubiculi se texit. misit ex prae-¹⁵fectis alios ad conpescendos milites in castra alios uero ad eos placandos qui iam in hortos uenissent. Antiochianus igitur e praefectis unus milites qui in hortos uenerant sacra-
menti admonitione exorauit ne illum occiderent, quia nec multi uenerant et plerique cum uexillo, quod Aristomachus tribunus retinuerat, remanserant. haec in hortis.²⁰

15 In castris uero milites precanti praefecto dixerunt se par-
suros esse Heliogabalo, si et inpuros homines et aurigas et histriones a se dimoueret atque ad bonam frugem rediret his maxime summotis qui cum omnium dolore apud eum plu-
rimum poterant et qui omnia eius uendebant uel ueritate uel²⁵ fumis. remoti sunt denique ab eo Hierocles, Gordius et Mirissimus et duo improbi familiares qui eum ex stulto stult-
torem faciebant. mandatum praeterea a militibus praefectis ne paterentur illum ita diutius uiuere et ut Alexander custodi-

1 sit *om.* B   3 in *ante* quibus B *s. s.*   4 ut] at C   5 uindi-
caret B   6 rep C   9 matre C   11 augurandi C   13 condit B
14 quod — cubiculi *del. Petrus Faber*   cubiculis et exigit (*corr. ex*
exegit) B   ex *om.* B   15 alio — alio C   16 anthiochianus C
19 exillo C   aristomachus C   21 passuros C   24 qui eum B
25 uanitate *uulgo*   26 herocles C   cordus C   27 myrissimus C,
corr. Casaub.   28 militis C

retur, ne uel illi aliqua uis adferretur, simul ne Caesar quem-
 piam amicum Augusti uideret, ne ulla fieret imitatio turpitu-
 dinis. sed Heliogabalus et ingenti prece Hieroclem reposcebat
 impudicissimum hominem, et insidias in dies Caesari propa-
 5 gabat. denique kalendis Ianuariis, cum simul tum designati
 essent consules, noluit cum consobрино procedere. ad extre-
 mum cum ei auia et mater dicerent imminere milites ad eius
 exitium, nisi concordiam uiderent inter se consobrinorum,
 sumpta praetexta hora diei sexta processit ad senatum, auia
 10 sua ad senatum uocata et ad sellam perducta. deinde in
 Capitolium ad uota concipienda et perficienda solemnia ire
 noluit, omniaque per praefectum urbanum facta sunt, quasi
 consules illic non essent.

Nec distulit caedem consobrini, sed timens ne senatus ad 16
 15 aliquem se inclinaret, si ille consobrinum occidisset, iussit
 subito senatum urbe decedere, omnesque quibus aut uehicula
 aut serui deerant subito proficisci iussi sunt, cum alii per
 baiulos alii per fortuita animalia et mercede conducta uehe-
 rentur. Sabinum consularem uirum ad quem libros Vlpianus
 20 scripsit, quod in urbe remansisset uocato centurione mollioribus
 uerbis iussit occidi. sed centurio aure surdiori imperari
 sibi credidit ut urbe pelleretur, itaque fecit. sic uitium cen-
 turionis Sabino saluti fuit. remouit et Vlpianum iuris con-
 sultum ut bonum uirum et Siluinum rhetorem quem ma-
 25 gistrum Caesaris fecerat. et Siluinus quidem occisus est,
 Vlpianus uero reseruatus.

Sed milites, et maxime praetorianus, uel scientes qui mala
 in Heliogabalum pararant uel quod sibi uiderent inuidiam,
 facta conspiratione ad liberandam rem publicam, primum

3 hieroclem *P*, heroclem *B*   4 caesaris *C*   5 KL. *B*, Kal. *P*
 10 producta *ante corr. P*   11 uota] uocata *C*   12 que *om. P*   prae-
 fectum] pr. *C*   14 ne *add. p*   senatus] setus *C*   15 aliquam *B*
 19 ulpicianus *B*, ulpi**anus *P*   21 surdior *P*   imperatori *B*
 23 ulpicianum *B*, ulpi**anum *P*   24 rethorem *C*   26 ulpicianus *C*,
 ulpi**anus *P*   uero *s. s. P*   reseruatus *corr. ex* reseruitus *B*   28 ui-
 derent] timerent *coni. Iord.*   29 factaque *C*   remp. *C*

17 † conscii genere mortis, cum alios uitalibus exemptis necarent, alios ab ima parte perfoderent, ut mors esset uitae consentiens. post hoc in eum impetus factus est, atque in latrina ad quam confugerat occisus, tractus deinde per publicum addita iniuria cadaueri, ut id in cloacam milites mitterent. sed 5 cum non cepisset cloaca fortuito, per pontem Aemilium adnexo pondere ne fluitaret in Tiberim abiectum est, ne umquam sepeliri posset. tractum est cadauer eius etiam per circi spatia priusquam in Tiberim praecipitaretur. nomen eius, id est Antonini, erasum est senatu iubente remansitque Varii 10 Heliogabali. si quidem illud adfectato retinuerat, cum uult uideri filius Antonini. appellatus est post mortem Tiberinus et Tracticius et Inpurus et multa, siquando ea erant designanda, quae sub eo facta uidebantur, solusque omnium principum et tractus est et in cloacam missus et in Tiberim 15 praecipitatus. quod odio communi omnium contigit a quo speciatim cauere debent imperatores, si quidem nec sepulchra mereantur qui amorem senatus, populi ac militum non merentur. opera publica ipsius praeter aedem Heliogabali dei quem Solem alii, alii Iouem dicunt, et amphitheatri instau- 20 rationem post exustionem et lauacrum in uico Sulpicio quod Antoninus Seueri filius coeperat nulla extant. et lauacrum quidem [Antonini] Caracallus dedicauerat et lauando et populum admittendo. sed porticus defuerant, quae postea ab hoc subditicio Antonino exstructae sunt et ab Alexandro 25 perfectae.

18 Hic ultimus Antoninorum fuit — quamuis cognomine postea Gordianos multi Antoninos putent, qui Antonii dicti

1 conscii genere mortis *C*: consciuerem mortem his *Salm.* his de corruptoribus intellegens quod tamen quo referatur non habet. excidisse nonnulla censet *Iord.*, in conscios uario genere mortis *uulgo* 4 additaque *uulgo* 5 cadaueri est ut *C*, est *del. Iord.* 6 fortuita *B ante corr.* 11 cum] fortasse dum 13 tractaticius *C*, sed tracticius *epit. de Caes.* 24 16 omni *B ante corr.* 20 instauratio *C corr. Salm.* 23 Antonini *del. Iord.*, nam ipse Caracalli lauacrum intellegitur 24 ob hoc *C* 25 subditicio *Salm.*: subdecio *C*, sub dicto *Gruterus* et *om. B*

sunt non Antonini — uita, moribus, improbitate ita odibilis, ut eius senatus et nomen eraserit. quem nec ego Antoninum uocassem nisi causa cognitionis, quae cogit plerumque dici ea etiam nomina quae sunt abolita. occisa est cum eo et
 5 mater Symiamira probrosissima mulier et digna filio. cautum-que ante omnia post Antoninum Heliogabalum ne umquam mulier senatum ingrederetur utique inferis eius caput dicaretur deuouereturque per quem id esset factum.

De huius uita multa in litteras missa sunt obscena. quae
 10 quia digna memoratu non sunt, ea prodenda censui quae ad luxuriam pertinebant. quorum aliqua priuatus, aliqua iam imperator fecisse perhibetur, cum ipse priuatus diceret se Apicium, imperator uero Othonem et Vitellium imitari. nam primus omnium priuatorum toros aureis toralibus textit,
 15 quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatus imperatorum publice uendiderat. deinde aestiua conuiuia coloribus exhibuit, ut hodie prasinum, uitreum alia die, uenetum, et sic deinceps exhiberet, semper uarie per dies omnes aestiuos. primus deinde authepsas ar-
 20 genteas habuit, primus etiam caccabos. uasa deinde centenaria argentea scalpta et nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. et mastichatum et puleiatum et omnia haec quae nunc luxuria retinet primus inuenit. nam rosatum ab aliis acceptum pinearum etiam adtritione odoratus reddidit. denique
 25 haec genera poculorum ante Heliogabalum non leguntur. nec erat ei ulla uita, nisi exquirere uoluptates. primus fecit de piscibus isicia, primus de ostreis et lithostreis et aliis huius modi marinis conchis et locustis et cammaris et scillis. strauit et triclinia de rosa et lectos et porticus ac sic deambulauit
 30 atque omni florum genere, liliis, uiolis, hyacinthis et narcissis.

7 utque B 13 imperator uero Othonem *Iord.*: imperatorem uero othonem C, imperator uero neronem o. p 14 thoros C 18 sic om. B, et sic *del. Salm. qui post uitreum interpunxit* 19 authepsas C, mentas et capsas s. s. p 24 moderatius C 28 concis C lucustis C scyllis C 29 eadembulauit C: per eadem ambulauit *uulgo*
 30 atque *Iord.*: idque C huius C, *corr. p* hiacynthis C

- hic non nisi unguento nobili aut croco piscinis infectis natauit. nec cubuit in accubitis facile, nisi his quae pilum leporinum haberent aut plumas perdicum subalares, saepe culcitas mutans.
- 20 Senatum nonnumquam ita contempsit, ut mancipia togata appellaret, populum Romanum unius fundi cultorem, eque-
strem ordinem in nullo loco habens. praefectum urbicum saepe post cenam ad potandum uocabat, adhibitis et praefectis praetorio, ita ut si recusarent magistri † horum eos cogerent. uoluit et per singulas urbis *regiones* lenones praefectos [urbi] facere, ut essent in urbe quattuordecim. et fecisset, si uixisset, 10 promoturus omnes turpissimos et ultimae professionis homines. hic solido argento factos habuit lectos, et tricliniaries et cubiculares. comedit saepius ad imitationem Apicii calcanes camelorum et cristas uiuis gallinaceis demptas, linguas pauonum et lusciniarum, quod qui ederet a pestilentia tutus diceretur. exhibuit et Palatinis ingentes ... extis mullorum refertas et cerebellis phoenicoptera et perdicum ouis et cerebellis turdorum et capitibus psittacorum et fasianorum et pauonum. barbas sane mullorum tantas iubebat exhiberi, ut pro † nascentis, apiasteris et facelaribus et foeno Graeco exhiberet 15 plenis fabatariis et discis. quod praecipue stupendum est. 21 canes iecineribus anserum paut. habuit leones et leopardos exarmatos in deliciis. quos edoctos per mansuetarios subito ad secundam et tertiam mensam iubebat accumbere, ignorantibus cunctis quod exarmati essent, ad pauorem ridiculum excitandum. misit et uas Apamenas in praesepia equis suis, et psittacis atque fasianis leones paut et alia animalia. exhibuit et sumina apruna per dies decem tricena cotidie cum suis uuluis, pisum cum aureis, lentem cum ce-

2 nisi bis B 5 P. R. C sequestrem C 8 horum] officiorum
Salm., num morum? Iord. 9 urbis regiones Casaub.: urbes C praefectos urbi C: urbi del. Iord. 10 et ut C: et del. Casaub. 15 a pestilentia] epestilentia C 16 post ingentes excidiisse lances coni. Salm., dapes male add. uulgo 17 foenicopterum C 20 nascentis C: absentis (h. e. absinthiis) Salm., nasturtiis uulgo faselaribus Salm.
22 pardos B 23 exarmatis B bulbis C

rauniis, fabam cum electris, orizam cum albis exhibens. albas praeterea in uicem piperis piscibus et tuberibus conspersit. oppressit in tricliniis uersatilibus parasitos suos uiolis et floribus, sic ut animam aliqui efflauerint cum erepere ad summum non possent. condito piscinas et solia temperauit et rosato atque absinthato. uulgus ad bibendum inuitauit et ipse cum populo tantum bibit, ut in piscina eum bibisse intellexeretur, uiso quod unus bibisset. eunuchos pro apophoretis dedit. dedit quadrigas, equos, stratos, mulos, basternas et 10 raedas. dedit et aureos millenos et centena pondo argenti. sortes sane conuiuales scriptas in cochlearibus habuit tales 22 ut alius exiret 'decem camelos', alius 'decem muscas', alius 'decem libras auri', alius 'decem plumbi', alius 'decem struthiones', alius 'decem oua pullina', ut uere sortes essent et 15 fata temptarentur. quod quidem et ludis suis exhibuit, cum et ursos decem et decem glires et decem lactucas et decem auri libras in sorte habuit. primusque hunc morem sortis instituit, quem nunc uidemus. sed uere ad sortem scaenicos uocauit, cum et canes mortuos et libram bubulae carnis haberet in sorte, et item centum aureos et mille argenteos et 20 centum folles aeris et alia talia, quae populus tam libenter accepit ut eum postea imperare gratularentur.

Fertur in euripis uino plenis nauales circenses exhibuisse, 23 pallia de oenanthio fudisse et elephantorum quattuor quadrigas in Vaticano agitasse dirutis sepulchris quae obsistebant, iunxisse etiam camelos quaternos ad currus in circo priuato spectaculo. serpentes per Marsicae gentis sacerdotes collegisse fertur eosque subito ante lucem, ut solet populus ad ludos celebres conuenire, effudisse multosque adflictos morsu et fuga. usus est aurea omni tunica, usus et purpurea, usus et de

3 folis *B*   4 eripere *C*   6 absentato *C*   uulgum *C*   7 uiuit *C*   8 apophoretis *uulgo prob. Salm.: aphroditis C*   10 milenos *B*
 11 coelearibus *C*   12 exiret *C retinuit Salm., idem alius genet. casum esse non intellexit: exhiberet uulgo*   13 libris *B*   struthiones *C*
 16 glires *Casaub.: griles C, grillos uulgo*   19 bubulae *P, bubale B*
 24 balnea *Scaliger*   deo ananthio *B*   elephantorum *C*

gemmis Persica, cum grauari se diceret onere uoluptatis. habuit et in calciamentis gemmas et quidem scalptas. quod risum omnibus mouit, quasi possent scalpturae nobilium artificum uideri in gemmis quae pedibus adhaerebant. uoluit uti et diademate gemmato quo pulchrior fieret et magis ad feminarum uultum aptus. quo et usus est domi. fertur et promisisse phoenicem conuiuiis, uel pro eo libras auri mille, ut in praetorio eas dimitteret. marinae aquae colymbos exhibuit in mediterraneis locis maxime eosdemque singulis amicis natantibus dimisit et iterum [cum] piscibus impleuit.¹⁰ montem niuium in uiridiario domus aestate fecit aduectis niuib. ad mare piscem numquam comedit. in longissimis a mari locis omnia marina semper exhibuit. muraenarum lactibus et luporum in locis mediterraneis rusticos paut. pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos¹⁵
 24 conditura ueneta comedit. momentarias de rosato et rosis piscinas exhibuit. et bibit cum omnibus suis caldarias de nardo exhibens. idem in lucernis balsamum exhibuit. idem mulieres numquam iterauit praeter uxorem. lupanaria domi amicis clientibus et seruis exhibuit. idem numquam minus²⁰ centum sestertiis cenauit, hoc est argenti libris triginta. aliquando autem tribus milibus sestertium cenauit omnibus supputatis quae inpendit. cenas uero et Vitellii et Apicii uicit. pisces e uiuariis suis bubus traxit. per macellum transiens mendicitatem publicam fleuit. parasitos ad rotam aquariam²⁵ ligabat et cum uertigine sub aquas mittebat rursusque in summum reuoluebat eosque Ixionios amicos uocauit. strauit

2 calciamentes P   5 qui C fortasse recte   6 qua B   promisse P, promise B   7 foenicem B, foenicem P   conuiuiis C   ea C   8 eas B, eos P: eum Salm., eis con. Iord. ut referatur ad conuiuias, cfr. infra   10 cum del. Salm.   11 nimium B ante corr.   uiridiario B, uiridiario P   12 niuib.] uibus B, P ante corr.   15 colere B   16 momentarios B   17 uiuit C   caldarios B   19 lupanaria B   22 sestertiis C   23 uicit uulgo: uiuit C   24 e] se C   uiuarii C   27 post uocauit in B est q; saxa, sed expunctum

et saxis Lacedaemoniis ac porphyreticis plateas in Palatio, quas Antoninianas uocauit. quae saxa usque ad nostram memoriam manserunt, sed nuper eruta et exsecta sunt. constituerat et columnam unam dare ingentem ad quam ascenderetur intrinsecus, ita ut in summo Heliogabalum deum collocaret. sed tantum saxum non inuenit, cum id de Thebaide adferre cogitaret.

Ebrios amicos plerumque claudibat et subito nocte leones 25 et leopardos et ursos exarmatos immittebat ita ut experge-
 10 facti in cubiculo eodem leones, ursos, pardos cum luce uel, quod est grauius, nocte inuenirent, ex quo plerique exanimati sunt. multis uilioribus amicis folles pro accubitis sternebat eosque reflabat prandentibus illis, ita ut plerumque subito sub mensis inuenirentur prandentes. primus denique inuenit sigma
 15 in terra sternere, non in lectulis, ut a pedibus utres per pueros ad reflandum spiritum soluerentur. in mimicis adulteriis ea quae solent simulato fieri effici ad uerum iussit. meretrices a lenonibus cunctis redemit saepe et manumisit. cum inter fabulas priuatas sermo esset ortus quanti herniosi
 20 esse possent in urbe Roma, iussit omnes notari eosque ad balneas suas exhibere et cum iisdem lauit, nonnullis etiam honestis. gladiatores ante conuiuium pugnantes exhibuit et pycetas frequenter. strauit sibi triclinium in summo lusorio. et dum pranderet noxios et uenationes sibi exhibuit. parasitis in se-
 25 cunda mensa saepe ceream cenam, saepe ligneam, saepe eburneam, aliquando fictilem, nonnumquam uel marmoream uel lapideam exhibuit, ita ut omnia illis exhiberentur uidenda de diuersa materia, quae ipse cenabat, cum tantum biberent per singula fercula et manus, quasi comedissent, lauarent.

3 eruta et] erudite B, erudite* P   6 bethaide ex bethaice corr. B
 12 multi C, corr. p follos P ante corr.   13 reflauit C   14 simma (simmia ante corr. B) C   16 in mimicis Scaliger: inimicis C adulteriis C (P?): adulteris uulgo   17 simulatos C   18 cunctas P teste Salm.   19 quanto B ante corr.   hirneosi C   20 nomari P ante corr.   21 hisdem C   22 exhibuit] sibi C, pugnantes et pycetas sibi frequenter exhibuit uulgo   pycetas Casaub.: pictas C

- 26 Primus Romanorum holoserica ueste usus fertur, cum iam subsericae in usu essent. linteamen lotum numquam attigit, mendicos dicens qui linteis lotis uterentur. Dalmaticatus in publico post cenam saepe uisus est, Gurgitem Fabium et Scipionem se appellans, quod cum ea ueste esset cum qua Fabius et Cornelius a parentibus ad corrigendos mores adulescentes in publicum essent producti. omnes de circo, de theatro, de stadio et omnibus locis et balneis meretrices collegit in aedes publicas et apud eas contionem habuit quasi militarem, dicens eas commilitones disputauitque de generibus schematum et uoluptatum. adhibuit in tali contione postea lenones exoletos undique collectos et luxuriosissimos puerulos et iuuenes. et cum ad meretrices muliebri ornatu processisset papilla eiecta, ad exoletos habitu puerorum qui prostituuntur, post contionem pronuntiauit his quasi militibus ternos aureos donatium petiitque ab his ut a dis peterent; ut alios haberet ipsis commendandos. iocabatur sane ita cum seruis ut eos iuberet millena pondo sibi aranearum deferre proposito praemio, collegissequē dicitur decem milia pondo aranearum, dicens et hinc intellegendum quam magna esset Roma. mittebat parasitis per cellarios salaria annua uasa cum ranis et scorpiis et cum serpentibus et huiusmodi monstris. cladebat in eiusmodi uasis infinitum muscaram, apes man-
- 27 suetas eas appellans. quadrigas circensium in tricliniis et in porticibus sibi semper exhibuit pransitans et cenitans, conuiuas senes agitare cogens, nonnullos honoratos. iam imperator iubebat sibi et decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices. dulciarios et lactarios tales habuit, ut quaecumque coqui de diuersis edulibus exhibuissent uel structores uel pomarii, illi modo de dulciis, modo de lactariis exhiberent. exhibuit parasitis cenas et de uitreis et nonnum-

2 subserica *P(?)* 3 lineis *B* 6 adulescentes *C* 12 leones
ante corr. C 14 ad *add. Salm.* exoletos *C* 16 petitque *C* 17 ipse
B ante corr. 21 per] pro *C* salarii *C* 22 scorpionis *B* 23 cuiusmodi *B ante corr.* 26 imperator *Salm.*: imperatori *C*, *ante iam distinguunt uulgo* 27 murum *B*

quam tot picta mantelia in mensam mittebat, his edulibus
 picta quae adponerentur, quot missus esset habiturus, ita ut
 de acu aut de textili pictura exhiberentur. nonnumquam
 tamen et tabulae illis pictae exhibebantur ita ut quasi omnia
 illis exhiberentur et tamen fame macerarentur. miscuit gem-
 mas pomis ac floribus. iecit et per fenestram cibos totidem,
 quot exhibuit amicis. iusserat et canonem populi Romani
 unius anni meretricibus, lenonibus, exoletis intramuranis dari,
 extramuranis alio promisso, cum eo tempore iuxta prouisio-
 nem Seueri et Traiani septem annorum canon frumentarius
 Romae esset.

Canes quaternòs ingentes iunxit ad currum et sic est
 uectatus intra domum regiam, idque priuatus in agris suis
 fecit. processit in publicum et quattuor ceruis iunctis in-
 gentibus. iunxit sibi et leones, Matrem magnam se appellans.
 iunxit et tigres, Liberum sese uocans eodemque habitu agens
 quo dii pinguntur quos imitabatur. Aegyptios dracunculos
 Romae habuit quos illi agathodaemonas uocant. habuit et hip-
 popotamos et crocodillum et rhinocerotem et omnia Aegyptia
 quae per naturam sui exhiberi poterant. struthocamelos ex-
 hibuit in cenis aliquotiens, dicens praeceptum Iudaeis ut ede-
 rent. illud sane mirum uidetur quod dicitur ab eo factum,
 ut de croco sigma strauerit cum summos uiros rogasset ad
 prandium, pro eorum dignitate se dicens fenum exhibere.
 transegit et dierum actus noctibus et nocturnos diebus, aesti-
 mans hoc inter instrumenta luxùriae, ita ut sero de somno
 surgeret et salutari inciperet, mane autem dormire inceptaret.
 amicis cotidie . . . nec quemquam facile indonatum relinquebat,
 nisi quem frugi, quasi perditum repperisset.

Habuit gemmata uehicula et aurata contemptis argentatis
 et eboratis et aeratis. iunxit et quaternas mulieres pulcher-

2 quod misus *C* 7 quod *C* p. r. *C* 15. 16 iunxit *P* bis
B semel 17 imitabantur *C* 18 agothodemonas *B* hyppopotamos *P*,
 hyppopotamos *B* 19 crocodillum *B* rhinocerontem *C* 25 transegit
Salm.: transerit *C* 28 cottidie *P*: excidissee donabat uel simile aliquid
 indicauit *Casaub.* 31 iunxit *C* quaternis *B*

- rimas uel binas ad papillam [uel ternas et amplius] et sic uectatus est, sed plerumque nudus cum illum nudae traherent. habuit et hanc consuetudinem ut octo caluos rogaret ad cenam, item octo luscos et item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos et octo pingues, cum capi non possent uno sigmate, ut de his omnibus risus citaret. donauit et argentum omne conuiuis quod habuit in conuiuio et omnem apparatus poculorum, idque saepius. hydrogarum Romanorum ducum primus publice exhibuit, cum antea militaris mensa esset. quam postea statim Alexander reddidit. proponebat¹⁰ praeterea his quasi themata, ut iura noua dapibus condiendis inuenirent, et cuius placuisset commentum ei dabat maximum praemium, ita ut sericam uestem donaret quae tunc et in raritate uidebatur et in honore. sicuius autem displicuisset, iubebat ut semper id comesset, quamdiu tamen melius inueniret. semper sane aut inter flores sedit aut inter odores pretiosos. amabat sibi pretia maiora dici earum rerum quae mensae parabantur, orexin conuiuio hanc esse adserens.
- 30 Pinxit se ut cuppedinarium, ut seplasiarium, ut popinarium, ut tabernarium, ut lenonem, idque totum domi semper¹⁰ exercuit. sescentorum struthionum capita una cena multis mensis exhibuit ad edenda cerebella. exhibuit aliquando et tale conuiuium ut haberet uiginti et duo fercula ingentium epularum, sed per singula lauarent et mulieribus uterentur et ipse et amici, cum iure iurando quod efficerent uoluptatem.¹⁵ celebrauit item tale conuiuium ut apud amicos singulos singuli missus apparerentur, et cum alter maneret in Capitolio, alter in Palatio, alter super aggerem, alter in Caelio, alter trans Tiberim, et ut quisque mansisset, tamen per ordinem in eorum domibus singula fercula ederentur ireturque ad²⁰

1 uel *Iord.*: et *C* pampillum *C* uel ternas et amplius *del. Iord.*
 3 et *post* cenam *add. B* 4 podagros *P teste Salm.* 7 conuiuiis *C*
 8 ydrogarum *B* 9 ducum *om. B* 11 themate *B* 14 sicuius *Iord.*:
 sicus *C*, si ius *Salm.* 15 inuenisset *P(?)* 17 rerum *post* pretia *iterat B*
 19 coppedinarium *C* 20 leonem *B ante corr.* 21 strutionum *C*
 27 misus *B* 28 celio *B*

omnium domos. sic unum conuiuium uix toto die finitum est [cum et lauarent per singula fercula et mulieribus uterentur]. Sybariticum missum semper exhibuit ex oleo et garo. quem quo anno Sybaritae reppererunt et perierunt. dicitur
 5 et balneas fecisse multis locis ac semel lauasse atque statim destruxisse, ne ex usu balneas haberet. hoc idem de domibus, de praetoriis, de diaetis fecisse dicitur. sed et haec et non-
 nulla fidem transeuntia credo esse ficta ab his qui in gratiam Alexandri Helioabalum deformare uoluerunt.

10 Fertur et meretricem notissimam et pulcherrimam rede-31
 misse centum sestertiis eamque intactam uelut uirginem co-
 luisse. huic eidem priuato cum quidam diceret 'non times
 pauper fieri?' dixisse dicitur 'quid melius quam ut ipse mihi
 heres sim et uxori meae?' habuerat praeterea facultates a
 15 multis dimissas gratia patris. idem filios se nolle dicebat ne-
 quis ei frugi contingeret. odores Indicos sine carbonibus ad
 uaporandas diaetas iubebat incendi. iter priuatus numquam
 minus sexaginta uehiculis fecit, auia sua Varia reclamante
 quod omnia perditurus esset. imperator uero etiam sescenta
 20 uehacula dicitur duxisse adserens decem milibus camelorum
 Persarum regem iter facere et Neronem quingentis carrucis
 iter inisse. causa uehiculorum erat leonum, lenarum, mere-
 tricum, exoletorum, subactorum etiam bene uasatorum mul-
 titudo. in balneis semper cum mulieribus fuit ita ut eas ipse
 25 psilothro curaret, ipse quoque barbam psilothro accurans,
 quodque pudendum dictu sit, eodem quo mulieres accura-
 bantur et eadem hora. rasis et uirilia subactoribus suis ad
 nouaculum manu sua qua postea barbam fecit. scobe auri por-
 ticum strauit et argenti dolens quod non posset et electri,

1 finitus B, P ante corr. - 2 cum — uterentur del. Eys. 3 exo-
 leto B ante corr. 4 sibarite B et om. P periecerunt C 7 cetis B,
 zetis P et add. Salm. 8 esset B 11 centum] C B
 12 idem B quidem B 15 nolle] notie C 17 iter uulgo: in C
 17 zetas C 20 milia C 21 quingentis] MD con. Gruter propter
 Suet. Ner. 30 qui 'mills' habet 23 uasatorum C 25 psilothro C
 27 uilia C subactoribus B

idque frequenter quacumque fecit iter pedibus usque ad equum uel carpentum, ut fit hodie de aurosa arena.

- 32 Calciamentum numquam iterauit, anulos etiam negatur iterasse. pretiosas uestes saepe conscidit, † uel lanam cepit et appendit atque ad eius aestimationem ponderis pisces amicis exhibuit. naues onustas mersit in portu, magnanimitatis hoc esse dicens. onus uentris auro exceptit. in myrrhinis et onychinis minxit. idem dixisse fertur 'si habuero heredem dabo illi tutorem, qui illum haec facere cogat quae ipse feci facturusque sum.' habuit etiam istam consuetudinem ut cenas sibi exhiberet tales, ut una die nonnisi *de fasianis* totum ederet omnesque missus sola fasianorum carne strueret, item alia die de pullis, alia de pisce illo et item illo, alia de porcis, alia de struthionibus, alia de oleribus, alia de pomis, alia de dulciis, alia de opere lactario. saepe amicos suos cum Aethiopibus aniculis inclusit nocturnis mansionibus et usque ad lucem detinuit, cum pulcherrimas his diceret apparatus. fecit hoc idem etiam de pueris et tunc, ante Philippum utpote, licebat. ridebat autem sic nonnumquam ut publice in theatro solus audiretur. ipse cantauit, saltauit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizauit, organo modulatus est. fertur et una die ad omnes circi et theatri et amphitheatri et omnium urbis locorum meretrices tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur, ingressus, cum tamen omnibus meretricibus sine effectu libidinis aureos donaret addens 'nemo sciat, Antoninus haec donat.'
- 33 Libidinum genera quaedam inuenit, ut spinthrias ueterum uinceret, et omnis apparatus Tiberii et Caligulae et Neronis norat. et praedictum eidem erat a sacerdotibus Syris biathanatum se futurum. parauerat igitur funes blatta et serico

1 inter B   2 sit B   4—6 uel — exhibuit] *haec iam Grutero corrupta uisa sunt.* uel lacerauit et appendit *coni. Momms.*   6 portum C   7 myrrinis B   8 onychis (*ny in ras. P*) C   11 ut P *in mg.*   de *add. Salm.*   tantum *uulgo*   12 missos P, misos B   13 pupillis (*pi esp. P*) C   14 strutionibus C   holeribus P   26 ueterum maiorum B, ueterum malorum P: maiorum *del. Eyss.*   29 blata B *ante corr.*   serica B

et cocco intortos quibus, si necesse esset, laqueo uitam finiret. parauerat et gladios aureos quibus se occideret, si aliqua uis urgeret. parauerat et in cerauneis et in hyacinthis et in smaragdīs uenena quibus se interimeret, siquid grauius inmineret. 5 fecerat et altissimam turrem substratis aureis gemmatisque ante se tabulis ex qua se praecipitaret, dicens etiam mortem suam pretiosam esse debere et ad speciem luxuriae, ut diceretur nemo sic perisse. sed nihil ista ualuerunt. nam, ut diximus, et occisus est per scurras et per plateas tractus est 10 sordidissime, per cloacas ductus et in Tiberim submissus est. hic finis Antoninorum nomini in re publica fuit, scientibus cunctis istum Antoninum tam uita falsum fuisse quam nomine.

Mirum fortasse cuiquam uideatur, Constantine uenerabilis, 34 15 quod haec clades, quam rettuli, loco principum fuerit et quidem prope triennio. ita nemo in re publica tum fuit qui istum a gubernaculis Romanae maiestatis abduceret, cum Neroni, Vitellio, Caligulae ceterisque huius modi numquam tyrannicida defuerit. sed primum omnium ipse ueniam peto, quod 20 haec quae apud diuersos repperi litteris tradidi, cum multa improba reticuerim et quae ne dici quidem sine maximo pudore possunt. ea uero quae dixi praetextu uerborum adhibito quantum potui texi. deinde illud quod clementia tua solet dicere credidi esse reficiendum, imperatorem esse fortunae est. 25 nam et minus boni reges fuerunt et pessimi. agendum uero, quod pietas tua solet dicere, ut sint imperio digni quos *ad* regendi necessitatem uis fatalis adduxerit. et quoniam hic ultimus Antoninorum fuit neque postea hoc nomen in re publica loco principum frequentatum est, etiam illud adden- 30 dum est, nequis error oriatur cum duos Gordianos narrare coepero patrem et filium, qui se de Antoninorum genere dici uolebant, non nomen in illis primum fuit sed praenomen.

3 yacinthis P   6 ante se C, se *om. uulgo*   11 rep. C   16 in rep. *Bernhardys*: uir ep. C, uir e populo *Salm.*, *uulgo editur* ita ut nemo inuentus fuerit   24 credidi esse *Casaub.*: credidisse C   26 quos] quod B   ad *add. p*   28 rep. C   32 pronomen C

deinde, ut in plerisque libris inuenio, Antonii dicti sunt non Antonini.

- 35 Haec sunt de Heliogabalo, cuius uitam me inuitum et retractantem ex Graecis Latinisque collectam scribere ac tibi offerre uoluisti, cum iam aliorum ante tulerimus. scribere autem ordiar qui post sequentur. quorum Alexander optimus et cum cura dicendus est annorum tredecim princeps, semestres alii et uix annui et bimi, Aurelianus praecipuus et horum omnium decus auctor tui generis Claudius. de quo uereor ad clementiam tuam scribens uera dicere, ne maliuolis adulator uidear esse. sed absoluar contra liuorem improborum, cum et apud alios clarum esse perspexerim. his iungendi sunt Diocletianus aurei parens seculi et Maximianus, ut uulgo dicitur, ferrei, ceterique ad pietatem tuam. te uero, Auguste uenerabilis, multis paginis iisdemque disertioribus illi prosequuntur quibus id felicior natura detulerit. his addendi sunt Licinius [Seuerus Alexander] atque Maxentius, quorum omnium ius in dicionem tuam uenit, sed ita ut nihil eorum uirtute derogetur. non enim ego id faciam quod plerique scriptores solent, ut de his detraham qui uicti sunt, cum intellegam gloriae tuae accedere, si omnia de illis quae bona in se habuerint uera praedicaro.

7 cura Gruterus: uera C; assertione post dicendus add. p, uulgo est Iord.: et C tredecem C 10 dicerent C 11 adolatur B, adolator P 12 hi C 15 paganis C, corr. p hisdemque C disertationibus C 17 Seuerus Alexander del. Momms., Seuerus del. Casaub. de Fl. Valerio Seuero cogitans 18 uis C 22 praedicauero corr. B AELI LAMPRIIDII ANTONINVS VARIVS HELIOGABALVS EXPLICIT (sequitur Diadumenus) INCIPIT ALEXANDER SEVERVS AELI LAMPRIIDII C, ad constantinum aug. add. p

AELII LAMPRIDII
ALEXANDER SEVERVS

AD CONSTANTINVM AVG.

Interfecto Vario Heliogabalo — sic enim malumus dicere quam 1
Antoninum, quia et nihil Antoninorum pestis illa ostendit et
hoc nomen ex annalibus senatus auctoritate erasum est —
ad remedium generis humani Aurelius Alexander urbe Ar-
cena genitus Varii filius, Variæ nepos et consobrinus ipsius
Gabali, accepit imperium, cum ante Caesar a senatu esset
appellatus mortuo scilicet Macrino. Augustumque nomen idem
recepit addito eo, ut et patris patriæ nomen et ius procon-
sulare et tribuniciam potestatem et ius quintæ relationis de-
10 ferente senatu uno die adsumeret. et ne præceps ista ho-
norum continuatio uideatur, exponam causas quibus id et
senatus coactus est facere et ille perpeti. non enim aut gra-
uitati senatus congruebat omnia simul deferre aut bono prin-
cipi raptum ire tot simul dignitates. milites iam insueuerant
15 sibi imperatores et tumultuario iudicio facere et item facile
mutare, adherentes nonnumquam ad defensionem se idcirco
fecisse, quod nescirent senatum principem appellasse. nam et
Pescennium Nigrum et Clodium Albinum et Auidium Cas-
sium et antea Lucium Vindicem, et L. Antonium et ipsum
20 Seuerum, cum senatus iam Iulianum dixisset principem, im-
peratores fecerant. atque ista res bella ciuilia seuerat, quibus
necesse fuit militem contra hostem paratum parricidaliter
perire.

2 antoninus C   6 senatus B   7 appellatum B   9 deferen-
tessentautu B   18 clodium nigrum et (et om. P) albinum C, corr. p
19 lucium C, Iulium Casaub.   antoninum C   22 militum C

- 2 Hac igitur causa festinatum est ut omnia simul Alexander, quasi uerus iam imperator, acciperet. huc accessit nimia et senatus et populi inclinatio post illam cladem quae non solum Antoninorum nomen decolorauit sed etiam Romanum dehonestaui imperium. certatim denique omnia decreta sunt et nominum genera et potestatum. primus denique omnium cuncta insignia et honorificentiae genera simul recepit suffragante sibimet Caesaris nomine quod iam ante aliquot annos meruerat, et magis suffragante uita et moribus, cum illi magnum conciliasset fauorem quod Heliogabalus occidere conatus est nec potuit, et militibus repugnantibus et senatu refragante. atque haec parua sunt, nisi quod dignum se exhibuit quem senatus seruaret, quem saluum milites cuperent, quem omnium bonorum sententia principem diceret.
- 3 Alexander igitur cui Mamaea mater fuit — nam et ita dicitur a plerisque — a prima pueritia artibus bonis inbutus tam ciuilibus quam militaribus ne unum quidem diem sponte sua transire passus est quo se non et ad litteras et ad militiam exerceret. nam in prima pueritia litteratores habuit Valerium Cordum et Titum Veturium et Aurelium Philippum libertum patris, qui uitam eius postea in litteras misit. grammaticum in patria Graecum † Nehonem, rhetorem Serapionem, philosophum Stilionem. Romae grammaticos Scaurinum Scaurini filium doctorem celeberrimum, rhetores Iulium Frontinum et Baebium Macrianum et Iulium Granianum, cuius hodieque declamatae feruntur. sed in Latinis non multum profecit, ut ex eiusdem orationibus apparet quas in senatu habuit, uel contionibus quas apud milites uel apud populum. nec ualde amauit Latinam facundiam, sed amauit litteratos

2 iam uetus B   7 suffragente C, corr. p   8 aliquod P
 9 suffragente B, ante corr. P   14 daret B   15 mamaea C
 17 ** tam P   quam ex tam corr. P   20 uenturium ante corr. B
 22 nehonem C: Neonem Salm., Nebonem uulgo   serapionem B
 23 filosofum C   Stilponem Casaub.   scarinum C   25 bebiun C
 26 orationes declamatae p   27 profecit ex profecit B   quassenu
 C, corr. p

homines uehementer, eos etiam reformidans nequid de se asperum scriberent. denique quos dignos ad id esse uidebat singula quaeque quae publice priuatimque agebat se ipso docente uolebat addiscere, si forte ipsi non adfuissent, eaque petebat ut, si uera essent, in litteras mitterent.

Dominum se appellari uetuit. epistulas ad se quasi ad priuatum scribi iussit seruato tantum nomine imperatoris. gemmas de calciamentis et uestibus tulit quibus usus fuerat Heliogabalus. ueste, ut et pingitur, alba usus est nec aurata, paenulis togisque communibus. cum amicis tam familiariter uixit, ut communis esset eis saepe consessus, iret ad conuiuia eorum, aliquos autem haberet cotidianos etiam non uocatos, salutaretur uero quasi unus e senatoribus patente uelo, admissionalibus remotis aut solis his qui ministri ad fores fuere cum ante salutare principem non liceret, quod eos uidere non poterat. et erat eius corporis ut praeter uenustatem ac uirilem quem hodieque in pictura et in statu is uidemus decorem inesset [staturae militaris] robur militis, ualitudo eius qui nim sui corporis sciret ac semper curaret. erat praeterea cunctis hominibus amabilis, et ab aliis pius appellabatur ab omnibus certe sanctus et utilis rei publicae. huic sors in templo Praenestinae talis extitit cum illi Heliogabalus insidiaretur

si qua fata aspera rumpas,

tu Marcellus eris.

1 post uehementer interpunxit Salm. etiam οἱ τοὺς reformidans B
2 quos dignos ad id esse uidebat Obrechtus: eos digno addesse uidebat C, eos dignos adesse iubeat uulgo 3 quae om. B priuatim C
4 eoque C 6 epistolas C ad priuatum] priuatim B ante corr.
11 eis Eyss.: ei C ceniui eorum C, corr. p 12 cotianos C, corr. p uocatus P 13 e ex a corr. P 14 aut fores B ante corr. fuere cum ante Iord.: fuerant C, fuerant cum antea uulgo
16 eius om. B ac uirilem quem Eyss.: aculem quem C, qualemque Salm., ac illum quem Obrechtus 17 decorem inesset Salm.: decorum (decorum ante corr. B) esse C, super esse p add. rubrum
18 staturae militaris del. Iord.: staturae militari Salm. 21 reip. C temprenestine B, tempraeenestinae P, templo ueste corr. p 22 illi om. B 23 Verg. Aen. VI 882 sq. facta C, corr. p 24 tum B, ante corr. P marcellum B, ante corr. P

- 2 Hac igitur causa festinatum est ut omnia simul Alexander, quasi uerus iam imperator, acciperet. huc accessit nimia et senatus et populi inclinatio post illam cladem quae non solum Antoninorum nomen decolorauit sed etiam Romanum dehonestauit imperium. certatim denique omnia decreta sunt et nominum genera et potestatum. primus denique omnium cuncta insignia et honorificentiae genera simul recepit suffragante sibimet Caesaris nomine quod iam ante aliquot annos meruerat, et magis suffragante uita et moribus, cum illi magnum conciliasset fauorem quod Heliogabalus occidere conatus est nec potuit, et militibus repugnantibus et senatu refragante. atque haec parua sunt, nisi quod dignum se exhibuit quem senatus seruaret, quem saluum milites cuperent, quem omnium bonorum sententia principem diceret.
- 3 Alexander igitur cui Mamaea mater fuit — nam et ita dicitur a plerisque — a prima pueritia artibus bonis inbutus tam ciuilibus quam militaribus ne unum quidem diem sponte sua transire passus est quo se non et ad litteras et ad militiam exerceret. nam in prima pueritia litteratores habuit Valerium Cordum et Titum Veturium et Aurelium Philippum libertum patris, qui uitam eius postea in litteras misit. grammaticum in patria Graecum † Nehonem, rhetorem Serapionem, philosophum Stilionem. Romae grammaticos Scaurinum Scaurini filium doctorem celeberrimum, rhetores Iulium Frontinum et Baebium Macrianum et Iulium Granianum, cuius hodieque declamatae feruntur. sed in Latinis non multum profecit, ut ex eiusdem orationibus apparet quas in senatu habuit, uel contionibus quas apud milites uel apud populum. nec ualde amauit Latinam facundiam, sed amauit litteratos

2 iam uetus B   7 suffragente C, corr. p   8 aliquod P
 9 suffragente B, ante corr. P   14 daret B   15 mamaea C
 17 ** tam P   quam ex tam corr. P   20 uenturium ante corr. B
 22 nehonem C: Neonem Salm., Nebonem uulgo   serapinionem B
 23 filosophum C   Stilponem Casaub.   scarinum C   25 bebiun C
 26 orationes declamatae p   27 profecit ex profecit B   quasenatu
 C, corr. p

homines uehementer, eos etiam reformidans nequid de se asperum scriberent. denique quos dignos ad id esse uidebat singula quaeque quae publice priuatimque agebat se ipso docente uolebat addiscere, si forte ipsi non adfuissent, eaque petebat ut, si uera essent, in litteras mitterent.

Dominum se appellari uetuit. epistulas ad se quasi ad priuatum scribi iussit seruato tantum nomine imperatoris. gemmas de calciamentis et uestibus tulit quibus usus fuerat Heliogabalus. ueste, ut et pingitur, alba usus est nec aurata, paenulis togisque communibus. cum amicis tam familiariter uixit, ut communis esset eis saepe consessus, iret ad conuiuia eorum, aliquos autem haberet cotidianos etiam non uocatos, salutaretur uero quasi unus e senatoribus patente uelo, admissionalibus remotis aut solis his qui ministri ad fores fuere cum ante salutare principem non liceret, quod eos uidere non poterat. et erat eius corporis ut praeter uenustatem ac uirilem quem hodieque in pictura et in statu is uidemus decorem inesset [staturae militaris] robur militis, ualitudo eius qui nim sui corporis sciret ac semper curaret. erat praeterea cunctis hominibus amabilis, et ab aliis pius appellabatur ab omnibus certe sanctus et utilis rei publicae. huic sors in templo Praenestinae talis extitit cum illi Heliogabalus insidiaretur
si qua fata aspera rumpas,
tu Marcellus eris.

1 post uehementer interpunxit Salm. etiam οἷος reformidans B
2 quos dignos ad id esse uidebat Obrechtus: eos digno addesce uidebat C, eos dignos adesse iubebat uulgo 3 quae om. B priuatim C
4 eoque C 6 epistolas C ad priuatum] priuatim B ante corr.
11 eis Eys.: ei C ceniui eorum C, corr. p 12 cotianos C, corr. p uocatus P 13 e ex a corr. P 14 aut fores B ante corr. fuere cum ante Iord.: fuerant C, fuerant cum antea uulgo
16 eius om. B ac uirilem quem Eys.: aculem quem C, qualemque Salm., ac illum quem Obrechtus 17 decorem inesset Salm.: decorum (decorum ante corr. B) esse C, super esse p add. rubrum
18 staturae militaris del. Iord.: staturae militari Salm. 21 reip. C temprenestine B, temprænēstinae P, templo ueste corr. p 22 illi om. B 23 Verg. Aen. VI 882 sq. facta C, corr. p 24 tum B, ante corr. P marcellum B, ante corr. P

5 Alexandri nomen accepit quod in templo dicato apud Arcenam urbem Alexandro Magno natus esset, cum casu illuc die festo Alexandri cum uxore pater sollemnitatis implendae causa *uenisset*. cui rei argumentum est quod eadem die natalem habet hic Mamaeae Alexander qua ille Magnus excessit e uita. delatum sibi Antonini nomen a senatu recusavit, *cum* hic magis adfinitate Caracalli iungeretur, quam ille subditivus. siquidem, ut Marius Maximus dixit in uita Seueri, nobilem orientis mulierem Seuerus, cuius hanc genturam esse compererat ut uxor imperatoris esset, adhuc prius uatus et non magni satis loci duxit uxorem. ex qua adfinitate hic Alexander fuit cui uere per matrem suam consobrinus Varius Heliogabalus fuit. recusavit et Magni nomen ei quasi Alexandro oblatum senatus iudicio.

6 Interest relegere orationem qua nomen Antonini et Magni delatum sibi a senatu recusavit. quam priusquam proferam *inseram* adclamationes senatus quibus id decretum est. ex actis urbis. 'a. d. pridie nonas Martias cum senatus frequens in curiam hoc est in aedem Concordiae templumque inauguratum conuenisset rogatusque esset Aurelius Alexander Caesar Augustus ut concineret, ac primo recusasset, quod sciret de honoribus suis agendum, deinde postea uenisset, adclamatum 'Auguste innocens, di te seruent. Alexander imperator, di te seruent. di te nobis dederunt, di conseruent. di te ex manibus impuri eripuerunt, di perpetuent. impurum tyrannum et tu perpressus es, impurum et opscenum et tu uiuere doluisti. di illum eradicarunt, di te seruauerunt. infamis imperator rite damnatus. felices nos imperio tuo, felicem rem

3 festo] mater *s. s. p* pater *Salm.*, patris *C*: uulgo pater cum uxore patriae sollemnitis *B* implenda *B* 4 uenisset *om. C* 5 mammaeae *B* 7 cum *om. C* 14 est ante oblatum *add. C, del. Iord.* 15 retegere *coni. Iord.*, retexere *uulgo* 16 praeferam *C* 17 inseram *add. Iord.*, addam *uulgo* 17 post est interpunctionem sustulit Huebnerus (*de s. p. q. R. actis p. 58*): at *cf. lemma simile Macrini c. 6, quare post est Iord. et post urbis interp. Salm.* 19 inauguratorum *C* 21 conueniret *Casaub.* 23 dii *corr. B* hic et deinceps 26 doluisti *B in ras.* 28 remp. *P*

publicam. infamis unco tractus est ad exemplum timoris, luxuriosus imperator iure punitus est. contaminator honorum iure punitus est. di immortales Alexandro uitam. iudicia deorum hinc apparent.' et cum egisset gratias Alexander ad-
 5 clamatum est 'Antonine Alexander, di te seruent. Antonine Aureli, di te seruent. Antonine Pie, di te seruent. Antonini nomen accipias rogamus. praesta bonis imperatoribus ut Antoninus dicaris. nomen Antoninorum tu purifica. quod ille infamauit tu purifica. redde in integrum nomen Antonino-
 10 rum. sanguis Antoninorum se cognoscat. iniuriam Marci tu uindica. iniuriam Veri tu uindica. iniuriam Bassiani tu uindica. peior Commodus solus Heliogabalus. nec imperator nec Antoninus nec ciuis nec senator nec nobilis nec Romanus. in te salus, in te uita. ut uiuere delectet, Antoninorum
 15 Alexandro uitam. ut uiuere delectet Antoninus uocetur. Antoninorum templa Antoninus dediket. Parthos et Persas Antoninus uincat. sacrum nomen sacratus accipiat. sacrum nomen castus accipiat. Antonini nomen di cognoscant, Antoninorum honorem di conseruent. in te omnia, per te omne,
 20 Antonine, habeas.' et post adclamations Aurelius Alexander 8 Caesar Augustus 'gratias uobis, patres conscripti, non nunc primum sed et de Caesareano nomine et de uita seruata et Augusti nomine addito, et de pontificatu maximo, et de tribunicia potestate et proconsulari imperio. quae omnia nouo
 25 exemplo uno die in me contulistis.' et cum diceret, adclamatum 'haec suscepisti, Antonini nomen suscipi mereatur senatus, Antonini mereantur. Antonine Auguste, di te seruent, di te Antoninum conseruent. monetae nomen Antonini reddatur. templa Antoninorum Antoninus consecret.' Aurelius Alexan-
 30 der Augustus 'ne quaeso, patres conscripti, ne me ad hanc

1 iuncto B 2 luxuriosus C contra minator B ante corr. 7 suscipias P 12 petor C imp. C 14 post uita dist. Salm. 15 delectet et antoninus (tet et an B in ras.) C: et del. Iord. 18 di cognoscant Iord.: ut cognoscant C 19 par P ante corr. 20 haueas Salm. 20. 21 adclamations — p. c. B in mg. inf. p. c. C 22 caesareano Pb, saereano B 25 exempla B 26 post suscipi interp. sustulit Eyss. 30 p. c. C ne mi ante corr. P, ne mi** B

certaminis necessitatem uocetis ut ego cogar tanto nomini satis facere, cum etiam hoc ipsum nomen, licet peregrinum, tamen grauare uideatur. haec enim nomina insignia onerosa sunt. quis enim Ciceronem diceret mutum? quis indoctum Varronem? quis impium Metellum? et, ut hoc di auertant,⁵ quis non aequantem nomina ferat *aut* degenerantem in clarissima specie dignitatum?' item adclamata quae supra. item imperator dixit 'Antoninorum *nomen* uel iam numen potius quale fuerit, meminit uestra clementia. si pietatem, quid Pio sanctius? si doctrinam, quid Marco prudentius? si innocentiam,¹⁰ quid Vero simplicius? si fortitudinem, quid Bassiano fortius? nam Commodi meminisse nolo. is hoc ipso deterior fuit quod cum illis moribus Antonini nomen obtinuit. Diadumenus autem nec tempus habuit nec aetatem, et arte patris hoc nomen incurrit.' item adclamatum ut supra. item imperator dixit 'nuper certe, patres conscripti, meministis, cum ille omnium non solum bipedum sed etiam quadrupedum spurcissimus Antonini nomen praeferret et in turpitudine atque luxuria Neronis, Vitellios, Commodos uinceret, qui gemitus omnium fuerit cum per populi et honestorum coronas una²⁰ uox esset, hunc sinite Antoninum dici? per hanc pestem sanctum uiolari nomen?' et cum diceret adclamatum est 'di mala prohibeant! haec te imperante non timemus, de his te duce securi sumus. uicisti uitia, uicisti crimina, dedecora, Antonini nomen ornaui. certe sumimus, bene praesumimus. nos²⁵ te et a pueritia probauimus et nunc probamus.' item impe-

1 tantum omni C 2 nomen] nonne C 4 dicerat B 6 equantem P, equantem ex equi at corr. B aut degenerantem Iord.: digredientem C, degentem Gruterus, inserentem (uel ac indigne ferentem) clarissimas species Casaub. et Salm. 8 imp. C nomen om. C add. uulgo quale uulgo: quam C 12 is Iord.: si C, qui uulgo ipse deterior si fuit (si del. P) C 13 obtinuit P, habuit B 16 p. c. C 19 luxuriae B, luxuria (a in ras.) P 20 fuerint P 21 sinite Iord.: inte C, non rite uulgo sanctum Salm.: tactum C, tantum uulgo 24 uicisti dedecora p num decore — ornaui? Iord. 25 post ornaui interponunt uulgo certe sumimus Iord.: certe sumus C, certi sumus uulgo 26 imp. P

rator 'neque ego, patres conscripti, idcirco timeo istud uenerabile omnibus nomen accipere, quod uerear *ne* in haec uitia delabatur uita ut uos nominis pudeat. sed primum displicet alienae familiae nomen adsumere, deinde quod grauari me *credo.*' et cum diceret adclamatum est ut supra. item dixit 10
 'si enim Antonini nomen accipio, possum et Traiani, possum et Titi, possum et Vespasiani.' et cum diceret adclamatum est 'quomodo Augustus sic et Antoninus.' et imperator 'uideo, patres conscripti, quid uos *moueat* ad hoc nobis nomen addendum. Augustus primus primus est huius auctor imperii, et in eius omnes uelut quadam adoptione aut iure hereditario succedimus. Antonini ipsi Augusti sunt dicti. Antoninos de se Pius Marcum et item Verum iure adoptionis uocauit, Commodus autem hereditarium fuit, susceptum Diadumeno, ad- 15
 fectatum in Bassiano, ridiculum in Aurelio.' et cum diceret adclamatum est 'Alexander Auguste, di te seruent. † si uerecundiae tuae, prudentiae tuae, innocentiae tuae, castitati tuae. hinc intellegimus qualis futurus sis, hinc probamus. tu facies ut senatus bene principes elegat. tu facies optimum esse iudicium senatus. Alexander Auguste, di te seruent. 20
 21 templum Antoninorum Alexander Augustus dedicet. Caesar noster, Augustus noster, imperator noster, di te seruent. uincas, ualeas, multis annis imperes.' Alexander imperator dixit 'in- 22
 tellego, patres conscripti, me optinuisse quod uolui et in ac- 23
 ceptum refero, plurimas *gratias* et agens et habens, enisurus ut et hoc nomen, quod in imperium detulimus, tale sit ut et ab aliis desideretur et bonis uestrae pietatis iudiciis offeratur.' post haec adclamatum est 'Magne Alexander, di te seruent. si Antonini nomen repudiasti, Magni praenomen suscipe.

1 p. c. C   2 ne om. C   hac C   3 ut uos Iord.: aut nos C, aut quod uulgo   6 traiano B ante corr.   8 imp. C   9 patris B   moueat om. C, cum excerptis Pal. add. Salm.   10 huius om. P
 12 sunt dicti sunt C   Antoninos de se Momms.: antoninus idemse C
 14 commodi P ante corr., B   16 si C: fl. h. e. feliciter Peterus
 23 imp. C   24 p. c. C   25 plurimas sed C, gratias s. s. p   enisurus] senisorae C   26 talis B, tale (e in ras.) P   29 pronomen C

Magne Alexander, di te seruent.' et cum saepius dicerent Alexander Auguste, 'facilius fuit, patres conscripti, ut Antoninorum nomen acciperem. aliquid enim uel adfinitati deferrem uel consortio nominis imperialis. Magni uero nomen cur accipiam? quid enim iam magnum feci? cum id Alexander post magna gesta, Pompeius uero *post* magnos triumphos, acceperit. quiescite igitur, uenerandi patres, et uos ipsi magnifici unum me de uobis esse censete quam Magni nomen in-
 12 gerite.' post haec adclamatum est 'Aureli Alexander Auguste, di te seruent.' et reliqua ex more. 10

Dimisso senatu cum et alia multa eo die essent acta quasi triumphans domum se recepit. multo clarius uisus est alienis nominibus non receptis quam si recepisset. atque ex eo constantiae ac plenae grauitatis famam obtinuit. si quidem iuueni uel adulescenti potius senatus totus persuadere non potuit. ¹⁵ sed quamuis senatu rogante non potuerit persuaderi, ut uel Antonini uel Magni nomina susciperet, tamen ob ingentem uigorem animi et mirandam singularemque constantiam contra militum insolentiam Seueri nomen a militibus eidem inditum est. quod illi ingentem in praesentia reuerentiam, magnam ²⁰ apud posteros gloriam peperit, cum eo accessisset, ut de animi uirtute nomen acceperit. si quidem solus inuentus sit qui tumultuantes legiones exauctorauerit, ut suo loco ostendatur, in milites autem grauissime animaduerberit, qui forte cupierunt aliquid *quod* uideretur iniustum, ut et ipsum locis ²⁵ suis declarabimus.

- 13 Omina imperii haec habuit. primum quod ea die natus est qua defunctus uita Magnus Alexander dicitur. deinde quod in templo eius mater enixa est. tertio quod ipsius nomen accepit. tum praeterea quod ouum purpurei coloris ³⁰

2 augustus ait facilius *p* p. c. *C* 4 consortioni (ni *del. p*) *C*
 5 accipiam *Iord.*: accepi *C* 6 post *add. p* 12 multos *P ante corr.*
 14 iuueni *Iord.*: uni *C* 15 adulescenti *B* uel — potius *om.*
uulgo 23 ostenderetur *B* 25 cupierunt *Momms.*: currerunt *C*, in-
 currerunt *uulgo* quod *om. C* 27 omnia *B* 30 obium *B*, ouum
 (u altera in *ras.*) *P* purpureae colores *C*, *corr. P*

eadem die natum qua ille natus est palumbinum anicula quaedam matri eius obtulit. ex quo quidem haruspices dixerunt imperatorem quidem illum sed non diu futurum et cito ad imperium peruenturum. tum praeterea, quod tabula Traiani
 6 imperatoris quae geniali lecto matris imminebat dum illa in templo pareret in lectum eius decedit. his accessit quod nutrix ei Olympias data est, quo nomine mater Alexandri appellata est. nutritor Philippus prouenit casu unus ex rusticis, quod nomen patri Alexandri Magni fuit. fertur die prima
 10 natalis eius toto die apud Arcam Caesaream stella primae magnitudinis uisa et sol circa domum patris eius fulgido ambitu coronatus. cum eius natalem aruspices commendarent, dixerunt eum summam rerum tenturum, idcirco quod hostiae de ea uilla quae esset Seueri imperatoris adductae essent,
 15 et quas in illius honorem coloni parassent. nata in domo laurus iuxta persici arborem intra unum annum persici arborem uicit. unde etiam coniectores dixerunt Persas ab eo esse uincendos. mater eius pridie quam pareret somniauit 14 se purpureum dracunculum parere. pater eadem nocte in
 20 somnis uidit alis se Romanae Victoriae, quae in senatu, ad caelum uehi. ipse cum uatem consularet de futuris, hos accepisse dicitur uersus adhuc paruulus et primum quidem sortibus

te manet imperium caeli terraeque marisque

25 intellectum est quod inter diuos etiam referretur

te manet imperium, quod tenet imperium.

ex quo intellectum est Romani illum imperii principem futurum. nam ubi est imperium nisi apud Romanos, quod tenet imperium? et haec quidem de Graecis uersibus sunt prodita.
 30 ipse autem cum parentis hortatu animum a philosophia mu-

1 palumuinum B, ante corr. P   2 haruspices in mg. B   5 matris Salm.: patris C   ille C, mater eum uulgo   6 quo quod C (sed quo exp. P m. I)   10 eius om. B   12 ambito C   16 persi priore loco C, corr. p   17 conlectores C, corr. p   20 talis C   24 marisque om. B   25 referetur P   30 filosofia P, philosophia B   musicaque ad Iord.: et musica quae C, et m. ad uulgo

sicaque ad alias artes traduceret, Vergilii sortibus huiusmodi inlustratus est

excudent alii spirantia mollius aera —
 credo equidem — uiuos ducent de marmore uultus,
 orabunt causas melius caelique meatus
 describent radio et surgentia sidera dicent.
 tu regere imperio populos, Romane, memento.
 hae tibi erunt artes, pacique imponere morem,
 parcere subiectis et debellare superbos.

fuerunt multa alia signa, quibus principem humani generis
 esse constaret. nimius ardor oculorum et diutius intuentibus
 grauis, diuinatio mentis frequentissima, rerum memoria sin-
 gularis quam mnemonico Acholius ferebat adiutam. et cum
 puer ad imperium peruenisset, fecit cuncta cum matre, ut
 et illi uideretur pariter imperare mulier sancta sed auara
 et auri atque argenti cupida.

- 15 Vbi ergo Augustum agere coepit primum remouit omnes
 iudices a republica et a ministeriis atque muneribus, quos
 inpurus ille ex genere hominum turpissimo prouexerat. deinde
 senatum et equestrem ordinem purgauit. ipsas deinde tribus
 et eos qui militaribus nituntur praerogatiuis purgauit, et Pa-
 latium suum comitatumque omnem abiectis ex aulico mini-
 sterio cunctis obscenis et infamibus. nec quemquam passus
 est esse in Palatinis *non* necessarium hominem. iure iurando
 deinde se constrinxit nequem adscripticium id est uacantem
 haberet, ne annonis rem publicam grauaret, dicens malum
 publicum esse imperatorem qui ex uisceribus prouincialium
 homines non necessarios nec rei publicae utiles pasceret. fures

1 traduceretur *C* Vergilij *Aen.* VI 847 ss. 4 equidem *p* et ita
Verg.: quidem et *C* 5 orabant *ante corr.* *P* 6 radiores *C* (*res exp. P*)
 8 haec *B*, Vergilij *Palatinus codex ante corr.* 9 deuellare *C*, *corr. P*
 13 mnemonico *Obrechtus eiusque immemor Bernhardus*: nemo nico *C*,
 nemo nisi *uulgo* 18 reip. *C*, i *eras. P* 21 prorogatiuis *C* 24 non
add. Iord., cf. infra 28, nisi *p* iurerando *P* 25 contrinxit *C* adscri-
 pticium — uacantem *Casaub.*: adscriptum — uagantium *C* 26 remp. *C*
 27 publicum *Casaub.*: pupillum *C*, populi uillicum *Salm.* 28 reip. *C*
 28 parceret *C*

iudicare iussit in ciuitatibus ullis numquam uideri et, si essent uisi, deportari per rectores prouinciarum. annonam militum diligenter inspexit. tribunos qui *per* stellaturas militibus aliquid tulissent capitali poena adfecit. negotia et causas prius a scriniorum principibus et doctissimis iuris peritis et sibi fidelibus quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinarique atque ita referri ad se praecepit.

Leges de iure populi et fisci moderatas et infinitas sanxit 16 neque ullam constitutionem sacrauit sine uiginti iuris peritis et doctissimis ac sapientibus uiris isdemque disertissimis non minus quinquaginta, ut non minus in consilio essent sententiae quam senatus consultum conficerent, et id quidem ita ut iretur per sententias singulorum ac scriberetur quid quisque dixisset, dato tamen spatio ad disquirendum [cogitandum] 15 priusquam dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus. fuit praeterea illi consuetudo ut si de iure aut de negotiis tractaret solos doctos et disertos adhiberet, si uero de re militari, militares ueteres et senes bene meritos et locorum peritos ac bellorum et castrorum et omnes litteratos et maxime eos qui historiam norant, requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione uersabantur, ueteres imperatores uel Romani uel exterarum gentium fecissent.

Referebat Encolpius quo ille familiarissimo usus est illum, 17 si umquam furem iudicem uidisset, paratum habuisse digitum ut illi oculum erueret. tantum odium eum tenebat eorum de quibus apud se probatum quod fures fuissent. addit Septiminus, qui uitam eius non mediocriter exsecutus est, tanti stomachi fuisse Alexandrum in eos iudices qui furtorum fama laboras-

3 per *om. C* 8 legis *B* 10 ac sapientibus *p*, accipientibus *C*
 11 esset sententia uel sententiarum *Salm.* 12 conficeret *C*: cum fieret *Salm.* 13 uteretur *P*, e *pri. in ras.* 14 cogitandum *del. Iord.*: et *s. s. p*, cogitandumque *uulgo* 18 senes ac bene *m. P(?)*
 19 ad bellorum *B* 20 quin *B*, quid *P* 22 gentium *in mg. B*
 22 fecisset *B ante corr.* 26 septiminus *B excerpta Pal.*, ***timinus *P*
 (ut tamen *p ante t* *erasae uestigia compareant*) 27 exsecutus *C* sthomaci *ante corr. C* 28 fertorum *B ante corr.*, furtorum (*u pr. in ras.*) *P*

sent, etiamsi damnati non essent, ut si eos casu aliquo uideret commotione animi stomachi choleram euomeret, toto uultu inardescente ita ut nihil loqui posset. nam cum quidam Septimius Arabianus famosus crimine furtorum et sub Heliogabalo iam liberatus inter senatores principem salutatum. uenisset, 5 exclamauit 'o Marna, o Iuppiter, di immortales, Arabianus non solum uiuit, uerum etiam in senatum uenit. fortassis etiam de me sperat? tam fatuum, tam stultum esse me iudicat?' salutabatur autem nomine, hoc est 'haue Alexander.'

- 18 Siquis caput flexisset aut blandius aliquid dixisset ut 10 adulator, uel abiciebatur, si loci eius qualitas pateretur, uel ridebatur ingenti cachinno, si eius dignitas grauiori subiacere non posset iniuriae. salutatus consessum obtulit omnibus senatoribus atque adeo nisi honestos et bonae famae homines ad salutationem non admisit iussitque — quemadmodum in 15 Eleusinis sacris dicitur ut nemo ingrediatur nisi qui se innocentem nouit — per praeconem edici, ut nemo saluaret principem qui se furem esse nosset, ne aliquando detectus capitali supplicio subderetur. idem adorari se uetuit, cum iam coepisset Heliogabalus adorari regum more Persarum. 20 erat praeterea haec illius sententia, solos fures de paupertate conqueri dum uolunt scelera uitae suae tegere. idem addebat sententiam de furibus notam et Graece quidem, quae Latine hoc significat 'qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, saluus erit.' quae Graece talis est 25

ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοῦς, ἐκφεύξεται.

- 19 Praefectum praetorii sibi ex senatus auctoritate constituit. praefectum urbi a senatu accepit. alterum praefectum pra-

2 stomacho scribendum uel animi del. censet Casaub.: sthomachi B
 cholera P, cholera B uultu inardescente p: uultui non ardesciente B,
 uultu *** nardescente P 4 arabinus C 5 principes B 6 marna C,
 i. i. fortuna s. s. p, numina uulgo 7 uiuit — uenit] imitatur Ciceronem
 in Catil. I 1, 2 9 aue B 11 abiciatur B 12 cachinno * si (si
 m. al.) P 13 consensum C 14 honestos B 17 dici* P, dicit B
 18 ne om. C 22 item B 23 quae b 26 opolla clepsas oligadus
 ecleuxente C 27 praef. praet. C 27. 28 sibi — praef. praet. B in mg.
 28 praef. ubi (sic) C praef. praet. C

torii fecit qui, ne fieret, etiam fugerat, dicens inuitos, non
 ambientes in re publica conlocandos. senatorem numquam
 sine omnium senatorum qui aderant consilio fecit, ita ut per
 sententias omnium † curaretur, testimonia dicerent summi uiri,
 10 ac si fefellissent uel testes uel hi *qui* sententias dicebant,
 postea in ultimum reicerentur locum ciuium condemnatione
 adhibita, quasi falsi rei adprobati, sine ullius indulgentiae
 proposito. idem senatores non nisi ad summorum in Palatio
 uirorum suffragium fecit, dicens magnum uirum esse opor-
 10 tere qui faceret senatorem. idem libertinos numquam in
 equestrem locum redegit adserens seminarium senatorum
 equestrem locum esse.

Moderationis tantae fuit ut nemo umquam ab eius latere 20
 summoneretur, ut omnibus se blandum adfabilemque prae-
 15 beret, ut amicos non solum primi ac secundi loci sed etiam
 inferiores aegrotantes uiseret, ut sibi ab omnibus libere quod
 sentiebant dici cuperet et, cum dictum esset, audiret et, cum
 audisset, ita ut res poscebat emendaret atque corrigeret, sin-
 minus bene factum esset aliquid etiam ipse conuinceret, id-
 20 que in factum et sine amaritudine pectoris, consessum omni-
 bus semper offerret praeter eos quos furtorum densior fama
 perstrinxerat, de absentibus semper requireret. denique cum
 ei *obiceret* nimiam ciuilitatem et Mammaea mater et uxor
 Memmia Sulpicii consularis uiri filia Catuli neptis saepe di-
 25 ceret 'molliorem tibi potestatem et contemptibiliorem imperii
 fecisti', ille respondit 'sed securiorem atque diuturniorem.'

2 rep. C 4 curaretur C: gyraretur *Salm.*, crearetur *uulgo*, iretur
 (cf. p. 249, 13) uel scrutaretur *Iord.* 5 hi* P, hi B qui *add. p*
 6 in post ciuium *inserunt C*: interdum *coni. Salm.* condemnatione B
 7 falsarii adprobati *Casaub.* 11 senatorem C, *corr. p* 14 adfaul-
 lemque B, P *ante corr.* praebuere C, *corr. p* 15 aut B locis B,
 loci* P 16 ergotantes C, *corr. p* 17 quod *Iord.*: con C, quae
uulgo 18 emendare atque corrigere C 20 in factum] sine fastu
uulgo pectoris P consensu C 22 semper *om. B* 23 obiceret
om. C, add. uulgo 23. 24 mater — Catuli P in *mg. sup.* 24 aepe B:
 et saepe dicerent *uulgo* 26 diuturnorum *ante corr. B*

dies denique numquam transiit, quando non aliquid mansuetum, ciuile, pium fecit, sed ita ut aerarium non euerteret.

- 21 Condemnationes et raras esse iussit et quae factae fuerant non indulsit. uectigalia ciuitatibus ad proprias fabricas deputauit. fenus publicum trientarium exercuit, ita ut pauperibus plerisque sine usuris pecunias dederit ad agros emendos, reddendas de fructibus. praefectis praetorii suis senatoriam addidit dignitatem, ut uiri clarissimi et essent et dicerentur quod antea uel raro fuerat uel omnino diu non fuerat, eoque, ut siquis imperatorum successorem praefecto praetorii dare uellet, laticlauiam eidem per libertum summitteret, ut in multorum uita Marius Maximus dixit. Alexander autem idcirco senatores esse uoluit praefectos praetorii, nequis non senator de Romano senatore iudicaret. milites suos sic ubique sciuit ut in cubiculo haberet breues et numerum et tempora militantium, semperque cum solus esset et rationes eorum et numerum et dignitates et stipendia recenseret, ut esset ad omnia instructissimus. denique cum inter militares aliquid ageretur multorum dicebat et nomina. de promouendis etiam sibi adnotabat et perlegebat cuncta pittacia et sic faciebat diebus etiam pariter adnotatis, et quis quo esset insinuante promotus. commeatum populi Romani sic adiunxit, ut cum frumenta Heliogabalus euerteret, hic empta de propria pecunia loco suo reponeret.

- 22 Negotiatoribus ut Romam uolentes concurrerent maximam immunitatem dedit. oleum, quod Senerus populo dederat quodque Heliogabalus inminuerat, turpissimis hominibus praefecturam annonae tribuendo, integrum restituit. ius conferre rationes, quod inpurus ille sustulerat, hic omnibus reddidit.

2 ciuilem (*exp. m P*) *C*   3 et raras] *erraras C*   5 foenus *B*
 7 praef. *C*   9 non ante diu *add. C, del. Momms., non diu em. uulgo*
 10 imperatorem *C*   praef. praetorii *B*, praef. praet. *P*   13 praef.
 praet. *C*   17 stipendia ante *corr. C*   18 instructissimos *C*   cum
add. p   19 prouendis *C*   23 frumento *C*   hic empta *Salm.:*
 uicem pia *C*   26 quoque *C*   28 ius comferre *P*, uis coniferre *B*
 29 reddit *C*

mechanica opera Romae plurima instituit. Iudaeis priuilegia reseruauit. Christianos esse passus est. pontificibus tantum detulit et quindecimuiris atque auguribus, ut quasdam causas sacrorum a se finitas iterari et aliter distingui pateretur. praesides provinciarum quos uere, non factionibus, laudari comperit, et itineribus secum semper in uehiculo habuit et muneribus adiunxit, dicens et fures a re publica pellendos ac pauperandos et integros esse redimendos atque ditandos. cum uilitatem populus Romanus ab eo peteret interrogauit per curionem, quam speciem caram putarent. illi continuo exclamanerunt carnem bubulam atque porcina. tunc ille non quidem uilitatem proposuit, sed iussit nequis suminatam occideret, nequis lactantem, nequis uaccam, nequis damalionem. tantumque intra biennium uel prope annum porcinae carnis fuit et bubulae, ut cum fuisset octominutalis libra ad duos unumque utriusque carnis libra redigeretur.

Causas militum contra tribunos sic audiuit, ut si aliquem repperisset tribunorum in crimine, pro facti qualitate sine indulgentiae proposito puniret. de omnibus hominibus per fideles homines suos semper quaesiuit et per eos, quos nemo nosset hoc agere, cum diceret omnes praeda corrumpi posse. seruos suos semper cum seruili ueste habuit, liberos cum ingenuorum. eunuchos de ministerio suo abiecit et uxori ut seruos seruire iussit. et cum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit nec quicquam in Palatio curare fecit nisi balneas feminarum. cum plerosque eunuchos rationibus et procurationibus praeposuisset Heliogabalus, hic illis et ueteres sustulit dignitates. idem tertium genus hominum eunuchos esse dicebat nec uidendum nec in usu habendum a uiris, sed uix a feminis nobilibus. qui de eo fumos uendiderat et a quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli iussit per eam uiam qua

4 discingi B   7 rep. C   9 populi romani C, corr. p   10 curam B   12 sed] se C   16 unumquemque B   utrique C, corr. p
21 ageret C   29 uiuendum B   31 fumos p, fumus C   militare B,
ante ras. P

esset seruis suis ad suburbana imperatoria iter frequentissimum.

- 24 Prouincias legatorias praesidiales plurimas fecit, consulares ex senatus uoluntate ordinauit. balnea mixta Romae exhiberi prohibuit, quod quidem iam ante prohibitum Helio-⁵ gabalus fieri permiserat. lenonum uectigal et meretricum et exoletorum in sacrum aerarium inferri uetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem theatri, circi, amphitheatri, stadii deputauit. habuit in animo ut exoletos uetaret, quod postea Philippus fecit. sed ueritus est ne prohibens publicum de-¹⁰ decus in priuatas cupiditates conuerteret, cum homines illicita magis prohibita poscant furore iactati. bracciariorum, linteonum, uitrariorum, pellionum, claustrariorum, argentariorum, aurificum et ceterarum artium uectigal pulcherrimum instituit, ex eoque iussit thermas et quas ipse fundauerat et¹⁵ superiores populi usibus exhiberi. siluas etiam thermis publicis deputauit. addidit et oleum luminibus thermarum, cum antea et ad nonam paterent et ante solis occasum clauderentur.

- 25 Huius imperium incruentum quidam litteris tradiderunt.²⁰ quod contra est. nam et Seuerus est appellatus a militibus ob austeritatem et in animaduersionibus asperior in quibusdam fuit. opera ueterum principum instaurauit, ipse noua multa constituit in his thermas nominis sui iuxta eas quae Neronianae fuerunt. aqua inducta quae Alexandrina nunc dicitur.²⁵ nemus thermis suis de priuatis aedibus [suis] quas emerat dirutis aedificiis fecit. Oceani solium primus in thermis ap-

1 inter *C* (n. *eras. P*) 3 prouincias legatorias *Salm.*: prouincia legatorias *C*, prouincias pretorias *p*, *uulgo* 6 leonum *C* ante *corr.* 7 exoletorum *C* inferri *C* 8 stadii *p*, et adii *C* 9 exoletos *C* 10 filippus *C* 12 iactati *Salm.*: iactant *C* bracciariorum *C*, bracteariorum *Scaliger* 13 plaustrariorum *uulgo* 14 aurificum *B* 16 siluis *C* 18 et ad nonam *Salm.* (*num* a nona? *sed cf. Becker Gall. III 89 ed. alt.*): et annonam *C*, non ante auroram *uulgo* 22 animaduersionibus *p* 24 in *P* in *ras.* 25 alexandriana (*alexandria ante corr. B*) *C* 26 suis *del. Iord.* 27 in thermis *Iord.*: inter *C*, inter principes *corr. p*

pellauit, cum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Antonini Caracalli thermas additis porticibus perfecit et ornavit. Alexandrinum opus [marmoris] de duobus marmoribus, hoc est porphyretico et Lacedaemonio, primus instituit, in Palatio exornatis . . . hoc genere marmorandi. statuas colossas in urbe multas locauit artificibus undique conquisitis. Alexandri habitu nummos plurimos figurauit, et quidem electros aliquantos, sed plurimos tamen aureos. a mulieribus famosis matrem et uxorem suam salutare uetuit. con-
 10 tiones in urbe multas habuit more ueterum tribunorum et consulum. congiarium populo ter dedit, donatium ter. car- 26 nem populo addidit. usuras feneratorum contraxit ad trientes pensiones, etiam pauperibus consulens. senatores si fenerarentur usuras accipere primo uetuit, nisi aliquid muneris
 15 causa acciperent. postea tamen iussit ut semisses acciperent [donum]. munus tamen sustulit. statuas summorum uirorum in foro Traiani conlocauit undique translatas. Paulum et Vlpianum in magno honore habuit. quos praefectos ab Heliogabalo alii dicunt factos, alii ab ipso. nam et consiliarius Alexandri
 20 et magister scrinii Vlpianus fuisse perhibetur. qui tamen ambo assessores Papiniani fuisse dicuntur. basilicam Alexandrinam instituerat inter campum Martium et saepta Agrippiana in lato pedum centum in longo pedum mille, ita ut tota columnis penderet. quam efficere non potuit morte praeuentus.
 25 Isium et Serapium decenter ornavit, additis signis et deliacis et omnibus mysticis. in matrem Mammaeam unice pius fuit, ita ut Romae in Palatio faceret diaetas nominis Mammaeae, quas inperitum uulgo hodie ad mammam uocat. et in Baiano palatium cum stagno quod Mammaeae nomine hodieque
 30 censetur. fecit et alia in Baiano opera magnifica in honorem

1 diebus *corruptum censet Iord.* 2 porticibus *Casaub. conl. uit. Helio-
 log. 17: sortitionibus C* 3 marmoris *del. Iord.* 4 porphyretico *C*
 5 post exornatis excidisse atriis uel plateis (cf. p. 211, 1) *censet Iord.,*
 Palatio exornato (om. in) *uulgo* 6 colosseas *Casaub.* 11 d. mili-
 tibus ter *uulgo* 13 si] sine *B ante corr.* 15 ut *C* 16 donum
del. Momms. 23 lata *B* 27 romane *B* dietas *C* 30 alio *C*

adfinium suorum et stagna stupenda admissio mari. pontes quos Traianus fecerat instauravit paene in omnibus locis. aliquos etiam novos fecit, sed instauratis nomen Traiani reseruavit.

- 27 In animo habuit omnibus officiis genus uestium proprium dare et omnibus dignitatibus, ut a uestitu dinoscerentur, et omnibus seruis, ut in populo possent agnosci, nequis seditiosus esset, simul ne serui ingenuis miscerentur. sed hoc Vlpiano Pauloque displicuit, dicentibus plurimum rixarum fore, si faciles essent homines ad iniurias. tum satis esse constituit,¹⁰ ut equites Romani a senatoribus clavi qualitate discernerentur. paenulis intra urbem frigoris causa ut senes uterentur permisit, cum id uestimenti genus semper itinerarium aut pluuiiale fuisset. matronas tamen intra urbem paenulis uti uetuit, in itinere permisit. facundiae fuit Graecae magis¹⁵ quam Latinae, nec uersu inuenustus et ad musicam pronus, matheseos peritus, et ita quidem ut ex eius iussu mathematici publice proposuerint Romae ac sint professi, ut docerent. haruspicinae quoque peritissimus fuit, orneoscopos magnus, ut et Vascones Hispanorum et Pannoniorum augures uicerit.²⁰ geometriam fecit, pinxit mire, cantauit nobiliter, sed numquam alio conscio nisi pueris suis testibus. uitas principum bonorum uersibus scripsit. lyra, tibia, organo cecinit, tuba etiam, quod quidem imperator numquam ostendit. palaestes primus fuit, in armis magnus adeo ut multa bella et gloriose²⁵ gesserit.

- 28 Consulatam ter iniit tantum ordinarium, ac primo nundino sibi alios semper suffecit. seuerissimus iudex contra fures, appellans eosdem cotidianorum scelerum reos et damnans acerrime ac solos hostes inimicosque rei publicae uocans. eum³⁰ notarium qui falsum causae breuem in consilio imperatorio

3 instauravit C 7 censetur *post agnosci add. B sed idem del.* nequi C 10 facile C 12 senatores *Lipsius* 15 in om. C 19 manus C 20 hispanorum C 21 pinxit B numquam p, nocuam C 22 con-
tino C, corr. p 26 gessit C 27 nundinio C 28 alio C 30 so-
lus C reip. C

retulisset, incisis digitorum nervis, ita ut numquam posset scribere, deportavit. cum quidam ex honoratis uitae sordidae et aliquando furtorum reus per ambitionem nimiam ad militiam adspirasset, idcirco quod per reges amicos ambierat ⁵admissus statim in furto praesentibus patronis detectus est iussusque a regibus audiri damnatus est re probata. et cum quaereretur a regibus, quid apud eos paterentur fures, illi responderunt crucem. ad eorum responsum in crucem sublatus est. ita et patronis auctoribus damnatus ambitor est ¹⁰et Alexandri quam praecipue tuebatur servata clementia est. statuas colossas vel pedestres nudas vel equestres diuis imperatoribus in foro diui Neruae quod transitorium dicitur locavit, omnibus cum titulis et columnis aereis quae gestorum ordinem continerent, exemplo Augusti qui summorum uiro- ¹⁵rum statuas in foro suo e marmore collocavit additis gestis. volebat uideri originem de Romanorum gente trahere quia eum pudebat Syrum dici, maxime quod quodam tempore a scurra, ut solent Antiochenses, [Aegyptii,] Alexandrini, laces- situs erat conuitiolis, Syrum archisynagogum eum uocante, ²⁰archiereum.

Antequam de bellis eius et expeditionibus et uictoriis lo- ²⁹quar, de uita cotidiana et domestica pauca disseram. usus uiuendi eidem hic fuit. primum ut si facultas esset, id est si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in lario suo ²⁵— in quo et diuos principes, sed optimos electos, et animas sanctiores, in quibus Apollonium et quantum scriptor suorum temporum dicit Christum, Abraham et Orpheum et huiusce- modi ceteros habebat, ac maiorum effigies — rem diuinam faciebat. si id non poterat, pro loci qualitate uel uectabatur

1 retulissent C   5 admissus B   9 ita ut B   11 locossas B.
P ante corr.   12 ceruae C, *corr. p*   locabitur C, *corr. p*   13 omnes
Iord.   16 qui C   17 a scurra —   19 uocante *Salm. dubitanter*: frustra
— uocantes C, festo — lacesiuerunt eum — uocantes *uulgo*   18 an-
thiocenses C   Aegyptii *del. Iord.*   19 conuinciolis C   et syrum C,
archiereum et Syrum *Momms.*   24 se * non P   lario C   27 or-
feum C   huiusmodi ceteros *Iord.*: huius ceteros C, huiusmodi c. *Salm.*

uel piscabatur uel deambulabat uel uenabatur. dehinc, si hora permetteret, actibus publicis post multa operam dabat, idcirco quod et res bellicae et res ciuiles, ut superius dictum est, per amicos tractabantur, sed sanctos et fidelis et numquam uenales, et tractatae firmabantur, nisi quid noui etiam ipsi placeret. sane si necessitas cogeret, ante lucem actibus operam dabat et in longam horam producebat, neque umquam taediauit aut morosus aut iratus resedit, fronte semper pari et laetus ad omnia. erat enim ingentis prudentiae et cui nemo posset inponere et quem si aliquis urbane temptare 10 uoluit intellectus tulit poenas. post actus publicos seu bellicos seu ciuiles lectioni Graecae operam maiorem dabat de re publica libros Platonis legens. Latina cum legeret non alia magis legebat quam de officiis Ciceronis et de re publica, nonnumquam et orationes et poetas, in quis Serenum Sam- 15 monicum quem ipse nouerat et dilexerat et Horatium. legit et uitam Alexandri quem praecipue imitatus est, etsi in eo condemnabat ebrietatem et crudelitatem in amicos, quamuis utrumque defendatur a bonis scriptoribus quibus saepius ille credebatur. post lectionem operam palaestrae aut sphaeristerio 20 aut cursui aut luctaminibus mollioribus dabat, atque inde unctus lauabatur, ita ut caldaria uel numquam uel raro, piscina semper uteretur, in eaque una hora prope maneret, biberet etiam frigidam Claudiam ieiunus ad unum prope sextarium. egressus balneas multum lactis et panis sumebat, 25 oua, deinde mulsum. atque his reffectus aliquando prandium inibat aliquando cibum usque ad cenam differebat, prandit tamen saepius. ususque est Hadriani tetrapharmaco frequenter, de quo in libris suis Marius Maximus loquitur cum Ha-

1 uenebatur *C* 2 post multa *Scaliger*: post multam *C*, non multam *Salm.*, postulatam *Momms.* 4 sanctus *C* ante corr. fideles *p* 5 nobis *C* 8 residit *B* 11 intellectos *C*, corr. *p* 14 derep. *C* 15 in quis *P*, siquis *B* ammonicum *C* 16 dixerat *C*, corr. *p* oratium *P*, oratium *B* 19 utrum *P*, corr. *p* 20 au sferisterio *B*, aut (t in ras.) feristerio *P* 24 ie*iunus *P* 25 hand multum *Scaliger*, pultem *Momms.* 28 tetrafarmaco *P*, tetrafarmaco *B*

driani disserit uitam. post meridianas horas subscriptioni et 31
 lectioni epistularum semper dedit *operam*, ita ut ab epistulis,
a libellis et a memoria semper adsisterent, nonnumquam
 etiam, si stare per ualeitudinem non possent, sederent re-
 5 legentibus cuncta librariis et his qui scrinium gerebant, ita
 ut Alexander sua manu adderet, siquid esset addendum, sed
 ex eius sententia qui disertior habebatur. post epistulas
 omnes amicos simul admisit, cum omnibus pariter est locutus.
 neque umquam solum quemquam nisi praefectum suum uidit,
 10 et quidem Vlpianum ex assessore semper suo, causa iustitiae
 singularis. cum autem alterum adhibuit et Vlpianum rogari
 iussit. Vergilium autem Platonem poetarum uocabat eiusque
 imaginem cum Ciceronis simulacro in secundo larario habuit
 ubi et Aehillis et magnorum uirorum. Alexandrum uero
 15 Magnum inter optimos et diuos in larario maiore con-
 secrauit.

Iniuriam nulli umquam amicorum comitumue fecit, nec 32
 magistris quidem aut principibus officiorum. praefectis autem
 semper detulit adserens eum qui mereatur iniuriam pati ab
 20 imperatore damnandum esse, non dimittendum. si umquam
 alicui praesentium successorem dedit, semper illud addidit
 'gratias tibi agit res publica.' eumque muneratus est, ita ut
 priuatus pro loco suo posset honeste uiuere, his quidem mu-
 neribus, agris, bubus, equis, frumento, ferro, incendiis ad
 25 faciendam domum, marmoribus ad ornandam et operis quas
 ratio fabricae requirebat. aurum et argentum raro cuiquam
 nisi militi diuisit, nefas esse dicens ut dispensator publicus
 in delectationes suas et suorum conuerteret id quod prouin-
 ciales dedissent. aurum negotiatorium et coronarium Romae
 30 remisit.

2 operam *add. p* epistolis *ex* apostolis B 3 a libellis *Iord.*
 libellis C, et libellis *uulgo* 4 ualitudinem B 6 siquod C
 7 quid C dissertior B epistolas C 9 numquam C 10 et
om. P s. s. p assessores C 13 habuit consecrauit (*illud in rasura,*
hoc transfixum) B 17 nec* C (*fuit nece aut neo*) 22 resp. C
 27 diuisi C, diuisit p 29 coronarum B

- 33 Fecit Romae curatores urbis quattuordecim, sed ex consulibus ueros, quos audire negotia urbana cum praefecto urbis iussit, ita ut omnes aut magna pars adessent cum acta fierent. corpora omnium constituit uinariorum, lupinariorum, caligariarum et omnino omnium artium, iisque ex sese defensores dedit et iussit, qui ad quos iudices pertinerent. scaenicis numquam aurum, numquam argentum, uix pecuniam donauit. pretiosas uestes quas Heliogabalus dederat sustulit et milites quos ostensionales uocant non pretiosis sed speciosis [claris] uestibus ornabat. nec multum in signa aut ad apparatus regium auri et serici deputabat, dicens imperium in uirtute esse, non in decore. chlamydes hirtas Seueri et tunicas asemas uel macrocheras, e purpura quae non magna, 34 ad usum reuocauit suum. in conuiuio aurum nesciit. pocula mediocria, sed nitida semper habuit. ducentarum librarum argenti pondus ministerium eius numquam transiit. nanos et nanas et moriones et uocales exoletos et omnia acroamata et pantomimos, populo donauit. qui autem usui non erant singulis ciuitatibus putauit alendos singulos, ne grauerentur specie mendicorum. eunuchos quos Heliogabalus et in consiliis turpibus habebat et promouebat, donauit amicis addito elogio ut, si non redissent ad bonos mores, eosdem liceret occidi sine auctoritate iudicii. mulieres infames quarum infinitum numerum deprehenderat publicari iussit, exoletis omnibus deportatis, aliquibus etiam naufragio mersis, cum quibus illa clades consuetudinem habuerat funestissimam. auratam uestem ministrorum uel in publico conuiuio nullus

2 ueros quos *C*: plerosque. hos *Iord.*, ex consularibus uiris quos *uulgo* 3 urbis *uulgo*, his *C* autem *C* 4 lupinariorum] popinariorum *Casaub.* 5 idque *C* sesse *P* 6 pertinerent *Iord.*: pertineret *C* 8 sustulit et *Momms.*: et sustulit *C* 10 claris *del. Iord.*: clarisque *uulgo* 12 clamides *C* 13 tunicas *C*, *corr. p* 13 e purpura quae *Salm.*, *num recte dubitat Iord.*: et purpureaq. *C*, et purpureas non magnas *recc. libri* 14 nescit *C* 16 transit *C* 17 nanas et nanos *B* et exoletos (exsoletos *C*) *Salm.* 18 pantamimos *C* populos *C* (s *eras. P*) 19 deputauit *Casaub.* 24 finitum *s. s.* in *C* exsoletis *C*

habuit. cum inter suos conuiuaretur aut Vlpianum aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas litteratas quibus se recreari dicebat et pasci. habebat, cum priuatim conuiuaretur et librum in mensa et legebat, sed Graece magis. [Latinos autem poetas lectitabat.] publica conuiuia ea simplicitate egit qua priuata, nisi quod numerus accubitionum crescebat et multitudo conuiuinarum, qua ille offendebarur dicens se in theatro et circo manducare.

Oratores et poetas non sibi panegyricos dicentes, quod 35
 10 exemplo Nigri Pescennii stultum ducebat, sed aut orationes recitantes aut facta ueterum canentes libenter audiuit, libentius tamen siquis ei recitauit Alexandri Magni laudes aut meliorum retro principum aut magnorum urbis Romae uiro-
 rum. ad Athenaeum audiendorum et Graecorum et Latinorum
 15 rhetorum uel poetarum causa frequenter processit. audiuit autem etiam forenses oratores causas recitantes, quas uel apud ipsum uel apud praefectos urbis egerant. agoni praesedit et maxime Herculeo in honorem Magni Alexandri. solos post meridiem uel matutinis horis idcirco numquam aliquos
 20 uidebat, quod ementitos de se multa cognouerat, speciatim Verconium Turinum. quem cum familiarem habuisset ille omnia uel fingendo sic uendiderat, ut Alexandri quasi stulti hominis et quem ille in potestate haberet et cui multa persuaderet infamaret imperium, sicque omnibus persuaserat quod
 25 ad nutum suum omnia faceret. denique hac illum arte de- 36
 prehendit ut quendam inmitteret qui a se quiddam publice peteret, ab illo autem occulte quasi praesidium postularet ut pro eo Alexandro secreto suggereret. quod cum factum esset

1 ut doctos *C* 2 creari *C*, corr. *p* 4. 5 Latinos — lectitabat *del. Iord. cf. uers. 14 sq.* 5 publico conuiuio a *B*, publico conuiuiae a *P* 5 eget *C* 6 accubitionum *Salm.*: accumtionum *C* 11 ueterum* *P*, ueterum *ex uetert B corr.* canentes libenter *Salm.*: quamnetuli ueniter (beniter *corr. P*) *C*, quos ante retuli libenter *uulgo* 13 meliorum *corr. ex *eborum P, hieborum B* 14 ad] aut *B* 15 rhetorum] praetorum *C* 18 solus *ex solos corr. P: sed cf. c. 31* 21 Vetro-
 nium *uulgo* 25 facerat *P ante corr.* hanc *C ante corr.* 27 postolaret *C* 28 suggereret] suffragaretur *coni. Iord.*

et Turinus suffragium promississet dixissetque se quaedam imperatori dixisse cum nihil dixisset, sed in eo pendere ut adhuc inpetraret, euentum uendens, cumque iterum iussisset Alexander interpellari et Turinus, quasi aliud agens, nutibus adnuisset neque tamen intus quicquam dixisset, impetratum autem esset quod petebatur, Turinusque ab illo qui meruerat fumis uenditis ingentia praemia percepisset, accusari eum Alexander iussit probatisque per testes omnibus, et quibus praesentibus quid accepisset et quibus audientibus quid promississet, in foro transitorio ad stipitem illum ligari praecepit¹⁰ et fumo adposito quem ex stipulis atque umidis lignis fieri iusserat necauit, praecone dicente 'fumo punitur qui uendidit fumum.' ac ne una tantum causa uideretur crudelior fuisse quaesiuit diligentissime antequam eum damnaret et inuenit Turinum saepe et in causis ab utraque parte accepisse, cum¹⁵ euentus uenderet, et ab omnibus qui aut praeposituras aut prouincias acceperant.

- 37 Spectacula frequentauit cum summa donandi parsimonia dicens et scaenicos et uenatores et aurigas sic alendos quasi seruos nostros aut uenatores aut muliones aut uoluptarios.²⁰ conuiuium neque opiparum neque nimis parcum sed nitoris summi fuit, ita tamen ut pura mantelia mitterentur, saepius cocco clauata, aurata uero numquam; cum haec habere Helio- gabalus iam coepisset et ante, ut quidam praedicant, Hadrianus habuisset. usus conuiuii diurnus hic fuit. uini ad totum²⁵ diem sextarii triginta, panis mundi pondo triginta, panis sequentis ad donandum pondo quinquaginta. nam semper de manu sua ministris conuiuii et panem et partes aut holerum aut carnis aut leguminum dabat, senili prorsus maturitate

1 et] tec C   2 penderet C   6 esse C   petetur ante corr. B
 7 percipisset B   10 illud legari B, illū* legari P: adligari coni. Iord.
 12 necabat ante corr. B, necabit ante corr. P   13 ne in una B   15 tur-
 rinum C   16 praeturas ante corr. B   20. 21 aut muliones — opi-
 parum neque B in marg. inf.   21 opiparum Salm.: opinarum C ante
 corr., opimum corr. B, opinatum corr. P   23 haberent B, ante corr. P
 25 concubui C   28 conuiuiis C   29 prorsus C

patrem familias agens. erant decreta et carnis diuersae pondo
 triginta, erant et gallinacei duo. adhibebatur et anser diebus
 festis. kalendis autem Ianuariis et hilariis Matris Deum et
 ludis Apollinaribus et Iouis epulo et Saturnalibus et huius
 modi festis diebus fasianus, ita ut aliquando et duo pone-
 rentur additis gallinaceis duobus. leporem cotidie habuit, ue-
 nationem frequentem. sed eam cum amicis diuidebat et his
 maxime quos sciebat per se non habere. nec diuitibus quic-
 quam talium munerum misit sed ab his semper accepit. ha-
 10 buit cotidie et mulsi sine pipere sextarios quattuor, cum pipere
 duo, et ne longum sit omnia inserere quae Gargilius eius
 temporis scriptor singillatim persecutus est, omnia et ad mo-
 dum et ad rationem illi sunt praebita. pomis uehementer in-
 dulsit ita ut secunda mensa illi saepius ponerentur, unde
 15 etiam iocus extitit non secundam [mensam] Alexandrum habere
 sed secundum. ipse cibo plurimo referebatur, uino neque
 parce neque copiose, adfatim tamen, frigida semper pura usus
 et aestate cum uino rosa condito. quod quidem solum ex
 diuerso genere condito Heliogabali tenuerat.
 20 Et quoniam de lepusculis facta est mentio quod ille lepo- 38
 rem cotidie haberet, iocus poeticus emersit idcirco quod multi
 septem diebus pulchros esse dicunt eos qui leporem comede-
 rint, ut Martialis etiam epigramma significat quod contra
 quandam Gelliam scripsit huius modi

1 patrem familiam *B* et ex partem familias *corr. P* decreta *B*
 diuersa *B* 2 gallinacci ouo *C*, *corr. bp* adhibebatur *C*, abiba-
 tur *P* ante *corr.*, adhibatur *B* ante *corr.* et om. *B* 4 appollina-
 ribus *P* 6 gallinaciis *C* cottidie *C* hic et infra uers. 10 10 mulsi
Momms.: nullis *C* (1 altera s.s. *P*, transfixa *B*), milii uulgo, amyli
Scaliger 11 gargilius *C*, martialis s.s. *p* 13 et ad rationem *Iord.*,
 ad om. uulgo: tarrationem *C*, arta ratione *Salm. male usus excerptorum*
Pal. scriptura tartarationem *deletoque* et post omnia illisum prae-
 uita *C* 14 secundum *B*, ante *corr. P* illis *B*, illi* *P* 15 se-
 cundum *B* ante *corr.* mensam *del. Iord.* 16 sed om. *B*, se *P* refi-
 ciebatur uulgo 17 adfattamen *C*, *corr. P* friga *C* 21 mersit *C*
 23 Martialis] V 29 etiam] coci ueteres *edd.* 24 cuiusmodi ante
corr. C

cum leporem mittis semper mihi, Gellia, mandas
 . 'septem formosus, Marce, diebus eris.'
 si uerum dicis, si uerum, Gellia, mandas,
 edisti numquam, Gellia, tu leporem.

sed hos uersus Martialis in eam quae deformis esset com-
 posuit. poeta uero temporum Alexandri haec in eum dixit
 pulchrum quod uides esse nostrum regem,
 † quod Syrum detulit propago,
 uenatus facit et lepus comesus,
 de quo continuum capit leporem. 10

hos uersus cum ad eum quidam ex amicis detulisset respon-
 disse ille dicitur Graecis uersibus in hanc sententiam
 pulchrum quod putas esse *uestrum* regem,
 uulgari, miserande, de fabella
 si uerum putas esse non irascor. 15
 tantum *tu* comedas uelim lepusculos
 † ut fias animi malis repulsis.
 pulchris ne inuideas liuore mentis.

- 39 Cum amicos militares habuisset, ut usum Traiani quem
 ille post secundam mensam potandi usque ad quinque pocula
 instituerat reseruaret, unum tantum poculum amicis exhibebat
 in honorem Alexandri Magni, idque breuius, nisi siquis, quod
 licebat, maius libere postulasset. usus ueneris in eo mode-
 ratus fuit, exoletorum ita expers ut, quem ad modum supra
 diximus, legem de his auferendis ferre uoluerit. horrea in
 omnibus regionibus publica fecit ad quae conferrent bona hi
 qui priuatas custodias non haberent. balnea omnibus regio-

1 si quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis *Martialis* 2 formosus
 septem *Mart.* mace *C*, macre *corr. p* 3 si non derides, si uerum
 lux mea narras *Mart.* 8 quem de Syria *Salm.*, quem Syrum sua
uulgo 9 fecit *C* 10 de de *C*, alterum de induxit *B* 13 putas
 se se regem *C corr. uulgo* 15 putat *C* 16 tu *uulgo, om. C* uelin
 lepusculos *C* 17 post repulsis *distinxit Salm.*, ut fias — 18 pulcher.
uulgo 18 inuidias liuorem *C* 21 instatuerat *B, ante corr. P*
 22 idque *Salm.*: idas *C* siquid *P et ex siquod corr. B* 23 postol-
 lasse *C* 26 atque *C ante corr.*

nibus addidit quae forte non habebant. nam hodieque multa dicuntur Alexandri. fecit et domos pulcherrimas easdemque amicis suis maxime integris uiris donauit. uectigalia publica in id contraxit ut qui decem aureos sub Heliogabalo praestiterant tertiam partem aurei praestarent, hoc est tricensimam partem. tuncque primum semisses aureorum formati sunt, tunc etiam cum ad tertiam aurei partem uectigal desidisset tremisses, dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non posset. quos quidem iam formatos in moneta detinuit expectans ut, si uectigal contrahere potuisset, et eosdem ederet. sed cum non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit et tremisses tantum solidosque formari. formas binarias ternarias et quaternarias et denarias etiam atque amplius usque ad libriles quoque et centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, resolui praecepit neque in usu cuiusquam uersari atque ex eo his materiae nomen inditum est, cum diceret plus largiendi hanc esse imperatori causam si, cum multos solidos minores dare possit, dans decem uel amplius una forma, triginta et quinquaginta et centum dare cogere-
 30 tur.

Vestes sericas ipse raras habuit. holosericam numquam induit, subsericam numquam donauit. diuitiis nullius inuidit. pauperes iuuat. honoratos quos pauperes uere, non per luxuriam aut simulationem uidit, semper multis commodis auxit, agris, seruis, animalibus, gregibus, ferramentis rusticis. in thesauris uestem numquam nisi annum esse passus est eamque statim expendi iussit. omnem uestem quam donauit ipse perspexit, omne aurum, omne argentum idque frequenter adpendit. donauit et ocreas et bracas et calciamenta inter uestimenta militaria. purpurae clarissimae non ad usum suum sed ad matronarum, siquae aut possent aut uellent, certe ad uendendum grauissimus exactor fuit, ita ut Alexandrina pur-
 30

1 habebant *P* dieque *B* ante corr., *P* 4 praestiterat *C*
 9 quod *C* 14 bilibres *vulgo* 16 eo *del. Salm.* 17 imperatoris *C*
 18 dans *del. Salm.* 21 olosericam *C* 22 nulus *B* 23 luxuriam *B*
 26 eamquam *C* 32 alexandrina *C*

pura hodieque dicatur quae vulgo Probiana dicitur, ideoque quod Aurelius Probus baphiis praepositus id genus muricis repperisset. usus est ipse chlamyde saepe coccinea. in urbe tamen semper togatus fuit et in Italiae urbibus praetextam et pictam togam numquam nisi consul accepit, et eam quidem quam de Iouis templo sumptam alii quoque accipiebant aut praetores aut consules. accepit praetextam etiam cum sacra faceret, sed loco pontificis maximi, non imperatoris. boni linteaminis adpetitor fuit et quidem puri, dicens 'si lineae ideoque sunt ut nihil asperum habeant, quid opus est 10 purpura?' in lineas aurum admitti et dementiam iudicabat, cum ad asperitatem adderetur rigor. fasciis semper usus est. 41 bracas albas habuit, non coccineas ut prius solebant. gemmarum quod fuit uendidit et aurum in aerarium contulit dicens gemmas uiris usui non esse, matronas autem regias 15 contentas esse debere uno reticulo atque inauribus et bacato monili et corona, cum qua sacrificium facerent, et unico pallio auro sparso et cyclade quae sex uncias auri plus non haberet. prorsus censuram suis temporibus de propriis moribus gessit. imitati sunt eum magni uiri et uxorem eius matronae per 20 nobiles. aulicum ministerium in id contraxit ut essent tot homines in singulis officiis quot necessitas postularet. ita ut annonas, non dignitatem, acciperent fullones et uestitores et pictores et pincernae et omnes castrenses ministri, quem ad modum pestis illa instituerat, sed annonas singulas, uix binas. 25 et cum argentum in ministerio plus ducentis libris non haberet nec plures ministros argentum et ministros antea quando pascebat accipiebat ab amicis. quod hodieque fit si praestatur

2 bafis C, pafis p   3 clamide C   4 initae C, in italiae corr. P
 10 lineae C, i in fine add. p: corr. Salm.   ut om. B   11 lineas Salm.:
 linea B   aurum admitti Iord.: aurum aut mitti C, autem aurum mitti
 vulgo   et s. s. B   iudicat C, iudicans coni. Iord.   12 ad add.
 Salm.   fasceis C   16 uacato C, corr. p   17 et tunico C   18 uni-
 cias C   19 prossus P ante corr.   22 postolaret C   23 dignitatum C,
 corr. p   24 et add. Salm.   quemammodum C   25 instatuerat C
 27 nec haec P, hec B   ministromantea C

a praefectis absente imperatore. uoluptates scaenicas in con-
uiuio numquam habuit, sed summa illi oblectatio fuit *si* aut
catuli cum porcellis luderent aut perdices inter se pugnarent
aut galbeae paruolae sursum et deorsum uolitant. habuit
sane in Palatio unum genus uoluptatis quo maxime delectatus
est et quo sollicitudines publicas subleuaret. nam auaria insti-
tuerat pauonum, fasianorum, gallinaceorum, anatum, perdicum
etiam. hisque uehementer oblectabatur, maxime palumborum,
quos habuisse ad uiginti milia dicitur. et ne eorum pastus
grauaret annonam seruos habuit uectigales, qui eos ex ouis
ac pullicenis ac pipionibus alerent.

Thermis et suis et ueterum frequenter cum populo usus
est, et aestate maxime, balneari ueste ad Palatium reuertens,
hoc solum imperatorium habens quod lacernam cocceam ac-
cipiebat. cursorem numquam nisi seruum suum, dicens in-
genuum currere nisi in sacro certamine non debere, cocos,
piscatores, fullones et balneatores, non nisi seruos suos habuit,
ita ut si quis deesset emeret. medicus sub eo unus palatinus
salarium accepit, ceterique omnes *qui* usque ad sex fuerunt
annonas binas aut ternas accipiebant, ita ut mundas singulas
consequerentur, alias aliter. iudices cum promoueret exemplo
ueterum, ut et Cicero docet, et argento et necessariis in-
struebat ita ut praesides prouinciarum acciperent argenti
pondo uicena, mulas senas, mulos binos, equos binos, uestes
forenses binas, domesticas binas, balneares singulas, aureos

2 illic *ante corr.* B si *add. Iord.* autem B, ut *uulgo* 3 por-
cellis B, porcellulis P pugnarent] haberent B *ante corr.* 4 gal-
beae *Salm.*: gaeplae C paruolae *corr. P* 5 palacio C delectus C,
corr. p 6 solitudines C, *corr. p* subleuarat C auaria C, *corr. p*
7 natum C, *corr. p* 9 ut *ante ad add. C* XX milia C 11 pipi-
onibus B 13 uespere b 14 laternam C, *corr. p* 16 debere *ex*
dere corr. B coco picatores B *ante corr.* 18 decessisset *Casaub.*
19 qui *add. Salm.*, qui *post fuerunt inserit B* 20 mundus B
21 aliter *liber Politiani*: alter C promouere C, *corr. p* 22 Cicero]
respec. accusationis in Verrem IV 5, 9 indicauit Casaub. 24 uicena,
mulas *Salm.*: uicenam filas C, fialas *corr. p*, phialas *uulgo* ueste B
ante corr. 25 forcises C

centenos, cocos singulos, muliones singulos et, si uxores non haberent, singulas concubinas quod sine his esse non possent, reddituri deposita administratione mulas, mulos, equos, muliones et cocos, cetera sibi habituri, si bene egissent, in quadruplum reddituri, si male, praeter condemnationem aut perculatus aut repetundarum.

- 43 Leges innumeras sanxit. carrucas Romae et raedas senatoribus omnibus ut argentatas haberent permisit, interesse Romanae dignitatis putans ut his tantae urbis senatores uterentur. consules quoscumque uel ordinarios uel suffectos¹⁰ creauit ex senatus sententia nominauit, sumptum eorum contrahens et nundina uetera ex ordine instituit [uel dies uel tempora]. quaestores candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ita ut post quaesturam praeturas acciperent et deinde provincias regerent. arcarios uero instituit¹⁵ qui de arca fisci ederent munera eademque parciora. habuit in animo ut munera per totum annum dispergeret, ut per triginta dies munus populo daretur. sed cur id non fecerit in occulto habetur. Capitolium septimo quoque die cum in urbe esset ascendit. templa frequentauit. Christo templum²⁰ facere uoluit, eumque inter deos recipere, quod et Hadrianus cogitasse fertur qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulacris iusserat fieri. quae hodieque idcirco quia non habent numina dicuntur Hadriani, quae ille ad hoc parasse dicebatur. sed prohibitus est ab his qui consulentes sacra reppererant²⁵ omnes Christianos futuros, si id primum fecisset, et templa reliqua deserenda.

- 44 . In iocis dulcissimus fuit, in fabulis amabilis, in conuiujs comis, ita ut quisque posceret quod uellet. ad aurum colli-

1 coccus B singulos C 4 coccus et ante corr. B gessi B ante corr. 9 dignitati C 12 nundinia C ex ordine] serdine C tempora del. Casaub. 14 sedicta C, c exp. P 16 quae C sederent C 18 facceret C, corr. b 26 inter uerba si id et primum in C inserta sunt Alex. 58 optate uenisset — Maxim. 5 Heliogabalus ubi quae de re cf. praefatio 28 iocis] alexander add. p conuijs C 29 comis] malis B ante corr. uelleri B ante corr.

gendum attentus, ad seruandum cautus, ad inueniendum sollicitus, sed sine cuiusquam excidio. Syrum se dici nolebat, sed a maioribus Romanum. et stemma generis depinxerat quo ostendebatur genus eius a Metellis descendere. rhetoribus, grammaticis, medicis, haruspicibus, mathematicis, mechanicis, architectis salaria instituit et auditoria decreuit, et discipulos cum annonis pauperum filios, modo ingenuos, dari iussit. etiam in prouinciis oratoribus forensibus multum detulit ple-risque etiam annonas dedit quos constitisset gratis agere. 10 leges † agnos firmavit, easque etiam ipse diligentissime seruauit. theatralia spectacula saepe obiit. theatrum Marcelli reficere uoluit. multis ciuitatibus quae post terrae motus de-formes erant sumptus ad instaurationem operum et publicorum et priuatorum [pecuniam] ex uectigalibus dedit. in tem- 15 plis sane numquam praeter quattuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bratteolam posuit, susurrans uersum Flacci Persii

in sanctis quid facit aurum?

Expeditiones bellicas habuit de quibus ordine suo edis- 45 seram. primum tamen eius consuetudinem dicam de rebus uel tacendis uel prodendis. tacebantur secreta bellorum, itinerum autem dies publice proponebantur ita ut edictum penderet ante menses duos in quo scriptum esset 'illa die illa hora ab urbe sum exiturus' et si di uoluerint in prima man- 25 sione mansurus,' deinde per ordinem mansiones, deinde statuae, deinde ubi annona esset accipienda, et id quidem eo usque quam diu ad fines barbaricos ueniretur. iam enim inde tacebatur [et omnes ambulabant], ne dispositionem Romanam barbari scirent. certum est autem eum numquam id quod 30 proposuerat fefellisse, cum diceret nolle ab aulicis suas uendi

4 rethroribus B 5 mathematicis** (s in ras.) P 9 constisset B, ante corr. P 10 agnoscens corr. p: ac ius Salm., agonis Momms., in annos uulgo 13 sumptus om. uulgo; pecuniam del. Iord. 17 flaccipersi P, flacci peruersi B: Persius sat. II 65 ubi sancto codices 19 ordines suos C 21 protendendis corr. B 25 statuae exp. et s. s. testina B 27 iam] etiam B 28 et omnes ambulabant del. Iord., taciti add. Casaub.

dispositiones. quod factum fuerat sub Heliogabalo cum ab eunuchis omnia uenderentur. quod genus hominum idcirco secreta omnia in aula nosse cupiunt, ut soli aliquid scire uideantur et habeant unde uel gratiam uel pecuniam requirant. et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, ubi aliquos uoluisset uel rectores prouinciis dare uel praepositos facere uel procuratores id est rationales ordinare, nomina eorum proponebat hortans populum ut siquis quid haberet criminis probaret manifestis rebus, si non probasset subiret poenam capitis. dicebatque graue esse, cum id Christiani et Iudaei facerent in praedicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum rectoribus quibus et fortunae hominum committerentur et capita.

- 46 Adsectoribus salaria instituit. quamuis saepe dixerit eos esse promouendos qui per se rem publicam gerere possent¹⁵ non per adsectores, addens militares habere suas administrationes, habere litteratos et ideo unum quemque hoc agere debere quod nosset. thesauros repertos his qui reppererant donauit et si multi essent addidit his eos quos in suis habebat officiis. cogitabat secum et descriptum habebat cui quid²⁰ praestitisset et siquos sciret uel nihil petisse uel non multum unde sumptus suos augerent, uocabat eos et dicebat 'quid est cur nihil petis? an me tibi uis fieri debitorem? pete ne priuatus de me queraris.' dabat autem haec in beneficiis quae famam eius non laederent. bona punitorum sed numquam²⁵ cum auro, argento, uel gemmis, nam id omne in aerarium reponebat. dabat praeposituras locorum ciuiliu, non militum. dabat eas administrationes quae ad procuraciones pertinerent. rationales cito mutabat ita ut nemo nisi annum conpleret, eosque etsi boni essent oderat, malum necessarium uocans.³⁰ praesides uero proconsules et legatos numquam fecit ad beneficium, sed ad iudicium uel suum uel senatus.

3 nosse] esse C   8 habent B   15 rempub. B, remp. P
 16 assessores C   18 reppertos B   19 in suis ante quos iterant C
 26 omne] om C, ne s. s. p   29 conplerent B, ante corr. P   30 etsi
 Salm.: si C   oderant B

Milites expeditionis tempore sic disposuit, ut in mansio-
 nibus annonas acciperent nec portarent cibaria decem et se-
 ptem ut solent dierum nisi in barbarico. quamvis et illic
 mulis eisdem atque camelis adiuvaret dicens milites se magis
 5 servare quam se ipsum, quod salus publica in his esset. aegro-
 tantes ipse visitavit per tentoria milites etiam ultimos et
 carpentis vexit et omnibus necessariis adiuvit. et si forte
 gravius laborarent per civitates et agros patribus familias
 [hominibus] et sanctioribus matronis eos distribuebat, red-
 10 dens impendia quae fecissent, siue convaluissent illi seu
 perissent.

Cum quidam Quinius Camillus senator antiquae familiae 48
 delicatissimus rebellare velisset tyrannidem adfectans, ei que
 nuntiatum esset ac statim probatum, ad Palatium eum ro-
 15 gavit ei que gratias egit quod curam rei publicae quae recu-
 santibus bonis inponeretur sponte reciperet. deinde ad sena-
 tum processit et timentem ac tantae conscientiae tabe con-
 fectum participem imperii appellavit, in Palatium recepit,
 convivio adhibuit, ornamentis imperialibus et melioribus quam
 20 ipse utebatur adfecit. et cum expeditio barbarica esset nun-
 tiata vel ipsum si vellet ire vel ut secum proficisceretur
 hortatus est. et cum ipse pedes iter faceret illum inivitavit
 ad laborem. quem post quinque milia cunctantem equo se-
 dere iussit. cumque post duas mansiones equo etiam fati-
 25 gatus esset, carpento inposuit. hoc quoque seu timore seu
 vere respuentem, abdicantem quin etiam imperium et mori pa-
 ratum dimisit, commendatumque militibus a quibus Alexander
 unice amabatur, tutum ad villas suas ire praecepit. in quibus
 diu vixit. sed post iussu imperatoris † occisus est quod et ille
 30 militaris esset et a militibus occisus esset. scio, vulgum hanc

3 illum hic C   6 tentoriam (m eras. P) C   8 laborassent B (?)
 9 hominibus del. Iord., humanioribus coni. Puteanus, honestioribus Salm.
 13 voluissent B   16 inponerentur B   reciperent P   17 processit
 ex recessit P   21 ire] ipse B   23 ad borem C   24 duos C
 27 demisit C   29. 30 iniussu imperatoris a militibus occisus est
 Salm. deletis ceteris   29 et post quod om. P (?)

rem quam contexui Traiani putare. sed neque in uita eius id Marius Maximus ita exposuit neque Fabius Marcellinus neque Aurelius Verus neque Statius Valens qui omnem eius uitam in litteras miserunt. contra autem et Septimius et Acholius et Encolpius uitae scriptores ceterique de hoc talia praedicarunt. quod ideo addidi ne quis uulgi magis famam sequeretur quam historiam quae rumore utique uulgi uerior repperitur.

49 Honores iuris gladii numquam uendi passus est dicens 'necesse est ut qui emit et uendat. ego non patiar merca-¹⁰ tores potestatum et eos quos si pariant damnare non possim. erubesco enim punire illum hominem qui emit et uendidit.' pontificatus et quindecimuiratus et auguratus codicillares fecit ita ut in senatu allegarentur. Dexippus dixit uxorem eum cuiusdam Macrini filiam duxisse eundemque ab eo Caesarem¹⁵ nuncupatum. uerum cum uellet insidiis occidere Alexandrum Macrinus, detecta factione et ipsum interemptum et uxorem abiectam. idem dicit patrum fuisse Antoninum Heliogabalum Alexandri, non sororis eiusdem matris filium. cum Christiani quendam locum *qui* publicus fuerat occupassent, contra²⁰ popinarii dicerent sibi eum deberi, rescripsit melius esse ut quemadmodumcumque illic deus colatur quam popinariis datur.

50 Cum igitur tantus ac talis imperator domi ac foris esset iniit Parthicam expeditionem. quam tanta disciplina, tanta²⁵ reuerentia sui egit ut non milites sed senatores transire diceret. quacumque iter legiones faciebant tribuni taciti, centuriones uerecundi, milites amabiles erant. ipsum uero ob

1 contexuit *C* 3 Verus] uenus *C* omnes *Salm.* 5 encolpius *B* 8 repperitur *C* 10 patior *C* 11 si pariant *C*, si patiar *uulgo* 15 macriani *C*, Martiani *uulgo* 17 macrinus *C*, macrianus *p* 19 sororis eiusdem matris *Casaub.* quia consobrinum *Alexandri fuisse Heliogabulum uitae c. 1 traditur*: uxoris sororis eiusdem *C* christianis *C* 20 qui *add. p* 22 quemadmodumcumque *C* illihic *C* 26 reuentia *C* 27 dicerent *p* taciti *Salm.*: aciti *C*, accincti *uulgo*

haec tot et tanta bona prouinciales ut deum suspiciebant. iam uero ipsi milites iuuenem imperatorem sic amabant, ut fratrem, ut filium, ut parentem. uestiti honeste, calciati etiam ad decorem, armati nobiliter, equis etiam instructi et ephippiis ac frenis decentibus. prorsus ut Romanam rem publicam intellegerent quicumque Alexandri uidisset exercitum. elaborabat denique ut dignus illo nomine uideretur, immo ut Macedonem illum uinceret. dicebatque inter Romanum Alexandrum et Macedonem multum interesse debere. fecerat denique sibi
 10 argyroaspidas et chrysoaspidas, fecerat et phalangem triginta milium hominum quos phalangarios uocari iusserat et cum quibus multum fecit in Perside. quae quidem erat ex sex legionibus similium armorum, stipendiorum uero post bellum Persicum maiorum.

15 Dona regia in templis posuit. gemmas sibi oblatas uen- 51 didit muliebre esse aestimans gemmas possidere, quae neque militi dari possint neque a uiro haberi. cum quidam legatus uniones duos uxori eius per ipsum obtulisset magni ponderis et inusitatae mensurae, uendi eos iussit. eum pretium non
 20 muenirent ne exemplum malum a regina nasceretur si eo uteretur quod emi non posset, inauribus Veneris eos dicauit. Vlpianum pro tutore habuit primum repugnante matre deinde gratias agente, quem saepe a militum ira obiectu purpurae suae defendit. atque ideo summus imperator fuit quod eius
 25 praecipue consiliis rem publicam rexit. in procinctu atque in expeditionibus apertis papilionibus prandit atque cenauit, cum militarem cibum cunctis uidentibus atque gaudentibus sumeret, circumiret prope tota tentoria, a signis abesse neminem pate-
 30 retur. siquis de uia in alicuius possessionem deflexisset pro qualitate loci aut fustibus subiciebatur in conspectu eius aut

1 deum *p*, dum *C*   suscipiebant *C*   2 ipse *B*   3 defilium
 (de ind. *P*) *C*   4 ephippiis *C*   7 uideret *C*, corr. *p*   9 uultum *B*,
 ante corr. *P*   10 falangem *C*   11 falangarios *C*   12 inter
 perside *C*   quidam *C*   16 muliebres *C*   20 regine *B*, ante
 corr. *P*   nenerit *B*   24 suae *Iord.*: summae *C* quod frustra tuctur
 Casaub.   26 cenabit *B*, ante corr. *P*

uirgis aut condemnationi, aut, si haec omnia transiret dignitas hominis, grauissimis contumeliis, cum diceret 'uisne hoc in agro tuo fieri quod alteri facis?' clamabatque saepius, quod a quibusdam siue Iudaeis siue Christianis audierat et tenebat, idque per praeconem, cum aliquem emendaret, dici inebat: 'quod tibi fieri non uis alteri ne feceris.' quam sententiam usque adeo dilexit ut et in Palatio et in publicis operibus 52 perscribi iuberet. idem cum quandam anicula[m] adfectam iniuriis a milite audisset exauctoratum eum militia seruorum ei dedit quod artifex carpentarius esset, ut eam pasceret. et 10 cum dolerent hoc milites factum persuasit omnibus ut modeste ferrent et eos terruit. ἀναυατορ imperium eius, cum fuerit durus et tetricus, idcirco uocatum est quod senatorem nullum occiderit, ut Herodianus Graecus scriptor refert in libris temporum suorum. seueritatis autem tantae fuit in mi- 15 lites ut saepe legiones integras exauctorauerit ex militibus Quirites appellans, nec exercitum umquam timuerit idcirco quod in uitam suam dici nihil posset, quod umquam tribuni uel duces de stipendiis militum quicquam acceperant, dicens 'miles non timet nisi uestitus armatus calciatus et satur et 20 habens aliquid in zonula.' idcirco quod mendicitas militaris ad omnem desperationem uocaret armatum. apparitores denique nullos esse passus est tribunis aut ducibus [militibus], iussitque ut ante tribunum quattuor milites ambulant, ante ducem sex, ante legatum decem, hique ad domos suas re- 25 ciperentur.

53 Et ut seueritas eius agnoscere posset unam contionem militarem indendam putauit quae illius in rem militarem mores

1 uirgis B, uirgis P   dic nubebat B   6 quod — feceris] cf. Tobias 4, 16 euang. Matth. 7, 12 Augustin. doctr. Chr. III 14 uersus scaenici ap. Ribbeckium comic. Lat. p. 110, 261   8 praescribi B   11 militum P ante corr.   12 anematum C   13 uocatus C   14 Herodianus VI, 1, 6 ἀναυατορ ἦρξεν οὐδέ τις εἰσεῖν ἔχει ἐν' ἐκείνου πορευθέντα. 20 et satur p, esatur C: fortasse est satur et habet Iord.   23 milites del. Iord.: nisi milites Salm.   25 suos B   recipere C, se recipere Salm.   28 remilitarem C   moris C

ostenderet. nam cum Antiochiam uenisset ac milites lauacris mulieribus et deliciis uacarent eique nuntiatum esset, omnes eos comprehendi iussit et in uincla conici. quod ubi conper-
 5 tum est mota seditio est a legione cuius socii erant in uincla
 coniecti. tum ille tribunal ascendit uinctisque omnibus ad
 tribunal adductis circumstantibus etiam militibus et quidem
 armatis, ita coepit 'commilitones, si tamen ista uobis quae
 a uestris facta sunt displicent, disciplina maiorum rem
 publicam tenet. quae si dilabatur, et nomen Romanum et
 10 imperium amittemus. neque enim sub nobis ista facienda
 sunt quae sub impura illa bestia nuper facta sunt. milites Ro-
 mani, uestri socii, mei contubernales et commilitones amant,
 potant, lauant Graecorum more † et quidem se instituunt.
 hoc ego diutius feram et non eos capitali dedam supplicio?'
 15 tumultus post hoc ortus est. atque iterum 'quin continetis
 uocem in bello contra hostem, non contra imperatorem ue-
 strum necessariam? certe campidoctores uestri hanc uos do-
 cuerunt contra Sarmatas et Germanos ac Persas emittere,
 non contra eum qui acceptam a provincialibus annonam, qui
 20 uestem, qui stipendia uobis adtribuit. continete igitur uocem
 truculentam et campo ac bellis necessariam, ne uos hodie
 omnes uno ore atque una uoce Quirites dimittam, et incer-
 tum an Quirites. non enim digni estis, qui uel Romanae
 plebis sitis, si ius Romanum non agnoscitis.' et cum uehe- 54
 25 mentius fremerent ac ferro quoque minarentur 'deponite in-
 quit dexteras contra hostem erigendas, si fortes sitis. me enim
 ista non terrent. si enim unum hominem occideritis non uobis
 deerit res publica, non senatus, non populus Romanus qui
 me de uobis uindictet.' cum nihilo minus post ista fremerent,
 30 exclamauit 'Quirites discedite atque arma deponite.' mirando

1 anthiociam P   2 muliebribus uulgo   4 multa ex muta
 corr. B   socii erant p, sodi eant C   13 labant B, ante corr. P
 morem (m exp. P) C   equidem si insistunt frustra temptauit Salm.
 15 contionestis C   18 sarmatis B   21 et om. P (?)   25 inquit C
 26 dexteras C   28 resp. P, resp* B   p. r. C   resp. C

exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus omnes non ad castra sed ad diuorsoria uaria recesserunt. tuncque primum intellectum est quantum eius seueritas posset. denique etiam signa stipatores et hi qui imperatorem circumdederant in castra rettulerunt. arma collecta populus ad Palatium tulit. eam tamen legionem quam exauctorauit rogatus post dies triginta, priusquam ad expeditionem Persicam proficisceretur, loco suo restituit eaque pugnante maxime uicit. cum tamen tribunos eius capitali adfecerit supplicio, quod per negligentiam illorum milites apud Daphnen luxuriati essent¹⁰ uel per coniuentiam seditionem fecisset exercitus.

- 55 Magno igitur apparatu inde in Persas profectus Artaxerxen regem potentissimum uicit, cum ipse cornua obiret, milites admoneret, sub iactu teli uersaretur, manu plurimum faceret, singulos quosque milites ad laudem uerbis adduceret.¹⁵ fuso denique fugatoque tanto rege, qui cum septingentis elephantis falcatisque mille et octingentis curribus ad bellum uenerat, equitum multis milibus, statim Antiochiam rediit et de praeda quam Persis diripuit suum ditauit exercitum, cum et tribunos ea quae per uicos diripuerant et duces et ipsos²⁰ milites habere iussisset. tumque primum serui Persae apud Romanos fuerunt. quos quidem quia indigne ferunt Persarum reges quempiam suorum alicubi seruire, acceptis pretiis reddidit, pretiumque uel his qui manu ceperant seruos dedit uel in aerarium contulit.²⁵

- 56 Post hoc Romam uenit triumphoque pulcherrimo acto apud senatum primum haec uerba habuit. ex actis senatus die VII kal. Octob. 'Persas, patres conscripti, uicimus. longa eloquentia opus non est, tantum scire debetis quae

2 ad] de C deuorsoria B uari C, corr. p 3 priuatum C
 4 hi C 7 XXX C 9 adfecit C 10 daphnen P, daphnem B
 11 conibentiam C: cohibentiam Salm. 12 inde B, inde (de ex in corr.)
 in P 13 ipse] alexander s. s. p 14 sub iactu teli Salm.: subiectus
 tuteli C 15 quoque P (?) ad] aut B 16 elephantis C 18 an-
 thiochiam P redit C 21 cumque C 23 alicui uulgo 24 uel**
 his P 28 p̄c. 29 longae loquentiae C

illorum arma fuerint, qui apparatus. iam primum ele-
 phanti septingenti iidemque turriti cum sagittariis et onere
 sagittarum. ex his triginta cepimus, ducenti interfecti iacent,
 decem et octo perduximus. falcati currus mille † se. ad-
 5 ducere interfectorum animalium currus ducentos potuimus.
 sed id, quia et fingi poterat, facere supersedimus. centum et
 viginti milia equitum eorum fudimus cataphractarios, quos
 illi clibanarios uocant, decem milia in bello interemimus. eo-
 rum armis nostros armauimus. multos Persarum cepimus
 10 eosdemque uendidimus. terras interamnanas [Mesopotamiae
 scilicet] neglectas ab impura illa belua recepimus. Artaxerxen
 potentissimum regem tam iure quam nomine fusum fugauimus,
 ita ut eum terra Persarum fugientem uiderent, et qua educta
 fuerant quondam signa nostrorum ea rex ipse signis effugit
 15 relictis. haec sunt, patres conscripti, gesta. eloquentia opus
 non est. milites diuites redeunt, laborem in uictoria nemo
 sensit. uestrum est supplicationem decernere, ne dis uidea-
 mur ingrati.' adclamatio senatus 'Alexander Auguste di te
 seruent. Persice maxime di te seruent. uere Parthicus, uere
 20 Persicus. trophaea tua et nos uidemus, uictorias et nos ui-
 demus. iuueni imperatori, patri patriae, pontifici maximo.
 per te uictoriam undique praesumimus. ille uincit qui mi-
 litem regit. diues senatus, diues miles, diues populus Romanus.'
 dimisso senatu Capitolium ascendit atque inde re diuina facta 57
 25 et tunicis Persicis in templo locatis contionem huius modi ha-
 buit 'Quirites, uicimus Persas, milites diuites reduximus. uobis
 congiarium pollicemur, cras ludos circenses Persicos dabimus.'
 haec nos et in annalibus et apud multos repperimus. sed
 quidam dicunt a seruo suo eum proditum non uicisse regem,

1 elefanti C 2 idemque turritium sagittariis C 3 trecenti uulgo
 4 se C, numerum DCCC latere con. Salm., et uulgo 5 interfecturum C
 7 catafractarios C 8 illic libanarios B interemimus B 10 Me-
 sotopotamiae scilicet del. Casaub. 13 qua educta Iord.: quae ducta C,
 qua ducta uulgo 15 p. c. C eloquentiae B 17 sensit Salm.:
 sentit C 18 dii b 22 ante per te 'ex omnibus membranis' per
 te uictoriam de Germanis speramus add. Casaub., om. C 23 mili-
 tes p p. r. C

exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus omnes non ad castra sed ad diuorsoria uaria recesserunt. tuncque primum intellectum est quantum eius seueritas posset. denique etiam signa stipatores et hi qui imperatorem circumdederant in castra rettulerunt. arma collecta populus ad Palatium tulit. eam tamen legionem quam exauctorauit rogatus post dies triginta, priusquam ad expeditionem Persicam proficisceretur, loco suo restituit eaque pugnante maxime uicit. cum tamen tribunos eius capitali adfecerit supplicio, quod per negligentiam illorum milites apud Daphnen luxuriati essent¹⁰ uel per coniuentiam seditionem fecisset exercitus.

55 Magno igitur apparatu inde in Persas profectus Artaxerxen regem potentissimum uicit, cum ipse cornua obiret, milites admoneret, sub iactu teli uersaretur, manu plurimum faceret, singulos quosque milites ad laudem uerbis adduceret.¹⁵ fuso denique fugatoque tanto rege, qui cum septingentis elephantis falcatisque mille et octingentis curribus ad bellum uenerat, equitum multis milibus, statim Antiochiam rediit et de praeda quam Persis diripuit suum ditauit exercitum, cum et tribunos ea quae per uicos diripuerant et duces et ipsos²⁰ milites habere iussisset. tumque primum serui Persae apud Romanos fuerunt. quos quidem quia indigne ferunt Persarum reges quempiam suorum alicubi seruire, acceptis pretiis reddidit, pretiumque uel his qui manu ceperant seruos dedit uel in aerarium contulit.

56 Post hoc Romam uenit triumphoque pulcherrimo acto apud senatum primum haec uerba habuit. ex actis senatus die VII kal. Octob. 'Persas, patres conscripti, uicimus. longa eloquentia opus non est, tantum scire debetis quae

2 ad] de *C* deuossoria *B* uari *C*, corr. *p* 3 priuatum *C*
 4 hi *C* 7 XXX *C* 9 adfecit *C* 10 daphnen *P*, dafnem *B*
 11 conibentiam *C*: cohibentiam *Salm.* 12 inde *B*, inde (de *ex* in corr.)
 in *P* 13 ipse] alexander *s. s. p* 14 sub iactu teli *Salm.*: subiectus
 tuteli *C* 15 quoque *P* (?) ad] aut *B* 16 elephantis *C* 18 an-
 thiociam *P* redit *C* 21 cumque *C* 23 alicui *uulgo* 24 uel**
 his *P* 28 p̄c. 29 longae loquentiae *C*

illorum arma fuerint, qui apparatus. iam primum ele-
 phanti septingenti iidemque turriti cum sagittariis et onere
 sagittarum. ex his triginta cepimus, ducenti interfecti iacent,
 decem et octo perduximus. falcati currus mille † se. ad-
 5 ducere interfectorum animalium currus ducentos potuimus.
 sed id, quia et fingi poterat, facere supersedimus. centum et
 viginti milia equitum eorum fudimus cataphractarios, quos
 illi elibanarios uocant, decem milia in bello interemimus. eo-
 rum armis nostros armauimus. multos Persarum cepimus
 10 eosdemque uendidimus. terras interamnanas [Mesopotamiae
 scilicet] neglectas ab impura illa belua recepimus. Artaxerxen
 potentissimum regem tam iure quam nomine fusum fugauimus,
 ita ut eum terra Persarum fugientem uiderent, et qua educta
 fuerant quondam signa nostrorum ea rex ipse signis effugit
 15 relictis. haec sunt, patres conscripti, gesta. eloquentia opus
 non est. milites diuites redeunt, laborem in uictoria nemo
 sensit. uestrum est supplicationem decernere, ne dis uidea-
 mur ingrati.' adclamatio senatus 'Alexander Auguste di te
 seruent. Persice maxime di te seruent. uere Parthicus, uere
 20 Persicus. trophaea tua et nos uidemus, uictorias et nos ui-
 demus. iuueni imperatori, patri patriae, pontifici maximo.
 per te uictoriam undique praesumimus. ille uincit qui mi-
 litem regit. diues senatus, diues miles, diues populus Romanus.'
 dimisso senatu Capitolium ascendit atque inde re diuina facta 57
 25 et tunicis Persicis in templo locatis contionem huius modi ha-
 buit 'Quirites, uicimus Persas, milites diuites reduximus. uobis
 congiarium pollicemur, cras ludos circenses Persicos dabimus.'
 haec nos et in annalibus et apud multos repperimus. sed
 quidam dicunt a seruo suo eum proditum non uicisse regem,

1 elefanti C   2 idemque turritium sagittariis C   3 trecenti uulgo
 4 se C, numerum DCCC latere con. Salm., et uulgo   5 interfecturum C
 7 catafractarios C   8 illic libanarios B   intereminus B   10 Me-
 sotopotamiae scilicet del. Casaub.   13 qua educta Iord.: quae ducta C,
 qua ducta uulgo   15 p. c. C   eloquentiae B   17 sensit Salm.:
 sentit C   18 dii b   22 ante per te 'ex omnibus membranis' per
 te uictoriam de Germanis speramus add. Casaub., om. C   23 mili-
 tes p   p. r. C

sed, ne uinceretur, fugisse. quod contra multorum opinionem dici non dubium est his qui plurimos legerint. nam et amisisse illum exercitum dicunt fame, frigore ac morbo, ut Herodianus auctor est contra multorum opinionem.

Post hoc cum ingenti gloria comitante senatu, equestri ordine atque omni populo circumfususque undique mulieribus et infantibus, maxime militum coniugibus, pedes Palatium conscendit, cum retro currus triumphalis a quattuor elephantis traheretur. leuabatur manibus hominum Alexander uixque illi per horas quattuor ambulare permissum est, undique omnibus clamantibus 'salua Roma quia saluus est Alexander.' alia die actis circensibus et item ludis scaenicis deinceps congiarium populo Romano dedit. puellas et pueros, quem ad modum Antoninus Faustianas instituerat, Mammaeas et Mammaeas nos instituit.

58 Actae sunt feliciter res et in Mauritania Tingitana per Furium Celsum et in Illyrico per Varium Macrinum adfinem eius et in Armenia per Iunium Palmatum atque ex omnibus locis ei tabellae laureatae sunt delatae. quibus in senatu et apud populum lectis uario tempore, cum etiam de Isauria optate uenisset, omnibus nominibus est ornatus. his uero qui rem publicam bene gesserant consularia ornamenta decreta sunt additis etiam sacerdotiis et agrorum possessionibus his qui erant pauperes et aeuo iam graues. captiuos diuersarum nationum amicis donauit, si aetas puerilis aut iuuenilis permisit. siqui tamen regii aut nobiliores fuerunt, eos militiae, non tamen magnae, deputauit. sola quae de hostibus capta sunt limitaneis ducibus et militibus donauit, ita ut eorum essent, si heredes eorum militarent, nec umquam ad priuatos pertinerent dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent. addidit sane

2 legerit C 3 Herod. VI 6, 3 4 est] es B 8 elephantis C
9 leuebatur C illis C 13 quemammodum C 14 stituerat C
16 aciae B ante corr. mauretania tingintana C 20 cum etiam de
isauria C, om. uulgo: secuntur in C uerba Maxim. 18 (p. 14, 1) sentiunt
cett., contra optate — Max. 5 Heliogabalo ubi in C leguntur in Alex. 43
(p. 248, 26), cf. praefatio 25 iuuenalis B 26 nobiles ante corr. B
28 essent militarent si C

nondan
 darunt.
 alibus
 perunt,
 ximini,
 perium
 ndere.
 Romae
 s qui
 mine
 atur,
 per-
 n ad
 exer-
 ideri
 tum

ta
(

Digitized by Google

frisciebatur ad bellum, ingens et antiqua, tota subito decidit. arbores fici tres quae ficus eas ferrent quibus Alexandriana-
rum nomen est subito ante illius tentorium deciderunt, cum
tentoria imperatoria his adnexa essent. mulier Dryas eunti
exclamavit Gallico sermone 'nadas nec victoriam speres, ne
te militi tuo credas.' tribunal ascendit et contionaretur et
faustum aliquid diceret et ita coepit 'occiso imperatore Helio-
gabalo.' hoc tamen omni fuit, quod iturus ad bellum milites
adloqui minus fausta oratione coeptauerat.

- 61 Sed haec omnia uehementissime contempsit profectusque
ad bellum, in loco supra dicto ita occisus est. pranderat
forte publico, ut solebat, conuiuio, id est apertis papilionibus,
eibo militari accepto — neque enim aliud a discutientibus
militibus in tentoriis est repertum — et cum quiesceret post
conuiuium hora diei ferme septima, unus ex Germanis qui
scurrarum officium sustinebat ingressus dormientibus cunctis,
solo tamen imperatore interuigilante uisus est. cui Alexander
'quid istie' inquit 'contubernalis? num aliquid de hostibus nun-
tias?' at ille metu perterritus et sperans non posse euadere,
quod in tentorium principis inruisset, ad contubernales suos
uenit eosque ad durum principem interimendum cohortatus
est. qui subito plures armatique ingressi inermes et obsistentes
contruncarunt et ipsum plurimis ictibus confoderunt. aliqui
dicunt omnino nihil dictum sed tantum a militibus clamatum
'exi, recede' atque ita obtruncatum iuuenem optimum. .... sed
omnis apparatus militaris, qui postea est ductus in Germaniam
a Maximino, Alexandri fuit et potentissimus quidem per Ar-
menios et Osroenos et Parthos et omnis generis hominum.
- 62 Contempsisse Alexandrum mortem cum ferocitas mentis,
qua militem semper altriuuit, tum etiam illa declarant. Thra-
sibylus mathematicus illi amicissimus fuit. qui cum ei dixisset

4 *frisciebatur ante curr. C* 5 *nec te uulgo* 6 *ut add. p* 7 *et add.*
lord. B nomen H 14 *istie lord.: est hic B, est P(?)* 19 *eu-*
adit h p, uideri C 23 *et add. b pluribus P(?)* 25 *optimum]*
diminuerunt A: A: p ante uul exordisse quaedam uidit Casaub. conl.
Maximin. H 30 *eum C* *thrasibylus B, thrasibulus b*

necessitatem esse ut gladio barbarico periret, primo laetatus est, quod sibi mortem bellicam et imperatoriam crederet imminere, deinde disputavit ostenditque optimos quosque uiolenta morte consumptos, cum diceret ipsum Alexandrum cuius nomen teneret, Pompeium, Caesarem, Demosthenem, Tullium et ceteros insignes uiros qui non quietam mortem oppetissent. tantumque animi habuit, ut putaret se diis comparandum, si in bello periret. sed res eum fefellit. nam et gladio barbarico et scurrae barbari manu, uerum non in bello, sed belli tempore periit.

Mortem eius milites et qui exauctorati ab eo quondam fuerant, grauissime tulerunt atque auctores caedis trucidarunt. populus uero Romanus senatusque omnis cum prouincialibus cunctis, neque tristius umquam neque asperius acceperunt, simul quod successoris asperitas atque rusticitas Maximini, utpote hominis militaris, cui cum filio post eum imperium delatum est, grauiorem fati necessitatem uidebatur ostendere. senatus eum in deos rettulit. cenotaphium in Gallia, Romae sepulchrum amplissimum meruit. dati sunt et sodales qui Alexandrini appellati sunt, addita et festiuitas matris nomine atque ipsius, quae hodieque Romae religiosissime celebratur, natali eius die. causa occidendi eius ab aliis haec fuisse perhibetur, quod mater eius relicto bello Germanico orientem ad iactantiam sui uellet redire atque ob hoc esset iratus exercitus. sed haec ab amatoribus Maximini ficta sunt, qui uideri noluerunt, imperatorem optimum ab amico suo interfectum contra iura humana atque diuina.

Hactenus imperium populi Romani eum principem habuit qui diutius imperaret, post eum certatim inruentibus et aliis semenstribus, aliis annuis, plerisque per biennium, ad summum

5 demosthenen *p*, demosthen *C* 6 quietam mortem *Iord.*: queta morte *C* 10 perit *C* 11 exauctoritate *B* quondam *p*, quandam *C* 13. 14 omnis — tristius in *mg. B* 14 umquam quidquam *Casaub.* 18 cenotafum *C* 20 alexandriani *C* 22 nata *C* 25 aliamatoribus *B ante corr.*, a*amatoribus *P* 27 humana *vulgo*: romana *C* 28 *p. r. C* 30 sementibus *C*, semestribus *p* aliis *add. p*

per triennium imperantibus, usque ad eos principes qui latius imperium tetenderunt, Aurelianum dico et deinceps. de quibus, si uita subpeditauerit, ea quae conperta fuerint publicabimus. reprehensa sunt in Alexandro haec. quod Syrus esse nolebat, quod aurum amabat, quod suspiciosissimus erat, quod uectigalia multa inueniebat, quod se Magnum Alexandrum uideri uolebat, quod nimis seuerus in milites erat, quod curas priuatis agebat. quae omnia in re publica instituerat. scio sane plerosque negare hunc a senatu Caesarem appellatum esse, sed a militibus — qui uerum prorsus ignorant — dicere praeterea non hunc fuisse consobrinum Heliogabali. qui, ut nos sequantur, historicos eius temporis legant et maxime Acholium qui et itinera huius principis scripsit.

- 65 Soles quaerere, Constantine maxime, quid sit quod hominem Syrum et alienigenam talem principem fecerit, cum tot Romani generis, tot aliarum prouinciarum repperiantur improbi, impuri, crudeles, abiecti, iniusti, libidinosi. iam primum possum de bonorum uirorum respondere sententia, potuisse natura, quae ubique una mater est, bonum principem nasci. deinde timore, quod pessimus esset occisus, hunc optimum factum. sed quia uerum est suggerendum, clementiae ac pietati tuae lecta reserabo. notum est illud pietati tuae quod in Mario Maximo legisti meliorem esse rem publicam et prope tutiorem, in qua princeps malus est, ea in qua sunt amici principis mali. si quidem unus malus potest a plurimis bonis corrigi, multi autem mali non possunt ab uno quamuis bono ulla ratione superari. et id quidem ab Homulio ipsi Traiano dictum est, cum ille diceret Domitianum pessimum fuisse, amicos autem bonos habuisse atque ideo illum magis

1 imperantibusque ad C 6 uiri nolebat B ante corr. 8 priuatis BP(?), priuatas uulgo: priuatis uel de priuatis Salm. 10 ignorat C corr. p 18 potuisse p, potuit se C 21 uerum est uulgo, ueranust C, uera mihi sunt suggerenda Salm. 22 tecta Eyss. reserabo uulgo, reseruabo C 23 temp. C 27 homulio C 29 ideo Claudium magis odio fuisse in re publica temporis sui quam ille Salm., adeo illum magis o. f. qui rem publicam peioris uitae hominibus commendauerat uulgo

odio fuisse † quae temp. temporis uitae ille, quia melius est unum malum pati quam multos.

Et ut ad rem redeam, Alexander quidem et ipse optimus 66 fuit [nam hoc nemo uult nisi bonus] et optimae matris consiliis usus est. ac tamen amicos sanctos et uenerabiles habuit, non malitiosos, non furaces, non factiosos, non callidos, non ad malum consentientes, non bonorum inimicos, non libidinosos, non crudeles, non circumuentiones sui, non inrisores, non qui illum quasi fatuum circumducerent, sed sanctos, uenerabiles, continentes, religiosos, amantes principis sui et 10 qui de illo nec ipsi riderent nec risui esse uellent, qui nihil uenderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, numquam deciperent existimationem principis sui, sed amarent. huc accedit quod eunuchos nec in consiliis nec in ministeriis habuit, 15 qui soli principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Persarum uolunt uiuere. qui eos a populo et amicis summouent, qui internuntii sunt, aliud quam respondetur saepe referentes, claudentes principem suum et agentes ante omnia nequid sciat. qui cum empti sint et † peruifuerit, quid tandem possunt boni sapere? erat denique eius ipsius sententia 20 'ego de praefectorum et consulum et senatorum capitibus mancipia aere emptia iudicare non patior.'

Scio, imperator, quo periculo ista dicantur apud imperatorem, qui talibus seruiit, sed salua re publica, posteaquam 25 intellexisti, quid mali clades istae habeant et quem ad modum principes circumueniant, et tu eos eo loci habes, ut nec chlamyde uti iusseris, sed de necessitatibus domesticis delegaris. iam illud insigne, quod solum intra Palatium praeter praefectum, et Vlpianum quidem, neminem uidit nec dedit alicui

4 nam — bonus *del. Iord.* 5 attamen *C* 6 non *om. C add. p* 8 non *om. C add. p* 9 qui illum *p*, quisi ullum *C* 11 nec in ipsi *C* uellent *ex ualent corr. B* 12 metirentur *B* 13 sed] se *C* 14 eunuchis *C ante corr.* 16 amicis summouent *Salm.*: amicissimum (principem *s. s. p*) mouent *C* 19 cum *s. lin. B* puifuerit *C*, prauifuerint *uulgo*, euirati *Salm.* 22 patiar *uulgo* 23 imperator constantine *p* quod *C* 24 seruit *B* 25 intellegisti *C* quemammodum *P* 26 clamide *C*

facultatem uel fumorum uendendorum de se uel sibi de aliis male loquendi, maxime occiso Turino, qui illum quasi fatuum et uerorem saepe uendiderat. his accessit, quod amicos et parentes Alexander si malos repperit, aut puniuit aut, si uetus uel amicitia uel necessitudo non siuit puniri, dimisit a se s⁵ dicens 'his carior est mihi tuta res publica.'

- 68 Et ut scias, qui uiri in eius consilio fuerint, *fuerunt* Fabius Sabinus, Sabini insignis uiri filius, Cato temporis sui, Domitius Ulpianus iuris peritissimus, Aelius Gordianus Gordiani imperatoris † ipsa res uiri insignis, Iulius Paulus, iuris 10 peritissimus, Claudius Venatus, orator amplissimus, Catilius Seuerus, cognatus eius, uir omnium doctissimus, Aelius Serenianus, omnium uir sanctissimus, Quintilius Marcellus, quo meliorem ne historiae quidem continent. his tot atque aliis talibus uiris, quid mali potuit cogitari uel fieri, cum ad bo- 15 num consentirent? et hos quidem malorum cohors depulerat, quae circumuenerant Alexandrum primis diebus. sed prudentia iuuenis *his* occisis atque depulsis amicitia ista sancta conualuit. hi sunt, qui bonum principem Syrum fecerunt, et item amici mali, qui Romanos pessimos etiam posteris tradi- 20 derunt, suis uitiis laborantes.

1 fumorem *B* 2 thrurino *C*, *corr. p* 3 accensit *B*, *ante corr. P*
 5 amicitia *Pb*, clementia *B* 6 tuta *Eyss.*: tota *C* 7 fuerunt *B*,
 fuerint *P*, fuerint, fuerunt *Iord.* 9 Antoninus Gordianus *G. i. f.* et
 ipse imperator uir insignis *Salm.*, Aelius *G. G. i.* pater et ipse re uera
 uir *i. uulgo* 11 uenacus *C* amplissimus] Pomponius legum peritis-
 simus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Her-
 mogenes, Venuleius, Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus,
 hi omnes iuris professores discipuli fuere splendidissimi Papiniani et
 Alexandri imperatoris familiares et socii, ut scribit Acholius et Marius
 Maximus. *haec inserunt uulgo, om. C et libri Casaub.* 12 s^{*}erenianus *P*
 13 marcell^{*}us (*i. eras.*) *P* 17 circumuenerat *B* 18 his *om. C*, his
 malis *s. s. p* 19 Syrum *Salm.*: suum *C* fecerunt *uulgo*: fecerent *C*,
 fecerant *p* 20 romanus *B* ALEXANDER SEVERVS L. AELII
 LAMPRIDII EXPLICIT *C*, ad constantinū aug. *add. p*

SCRIPTORES
HISTORIAE AVGVSTAE

AB HADRIANO AD NVMERIANVM.

HENRICVS IORDAN ET FRANCISCVS EYSSENHARDT

RECENSVERVNT.

VOLVMEN II.

BEROLINI
A P V D W E I D M A N N O S
M D C C C L X I I I I.

VITAE

DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM

A DIVO HADRIANO VSQVE AD NVMERIANVM

A DIVERSIS CONPOSITAE

IVLI CAPITOLINI MAXIMINI DVO

Ne fastidiosum esset clementiae tuae, Constantine maxime, 1
singulos quosque principes uel principum liberos per libros
singulos legere, adhibui moderationem, qua in unum uolumen
duos Maximinos patrem filiumque congererem. [seruari dein-
5 ceps] hunc ordinem, quem pietas tua etiam ab Tatio Cyrillo
clarissimo uiro, qui Graeca in Latinum uertit, seruari uoluit,
[quod quidem] non in uno tantum libro sed etiam in pluri-
mis deinceps reseruabo exceptis magnis imperatoribus, quo-
rum res gestae plures atque clariores longiorem desiderant
10 textum. .

Maximinus senior sub Alexandro imperatore enituit. mi-
litare autem sub Seuero coepit. hic de uico Threiciae uicino
barbaris barbaro etiam patre et matre genitus, quorum alter
e Gothia, alter ex Alanis genitus esse perhibetur. et patri
15 quidem nomen Micca matri Hababa fuisse dicitur. sed haec
nomina Maximinus primis temporibus ipse prodidit postea
uero, ubi ad imperium uenit, oculi praecepit, ne utroque pa-
rente barbaro genitus imperator esse uideretur. et in prima qui-
2 dem pueritia fuit pastor, nonnumquam etiam latro, certe qui

INCIPIVNT MAXIMINI DVO IVLI CAPITOLINI *inscriptum in C*
ad Constantinum Augustum *add. uulgo* 4 seruari deinceps *del. Mommsenus*
7 quod quidem *del. Mommsenus* 8 reserabo *C* 12 uicini *C*
uicino *Casaub.* uicino *uel* uicinae *Salmas.* 17 aculi *C* utroque *P*
19 nonnumquam *C* nonnumquam etiam *b* procerte *C* procerto *Salmas.*
latro, certe *Eyss.*

SCR. H. A. II.

atronibus insidiaretur et suos ab incursionibus vindicaret.
 prima stipendia equestria huic fuere. erat enim magnitudine
 corporis conspicuus, uirtute inter omnes milites clarus, forma
 uirili decorus, ferus moribus, asper, superbus, contemptor,
 saepe tamen iustus. innotescendi sub Seuero imperatore prima
 haec fuit causa. natali Getae, filii minoris, Seuerus milita-
 res dabat ludos propositis praemiis argenteis id est armillis
 torquibus et balteolis. hic adulescens et semibarbarus et uix
 adhuc Latinae linguae, prope Thraecica imperatorem publice
 petit, ut sibi daret licentiam contendendi cum his, qui iam
 non mediocri loco militarent. magnitudinem corporis Seue-
 rus miratus primum eum cum lixis composuit sed fortissimis
 quibusque, ne disciplinam militarem conrumperet. tunc Maxi-
 minus sedecim lixas uno sudore deuicit sedecim acceptis
 3 praemiis minusculis non militaribus iussusque militare. ter-
 tia forte die cum processisset Seuerus ad campum, in turba
 exultantem more barbarico Maximinum uidit iussitque sta-
 tim tribuno ut eum coerceret ac Romanam disciplinam in-
 bueret. tunc ille ubi de se intellexit imperatorem locutum,
 suspicatus barbarus et notum se esse principi et inter mul-
 tos conspicuum, ad pedes imperatoris equitantis accessit.
 tum uolens Seuerus explorare quantus in currendo esset,
 equum admisit multis circumitionibus et cum imperator la-
 borasset neque ille a currendo per multa spatia desisset, ait
 ei 'quid uis Thracisce? numquid delectat luctari post cur-
 sum?' tum 'quantum libet' inquit 'imperator.' post hoc ex
 equo Seuerus descendit et recentissimos quosque ac fortissi-
 mos milites ei comparari iussit. tum ille more solito septem
 fortissimos uno sudore uicit solusque omnium a Seuero post
 argentea praemia torque aureo donatus est iussusque inter 30

6 timoris B   13 quibus C   nec C   15 minusculis B   18 co-
 herceret C ita scribitur in Romano Vergilii Georg. IIII 480 Aen. VI 439
 VIII 27   ad Romanam disciplinam Salmas. Romana disciplina uulgo.
 codicum lectionem retinui quamquam Lachmannus Lucr. II 734 aliter restituit
 24 dedisset B   25 eis B et erata s P

stipatores corporis semper in aula consistere. hinc igitur factus conspicuus inter milites [clarus] amari a tribunis a comilitonibus suspici impetrare ab imperatore quod uellet, locis etiam militiae a Seuero adiutus, cum esset peradulescens
 5 longitudine autem corporis et uastitate et forma atque oculorum magnitudine et candore inter omnes excelleret. bi-
 10 bisse autem illum saepe in die uini Capitolinam amphoram constat, comedisse et quadraginta libras carnis, ut autem Cordus dicit, etiam sexaginta. quod satis constat holeribus sem-
 15 per abstinuit, a frigidis prope semper, nisi cum illi potandi necessitas. sudores saepe suos excipiebat et in calices uel in uasculum mittebat ita ut duos uel tres sextarios sui sudoris ostenderet. hic diu sub Antonino Caracallo ordines duxit, centuriatus et ceteras militares dignitates saepe tractauit. sub
 20 Macrino, quod eum, qui imperatoris sui filium occiderat, uehementer odisset, a militia desit et in Thracia in uico, ubi genitus fuerat, possessiones comparauit ac semper cum Gothis commercia exercuit. amatus est autem unice a Getis quasi eorum ciuis. Alani quicumque ad ripam uenerunt amicum
 25 eum donis uicissim recurrentibus adprobabant. sed occiso Macrino cum filio suo ubi Heliogabalum quasi Antonini filium imperatorem conperit, iam maturae aetatis ad eum uenit petitque, ut quod auus eius Seuerus iudicii circa se habuerat et ipse haberet. sed apud inpurum hominem ualere nihil
 30 potuit. nam dicitur cum eo iocatus esse Heliogabalus turpissime dicens 'Maximine, sedecim et uiginti et triginta milites aliquando lassasti. potes tricies cum muliere perficere.' tum ille ubi uidit infamem principem sic exorsum,

1 igitur *PB* igitur *p* 2 clarus *del. Eyss.* 3 suscipi *C* im-
 perare *C* impetrare *p* 6 inter *om. P* 7 amforam *C* 11 esses *post*
 necessitas *add. uulgo* 12 fasculum *B* 14 centuriatos *C* 16 ma-
 litia *B* - desiit *B* sed *P* scripturam desit et hic et alibi in his formis re-
 tinui collatis Corsseno de linguae Lat. uocalibus ctt. II 164 et Neuio gram.
 Lat. p. 408 19 ciues *BP* ciuis *p* halani *C* 22 imperatore *B*
 24 sed *om. B.* supra inpurum hominem *add. eliogab p* 25 locatus *B*
 26 diceris *post* milites *add. in mg. p.* diceris *pro* dicens *coni. Mommsenus*
 lassasti *scripsi* 27 perficere *B* 28 exosum *C*

a militia discessit. et tamen retentus est per amicos Heliogabali, ne hoc quoque illius famae accederet, quod uirum temporis sui fortissimum et quem alii Herculem alii Achillem Aiace[m] alii uocabant a suo exercitu dimoueret.

- 5 Fuit igitur sub homine inpurissimo tantum honore tri-
 bunatus .... sed numquam ad manum eius accessit numquam
 illum salutauit per totum triennium huc atque illuc discurs-
 rens. modo agris modo otio modo fictis languoribus occupa-
 tus est. occiso Heliogabalo ubi comperit Alexandrum prin-
 cipem nominatum Romam contendit. quem Alexander miro 10
 cum gaudio mira cum gratulatione suscepit ut in senatu
 uerba faceret talia 'Maximinus, patres conscripti, tribunus, cui
 ego latum clauum addidi, ad me confugit. qui sub impura
 illa belua militare non potuit, qui apud diuum parentem
 meum Seuerum tantus fuit, quantum illum fama conperitis.' 15
 statim denique illum tribunum legionis quartae, quam ex tiro-
 nibus ipse conposuerat, dedit et eum in haec uerba prouexit
 'ueteres milites tibi Maximine mi carissime atque amantissime
 idcirco non credidi, quod ueritus sum, ne uitia eorum sub
 aliis inolescentia emendare non posses. habes tirones. ad 20
 tuos mores ad tuam uirtutem ad tuum laborem eos fac mi-
 litiam condiscere, ut mihi multos Maximinos rei publicae
 6 optabiles solus efficias.' accepta igitur legione statim eam
 exercere coepit. quinta quaque die iubebat milites decurrere
 in se, simulacra bellorum agere, gladios loricas galeas scuta 25
 tunicas et omnia arma illorum cotidie circumspicere. calcia-
 menta quin etiam ipse prospiciebat, prorsus ut se patrem

1 militia B 5 maximinus post igitur add. p praeditus post
 honore add. uulgo 6 tribunus Mommsenus 9 maximinus post ubi add.
 uulgo. dein sequitur primum fecisset et templa reliqua ex uita Alexand. 43
 in C. de ordine uocabulorum in C turbato in praefatione dictum est 11 aut C,
 in P erasa a 14 uelua BP belua p 15 fame C 16 quam om. B
 tyronibus C 17 ante ipse quā add. p. et om. B 20 aleis enoles-
 centia C 22 locum recte distinxit Salmas. 25 post gladios add. lan-
 ceas uulgo 26 caltiamenta P 27 prorsus ut autem patrem militi-
 bus praeberet C prorsus autem patrem militibus se praebebat Salmas.
 prorsus ut se parem militibus praeberet uulgo

militibus praeberet. sed cum eum quidam tribuni reprehenderent dicentes 'quid tantum laboras, cum eius loci iam sis, ut ducatum possis accipere?' ille dixisse fertur 'ego uero quo maior fuero tanto plus laborabo.' exercebat cum militibus ipse luctamina quinos senos et septenos iam grandaeuus ad terram prosternens. denique inuidentibus cunctis cum quidam tribunus superbior magni corporis uirtutis notae atque ideo ferocior ei dixisset 'non magnam rem facis si tribunus tuos milites uincis' ille ait 'uisne congrediamur?' cumque aduersarius adnuisset, uenientem contra se palma in pectus percussum supinum reiecit et continuo dixit 'date alium sed tribunum.' erat praetera, ut refert Cordus, magnitudine tanta, ut octo pedes digitis ~~sex~~ uideretur egressus, pollice ita uasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro anulo. iam illa prope in uulgi ore sunt posita, quod amaxas manibus adtraheret, raedam onustam solus moueret, equo si pugnum dedisset dentes solueret, si calcem crura frangeret, lapides toficios friaret, arbores teneriores scinderet, alii denique eum Crotoniaten Milonem alii Herculem Antaeum alii uocarent. his rebus con- 7
 20 spicuum uirum Alexander, magnorum meritorum iudex, in suam perniciem omni exercitui praefecit gaudentibus cunctis ubique tribunis ducibus et militibus. denique totum eius exercitum, qui sub Heliogabalo magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinam retraxit. quod Alexandro ut 25 diximus optimo quidem imperatori, sed tamen cuius aetas ab initio contemni potuerit, grauissimum fuit. nam cum in Gallia esset et non longe ab urbe quadam castra posuisset, subito inmissis militibus, ut quidam dicunt ab ipso, ut alii a tribunis barbaris, Alexander ad matrem fugiens interemptus est Maximino iam imperatore appellato. et causam qui-

1 reprehendent B   5 gandeuos B grandaeuos P   13 digito uideretur C digitis VI uideretur Casaub. et Salmas. conlato Maxim. iun. 2
 16 raedam — 17 friaret in mg. sup. P   redam B sed cf. ed. Diocl. de pret. rer. 15, 25: *paida*   17 tophinos uel tophaceos Casaub.   frearet p
 18 crotoniatem P   19 antheum C   24 suum B   26 post contemni add. g r B   29 a om. B

dem Alexandri interimendi alii aliam fuisse dicunt. quidam enim Mammaeam dicunt auctorem fuisse, ut filius deserto bello Germanico orientem peteret atque ideo milites in seditionem prorupisse. quidam quod ille nimis seuerus esset et uoluisset ita in Gallia legiones exauctorare ut exauctorauerat in oriente.

- 8 Sed occiso Alexandro Maximinus primum e corpore militari et nondum senator sine decreto senatus Augustus ab exercitu appellatus est filio sibimet in participatum dato, de quo pauca quae nobis sunt cognita mox dicemus. Maximi-¹⁰ nus autem ea fuit semper astutia, ut milites non uirtute regeret sed etiam praemiis et lucris sui amantissimos redderet. numquam ille annonam cuiuspiam tulit. numquam fuit quis in exercitu miles faber aut alterius rei ut plerique sunt artifex. solis uenationibus legiones frequenter exercebat. sed¹⁵ inter has uirtutes tam crudelis fuit, ut illum alii Cyclopem alii Busirem alii Scironem non nulli Phalarim multi Typhona uel giganta uocarent. senatus eum tantum timuit, ut uota in templis publice priuatimque mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille umquam urbem Romam uideret. au-²⁰ diebant enim alios in crucem sublatos alios animalibus nuper occisis inclusos alios feris obiectos alios fustibus elisos atque omnia haec sine delectu dignitatis, cum uideretur disciplinam uelle regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiam corrigere uoluit. quod non conuenit principi qui uelit diligi. erat enim²⁵ ei persuasum nisi crudelitate imperium non teneri. simul et uerebatur ne propter humilitatem generis barbarici a nobilitate contemneretur. meminerat praeterea se Romae etiam

2 mammeam B 7 maximus BP maximinus p primus Casaub.
cf. Eutrop. 9, 1 'Maximinus ex corpore militari primus' 9 participato B
11 solum post non add. uulgo 13 fuit (suit B) qui sine C fuit quis
in Salmas. tulit ut quis in Gruterus 15 esset post artifex add. C del.
Salmas. exercens B 17 busiridem b cironam C falarem C
tyfonam B tyfona P 18 gigantam C Gygen Casaub. giganta Salmas.
23 dilectu B 24 erigere Mommsenus 27 barbariti B et ante corr. P
nouitate ante corr. P nouitate B 28 contemneretur B

a seruis nobilium contemptum esse, ita ut ne a procuratoribus quidem eorum uideretur. et ut se habent stultae opinionēs, tales eos contra se sperabat futuros, cum iam imperator esset. tantum ualet conscientia degeneris animi. nam 9
 5 ignobilitatis tegendae causa omnes conscios generis sui interemit non nullos etiam amicos, qui ei saepe misericordiae paupertatis causa pleraque donauerant. neque enim fuit crudelius animal in terris omnia sic in uiribus suis ponens, quasi non posset occidi. denique cum inmortalem se prope crederet ob magnitudinem corporis uirtutisque, mimus quidam in
 10 theatro praesente illo dicitur uersus Graecos dixisse, quorum haec erat Latina sententia. 'et qui ab uno non potest occidi, a multis occiditur. elephans grandis est et occiditur, leo fortis est et occiditur, tigris fortis est et occiditur. caue multos si singulos non times.' et haec imperatore ipso praesente
 15 iam dicta sunt. sed cum interrogaret amicos quid mimicus scurra dixisset, dictum est ei quod antiquos uersus cantaret contra homines asperos scriptos et ille, ut erat Thrax et barbarus, credidit. nobilem circa se neminem passus est, prorsus ut Spartaci aut Athenionis exemplo imperaret. praeterea
 20 omnes Alexandri ministros uariis modis interemit. dispositionibus eius inuidit et dum suspectos habet amicos ac ministros eius crudelior factus est. cum esset ita moratus, ut 10
 25 Magni cuiusdam consularis uiri contra se parata, qui cum multis militibus et centurionibus ad eum confodiendum consilium inierat, cum in se imperium transferre cuperet. et genus factionis fuit tale. cum ponte iuncto in Germanos transire

3 se om. B   stabat B   sperabat b   6 misericordiae paupertatis B
 misericordiae pietatis P   addito ab alia manu ac   10 post corporis add.
 sui P minus BP   mimus p   12 sentia P   sententia p   13 elefans C
 16 maximinus post cum add. p   minus Heinsius in *Burmanni Claudiano*
p. 179   20 spartici C   imperabat C   imperaret uulgo   22 sus-
 ceptos C   suspectos uulgo   25 parat B   26 excidisse et senatori-
 bus suspicatur Casaub. propter *Herodianum VII 1, 4*   27 inierant C
 inierat uulgo

- Maximinus uellet, placuerat, ut contrarii cum eo transirent pons postea solueretur ille in barbarico circumuentus occideretur imperium Magnus arriperet. nam omnia bella coeperat agere et quidem fortissime, statim ut factus est imperator peritus utpote rei militaris uolens existimationem de se habitam tenere et ante omnes Alexandri gloriam, quem ipso occiderat, uincere. quare imperator etiam in exercitio cottidie milites detinebat eratque in armis ipse manu exercitui et corpore multa semper ostendens. et istam quidem factionem Maximinus ipse finxisse perhibetur, ut materiam crudelitatis auget. denique sine iudicio sine accusatione sine delatore sine defensore omnes interemit, omnium bona sustulit et plus quattuor milibus hominum occisis se satiare non potuit.
- 11 Fuit etiam sub eodem factio desciscentibus sagittariis Osdroenis ab eodem ob amorem Alexandri et desiderium, quem a Maximino apud eos occisum esse constabat nec aliud persuaderi potuerat. denique etiam ipsi Titum unum ex suis sibi ducem atque imperatorem fecerunt, quem Maximinus priuatum iam dimiserat, quem quidem et purpura circumdederunt regioque apparatu ornarunt et quasi sui milites obsaepserunt. et inuitum quidem. sed hic dormiens domi suae ab uno ex amicis suis interfectus est, qui sibi doluit illum esse praepositum, Macedonio nomine, [qui eum Maximino prodidit] quique capud eius ad imperatorem detulit. sed Maximinus primo ei gratias egit, postea tamen ut proditorem odio habuit et occidit. his rebus in dies inmanior fiebat ferarum more, quae uulneratae magis exulcerantur. post haec transit in Germaniam cum omni exercitu et Mauris et Osdroenis et

2 solo post barbarico add. p 7 occide BP occidit b occiderat p
 8 magnus C manu Casaub. et Salmas. 9 ostens BP ostendens p
 11 inscio B incio P indicio p 13 militibus P 16 que B q. P
 a. om C add. p 18 Titum C Titum Salmas. scil. Herod. VII. 1, 9
 Quartinum. Mommsenus Capit. legisse putat Tivos 20 regio C ob-
 saepierunt P 21 tycus post hic add. p 23 Macedone ex Herod. le-
 gendum putauit Casaub. qui — prodidit del. Eys. maximo B
 24 apud B 27 uulnera et B uulnera P uulneratae p transiit Pb

Parthis et omnibus, quos secum Alexander ducebat ad bellum. et ob hoc maxime orientalia secum trahebat auxilia, quod nulli magis contra Germanos quam expediti sagittarii ualent. mirandum autem adparatum belli Alexander habuit, 5 cui Maximinus multa dicitur addidisse. ingressus igitur Germaniam Transrhenanam per triginta uel quadraginta milia barbarici soli uicos *incendit* greges abegit praedas sustulit barbarorum plurimos interemit militem diuitem reduxit cepit innumeros et nisi Germani omnes ad paludes et siluas con- 10 fugissent omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset. ipse praeterea manu sua multa faciebat, cum etiam paludem ingressus circumuentus esset a Germanis, nisi cum suo equo inhaerentem liberassent. habuit enim hoc barbaricae temeritatis, ut putaret imperatorem manum etiam suam semper 15 debere. denique quasi nauale quoddam proelium in palude fecit plurimosque illic interemit. uicta igitur Germania litteras Romam ad senatum et populum misit se dictante conscriptas, quarum sententia haec fuit 'non possumus tantum patres conscripti loqui, quantum fecimus. per quadraginta 20 uel quinquaginta milia Germanorum uicos incendimus greges abduximus captiuos abstraximus armatos occidimus in palude pugnauimus. peruenissemus ad siluas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset.' Aelius Cordus dicit hanc omnino ipsius orationem fuisse. credibile est. quid enim in hac 25 est, quod non posset barbarus miles? qui pari sententia et ad populum scripsit sed maiore reuerentia idcirco quod senatum oderat, a quo se contemni multum credebat. iussit prae-

5 cum *C* 6 trasrenanam *C* trecenta uel quadraginta *B* trecenta uel quadringenta *P* triginta uel quadraginta *Salmas.* 7 incendit *om. C* add. uulgo ex epistula Gallieni 8 coepit *B* 9 per ante amnes add. in *P* alia man. amnes ad *C* amnes ac uulgo omnes ad *Eyss.* confugisset *C* 12 est *C* esset uulgo um suo equo *P* 14 manu etiam sua semper debere *C* manum etiam suam semper debere *Bernhardys* 15 nauale uulgo aule *P* alue *B* aule *b* 17 dictatae *BP* dictantae *b p* 20 quinquaginta *C* quadraginta et quinquaginta *Salmas.* 22 silua *BP* siluas *p* 24 dic qd. add. ante credibile *p*

terea tabulas pingi ita ut erat bellum ipsum gestum et ante curiam proponi, ut facta eius pictura loqueretur. quas quidem tabulas post mortem eius senatus et deponi iussit et exuri.

- 13 Fuerunt et alia sub eo bella plurima [proelia], ex quibus semper primus uictor reuertit et cum ingentibus spoliis atque captiuis. extat oratio eiusdem missa ad senatum, cuius hoc exemplum est 'breui tempore patres conscripti tot bella gessi quod nemo ueterum. tantum praedae in Romanum solum attuli, quantum sperari non potuit. tantum captiuorum adduxi, ut uix sola Romana sufficiant.' reliqua orationis ad hanc rem *non* necessaria. pacata Germania Sirmium uenit Sarmatis inferre bellum parans atque animo concupiens usque ad Oceanum septentrionales partes in Romanam dicionem redigere. quod fecisset, si uixisset ut Herodianus dicit Graecus scriptor, qui ei quantum uidemus in odium Alexandri plurimum fauit. sed cum Romani eius crudelitatem ferre non possent, quod delatores euocaret accusatorem inmitteret crimina fingeret innocentes occideret damnaret omnes, quicumque in iudicium uenissent, ex ditissimis hominibus pauperri-
mos faceret nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quaereret deinde sine delectu consulares uiros et duces multos interimeret alios siccis uehiculis exhiberet alios in custodia detineret nihil denique praetermitteret quod ad crudelitatem uideretur operari, contra eum defectionem pararunt. nec solum
Romani sed, quia et in milites saeuiebat, exercitus qui in Africa erat subita et ingenti seditione Gordianum senem uirum grauissimum qui erat pro consule imperatorem fecerunt. cuius factionis hic ordo fuit.

- 14 Erat fisci procurator in Libya, qui omnes Maximini stu-

3 iussisset *B*   5 proelia *deleuit Salmas.*   6 semper primus *corruptum putat Casaub. ex semper M^{us} h. e. Maximinus*   12 non *post rem add. Eyss.*   18 posset *B*   22 delicto *C* delectu *Salmas.*   24 pro siccis *ante Salmas.* Scythicis *uulgo*   uehilis *BP* uebiculis *p* uehilis *Salmas.*   26 exercitusquin *B*   in *ante Africa in ras. ab ul. m. P*

dio spoliauerat. hic per rusticanam plebem deinde et quos-
 dam milites interemptus est inter eos, qui rationalem in ho-
 norem Maximini defendebant. sed cum uiderent auctores cae-
 dis eius acrioribus remediis sibi subueniendum esse, Gordia-
 5 num proconsulem uirum ut diximus uenerabilem natu gran-
 diorem omni uirtutum genere florentem ab Alexandro ex se-
 natus consulto in Africam missum reclamantem et se terrae
 adfligentem opertum purpura imperare coegerunt instantes
 cum gladiis et cum omni genere telorum. et primo quidem
 10 inuitus Gordianus purpuram sumpserat postea uero, cum ui-
 dit neque filio neque familiae suae tutum id esse uolens sus-
 cepit imperium et appellatus ab omnibus Afris Augustus cum
 filio apud oppidum Thysdrum. inde Carthaginem peruenit
 cum pompa regali et protectoribus et fascibus laureatis. unde
 15 Romam ad senatum litteras misit, quae occiso Vitaliano duce
 militum praetorianorum in odium Maximini gratanter accep-
 tae sunt. appellati etiam Gordianus senex et Gordianus iuue-
 nis a Senatu Augustus. interfecti deinde omnes delatores om-
 nes accusatores omnes amici Maximini. interfectus est Sa-
 20 binus praefectus urbis percussus in populo. ubi haec gesta
 sunt, senatus magis timens Maximinum aperte ac libere hostes
 appellat Maximinum et eius filium. litteras deinde mittit ad
 omnes prouincias, ut communi saluti libertatique subueniant.
 quae auditae sunt ab omnibus. denique ubique amici et ad-
 25 ministratores et duces et tribuni et milites Maximini interfecti
 sunt. paucae ciuitates fidem hosti publico seruauerunt, quae
 proditis his, qui missi ad eos fuerant, ad Maximinum cito
 per indices detulerunt. litterarum senatus exemplum hoc
 fuit senatus populusque Romanus per Gordianos principes a

2 per C inter Cas. 4 erioribus B 7 consulto B missus B
 12 apellatus est omnis B appellatus ab omnis P 13 per carthaginem
 uenit C Carthaginem peruenit Eyss. tysdrum C 15 senatus C
 naliano C Vitaliano Casaub. 16 praetorianorum B praetorianorum b
 accipite B 19 post Maximini add. occisi sunt p et pro est Gruterus
 25 et ante tribuni deletum in B 28 rem post indices add. Casaub.
 29 senatusque b: post senatus rasura in P populus P

tristissima belua liberari coeptus proconsulibus, praesidibus
 legatis ducibus tribunis magistratibus ac singulis ciuitatibus
 et municipiis et oppidis et uicis et castellis salutem, quam
 nunc primum recipere coepit, dicit. dis fauentibus Gordianum
 proconsularem uirum sanctissimum et grauissimum senatorem, 5
 principem meruimus, Augustum appellauimus. nec solum
 illum sed etiam in subsidium rei publicae filium eius Gor-
 dianum nobilem iuuenem. uestrum nunc est consentire ad
 salutem rei publicae optinendam et ad scelera defendenda
 et ad illam beluam atque illius amicos ubicumque fuerint 10
 persequendos. a nobis etiam Maximinus cum filio suo hostis
 16 est iudicatus. senatus consulti autem hoc fuit exemplum.
 cum uentum esset in aedem Castorum die sexto Kal. Iul.
 acceptas litteras Iunius Silanus consul ex Africa Gordiani
 imperatoris [patris patriae proconsulis] recitauit 'inuitum me 15
 patres conscripti iuuenes, quibus Africa tuenda commissa
 est, ad imperium uocarunt. sed intuitu uestri necessitatem
 libens sustineo. uestrum est aestimare quid uelitis. nam ego
 usque ad senatus iudicium incertus et uariis fluctuabo.' lec-
 tis litteris statim senatus adclamauit 'Gordiane Auguste di te 20
 seruent. felix imperes. saluus imperes. tu nos liberasti. per
 te salua res publica. omnes tibi gratias agimus.' item consul
 rettulit 'patres conscripti de Maximinis quid placet?' respon-
 sum est 'hostes hostes. qui eos occiderit, praemium merebi-
 tur.' item consul dixit 'de amicis Maximini quid uidetur?' 25
 adclamatum est 'hostes hostes. qui eos occiderit, praemium
 merebitur.' item adclamatum est 'inimicus senatus in crucem
 tollatur. hostis senatus ubicumque feriat. inimici senatus
 uiui exurantur. Gordiani Augusti di uos seruent. ambo fe-
 liciter agatis. ambo feliciter imperetis. nepoti Gordiani prae- 30
 turam decernimus. nepoti Gordiani consulatum spondemus.

8 nun B nunc P sed c in ras. est 10 ueluam BP beluam bp
 ubicum BP ubicūq. p 12 exemplum om. B 13 castrorum C di VI
 kl iuliarum B di Kl iuliarum P 14 lex B africae C 15 patris
 patriae del. Grut. proconsulis del. Eyss. 25 uideretur C 27 ita C
 item Casaub. 29 dii b 30 agitis C agatis uulgo

nepos Gordiani Caesar appelletur. tertius gordianus praeturam accipiat.'

Vbi hoc senatus consultum Maximinus accepit, homo 17
 natura ferus six exarsit, ut non hominem sed beluam pu-
 5 tares. iaciebat se in parietes, non numquam terrae se proster-
 nebat, exclamauit incondite, arripiebat gladium quasi sena-
 tum posset occidere, conscindebat uestem regiam, alios uer-
 beribus adficiebat et nisi de medio recessisset, ut quidam
 sunt auctores, oculos filio adulescentulo sustulisset. causa
 10 autem iracundiae contra filium haec fuit, quod eum Romam
 ire iusserat, cum primum imperator factus est et ille patris
 nimio amore neglexerat. putabat autem quod si ille Romae
 fuisset, nihil ausurus esset senatus. ardentem igitur iracun-
 dia amici intra cubiculum receperunt. sed cum furorem suum
 15 tenere non posset, ut obliuionem cogitationis acciperet, uino
 se primo die obruisse dicitur eo usque ut quid actum esset
 ignoraret. alia die admissis amicis, qui eum uidere non
 poterant, consilium habuit quid facto opus esset. sed tace-
 bant et factum senatus tacite laudabant. de consilio ad
 20 contionem processit. in qua contione multa in Afros multa
 in Gordianum plura in senatum dixit cohortatusque milites 18
 ad communes iniurias uindicandas. contio denique omnis mi-
 litaris fuit, cuius hoc exemplum est 'commitiones rem uobis
 notam proferimus. Afri fidem fregerunt. nam quando tenue-
 25 runt? Gordianus senex debilis et morti uicinus sumpsit im-
 perium. sanctissimi autem patres conscripti illi et qui et Ro-
 mulum et Caesarem occiderunt, me hostem iudicauerunt, cum
 pro his pugnarem et ipsis uincerem nec solum me sed etiam

4 uelam BP beluam bp 5 iacebat BP iaciebat p 10 cum B
 c dein in rasura ab al. m. oīra P 13 ante nihil add. et C senatus
 om. C maximinum post igitur add. p 16 eosque C aietū BP
 actum b gestum p est B 17 alias B 18 sed tacebant et fac-
 tum senatus tacite laudabant post qui eum uidere non poterant posita
 in C post quid facto opus est reiciebat Salmas. sed C de Salmas. e uulgo
 24 fregit B fregerunt b quid dicam fregerunt post fregerunt add. uulgo
 25 post senex rasura in P: uidetur fuisse est 26 qui et et P 28 sed
 etiam nos et omnes qui mecum [quam et senatui acceptissimam et sibi

uos et omnes, qui mecum sentiunt. et Gordianos patrem ac filium Augustos nocarunt. ergo si uiri estis si uires habetis eamus contra senatum et Afros, quorum omnium bona uos habebitis.' dato igitur stipendio et quidem ingenti Romam uersus cum exercitu proficisci coepit.

19 Sed Gordianus in Africa primum a Capelliano quodam agitari coepit, cui Mauros regenti successorem dederat. contra quem filium iuuenem cum misisset, acerrima pugna interfecto filio ipse laqueo uitam finiit sciens et in Maximino multum esse roboris et in Afris nihil uirium multum quin immo perfidiae. tunc Capellianus uictor pro Maximino omnes Gordiani [metu partium in Africa] interemit atque proscripsit nec cuiquam pepercit prorsus ut ex animo Maximini uideretur haec facere. ciuitates denique subuertit fana diripuit donaria militibus diuisit plebem et principes ciuitatum concidit. ipse praeterea militum animos sibi conciliabat praeludens ad imperium si Maximinus perisset.

20 Haec ubi Romam nuntiata sunt, senatus Maximini et naturalem et iam necessariam crudelitatem timens mortuis duobus Gordianis Maximum ex praefecto urbi et qui plurimas dignitates militares praecipue gessisset ignobilem genere sed uirtutibus clarum, et Balbinum moribus deli-

aduersissimam esse credebant. quare factum est ut diximus ut Gordianum adolescentulum principem peterent. qui statim factus est. nec prius permissi sunt ad palatium stipatis armis ire quam nepotem Gordiani Caesaris nomine nuncuparunt] *C* (nisi quod tenerent *B* peterent *b*) secuntur uerba ex *Max.* et *Balb.* 8 his gestis celebratisque sacris in *C* quae uncis inclusi uulgo hic posita ad uitam *Max.* et *Balb.* recte traiecerunt *Cas.* et *Sal.* 1 cum etiam de isaurie sentiunt in *C* his uerbis explicat quae pars uitae *Alexandri* (cap. 43 — 58) interiecta est. qua de re in praefatione dictum est 2 ueres *B* 4 quidam *C* 5 exercitum *B* 6 capelliano *C* 8 filiam *B* 11 capellianus *C* 12 metu — Africa del. *Cas.*

14 nidetur *B* subdit *B* subtit *P* subuertit *p* subiit *Mommсенus* 17 proludens *P* 18 nuntia *BP* nuntiata *p* 20 puppienium post maximum add. *p* 21 militares ante praecipue ex *Herod.* add. *Casaub.* VII 10, 4 ἐν τε πολλαῖς στρατοπέδων ἀρχαῖς γεγόμενος 22 claruo delata u *B* claros *P* et Clodium Balbinum add. *p.* delecationem *C*

catiorem imperatores creauit. quibus a populo Augustis appellatis per milites et eundem populum etiam paruulus nepos Gordiani Caesar est dictus. tribus igitur imperatoribus contra Maximinum fulta res publica est. horum tamen Maximus uita seuerior prudentia grauior uirtute constantior. denique ipsi contra Maximinum et senatus et Balbinus bellum crediderunt. profecto igitur ad bellum Maximo contra Maximinum Balbinus Romae bellis intestinis et domesticis seditionibus urgebatur occisis praecipue per populum Gallicano et Maecenate. qui quidem populus a praetorianis laniatus est, cum Balbinus resistere seditionibus non satis posset. denique magna pars urbis incensa est. et recreatus quidem imperator fuerat Maximinus audita morte Gordiani atque eius filii, Capelliani uictoria. uerum ubi et aliud senatus consultum accepit, quo Maximus et Balbinus et Gordianus imperatores appellati sunt, intellexit senatus odia esse perpetua et se uere hostem omnium iudicio haberi. acrior denique Italiam ingressus est. ubi cum comperisset Maximum contra se missum uehementius saeuens quadrato agmine Emonam uenit. sed prouincialium omnium consilium hoc fuit, ut sublati omnibus quae uictum praebere possent intra ciuitates se reciperent, ut Maximinus cum exercitu fame urgueretur. denique ubi primum castra in campo posuit neque quicquam commeatum repperit, incensus contra eum exercitus suus, quod fame in Italia laboraret, in qua post Alpes recreari se posse credebat, murmurare primum coepit deinde etiam aliqua libere dicere. haec cum uellet uindicare, multum exarsit exer-

5 uitae B   6 ipse C   9 per om. B   10 maecenate B   *Peterus conl. uita Gord.* 22 *sententiam talem latere putat* Balbinus domesticis seditionibus urgebatur occisis praecipue [duobus praetorianis a Gallicano et Maecenate et instigantibus contra praetorianos] populum Gallicano et Maecenate. *ideo populus a praetorianis laniatus est quod duos illos Maecenas et Gallicanus occiderant et hanc ob causam populus Maec. et Gall. ut auctores caedis trucidauit. Momms. pro* per populum conl. praetorianis a 12 et om. P   15 quod C   17 iudicium B   *hemonam semper C* Emonam *Cas.* 24 cum et auum C *commeatus uulgo commeatum Salmas. repperit P*

citus et odium tacitum in tempus distulit, quod loco suo statim prodidit. plerique sane dicunt ipsam Emonam uacuum et desertam inuentam esse Maximino stulte laetante, quod quasi ciuitas tota cessisset. post hoc Aquileiam uenit, quae contra eum armatis circa muros dispositis portas clausit. nec oppugnatis . . . defuit Menophilo et Crispino consularibus uiris auctoribus. cum igitur frustra obsideret Aquileiam Maximinus, legatos in eandem urbem misit. quibus populus paene consenserat nisi Menophilus cum collega restitisset dicens etiam deum Belenum per haruspices respondisse Maximinum esse uincendum. unde etiam postea Maximiniani milites iactasse dicuntur Apollinem contra se pugnasse debere, nec illam Maximi aut senatus sed deorum fuisse uictoriam. quod quidam idcirco ab his fictum esse dicunt, quod erubescabant armati sic paene ab inermibus uicti. ponte itaque cupis facto Maximinus fluuium transiuit et die proximo Aquileiam opsidere coepit. ingens autem oppugnatio et discrimen tunc fuit, cum se ciues sulfure et flammis ceterisque huius modi propugnaculis a militibus defenderent, quorum alii nudabantur armis aliorum uestes incendebantur aliorum oculi extinguebantur diruebantur etiam machinamenta. inter haec Maximinus cum filio suo adolescente, quem Caesarem appellauerat, circumire muros, quantum a teli iactu satis tutus esse posset, nunc suos uerbis [militibus] nunc oppidanos rogare. uerum nihil profecit. nam multa et in eum crudelitatis causa et in filium, qui speciosissimus erat, probra congesta sunt. quare Maximinus sperans suorum

3 *post esse add. a C* 4 *sibi post quasi add. P* 6 *nec oppugnatio C nec oppugnatis animus Casaub. nec propugnatio Salmas. nec oppugnatis commeatus Eyss. cf. Her. VIII 2, 6* 7 *frustra B* 9 *nisi om. BP add. p.* 10 *ad belenum add. i. martē p* 11 *maximiniani C* 12 *maximiniani Salmas.* 13 *se ante debere add. B* 14 *factum B* 15 *armatis B* 16 *ad cupis add. i. nauibus p* 17 *de C die Eyss. cf. Her. VIII 4, 6* 18 *suo om. B* 19 *adulescentem corr. in adulescente P* 20 *adulescente B* 21 *adulescente b* 22 *posse B* 23 *milites om. B* 24 *multae C*

ignauia bellum trahi duces suos interemit eo tempore, quo minime oportebat. unde sibi milites etiam iratiores reddit. huc accedebat, quod deficiebatur commeatibus quia senatus ad omnes prouincias et portuum custodes litteras dederat, ne aliquid commeatum in Maximini potestatem ueniret. miserat praeterea per omnes ciuitates praetorios et quaestorios uiros, qui ubique custodias agerent et omnia contra Maximinum defenderent. effectum denique est, ut opsessi angustias obsidens ipse pateretur. nuntiabatur inter haec orbem terrarum consensisse in odium Maximini. quare timentes milites, quorum adfectus in Albano monte erant medio forte die cum a proelio quiesceretur, et Maximinum et filium eius in tentorio positos occiderunt eorumque capita praefixa contis Aquileiensibus demonstrarunt. in oppido igitur uicino statim Maximini statucae atque imagines depositae sunt et eius praefectus praetorii occisus est cum amicis carioribus. missa etiam Romam capita sunt eorum.

Hic finis Maximinorum fuit dignus crudelitatis patris in- 24 dignus bonitate filii. quibus mortuis ingens laetitia prouincialium dolor grauissimus barbarorum. sed milites interfectis publicis hostibus recepti sunt ab oppidanis rogantes, et primum ita, ut ante imagines Maximi et Balbini et Gordiani adorarent, cum omnes dicerent priores Gordianos in deos relatos. post hoc ingens ex Aquileia commeatus in castra, quae laborabant fame, propere traductus est fessisque militibus .... alia die ad contionem uentum est et omnes in Maximi et Balbini uerba iurarunt Gordianos priores diuos appellantes. dici uix potest quanta laetitia fuerit, cum Romam per Italiam caput Maximini ferretur occurrentibus cunctis ad gaudium pu-

3 deficiebant *B* 5 aliqui *B* 7 maximum *B* 8 et *B* 10 consensisse *C* 12 quiescentes *post* eius *add. p* 13 posito *C* positos *p* 16 clarioribus *C* carioribus *Casaub. ex Herodiani Συναγωγῆς VIII 5, 9* 22 *post* ante *erasum* et in *P?* albini *BP* balbini *p* 25 laborant fame *p* (propere *Peterus*) traductus festisque militibus alia die ad contionem uentus est *C* in quo tamen fecistisque uidetur aliquid excidisse *Eyss.* 28 roma *C* Romam *uulgo* 29 fertur *C* ferretur *uulgo*

blicum. et Maximus quidem, quem multi Pupienum putant, apud Rauennam bellum parabat per Germanorum auxilia. qui ubi conperit consensisse exercitum sibi et collegis suis occisos autem esse Maximinos, [quare] statim dimissis Germanorum auxiliis, quae sibi contra hostem parauerat, Romam laureatas litteras misit, quae in urbem ingentem laetitiam fecerunt ita ut omnes per aras et templa et sacella et loca religiosa gratias agerent. Balbinus autem homo timidior natura et qui cum Maximini nomen audiret etiam tremere, hecatomben fecit iussitque per omnes ciuitates pari sacrificio supplicari. dein Maximus Romam uenit senatumque ingressus actis sibi gratiis contionem habuit atque inde in Palatium cum Balbino et Gordiano uictores se receperunt.

- 25 Interest scire quale senatus consultum fuerit uel qui dies urbis, cum est nuntiatus interemptus Maximinus. iam prius is, qui ex Aquileiensi Romam missus fuerat, tanto impetu mutatis animalibus cucurrit, ut quarta die Romam ueniret, cum apud Rauennam Maximum reliquisset. et forte dies ludorum erat, cum subito sedente Balbino et Gordiano theatrum nuntius ingressus est atque ante quam aliquid indicaretur omnis populus exclamauit 'Maximinus occisus est.' ita et nuntius praeuentus et imperatores, qui aderant, gaudium publicum nutu et consensu indicauerunt. soluto igitur spectaculo omnes statim ad suas religiones conuolarunt atque inde ad senatum principes, populus ad contionem cucurrerunt. senatus consultum hoc fuit. recitatis in senatu per Balbinum Augustum litteris adclamauit senatus 'hostes populi Romani di persecuntur. Iuppiter optime tibi gratias. Apollo uenerabilis tibi gratias. Maxime Auguste tibi gratias. Balbine

1 quam B puppienum *semper fere C* 2 rabennam C *quod deinceps non notabitur* 4 quare *del. Eyss.* 10 ecatomben P *ecatomben B*
 pares affricio B *pari sacrificio P* 12 attis B *ibi Casaub.* gratias C
 gratiis p 14 fuerint B *et. ante ras. P* die C 16 his C *post is*
add. nuntius p post Aquileiensi add. urbe p sed talia retinui. cf. Genes. 2, 6
'fons ascendebat e terrena' 23 indicauerunt Casaub. 25 principem C
 principes Puteanus 26 senatis B *senatus erasa s P* 28 dn B *dii P*
 appello C *appollo p*

Auguste tibi gratias. diuis Gordianis templa decernimus. Maxi-
mini nomen olim erasum nunc animis eradendum. hostis pu-
blici caput in profluentem abiciatur. corpus eius nemo sepeliat.
qui senatui mortem minatus est ut merebatur occisus est. qui se-
5 natui uincla minatus est, ut debebat, interemptus est. sanctis-
simi imperatores gratias uobis agimus. Maxime Balbine Gor-
diane di uos seruent. uictores hostium omnes desideramus.
praesentiam Maximi omnes desideramus. Balbine Auguste di te
seruent. praesentem annum consules uos ornetis. in loco Maxi-
10 mini Gordianus sufficiatur.' post rogatus sententiam Cuspidius
Celerinus haec uerba habuit 'patres conscripti eraso nomine
Maximinorum appellatisque diuis Gordianis uictoriae causa
principibus nostris Maximo Albino et Gordiano statuas cum
elephantis decernimus currus triumphales decernimus statuas
15 equestres decernimus tropaea decernimus.' post haec misso
senatu supplicationes per totam urbem decretae. uictores prin-
cipes in Palatium se receperunt. de quorum uita in alio li-
bro deinceps dicemus.

1 tibi gratias gordiane auguste	<i>add. uulgo</i>	maximi B maxi-
mini bP	4 ut merebatur occisus est <i>om. uulgo</i>	5 post interemp-
tus <i>om. est P</i>	6 maximae B	8 dii b
14 dernimus B	decernimus bP	9 maximi C
	triumfales C	15 trophaea P
trophea B		

MAXIMINVS IVNIOR

1 *De* huius genere superius dictum est. ipse autem pulchritudinis fuit tantae, ut passim amatus sit a procacioribus feminis. non nullae etiam optauerunt de eo concipere. proceritatis uidebatur posse illius esse, ut ad paternam staturam perueniret. si quidem anno uicesimo et primo perit in ipso flore iuuentutis, ut aliqui autem dicunt octauo decimo. litteris et Graecis et Latinis inbutus ad primam disciplinam. nam usus est magistro Graeco litteratore Fabillo, cuius epigrammata Graeca multa extant maxime in imaginibus ipsius pueri. 10 qui uersus Graecos fecit ex illis Latinis Vergilii, cum ipsum puerum describeret

qualis ubi Oceani perfusus lucifer unda
extulit os sacrum caelo tenebrasque resoluit,
talis erat iuuenis patrio sub nomine clarus. 15

grammatico Latino usus est Philemone, iuris perito Modestino, oratore Titiano filio Titiani senioris, qui prouinciarum libros pulcherrimos scripsit et qui dictus est simia temporis sui, quod cuncta esset imitatus. habuit et Graecum rhetorem Eugamium sui temporis clarum. desponsa illi erat Iunia Fadilla proneptis 20 Antoni, quam postea accepit Toxotius eiusdem familiae senator,

1 *nihil inscriptum in C nullus interductus in B paruum spatium inter-*
missum in P Iulii Capitolini Maximinus iunior ad Constantinum Aug. uulgo
2 *maximinus iunior de add. uulgo*   cuius uulgo   3 *optauerint P*
9 *fabillo Pb fabilla B*   10 *post multa add. et C*   11 *latini C*
13 *Verg. Aen. VIII 589 et 591*   15 *patrio C*   16 *filemone C*   17 *se-*
niore C   18 *esset imitatus C*   19 *rethorem C*

qui perit post praeturam. cuius etiam poemata extant. manserunt autem apud eam arrae regiae, quae tales, ut Iunius Cordus loquitur harum rerum persecutor, fuisse dicuntur. monolinum de albis nouem, reticulum *de* prasinis undecim, dextroche-
 5 rium cum copula de hyacinthis quattuor praeter uestes auratas [et omnes auratas] ceteraque insignia sponsaliorum. adu-
 10 lescens autem ipse Maximinus superbiae fuit insolentissimae ita ut etiam, cum pater suus homo crudelissimus plerisque honoratis adsurgeret, ille resideret. uitae laetioris uini par-
 15 cissimus cibi audus maxime siluestris, ita ut non nisi aprugnam anates grues et omnia captiua ederet. infamabant eum ob nimiam pulchritudinem amici Maximi et Balbini et Gordiani et maxime senatores, qui speciem illam uelut diuinitus lapsam incorruptam esse noluerunt. denique illo tempore,
 20 quo circum Aquileiam muros circumiens cum patre deditio- nem urbis petebat, nihil aliud ei quam spurcicies obiecta est, quae longe ab illius fuit uita. uestibus tam adcuratus fuit, ut nulla mulier nitidior esset in mundo. amicis paternis in- mane quantum obsecutus est sed ut donaret ac largiretur.
 25 nam in salutationibus superbissimus erat et manum porrigebat et genua sibi osculari patiebatur non numquam etiam pedes. quod numquam passus est senior Maximinus, qui dicebat 'di prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.' et quoniam ad Maximinos reuertimur
 res iucunda praetereunda non est. nam cum esset Maximinus pedum ut diximus octo et prope semis, calciamentum eius id est campagum regium quidam in luco, qui est *inter*

1 exstant *B*   2 ea *C*   3 persecutores *C* persecutor *Salmas.*
 perscrutator *uulgo*   monolium *C* monolinum *Casaub. et Salmas.*   4 de
om. C   5 costula *C* copula *Salmas.*   iachinctis *B* yachinctis *P*   6 et
 omnes regias (*corr. ex gegias*) *P* et omnes auratas *B* quod *del. Eys.* et
 gemmis ornatas *Peterus*   10 aprunam *C*   11 anetes *C* anates *p*
 13 maximi *B*   14 laspam *C*   15 muro *B* muros *b*   16 spurti-
 cies *C*   23 dii *B*   ingeniorum *B*   24 maximas *C* Maximinum
S h. e. seniore *Salmas.* Maximinos *uulgo*   25 praetereundum non est *C*
 praetereunda non est *Salmas.*   27 inter *om. C* add. *uulgo.*

Aquileiam et Arciam, posuerunt, quod constat pede maius
 fuisse hominis uestigii mensura. unde etiam uulgo tractum
 est, cum de longis et ineptis hominibus diceretur 'caliga Maxi-
 mini.' quod idcirco indidi, ne qui Cordum legeret me prae-
 termisisse crederet aliquid quod ad rem pertineret. sed re-
 3 deam ad filium. de hoc adulescente Alexander Aurelius ad
 matrem suam scribit Mammaeam cupiens ei sororem suam
 Theocliam dare in haec uerba 'mi mater si Maximinus senior
 dux noster et quidem optimus non aliquid in se barbarum
 contineret, iam ego Maximino iuniori Theocliam tuam dedis-
 10 sem. sed timeo ne soror mea Graecis munditiis erudita bar-
 barbarum socerum ferre non possit, quamuis ipse adulescens et
 pulcher et scholasticus ad Graecas munditias eruditus esse
 uideatur. haec quidem cogito sed te tamen consulo, utrum
 Maximinum Maximini filium generum uelis an Messallam ex 15
 familia nobili oratorem potentissimum eundemque doctissi-
 mum et nisi fallor in rebus bellicis si adplicetur fortem fu-
 turum.' haec Alexander de Maximino. de quo nos nihil am-
 plius habemus quod diceremus. sane ne quid praetermissum
 esse uideatur, etiam epistolam indidi patris Maximini impe- 20
 ratoris iam facti, qui dicit idcirco se etiam filium suum ap-
 pellasse imperatorem, ut uideret uel in pictura uel in ueri-
 tate qualis esset iunior Maximinus in purpura. fuit autem
 talis epistula 'ego cum propter adfectum, quem pater filio
 debet, Maximinum meum imperatorem appellari permisi tum 25
 etiam, ut populus Romanus et senatus ille antiquus iuraret
 se numquam pulchriorem imperatorem habuisse.' usus est
 autem et idem adulescens et aurea lorica exemplo Ptolemae-
 orum. usus est et argentea. usus et clypeo gemmato inau-

1 constitit pedem *C* constat pede *Salm.* uestigio *C* uestigii *Salm.*
 2 atque post uestigio add. *uulgo.* 4 quis *C* qui *uulgo* 7 mameam *C*
 8 sim deleta in *B* 10 theoclitiam *B* theodiam *P* 13 scolasticum *C*
 scolasticus *p* 15 messalam *C* 19 dicere *C* diceremus *Salmas.*
 20 epistolam *B* 22 uelut picturam in ueritate *Eyss.* 24 epistola *B*
 praeter *C* propter *uulgo* 27 est om. *B* 28 loca *B* lorica *b* pholo-
 meorum *B* ptolomeorum *P* 29 ante argentea om. et *P*

rato et hasta inaurata. fecit et spatas argenteas fecit etiam aureas et omnino quicquid eius pulchritudinem posset iuuare. fecit et galeas gemmatas. fecit et bucculas. haec sunt quae de puero sciri et dici decuit. reliqua qui uolet nosse de rebus Venereis et amatoriiis, quibus eum Cordus aspergit, eundem legat. [nos enim hoc loco finem libri faciemus ad alia ut iubetur uelut publico iure properantes].

Omina sane imperii haec fuerunt. serpens dormienti ca- 4
put circumdedit. posita ab eodem uitis intra annum ingentes
10 uuas purpureas attulit et mirae magnitudinis facta est. scutum eius sub sole arsit. lanceola sic fissa est fulmine, ut tota etiam per ferrum finderetur et duas partes faceret. quando dixerunt haruspices duos imperatores non diuturnos ex una domo isdem nominibus futuros. lorica patris eius non ut so-
15 let ferrugine sed tota purpureo colore infecta a plurimis uisa est. filio autem haec fuerunt. cum grammatico daretur, quaedam parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit aureis litteris scriptos. ipse puerulus cum ad cenam ab Alexandro esset rogatus in patris honorem quod ei deesset uestis
20 cenatoria ipsius Alexandri accepit. cum infans esset, subito per publicum ueniente uehiculo Antonini Caracalli quod uacuum erat conscendit et sedit et uix aegreque a mulionibus carrucariis deturbatus est. nec defuerunt qui cauendum infantem dicerent Caracallo. tum ille dixit 'longe est ut mihi
25 iste succedat.' erat enim illo tempore inter ignobiles et nimis paruus.

Mortis omnia haec fuerunt. uenienti contra Maximum 5
et Balbinum Maximino cum filio mulier quaedam passis criminibus occurrit lugubri habitu et exclamauit 'Maximini Maxi-
30 mini Maximini' neque quicquam amplius dixit et mortua est. uidebatur enim dicere uoluisse 'succurrite.' canes circumtentorium eius in secunda mansione ultra duodecim ulula-

4 didici C   5 ueneriis C   6 nos enim — properantes *del. Eyss.*
12 scinderetur P   16 omnia ante hac *add. uulgo.*   17 omericos C
18 caenam B   20 caenatoria B   24 caracallo C   27 tentoriam C
31 circa P

runt et animum quasi flendo posuerunt ac prima luce mortui sunt deprehensi. lupi [urbem] quingenti simul ingressi sunt in eam urbem in qua se Maximinus contulerat ple-
rique dicunt Emonam alii Archimeam, certe, quae deserta a ciuibus uenienti Maximino patuit. longum est omnia per-
sequi. quae qui scire desiderat is uelim ut saepe dixi legat Cordum, qui haec omnia usque ad fabellam scripsit.

Sepulchra eorum nulla extant. in profluentem enim ca-
dauera eorum missa sunt et capita eorum in campo Martio
6 insultante populo exusta. scribit Aelius Sabinus, quod prae-
termittendum non fuit, tantam pulchritudinem oris fuisse in filio, ut etiam caput eius mortui iam nigrum iam sordens iam maceratum diffuente tabo uelut umbrae pulchrioris uideretur. denique cum ingens gaudium esset quod caput Maximini uide-
retur, prope par maeror erat quod et filii pariter portaretur. ad-
15 didit Dexippus tantum odium fuisse Maximini, ut interfectis Gor-
dianis uiginti uiros senatus creauerit quos opponeret Maximino. in quibus fuerunt Balbinus et Maximus, quos contra eum im-
peratores fecerunt. idem addidit in conspectu Maximini iam deserti a militibus praefectum praetorio ipsius et filium eius
20 occisum. nec desunt historici qui dicant ipsum Maximinum ubi desertus est et ubi filium interemptum ante oculos suos uidit, manu sua se interfecisse, nequid ei muliebre con-
tingeret.

7 Praetereundum ne illud quidem est, quod tanta fide
Aquileienses contra Maximinum pro senatu fuerunt, ut funes de capillis muliebribus facerent, cum deessent nerui ad sagittas emittendas. quod aliquando Romae dicitur factum. unde in honorem matronarum templum Veneri Caluae senatus di-
cauit. sane quod nullo in loco tacendum est, cum et Dexippus
25 et Arrianus et multi alii Graeci scripserunt Maximum et Balbinum imperatores contra Maximinum factos, Maximum au-

2 urbem *del. Eys.* 8 profuentem *C* profluentem *b* 13 uel *B*
pulcherrimae *uulgo* uiseretur *Lectius* 20 militibus et praefectum *C*
anolinum *add. p* 27 mulieribus *C* muliebribus *Salmas.* 31 babi-
num *B*

tem cum exercitu missum et apud Rauennam bellum parasse Aquileiam autem nisi uictorem non uidisse, Latini scriptores non Maximum sed Pupienum contra Maximinum apud Aquileiam pugnasse dixerunt eundemque uicisse. qui error unde natus sit scire non possum nisi forte idem est Pupienus qui Maximus. quod ideo testatum posui, nequis me hoc nescisse crederet. [quod re uera magnum stuporem ac miraculum creat.]

1 exercitum   2 scriptores *P* scriptores *B*   7 manum *B*
quod re uera — ac miraculum creat *del. Eyss.*

G O R D I A N I

1 **F**uerat quidem consilium uenerabilis Auguste ut singulos quosque imperatores exemplo multorum libris singulis ad tuam clementiam destinarem. nam id multos fecisse uel ipse uideram uel lectione conceperam. sed inprobum uisum est: uel pietatem tuam multitudine distinere librorum uel meum laborem plurimis uoluminibus occupare. quare tres Gordianos hoc libro conexui consulens et meo labori et lectioni tuae, ne cogereris plurimos codices uoluendo unam tamen paene historiam lectitare. sed ne ego, qui longitudinem li-¹⁰ brorum fugi multitudinemque uerborum, in eam incurrisse uidear, quam me [urbane] declinare confingo, iam rem adgrediar.

2 Gordiani non ut quidam inperiti scriptores locuntur duo sed tres fuerunt idque docente Arriano scriptore Graecae¹⁵ historiae docente item Dexippo Graeco auctore potuerunt addiscere, qui etiam si breuiter ad fidem tamen omnia persecuti sunt. horum Gordianus senior [id est primus] natus est patre Maecio Marullo matre Vlpia Gordiana. originem paternam ex Gracchorum genere habuit maternam ex Traiani imperatoris²⁰ patre auo consulibus, socero prosocero et item alio prosocero

1 INCIPIT GORDIANVS *inscriptum in C tres add. p Iulii Capito-*
lini Gordiani tres ad Constantinum Aug. uulgo   2 *ante quidem erasa*
e in P?   4 *multo B*   5 *usum B uisum b*   8 *consuleras B*
 9 *uolendo BP uoluendo p*   11 *ean B*   12 *urbane del. Cas.*   18 *id*
est primus del. Eyss.   19 *mecio C*   20 *graecorum C*   21 *proauo*
add. ante consulibus b

et duobus absoceris consulibus. ipse consul ditissimus ac potentissimus Romae Pompeianam domum possidens in provinciis tantum terrarum habens quantum nemo priuatus. ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro, ad proconsulatum
 5 Africae missus est ex senatu consulto. sed prius quam de 3 imperio eius loquar dicam pauca de moribus. adulescens cum esset Gordianus de quo sermo est poemata scripsit, quae omnia extant, et quidem cuncta illa, quae Cicero edidit, Marium et Aratum et Alcyonas et Vxorium et Nilum. quae quidem ad hoc
 10 scripsit ut Ciceronis poemata nimis antiqua uiderentur. scripsit praeterea quem ad modum Vergilius Aeneidos et Statius Achilleidos et multi alii Iliados, ita etiam ille Antoniniados hoc est Antoninum Pium et Antoninum Marcum uersibus disertissimis libris triginta uitam illorum et bella et publice
 15 priuatimque gesta perscribens. et haec quidem puerulus. postea uero ubi adoleuit in Athenaeo controuersias declamauit audientibus etiam imperatoribus suis. quaesturam magnificentissimam gessit. aedilitatis suae tempore duodecim populo Romano munera id est per singulos menses singula de
 20 suo exhibuit, ita ut gladiatorum non numquam quingena paria exhiberet numquam minus centenis quinquagenis. feras Libycas una die centum exhibuit ursos una die mille. extat silua eius memorabilis, quae picta est in domo rostrata Cn. Pompei, quae ipsius et patris eius et proauis fuit, quam Phi-
 25 lippi temporibus uester fiscus inuasit. in qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati ducenti mixtis Britannis equi feri triginta oues ferae centum alces decem tauri Cypriaci centum struthiones Mauri miniati trecenti onagri triginta aperi

1 obsoceris *B*   3 ipsos consulatum *C* ipse ex consulatu *uulgo*
 5 misus *B*   8 cicero et demerio et arathum et balcyonas *C* Cicero
 edidit Marium et Aratum et Alcyonas *Salmas.*   10 poeta *C* poemata *uulgo*
 11 aeineidos *P* eineidos *B*   ante Statius *om.* et *P*   12 elidos *C*
 iliados *p*   16 uero *om.* *B add.*   *b* atheneo *C*   17 sui *C*   18 populi
 romani *C*   22 libicas *C*   23 GN *add. b in lac.*   26 ducentis *P*
 brittanni *C*   27 auri *C*   cypriani *B* cypriaci *bP*   28 struthiones *C*
 ari *C*

centum quinquaginta ibices ducenti damae ducentae. haec
autem omnia populo rapienda concessit die muneris quod
4 sextum edebat. praeturam nobilem gessit. post iuris dictio-
nem consulatum primum iniit cum Antonino Caracallo secun-
dum cum Alexandro. filios duos habuit filium consularem, 5
qui cum ipso Augustus appellatus est, qui iuxta Carthagi-
nem in Africa bello absumptus est et filiam Maeciam Fausti-
nam, quae nupta est Iunio Balbo consulari uiro. in consu-
latibus clarior fuit sui temporis consulibus, ita ut ei Anto-
ninus inuideret modo praetextas eius modo latum *clauum* 10
modo Circenses ultra imperatorium mirans modum. palma-
tam tunicam et togam pictam primus Romanorum priuatus
suam propriam habuit, cum ante imperatores etiam de Ca-
pitolio acciperent uel de Palatio. equos Siculos centum Cap-
padoces centum permittentibus imperatoribus factionibus di- 15
uisit. et per haec populo satis carus, qui semper talibus
commouetur. Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniae
Etruriae Vmbriae Flaminiae Piceni de proprio illum per qua-
driduum ludos scaenicos et Iuuenalia edidisse. scripsit et
laudes soluta oratione omnium Antoninorum, qui ante eum 20
fuerunt. tantum autem Antoninos dilexit, ut sibi quoque ut
multi dicunt Antonini, ut plerique autem adserunt Antonii
nomen adscripserit. iam illud satis constat, quod filium Gor-
dianum nomine Antonini signo inlustrauerit, cum apud prae-
fectum aerarii more Romano professus filium publicis actis 25
5 eius nomen insereret. post consulatum proconsul Africae fac-
tus est adnitentibus cunctis, qui Alexandri imperium etiam
in Africa clarum per proconsulis dignitatem haberi atque esse
uoluerunt. extat epistula ipsius Alexandri, qua senatui gra-
tias agit, quod Gordianum ad Africam proconsulem destina- 30
uerit. cuius hoc exemplum est 'neque gratius mihi quicquam,

1 dammae B   ducenti C   5 illum C filium *Salmas.*   7 mae-
tiam C   10 clauum *om. C*   13 uel *add. post etiam B*   18 aetruria
et B   flaminae C   19 iuuenilia B iuuenalia *bP*   24 et post An-
tonini *add. uulgo sed cf. Salmas. et Huebnerus de actis sen. pop. R. p. 56 sq.*
27 imperatorium C   29 epistola B

patres conscripti, neque dulcius potuistis efficere, quam ut Antoninum Gordianum proconsulem ad Africam mitteretis uirum nobilem magnanimum disertum iustum continentem bonum' et reliqua. ex quo apparet quantus uir eo tempore
 5 Gordianus fuerit. amatus est ab Afris ita, ut nemo antea proconsulum, ita ut eum alii Scipionem Catonem alii multi Mucium ac Rutilium aut Laelium dicerent. extat eorum adclamatio, quae a Iunio in litteras relata est. nam cum quadam die factum imperatorium legeret atque a proconsulibus
 10 Scipionibus coepisset, adclamatum est 'nouo Scipioni uero Scipioni Gordiano proconsuli.' haec et alia frequenter audiuit. et erat quidem longitudine Romana canitie decora et 6 pompali uultu ruber magis quam candidus facie bene lata oculis ore fronte uerendus. corporis qualitate subcrassulus.
 15 moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere quod ille aut cupide aut inmodeste aut nimie fecerit. affectus suos unice dilexit filium et nepotem ultra morem, filiam et neptem religiose. socero suo Annio Seuero tantum detulit, ut in familia eius quasi filium migrasse se crederet, ut numquam
 20 cum eo lauerit numquam illo praesente sederit ante praeturam. consul cum esset aut in domo eius semper mansit aut si in Pompeiana domo ad illum uel mane uel sero processit. uini parcus cibi parcissimus uestitu nitidus lauandi cupidus, ita ut et quarto et quinto in die lauaret aestate,
 25 hieme secundo. somni plurimi, ita ut in tricliniis si forte apud amicos ederet etiam sine pudore dormiret. quod uidebatur facere per naturam non per ebrietatem atque luxuriam.

Sed boni mores nihil ei profuerunt. hic enim uita uenerabilis cum Platone semper cum Aristotele cum Tullio cum
 30 Vergilio ceterisque ueteribus agens alium quam merebatur exitum passus est. nam cum temporibus Maximini hominis

6 cum C eum p aliis B 8 litteris P 10 scipione B
 16 modeste B inmodeste b 19 ut om. B 20 laberit C ille B
 22 in om. B add. b 23 labandi B labandi P 25 in ante hieme
 add. P eme P 28 haec C uitae B et erasa e P

saeui atque truculenti pro consule Africam regeret iam ex consulibus sibimet legato a senatu dato cumque quidam rationalis acrius contra plurimos Afrorum saeuiret quam Maximinus ipse pateretur, proscribens plurimos interficiens multos et sibi ultra procuratorem omnia uindicans, retunsus deinde a proconsule atque legato nobilibus et consularibus uiris ipsis minaretur exitium, Afri tam insolentes iniurias ferre nequiuerunt. primum ipsum rationalem adiunctis sibi plerisque militibus occiderunt. occiso deinde eo, cum iam orbis terrarum odio contra Maximinum arderet, coeperunt cogitare quem ad modum seditio inter Maximinianos et rusticos [uel Afros] orta placaretur. tunc quidam Mauritius nomine, potens apud Afros decurio, iuxta Thysdrum nobilissimae prosapiae hac oratione apud plebem uel urbanam uel rusticanam 8 in agro suo uelut contionabundus est locutus 'gratias dis 15 immortalibus ciues, quod occasionem dederunt et quidem necessariam prouidendi nobis contra hominem furiosissimum Maximinum. nos enim, qui procuratorem eius moribus et uitae consimilem occidimus nisi facto imperatore salui esse non possumus. quocirca si placet quoniam non longe est nobilissimus uir pro consule cum filio consulari legato quorum utrique mortem pestis illa est minata, sublata de uexillis purpura imperatores eos dicemus adhibitisque insignibus Romano iure firmabimus'. tunc adclamatum est 'aequum est. iustum est. Gordiane Auguste di te seruent. feliciter imperes. cum filio imperes.' his actis propere uentum est ad oppidum Thysdrum inuentusque senex uenerabilis post iurisdictionem iacens in lectulo. qui circumfusus purpura humi se abiecit ac retractans eleuatus est. et cum aliud facere nihil posset euitandi periculi gratia, quod a Maximinianis 30

5 petunsus C   7 et uidium C cumque uulgo exitium Grut. et Salmas.   11 in pro inter B   uel Afros del. Eyss.   13 iusta P
tystrum nobilissime C   posthac C prosapiae hac Salmas.   15 contionabundus C   habeo add. uulgo post gratias.   16 occasionem B et
erasa n P   19 uita P   24 firmamus C   25 imperator es C imperes Salm.   27 tysdrum C   30 necessario fautoribus dubie C corr. Salm.

fautoribus necessario et haud dubie imminebat, imperatorem se appellari senex passus est. erat autem iam octogenarius 9 et plurimis prouinciis ut diximus ante praefuerat. populo Romano ita commendatus suis actibus erat, ut toto dignus uideretur imperio. alii quidem occiso . . . Gordianus . . . ante nescierat. sed ubi rem conperit iam mortis uicinus, et filio magis timens maluit honestas causas habere moriendi quam dedi uinculis et carceri Maximini. appellato igitur Gordiano imperatore iuuenes, qui auctores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerunt imagines perfregerunt nomen publicitus eraserunt. ipsum etiam Gordianum Africanum appellauerunt. addunt quidam Africani cognomentum Gordiano idcirco inditum non quod in Africa imperare coepisset sed quod de Scipionum familia originem traheret. in plurimis 15 autem libris inuenio et hunc Gordianum et filium eius pariter imperatores appellatos et Antoninos cognominatos, alii uero Antonios. post hoc Carthaginem uentum cum pompa regali et fascibus laureatis filiusque legatus patris exemplo Scipionum, ut Dexippus Graecae historiae . . . auctor est, [et] 20 pari potestate succinctus est. missa deinceps legatio Romam est cum litteris Gordianorum haec, quae gesta fuerant in Africa, indicans. per Valerianum principem senatus, qui postea imperauit, gratanter accepta est. missae sunt ad amicos nobiles litterae, ut homines potentes et rem probarent et amiciores 25 fierent ex amicis. sed tanta gratulatione factos contra 10 Maximinum imperatores senatus accepit, ut non solum gesta haec probarent, sed etiam uiginti uiros eligerent, inter quos erat Maximus siue Pupienus et Clodius Balbinus. qui ambo

2 senex ante passus om. P. Salmas. hic adiungit haec sequentis capituli uerba iam mortis uicinus sed filio magis timens — Maximini. 5 alii quidem occiso Gordianus ex alieno loco hic intrusa iudicabant Casaub. et Salmas. orationem lacunosam esse apparet Eyss. occiso iuuenes Gordiano filio suo quod Gordianus uulgo 8 uinculus B 12 cognomento C cognomentum p 19 post historiae uidetur scriptor excidisse Eyss. et deleui 20 pro pari ras. in P in qua evazy p 28 maximinus BP maximus p puppienus C albinus B

imperatores sunt creati, postea quam Gordiani duo in Africa interempti sunt. illos sane uiginti senatus ad hoc creauerat, ut diuideret his Italicas regiones contra Maximinum pro Gordianis tuendas. tunc legationes a Maximino Romam uenerunt abolitionem praeteritorum spondentes. sed uicit Gordianorum legatio, quae bona omnia pollicebatur, ita ut eidem crederetur et ingens militibus stipendium et populo agros atque congiaria promittenti. usque adeo autem magis Gordianis quam Maximimis est creditum, ut Vitalianus quidam, qui praetorianis militibus praeerat, per audacissimos quaestorem et milites iussu senatus occideretur, quod se antea crudeliter egerat et tunc eius magis inmanitas timebatur amica et familiaris moribus Maximini. de cuius morte haec fabella fertur. fictae sunt litterae Maximini signatae quasi eiusdem anulo et missi cum quaestore milites qui eas ferrent addentes quaedam praeter litteras secreto esse dicenda. longam igitur porticum petiuerunt et cum ille ea, quae sibi erant secreto dicenda, perquireret hortantibus, ut prius signum inspiceret epistolae, dum considerat interemptus est. persuasum deinde est militibus iussu Maximini Vitalianum interemptum peractisque rebus in castris Gordianorum et litterae et uultus sunt propositi.

- 11 Interest ut senatus consultum, quo Gordiani imperatores appellati sunt et Maximinus hostis, litteris propagetur. non legitimo sed indicto senatus die consul iam domi conuentus cum praetoribus aedilibus et tribunis plebis uenit in curiam. praefectus urbi, cui nescio quid redoluerat et qui publicas litteras non acceperat, a conuentu se abstinuit. sed profuit. nam consul ante solitas adclamations prius quam aliquid in Maximinum feliciter diceretur ait 'patres conscripti

1 africam <i>C</i> africa <i>b</i>	4 maximo <i>B</i> maximino <i>b</i>	8 promittendi <i>C</i>
promittenti <i>Salm.</i>	quamquam <i>C</i>	10 audacissimas <i>C</i>
runt <i>C</i>	14 ante fertur <i>add. h? P</i>	11 occide-
requireret <i>Salm.</i>	19 epistolae <i>B</i>	18 perquaereret <i>C</i>
24 propagentur <i>C</i>	20 iussum <i>C</i>	23 quo <i>om. B</i>
27 cui <i>P</i> cia <i>B</i>	28 addamantiones <i>B</i>	adclama-
tiones <i>b</i>		

Gordiani duo pater et filius ambo ex consulibus unus uester pro consule alter uester legatus magno Afrorum consilio imperatores sunt appellati. gratias igitur agamus Thysdritanae iuuentuti gratias Carthaginensi populo semper deuoto. ab
 5 inmani nos belua ab illa fera uindicauerunt. quid timide auditis? quid circumspicitis? quid cunctamini? hoc est, quod semper optastis. hostis est Maximinus. di facient, ut esse iam desinat et Gordiani senis felicitatem atque prudentiam iuuenis uirtutem atque constantiam laeti experiamus.' post
 10 haec litteras legit Gordianorum ad senatum et ad se missas. tunc clamauit senatus 'di uobis gratias. liberati ab hostibus sumus. si penitus liberemur! Maximinum hostem omnes iudicamus. Maximinum cum filio dis inferis deuouemus. Gordianos Augustos appellamus. Gordianos principes agnosci-
 15 mus. imperatores de senatu di conseruent. imperatores nobiles uictores uideamus. imperatores nostros Roma uideat. hostes publicos qui occiderit praemium meretur.' dicit Iu- 12
 nius Cordus istud senatus consultum fuisse *tacitum*. quod quale sit aut quare sic appellatum breui exponam. omnino
 20 exemplum senatus consulti taciti non aliud est hodie, quam quo uestra clementia conuocatis ad interiora maioribus ea disponit, quae non sunt omnibus publicanda. de quibus adiurare etiam soletis ne quis ante rem completam quicquam
 nel audiat uel intellegat. hunc autem morem apud ueteres
 25 necessitates publicae reppererunt, ut si forte aliqua uis ab hostibus inmineret, quae cogeret uel humilia captare consilia uel aliqua constituere, quae non prius oporteret dici quam
 effici, uel si nollent ad amicos aliqua permanere, senatus consultum tacitum fieret, ita ut non scribae non serui pu-
 30 blici non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent senatores omnium officia censualium scribarumque

1 consibus *C* consulibus *p* 4 qui *om. C* 5 uelua *B* sera *B*
 8 feliciter *B* felicitatem *b* 9 ad experiamus *cf. Varro l. L. VIII 9, 24*
 11 et 15 dii *C* 12 sic *Mommсенus* 13 deuocemus *C* 18 istud
 in *ras. add. p* istu *B* tacitum *add. p* 19 sit *in ras. add. p* 20 consulti *B*
 21 quod *C* quo *Salmas.* 26 quem *C* uel *om. P* 28 permanere *B*

SCR. H. A. II.

3

conplerent, nequit forte proderetur. factum est ergo senatus
 13 consultum tacitum, ne res ad Maximinum perueniret. sed
 statim illa ut se habent hominum mentes eorum dum taxat,
 qui erubescunt per se ea non agnoscere, quae sciunt et qui
 humiles se putant, si commissa non prodant, omnia compe- 5
 rit Maximinus ita ut exemplum senatus consulti taciti acci-
 peret, quod numquam ante fuerat factitatum. extat denique
 eius epistula ad praefectum urbi talis 'senatus consultum
 tacitum nostrorum illorum principum legi, quod tu praefec-
 tus urbi factum esse fortasse non nosti. nam nec interfuisti. 10
 cuius exemplum ad te misi, ut scires quo modo Romanam
 rem publicam regeres.' enarrari autem non potest quae com-
 motio fuerit Maximini, cum audiuit contra se Africam descie-
 uisse. nam senatus auctoritate percepta incurrere in parietes
 uestem scindere gladium arripere quasi omnes posset occi- 15
 dere prorsus furere uidebatur. praefectus urbi acceptis litte-
 ris acrioribus populum et milites adlocutus est dicens Maxi-
 minum iam occisum. ex quo gaudium maius fuit statimque
 deiectae sunt statucae atque imagines eius, qui hostis fuerat
 iudicatus. usus est sane senatus pendente bello potestate qua 20
 debuit. nam delatores calumniatores procuratores et omnem
 illam faecem Maximiniana tyrannidis occidi iussit. atque
 parum fuit, quod senatus iudicauerat: illud populi iudicium
 fuit, quod occisi tracti sunt et in cloacam missi. tunc et
 praefectus urbi Sabinus consularis iam uir fuste percussus 25
 14 occisus et in publico derelictus est. haec ubi comperit Maxi-
 minus statim cohortatus est milites hoc genere contionis 'sa-
 crati conmilitiones immo etiam mi consecranei et quorum
 mecum plerique uere militatis dum nos in Germania Roma-
 nam defendimus maiestatem, dum nos Illyricum a barbaris 30
 uindicamus, Afri fidem Punicam praestiterunt. nam duos no-
 bis Gordianos, quorum alter senio ita fractus est, ut non
 possit adsurgere, alter ita luxurie perditus, ut debilitatem

1 quid *p*   2 citum *C* tacitum *p*   3 ille *C* illa *Eyss.*   6 maximus *B*
 16 urbis *b*   18 magis *C*   22 facem *C* faecem *Eyss.*   29 pro in: a *C*

habeat pro senectute, imperatores fecerunt. et ne hoc parum
 esset factum Afrorum nobilis ille senatus agnouit et pro quo-
 rum liberis arma portamus hi contra nos uiginti uiros sta-
 tuerunt et omnes uelut contra hostes sententias protulerunt.
 5 quin immo agite ut uiros decet. properandum est ad urbem.
 nam et uiginti uiri consulares contra nos lecti sunt, quibus
 resistendum est nobis fortiter agentibus uobis feliciter dimi-
 cantibus.' lentas militum mentes et non alacres animos hac
 contione Maximinus recognouit. denique statim ad filium
 10 scripsit, qui longe post sequebatur ut adceleraret, nequid
 contra eum se absente milites cogitarent. litterarum exem-
 plum tale Iunius Cordus edidit 'refert ad te stipator meus
 Tynchanus, quae gesta cognoui uel in Africa uel Romae.
 refert quae sint militum mentes. quaeso quantum potes
 15 properes, nequid ut solet militaris turba plus faciat. quid
 uerear ex eo audies quem ad te misi.'

Dum haec aguntur in Africa contra duos Gordianos Ca- 15
 pellanus quidam Gordiano et in priuata uita semper aduer-
 sus et ab ipso imperatore iam cum Mauros Maximini iussu
 20 regeret ueteranus dimissus accepto a Gordiano successore
 conlectis Mauris et tumultuaria manu Carthaginem petit. ad
 quem omnis fide Punica Carthaginensium populus inclina-
 uit. Gordianus tamen fortunam belli experiri cupiens filium
 suum iam natu grandiore quadraginta et sex annos agen-
 25 tem, quem tunc legati loco ut diximus habuerat, contra Ca-
 pellanum et Maximinianos misit, uirum de cuius moribus
 suo loco dicemus. sed cum in re militari et Capellianus es-
 set audacior et Gordianus iunior non tam exercitatus, quippe

1 prae *B* pro *b* 2 est sed *C* esset *Casaub.* 3 hic *C* 5 ut
 om. *B* add *b* 6 quibusque *C* 8 lenitas *C* nos *C* non *Salmas.*
 hanc contionem et maximinus spe cognouit *C* hac contione Maximinus
 recognouit *Salmas.* 13 thynchanus *B* thynchanus *P* Tynchanus *Salmas.*
 roma *C* 20 uetoranus *B* ueteranus *b* accepto a Gordiano successore
 post tumultuaria manu posita sunt in *C* post dimissus posuit *Salmas. del.*
Mommsenus 21 atque omnes *C* ad quem omnis *Salmas.* 27 di-
 camus *B*

qui nobilitatis deliciis tardatur, pugna commissa uincitur et
16 in eodem bello interficitur. fertur autem tanta multitudo Gordiani partium in bello cecidisse, ut cum diu quaesitum sit corpus Gordiani iunioris non potuerit inueniri. fuit praeterea ingens, quae raro in Africa est, tempestas, quae Gordiani^s exercitum ante bellum ita dissipauit, ut minus idonei milites proelio fierent atque ita facilis esset Capelliani uictoria. haec ubi comperit senior Gordianus, cum in Africa nihil praesidii et a Maximino multum timoris et fides Punica perur-
gueret et acerrime Capellianus instaret luctus deinde mentem¹⁰ atque animum fatigaret, laqueo uitam finiuit. hic exitus duorum Gordianorum fuit, quos ambos senatus Augustos appellauit et postea inter diuos rettulit.

13 imperauerunt anno uno mensibus sex *add. p post rettulit*

GORDIANVS IUNIOR

Gordianus iunior hic Gordiani senis proconsulis Africae filius, 17
 qui cum patre et ab Afris et a senatu Augustus appellatus est,
 litteris et moribus clarus fuit praeter nobilitatem quam ut non
 5 nulli ab Antoninis ut plurimi ab Antoniis duxit. si quidem ar-
 gumento ad probandam generis qualitatem alii hoc edisserunt,
 quod Africanus Gordianus senior appellatus est cognomine Sci-
 pionum, quod domum Pompeianam in urbe habuit, quod Anto-
 ninorum cognomine semper est nuncupatus, quod Antoninum
 10 filium suum ipse significari uoluit in senatu. quae singula ui-
 dentur familias designare. sed ego Iunium Cordum sequor, qui
 dicit ex omnibus his familiis Gordianorum coaluisse nobili-
 tatem. idem igitur natus patri primus ex Fabia Orestilla
 Antonini pronepte. unde Caesarum quoque familiam con-
 15 tingere uidebatur. et primis diebus sui natalis Antoninus
 est appellatus. mox in senatu Antonini nomen est editum
 uulgo deinde Gordianus haberi coeptus. in studiis grauis 18
 simae opinionis fuit forma conspicuus memoriae singularis
 bonitatis insignis adeo ut semper in scholis siquis puero-

1 nihil inscriptum in C Gordianus iunior uulgo 2 hoc C 4 quam
 om. B 6 esse desiderunt C edisserunt Salmas. 9 antonium C
 10 censu pro senatu Cas. et Grut. significauit B significari b 13 fauia C
 14 antoniae B 15 post suum natalem Huebnerus de actis sen. pop.
 R. p. 58 16 Antonii Huebnerus l. l. sed cf. p. 31, 16 es C 19 ut
 om. B add. b conlis sici B in scholis sic P in quibus scol. in ras. a
 m. alia quae etiam P add. scholis si quis uulgo

rum uerberaretur ille lacrimas non teneret. Sereno Sammonico, qui patris eius amicissimus sibi autem praeceptor fuit, nimis acceptus et carus usque adeo, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui censebantur ad sexaginta et duo milia [qui] Gordiano minori moriens ille relinqueret. quod eum ad caelum tulit. si quidem tantae bibliothecae copia et splendore donatus in famam hominum litterarum decore peruenit. quaesturam Heliogabalo auctore promeruit idcirco quod luxurioso imperatori lasciuiu iuuenis non tamen luxuriosa neque infamis praedicata est. praeturam Alexandro auctore urbanam tenuit. in qua tantus iuris dictionis gratia fuit, ut statim consulatum, quem pater sero acceperat, mereretur. Maximini seu eiusdem Alexandri temporibus ad proconsulatum patris missus legatus est obsecutus atque illic 19 ea, quae superius dicta sunt, contigerunt. fuit uini cupidior semper tamen undecumque conditi nunc rosa nunc mastiche nunc absentio ceterisque rebus, quibus gula maxime delectatur. cibi parcus, ita ut intra punctum temporis uel prandium, si pranderet, uel cenam finiret. mulierum cupidissimus. habuisse enim decretas sibi concubinas uiginti et 20 duas fertur. ex quibus omnibus ternos et quaternos filios dereliquit. appellatusque est sui temporis Priamus. quem uulgo iocantes quod esset natura propensior Priapum non Priamum saepe uocitarunt. uixit in deliciis in hortis in balneis in amoenissimis nemoribus. nec pater aspernatus est saepissime dicens illum quandoque in summa claritate cito esse moriturum. uita sua tamen fortitudine a bonis numquam degenerauit semperque inter inlustrissimos fuit ciues nec rei publicae ad consultationem defuit. denique etiam senatus libentissime illum Augustum appellauit atque in eo spem publi- 30

1 sammanico B   4 qui om. uulgo   6 et copia B   7 litterarum P litteratorum p   9 luxurioso B   16 rose C   masticae C
 17 absentii C   24 ortis C   25 amoenissimas P   26 quandocumque C
 27 uita sua nec tamen fortitudinem bonis umquam C uita sua hac tamen fortitudine a bonis numquam Salmas.   28 cibis C ciues p   29 consultationem C

cam posuit. uestitu cultissimus. seruis et omnibus suis carus. Cordus dicit uxorem eum numquam habere uoluisse. contra Dexippus putat eius filium esse Gordianum tertium, qui post hoc cum Balbino et Pupieno siue Maximo puerulus est adeptus imperium. cum senior Gordianus mathematicum aliquando consuleret de genitura huius, respondisse ille dicitur hunc et filium imperatoris et patrem et ipsum imperatorem futurum. et cum senior Gordianus rideret, ostendisse constellationem mathematicum ferunt et de libris ueteribus dictasse, ita ut probaret se uera dixisse. qui quidem et senii et iuueni et diem et genus mortis et loca quibus essent perituri opstinata constantiae ueritate praedixit. quae omnia postea Gordianus senior in Africa iam imperator et quando nihil timebat narrasse perhibetur de morte quin etiam suorum filii et de genere mortis dixisse. cantabat praeterea uersus senex, cum Gordianum filium uidisset, hos saepissime

ostendent terris hunc tantum fata neque ultra
esse sinent, nimium uobis Romana propago
uisa potens superi, propria haec si dona fuissent.

extant dicta et soluta oratione et uersibus Gordiani iunioris, quae hodie ab eius adfinibus frequentantur, non magna non minima sed media et quae appareat hominis esse ingeniosi sed luxuriantis et suum deserentis ingenium. pomorum et uolarum audissimus fuit in reliquo ciborum genere parcissimus, ut semper pomorum aliquid recentium deuoraret. frigidarum percupidus nec facile per aestatem nisi frigidas et quam plurimas edit. et erat corporis casti. quare magis ad frigidas urgebatur. haec de Gordiano iuniore digna memoratu comperimus. non enim nobis talia dicenda sunt, quae

7 et patrem ipsum P et patrem et ipsum Salmas. 8 filium B
futurum b 12 constantique Salmas. 16 acc C 17 Veq. Aen
VI 869 sq. tantum hunc C 22 esse hominis P 23 sed P
nec p 23 deserentis C differentis Eysa. 25 ut om. C adeo ut add.
salgo 27 quem C habet C edit Salmas. 28 memoratu B et
crasa s P 29 talia dicentes neque inuina C sed inuina in P, corr.
rexit Salmas.

rum uerberaretur ille lacrimas non teneret. Sereno Sammonico, qui patris eius amicissimus sibi autem praeceptor fuit, nimis acceptus et carus usque adeo, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui censebantur ad sexaginta et duo milia [qui] Gordiano minori moriens ille relinqueret. quod eum ad caelum tulit. si quidem tantae bibliothecae copia et splendore donatus in famam hominum litterarum decore peruenit. quaesturam Heliogabalo auctore promeruit idcirco quod luxurioso imperatori lasciuiu iuuenis non tamen luxuriosa neque infamis praedicata est. praeturam Alexandro auctore urbanam tenuit. in qua tantus iuris dictionis gratia fuit, ut statim consulatum, quem pater sero acceperat, mereretur. Maximini seu eiusdem Alexandri temporibus ad proconsulatum patris missus legatus est obsecutus atque illic 19 ea, quae superius dicta sunt, contigerunt. fuit uini cupidior semper tamen undecumque conditi nunc rosa nunc mastiche nunc absentio ceterisque rebus, quibus gula maxime delectatur. cibi parcus, ita ut intra punctum temporis uel prandium, si pranderet, uel cenam finiret. mulierum cupidissimus. habuisse enim decretas sibi concubinas uiginti et 20 duas fertur. ex quibus omnibus ternos et quaternos filios dereliquit. appellatusque est sui temporis Priamus. quem uulgo iocantes quod esset natura propensior Priapum non Priamum saepe uocitarunt. uixit in deliciis in hortis in balneis in amoenissimis nemoribus. nec pater aspernatus est saepissime dicens illum quandoque in summa claritate cito esse moriturum. uita sua hac tamen fortitudine a bonis numquam degenerauit semperque inter inlustrissimos fuit ciues nec rei publicae ad consultationem defuit. denique etiam senatus libentissime illum Augustum appellauit atque in eo spem publi- 30

1 sammanico B   4 qui om. uulgo   6 et copia B   7 litterarum P litteratorum p   9 luxurioso B   16 rose C   masticae C
 17 absentii C   24 ortis C   25 amoenissimus P   26 quandocumque C
 27 uita sua nec tamen fortitudinem bonis umquam C uita sua hac tamen fortitudine a bonis numquam Salmas.   28 cibis C ciues p   29 consultationem C

cam posuit. uestitu cultissimus. seruis et omnibus suis carus.
 Cordus dicit uxorem eum numquam habere uoluisse. contra
 Dexippus putat eius filium esse Gordianum tertium, qui post
 hoc cum Balbino et Pupieno siue Maximo puerulus est adeptus
 imperium. cum senior Gordianus mathematicum aliquando
 consulere de genitura huius, respondisse ille dicitur
 hunc et filium imperatoris et patrem et ipsum imperatorem
 futurum. et cum senior Gordianus rideret, ostendisse constellationem
 mathematicum ferunt et de libris ueteribus dictasse,
 ita ut probaret se uera dixisse. qui quidem et senem
 et iuuenem et diem et genus mortis et loca quibus essent perituri
 opstinata constantiae ueritate praedixit. quae omnia
 postea Gordianus senior in Africa iam imperator et quando
 nihil timebat narrasse perhibetur de morte quin etiam sua
 filii et de genere mortis dixisse. cantabat praeterea uersus
 senex, cum Gordianum filium uidisset, hos saepissime
 ostendent terris hunc tantum fata neque ultra
 esse sinent, nimium uobis Romana propago
 uisa potens superi, propria haec si dona fuissent.
 extant dicta et soluta oratione et uersibus Gordiani iunioris,
 quae hodie ab eius adfinibus frequentantur, non magna non
 minima sed media et quae appareat hominis esse ingeniosi
 sed luxuriantis et suum deserentis ingenium. pomorum et
 olerum audivissimus fuit in reliquo ciborum genere parcissimus,
 ut semper pomorum aliquid recentium deuoraret. frigidarum
 percupidus nec facile per aestatem nisi frigidas et quam plurimas
 edit. et erat corporis uasti. quare magis ad frigidas urgebatur.
 haec de Gordiano iuniore digna memoratu comperimus. non enim nobis
 talia dicenda sunt, quae

7 et patrem ipsum *P* et patrem et ipsum *Salmas.* 8 filium *B*
 futurum *b* 12 constantique *Salmas.* 16 hoc *C* 17 *Verg. Aen.*
VI 869 sq. tantum hunc *C* 22 esse hominis *P* 23 sed *P*
 nec *p* 23 deserentis *C* differentis *Eyss.* 25 ut *om. C* adeo ut *add.*
uulgo 27 quem *C* bibit *C* edit *Salmas.* 28 memoratus *B* et
erasa s P 29 talia dicentes unque iunius *C* (*sed unoque in P*) *cor-*
rexii Salmas.

Iunius Cordus ridicule ac stulte composuit de uoluptatibus domesticis ceterisque infimis rebus. quae qui uelit scire ipsum legat Cordum, qui dicit et quos seruos habuerit unus quisque principum et quos amicos et quot paenulas quotue chlamydes. quorum etiam scientia nulli [rei] prodest. si qui-⁵ dem ea debent in historia poni ab historiographis, quae aut fugienda sint aut sequenda. sane quidem praetermittendum non censui, quia mirabile uisum est, lectum apud Vulcatium Terentianum, qui et ipse historiam sui temporis [scripsit] in litteras misit Gordianum seniore[m] Augusti uultum sic reprae-¹⁰ sentasse, ut et uocem et os et staturam eiusdem ostentare uideretur, filium uero Pompeio simillimum uisum, quamuis Pompeius obesi corporis fuisse denegetur, nepotem autem, cuius etiam nunc imagines uidemus, Scipionis Asiatici faciem rettulisse. quod pro sui admiratione tacendum esse¹⁵ non credidi.

4 quod uel *C* 5 clamides *B* clamydes *P* rei *om. uulgo* 6 debeant *C* hystoria *B* storiografis *B* historiografis *bP* 7 quod *pro* quidem *P* esse *ante non add. P* 9 ibse (*corr. ex iste*) hystoriam *B* scripsit in litteras misi *C* [scripsit] in litteras misit *Momms.* 10 sibi *pro sic C* 11 morem *C* os *Salmas.* 13 obhaesi *C* 15 administras *ne C* admiratione *uulgo*

GORDIANVS TERTIVS

Post mortem duorum Gordianorum senatus trepidus et Maxi- 22
 minum uehementius timens, ex uiginti uiris, quos ad rem
 publicam tuendam delegerat, Pupienum siue Maximum et
 5 Clodium Balbinum Augustos appellauit ambos ex consulibus.
 tunc populus et milites Gordianum paruulum, annos agen-
 tem ut plerique adserunt undecim, ut non nulli tredecim,
 ut Iunius Cordus dicit sedecim, nam uicesimo et secundo
 anno eum perisse adserit, petiuerunt ut Caesar appellaretur
 10 raptusque ad senatum atque inde in contione positus, indu-
 mento imperatorio tectus Caesar est nuncupatus. hic natus
 est ut plures adserunt ex filia Gordiani, ut unus aut duo,
 nam amplius inuenire non potui, ex filio qui in Africa pe-
 rit. Dexippus quidem adseuerat ex filio Gordiani tertium
 15 Gordianum esse natum. Gordianus scilicet Caesar factus
 apud matrem educatus est et cum extinctis Maximinis Maxi-
 mus etiam et Balbinus militari seditione interempti essent,
 qui biennio imperauerant, Gordianus adulescens, qui Caesar
 eatenus fuerat, et a militibus et a populo et a senatu et
 20 ab omnibus gentibus, ingenti amore ingenti studio et gratia
 Augustus est appellatus. amabatur autem merito aui et
 auunculi siue patris, qui ambo pro senatu et pro populo
 Romano contra Maximinum arma sumpserunt et militari uel

1 gordianus tertius *sine interductu inscriptum in C*   3 deligerat *P* de-
 legerat *p*   10 inde *om. P*   14 Dexippus quippe — esse natum *huc*
transtulit Casaub. ex ineunte cap. 23   19 a ante populo *om. C*   23 mi-
 litaris *C*

morte uel necessitate perierunt. post haec ueterani ad curiam uenerunt, ut discerent quid actum esset. ex quibus duo ingressi Capitolium, cum illic senatus ageretur, ante ipsam aram a Gallicano ex consulibus et Maecenate ex du-
 cib⁵us interempti sunt atque bellum intestinum ortum est, cum essent armati etiam senatores ignorantibus ueteranis
 23 quod Gordianus adulescens solus teneret imperium. set postea quam constitit apud ueteranos quoque solum Gordianum imperare, inter populum et milites ac ueteranos pax roborata est. et hic finis belli intestini fuit, cum esset delatus Gordiano puero consulatus. sed indicium non diu imperaturi Gordiani fuit hoc, quod eclipsis solis facta est, ut nox crederetur neque sine luminibus accensis quicquam agi posset. post haec tamen uoluptatibus et deliciis populus Romanus uacauit, ut ea, quae fuerant aspere gesta, mitigaret.
 15 Venusto et Sabino consulibus inita est factio in Africa contra Gordianum tertium duce Sabiniano, quem Gordianus per praesidem Mauritaniae obsessum a coniuratis ita oppressit, ut ad eum tradendum Carthaginem omnes uenirent et crimina confitentes et ueniam sceleribus postulantes.
 20

Finita igitur sollicitudine in Africa Gordiano iam iterum et Pompeiano consulibus bellum Persicum natum est. quando et adulescens Gordianus prius quam ad bellum profisceretur, duxit uxorem filiam Timisitheï doctissimi uiri, quem causa eloquentiae dignum parentela sua putauit et praefectum statim fecit.
 25 post quod non puerile iam et contemptibile uidebatur imperium si quidem et optimi soceri consiliis adiuuaretur et ipse pro aetate aliquantulum saperet nec per spades ac ministros aulicos matris uel ignorantia uel conuen-

1 hoc *P* 4 metena *B* 7 Dexippus quidem — esse natum hic in *C* positum in cap. 22 transtulit *Casaub.* et *C* 12 eglipsis *B* eclipsis *b* glypsis *P* clypsis *p* 15 uocauit *B* fuerat *B* fuerant *b* 18 obsessio *C* 20 confitentis *C* 24 et duxit *C* mysithei *C* sic aut misytheus semper Timisitheus *Eckhelius VII p. 219* 28 pietate *C* aetate *Salmas.* 29 ignorantia uel conibentia *C* ignorantis uel coniuentis *Salmas.*

tia uenderetur. extat denique et soceri eius ad eum epi- 24
 stula et ipsius Gordiani ad socerum, qua intellegitur eius
 saeculum emendatius ac diligentius socero adiuuante perfec-
 tum. quarum exemplum hoc est 'domino filio et Augusto
 5 Timisitheus socer et praefectus. euasisse nos grauem tem-
 porum maculam, qua per spadones et per illos qui amici
 tibi uidebantur, erant autem uehementes inimici, omnia uen-
 debantur, uoluptati *est* et eo magis, quo tibi gratior emen-
 datio est ut siqua uitia fuerunt, tua non fuisse satis con-
 10 stet mi fili uenerabilis. neque enim quisquam ferre potuit
datas eunuchis suffragantibus militum praeposituras negatum
 laboribus praemium aut interemptos aut liberatos pro libi-
 dine atque mercede quos non decebat, uacuatum aerarium,
 per eos qui cottidie insidiosissime frequentabant initas factio-
 15 nes ut tu decipereris, cum inter se de bonis pessimi quique
 haberent ante consilia tibimet suggerenda, bonos pellerent
 detestandos insinuarent omnes postremo tuas fabulas uen-
 derent. dis igitur gratias, quod uolente te ipso emendata
 res est. delectat sane boni esse principis socerum et eius,
 20 qui omnia requirat et omnia uelit scire et qui pepulerit
 homines, per quos antea uelut in auctione positus nundi-
 natus est.' item Gordiani ad ipsum 'imperator Gordianus 25
 Augustus Timisitheo patri et praefecto. nisi di omnipoten-
 tes Romanum tuerentur imperium, etiam nunc per emptos
 25 spadones uelut in hasta positi uenderemur. denique nunc
 demum intellego neque Felicionem praetorianis cohortibus
 praeponi debuisse neque Serapammoni quartam legionem cre-
 dendam fuisse et ut omnia dinumerarem, multa non esse
 facienda, quae feci. sed dis gratias, quod te insinuante,
 30 qui nihil uendis, didici ea, quae inclusus scire non poteram.
 quid enim facerem, quoad *nos* mater uenderet et consilio

1 uideretur C uenderetur uulgo 7 tibi om. B uendebatur B
 8 est om. C quod B 18 diis C uolente in te C 23 dii C
 25 asta C 26 feliciones C felicem uulgo felicionem Salmas. 29 diis C
 31 quod ad Mauros C explicat Salm. praefectum Maurorum quod nos Mau-
 rus uulgo quoad nos mater Eyss.

cum Gaudiano et Reuerendo et Montano habito uel laudaret aliquos uel uituperaret et illorum consensu quasi testium quod dixerat adprobarem? mi pater uerum audias uelim. miser est imperator, apud quem uera reticentur. qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est, ut audiat et uel audita uel a plurimis roborata confirmet.' his epistolis intellectum est adulescentem socii consiliis emendatum atque correctum. et Timisitheï quidem epistolam Graecam quidam fuisse dicunt sed in hanc sententiam. tantum autem ualuit eius grauitas et sanctimonia, ut ex obscurissimo prae-¹⁰ter nobilitatem gestis etiam Gordianum clarum principem fecerit.

- 26 Fuit terrae motus eo usque grauis imperante Gordiano, ut ciuitates etiam terrae hiatu cum populis deperirent. ob quae sacrificia per totam urbem totumque orbem terrarum¹⁵ ingentia celebrata sunt. et Cordus quidem dicit inspectis libris Sibyllinis celebratisque omnibus, quae illic iussa uidebantur, mundanum malum esse sedatum.

Sedato terrae motu Praetextato et Attico consulibus Gordianus aperto Iano gemino, quod signum erat indicti belli,²⁰ profectus est contra Persas cum exercitu ingenti et tanto auro, ut uel auxiliis uel militibus facile Persas deuinceret. fecit iter in Moesiam atque in ipso procinctu quicquid hostium in Thraciis fuit deleuit fugauit expulit atque summouit. inde per Syriam Antiochiam uenit, quae a Persis iam²⁵ tenebatur. illic frequentibus proeliis pugnavit et uicit et Sapore Persarum rege summoto post † Artaxansen et Antiochiam recepit et Carras et Nisibin quae omnia sub Persarum imperio erant. rex sane Persarum tantum Gordianum principem timuit, ut, cum instructus esset summis copiis e nostris³⁰

2 uituperet *C* 22 uincere *P* euincere *B* deuinceret *Grut.* uincere posset *uulgo* 23 inter moesiam *B* 25 anthiociam *C* 26 post uicit *add. ae suppositis a rec. manu punctis C* 27 et post *C* Artaxatam *Salmas.* 28 nitibi *PB* nisibi *p* 30 cum instructus esset et suis copias et nostris, tamen *C* cum instructus esset summis copiis, e nostris tamen *Grut.*

tamen ciuitatibus ipse praesidia sponte deduceret easque
 integras suis ciuibus redderet, ita ut nihil quod ad eorum
 fortunas pertineret adtaminaret. sed haec omnia per Timi-
 sitheum socerum Gordiani eundemque praefectum gesta sunt.
 effectum denique est, ut Persae, qui iam in Italia timeban-
 tur, in regnum suum pugnante Gordiano redirent totumque
 orientem Romana res publica detineret. extat oratio Gor-
 diani ad senatum, qua de rebus gestis suis scribens Timi-
 sitheo praefecto suo et socero ingentes gratias agit. cuius
 10 partem indidi, ut ex eo uera cognosceres. 'post haec, patres
 conscripti, quae dum iter agimus gesta sunt, quaeque ubique
 singulis triumphis digna sunt actitata, etiam [Persas], ut
 breui multa conectam, ab Antiochensium ceruicibus, quas iam
 nexas Persico ferro gerebant et rege Persarum et leges amoui-
 15 mus. Carras deinde ceterasque urbes imperio Romano red-
 didimus. Nisibin usque peruenimus et, si di fauerint, Cte-
 siphonta usque ueniemus. ualeat tantum Timisitheus prae-
 fectus et parens noster, cuius ductu et dispositione et haec
 transegimus et reliqua transigemus. uestrum est igitur sup-
 20 plicationes decernere, nos deis commendare, Timisitheo gra-
 tias agere.' his in senatu lectis, quadrigae elephantorum
 Gordiano decretae sunt utpote qui Persas uicisset, ut trium-
 pho Persico triumpharet. Timisitheo autem quadriga sex equo-
 rum et triumphalis currus et titulus huius modi TIMISITHEO.
 25 EMINENTI . VIRO . PARENTI . PRINCIPVM . PRAETORII . PRAE-
 FECTO . [TOTIVS . VRBIS .] TVTORI . REIP . S . P . Q . R . VICEM .
 REDDIDIT . sed ista felicitas longior esse non potuit. nam Timi- 28
 sitheus, quantum plerique dicunt, artibus Philippi, qui post eum
 praefectus praetorii est factus, ut alii morbo extinctus est he-
 30 rede Romana re publica, ut quicquid eius fuerat uectigalibus

2 ciuitatibus C	8 gestis om. P	12 Persas del. Mommsenus
13 anthiocensium C	14 regem Salmas.	et leges del. Salmas.
16 nitibin C nisibin p	dil B dñ P	tesifonta C
21 elefantorum B	23 exaequorum B	exequorum P
25 praeto totius C	praetorii praefecto et totius p	26 totiꝝ urbis del. Salmas.
tutoris B et erasa s P		

urbis accederet, cuius uiri tanta in re publica dispositio fuit, ut nulla esset umquam ciuitas limitanea potior et quae posset exercitum populi Romani ac principem ferre, quae totius anni in aceto *et* frumento et larido atque hordeo et paleis condita non haberet. minores uero urbes aliae triginta dierum, aliae quadraginta, non nullae duum mensuum, quae minimum quindecim dierum. idem cum esset praefectus, arma militum semper inspexit. nullum senem militare passus est, nullum puerum annonas accipere. castra omnia et fossata eorum circumibat. noctibus etiam plerumque uigilias frequentabat. amabaturque ab omnibus, quod sic et rem publicam amaret et principem. tribuni eum et duces usque adeo timuerunt et amarunt, ut neque uellent peccare neque ulla ex parte peccarent. Philippus eum propter pleraque uehementer timuisse fertur atque ob hoc per medicos insidias eius uitae parasse, et quidem hoc genere. cum effusione alui Timisitheus laboraret atque a medicis sistendi uentris gratia poculum iuberetur accipere, mutatis, quae fuerant parata, id fertur datum, quo magis solueretur atque ita exanimatus est.

- 29 Quo mortuo Arriano et Papo Consulibus in eius locum praefectus praetorii factus est Philippus Arabs, humili genere natus. [superbus] qui se in nouitate atque enormitate fortunae non tenuit. ita ut statim Gordiano, qui eum in locum parentis adsciuerat, insidias per milites faceret. quae tales fuerunt. Timisitheus tantum ubique, quantum diximus habuerat conditorum, ut uacillare dispositio Romana non posset. uerum artibus Philippi primum naues frumentariae sunt auersae. deinde in ea loca deducti sunt milites, in qui-

2 uitas militanea B   4 post atque add. e B   10 fossatorum C et fossata eorum *Salmas.*   12 atque B usque b   16 generam B genere^o fuitne um uel am? P   18 gatia C gratia bp poculorum C   20 examinatus C   21 apriano C Arriano *Salmas. cf. Orell. 974. 2391. 7207.*   pappo B papyo P   23 sed post natus add. uulgo superbus del. *Eyss.*   27 et C ut b   annoharia pro Romana *Casaub.*

bus annonari non possent. hinc Gordiano infestos milites statim reddidit non intellegentes artibus Philippi iuuenem esse deceptum. sed Philippus etiam hoc addidit, ut rumor per milites spargeret adolescentem esse Gordianum, imperium non posse regere, melius esse illum imperare, qui militem gubernare qui rem publicam sciret. corripit praeterea etiam principes effectumque, ut palam Philippus ad imperium posceretur. amici Gordiani primo uehementissime resistebant sed cum milites fame uincerentur, imperium Philippo mandatum est iussumquo a militibus, ut quasi tutor eius Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. suscepto igitur imperio cum et Philippus se contra Gordianum superbissime ageret et ille se imperatorem atque imperatorum prolem et uirum nobilissimae familiae recognosceret nec ferre posset inprobitatem hominis ignobilis, apud duces et milites adstante praefecto Maecio Gordiano adfine suo in tribunali conquestus est sperans posse imperium Philippo abrogari. sed hac conuestione nihil egit, cum illum incusasset quod immemor beneficiorum eius sibi minus gratus existeret. et cum milites rogasset, cum aperte duces ambisset, factione Philippi minor apud omnes fuit. denique cum se uideret minorem haberi, petit ut aequale saltem inter eos esset imperium nec inpetrauit. dehinc petit ut loco Caesaris haberetur neque id optinuit. petit etiam ut praefecti loco esset Philippo. quod et ipsum negatum est. ultimae preces fuerunt ut eum pro duce Philippus haberet et pateretur uiuere. ad quod quidem paene consenserat Philippus ipse tacitus sed omnia per amicos agens nutibus atque consiliis. uerum cum secum ipse cogitaret amorem populi Romani et senatus circa Gordianum et totius Africae ac Syriae totiusque orbis Romani, cum et nobilis esset et nepos ac filius

1 posset *C* possent *Salmas.* 6 gubernaret *C* gubernare *Casaub.*
 et *Salmas.* 11 pater *C* pariter *p* cum eodem Gordiano pater *del.*
Eyss. 14 recognosceret *B* 16 adfini *B* in tribunali coces
 ut esset *C* sed ante ut *add.* et *p?* in tribunali conquestus est *Casaub.*
 19 existeret *C* 22 aequales alter *B* 26 philippus pro duce *P*

imperatorum et bellis grauibus totam rem publicam liberasset posse fieri, ut reficta quandoque militum uoluntate Gordiano redderetur imperium cum recentes in Gordianum irae militum famis causa uehementes essent, clamantem e conspectu duci iussit ac dispoliari et occidi. quod cum primo dilatum esset, post ut iussit impletum est. ita Philippus impie non iure optinuit imperium.

- 31 Et dum haec agerentur, Arguntis Scytharum rex finitimorum regna uastabat maxime quod conpererat Timisitheum perisse, cuius consilio res publica fuerat gubernata. 10

Philippus autem, ne a crudelitate nancisci uideretur imperium, Romam litteras misit, quibus scripsit Gordianum morbo perisse seque a cunctis militibus electum. nec defuit, ut senatus de his rebus, quas non nouerat, falleretur. appellato igitur principe Philippo et Augusto nuncupato Gordianum adolescentem inter deos rettulit. imperauit Gordianus annis sex. fuit iuuenis laetus pulcher amabilis gratus omnibus in uita iucundus in litteris nobilis, prorsus ut nihil praeter aetatem deesset imperio. amatus est a populo et senatu et militibus ante Philippi factionem ita ut nemo principum. Cordus dicit omnes milites eum filium appellasse ab omni senatu filium dictum omnem populum delicias suas Gordianum dixisse. denique Philippus, cum eum interfecisset, neque imagines eius tollere neque statuas deponere neque nomen abradere, sed diuum semper appellans etiam apud ipsos milites, cum quibus factionem fecerat serio animo et 20

32 peregrina calliditate ueneratus est. domus Gordianorum etiam nunc extat, quam iste Gordianus pulcherrime exornauit. est uilla eorum uia Praenestina ducentas columnas in tetrastilo

1 liberasse C liberasset b   2 ficta quodcumque C reficta
quandoque Salmas.   3 recenti cum C cum recentes uulgo   4 post
clamantem uocab. 4 uel 5 litt. in fine uers. erasum in P   8 as (sed del.)
ne dum hac C   argunt C   scythrarum C   16 eos B   impe-
rauit Gordianus annis sex in C in initio capituli posita huc transtulit Eyss.
18 iocundus C   29 in trastylo B uno stylo P in tetrastylo Salmas.
uno peristilo uulgo

habens, quarum quinquaginta Carysteae *quinquaginta* Clau-
 dianae quinquaginta Synnades quinquaginta Numidicae pari
 mensura sunt. in qua basilicae centenariae tres. cetera huic
 operi conuenientia. et thermae quales praeter urbem ut tunc
 5 nusquam in orbe terrarum. familiae Gordiani hoc senatus
 decreuit, ut a tutelis atque a legationibus et a publicis ne-
 cessitatibus nisi si uellent posteri eius semper uacarent.
 opera Gordiani Romae nulla extant praeter quaedam nym-
 phia et balneas. sed balneae priuatis hominibus fuerunt et
 10 ab eo in usum priuatum exornatae sunt. instituerat porti-
 cum in campo Martio sub colle pedum mille, ita ut ab al-
 tera parte aequa mille pedum porticus fieret atque inter eas
 pariter esset spatium pedum quingentorum, cuius spatii hinc
 atque inde uirdiaria essent lauro myrto et buxo frequentata,
 15 medium uero lithostrotum breuibus columnis altrinsecus po-
 sitis et sigillis per pedes mille, quod esset deambulatorium,
 ita ut in capite basilica esset pedum quingentorum. cogi-
 tauerat praeterea cum Timisitheo ut post basilicam thermas
 aestiuas sui nominis faceret, ita ut hiemales in principio
 20 porticum poneret ne sine usu essent uel uirdiaria uel por-
 ticus. sed haec omnia nunc priuatorum et possessionibus et
 hortis et aedificiis occupata sunt. fuerunt sub Gordiano Ro- 33
 mae elephantum triginta et duo, quorum ipse duodecim mise-
 rat, Alexander decem, alces decem tigres decem leones man-
 25 sueti sexaginta leopardi mansueti triginta belbi id est hyae-

1 chryseae C chryseae Salmas. quinquaginta em. C de co-
 lumnis Synnadicis cf. Heinsius in Burmanni Claudiano p. 179 3 bis-
 scilicet C 6 attutelis B atque e B 8 quadam nympha C 11 mar-
 cio B 12 parte quamille C parte aequae mille uulgo parte aequa
 mille Salmas. 13 pariter et spatium C pateret spatium uulgo pariter
 esset spatium Salmas. 14 uirdiarii C 15 lithostratum C 20 por-
 ticum C porticum Salmas. poneret sine usu C poneret et suo usui
 uulgo poneret ne sine usu Salmas. 22 hostis C 23 elefantum C
 25 beluae Lindenbrogii ad Ann. Marc. XXV 6, 2 sed cf. Salmas.
 yaenae C

nae decem, gladiatorum fiscalium paria mille, hippopotamus et rhinoceros unus, argoleontes decem, camelopardali decem, onagri uiginti, equi feri quadraginta et cetera huius modi animalia innumera et diuersa. quae omnia Philippus ludis saecularibus uel dedit uel occidit. has autem omnes feras mansuetas et praeterea efferatas parabat ad triumphum Persicum, sed uotum publicum nihil ualuit. nam omnia haec Philippus exhibuit saecularibus ludis et muneribus atque circensibus cum millesimum annum in consulatu suo et filii sui celebrauit. quod de C. Caesare memoriae traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse perscribit. nam omnes, quicumque illum gladio adpetiuerunt, qui nouem fuisse dicuntur, postea interemptis Philippis se sua manu suisque gladiis et isdem, quibus illum percusserant, interemisse dicuntur.

- 34 Trium igitur Gordianorum haec fuit uita, qui omnes Augusti appellati sunt, duobus in Africa interemptis in Persidis finibus *tertio*. Gordiano sepulchrum milites apud Circessum castrum fecerunt in finibus Persidis titulum huius modi addentes et Graecis et Latinis et Persicis et Iudaicis et Aegyptiacis litteris, ut ab omnibus legeretur DIVO . GORDIANO . VICTORI . PERSARVM . VICTORI . GOTHORVM . VICTORI . SARMATARVM . DEPVLSORI . ROMANORVM . SEDITIONVM . VICTORI . GERMANORVM . SED . NON . VICTORI . PHILIPPORVM. quod ideo uidebatur additum, quia in campis Philippis ab Alanis tumultuario proelio uictus abscesserat, simul etiam quod a Philippis uidebatur occisus. quem titulum euertisse Lici-

1 hippopotamis ex renocere C nisi quod et P 2 arcoleontes C
 argoleontes Salmas. agrioleontes Scaliger camilopardali C 7 quod
 pro sed C 9 ab urbe condita ante annum add. uulgo consu-
 lato C 13 interemptis a C probante Salmas. ante sua add. se Salmas.
 14 hisdem C interisse uulgo 17 in om. C 18 tertio om. C
 gorgiano C circeium C Circessum siue Circesium Salmas. 21 le-
 getur C gordiani C 25 adeo C Philippicis uulgo 27 luci-
 nius C licinius p

nus dicitur eo tempore, quo est nactus imperium, cum se uellet uideri a Philippis originem trahere. quae omnia Constantine maxime idcirco sum persecutus, nequid tuae cognitioni deesset quod dignum scientia uideretur.

1 nactus *P* 3 secutus *C* *subscriptum* GORDIANVS TERTIVS
EXPLICIT INCIPIT MAXIMVS *in C*

IVLI CAPITOLINI MAXIMVS ET BALBINVS

1 Interemptis in Africa Gordiano seniore cum filio cum Maximinus ad urbem furens ueniret, ut quod Gordiani Augusti appellati fuerant uindicaret, senatus pertrepidus in aedem Concordiae VII idus Iunias concurrit ludis Apollinaribus re-
medium contra furem hominis inprobissimi requirens. cum igitur duo consulares et eminentes quidem uiri Maximus et Balbinus, quorum Maximus a plerisque in historia reticetur et loco eius Pupieni nomen infertur, cum et Dexippus et Arrianus Maximum et Balbinum dicant electos contra Maxi-
minum post Gordianos, quorum alter bonitate uirtute alter ac seueritate clari habebantur, ingressi essent curiam ac praecipue timorem Maximini aduentus fronte ostenderent referente consule de aliis rebus, qui primam sententiam erat dicturus, sic exorsus est 'minora uos sollicitant et prope aniles res
feruentissimo tempore tractamus in curia. quid enim opus de restitutione templorum de basilicae ornatu de thermis Titi-
anians de exaedificatione amphitheatri agere, cum immineat Maximinus, quem hostem mecum ante dixistis, Gordiani duo, in quibus praesidium fuerat, interempti sint neque in prae-

1 *inscriptum Iulii Capitolini Maximus et Balbinus uulgo* 4 *eadem C*
aedem *bp* pertrepidus *P (?)* praetrepidus *B* 5 septimo Kalendas Iunii
uulgoc f. Marquardt uol. IIII p. 330 sq. p. 453. 493 5 apollonaribus *C*
apollinaribus *bp* 7 consulares sed *B* in quibus s ad consulare *add. b*
consulare *P* tum in rasura set *p* 10 arpianus *C* Arrianus *Salmas. Ara-*
bianus *uulgo* 12 praecepue *B* 13 ostenderet *C* aduentu *C*
aduentus *Casaub.* 15 sollicitante prope *B* sollicitant prope *P* *add. et*
ante prope a p 20 sunt *C*

senti ullum sit auxilium, quo respirare possimus? agite igitur patres conscripti principes dicite. quid moramini? ne, dum singulatim pertimescitis, in timore potius quam in uirtute opprimamini.' post haec tacentibus cunctis cum Maxi-
 5 mus, qui et natu grandior erat et meritis et uirtute ac seueritate clarior, dicere sententiam coepisset, qua ostenderet duos principes esse faciendos, Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato consule ut sibi dicere atque interfari liceret, sic exorsus est 'scio patres conscripti hanc rebus nouis
 10 inesse oportere constantiam, ut rapienda sint consilia non quaerenda, uerbis quin etiam plurimis abstinendum sit atque sententiis, ubi res perurguent. ceruices suas quisque respiciat uxorem ac liberos cogitet auitas patriasque fortunas. quibus omnibus inminet Maximinus natura furiosus
 15 truculentus inmanis, causa uero ut sibi uidetur satis iusta truculentior. ille quadrato agmine castris ubique positus ad urbem tendit, uos sedendo et consultando diem teritis. longa oratione opus non est, faciendus est imperator immo faciendi sunt principes, unus qui res domesticas, alter qui bellicas
 20 curet, unus qui in urbe resideat, alter qui obuiam cum exercitu latronibus pergat. ego principes dico, uos firmate si placet, sin minus meliores ostendite. Maximum igitur atque Balbinum, quorum unus in re militari tantus est, ut nobilitatem generis splendore uirtutis illuxerit, alter ita clarus nobilitate
 25 est, ut et morum lenitate rei publicae sit necessarius et uitae sanctimonia, quam a prima aetate in studiis semper ac literis tenuit. habetis sententiam, patres conscripti, mihi fortasse periculosiorem quam uobis sed nec uobis satis tutam, si non aut alios aut hos principes feceritis.' post haec ad
 30 clamatum est uno consensu 'aequum est. iustum est. sententiae Sabini omnes consentimus. Maxime et Balbine Augusti

1 illum <i>B</i>	3 singulati <i>C</i> supra i lineolam add. <i>p</i>	permescitis <i>C</i>
pertimescitis <i>p</i>	6 quae <i>C</i>	17 consultado <i>B</i> consultando <i>b</i>
20 quin <i>B</i> et erasa n <i>P</i>	exercito <i>C</i> exercitu <i>bp</i>	24 ei lexe-
rit <i>C</i> allegerit <i>p</i> illuxerit <i>Salmas.</i>	25 rēpi sit <i>C</i>	

di uos seruent. di uos principes fecerunt. di uos conseruent.
 uos senatum a latronibus uindicate. uobis bellum contra
 latrones mandamus. hostis publicus Maximinus cum filio
 pereat. hostem publicum uos persequimini. felices uos iu-
 dicio senatus! felicem rem publicam uestro imperio! quod
 uobis senatus detulit fortiter agite. quod uobis senatus de-
 tulit libenter accipite.' his atque aliis adclamationibus im-
 peratores facti sunt Maximus atque Balbinus. egressi igitur e
 senatu primum Capitolium ascenderunt ac rem diuinam fe-
 cerunt. deinde ad rostra populum conuocarunt. ubi cum
 orationem de senatus sententia et de sua electione habuissent,
 populus Romanus cum militibus, qui forte conuenerant, ad-
 clamauit 'Gordianum Caesarem omnes rogamus.' hic nepos
 erat Gordiani ex filia. qui est in Africa occisus annum
 agens aetatis quartum decimum, ut plerique dicunt. qui sta-
 tim raptus est et nouo genere senatus consulti, cum eadem
 die senatus consultum factum esset, inductus in curiam Cae-
 sar est appellatus. prima igitur relatio principum fuit, ut
 duo Gordiani diui appellarentur. aliqui autem unum putant
 appellatum senio-rem uidelicet. sed ego libris, quos Iunius 20
 Cordus affatim scripsit, legisse memini ambos in deos rela-
 tos. si quidem senior laqueo uitam finiuit, iunior autem in
 bello consumptus est. qui utique maiorem meretur reueren-
 tiam, quod eum bella rapuere. post has igitur relationes
 praefectura urbi in Sabinum conlocata est uirum grauem 25
 et Maximi moribus congruentem, praetoriana in Pinarium
 Valentem. sed prius quam de actibus eorum loquar, placet
 aliqua dici de moribus atque genere non eo modo, quo
 Iunius Cordus est prosecutus omnia, sed illo, quo Suetonius
 Tranquillus et Valerius Marcellinus. quamuis Curius Fortu- 20
 natianus, qui omnem hanc historiam perscripsit, pauca con-

9 escenderunt C ascenderunt p	14 ut quidem uel ut alii ex
filio add. uulgo post filia	15 et B 18 primum C 23 ueretur B
24 rapuit C rapuere p	26 maximum B 27 seu B 31 plura
congerit uulgo	

tigerit, Cordus uero tam multa, ut etiam pleraque et minus honesta perscripserit.

Maximo pater fuit Maximus, unus e plebe, ut non nulli 5
dicunt faber ferrarius, ut alii raedarius uehicularius fabri-
5 cator. hunc suscepit ex uxore Prima nomine. cui fratres
quattuor pueri fuerunt, quattuor puellae. qui omnes intra
pubertatem interierunt. nato Maximo carnem bubulam et
quidem multam aquila in cella eorum proiecisse fertur,
quae angusto patebat inpluuio, eam denique cum iaceret ne-
10 que quisquam attingere auderet religionis timore, iterum
sustulisse et in proximum sacellum, quod erat Iouis Prae-
stitis, detulisse. id eo tempore nihil uisum est ominis habere
sed non sine causa factum probauit imperium. pueritiam
omnem in domo patruī Pinarii fecit. quem statim ad prae-
15 fecturam praetorii subuexit, ubi factus est imperator. ope-
ram grammatico, rhetori non multam dedit. si quidem sem-
per uirtuti et militari seueritati studuit. ac tandem milita-
ris tribunus fuit et multos egit numeros et postea prae-
turam sumptu Pescenninae Marcellinae, quae illum loco filii
20 suscepit et aluit. inde proconsulatum Bithyniae egit et dein-
ceps Graeciae ac tertio Narbonae. missus praeterea legatus
Sarmatas in Illyrico contudit atque inde translatus ad Rhe-
num rem contra Germanos satis feliciter gessit. post haec
praefectus urbi prudentissimus ingeniosissimus et seuerissi-
25 mus adprobatus est. quare rei publicae saluti senatus ei,
homini quod non licebat nouae familiae, imperium tamen
detulit confessis omnibus eo tempore in senatu aptiorem non

6 uiri *C* pueri *Salmas.* 9 eandemque *C* eam denique *uulgo*
11 sustulisset in *C* praestiti *C* 12 omnis *C* (i *add. p*) 13 pro-
babat *C* 14 patris *C* patruī *uulgo* prænarii *P* 16 rethori *P*
17 mitari *P* militari *p* mitari et *B* acita *P* post ta una littera erasa
ad tamen *p* adtaen *B* ac tandem *Casaub.* 19 pescenniae *B* quae
om. C 20 abiit *P* aluit *Bp* bythiniae *B* 21 graecae *C* missis *B*
22 renun *C* gessit *om. B add. b* 24 prudentissimus in ingenio-
sissimus *C* 25 quare ueluti senatus *C* quare r. p. saluti senatus
Eyss.

di uos seruent. di uos principes fecerunt. di uos conseruent.
 uos senatum a latronibus uindicate. uobis bellum contra
 latrones mandamus. hostis publicus Maximinus cum filio
 pereat. hostem publicum uos persequimini. felices uos iu-
 dicio senatus! felicem rem publicam uestro imperio! quod
 3 uobis senatus detulit fortiter agite. quod uobis senatus de-
 tulit libenter accipite.' his atque aliis adclamationibus im-
 peratores facti sunt Maximus atque Balbinus. egressi igitur e
 senatu primum Capitolium ascenderunt ac rem diuinam fe-
 cerunt. deinde ad rostra populum conuocarunt. ubi cum 10
 orationem de senatus sententia et de sua electione habuissent,
 populus Romanus cum militibus, qui fortē conuenerant, ad-
 clamauit 'Gordianum Caesarem omnes rogamus.' hic nepos
 erat Gordiani ex filia. qui est in Africa occisus annum
 agens aetatis quartum decimum, ut plerique dicunt. qui sta- 15
 tim raptus est et nouo genere senatus consulti, cum eadem
 die senatus consultum factum esset, inductus in curiam Cae-
 4 sar est appellatus. prima igitur relatio principum fuit, ut
 duo Gordiani diui appellarentur. aliqui autem unum putant
 appellatum seniozem uidelicet. sed ego libris, quos Iunius 20
 Cordus affatim scripsit, legisse memini ambos in deos rela-
 tos. si quidem senior laqueo uitam finiuit, iunior autem in
 bello consumptus est. qui utique maiorem meretur reueren-
 tiam, quod eum bella rapuere. post has igitur relationes
 praefectura urbi in Sabinum conlocata est uirum grauem 25
 et Maximi moribus congruentem, praetoriana in Pinarium
 Valentem. sed prius quam de actibus eorum loquar, placet
 aliqua dici de moribus atque genere non eo modo, quo
 Iunius Cordus est prosecutus omnia, sed illo, quo Suetonius
 Tranquillus et Valerius Marcellinus. quamuis Curius Fortu- 30
 natianus, qui omnem hanc historiam perscripsit, pauca con-

9 escenderunt <i>C</i> ascenderunt <i>p</i>	14 ut quidem uel ut alii ex
filio <i>add. uulgo post filia</i>	15 et <i>B</i> 18 primum <i>C</i> 23 ueretur <i>B</i>
24 rapuit <i>C</i> rapuere <i>p</i>	26 maximum <i>B</i> 27 seu <i>B</i> 31 plura
congerit <i>uulgo</i>	

tigerit, Cordus uero tam multa, ut etiam pleraque et minus honesta perscripserit.

Maximo pater fuit Maximus, unus e plebe, ut non nulli 5 dicunt faber ferrarius, ut alii raedarius uehicularius fabricator. hunc suscepit ex uxore Prima nomine. cui fratres quattuor pueri fuerunt, quattuor puellae. qui omnes intra pubertatem interierunt. nato Maximo carnem bubulam et quidem multam aquila in cella eorum proiecissee fertur, quae angusto patebat inpluuio, eam denique cum iaceret ne- 10 que quisquam adtingere auderet religionis timore, iterum sustulisse et in proximum sacellum, quod erat Iouis Praestitis, detulisse. id eo tempore nihil uisum est ominis habere sed non sine causa factum probauit imperium. pueritiam omnem in domo patris Pinarii fecit. quem statim ad praefecturam praetorii subuexit, ubi factus est imperator. operam grammatico, rhetori non multam dedit. si quidem semper uirtuti et militari seueritati studuit. ac tandem militaris tribunus fuit et multos egit numeros et postea praeturam sumptu Pescenninae Marcellinae, quae illum loco filii 20 suscepit et aluit. inde proconsulatum Bithyniae egit et deinceps Graeciae ac tertio Narbonae. missus praeterea legatus Sarmatas in Illyrico contudit atque inde translatus ad Rhenum rem contra Germanos satis feliciter gessit. post haec praefectus urbi prudentissimus ingeniosissimus et seuerissimus adprobatus est. quare rei publicae saluti senatus ei, homini quod non licebat nouae familiae, imperium tamen detulit confessis omnibus eo tempore in senatu aptiorem non 25

6 uiri C pueri Salmas. 9 eandemque C eam denique uulgo
11 sustulisset in C praestiti C 12 omnis C (i add. p) 13 probabit C
14 patris C patris uulgo praetorii P 16 rhetori P
17 mitari P militari p mitari et B acita P post ta una littera erasa
ad tamen p adtaen B ac tandem Casaub. 19 pescenniae B quae
om. C 20 abiit P aluit Bp bythiniae B 21 graecae C missis B
22 renum C gessit om. B add. b 24 prudentissimus in ingenio-
sissimus C 25 quare ueluti senatus C quare r. p. saluti senatus
Eyss.

6 esse, qui deberet principis nomen accipere. et quoniam etiam minora plerique desiderant, fuit cibi avidus uini parcissimus ad rem Veneream nimis rarus domi forisque semper seuerus, ita ut et tristis cognomen acciperet. uultu grauissimus et retorridus statura procerus corporis qualitate sanissimus moribus aspernabilis ac tamen iustus neque umquam usque ad exitum negotiorum uel inhumanus uel inclemens. rogatus semper ignouit nec iratus est nisi ubi eum irasci decuit. factionibus se numquam praeiudicii tenax fuit neque aliis potius quam sibi credidit. quare et a senatu 10 multum dilectus est et a populo timori habitus. si quidem sciebat populus eius censoriam praefecturam, quam uidebat posse in imperio uehementius conualescere.

7 Balbinus nobilissimus et iterum consul rector prouinciarum infinitarum. nam et Asiam et Africam et Bithyniam et Galatiam et Pontum et Thracias et Gallias ciuilibus administrationibus rexit ducto non numquam exercitu. sed rebus bellicis minor fuerat quam in ciuilibus. tamen bonitate nimia sanctitate ac uerecundia ingentem sibi amorem conciliauerat. familiae uetustissimae, ut ipse dicebat 20 a Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Cn. Pompeium ciuitatem meruerat, cum esset suae patriae nobilissimus idemque historiae scriptor. statura aequae procerus corporis qualitate conspicuus in uoluptatibus nimius. quem quidem adiuuabat diuitiarum abundantia. nam erat 25 et a maioribus diues et multa hereditatibus per se ipse collegerat. eloquentia clarus, poemate inter sui temporis poetas praecipuus, uini cibi rei Venereae avidus uestitu cultus

3 ueneriam C	7 exitus B	9 iudii B iudici b inditii p rasurae
supra scriptum	15 bithiniam C	16 trachias C
ad tamen b P	19 ad B	20 conlocauerat B
21 cornilio C cornelio p	theofane C	gneum C
habundantia B	26 et om. P	27 poemata B poemata P poemate
uulgo	poetas praecipi usu C	post praecipi: tict supra praecipi:
p ^{ma} fecit add. p	praecipuus praecipiti usu uulgo	praecipuus deletis ceteris

Salmas.

nec quicquam *defuit* quod illum populo non commendabilem redderet. amabilis etiam senatui fuit. haec de utriusque uita conperimus. denique non nulli quem ad modum Catonem et Caesarem Sallustius comparat ita hos quoque
 5 comparandos putarunt, ut alterum seuerum clementem alterum bonum illum istum constantem illum nihil largientem hunc affluentem copiis omnibus dicerent.

Haec de moribus atque genere. decretis ergo omnibus 8 imperatoriis honoribus atque insignibus percepta tribunicia
 10 potestate iure proconsulari pontificatu maximo patris etiam patriae nomine inierunt imperium. sed dum in Capitolio rem diuinam faciunt populus Romanus imperio Maximi contra dixit. timebant enim seueritatem eius homines uulgares, quam et senatui acceptissimam et sibi aduersissimam
 15 esse credebant. qua re factum est, ut diximus, ut Gordianum adolescentulum principem peterent. qui statim factus est. nec prius permissi sunt ad Palatium stipati armatis ire quam nepotem Gordiani Caesaris nomine nuncuparunt. his gestis celebratisque sacris datis ludis scaenicis ludisque
 20 circensibus gladiatorio etiam munere Maximus susceptis uotis in Capitolio ad bellum contra Maximinum missus est cum exercitu ingenti praetorianis Romae manentibus. unde autem mos tractus sit ut proficiscentes ad bellum imperatores munus gladiatorium et uenatus darent breuiter dicendum est.
 25 multi dicunt apud ueteres hanc deuotionem contra hostes factam, ut ciuium sanguine litato specie pugnarum se Nemesis id est uis quaedam fortunae satiaret. alii hoc litteris tradunt, quod ueri similis credo, ituros ad bellum Ro-

1 *defuit om. C in marg. add. b*   4 hunc — comparandum *C corr. Grut.*
 5 *alterum P*   *aterum P*   7 hanc *B* hunc *b*   *affluentem C*   10 pontificatum *B*   12 *condixit C* contra dixit *vulgo*   13 *post* homines uulgares *sequitur p. 4, 9* comperit Alexandrum principem nominatum in *C* *qua de re in praefatione dictum est*   *de uerbis* quam et senatui acceptissimam — Caesaris nomine nuncuparunt *cf. ad p. 13, 28*   20 *maximinus C* maximus *p*   26 *litate B* litato *b*   *nemescis B* *nemescis P*
 27 quidam *C*   id est uis quaedam fortunae *suspecta Casaub.*

manos debuisse pugnas uidere et uulnera et ferrum et nudos inter se coeuntes, ne in bello armatos hostes timerent aut uulnera et sanguinem perhorrescerent.

- 9 Et Maximo quidem ad bellum profecto Romae praetoriani remanserunt. inter quos et populum tanta seditio fuit, ut ad bellum intestinum ueniretur urbis Romae pars maxima incenderetur templa foedarentur omnes plateae cruore polluerentur, cum Balbinus homo lenior seditionem sedare non posset. nam et in publicum processit manus singulis quibusque tenuit et paene ictum lapidis passus est. alii dicunt etiam fuste percussus est. neque sedasset tumultum nisi infantem Gordianum purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositum produxisset. quo uiso populus et milites usque adeo placati sunt, ut amore illius in concordiam redirent. neque umquam quisquam in illa aetate sic amatus est merito aui et auunculi, qui pro populo Romano contra Maximinum in Africa uitam finiuerant. tantum apud Romanos memoria bonarum rerum ualeat.
- 10 Maximo igitur ad bellum profecto senatus per omnes regiones consulares praetorios quaestorios aedilicios tribunicios etiam uiros misit ita ut una quaeque ciuitas frumentum arma et propugnacula et muros pararet, ut per singulas urbes Maximinus fatigaretur. iussum tunc tamen, ut omnia ex agris in ciuitates colligerentur, nequid hostis publicus inueniret. scriptum est praeterea ad omnes prouincias missis frumentariis iussumque ut, quicumque Maximinum iuisset, in hostium numero duceretur. inter haec Romae iterum seditiones inter populum et milites ortae sunt. et cum mille edicta Balbinus proponeret nec audiretur, ueterani se in castra praetoria contulerunt cum ipsis praetorianis. quos coepit populus obsidere. nec umquam ad ami-

2 coeꝑiuntes *B* coeciuntes *P* nec *C* 4 praetoriam *B* 5 eo
populi *C* et populum *uulgo* 8 albinus *C* 12 longissimi hominis collo
superpositum *om. B* 16 seu patris ut quidam dicunt *post* auunculi *add.*
uulgo 20 quaestorios *C* quaestorios *bp* 26 missi *B* missis *b*
27 ducetur *B* 29 albinus *B* ueteranis *C* ueterani se *p*

citiam essent redacti, nisi fistulas aquarias populus incidisset. in urbe autem prius quam dictum esset milites pacatos uenire, et tegulae de tectis iactae sunt et omnia, quae in domibus erant, uasa proiecta. atque ideo maior pars ciuitatis perit et multorum diuitiae. nam latrones se militibus miscuerunt ad uastanda ea, quae norant ubi reperrerent.

Cum haec Romae geruntur Maximus siue Pupienus 11 apud Rauennam bellum parabat ingenti apparatu timens uehementissime Maximinum, de quo saepissime dicebat se non contra hominem sed contra Cyclopem bellum gerere. et Maximinus quidem apud Aquileiam ita uictus est, ut a suis occideretur. caputque eius et filii perlatum est Rauennam, quod a Maximo Romam transmissum est. non tacenda hoc 15 loco deuotio est Aquileiensium pro Romanis, qui etiam crines mulierum pro neruis ad sagittas emittendas *totondisse* dicuntur. tantum sane laetitiae fuit in Balbino, qui plus timebat, ut hecatomben faceret statim ut Maximini caput adlatum est. hecatombe autem tale sacrificium est. centum arae 20 uno in loco caespiticiae extruuntur et ad eas centum sues centum oues mactantur. iam si imperatorium sacrificium sit, centum leones centum aquilae et cetera huius modi animalia centena feriuntur. quod quidem etiam Graeci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent et a multis 25 imperatoribus id celebratum constat. his igitur peractis Balbinus cum summa gratulatione Maximum redeuntem e Rauennati cum exercitu integro et copiis expectabat. si quidem Maximinus ab oppidanis Aquileiensibus et paucis qui illic erant militibus ac Crispino et Menophilo consularibus, 30 qui a senatu missi fuerant, uictus est. ipse autem Maximus

1 fistulis *B*   3 quae *om. B*   9 parabant *C*   15 crine usi mulierum *Gruterus*   16 emitendasse *B*   emittendas *eraso se P supra add.*
totondisse p   18 ut *om. B*   ecatomben *B*   hecatomben *P*   19 et ecatombe *C*   tales *B*   21 mantantur *B*   mactantur *b*   23 feriunt *C*
feriuntur *uulgo*   26 rabennati *P*   27 expectabat *B*   29 acrispino *P*
ac *B ante* melofilio *C*   30 maximinus *C*

Aquileiam idcirco accesserat, ut omnia tuta et integra usque ad Alpes relinqueret ac siquae essent barbarorum qui Maximino fauerent reliquiae compesceret. missi sunt denique ad eum legati senatores uiginti, quorum nomina sunt apud Cordum, in his consulares quattuor praetorii octo quaestorii *octo*, cum coronis et senatus consultum, in quo ei statuæ auratae equestres decernebantur. ex quo quidem Balbinus subiratus est dicens Maximum minus quam *se* elaborasse, cum ipse domi tanta bella compressisset ille autem otiosus apud Rauennam sedisset. sed tantum ualuit uelle, ut Maximo, 10 quia profectus est contra Maximinum, etiam uictoria crederetur, quam impletam ille nesciuit. exercitu igitur suscepto Maximini ad urbem cum ingenti pompa et multitudine Maximus uenit maerentibus militibus quod eum imperatorem, quem ipsi delegerant, perdiderant et eos habebant, quos se- 15 natus legerat. nec dissimulari poterat maeror, qui apparebat in frontibus singulorum et iam pridem nec uerbis abstinebatur, quamuis Maximus et apud milites saepe dixisset obliuionem praeteritorum esse debere et stipendia magna donasset et auxilia in ea loca, quae delegerant, dimisisset. sed 20 animi militum semel inbuti odio refrinari nequeunt. denique cum audissent senatus adclamationes, quae milites tangerent, acriores contra Maximum et Balbinum extiterunt se- 13 cum cotidie cogitantes quos imperatores facere deberent. senatus consulti autem, quo moti sunt, haec forma est. cum 25 ingredienti urbem Maximo Balbinus et Gordianus et senatus et populus Romanus obuiam processissent, adclamationes primum publicae fuerunt, quae milites contingerent. inde in senatum itum est, ubi post illa, quae communia solent esse

3 fauerant *C* fauerent *Eyss.* 5 octoso *B* octo* *P* 6 octo
om. *C* 8 maximum quidem quam elaborasse *B* post minus add.
eum *p* se *Gruterus* 10 redisset *B* ualet belle *C* 11 decerne-
retur *C* crederetur *Casaub.* 13 maximinus *Bp* maximin* *P* 17 qui-
dem *C* pridem *Eyss.* 19 deberet *B* debere* *P* 22 audis-
set *C* 25 firma *C* forma *p* 27 iam *B* obuiam in ras. a manu
alia *P*

festa, dictum est 'sapienter electi principes sic agunt. per
 inperitos electi principes sic pereunt' cum constaret a mi-
 litibus factum Maximinum, Balbinum autem et Maximum
 a senatoribus. his auditis milites grauius saeuire coepe-
 runt in senatum praecipue, qui sibi triumphare de militi-
 bus uidebatur. et Balbinus quidem cum Maximo urbem
 cum magna moderatione gaudente senatu et populo Romano
 regebant. senatu plurimum deferebatur. leges optimas con-
 debant. moderate causas audiebant. res bellicas pulcher-
 10 rime disponebant. et cum iam paratum esset ut contra
 Parthos Maximus proficisceretur, Balbinus contra Germanos,
 puer autem Gordianus Romae remaneret, milites occasionem
 quaerentes occidendorum principum, cum primo inuenire uix
 possent, quia Germani stipabant Maximum atque Balbinum,
 15 cotidie ingrauescebant.

Et erant quidem discordiae inter Balbinum et Maximum 14
 sed tacitae et quae intellegerentur potius quam uiderentur,
 cum Balbinus Maximum quasi ignobilem contemneret, Maxi-
 mus Balbinum quasi debilem calcaret. quare occasio mili-
 20 tibus data est intellegentibus facile discordes imperatores
 posse interfici. ludis denique scaenicis cum multi et mili-
 tes et aulici occupati essent et in Palatio soli cum Germa-
 nis principes remansissent, inpetum in eos fecerunt. turban-
 tibus igitur militibus cum primum nuntiatum esset Maximo
 25 turbam illam tempestatemque uix euadi posse nisi ad Ger-
 manos mitteretur et forte in alia parte Palatii Germani cum
 Balbino essent, mittit ad Balbinum Maximus petens ut ei
 praesidium mitteret. sed ille suspicatus quod contra se eos
 peteret, qui postulabat monarchiam, primum frustratus est
 30 deinde usque ad litem peruentum est. in hac tamen sedi-
 tione illis contendentibus milites superuenerunt atque am-

4 seueri *B* saeuere *P* saeuire *p*   7 moderationes *B* modera-
 tione. *P*   8 senatui *bP*   11 maximinus *deleta posteriore in B*
 23 inpetu *C*   facerent *B*   26 palati *P*   29 quem postulabat mo-
 narchiam *C* quem putabat monarchiam uelle *uulgo* qui postulabat mo-
 narchiam *Salmas.*

bos eos nudatos uestibus regalibus de Palatio cum iniuriis produxerunt et per mediam ciuitatem ad castra raptare uoluerunt magna ex parte laniatos. sed ubi conpererunt Germanos ad defensionem illorum superuenire, ambos occiderunt et in itinere medio reliquerunt. inter haec Gordianus Caesar sublatus a militibus imperator est appellatus [id est Augustus] quia non erat alius in praesenti insultantibus militibus senatui et populo. qui se statim in castra receperunt. Germani sane ne sine causa pugnarent occisis iam imperatoribus suis, extra urbem ubi suos habebant se con- 10
15 tulerunt. hunc finem habuerunt boni imperatores indignum uita et moribus suis. nam neque Maximo siue Pupieno fortius neque Balbino benignius fuit quicquam. quod re ipsa intellegi potest. neque enim, cum esset potestas, malos senatus eligeret. huc accedit quod multis honoribus ac potestatis explorati sunt, cum alter bis consul et praefectus, [alter consul et praefectus] ad imperium longaeuus peruenisset amabilis senatui et populo etiam, qui Maximum iam leuiter pertimescebat.

Haec sunt, quae de Maximo ex Herodiano Graeco scriptore magna ex parte collegimus. sed multi non a Maximo uerum a Pupieno imperatore uictum apud Aquileiam Maximinum esse dixerunt et ipsum cum Balbino esse occisum, ita ut Maximi nomen praetereant. tanta est autem historicorum inter se certantium inperitia uel usurpatio, ut multi eundem Maximum quem Pupienum uelint dici, cum Herodianus uitae suae temporum scriptor Maximum dicat non Pupienum, cum et Dexippus Graecorum scriptor Maximum et

1 iniuris B   3 conperierunt C   4 superuenire B   5 relinquerunt C   6 id est Augustus *del. Eyss.*   13 in ante re *add. B*   15 accidit C   17 alter consul et praefectus *del. Salmas.*   longaeui peruenissent amabilem C   longaeuus peruenissent amabilem p   longaeuus peruenisset amabilis *Salmas.*   18 qui maximinum iam leuiter pertimescebant P   qui maximum iam leuiter pertimescebant (*scr. pertimescebat*) B   21 colligemus B   22 puppiano C   24 storicoorum C   ystoricoorum p   25 errantium C   certantium *uulgo*   28 dixippus grecorum

Balbinum imperatores dicat factos contra Maximinum post Gordianos duos et a Maximo uictum Maximinum non a Pupieno. his accedit scriptorum inperitia, qui praefectum praetorii fuisse Gordianum paruolum dicunt ignorantibus multis collo saepe uectum, ut militibus ostenderetur. imperarunt autem Maximus et Balbinus anno uno, cum Maximinus imperasset cum filio ut quidam dicunt per triennium, ut alii per biennium.

Domus Balbini etiam nunc Romae ostenditur in Carinis magna et potens et ab eius familia huc usque possessa. Maximus, quem Pupienum plerique putant, summae tenuitatis sed uirtutis amplissimae fuit. sub his pugnatum est a Carpis contra Moesos. fuit et Scythici belli principium. fuit et Histriae excidium eo tempore, ut autem Dexippus dicit Histricae ciuitatis. Dexippus Balbinum satis laudat et dicit forti animo militibus occurrisset atque interfectum, ut mortem non timeret. quem omnibus disciplinis instructum fuisse dicit. Maximum uero negat eius modi uirum fuisse, qualem Graeci plerique dixerunt. addit praeterea tantum contra Maximinum Aquileiae odium fuisse, ut de crinibus mulierum suarum arcubus neruos facerent atque ita sagittas emitterent. Dexippus et Herodianus, qui hanc principum historiam persecuti sunt, Maximum et Balbinum fuisse principes dicunt delectos a senatu contra Maximinum post interitum duorum Gordianorum in Africa, cum quibus etiam puer tertius Gordianus electus est. sed apud Latinos scrip-

1 imperatorem dicant *B*   2 non puppienum *B*   3 quae psunt praet *B* quae praef. praet. *P*   4 in *P* pr. m. corr. paruolum nullis pro multis *Grut.*   7 post biennium *add.* nec reticendum est, quod Maximus, cum et sibi et Balbino deferretur iudicio Senatus imperium, Balbino dixisse fertur, ut Herodianus dicit: 'quid tu, Balbine, et ego merebimur, cum hanc tam immanem belluam exitio dederimus?' Cumque Balbinus dixisset, 'Senatus populiue Romani feruentissimum amorem et orbis terrarum,' dixisse fertur Maximus, 'Vereor, ne militum odium sentiamus, et mortem' *uulgo*   12 moeso *P*   scythici *C*   17 dici *C* maximinum *B*   18 tantum *add. uulgo*   19 aquilei *C* Aquileiensium *uulgo*   20 suorum *B*   21 dixippus *C*   24 in africa gordianorum *B*   25 sed cum latinis *B*

tores plerosque Maximi nomen non inuenio et cum Balbino Pupienum imperatorem repperio usque adeo ut idem Pupienus cum Maximino apud Aquileiam pugnasse dicatur, cum memoratis historicis asserentibus ne Maximus quidem contra Maximinum pugnasse doceatur sed resedissee apud Rauen-
 17 tur idem esse Pupienus qui Maximus dicitur. quare etiam gratulatoriam epistolam subdidi, quae scripta est a consule sui temporis de Pupieno et Balbino, in qua laetatur redditam ab his post latrones improbos esse rem publicam 'Pu-
 pieno et Balbino Augustis Claudius Iulianus. cum primum Iouis Optimi Maximi et deorum immortalium senatusque iudicio et consensu humani generis suscepisse uos rem publicam a nefarii latronis scelere seruandam regendamque Ro-
 manis legibus, domini sanctissimi et inuictissimi Augusti,¹⁵ quamquam nondum ex diuinis litteris sed tamen ex senatus consulto, quod ad me uir clarissimus Celsus Aelianus collega transmiserat, conperissem, gratulatus sum urbi Romae, cuius ad salutem estis electi, gratulatus senatui, cui pro iudicio, quod in uos habuit, reddidistis pristinam digni-
 20 tatem, gratulatus Italiae, quam cum maxime ab hostium uastatione defenditis, gratulatus prouinciis, quas inexplebili auaritia tyrannorum laceratas ad spem salutis.... denique legionibus ipsis et auxiliis, quae ubique terrarum iam uultus uestros adorant, quod deposito dedecore pristino nunc²⁵ in uestro nomine dignam Romani principatus speciem receperunt. quocirca nulla uox *tam* fortis nulla oratio *tam* fe-

1 maximini B inuento C inuenio bp albino C 4 serentibus C
 asserentibus p 5 residisse rabennam B residisse apud rabennam P
 11 augustus claudium C 13 suscipe B rempi C 14 regendamque
 romania C reddendamque Romanis uulgo regendamque Romanis Salmas.
 16 modum pro nondum P 17 spē quod ad me nē C 19 cuius C
 cui Casaub. 21 cummaxima C cum maxime Casaub. cum maximi
 Salmas. hostibus C hostium Salmas. 22 quasi B 23 post salu-
 tis add. reduxistis uulgo 24 delegationibus B 27 quodcirca C tam
 post uox add. Grut. oratio quam felix B oratio felix P oratio tam
 felix Salmas.

lix nullum ingenium tam fecundum numquam fuerit, quod possit publicam felicitatem digne exprimere. quae quanta et cuius modi sint iam in ipso exordio principatus uestri cognoscere potuimus, qui leges Romanas aequitatemque abolitam et clementiam, quae iam nulla erat, et uitam et mores et libertatem et spem successionum atque heredum reduxistis. haec enumerare difficile est nedum proseguì consentanea dicendi dignitate. nam quod nobis uita per uos reddita est, quam dimissis passim per prouincias carnificibus sicilatus latro sic petiit, ut se ordini profiteretur iratum, quo modo dicam aut proseguar? praesertim cum mediocritas mea non modo publicam felicitatem sed ne peculiare quidem gaudium animi mei possit exprimere, cum eos Augustos et principes generis humani uideam, quorum antehac perpetuo cultu mores et modestiam meam tamquam ueteribus censoribus meis cuperem probatam ac . . . esse. confidam in priorum principum testimoniis uestris tamen ut grauioribus iudiciis gloriarer. di praestent praestabuntque hanc orbi Romano felicitatem. nam cum ad uos respicio nihil aliud optare possum, quam quod apud deos dicitur uictor Carthaginis precatus, ut scilicet in eo statu rem publicam seruaret, in quo tunc esset, quod nullus melior inueniretur. ita ego precor ut in eo statu uobis rem publicam seruent, in quo eam uos adhuc natantem collocarit. haec epistula 18 probat Pupienum eundem esse, qui plerisque Maximus dicitur. si quidem per haec tempora apud Graecos non facile Pupienus, apud Latinos non facile Maximus inueniatur,

3 eius C   9 cornificibus C   10 sicilatus C sicilatus *Salmas.*
 sic retit C sic petiit *Salmas.*   proficeretur B   16 probata et haec
 esse C etiam si uulgo ac . . . esse *Eyss.* uidetur perspectam uel simile
 aliquid excidissee   18 dii C   haec C   20 post aliud add. ni-
 hil P   eos B   24 epistola C   26 nomine paterno add. uulgo
 post dicitur

et ea, quae gesta sunt contra Maximinum, modo a Pupieno modo a Maximo acta dicantur.

2 *post* dicantur *uulgo additum* sed Fortunatiano credamus qui dicit Pupienum dictum nomine suo cognomine uero paterno Maximum, ut omnium stupore legentibus aboliti uideantur *subscriptum* MAXIMVS SIVE PUPIENVS ET BALBINVS IVLI CAPITOLINI EXPICIT (expl *B*) INCIPIT EIVSDEM VALERIANI DVO *in C*

IVLI CAPITOLINI VALERIANI DVO

Saporis rex regum † uel solus. si scirem posse aliquando Ro- 4
 manos penitus uinci, gauderem tibi de uictoria, quam prae-
 fers. sed quia uel fato uel uirtute gens illa plurimum pot-
 est, uide ne quod senem imperatorem cepisti et id quidem
 fraude male tibi cedat posterisque tuis. cogita quantas gen-
 tes Romani ex hostibus suas fecerint, a quibus nempe uicti
 sunt. audiuius certe quod Galli eos uicerint et ingentem
 illam ciuitatem incenderint. certe Romanis seruiunt. quid
 10 Afri? eos nonne uicerunt? certe seruiunt Romanis. de lon-
 gioribus exemplis et fortasse integrioribus nihil dico. Mi-
 thridates Ponticus totam Asiam tenuit. certe uictus est. certe
 Asia Romanorum est. si meum consilium requiris, utere
 occasione pacis et Valerianum suis redde. ego gratulor fe-
 15 licitati tuae, si tamen illa uti tu scias.' Belenus rex Cadu- 5
 siorum sic scripsit 'remissa mihi auxilia integra et inco-
 lumbia gratanter accepi sed captum Valerianum principem
 principum non satis gratulor. magis gratuler si redderetur.

1 Trebellii Pollionis Valerianus pater et filius uulgo. ordo capitulo-
 rum foede turbatus est in uulgata, in qua ex hisce, qualia in codicibus super-
 sunt fragmentis uitae Valeriani patris, interpolationibus integra uita effecta
 est. cf. Sabmas. 2 saporis C regi regum uel solo Sabmas. rex
 regum Belsolus uulgo. Belsolum nullum fuisse recte dicit Casaub. 3 prae-
 feres C 4 facto C 6 posteris C posterisque uulgo 7 mepe B
 •nepe P me sepe b saepe uulgo nempe Eyss. 10 non B 11 in-
 terioribus C ignotioribus uulgo integrioribus Eyss. miridates B
 mitridates Pb 14 occasione B 15 uelenus C Balerus uulgo
 17 et C

Romani enim grauiores tunc sunt, quando uincuntur. age igitur ut prudentem decet nec fortuna te inflamet, quae multos decepit. Valerianus et filium imperatorem habet et nepotem Caesarem. et quid? habet omnem orbem illum Romanum, qui contra te totus insurget. redde igitur Valeria-⁵ num et fac cum Romanis pacem nobis etiam ob gentes Ponticas profuturam.' Artabasdes rex Armeniorum talem ad Saporem epistolam misit 'in partem gloriae uenio sed uereor ne non tam uiceris quam bella seueris. Valerianum et filius repetit et nepos et duces Romani et omnis Gallia et omnis¹⁰ Africa et omnis Hispania et omnis Italia et omnes gentes quae sunt in Illyrico atque in oriente et in Ponto, quae cum Romanis consentiunt aut Romanorum sunt. unum ergo senem cepisti et omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti fortassis et nobis, qui auxilia misimus, qui uicini su-¹⁵ mus, qui semper uobis inter uos pugnantibus laboramus.'

7 Bactriani et Hiberi et Albani et Tauroscythae Saporis litteras non receperunt sed ad Romanos duces scripserunt auxilia pollicentes ad Valerianum de captiuitate liberandum. sed Valeriano apud Persas consenescente Odenatus Palmyrenus²⁰ collecto exercitu rem Romanam prope in pristinum statum reddidit. cepit regis thesauros. cepit etiam, quas thesauris cariores habent reges Parthici, concubinas. quare magis reformidans Romanos duces Sapor timore Ballistae atque Odenati in regnum suum ocius se recepit. atque hic interim²⁵ finis belli fuit Persici.

1 Haec sunt digna cognitu de Valeriano. cuius per annos septuaginta uita laudabilis in eam conscenderat gloriam, ut post omnes honores et magistratus insigniter gestos imperator fieret non ut solet tumultuario populi concursu, non³⁰

2 te om. B   4 ad C habet et uulgo   7 in Artabasdes t ex c corr. in B
 10 sed duces C   14 cepistis B cepisti* P   17 bactrani C   albi B
 tauroscythae B   20 consenescente P   odenatus C   21 prope om. B
 22 coepit B   23 chariores C   regis B   25 otius B   27 Valerianus
 imperator nobilis genere patre Valerio Censor antea et per dignitatum omnes
 gradus suis temporibus ad maximum in terris culmen ascendens add. uulgo

militum strepitu sed iure meritorum et quasi ex totius or-
 bis una sententia. denique si data esset omnibus potestas
 promendi arbitrii quem imperatorem uellent, alter non esset
 electus. et ut scias quanta uis in Valeriano meritorum fuit
 5 publicorum, ponam senatus consulta, quibus animaduertant
 omnes quid de illo semper amplissimus ordo iudicauerit.
 duobus Deciiis consulibus sexto kalendarum Nouembrium die
 cum ob imperatorias litteras in aede Castorum senatus ha-
 beretur ireturque per sententias singulorum cui deberet cen-
 10 sura deferri, nam id Decii posuerant in senatus amplissimi
 potestate, ubi primum praetor edixit 'quid uobis uidetur
 patres conscripti de censore deligendo?' atque eum, qui erat
 princeps tunc senatus, sententiam rogasset absente Valeriano,
 nam ille in procinctu cum Decio tunc agebat, omnes una
 15 uoce dixerunt interrupto more dicendae sententiae 'Valeriani
 uita censura est. ille de omnibus iudicet qui est omnibus
 melior. ille de senatu iudicet qui nullum habet crimen.
 ille de uita nostra sententiam ferat cui nihil potest obici.
 Valerianus a prima pueritia fuit censor. Valerianus in tota
 20 uita sua fuit censor. prudens senator. modestus senator. gra-
 uis senator. amicus bonorum. inimicus tyrannorum. hostis
 criminum. hostis uitiorum. hunc censorem omnes accipimus.
 hunc imitari omnes uolumus. primus genere. nobilis san-
 guine. emendatus uita. doctrina clarus. moribus singularis.
 25 exemplum antiquitatis.' quae cum essent saepius dicta, ad-
 diderunt 'omnes' atque ita discessum est. hoc senatus con-
 sultum ubi Decius accepit, omnes aulicos conuocauit ipsum
 etiam Valerianum praecepit rogari atque in conuentu summo-
 rum uirorum recitato senatus consulto 'felicem te' inquit
 30 'Valerianum totius senatus sententia immo animis atque
 pectoribus totius orbis humani. suscipe censuram, quam tibi

4 fuerit *uulgo*   6 qui *B*   7 Kāl. *C*   nōu. *B*   8 castrorum *C*
 12 delegendo *C*   14 iam *C*   23 hunc ex huic *corr. in B*   25 exem-
 plo *C* exemplum *uulgo*   25 ad id ierunt nescio quis *Casaubono com-*
memoratus   28 praecipit *B*   conuentus *B* *erasa s in P*   29 tato *C*
 recitato *uulgo*

detulit Romana res publica. quam solus mereris iudicaturus de moribus omnium, iudicaturus de moribus nostris. tu aestimabis qui manere in curia debeant. tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges. tu censibus modum pones. tu uectigalia firmabis, diuitem rem publicam recensebis. tibi legum scribendarum auctoritas dabitur. tibi de ordinibus militum iudicandum est. tu arma respicies. tu de nostro Palatio tu de iudiciis tu de praefectis eminentissimis iudicabis. excepto denique praefecto urbis Romae exceptis consulis ordinariis et sacrorum rege ac maxima uirgine Vestalium, si tamen incorrupta permanebit, de omnibus sententias feres. laborabunt autem etiam illi ut tibi placeant, de quibus non potes iudicare.' haec Decius. sed Valeriano sententia huius modi fuit 'ne quaeso sanctissime imperator, ad hanc me necessitatem alliges, ut ego iudicem de populo de militibus de senatu de omni penitus orbe iudiciis et tribunis ac ducibus. haec sunt, *propter* quae Augustum nomen tenetis. apud uos censura desedit. non potest hoc implere priuatus. ueniam igitur eius honoris peto, cui uita inpar est, inpar est confidentia, cui tempora sic repugnant, ut censuram hominum natura non quaerat.' poteram multa alia et senatus consulta et iudicia principum de Valeriano proferre nisi et uobis pleraque nota essent, ut puderet altius uirum extollere, qui fatali quadam necessitate superatus est.

2 tua *B* 5 diuides statu res publicas recensebis *C* (statum *p*)
 diuides! tu res publicas recensebis *Peterus* diuitem *R. P.* recensebis *Eys.*
 statum *ex antecedenti uersiculo repetitum esse iam intellexerat Salmas.*
 12 laborabant *C* laborabunt *p* 17 propter *add. uulgo* 19 uita
 inpar est confidentia *B* 22 senatus consulte iudicia *C* se *P*
 seu *B* de *uulgo* 23 plerique *C* pleraque *Casaub. ex regio* 24 *uulgo*
additum uictus est enim a Sapore rege Persarum, dum ductu cuiusdam sui ducis, cui summam omnium bellicarum rerum agendarum commiserat, seu fraude, seu aduersa fortuna, in ea esset loca deductus, ubi nec uigor, nec disciplina militaris, quin caperetur, quidquam ualere potuit. captus igitur, in ditionem Saporis peruenit: quem cum, gloriosae uictoriae successu, minus honorifice quam deceret, superbo et elato animo detineret, atque cum Romanorum rege, ut uili et abiecto mancipio lo-

Nunc ad Valerianum minorem reuertar. Valerianus iunior alia quam Gallienus matre genitus forma conspicuus uerecundia probabilis eruditione pro aetate clarus moribus periucundus atque a fratrīs dissolutione seiunctus a patre absente Caesar est appellatus, a fratre ut Caelestinus dicit Augustus. nihil habet praedicabile in uita nisi quod est nobiliter natus educatus optime et miserabiliter interemptus. et quoniam scio errare ple-rosque, qui Valeriani imperatoris titulum in sepulchro legentes illius Valeriani redditum putant corpus, qui a Persis est captus, ne ullus error obrepat, mittendum in litteras censui hunc Valerianum circa Mediolanium sepultum addito titulo Claudii iussu 'Valerianus imperator.' non puto plus aliquid uel de maiore Valeriano, uel de iuniore requirendum. et quoniam uereor, ne modum uoluminis transeam, si Gallienum Valeriani filium, de quo iam multus nobis fuit *sermo*, uel Saloninum filium *etiam* Gallieni, qui et Gallienus est dictus *huic* libro adiungam, ad aliud uolumen transeam. semper enim me uobis dedidi et famae, cui negare nihil possumus.

queretur, litteras ab amicis regibus, qui et ei contra Valerianum fauerant, plerasque missas accepit, quarum seriem Julius refert 1 Valerianus iunior *inscriptum uulgo* 3 eruditione *P* 8 titulo *C* titulum *uulgo* 9 persis *B* a persis *Pb* 11 Mediolanium *saepius antiquissimi itinerarii Antoniniani codd. exhibent* 15 *quae litteris inclinatis scripta sunt indicant codicum P et B lacunas coniectura (in hoc capitulo a p) expletas. praeterea sciendum est quot puncta posuerim totidem fere litterularum spatium uacare multa . . . . . nobis fuit se . . . . . salonium fi . . . . . gallieni quie . . . . . lienus est dic . . . . . libro adiunc . . . . . ad aliud C*

GALLIENI DVO

1 Capto Valeriano, enim uero unde incipienda est Gallieni uita nisi ab eo praecipue malo, quo eius uita depressa est? nutante re publica, cum Odenatus iam orientis cepisset imperium et Gallienus conperta patris captiuitate gauderet, uagabantur exercitus *murmurabant* duces, erat *ingens omnibus* maeror, *quod* imperator Romanus in Perside *seruilit* tenebatur. *uehementior* omnium *dein ira exarsit* quod Gallienus *natura mollior ut* pater factus sic *ipse* moribus rem publicam perdiderat. Gallieno igitur et Volusiano consulibus Macrianus¹⁰ et Ballista in unum coeunt exercitus reliquias conuocant et cum Romanum in oriente nutaret imperium, quem facerent imperatorem requirunt Gallieno tam neglegenter se agente, ut eius ne mentio quidem apud exercitum fieret. placuit denique ut Macrianum cum filiis suis imperatores dicerent ac¹⁵ rem publicam *defendendam* capesserent. sic igitur *delatum*

1 *inscriptum* INCIPIT EIVSDEM GALLIENI DVO in C ad constantinum augustum *add. p in marg.* Trebelli Pollionis Gallieni duo *uulgo* 5 et *om. B* uocabantur C 6 *mus (mu P murmurabant p).....*
..... duceserat ..... meror ..... imperator .....
..... romani persida (in persida P) ..... serteretur C (sertere-
tur om. P seruilit tenebatur p) 7 post serteretur haec sunt in C
uulgo omisa ..... ior omnium ..... quod gallienus na
..... pater factus sic ..... moribus rep ..... perdi-
derat quae explere conatus est Eyss. 14 denique cum pluries eius rei
causa conuenissent add. uulgo post fieret 16 de ..... capesse-
rent ..... sit igitur ..... imperium C (delatum est
add. p)

est imperium Macriano. causae Macriano imperandi cum filiis
 hae fuerunt. primum quod nemo eo tempore sapientior du-
 cum habebatur, nemo ad res gerendas aptior. deinde ditissi-
 mus et qui priuatis posset fortunis publica explere dispen-
 dia. huc accedebat quod liberi eius fortissimi iuuenes tota
 mente in bellum ruebant, ut essent legionibus exemplo ad
 omnia *militaria*. ergo *Macrianus* undique *auxilia* petit oc-
 cupatis a se partibus, quae posuerat ita ut *firmaret* imperium.
 deinde bellum ita instruxit, ut par esset omnibus, quae con-
 tra eum poterant cogitari. idem *Macrianus* *Pisonem* unum
 ex [nobilibus] principibus senatus ad Achaïam destinauit ob
 hoc, ut *Valentem*, qui illic proconsulari imperio rem publi-
 cam gubernabat, opprimeret. sed *Valens* comperto quod *Piso*
 contra se ueniret sumpsit imperium. *Piso* igitur in Thessa-
 liam se recepit. ubi missis a *Valente* militibus quam plu-
 rimis interfectus est ipse quoque imperator appellatus cog-
 nomento Thessalatis. sed *Macrianus* retento in oriente uno
 ex filiis pacatis tamen rebus Asiam primum uenit, Illyricum
 petit. in Illyrico cum *Aureoli* imperatoris, qui contra *Gallie-*
num imperium sumpserat, duce *Domitiano* nomine manum
 conseruit unum ex filiis secum habens et tringinta milia
 militum ducens. sed uictus est *Macrianus* cum filio *Macriano*
 nomine deditusque omnis exercitus *Aureolo* imperatori.

Turbata interim re publica totoque penitus orbe terra-
 rum ubi *Odenatus* comperit *Macrianum* cum filio interemp-

1 imperium ..... macrino ..... causae macri
 ..... imperandi C   macrino C   2 haec C   sapienter C
 3 regendas B   7 omnia ..... ari ergo ma .....
 .... undique ..... petit occupa ..... partibus quas C (quae
Eyss.)   post quas ..... posuerat ita ..... impe-
 rium ..... bellum ... instuxit ..... esset omni
 ..... quae contra C quae explere studuit *Eyss.* ut par esset omnibus
Sabnas. ut posset late sibi delatum defendere et tueri imperium, bellum
 sic instruxit atque copias sic parauit, ut esset omnium circumspectus
 quae contra *uulgo*   11 nobilibus a principibus C nobilibus *del. Eyss.*
 ab B   15 cum C quam *Eyss.*   17 haec C sed *uulgo*   18 tam C
 20 *domiciano* C   *22 uinctus B   24 toto C

tum regnare Aureolum Gallienum remissius rem gerere, festinauit ad alterum filium Macriani cum exercitu, si hoc daret fortuna capiendum. sed hi, qui erant cum filio Macriani Quieto nomine consentientes Odenato auctore praefecto Macriani Balista iuuenem occiderunt missoque per murum corpore⁵ Odenato se omnes statim dederunt. totius prope igitur orientis factus est Odenatus imperator, cum Illyricum tene-
ret Aureolus Romam Gallienus. idem Balista multos Emis-
senos, ad quos confugerant Macriani milites cum Quieto et the-
saurorum custodem interfecit, ita ut ciuitas paene deleretur.¹⁰
Odenatus inter haec, quasi Galliendi partes ageret, cuncta ei-
dem nuntiarum ex ueritate faciebat. sed Gallienus cognito
quod Macrianus cum suis liberis esset occisus, quasi securus
rerum ac patre iam recepto libidini et uoluptati se dedit.
ludos circenses ludosque scaenicos ludos gymnicos ludiarum¹⁵
etiam uenationem et ludos gladiatorios dedit populumque quasi
uictorialibus diebus ad festiuitatem ac plausum uocauit. et
cum plerique patris eius captiuitatem maererent, ille specie
doloris, quod pater eius uirtutis studio²⁰ deceptus uideretur,
supra modum laetatus est. constabat autem censuram pa-
rentis eum ferre non potuisse uotiumque illi fuisse, quod
inminentem ceruicibus suis grauitatem patriam non haberet.
4 Per idem tempus Aemilianus apud Aegyptum sumpsit
imperium occupatisque horreis multa oppida malo famis pres-
sit. sed hunc dux Galliendi Theodotus conflictu habito cepit²⁵
atque imperatori uiuum transmisit. Aegyptus autem data est

1 ingerere C rem gerere Salmas. 2 exercitus hoc C exercitu si
hoc Salmas. 4 consentientis B 6 affatim C statim Eyss. 8 id est B
9 confugerent C confugerant uulgo 14 libidinis B 15 senicos P
16 gladiatorias B 18 mererent C 19 decoris C doloris Eyss.
21 uotuum B 24 occupatis P 26 inter imperatori et uiuum (uiuium B)
spatium 37 fere litt. in C eadem spatia inter haec intersunt uocabula
aegypt. . data est . . a . . strangu . . milites . . uitum est . . ribus cum gal-
lienus C in quibus emiliano p. ad strangu add. thebitinos p. totus locus
uulgo ita explebatur Aegyptus enim data Aemiliano per Transthebanos
milites, cum Gallienus. quae in textu posita sunt partim trig. tyr. 22 recor-
datus scripsit Eyss. (strangulatus Obrechtus)

Theodoto *Aemiliano strangulato in carcere. itaque cum milites ubique rebellarent traditum est imperium ducibus tribus cum Gallienus in luxuria et improbitate persisteret. cumque ludibriis et helluationi uacaret neque aliter rem publicam gereret quam cum pueri fingunt per ludibria potestates, Galli, quibus insitum est leues ac degenerantes a uirtute Romana et luxoriosos principes ferre non posse, Postumum ad imperium uocarunt exercitibus [qui] consentientibus, qui occupatum imperatorem libidinibus querebantur. contra hunc ipse Gallienus exercitum duxit cumque urbem, in qua erat Postumus, obsidere coepisset acriter eam defendentibus Gallis Gallienus muros circumiens sagitta ictus est. nam per annos septem Postumus imperauit et Gallias ab omnibus circumfluentibus barbaris ualidissime uindicauit. his coactus malis Gallienus pacem cum Aureolo facit oppugnandi Postumi studio longoque bello tracto per diuersas obsidiones ac proelia rem modo feliciter modo infeliciter gerit. accesserat praeterea his malis, quod Scythae Bithyniam inuaserant, ciuitatesque deleuerant. denique Astacum, quae Nicomedia postea dicta est, incensam grauiter uastauerunt. denique quasi coniuratione totius mundi concussis orbis partibus etiam in Siciliam quasi quoddam seruile bellum extitit latronibus euagantibus, qui uix oppressi sunt.*

Et haec omnia Gallieni contemptu fiebant. Neque enim quicquam est ad audaciam malis ad spem bonorum bonis

6 esse add. uulgo post est deleuit Salmas. seueritate Romana sed et Hudemannus Philologi VIII p. 190. at 'leues et degenerantes' ad 'principes' pertinet 8 qui C del. Eyss. que uulgo quo occupatum C 9 sentiebant post libidinibus add. uulgo q; rebatur B quaerebatur P querebaturque uulgo contra hunc .. exercitum .. que urbem .. postumus .. recoepisset .. dentibus gallis gallienus C lacunas tricenarum fere litt. expleui Salmasium secutus. p ita explet contra hunc Theodorus exercitum duxit cumque urbem in qua inerat Postumus obsidere coepisset decernentibus Gallis Gallienus et ita fere uulgo 14 coactis B 15 aureoliolo B aureliolo P 18 magis C malis uulgo sythae bityniam C 19 contum C Astacum uulgo 20 dictus B incensuram B et erasis ur litteris P 25 audiciam B

promptius quam cum *uel* malus timetur *uel* dissolutus contemnitur imperator. Gallieno et Faustiniانو consulibus inter tot bellicas clades etiam terrae motus grauissimus fuit et tenebrae per multos *dies*. auditum praeterea tonitruum terra mugiente non Ioue tonante. quo motu ipsae multae fabricae deuoratae sunt cum habitatoribus multi terrore emortui. quod quidem malum tristius in Asiae urbibus fuit. mota est et Roma. mota Libya. hiatus terrae plurimis in locis fuerunt, cum aqua salsa in fossis appareret. maria etiam multas urbes occuparunt. pax igitur deum quaesita inspectis Sibyllae libris factumque Ioui Salutari ut praeceptum fuerat sacrificium. nam et pestilentia tanta extiterat uel Romae uel in Achaicis urbibus, ut uno die quinque milia hominum pari morbo perirent. saeuiente fortuna cum hinc terrae motus inde hiatus soli ex diuersis partibus pestilentia orbem Romanum uastaret capto Valeriano Gallis parte maxima oppressis cum bellum Odenatus inferret, cum Aureolus perurgeret *Illyricum*, cum Aemilianus Aegyptum occupasset, Gothi *sive Scythae* quod nomen, ut dictum est superius, Gothis inditum est occupatis Thraciis Macedoniam uastauerunt Thessalonicam obsederunt neque usquam spes mediocriter salutis ostentata est. quae omnia contemptu ut saepius diximus Gallieni fiebant hominis luxuriosissimi et si esset securus ad omne dedecus paratissimi. pugnatum est in Achaia Marciano duce contra eosdem Gothos. unde uicti per Achaeos recesserunt. Scythae autem hoc est pars Gothorum Asiam uastabant etiam templum Lunae Ephesiae dispoliatum et incensum est.

1 uel *add. uulgo* 4 dies *add. uulgo* 6 mortui *P* 8 et *add. P*
 Lybia *B* 11 factoque *C* 15 romanam *B* 17 *post* perurgeret
lacuna 8 *ferè litt. in C* quae expleta *Illyricum uulgo* 18 occupasset go-
 thori ..... a quo dictum est superius gothis inditum est occupa-
 tis traciis *C* Gothi et Clodius de quo dictum est superius occupatis Thra-
 ciis *uulgo. expleui sententiam indicante Salmasio* 21 quies mediocriter
 salutem ostentare est *C* quies mediocriter salutem ostentare uisa est *uulgo*
 spes mediocriter salutis ostentata est *Salmas.* 24 achia *C* mariano *C*
 Marciano *Salmas.* Macriano *uulgo.*

cuius opes fama satis notae *in* populos. pudet prodere inter
 haec tempora, cum ista gererentur, quae saepe Gallienus
 malo generis humani quasi per iocum dixerit. nam cum ei
 nuntiatum esset Aegyptum descivisse dixisse fertur 'quid
 5 sine lino Aegyptio esse non possumus?' cum autem vastatam
 Asiam et elementorum concussionibus et Scytharum incur-
 sionibus comperisset 'quid' inquit 'sine aphronitris esse non
 possum?' perdita Gallia risisse ac dixisse perhibetur 'non
sine Atrabaticis sagis tuta res publica est?' sic denique de
 10 omnibus partibus mundi, cum eas amitteret quasi detrimen-
 tis uilium ministeriorum uideretur affici iocabatur. ac ne-
 quid mali deesset Gallieni temporibus, Byzantium ciuitas
 clara navalibus bellis claustrum Ponticum per eiusdem Gal-
 lienii milites ita omnis vastata est ut prorsus nemo superes-
 15 set. denique nulla uetus familia apud Byzantios inuenitur
 nisi si aliquis peregrinatione uel militia occupatus euasit,
 qui antiquitatem generis nobilitatemque repraesentet.

Contra Postumum igitur Gallienus cum Aureolo et Clau- 7
 dio duce, qui postea imperium optinuit, principe generis
 20 Constantii Caesaris nostri bellum iniit et cum multis auxiliis
 Postumus iuuaretur Celticis atque Francicis, in bellum cum
 Victorino processit, cum quo imperium participauerat. uic-
 trix Gallieni pars fuit pluribus proeliis euentum ratione
 diuersis. erat in Gallieno subitae uirtutis audacia. nam
 25 aliquando iniuriis grauiter mouebatur. denique ad uindic-
 tam Byzantium processit et cum non putaret recipi se posse
 muris, receptus alia die omnes milites inermes armatorum
 corona circumdatos interemit fracto foedere, quod promise-
 rat. per eadem tempora etiam Scythae in Asia Romanorum

1 ope *B* nota *C* notae *uulgo* in *add. uulgo* perdere *C* prodere
Gruterus 6 concurrisionibus *B* concursionibus *P* concussionibus *Casaub.*
ex nescio quo codice 7 afronitris *P* afonitris *B* afronitris *b* 8 re-
 sisse *B* 9 sine *add. uulgo* 10 mitteret *C* amitteret *Grut.* 11 iocae-
 batur *C* 12 bizantium *C* 19 principem *C* 20 constanti *C* Con-
 stantini *uulgo* Constantii *Casaub.* incitet *C* iniit et *Grut.* 22 uictis *B*
 24 decursis *C* diuersis *Eyss.* enim ante in *add. p* 28 facto *C* fracto *uulgo*

ducum uirtute ac ductu uastati ad propria recesserunt. interfectis sane militibus apud Byzantium Gallienus quasi magnum aliquid gessisset Romam cursu rapido conuolauit conuocatisque patribus decennia celebrauit nouo genere ludorum noua specie pomparum exquisito genere uoluptatum. 5

- 8 Iam primum inter togatos patres et equestrem ordinem albatos milites et omni populo praeunte seruis etiam prope omnium et mulieribus cum cereis facibus et lampadis praecedentibus Capitolium petit. processerunt etiam altrinsecus centeni albi boues cornuis auro iugatis et dorsualibus sericis discoloribus praefulgentes, agnae candentes ab utraque parte ducentae praecesserunt et decem elephantum, qui tunc erant Romae, mille ducenti gladiatores pompabiliter ornati cum auratis uestibus matronarum, mansuetae ferae diuersi generis ducentae ornatu quam maximo affectae, carpenta cum 15 mimis et omni genere histrionum, pugiles flacculis non ueritate pugillantes. Cyclopea etiam luserunt omnes apinarii, ita ut miranda quaedam et stupenda monstrarent. omnes uiae ludis strepituque et plausibus personabant. ipse medius cum picta toga et tunica palmata inter patres, ut diximus omnibus sacerdotibus praetextatis Capitolium petit. hastae auratae altrinsecus quingenae, uexilla centena. praeter ea, quae collegiorum erant, dracones et signa templorum omniumque legionum ibant. ibant praeterea gentes simulatae, ut Gothi Sarmatae Franci Persae, ita ut non minus quam ducenti 25 9 bis singulis ducerentur. hac pompa homo ineptus eludere se credidit populum Romanum. sed ut sunt Romanorum facetiae alius Postumo fauebat alius Regiliano, alius Aureolo aut Aemiliano alius Saturnino. nam et ipse iam imperare dicebatur. inter haec ingens querella de patre, quem inul- 30

6 rogatos *C* 8 lampadibus *uulgo* 9 altrimsecus *C* 10 cornibus *uulgo* 11 acne *B* 12 elephantum *C* 16 pugilles *C* flacculis defendebat *Salmas.* sacculis *uulgo* 17 apenarii *C* apinarii *Salmas.* 18 monstraret *C* 19 ludis *om. B add. b* 25 ducenti *uulgo* 28 fouebat *C* fauebat *p*

tum filius liquerat et quem externi utcumque uindicauerant. nec tamen Gallienus ad talia mouebatur obstupefacto uoluptatibus corde, sed ab his, qui circum eum erant, requirebat 'ecquid habemus in prandio? ecquae uoluptates paratae sunt?' et 'qualis cras erit cena qualesque circenses?' sic confecto itinere celebratisque hecatombis ad domum regiam redit conuiuisque et epulis decursis alios dies uoluptatibus publicis deputabat. praetereundum non est haut ignobile facetiarum genus. nam cum grex Persarum quasi captiuo-
 10 rum per pompam, rem ridiculam, duceretur, quidam scurrae miscuerunt se Persis diligentissime scrutantes omnia atque unius cuiusque uultum mira inhiatione mirantes. a quibus cum quaereretur quidnam agerent illa sollerti, illia responderunt 'patrem principis quaerimus.' quod cum ad Gallie-
 15 num peruenisset, non pudore non maerore non pietate commotus est scurrasque iussit uiuos exuri. quod populus factum tristius quam quisquam aestimat tulit, milites uero ita doluerunt, ut non multo post uicem redderent.

Gallieno et Saturnino consulibus Odenatus rex Palmy-
 20 renorum optinuit totius orientis imperium idcirco praecipue, quod se fortibus factis dignum tantae maiestatis infulis declarauit Gallieno aut nullas aut luxuriosas aut ineptas et ridiculas res agente. denique statim bellum Persis in uindictam Valeriani, quam eius filius neglegebat, indixit. Nisi-
 25 bin et Carras statim occupat tradentibus sese Nisibenis atque Carrenis et increpantibus Gallienum. nec defuit tamen reuerentia Odenati circa Gallienum. nam captos satrapas insultandi prope gratia et ostentandi sui ad eum misit. qui cum Romam deducti essent, uincente Odenato triumphauit
 30 Gallienus nulla mentione patris facta. quem nec inter deos quidem nisi coactus rettulit, cum mortuum audisset, sed adhuc uiuentem. nam de illius morte falso compererat. Ode-

1 aeterni *B* externi *P* externi *p*   6 ecatonbiis *C*   7 rediit *P*
 depulsis *C* decursis *Eyss.*   9 rex *C* grex *Casaub.*   13 ageret *P*
 solertia *B*   25 charras *C*   nisibinis *C*   26 charrenis *C*

natus autem ad Ctesiphontem Parthorum multitudinem ob-
sedit uastatisque circum omnibus locis innumeros homines
interemit. sed cum satrapae omnes ex omnibus regionibus
illuc defensionis communis gratia conuolassent, fuerunt longa
et uaria proelia longior tamen Romana uictoria. et cum ni-
hil aliud ageret nisi ut Valerianum Odenatus liberaret, in-
stabat cottidie. at locorum difficultatibus in alieno solo im-
perator optimus laborabat.

- 11 Dum haec apud Persas geruntur, Scythae in Cappado-
ciam peruaserunt. illic captis ciuitatibus bello etiam uario
diu acto se ad Bithyniam contulerunt. quare milites iterum
de nouo imperatore faciendo cogitarunt. quos omnes Gallie-
nus more suo cum placare atque in gratiam suam reducere
non posset, occidit. cum tamen sibi milites dignum princi-
pem quaerent, Gallienus apud Athenas archon erat id est
summus magistratus uanitate illa, qua et ciuis adscribi de-
siderabat et sacris omnibus interesse, quod neque Hadrianus
nisi in summa felicitate neque Antoninus nisi in adulta fe-
cerat pace, cum tanto studio Graecarum docti fuerint lite-
rarum, ut raro aliquibus doctissimis magnorum arbitrio cesse-
rint uirorum. areopagitarum praeterea cupiebat ingeri nu-
mero contempta prope Romana re publica. fuit enim Gal-
lienus, quod negari non potest, oratione poemate atque om-
nibus artibus clarus. huius illud est epithalamium, quod
inter centum poetas praecipuum fuit. nam cum fratrum suo-
rum filios iungeret et omnes poetae Graeci Latinique epi-
thalamia dixissent idque per dies plurimos, ille cum manus
sponsorum teneret, ut quidam dicunt exceptus ita dixisse
fertur

1 tesiphontem B tesifontem P 7 estidie B ac C at Casaub.
colorum P locorum p 11 actos C (deleta s in B) acies uulgo acto se
Salmas. contulerint B 18 nisi add. Salmas. 19 sint C fue-
rint uulgo 20 cesserit P cesserint Bp 22 Romana add. Salmas.
23 ratione C oratione p 24 epistulam iono B epistolamiono P
25 fractum C fratrum p 29 sceptorum C saepius uel septus uulgo excep-
tus Salmas.

ite agite o pueri pariter sudate medullis
 omnibus inter uos. non murmura uestra columbae
 brachia non hederæ non uincant oscula conchae.

longum est eius uersus orationesque conectere, quibus suo
 5 tempore tam inter poetas quam inter rhetores emicuit. sed
 aliud in imperatore quaeritur aliud in oratore uel poeta fla-
 gitatur. laudatur sane eius optimum factum. nam consulta 12
 Valeriani fratris sui et Lucilli propinqui ubi comperit ab
 Odenato Persas uastatos, redactam Nisibin et Carras in po-
 10 testatem Romanam, omnem Mesopotamiam nostram, denique
 Ctesiphontem esse peruentum, fugisse regem, captos satrapas,
 plurimos Persarum occisos, Odenatum participato imperio
 Augustum uocauit eiusque monetam, qua Persas captos tra-
 heret, cudi iussit. quod et senatus et urbs et omnis aetas
 15 gratanter accepit. fuit praeterea idem ingeniosissimus. cuius
 ostendentia acuminis scilicet pauca libet ponere. nam cum
 taurum ingentem in harenam misisset exissetque ad eum
 ferendum uenator neque productum decies potuisset occi-
 dere, coronam uenatori misit mussantibusque cunctis quid
 20 rei esset quod homo ineptissimus coronaretur, ille per curio-
 nem dici iussit 'taurum totiens non ferire difficile est.' idem
 cum quidam gemmas uitreas pro ueris uendidisset eius uxori
 atque illa re prodita uindicari uellet, subripi quasi ad leo-

1 ait C agite in catalectis Scaligeri et apud Binetum (uid. Burmanni
 anthol. I p. 684). idem carmen similiter interpolatum legitur in cod. Monac.
 Latino n. 72 de quo uid. Thomas in relat. de consess. academ. Monac. 1863
 II, I. p. 41 o iuuenes et desudate apud Binetum 3 duobus uersi-
 culis auctius apud Binetum ludite sed uigiles nolite extinguere lychnos
 omnia nocte uident, nil cras meminere lucernae 4 connectere b
 5 in poetas C rethores C 9 nitibin C nisibin bp charras B
 11 sifontem C tesifontem p 14 cuius C cudi p 15 accerit C
 acceperit b accepit p 16 ostendentia cum in his scilicet C ostenden-
 tia acumen uulgo ostendentia acuminis, scilicet, Salmas. 17 missis-
 set B 18 uenator uulgo uector C quod defendebat Salmas. perduc-
 tum C productum Casaub. 19 mus sanctibusque B mussantibusque
 20 ueras pro uitreis C nitreas pro ueris uulgo
 23 surrigi Casaub.

nem uenditorem iussit, deinde e cauea caponem emitti mirantibusque cunctis rem tam ridiculam per curionem dici iussit 'inposturam fecit et passus est.' deinde negotiatorem dimisit. occupato tamen Odenato bello Persico Gallieno rebus ineptissimis ut solebat incubante Scythae nauibus factis Heracleam peruenerunt atque inde cum praeda in solum proprium reuerterunt, quamuis multi naufragio perierint *multi* nauali bello superati sint.

- 13 Per idem tempus Odenatus insidiis consobrini sui interemptus est cum filio Herode, quem et ipsum imperatorem¹⁰ appellauerat. tum Zenobia uxor eius quod paruuli essent filii eius qui supererant Herennianus et Timolaus, ipsa suscepit imperium diuque rexit non muliebriter neque more femineo. sed non solum Gallieno [quoque uirgo] melius potuisset imperare uerum etiam multis imperatoribus fortius¹⁵ atque solertius. Gallienus sane ubi ei nuntiatum Odenatum interemptum bellum Persis ad seram nimis uindictam patris parauit collectisque per Heraclianum ducem militibus sollertis principis rem gerebat. qui tamen Heraclianus cum contra Persas profectus esset, a Palmyrenis uictus omnes, quos²⁰ parauerat, milites, perdidit Zenobia Palmyrenis et orientalibus plerisque uiriliter imperante. inter haec Scythae per Euxinum nauigantes Histrum ingressi multa grauia in solo Romano fecerunt. quibus compertis Gallienus Cleodamum et Athenaeum Byzantios instaurandis urbibus muniendisque²⁵ praefecit pugnatumque est circa Pontum et a Byzantiis ducibus uicti sunt barbari. Veneriano item duce nauali bello Gothi exsuperati sunt, cum ipse Venerianus militari perit

6 heradeam *B*   7 multi ante nauali *add. Salmas.*   11 cum *C*
tum *uulgo*   12 therennianus *C*   timelaus *B et ante corr. P*
13 nulliebriter *corr. in muliebriter C*   14 quoque uirgo *del. Eyss.*
haec uirago *Casaub.*   16 gallienos *C*   17 patri *P* patris *p* pa-
tres *B*   18 heradianum *B*   19 heradianus *B*   20 omnesque *C*
omnes quos *p*   23 eupinum *B*   24 cumpertis *C*   cleodanum *C*
28 gothesperati *B* gothesuperati *b* gothisperati *P* gothisuperati *p* mili-
taris *C*   periit *b*

morte. atque inde Cyzicum et Asiam deinceps Achaiam omnem uastauerunt et ab Atheniensibus duce Dexippo scriptore horum temporum uicti sunt. unde pulsus per Epirum Macedoniam Boeotiam peruagati sunt. Gallienus interea uix ex-
 6 citatus publicis malis Gothis uagantibus per Illyricum occurrit et fortiter plurimos interemit. quo comperto Scythae facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. omnes inde Scythas Marcianus uaria bellorum fortuna . . .
 . . . . . quae omnes Scythas ad rebellionem
 10 excitarunt.

Et haec quidem Heracliani ducis erga rem publicam 14 deuotio fuit. uerum cum Gallieni tantam improbitatem ferre non possent, consilium inierunt Marcianus et Heraclianus, ut alter eorum imperium caperet. . . . . et Claudius qui-
 15 dem, ut suo dicemus loco, uir omnium optimus, electus est, qui consilio non adfuerat, eaque apud cunctos reuerentia, ut iuste dignus uideretur imperio, quem ad modum postea comprobatum est. is enim est Claudius, a quo Constantius uigilissimus Caesar originem ducit. fuit isdem socius in
 20 appetendo imperio quidam Ceronius siue Cecropius, dux Dalmatarum, qui eos et urbanissime et prudentissime adiunxit. sed cum imperium capere uiuo Gallieno non possent, huius modi eum insidiis adpetendum esse duxerunt, ut labem improbissimam malis fessa re publica a gubernaculis humani
 25 generis dimouerent, ne diutius theatro et circo addicta res publica per uoluptatum deperiret inlecebras. insidiarum genus fuit tale. Gallienus ab Aureolo, qui principatum inuaserat, dissidebat sperans cottidie grauem et intolerabilem tumultuarii imperatoris aduentum. hoc scientes Marcianus
 30 et Cecropius subito Gallieno iusserant nuntiari Aureolum iam

3 achenoniam boetiam *C* Athamaniam *Grut.* Acarnaniam *uulgo*
 Machedoniam *Salmas.* 6 fortuito *C* fortiter *Eyss.* 8 post fortuna *add.*
 agitauit *b* laeunam indicauit *Salmas.* 14 post caperet *desse aliquid suspica-*
batur Casaub. et Claudius *rubramento scriptum in C* 18 comprobatum *P*
 a quo *add. p* constantinus *C* constantius *Casaub.* 20 dalmatarum *C*
 24 humano *B* 25 re publica *C* res publica *Gruterus*

uenire. ille igitur militibus cogitatis quasi certum processit ad proelium atque ita missis percussoribus interemptus est. et quidem Cecropii Dalmatarum ducis *gladio* Gallienus dicitur esse percussus, ut quidam fuerunt, circa Mediolanium. ubi continuo et frater eius Valerianus est interemptus, quem multi Augustum multi Caesarem multi neutrum fuisse dicunt. quod ueri simile non est. si quidem capto iam Valeriano scriptum inuenimus in fastis 'Valeriano imperatore consule'. quis igitur alius potuit esse Valerianus nisi Gallieni frater? constat de genere. non satis tamen ¹⁰ constat de dignitate uel ut coeperunt alii loqui de maiestate.

15 Occiso igitur Gallieno seditio ingens militum fuit spe praedae ac publicae uastationis, cum imperatorem sibi utilem necessarium fortem efficacem ad inuidiam faciendam ¹⁵ dicerent raptum. quare consilium principum fuit, ut milites eius quo solent placari genere sedarentur. promissis itaque per Marcianum aureis uicenis et acceptis, nam praesto erat thesaurorum copia, Gallienum tyrannum militari iudicio in fastos publicos rettulerunt. sic militibus ²⁰ sedatis Claudius uir sanctus ac iure uenerabilis et bonis omnibus carus amicus patriae amicus legibus acceptus senatui populo bene cognitus accepit imperium.

16 Haec uita Gallieni fuit breuiter a me litteris intimata, qui natus abdomini et uoluptatibus dies ac noctes uino et stupris perdidit, orbem terrarum *per* triginta prope tyrannos uastari fecit, ita ut etiam mulieres illo melius imperarent. ac ne eius praetereatur miseranda solertia, ueris tempore cubicula de rosis fecit. de pomis castella composuit. uuas ²⁵ triennio seruauit. hieme summa melonēs exhibuit. mustum quem ad modum tota anno haberetur docuit. ficos uirides et poma ex arboribus recentia semper alienis mensibus prae-

1 cogitatis *B* congregatis *uulgo* 3 gladio *add. uulgo* 7 quem *C*
 quod *p* 13 gens *B* 14 cum in *C* post militum fuit *positum*
 post uastationis reiecit *Eyss.* 26 per *add. Salmas.* uiginti *C* tri-
 ginta *uulgo*

buit. mantelibus aureis semper strauit. gemmata uasa fecit eademque aurea. crinibus suis auri scobem aspersit. radiatus saepe processit. cum chlamyde purpurea gemmatisque fibulis et aureis Romae uisus est, ubi semper togati principes uidebantur. purpuream tunicam auratamque uirilem eandemque manicatam habuit. gemmato balteo usus est. caligas gemmeas adnexuit, cum campagos reticulos appellaret. conuiuatus in publico est. congiariis populum molliuit. senatui sportulam sedens erogauit. matronas ad consulatum suum rogauit isdemque manum sibi osculantibus quaternos aureos sui nominis dedit. ubi de Valeriano patre comperit quod captus esset, id quod philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur 'sciebam me genuisse mortalem', ille [se] dixit 'sciebam patrem meum esse mortalem.' nec defuit Annius Cornicula qui eum quasi constantem principem falso sua uoce laudaret. peior tamen ille qui credidit. saepe ad tibicinem processit, ad organum se recepit, cum processui et recessui cani iuberet. lauit ad diem septimo aestate uel sexto, hieme secundo uel tertio. bibit in aureis semper poculis aspernatus utrum dicens nil esse communius. semper uina uariauit. neque umquam in uno conuiuio ex uno uino duo pocula bibit. concubinae in eius tricliniis saepe accubuerunt. mensam secundam scurrarum et mimorum semper prope habuit. cum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebantur. ibant et praefecti et magistris officiorum omnium. adhibebanturque conuiuuiis et nationibus lauabant simul cum principe. admittebantur saepe etiam mulieres cum ipso pulchrae et puellae, cum illis anus deformes et iocari se dicebat, cum orbem terrarum undique perdidisset. fuit tamen nimiae crudelitatis in milites. nam

3 clamyde C   6 baltheo C   7 caligas C probauit Salmas.
 12 opimus P optimus uulgo   14 nec defuit an ille se dixit C nec defuit an deleuit Salmas. ut e sequente uersiculo huc translata   16 falsu C
 20 natus C aspernatus uulgo   diceret uulgo dicens uulgo cum diceret Salmas.   23 mimorum C minorum uulgo   26 natationibus regius et alter Puteani   28 et om. B

et terna milia et quaterna militum singulis diebus occidit. statuam sibi maiorem colosso fieri praecepit solis habitu, sed ea imperfecta perit. tam magna denique coeperat fieri, ut duplex ad colossum uideretur. poni autem illam uoluerat in summo Esquiliarum monte, ita ut hastam teneret, per cuius scapum infans ad summum posset ascendere. sed et Claudio et Aureliano deinceps stulta res uisa est. si quidem etiam equos et currum fieri iusserat pro qualitate statuæ atque in acutissima base poni. porticum Flaminiam usque ad pontem Moluium et ipse parauerat ducere, ita ut tetrastichoe fierent, ut autem alii dicunt, pentastichoe, ita ut primus ordo pilas haberet et ante se columnas cum statuis, secundus et tertius et deinceps διὰ τεσσάρων columnas. longum eius cuncta in litteras mittere. quae qui uolet scire, legat Palfurium Suram, qui ephemeridas eius uitae composuit. nos ad Saloninum reuertamur.

5 exquiliarum <i>C</i>	6 caput <i>C</i> scapum <i>Scaliger</i>	9 actissima <i>B</i>
acutissima <i>P</i> acutissima <i>p</i> uulgo acutissima <i>Salmas.</i>		flaminiam <i>C</i>
10 tetrastichae <i>B</i> tetrastiche <i>P</i> tetrastichoe <i>Salmas.</i>		11 pentastichae <i>B</i>
pentastice <i>P</i> pentastichoe <i>Salmas.</i>	primum <i>C</i>	13 diatesseron <i>C</i>

SALONINVS GALLIENVS

Hic Gallieni filius fuit nepos Valeriani, de quo quippe nihil est dignum quod in litteras mittatur, nisi quod nobiliter natus educatus regie occisus deinde non sua sed patris causa. de huius nomine magna est ambiguitas. nam multi eum Gallienum multi Saloninum historiae prodiderunt. et qui Saloninum, idcirco quod apud Salonas natus esset cognominatum ferunt, qui autem Gallienum patris nomine cognominatum et aui Gallieni summi quondam in re publica uiri. fuit denique hactenus statua in pede montis Romulei hoc est ante sacram uiam inter templum Faustinae ac Vestae ad arcum Fabianum, quae haberet inscriptum 'Gallieno iuniori', 'Salonino' additum, ex quo nomen eius intellegi poterit. transisse decennium imperium Gallieni satis clarum est. quod idcirco addidi, quia multi eum imperii sui anno *nono* perisse dixerunt. fuisse autem et alios rebelliones sub eodem proprio dicemus loco. si quidem placuit triginta tyrannos uno uolumine includere idcirco, quod nec multa de his dici possunt et in Gallieni uita pleraque iam dicta sunt. et haec quidem de Gallieno hoc interim libro dixisse sufficet. nam et multa iam in Valeriani uita, in libro qui de triginta ty-

1 Saloninus Gallienus in serie litterarum rubramento scriptum in C
 3 quod dignum C dignum quod Casaub. 6 in historiis B 10 monticis C romulet B 11 intra — aduentam C inter — ac Vestae Mommsenus *annali dell' Instit.* 1858 p. 179 13 salonino B 14 imperi gallienum B imperii gallienum P imperium Gallieni *uulgo* 15 addidit C addidi *uulgo* primo ante anno add. *uulgo* nono post anno add. Salmas. 17 uiginti C triginta *uulgo* 20 suffiet C sufficet bp

rannis inscribendus est, iam loquemur. quae iterari ac saepius dici minus utile uidebatur. huc accedit quod quaedam etiam studiose praetermisi, ne eius posteri multis rebus
 2 editis laederentur. scis enim ipse quales homines cum his, qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant⁵ bellum. nec ignota esse arbitror, quae dixit Marcus Tullius in Hortensio, quem ad exemplum Protreplici scripsit. unum tamen ponam, quod iucunditatem quandam sed uulgarem habuit, morem tamen nouum fecit. nam cum cingula sua plerique militantium, qui ad conuiuium uenerant, ponerent hora¹⁰ conuiuii, Saloninus puer siue Gallienus, his auratos costulatosque balteos rapuisse perhibetur et, cum esset difficile in aula Palatina requirere quod perisset, ac taciti ex militibus uiri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti adcubuerunt. cumque ab his quaereretur cur non sol-
 15 uerent cingulum, respondisse dicuntur 'Salonino deferimus' atque hinc tractum morem, ut deinceps cum imperatore cincti discumberent. negare non possum aliunde plerisque uideri huius rei ortum esse morem. dicunt militare prandium, quod dictum est parandium ab eo, quod ad bellum milites²⁰ paret, a cinctis initum. cui rei argumentum est, quod ab eis cinctis etiam cum imperatore cenatur. quae ideo po-
 3 sui, quia digna et memoratu uidebantur et cognitu. tam uariae item opiniones sunt de Salonini nomine, ut, qui se uerius putet dicere, a matre sua Salonina appellatum esse²⁵ *dicat*. quamuis perdit dilexit Piparam nomine, barbarorum regis filiam Gallienus. cum suis semper flauo crinem condidit. de annis autem Gallieni et Valeriani ad imperium per-

8 ponam tamen *P* 11 costolatosque *P* costilatosque *B* costulatosque uel pustulatosque *Salmas.* 13 tacitis militibus *C* taciti ex militibus *Salmas.* 17 more *C* morem uulgo 18 cumberent *P* alium *C* 19 optum *B* ortum *b* 22 a discinctis *C* ab is cinctis *Salmas.* 22 imperator *C* imperatore *p* caenatur *C* 23 ante tam secuntur *p.* 89, 12—17. in *C* 25 putant uulgo 26 dicant add. uulgo barbaram *C* barbarorum *Salmas.* 27 pro cum suis con. cura uel causa cuius *Obrechtus* flauum crinem condidit uulgo flauo crinem (crine *C*) condit explicat *Salmas.* 'auro c. condit' 28 anno *C*

tinentibus adeo incerta traduntur, ut, cum quindecim annos
 eosdem imperasse constet id est Gallienus usque ad quin-
 tum decimum peruenerit, Valerianus uero sexto sit captus,
 alii nouem annis, decem alii etiam Gallienum imperasse in
 5 litteras mittant, cum constet et decennalia Romae ab eodem
 celebrata et post decennalia Gothos ab eo uictos, cum Ode-
 nato pacem factam, cum Aureolo initam esse concordiam,
 pugnatum contra Postumum, contra Lollianum, multa etiam
 ab eo gesta, quae ad uirtutem, plura tamen, quae ad de-
 10 decus pertinebant. nam et semper noctibus popinas dicitur
 frequentasse et cum lenonibus mimis scurrisque uixisse.
 nunc transeamus ad triginta tyrannos qui Gallieni tempori-
 bus contemptu mali principis extiterunt. de quibus bre-
 uiter et pauca dicenda sunt. neque enim digni sunt eorum
 15 plerique ut uolumen talium hominum saltem nominibus oc-
 cuparetur. quamuis aliquid non parum in se uirtutis ha-
 buisse uideantur, multum etiam rei publicae profuisse.

2 gallieni — peruenisset C Gallienus — peruenerit Salmas. 4 bis
 ante decem add. C del. Salmas. annis post decem add. p 11 le-
 lonibus B 12 uerba nunc transeamus — 17 multum etiam rei pu-
 blicae profuisse in initio capituli posita in C huc transtulit Eyss. ui-
 ginti C 15 saltem P 17 uideatur P

TRIGINTA TYRANNI

1 Scriptis iam pluribus libris non historico nec diserto sed pedestri adloquio ad eam temporum uenimus seriem, in qua per annos, quibus Gallienus et Valerianus rem publicam tenuerunt, triginta tyranni occupato Valeriano magnis belli Persici necessatibus extiterunt, cum Gallienum non solum uiri sed etiam mulieres contemptui haberent, ut suis locis probabitur. sed quoniam tanta obscuritas eorum hominum fuit, qui ex diuersis orbis partibus ad imperium conuolabant, ut non multa de his uel dici possit a doctioribus 10 uel requiri, deinde ab omnibus historicis qui Graece ac Latine scripserunt, ita non nulli praetereantur, ut eorum *nec* nomina frequententur, postremo cum tam uarie a plerisque super his nonnulla sint prodita, in unum eos libellum contuli et quidem breuem maxime cum uel in Valeriani uel in 15 Gallieni uita pleraque de his dicta nec repetenda tamen satis constet.

I CYRIADES

2 Hic patrem Cyriadem fugiens diues et nobilis cum luxuria sua et moribus perditis sanctum senem grauaret, direpta 20 magna parte auri argenti etiam infinito pondere Persas pe-

1 *inscriptum* INCIPIT EIVSDEM TYRANNI TRIGINTA in C Trebelli Pollionis triginta tyranni *uulgo* 11 ominibus P 12 uti B
nec *add. uulgo* 15 et *add. uulgo* 19 nobis B

tiit, atque inde Sapor regni coniunctus atque sociatus, cum hortator belli Romanis inferendi fuisset, Odenatum primum deinde Saporem ad Romanum solum traxit, Antiochia etiam capta [et Caesarea] Caesareanum nomen meruit. atque inde
 5 uocatus Augustus, cum omnem orientem uel uirium uel audaciae terrore quateret patrem uero interemisset, quod alii historici negant factum, ipse per insidias suorum, cum Valerianus iam ad bellum Persicum ueniret, occisus est. neque plus de hoc historiae quicquam mandatum est, quod
 10 dignum memoratu esse uideatur. quem clarum perfugium et parricidium et aspera tyrannis et summa luxuries litteris dederunt.

II POSTVMVS

Hic uir in bello fortissimus in pace constantissimus in
 15 omni uita grauis usque adeo ut Saloninum filium suum eidem Gallienus in Gallia positum crederet quasi custodi uitae et morum et actuum imperialium institutori. sed quantum plerique adserunt, quod eius non conuenit moribus, postea fidem fregit et occiso Salonino sumpsit imperium. ut autem
 20 uerius plerique tradiderunt, cum Galli uehementissime Gallienum odissent, puerum autem apud se ferre imperare non possent, eum qui commissum regebat imperium, imperatorem appellarunt missisque militibus adulescentem interfecerunt. quo interfecto ab omni exercitu et ab omnibus Gal-
 25 lis Postumus gratanter acceptus talem se praeuit per annos septem, ut Gallias instaurauerit, cum Gallienus luxuriae et popinis uacaret et amore barbarae mulieris consenesceret. gestum est tamen a Gallieno contra hunc bellum, tunc cum sagitta Gallienus est uulneratus. si quidem nimius amor erga
 30 Postumum omnium erat in Gallicanorum mente populorum,

1 inde *om.* B   coniunctis B   2 odomastem C   4 et Caesarea *deleuit Salmasius* *idem* et Carris uel a Sapore *coniciens*   5 audacia C
 audaciae *Salmas*   11 ex summa luxurie C   30 gente C mente *Salmas*.

quod summotis omnibus Germanicis gentibus Romanum in
 pristinam securitatem reuocasset imperium. sed cum se
 grauissime regeret, more illo quo Galli nouarum rerum sem-
 per sunt cupidi Lolliano agente interemptus est. siquis
 sane Postumi meritum requirit, iudicium de eo Valeriani
 ex hac epistula, quam ille ad Gallos misit, intelleget 'Trans-
 rhenani limitis ducem et Galliae praesidem Postumum feci-
 mus uirum dignissimum seueritate Gallorum. praesente quo
 non miles in castris non iura in foro non in tribunalibus
 lites non in curia dignitas pereat. qui uni cuique proprium¹⁰
 et suum seruet. uirum quem ego prae ceteris stupeo et qui
 locum principis mereantur iure. de quo spero quod mihi
 gratias agetis. quod si me fefellerit opinio, quam de illo
 habeo, sciatis nusquam gentium repperiri qui possit penitus
 adprobari. huius filio Postumo nomine tribunatum Vocon-¹⁵
 tiorum dedi adulescenti qui se dignum patris moribus reddet.

III POSTVMVS IVNIOR

- 4 De hoc prope nihil est quod dicatur, nisi quod a patre
 appellatus Caesar ac deinceps in eius honore Augustus cum
 patre dicitur interemptus, cum Lollianus in locum Postumi²⁰
 subrogatus delatum sibi a Gallis sumpsisset imperium. fuit
 autem, quod solum memoratu dignum est, ita in declama-
 tionibus disertus, ut eius controuersiae Quintiliano dicantur
 insertae, quem declamatorem Romani generis acutissimum
 uel unius capitis lectio prima statim fronte demonstrat.²⁵

4 lollieno *Bp* lolliano *P* 6 intellegit *C* intelleget *uulgo* trans-
 renati *B* transrenani *P* 7 milites *C* limitis *uulgo* 8 quo *add. p*
 12 principem *Salmas.* mereatur *uulgo* 13 agitis *C* agetis *uulgo*
 19 est *post* appellatus *add. P* 25 primae *C* prima *uulgo* demonstra-
 tum *C* demonstrat *uulgo*

III LOLLIANVS

Huius rebellione in Gallia Postumus, uir omnium fortissimus, interemptus est, cum iam nutans e Gallieni luxuria in ueterem statum Romanum reformasset imperium. fuit
 5 quidem etiam iste fortissimus, sed rebellionis intuitu minorem apud Gallos auctoritatem de suis uiribus tenuit. interemptus autem est a Victorino Vitruviae filio uel Victoriae. quae postea mater castrorum appellata est et Augustae nomine adfecta, cum ipsa per se fugiens tanti ponderis molem primum in Marium deinde in Tetricum atque eius filium con-
 10 tulisset imperia. et Lollianus quidem non nihilum rei publicae profuit. nam plerasque Galliae ciuitates non nulla etiam castra, quae Postumus per septem annos in solo barbarico aedificauerat quaeque interfecto Postumo subita in-
 15 rubtione Germanorum et direpta fuerant et incensa, in statum ueterem reformauit. deinde a suis militibus, quod in labore nimius esset, occisus est. ita Gallieno perdente rem publicam in Gallia primum Postumus deinde Lollianus Victorinus deinceps postremo Tetricus, nam de Mario nihil di-
 20 cimus, adsertores Romani nominis extiterunt. quos omnes datos diuinitus credo, ne cum illa pestis inauditae luxuriae impediretur malis, possidendi Romanum solum Germanis daretur facultas. qui si eo genere tunc euadissent, quo Gothi et Persae conuenientibus in Romano solo gentibus uenera-
 25 bile hoc Romani nominis finitum esset imperium. Lolliani autem uita in multis obscura est, ut et ipsius Postumi sed priuata. uirtute enim clari non nobilitatis pondere uixerunt.

2 posthumus C   3 nutante C nutans *Casaub.* nutans e *Salmas.*
 4 formasset B firmasset *Grut.*   9 cum ipsa *om.* B add. b   13 quae *om.* B
 posthumus C   14 quae B   posthumo C   irrubtione P   15 in *add.*
uulgo   18 posthumus C   19 traeticus C   21 inaudita luxuria C
 inauditae luxuriae *Salmas.*   22 inretiretur *Eyss.?*   23 euadissent C *pro-*
bauit Salmas.   24 consentientibus C conuenietibus *Eyss.*   26 post-
 humi C quae secuntur recte *distinxit Salmas.*   27 clara C

V VICTORINVS

6 Postumus senior, cum uideret multis se Gallieni uiribus
peti atque auxilium non solum militum uerum etiam alte-
rius principis necessarium, Victorinum militaris industriae
uirum in participatum uocauit imperii et cum eodem contra
Gallienum confligit, cumque adhibitis ingentibus Germano-
rum auxiliis diu bella traxissent, uicti sunt. tunc interfecto
etiam Lolliano solus Victorinus in imperio remansit, qui et
ipse quod matrimoniis militum et militarium corrupendis
operam daret a quodam actuario, cuius uxorem stuprauerat¹⁰
conposita factione Agrippinae percussus Victorino filio Cae-
sare a matre Vitruuia siue Victoria, quae mater castrorum
dicta est, appellato. qui et ipse puerulus statim est inter-
emptus, cum apud Agrippinam pater eius esset occisus. de
hoc quod fortissimus fuerit et praeter libidinem optimus im-¹⁵
perator, a multis multa sunt dicta. sed satis credimus Iuli
Atheriani partem libri cuiusdam ponere, in quo de Victorino
sic loquitur 'Victorino, qui Gallias post Iulium Postumum
rexit, neminem aestimo praeferendum non in uirtute Tra-
ianum, non Antoninum in clementia, non in grauitate Ner-²⁰
uam, non in gubernando aerario Vespasianum, non in cen-
sura totius uitae ac seueritate militari Pertinacem uel Se-
uerum. sed omnia haec libido et cupiditas mulierariae uo-
luptatis sic perdidit, ut nemo audeat uirtutes eius in litte-
ras mittere, quem constat omnium iudicio meruisse puniri.²⁵
ergo. cum id iudicii de Victorino scriptores habuerint, satis
mihi uideor eius dixisse de moribus.

2 posthumus C	3 aulium C	auxilium p	12 bitrubia C
14 agrippinae C	agrippinam bp	15 libinim P	quod correctum in B
16 iulii p	17 Atheriani uulgo	18 posthumum C	20 in ante
grauitate om. C add. uulgo	nerbam C	neruam p	21 uespasiano C
uespasianum p			

VI VICTORINVS IVNIOR

De hoc nihil amplius in litteras est relatum quam quod 7
 nepos Victoriae, Victorini filius fuit, et a patre uel ab auia
 sub eadem hora, qua Victorinus interemptus, Caesar est nun-
 5 cupatus ac statim a militibus ira occisus. extant denique se-
 pulchra circa Agrippinam, breui marmore impressa, humilia,
 in quibus unus *uersus* est inscriptus HIC DVO VICTORINI
 TYRANNI SITI SVNT.

VII MARIVS

10 Victorino et Lolliano *et* Postumo interemptis Marius ex 8
 fabro ut dicitur ferrario triduo tantum imperauit. de hoc
 quid amplius requiratur, ignoro nisi quod eum insigniorem
 breuissimum fecit imperium. nam ut consul ille, qui sex
 meridianis horis consulatum suffectum tenuit, a Marco Tullio
 15 tali aspersus est ioco 'consulem habuimus tam seuerum tam-
 que censorium, ut in eius magistratu nemo pranderit nemo
 cenauerit nemo dormiuerit' de hoc etiam dici posse uideat-
 tur, qui una die factus est imperator, alia die uisus est im-
 perare, tertia interemptus est. et uir quidem strenuus ac
 20 militaribus usque ad imperium gradibus euectus, quem ple-
 rique Mamurium non nulli Veturium opificem utpote ferra-
 rium nuncuparunt. sed de hoc nimis multa. de quo illud
 addidisse satis est nullius manus uel ad feriendum uel ad
 impellendum fortiores fuisse, cum in digitis neruos uidere-
 25 tur habuisse non uenas. nam et carra uenientia digito sa-
 lutari reppulisse dicitur et fortissimos quosque uno digito
 sic adflixisse, ut quasi ligni uel ferri obtunsioris ictu per-

5 ira. *P* iratis *Salmas.* 6 inplessa *B* implessa *P* impressa *p*
 7 titulus uel uersus *add. Casaub.* 10 et ante Postumo *add. uulgo*
 13 ille consul *P* 17 caenauerit *C* 18 dinisus *C* die uisus *bp*
 21 Vecturius *uulgo* 24 implendum *C* impellendum *uulgo*

cussi dolerent. multa duorum digitorum allisione contriuit. occisus est a quodam milite, qui, cum eius quondam in fabrilis officina fuisset, contemptus est ab eodem uel cum dux esset uel cum imperium cepisset. addidisse uero dicitur interemptor 'hic est gladius quem ipse fecisti'. huius contio prima talis fuisse dicitur 'scio commilitones posse mihi obici artem pristinam, cuius mihi omnes testes estis. sed dicat quisque quod uult. utinam ferrum semper exerceam. non uino non floribus non mulierculis non popinis, ut facit Gallienus indignus patre suo et sui generis nobilitate depeream. ars mihi obiciatur ferraria, dum me et exterarum gentes ferrum tractasse suis cladibus recognoscant [in Italia], denique ut omnis Alamannia omnisque Germania cum ceteris quae adiacent gentibus Romanum populum ferratam putent gentem, ut specialiter in nobis ferrum timeant. uos tamen cogitetis uelim fecisse uos principem qui numquam quicquam scierit tractare nisi ferrum. quod idcirco dico quia scio mihi a luxuriosissima illa peste nihil opponi posse nisi hoc quod gladiatorum atque armorum artifex fuerim.'

VIII INGENVVS

20

9 Tusco et Basso consulibus cum Gallienus uino et popinis uacaret cumque se lenonibus mimis et meretricibus dederet ac bona naturae luxuriae continuatione deperderet, Ingenuus, qui Pannonias tunc regebat, a Moesiis legionibus imperator est dictus ceteris Pannoniarum uolentibus. neque in quoquam melius consultum rei publicae a militibus uidebatur, quam quod instantibus Sarmatis creatus est imperator qui fessis rebus mederi sua uirtute potuisset.

1 allisione C 2 operarius post quondam add. p in marg. 3 duxisset C dux esset *Casaub.* 4 addidisse uerbo dictum interemptus C addidisse uero dicitur interemptor *Salmas.* 10 patri C depereat C depeream *vulgo* 11 obicia B obiciatur Pb 12 in Italia *del. Eyss.* officiam *Casaub.* 13 genere B germania b cu B 18 luxuriosissima P luxuriosissima B 21 basco B 23 luxuriae C 24 lenonibus C lenonibus b legionibus p

causa autem ipsi arripiendi tunc imperii fuit, ne suspectus esset imperatoribus, quod erat fortissimus ac rei publicae necessarius et militibus, quod imperantes uehementer mouet, acceptissimus. sed Gallienus, ut erat nequam perditus, ita etiam ubi necessitas coegisset uelox fortis uehemens crudelis, denique Ingenuum conflictu habito uicit, eoque occiso in omnes Moesiacos tam milites quam ciues asperrime saeuit nec quemquam suae crudelitatis exortem reliquit usque adeo asper et truculentus, ut plerasque ciuitates uacuas a uirili sexu relinqueret. fertur sane idem Ingenuus ciuitate capta in qua se . . . . . atque ita uitam finisse, ne in tyranni crudelis potestatem ueniret. extat sane epistola Gallieni, quam ad Celerem Verianum scripsit, qua eius nimietas crudelitatis ostenditur. quam ego idcirco interposui, ut omnes intellegerent hominem luxuriosum crudelissimum esse, si necessitas postulet. 'Gallienus Veriano. non mihi satis facies, si tantum armatos occideris, quos et fors in bellis interimere potuisset. perimendus esset omnis sexus uirilis, si et senes atque inpueres sine reprehensione nostra occidi possent. occidendus est quicumque male uoluit, occidendus est quicumque male dixit contra me, contra Valeriani filium contra tot principum patrem fratrem. Ingenuus factus est imperator. lacera. occide. concide. animum meum intellege, mea mente irascere, qui haec manu mea scripsi.'

25

VIII REGALIANVS

Fati publici fuit, ut Gallieni tempore quicumque potuit ad imperium prosiliret. Regalianus denique in Illyrico du-

4 nequa P nequā et p 10 capta in qua se atque ita uitam C capta intrasse domum in qua se pugione transfodit atque ita uitam p capta in aquam se mersisse atque ita uitam interpolati regius et Puteaneus codices inaquasse se Gruterus sed insolens uocabulum ipse respuit. uidentur plura excidisse, quibus explicatius mortem descriptam fuisse sequentia arguunt 18 est C esset Casaub. 20 quicum C quicum P 23 intellegere C intellege Salmas. 24 potes ante mente add. p 25 Regilianus C Regalianus Salm. cf. Cohen monnaies des emp. R. V p. 8 sq. 27 regilianus C

SCR. H. A. II.

7

catum gerens imperator est factus auctoribus imperii Moesis, qui cum Ingenuo fuerant ante superati, in quorum parentes grauitur Gallienus saeuierat. hic tamen multa fortiter contra Sarmatas gessit, sed auctoribus Roxolanis consentientibusque militibus et timore prouincialium, ne iterum Gallienus grauiora faceret, interemptus est. mirabile fortasse uideatur, si quae origo imperii eius fuerit declaratur. capitali enim ioco regna promeruit. nam cum milites cum eo quidam cenarent, extitit uicarius tribuni qui diceret 'Regaliani nomen unde credimus dictum?' alius continuo 'credimus quod a regno.' tum is qui aderat scholasticus coepit quasi grammaticaliter declinare et dicere 'rex regis regi Regalianus.' milites, ut est hominum genus prouum ad ea, quae cogitant 'ergo potest rex esse?' item alius 'ergo potest nos regere?' item alius 'deus tibi regis nomen posuit.' quid multa? his dictis cum alia die mane processisset, a principiis imperator est salutatus. ita, quod aliis uel audacia uel iudicium, huic detulit iocularis astutia. fuit, quod negari non potest, uir in militari re semper probatus et Gallieno iam ante suspectus, quod dignus uideretur imperio, gentis Daciae, Decubali ipsius ut fertur adfinis. extat epistola diui Claudii adhuc priuati, qua Regaliano Illyrici duci gratias agit ob redditum Illyricum, cum omnia Gallieni segnitia deperirent. quam ego repertam in athenicis inserendam putauit. fuit enim publica. 'Claudius Regaliano multam salutem. felicem rem publicam, quae te talem uirum habere in castris belli usu meruit. felicem Gallienum, etiam si ei uera nemo nec de bonis nec de malis nuntiat. pertulerunt ad me Bonitus et

2 ingunuo B   4 sarmatis B   7 declaratur P correctum ab alia manu   capitali C   militari uulgo   8 loco B   9 caenarent C   9 regiliani C   11 scolasticus C   12 regio regalianus C   13 dixerunt post cogitant add. uulgo   14 rege B   17 andatia P   19 re add. p
21 dunc C   adhuc uulgo   22 yllirici B   segnicia C   24 athenicis C
restituit Salmas. archiuis uulgo   authenticis Gruterus   22. 25 regiliano C
26 habet rei castris bellius meruit C   habere in castris belli usu meruit Salmas. habere rei castrens bellis his meruit uulgo   28 nuntiat C

Celsus, stipatores principis nostri, qualis apud Scupos in pugnando fueris, quot uno die proelia et qua celeritate confeceris. dignus eras triumpho, si antiqua tempora extarent. sed quid multa? memor cuiusdam hominis cautius uelim
 5 uincas. arcus Sarmaticos et duo saga ad me uelim mittas sed fiblatoria, cum ipse misi de nostris.' hac epistola ostenditur quid de Regaliano senserit Claudius, cuius grauissimum iudicium suis temporibus fuisse non dubium est. nec a Gallieno quidem uir iste promotus est sed a patre eius
 10 Valeriano ut et Claudius et Macrianus et Ingenuus et Postumus et Aureolus. qui omnes in imperio interempti sunt cum mererentur imperium. mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quod omnes quoscumque duces fecit postea militum testimonio ad imperium peruenerunt, ut appareat
 15 senem imperatorem in deligendis rei publicae ducibus talem fuisse qualem Romana felicitas, si continuari fataliter potuisset, sub bono principe requirebat. et utinam uel illi, qui arripuerant imperia, regnare potuissent, uel eius filius in imperio diutius non fuisset, ut libet se in suo statu res
 20 publica nostra tenuisset. sed nimis sibi Fortuna indulgendum putauit, quae cum Valeriano bonos principes tulit et Gallienum diutius quam oportebat rei publicae reseruauit.

X AVREOLVS

Hic quoque Illyricianos exercitus regens in contemptu
 25 Gallieni, ut omnes eo tempore, coactus a militibus, sumpsit imperium. et cum Macrianus cum filio suo Macriano contra Gallienum ueniret cum plurimis, exercitus eius cepit, aliquos corruptos fidei suae addixit. et cum factus esset inualidus

2 quod *C* quae *C* conficeris *B* 3 exstarent *C* 5 sarmaticus *C* 6 fiblatoriae *C* misi *C* miserim *uulgo* 7 regiliano *C*
 10 posthumus *C* 12 merentur *C* 15 diligendis *B* 18 ad filius *add. gallien' p*
 19 libet *C* libere *uulgo* 24 contemptum *uulgo*
 26 macrino *C* 27 quam plurimos in exercitu *Casaub.* coepit *B*
 28 hinc ualidus *Salmas.* inde ualidus *Obrechtus* imperator et Gallienus ab interpolatore addita censet *Eyss.*

[imperator] cumque [Gallienus] expugnare uirum fortem frustra temptasset, pacem cum eo contra Postumum pugnaturus... quorum pleraque et dicta sunt et dicenda. hunc eundem Aureolum Claudius interfecto iam Gallieno conflictu habito apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atque illic ut tyrannum sepulchro humiliore donauit. extitit etiam nunc epigramma Graecum in hanc formam

dona sepulchrorum uictor post multa tyranni
 proelia iam felix Claudius Aureolo. 10
 munere prosequitur mortali et iure superstes
 uiuere quem uellet, si pateretur amor
 militis egregii, uitam qui iure negauit
 omnibus indignis et magis Aureolo.
 ille tamen clemens, qui corporis ultima seruans 15
 et pontem Aureoli dedicat et tumultum.

hos ego uersus a quodam grammatico translato ita posui, ut fidem seruarem, non quo melius *non* potuerint transferri sed ut fidelitas historica seruaretur, quam ego prae ceteris custodiendam putavi, qui quod ad eloquentiam pertinet nihil curo. rem enim uobis proposui deferre uon uerba maxime tanta rerum copia ut in triginta tyrannorum simul uitas...

XI MACRIANVS

- 12 Capto Valeriano diu clarissimo principe ciuitatis fortissimo deinde imperatore ad postremum omnium infelicissimo, 23

2 posthumum *C* post pugnaturus *add.* fecit uulgo quod in *C* deest lacunam indicare potius uisum est, quam fortasse uel subsequente sententia inepte implere studebat interpolator 7 epigramma *B* 9 donat sepulchrorum — Aureolum *C* donat sepulcro — Aureolum *Casaub. cod. regium seculi* dono sepulchrorum — Aureolum *Salmas.* dona sepulchrorum — Aureolum *Aldus cf. Burmanni anthol. Lat. I p. 244* (Aureolo *Eyss.*) 11 superstem *Casaub.* 18 alteram non *add.* uulgo 20 post qui *add.* id *p* 22 post uitas *add.* scribendas accesserim uulgo. sententiam mancam uideri indicauit *Eyss.* 23 Macrinus *Peterus* Macrianus scribendum esse docent nummi

TRIGINTA TYRANNI

vel quod senex apud Persas consenuit, vel quod
 se posteros dereliquit, cum Gallienum contemnendum
 praefectus Valeriani et Macrianus primus ducum
 rent quaerentibus etiam militibus principem
 concesserunt quaerentes, quid faciendum
 stitit Gallieno longe posito Aureolo usurpatore
 bere aliquem principem fieri et quidem optimi
 piam tyrannus existeret. uerba igitur Ballista
 Maconius Astyanax, qui consilio interfuit
 runt 'mea et aetas et professio et uoluntas
 absunt. sed ego, quod negare non
 pem quaero. sed quis tandem est qui
 sit implere? nisi talis, qualis tu et
 probatus in re publica, et quod
 tinet diues. arripe igitur locum
 praefecto quam diu uoles uteris. tu cum
 bene agas, ut te Romanus orbis factum
 ad haec Macrianus 'fateor Ballista imperator
 frustra est. uolo enim rei publicae
 pestem a legum gubernaculis dimouere
 aetatis est. senex sum. ad exemplum
 lauandum mihi est frequentius
 tiae me iam dudum ab usu militiae
 qui sunt quaerendi nec unus
 25 qui ex diuersis partibus orbis
 tuant, quam Valerianus fateri
 perdidit.' post haec intellexit
 ut de filiis suis uideretur cogitare
 sus est 'prudenciae tuae rem
 30 liberos tuos Macrianum et Quietum

2 deriliquid B 3 dum C
tes vulgo 8 balistae una
astianax C 10 post mea om. et P
add. o macriane p 15 tui C
25 patribus Pet. ante corr. B
27 intellegxit ante corr. B
mus B fortissimis P

tribunos a Valeriano factos, qui Gallieno imperante quod boni sunt salui esse non possunt. tunc ille ubi intellectum se esse conperit 'do' inquit 'manus de meo stipendium militi duplex daturus. tu tantum praefecti mihi studium et annonam in necessariis locis praebe. iam ego faxim ut Gallienus sordidissimus feminarum omnium duces sui parentis intellegat. factus est igitur cum Macriano et Quieto duobus filiis cunctis militibus uolentibus imperator ac statim contra Gallienum uenire coepit utcumque rebus in oriente derelictis. sed cum quadraginta quinque milia militum secum duceret, in Illyrico uel in Thraciarum extimis congressus cum Aureolo uictus et cum filio interemptus est. triginta denique milia militum in Aureoli potestatem concessere. Domitianus autem eundem uicit dux Aureoli fortissimus et uehementissimus, qui se originem diceret a Domitiano trahere atque a Domitilla. de Macriano autem nefas mihi uidetur iudicium Valeriani praeterire, quod ille in oratione sua, quam ad senatum e Persidis finibus miserat, posuit. inter cetera ex oratione diui Valeriani 'ego patres conscripti bellum Persicum gerens Macriano totam rem publicam credidi quidem a parte militari. ille uobis fidelis, ille mihi deuotus, illum et amat et timet miles ille utcumque res exegerit cum exercitibus aget. haec patres conscripti noua uel inopina non sunt. pueri eius uirtus in Italia adulescentis in Gallia iuuenis in Thracia in Africa iam prouecti senescentis denique in Illyrico et Dalmatia conprobata est, cum in diuersis proeliis ad exemplum fortiter faceret. huc accedit, quod habet iuuenes filios. Romano dignus collegio nostra dignus amicitia et reliqua.

1 quia *B*   5 praebet *C*   praebe *uulgo*   9 orientem *B*   11 thrachiarum *B* thrachiarum *P*   13 concessare *C* concessere *p*   15 imperatore *add. p post* Domitiano   23 agit *C* aget *Salmas.*   nec *p. c.* — nobis sunt *C* nec haec *p. c.* — nobis sunt *Casaub.* nec *p. c.* — nobis sint *aut* haec *p. c.* — non sunt *Salmas.*   24 inopinata *B*   25 thrachia *C*   26 in *om. B*   28 dignos — dignos *b*

XII MACRIANVS IVNIOR

Multa de hoc in patris imperio praelibata sunt qui num- 13
quam imperator factus esset, nisi prudentiae patris eius cre-
ditum uideretur. de hoc plane multa miranda dicuntur,
5 quae ad fortitudinem pertineant iuuenalis aetatis. sed ad
fata aut in bellis quantum unius ualet fortitudo! hic enim
uehemens cum prudentissimo patre, cuius merito imperare
cooperat, a Domitiano uictus triginta dixi superius mili-
bus militum spoliatus est, matre nobilis patre tantum forte
10 et ad bellum parato atque ab ultima militia in summum
perueniente ducatum [splendore] sublimis.

XIII QUIETVS

Hic ut diximus Macrian^f filius fuit. cum patre et fratre 14
Ballistae iudicio imperator est factus. sed ubi conperit Ode-
15 natus, qui olim iam orientem tenebat, ab Aureolo Macria-
num patrem Quietum et eius fratrem Macrianum uictos, mi-
lites in eius potestatem concessisse, quasi Gallieni partes
uindicaret adulescentem cum Ballista praefecto nudum inter-
emit. idem quoque adulescens dignissimus Romano imperio
20 fuit ut uere Macriani filius Macriani etiam frater, qui duo
ad afflictis rebus potuerunt rem publicam gerere. uidetur non
mihi praetereundum de Macrianorum familia, quae hodie-
que floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexan-

5 iuuenalis *C* iuuenilis *b* *Salmas.* 6 facta *C* fata *Obrechtus*
6 quantum in bellis *C* i. b. q. *Salmas.* 9 de forte *cf. Neuius gramm.*
Lat. p. 19 sq. 10 ad ultima *B* ad ultimum *b* 11 ducatus *B* et
post ducatum *add. P?* sublimi *C* sublimis *b* splendore *del. Eyss.*
16 qui et cum *C* Quietum *uulgo* Quieti *Salmas.* fratres macriano *B*
fratrem macriano *P* 18 balista *C* cum ballista praefecto uel im-
peratore *dubitanter Salmas.* dudum *C* ducum *Obrechtus* nudum *Eyss.*
20 et macrianus *P* macrianus *B* macriani *Salmas.* 21 ad afflicti *B*
uideretur non mihi praetereundum uidetur *B* uidetur non mihi praete-
reundum uidetur *P* uidetur non mihi praetereundum *Salmas.*

tribunos a Valeriano factos, qui Gallieno imperante quod boni sunt salui esse non possunt. tunc ille ubi intellectum se esse conperit 'do' inquit 'manus de meo stipendium militi duplex daturus. tu tantum praefecti mihi studium et annonam in necessariis locis praebe. iam ego faxim ut Gallienus sordidissimus feminarum omnium duces sui parentis intellegat. factus est igitur cum Macriano et Quieto duobus filiis cunctis militibus uolentibus imperator ac statim contra Gallienum uenire coepit utcumque rebus in oriente derelictis. sed cum quadraginta quinque milia militum secum duceret, in Illyrico uel in Thraciarum extimis congressus cum Aureolo uictus et cum filio interemptus est. triginta denique milia militum in Aureoli potestatem concessere. Domitianus autem eundem uicit dux Aureoli fortissimus et uehementissimus, qui se originem diceret a Domitiano trahere atque a Domitilla. de Macriano autem nefas mihi uidetur iudicium Valeriani praeterire, quod ille in oratione sua, quam ad senatum e Persidis finibus miserat, posuit. inter cetera ex oratione diui Valeriani 'ego patres conscripti bellum Persicum gerens Macriano totam rem publicam credidi quidem a parte militari. ille uobis fidelis, ille mihi deuotus, illum et amat et timet miles ille utcumque res exegerit cum exercitibus aget. haec patres conscripti noua uel inopina non sunt. pueri eius uirtus in Italia adulescentis in Gallia iuuenis in Thracia in Africa iam prouecti senescentis denique in Illyrico et Dalmatia conprobata est, cum in diuersis proeliis ad exemplum fortiter faceret. huc accedit, quod habet iuuenes filios. Romano dignus collegio nostra dignus amicitia' et reliqua.

1 quia *B*   5 praebet *C* praebe *uulgo*   9 orientem *B*   11 trachiarum *B* thrachiarum *P*   13 concessare *C* concessere *p*   15 imperatore *add. p post* Domitiano   23 agit *C* aget *Salmas.*   nec *p. c.* — nobis sunt *C* nec haec *p. c.* — nobis sunt *Casaub.* nec *p. c.* — nobis sint *aut* haec *p. c.* — non sunt *Salmas.*   24 inopinata *B*
25 trachia *C*   26 in *om. B*   28 dignos — dignos *b*

XII MACRIANVS IVNIOR

Multa de hoc in patris imperio praelibata sunt qui num- 13
quam imperator factus esset, nisi prudentiae patris eius cre-
ditum uideretur. de hoc plane multa miranda dicuntur,
5 quae ad fortitudinem pertineant iuuenalis aetatis. sed ad
fata aut in bellis quantum unius ualet fortitudo! hic enim
uehemens cum prudentissimo patre, cuius merito imperare
cooperat, a Domitiano uictus triginta dixi superius mili-
bus militum spoliatus est, matre nobilis patre tantum forte
10 et ad bellum parato atque ab ultima militia in summum
perueniente ducatum [splendore] sublimis.

XIII QUIETVS

Hic ut diximus Macrian^f filius fuit. cum patre et fratre 14
Ballistae iudicio imperator est factus. sed ubi conperit Ode-
15 natus, qui olim iam orientem tenebat, ab Aureolo Macria-
num patrem Quietum et eius fratrem Macrianum uictos, mi-
lites in eius potestatem concessisse, quasi Gallieni partes
uindicaret adulescentem cum Ballista praefecto nudum inter-
emit. idem quoque adulescens dignissimus Romano imperio
20 fuit ut uere Macriani filius Macriani etiam frater, qui duo
adflctis rebus potuerunt rem publicam gerere. uidetur non
mihi praetereundum de Macrianorum familia, quae hodie-
que floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexan-

5 iuuenalis *C* iuuenilis *b* *Salmas.* 6 facta *C* fata *Obrechtus*
6 quantum in bellis *C* i. b. q. *Salmas.* 9 de forte *cf. Neuus gramm.*
Lat. p. 19 sq. 10 ad ultima *B* ad ultimum *b* 11 ducatus *B* et
post ducatum *add. P?* sublimi *C* sublimis *b* splendore *del. Eyss.*
16 qui et cum *C* Quietum *uulgo* Quieti *Salmas.* fratres macriano *B*
fratrem macriano *P* 18 balista *C* cum ballista praefecto uel im-
peratore *dubitanter Salmas.* dudum *C* ducum *Obrechtus* nudum *Eyss.*
20 et macrianus *P* macrianus *B* macriani *Salmas.* 21 adflcti *B*
uideretur non mihi praetereundum uidetur *B* uidetur non mihi praete-
reundum uidetur *P* uidetur non mihi praetereundum *Salmas.*

drum Magnum Macedonem uiri in anulis et argento mulieres et in reticulis et dextrocheriis et in anulis et in omni ornamentorum genere exculptum semper habuerunt eo usque, ut tunicae et limbi et paenulae matronales in familia eius hodieque sint, quae Alexandri effigiem de liciis uariantibus monstrant. uidimus proxime Cornelium Macrum ex eadem familia uirum cum cenam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quae in medio uultum Alexandri haberet et in circuitum omnem historiam contineret signis breuibus et minutulis pontifici propinare quam quidem circumferri ad 10 omnes tanti illius uiri cupidissimos iussit. quod ideo posui, quia dicuntur iuuari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum uel auro gestitant uel argento.

XIII ODENATVS

- 15 Nisi Odenatus princeps Palmyrenorum capto Valeriano 15
fessis Romanae rei publicae uiribus sumpsisset imperium,
in oriente perditae res essent. qua re adsumpto nomine
primum regali cum uxore Zenobia et filio maiore, cui erat
nomen Herodes, minoribus Herenniano et Timolao collecto
exercitu contra Persas profectus est. Nisibin primum et 20
orientis pleraque cum omni Mesopotamia in potestatem re-
cepit, deinde ipsum regem uictum fugere coegit, postremo
Ctesiphonta usque Saporem et eius liberos persecutus captis
concubinis capta etiam magna praeda ad orientem uertit
sperans quod Macrianum, qui imperare contra Gallienum 25
coeperat, posset opprimere. sed illo iam profecto contra
Aureolum et contra Gallienum eo interempto filium eius Quie-
tum interfecit, Ballista ut plerique adserunt regnum usur-

1 machedonem C   3 exculptum B   4 lymbi C   6 uidemus P
in P (pro ex) B   7 caenam C   10 quem B quidem P quidem p
19 atimalao B atimolao P   23 tesiphonta deleta c B ctesifonta P
ius P eius p   28 ballista ut B (ballista rubramento scriptum) balista
u ab alia manu in rasura in P. prima manus eadem rubris litteris scripserat

pante, ne et ipse posset occidi. composito igitur magna ex parte orientis statu a consobрино suo Maeonio, qui et ipse imperium sumpserat, interemptus est cum filio suo Herode, qui et ipse post reditum de Perside cum patre imperator est
 5 appellatus. iratum fuisse rei publicae deum credo, qui interfecto Valeriano noluit Odenatum reseruare. ille plane cum uxore Zenobia non solum orientem, quem iam in pristinum reformauerat statum, sed et omnes omnino totius orbis partes reformasset, uir acer in bellis et quantum plerique scrip-
 10 tores locuntur, uenatu memorabili semper inclitus, qui a prima aetate capiendis leonibus et pardis ursis ceterisque siluestribus animalibus, sudorem officii uirilil inpendit, quique semper in siluis ac montibus uixit perferens calorem pluuias et omnia mala, quae in se continent uenatoriae uo-
 15 luptates. quibus duratus solem ac puluerem in bellis Persicis tulit non aliter etiam coniuge adsueta, quae multorum sententia fortior marito fuisse perhibetur, mulierum omnium nobilissima, orientalium feminarum ut et Cornelius Capitolinus adserit speciosissima.

20

XV HERODES

Non Zenobia matre sed priore uxore genitus Herodes 16 cum patre accepit imperium homo omnium delicatissimus et prorsus orientalis et Graecae luxuriae, cui erant sigillata tentoria et aurati papiliones et omnia Persica. denique ingenio eius usus Odenatus, quicquid concubinarum regali-
 25 um quicquid diuitiarum gemmarumque cepit, eidem tradidit pa-

1 composita C   2 statu P (sed extremam lineam in rasura add. p)
 meonio B   10 loquuntur C   memorauit P   11 partis B pardis corr.
 ex parthis P   15 sole ac puluere P   solem ac puluerem p   17 mu-
 lier P   nobilissimam C nobilissima Salmas.   18 et ut C ut et Salmas.
 19 saepe dissima B saepe ditissima b saepedissimam P (supra pe p ad-
 didit ex) speciosissima uulgo   23 graeciae B   luxuriae C   sigi-
 lata C   26 coepit B

ternae indulgentiae adfectione permotus. et erat circa illum Zenobia nouercali animo, qua re commendabiliorem patri eum fecerat. neque plura sunt quae de Herode dicantur.

XVI MAEONIVS

- 17 Hic consobrinus Odenati fuit nec ulla re alia ductus nisi damnabili inuidia imperatorem optimum interemit, cum ei nihil aliud obiceret praeter filium Herodem. dicitur autem primum cum Zenobia consensisse, quae ferre non poterat, ut priuignus eius Herodes priore loco quam filii eius Herennianus et Timolaus principes dicerentur. sed hic quoque spurcissimus fuit. quare imperator appellatus per errorem breui a militibus pro suae luxuriae meritis interemptus est.

XVII BALLISTA

- 18 De hoc utrum imperauerit scriptores interse ambigunt. multi enim dicunt Quietum per Odenatum occiso Ballistae ueniam datam et tamen eum imperasse, quod nec Gallieno nec Aureolo nec Odenato se crederet. alii adserunt priuatum eum in agro suo, quem apud Daphnidem sibi comparauerat, interemptum. multi et sumpsisse illum purpuram, ut more Romano imperaret et exercitum duxisse et de se plura promississe dixerunt, occisum autem per eos, quos Aureolus miserat ad comprehendendum Quietum Macriani filium, quem praedam suam esse dicebat. fuit uir insignis eruditus ad gerendam rem publicam in consiliis uehemens in expeditio-

1 sed *Salmas.* 2 nouercali *C* quarem *C* qua re uulgo quae res *Salmas.* 4 MEONIVS *B* 7 filii Herodes *C* filium Herodem *Salmas.* 8 primum cum eo aut primum ei *Salmas.* 12 loxoriae *C* 14 VALLISTA *C* 17 ante Gallieno add. a *B* 19 daphnidem sibi compererat *C* Daphnem sibi comparauerat uulgo 21 et ante exercitum add. *Salmas.* 23 macrini *C* 24 praedam se intellegere negat *Salmas.* (sed cf. uita Aureoli) perdam coniciens quod idem in *P* extare falso contendit suum *C*

nibus clarus in prouisione annonaria singularis Valeriano sic acceptus, ut eum quibusdam litteris hoc testimonio prosecutus sit 'Valerianus Ragonio Claro praefecto Illyrici et Galliciarum. si quid in te bonae frugis est, quam esse scio parens Clare dispositione Ballistae persequere informare rem publicam. uidesne ut ille prouinciales non grauet? ut illic equos contineat ubi sunt pabula? illic annonas militum mandet ubi sunt frumenta? non prouincialem non possessorem cogat illic frumenta ubi non habet dare, illic equum ubi non potest pascere? nec est ulla alia prouisio melior, quam ut in locis suis erogentur, quae nascuntur, ne aut uehiculis aut sumptibus rem publicam grauent. Galatia frumento abundat referta est Thracia plenum est Illyricum. illic pedites conlocentur. quamquam in Thracia etiam equites sine noxa prouincialium hiemare possint. multum enim ex campis foeni colligitur. iam [in] laridum iam ceterae species in his dandae sunt locis, in quibus adfatim redundant. quae omnia sunt Ballistae consilia, qui ex quaque prouincia unam tantum speciem praeberi iussit, quod ea redundaret atque ab ea milites submoueri. id quod publicitus est decretum.' est et alia eius epistola, qua gratias Ballistae agit. in qua docet sibi praecepta gubernandae rei publicae ab eodem data gaudens quod eius consilio nullum adscripticium id est uacantem haberet et tribunum nullum stipatorem, qui non uere aliquid ageret, nullum militem qui non uere pugnaret. hic igitur uir in tentorio suo cubans a quodam gregario milite in Ode-

3 ylyri *B* illyrici *b* 5 dispositione *ti* (tibi *b*) balliste (ballistae *P*) persequere. his remp. in forma uides nec utile (ut ille *P*) prouinciales non granet ut illic equos continuant (contineant *P*) ubi sunt pabula (papula *P*) *C* quae correxit *Salmas.* 8 possessorum *C* 9 dare illi *P* dare illis *B* 10 potes *C* 11 nec *C* auterehiculis *deleta* a *B* (ue *supra* hiculis *add. b*) auterehiculis *P* ne aut uehiculis *uulgo* 12 frumenta *C* frumentis *uulgo* frumento *Eyss.* 13 trachia *C* in hylliricum *C* Illyricum *uulgo* 14 trachia *C* 16 iam in laridum *C* iam ibi laridum *uulgo* in *del. Salmas.* 18 quadam *B* balistae *C* 19 qua *pro* quod ea *Grut.* 20 submoberi *C* submoueri *bp* 21 balliste *B* balistae *P* ait *B*

ternae indulgentiae adfectione permotus. et erat circa illum Zenobia nouercali animo, qua re commendabiliorem patri eum fecerat. neque plura sunt quae de Herode dicantur.

XVI MAEONIVS

- 17 Hic consobrinus Odenati fuit nec ulla re alia ductus nisi damnabili inuidia imperatorem optimum interemit, cum ei nihil aliud obiceret praeter filium Herodem. dicitur autem primum cum Zenobia consensisse, quae ferre non poterat, ut priuignus eius Herodes priore loco quam filii eius Herennianus et Timolaus principes dicerentur. sed hic quoque spurcissimus fuit. quare imperator appellatus per errorem breui a militibus pro suae luxuriae meritis interemptus est.

XVII BALLISTA

- 18 De hoc utrum imperauerit scriptores interse ambigunt. multi enim dicunt Quietum per Odenatum occiso Ballistae ueniam datam et tamen eum imperasse, quod nec Gallieno nec Aureolo nec Odenato se crederet. alii adserunt priuatum eum in agro suo, quem apud Daphnidem sibi comparauerat, interemptum. multi et sumpsisse illum purpuram, ut more Romano imperaret et exercitum duxisse et de se plura promississe dixerunt, occisum autem per eos, quos Aureolus miserat ad comprehendendum Quietum Macriani filium, quem praedam suam esse dicebat. fuit uir insignis eruditus ad gerendam rem publicam in consiliis uehemens in expeditio-

1 sed *Salmas.* 2 nouercali C quarem C qua re uulgo quae res *Salmas.* 4 MAEONIVS B 7 filii Herodes C filium Herodem *Salmas.* 8 primum cum eo aut primum ei *Salmas.* 12 loxorae C 14 BALLISTA C 17 ante Gallieno add. a B 19 daphnidem sibi compererat C Daphnem sibi comparauerat uulgo 21 et ante exercitum add. *Salmas.* 23 macrini C 24 praedam se intellegere negat *Salmas.* (sed cf. uita Aureoli) perdam coniciens quod idem in P extare falso contendit suum C

nibus clarus in prouisione annonaria singularis Valeriano sic acceptus, ut eum quibusdam litteris hoc testimonio prosecutus sit 'Valerianus Ragonio Claro praefecto Illyrici et Galliarum. si quid in te bonae frugis est, quam esse scio parens Clare dispositione Ballistae persequere informare rem publicam. uidesne ut ille provinciales non grauet? ut illic equos contineat ubi sunt pabula? illic annonas militum mandet ubi sunt frumenta? non provincialem non possessorem cogat illic frumenta ubi non habet dare, illic equum ubi non potest pascere? nec est ulla alia prouisio melior, quam ut in locis suis erogentur, quae nascuntur, ne aut uehicularum aut sumptibus rem publicam grauent. Galatia frumento abundat referta est Thracia plenum est Illyricum. illic pedites collocentur. quamquam in Thracia etiam equites sine noxa provincialium hiemare possint. multum enim ex campis foeni colligitur. iam [in] laridum iam ceterae species in his dandae sunt locis, in quibus adfatim redundant. quae omnia sunt Ballistae consilia, qui ex quaque provincia unam tantum speciem praeberi iussit, quod ea redundaret atque ab ea milites submoueri. id quod publicitus est decretum.' est et alia eius epistola, qua gratias Ballistae agit. in qua docet sibi praecepta gubernandae rei publicae ab eodem data gaudens quod eius consilio nullum adscripticium id est uacantem haberet et tribunum nullum stipatorem, qui non uere aliquid ageret, nullum militem qui non uere pugnaret. hic igitur uir in tentorio suo cubans a quodam gregario milite in Ode-

3 ylyri *B* illyrici *b* 5 dispositione *ti* (tibi *b*) balliste (ballistae *P*) persequere. his remp. in forma uides nec utile (ut ille *P*) provinciales non grauet ut illic equos continuant (contineant *P*) ubi sunt pabula (papula *P*) *C* quae correxit *Salmas.* 8 possessorum *C* 9 dare illi *P* dare illis *B* 10 potes *C* 11 nec *C* auterehicularis *deleta* a *B* (ue *supra* hiculis *add. b*) auterehicularis *P* ne aut uehicularis *uulgo* 12 frumenta *C* frumentis *uulgo* frumento *Eyss.* 13 trachia *C* in hylliricum *C* Illyricum *uulgo* 14 trachia *C* 16 iam in laridum *C* iam ibi laridum *uulgo* in *del. Salmas.* 18 quadam *B* balistae *C* 19 qua *pro* quod ea *Grut.* 20 submoberi *C* submoueri *bp* 21 baliste *B* balistae *P* ait *B*

nati et Gallieni gratiam dicitur interemptus. de quo ipse uera non satis conperi idcirco, quod scriptores temporum de huius praefectura multa de imperio pauca dixerunt.

XVIII VALENS

- 19 Hic uir militaris simul etiam ciuiliu uirtutum gloria pollens proconsulatum Achaiae dato a Gallieno tunc honore gubernabat. quem Macrianus uehementer reformidans simul quod in omni genere uitae satis clarum norat, simul quod inimicum sibi esse inuidia uirtutum sciebat, misso Pisone nobilissimae tunc et consularis familiae uiro interfici praecepit. Valens diligentissime cauens et prouidens neque aliter sibi posse subueniri aestimans sumpsit imperium et breui a militibus interemptus est.

XVIII VALENS SVPERIOR

- 20 Et bene uenit in mentem, ut, cum de hoc Valente loquimur, etiam de illo Valente, qui superiorum principum temporibus interemptus est, aliquid diceremus. nam huius Valentis, qui sub Gallieno imperauit, auunculus magnus fuisse perhibetur. alii tantum auunculum dicunt. sed par in ambobus fuit fortuna. nam et ille, cum paucis diebus Illyrico imperasset, occisus est.

XX PISO

- 21 Hic a Macriano ad interficiendum Valentem missus, ubi eum prouidum futurorum imperare cognouit, Thessaliam concessit atque illic paucis sibi consentientibus sumpsit imperium Thessalicusque appellatus ui interemptus est, uir sum-

6 proconsulatu *B*   honere *C*   14 nullum interductum fecere *C*
 15 et cum *B*   19 tamen *B*   20 forma *C* fortuna *Salmas.* cum
om. C add. vulgo   illirico *C*

mae sanctitatis et temporibus suis Frugi dictus et qui ex illa Pisonum familia ducere originem diceretur, cui se Cicero nobilitandi causa sociauerat. hic omnibus principibus acceptissimus fuit. ipse denique Valens, qui ad eum percussores misisse perhibetur, dixisse dicitur non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hostem suum Pisonem tamen iussisset occidi, uirum, cuius similem Romana res publica non haberet. senatus consultum de Pisone factum ad noscendam eius maiestatem libenter inserui. 'die
 10 septimo kalendarum Iuliarum cum esset nuntiatum Pisonem a Valente interemptum ipsum Valentem a suis occisum, Arel-
 lius Fuscus consularis primae sententiae, qui in locum Valeriani successerat, ait 'consul consule.' cumque consultus
 esset 'diuinos' inquit 'honores Pisoni decerno patres con-
 15 scripti. Gallienum et Valerianum et Saloninum imperatores nostros id probaturos esse confido. neque enim melior uir quisquam fuit neque constantior.' post quem citra consultum statuam inter triumphales et currus quadriiugos Pisoni decreuerunt. sed statua eius uidetur, quadrigae autem, quae
 20 decretae fuerant quasi transferendae ad alium positae sunt nec adhuc redditae. nam in his locis fuerunt, in quibus thermae Diocletianae sunt exaedificatae tam aeterni nominis quam sacrati.

XXI AEMILIANVS

25 Et hoc familiare populi Aegyptiorum, ut uel furiosi ac 22
 dementes de leuibus quibusque ad summae rei publicae pericula perducantur. saepe illi ob neglectas salutationes lo-

2 duceret *C* ducere *p* 10 nunciatum *C* 15 salolinum *B*
 16 nostros imperaturos esse *C* n. imperaturos e. aut n. id probaturos esse
Salmas. 17 ceteri consulti *uulgo* citer (circiter *b*) consultum *C* citer
 'citra' interpretatur *Salmas.* 20 pro alium *Gruterus* coni. balneum. *Pete-*
rus post alium inserit locum 24 AEMELIANVS *P* 26 leuimus qui-
 bususque *C* leuissimis rebus usque dubitanter *Salmas.* leuibus quibus-
 que *uulgo*

cum in balneis non concessum carnem et olera sequestrata calciamenta seruilia et cetera talia usque ad summum rei publicae periculum seditionibus, ita ut armarentur contra eos exercitus, peruenerunt. familiari ergo sibi furore, cum quadam die cuiusdam seruus curatoris, qui Alexandriam tunc 5 regebat, militarie ob hoc caesus esset, quod crepidas suas meliores esse quam militis diceret, collecta multitudo ad domum Aemiliani ducis uenit atque eum omni seditionum instrumento et furore persecuta est. ictus est lapidibus petitus est ferro, nec defuit ullum seditionis telum. qua re coactus 10 Aemilianus sumpsit imperium, cum sciret sibi undecumque pereundum. consenserunt ei Aegyptiacus exercitus maxime in Gallieni odium. nec eius ad regendam rem publicam uigor defuit. nam Thebaidem totamque Aegyptum peragruit et quatenus potuit barbarorum gentes forti auctoritate 15 summouit. Alexander denique uel Alexandrinus, nam incertum id quoque habetur, uirtutum merito uocatus est. et cum contra Indos pararet expeditionem misso Theodoto duce Gallieno iubente dedit poenas. si quidem strangulatus in carcere captiuorum ueterum more perhibetur. tacendum esse 20 non credo, quod cum de Aegypto loquor, uetus suggestit historia simul etiam Gallieni factum, qui cum Theodoto uellet imperium proconsulare decernere, a sacerdotibus est prohibitus, qui dixerunt fasces consulares ingredi Alexandriam non licere. cuius rei etiam Ciceronem, cum contra Gabinium 25 loquitur, meminisse satis nouimus. denique non extat memoria rei frequentatae. quare scire oportet Herennium Celsum uestrum parentem dum consulatum cupit, hoc, quod desiderat, non licere. fertur enim apud Memphim in aurea columna Aegyptiis esse litteris scriptum tunc demum Aegyptum liberam fore, cum in eam uenissent Romani fasces et

3 seditiones C	seditionibus Salmas.	seditionis uulgo	5 curatores C
6 militare C	militarie uulgo	militari Salmas.	8 aucis uenit P
ducis anceps uenit uulgo	9 peditus C	10 de C	defuit Iord.
coaptus P	19 sed quidem B	21 de om. B	successit C
suggestit uulgo	25 gauinium C	29 memfimina aurea C	

praetexta Romanorum. quod apud Proculum grammaticum doctissimum sui temporis uirum, cum de peregrinis religionibus loquitur, inuenitur.

XXII SATVRNINVS

5 Optimus ducum Gallieni temporibus et a Valeriano di- 23
lectus Saturninus fuit. hic quoque, cum dissolutionem Gallieni pernoctantis in publico ferre non posset et milites non exemplo imperatoris sui sed suo regeret, ab exercitibus sumpsit imperium, uir prudentiae singularis grauitatis insignis
10 uitae amabilis uictoriarum barbaris etiam ubique notarum. hic ea die, qua est amictus a militibus peplo imperatorio contione adhibita dixisse fertur 'commilitones bonum ducem perdidistis et malum principem fecistis.' denique cum multa strenue in imperio fecisset, quod esset seuerior et grauior
15 militibus, ab isdem ipsis, a quibus factus fuerat, interemptus est. huius insigne est, quod conuiuio discumbere milites, ne inferiora nudarentur, cum sagis iussit hieme grauibus aestate perludicis.

XXIII TETRICVS SENIOR

20 Interfecto Victorino et eius filio mater eius Victoria, siue 24
Vitruuia Tetricum senatorem populi Romani praesidatum in Gallia regentem ad imperium hortata quod eius erat, ut plerique locuntur, adfinis Augustum appellari fecit filiumque eius Caesarem nuncupauit. et cum multa Tetricus feliciter
25 que gessisset diuque imperasset, ab Aureliano uictus, cum militum suorum inpudentiam et procacitatem ferre non posset, uolens se grauissimo principi et seuerissimo dedit. uer-

2 regionibus *C* religionibus *Casaub.* 5 sed *C* et *Eyss.* 6 Saturninus *om. B* 10 uita *P* barbararum *B* 15 hisdem *C*
17 nec *B* 21 ettricum *C* 24 feliciterque gessit et *C* feliciter
et *b* 25 auriliano *B* 26 procaecitatem *B* 27 seuerientissimo *b*

sus denique illius fertur, quem statim ad Aurelianum scripserat

eripe me his inuicte malis

quare cum Aurelianus nihil simplex neque mite aut tranquillum facile cogitaret, senatorem populi Romani eundem-⁵ que consularem, qui iure praesidali omnes Gallias rexerat, per triumphum duxit eodem tempore, quo et Zenobiam Odenati uxorem cum filiis minoribus Odenati Herenniano et Timolao. pudore tamen uictus uir nimium seuerus eum, quem triumphauerat, conrectorem totius Italiae fecit id est Cam-¹⁰ paniae Samni Lucaniae Bruttiorum Apuliae Calabriae Etruriae atque Vmbriae Piceni et Flaminiae omnisque annonariae regionis, ac Tetricum non solum uiuere sed etiam in summa dignitate manere passus est, cum illum saepe collegam non numquam conmilitem aliquando etiam imperatorem ap-¹⁵ pellaret.

XXIII TETRICVS IVNIOR

25 Hic puerulus a Victoria Caesar est appellatus, cum illa mater castrorum ab exercitu nuncupata esset. qui et ipse cum patre per triumphum ductus postea omnibus senatoriis²⁰ honoribus functus est inlibato patrimonio, quod quidem ad suos posteros misit, ut Arellius Fuscus dicit semper insignis. narrabat auus meus hunc sibi familiarem fuisse neque quemquam illi ab Aureliano aut postea ab aliis principibus esse praelatum. Tetricorum domus hodieque extat in monte Caelio²⁵ inter duos lucos contra Isium Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est utrique praetextam tribuens et senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum coronam cyclum

1 *pro statim coni. in eo statu Grut.* 3 *Verg. Aen. VI 365* 6 *praesidali P* 22 *dagellius C Arellius Salmasius et Gruterus* 23 *post quemquam add. quam B* 26 *suspectus est locus Beckero antiq. Rom. uol. I p. 505 n. 1053* 28 *cycli picturae C cyclum picta omnia Salmas. ciuicam picturam uulgo*

picta omnia de museo. quam cum dedicasset, Aurelianum ipsum dicuntur duo Tetrici adhibuisse conuiuio.

XXV TREBELLIANVS

Pudentia est persequi quanti sub Gallieno fuerint ty-
 5 ranni uito pestis illius. si quidem erat in eo ea luxuria, ut
 rebelles plurimos mereretur et ea crudelitas, ut iure time-
 retur. qua erat et in Trebellianum factum in Isauria prin-
 cipem ipsis Isauris sibi ducem quaerentibus. quem cum alii
 archipiratam uocassent, ipse se imperatorem appellauit. mo-
 10 netam, etiam cudi iussit. palatium in arce Isaurae consti-
 tuit. qui quidem cum se in intima et tuta Isaurorum loca
 munitus difficultatibus locorum et montibus contulisset, ali-
 quam diu apud Cilicas imperauit. sed per Gallieni ducem
 Causisoleum natione Aegyptium fratrem Theodoti, qui Aemi-
 15 lianum ceperat, ad campum deductus uictus est et occisus.
 neque tamen postea Isauri timore ne in eos Gallienus sae-
 uiret, ad aequalitatem perducere quauis principum humanitate
 potuerunt. denique post Trebellianum pro barbaris habentur
 et, cum in medio Romani nominis solo regio eorum *sit*,
 20 nouo genere custodiarum quasi limes includitur locis defensa
 non hominibus. nam sunt non statura decori non uirtute
 graues non instructi armis non consiliis prudentes sed hoc
 solo securi, quod in editis positi adiri nequeunt. quos qui-
 dem diuus Claudius paene ad hoc perduxerat, ut a suis se-
 25 motos locis in Cilicia conlocaret daturus uni ex amicissimis
 omnem Isaurorum possessionem, nequid ex ea postea re-
 bellionis oreretur.

2 detrici B   4 prudentiam (*om. est*) B   5 a pro ea C   7 quare
 et in trebellianum (Tribellianum B) factum C quare et Trebellianus factus
Casaub. lacuna locum laborare statuit Grut. idem fautum coniecit quare etiam
Trebellianum factum Obrechtus qua erat et in Trebellianum factum Eyss.
 10 isauriae C Isaurae *Valesius ad Ammiani Marc. XIII 8, 2*   14 cam-
 sisoleum C   16 sequire B saeuire P saeuiret p   19 sit *add. uulgo*
 20 quasi limes *del. Eyss.*   21 omnibus C hominibus p   staturae C

XXVI HERENNIANVS

- 27 Odenatus moriens duos paruulos reliquit Herennianum et fratrem eius Timolaum, quorum nomine Zenobia usurpato sibi imperio diutius quam feminam decuit rem publicam obtinuit paruulos Romani imperatoris habitu proferens purpuratos eosdemque adhibens contionibus, quas illa uiriliter frequentauit Didonem et Semiramidem et Cleopatram sui generis principes inter cetera praedicans. sed *de* horum exitu incertum est. multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte sua esse consumptos si quidem Zenobiae posterius etiam nunc Romae inter nobiles manent.

XXVII TIMOLAVS

- 28 De hoc ea putamus digna notione quae de fratre sunt dicta. unum tamen est quod eum a fratre separat, quod tanti fuit ardoris ad studia Romana, ut breui consecutus quae insinuauerat grammaticus esse dicatur, potuisse quin etiam summum Latinorum rhetorem facere.

XXVIII CELSVS

- 29 Occupatis partibus Gallicanis orientalibus quin etiam Ponti Thraciarum et Illyrici dum Gallienus popinatur et balneis ac lenonibus deputat uitam, Afri quoque auctore Vibio Passieno pro consule Africae et Fabio Pomponiano duce limitis Libyci Celsum imperatorem appellauerunt peplo deae Caelestis ornatum. hic priuatus ex tribunis in Africa positus in agris suis uiuebat sed ea iustitia et corporis magni-

5 praeferens *P*   7 samiramidem *C*   8 *de add. p*   11 maneat *B*   13 notio *C*   notione *Eyss.*   14 fretae *C*   fratre *p*   17 rhetorem *C*   19 occupatibus *B*   20 traciæ *C*   21 uiuio *C*
22 limitibus *B*   23 libici *C*   dea *B*

tudine, ut dignus uideretur imperio. quare creatus per quamdam mulierem Gallienam nomine consobrinam Gallieni septimo imperii die interemptus est atque adeo etiam inter obscuros principes uix relatus est. corpus eius a canibus consumptum est Siccensibus, qui Gallieno fidem seruauerant, perurgentibus et nouo iniuriae genere imago in crucem sublata persultante uulgo quasi patibulo ipse Celsus uideretur adfixus.

XXVIII ZENOBIA

Omnis iam consumptus est pudor. si quidem fatigata 30
 10 re publica eo usque peruentum est, ut Gallieno nequissime agente optime etiam mulieres imperarent. [et quidem] peregrina enim nomine Zenobia, de qua multa iam dicta sunt, quae se de Cleopatrarum Ptolemaeorumque gente iactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per ume-
 15 ros habitu Didonis ornata diademate etiam accepto nomine filiorum Herenniani et Timolai diutius quam femineus sexus patiebatur imperauit. si quidem Gallieno adhuc regente rem publicam regale mulier superba munus optinuit et Claudio bellis Gothicis occupato. uix denique ab Aureliano uicta et
 20 triumphata concessit in iura Romana. extat epistola Aureliani, quae captivae mulieri testimonium fert. nam cum a quibusdam reprehenderetur quod mulierem ueluti ducem aliquem uir fortissimus triumphasset, missis ad senatum populumque Romanum litteris hac se adtestatione defendit 'au-
 25 dio patres conscripti mihi obici quod non uirile munus impleuerim Zenobiam triumphando. nae illi qui me reprehendunt satis laudarent, si scirent quae illa mulier quam prudens in consiliis quam constans in dispositionibus quam erga milites grauis quam larga, cum necessitas postulet, quam

8 ZENOBIA C	11 et quidem <i>del. Gruterus</i>	12 iam multa P
13 ptolemaeorumquae P	15 donis C Didonis <i>dubitanter sed uerissime</i>	
<i>Sabmas.</i>	26 ne B	27 laudent (<i>deletis ar</i>) C
rent b		sciret C sci-

tristis cum seueritas poscat. possum dicere illius esse quod Odenatus Persas uicit ac fugato Sapore Ctesiphonta usque peruenit. possum adserere tanto apud orientales et Aegyptiorum populos timori mulierem fuisse, ut se non Arabes non Saraceni non Armenii conuouerent. nec ego illi uitam conseruassem, nisi eam scissem multum Romanae rei publicae profuisse, cum sibi uel liberis suis orientis seruaret imperium. sibi ergo habeant propriarum uenena linguarum hi quibus nihil placet. nam si uicisse ac triumphasse feminam non est decorum, quid de Gallieno locuntur, in cuius contemptu haec bene rexit imperium? quid de diuo Claudio sancto ac uenerabili duce? qui eam, quod ipse Gothicis esset expeditionibus occupatus, passus esse dicitur imperare idque occulte ac prudenter, ut illa seruante orientalis finis imperii ipse securius quae instituerat perpetraret. haec oratio indicat quid iudicii Aurelianus habuerit de Zenobia. cuius ea castitas fuisse dicitur, ut ne uirum suum quidem scierit nisi temptatis conceptionibus. nam cum semel concubuisset expectatis menstruis continebat se, si praegnans esset. sin minus iterum potestatem quaerendis liberis dabat. uixit regali pompa. more magis Persico adorata est. regum more Persarum conuiuata est. imperatorum more Romanorum ad contiones galeata processit cum limbo purpureo gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam coclide ueluti fibula muliebri adstricta, brachio saepe nudo. fuit uultu subaquilo fusci coloris oculis supra modum uigentibus nigris spiritus diuini uenustatis incredibilis. tantus candor in dentibus, ut margaritas eam plerique putarent habere non dentes. uox clara et uirilisi, seueritas ubi necessitas postulabat tyrannorum, bonorum principum clementia ubi pietas requi-

2 ctesifonta *C* sed *c* deleta in *B* 8 hii *C* 10 loquuntur *C*
 11 dicio *C* 21 pompae *C* pompa uulgo. totum locum in uulgo perperam distinctum recte interpunxit *Salmas.* more magum *Mommensenus.*
 23 pro limbo coniecit lumo sed dubitanter *Salmas.* 24 coclide *C* coclide siue cochlade *Salmas.* cyclade uulgo 26 ingentibus *C* uigentibus uulgo 30 requerebat *C*

rebat. larga prudenter conservatrix thesaurorum ultra femi-
 neum modum. usa uehiculo carpentario raro pilento equo
 saepius. fertur autem uel tria uel quattuor milia frequenter
 cum peditibus ambulasse. cenata est Hispanorum cupiditate.
 5 bibit saepe cum ducibus cum esset alias sobria. bibit et cum
 Persis atque Armeniis ut eos uinceret. usa est uasis aureis
 gemmatis ad conuiuia [Cleopatranis]. in ministerio eunuchos
 grauioris aetatis habuit, puellas nimis raras. filios Latine lo-
 qui iusserat adeo ut Graece uel difficile uel raro loqueren-
 10 tur. ipsa Latinis sermonibus non usque quaque ignara sed
 ut loqueretur pudore cohibita, loquebatur et Aegyptiace ad
 perfectum modum. historiae Alexandrinae atque orientalis
 ita perita, ut eam epitomasse dicatur. Latinam autem Graece
 legerat. cum illam Aurelianus cepisset atque in conspectum
 15 suum adductam sic appellasset 'quid est Zenobia? ausa es in-
 sultare Romanis imperatoribus?' illa dixisse fertur 'impera-
 torem te esse cognosco qui uincis, Gallienum et Aureolum
 et ceteros principes non putauit. Victoriam mei similem cre-
 dens in consortium regni uenire, si facultas locorum pate-
 20 retur, optauit.' ducta est igitur per triumphum ea specie,
 ut nihil pompabilius populo Romano uideretur. iam primum
 ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere labo-
 raret. fertur enim mulier fortissima saepissime restitisse,
 cum diceret se gemmarum onera ferre non posse. uincti
 25 erant praeterea pedes auro. manus etiam catenis aureis. nec
 collo aureum uinculum deerat, quod scurra Persicus prae-
 ferebat. huic ab Aureliano *uita* concessa est ferturque uixisse
 cum liberis matronae iam more Romanae data sibi posses-
 sione in Tiburti, quae hodieque Zenobia dicitur non longe
 30 ab Hadriani palatio atque ab eo loco, cui nomen est Conchae.

2 pileto *C*   4 pedibus *B* peditibus *Pb*   nata est *C* coenata est
ex interpolati regii enata est con. Casaub.   5 sobriae *ex* sobrias *B* so-
 bria *ex* sobriae *P*   uiuit *C*   6 uassis *B*   7 conuiuincimusa *B* conui-
 uiuiciniusa *bP* conuiuicinia *p*   quibus et Cleopatra *uulgo* cleopatranisi *C*
 Cleopatranis *del. Eyss.* usa et Cleopatranis *Salm.*   8 rara *C*   9 id *C*
 adeo *uulgo* loqueretur *C*   10 gnara *C*   13 epitomanasse *B*
 15 adductum *B*   quid es *C* quid est *Momms.*   24 uincti *C* uincti *bp*
 27 uita *add. Peterus* (uiuere concessum est *uulgo*)   30 concae *C*

XXX VICTORIA

31 Non tam digna res erat, ut etiam Vitruvia siue Victoria in litteras mitteretur nisi Gallieni mores hoc facerent, ut memoria dignae etiam mulieres censerentur. Victoria enim ubi filium ac nepotem a militibus uidit occisos Postumum 5 deinde Lollianum Marium etiam, quem principem milites nuncupauerunt, interemptos, Tetricum, de quo superius dictum est, ad imperium hortata est ut uirile semper facinus auderet. insignita est praeterea hoc titulo ut castrorum se diceret matrem. cusi sunt eius nummi aerei aurei et argen- 10 tei, quorum hodieque forma extat apud Treuiros. quae quidem non diutius uixit. nam Tetrico imperante ut plerique locuntur occisa, ut alii adserunt, fatali necessitate consumpta.

Haec sunt, quae de triginta tyrannis dicenda uidebantur. 15 quos ego in unum uolumen idcirco contuli, ne si de singulis singula quaeque narrarem, nascerentur indigna fastidia, et ea quae ferre lector non posset. nunc ad Claudium principem redeo. de quo speciale mihi uolumen quamuis breue merito uitae illius uidetur edendum addito fratre singulari uiro ita ut de familia 20 tam sancta et tam nobili saltem pauca referantur. studiose in medio feminas posui ad ludibrium Gallieni, quo nihil prodigiosius passa est Romana res publica duos etiam nunc tyrannos quasi extra numerum, quod alieni essent temporis, additurus unum qui fuit Maximini temporibus, alterum qui Claudii, 25 ut tyrannorum triginta uiri hoc uolumine tenerentur. quaeso

2 tamen *P* (*sed en erasum*) 6 maurium *B* 11 quorum hodieque formae extant *Casaub.* 13 loquuntur *C* 16 si *add. uulgo* 18 nunc ad Claudium principem redeo. de quo speciale mihi uolumen quamuis breue merito uitae illius uidetur edendum addito fratre singulari uiro ita ut de familia tam sancta et tam nobili saltem (*saluti C saltem uulgo*) pauca referantur *Casaub. duce codice regio post finem libri de XXX tyrannis reiciebat. Salmas. recte perspexit quae secuntur ab auctore addita esse perfecto iam opere* 26 uitae pro uiri *Peterus. sed additis Tito et Censorino XXX uiro- rum numerus explebatur cum antea in tyrannis illis duae mulieres numerarentur*

qui expletum iam librum acceperas boni consulas atque hos uolumini tuo uolens addas. quos ego, quem ad modum Valentem superiorem huic uolumini sic post Claudium et Aurelium his, qui inter Tacitum et Diocletianum fuerant, addere 5 destinaueram. sed errorem meum memor historiae diligentiae tuae eruditionis auertit. habeo igitur gratiam quod titulum meum prudentiae tuae benignitas inpleuit. nemo in templo Pacis dicturus est me feminas inter tyrannos cum risu et ioco tyrannas uidelicet uel tyrannides, ut ipsi de me 10 solent iactitare, posuisse. habent integrum numerum ex archanis historiae in meas litteras datum. Titus enim et Censorinus, quorum unus ut dixi sub Maximino alter sub Claudio fuit, [qui] ambo ab eisdem militibus a quibus purpura uelati fuerant interempti sunt.

15

XXXI TITVS

Docet Dexippus nec Herodianus tacet omnesque, qui 32 talia legenda posteris tradiderunt, Titum tribunum Mauro- rum, qui a Maximino inter priuatos relictus fuerat timore uiolentae mortis, ut illi dicunt, inuitum uero et a militibus 20 coactum, ut plerique adserunt, imperasse, atque hunc intra paucos dies post uindicatam defectionem, quam consularis uir Magnus Maximino parauerat, a suis militibus interemptum. imperasse autem mensibus sex. fuit hic uir de primis erga rem publicam domi forisque laudabilis sed in imperio parum 25 felix. alii dicunt ab Armeniis sagittariis, quos Maximinus ut Alexandrinos et oderat et offenderat, principem factum. nec mireris tantam esse uarietatem de homine, cuius uix nomen agnoscitur. huius uxor Calpurnia fuit sancta et ue-

5 memor hystoriae diligentiae tuae eruditionis *B* meror historiae diligentiae tuae eruditionis *P* maior historiae diligentiae tuae eruditionis *uulgo* 8 pasci *B* 9 uel tyrannides *P* 10 archanis *C* 11 hystoriae *B* 12 maximiano *B* 13 hisdem *C* 16 erodianus *P* 18 timorem *C* 19 uolente *B* alii *P* 22 interempto *C* 24 rarum *P*

nerabilis femina de genere Caesoninorum id est Pisonum. quam maiores nostri uniuiriam sacerdotem inter sacratissimas feminas adorarunt. cuius statuam in templo Veneris adhuc uidimus † acrolicam sed auratam. haec uniones Cleopatranos habuisse perhibetur, haec lancem centum librarum 5 argenti, cuius plerique poetae meminerunt, in qua maiorem eius expressa ostenderetur historia. longius mihi uideor processisse, quam res postulabat. sed quid faciam? scientia naturae facilitate uerbosa est. quare ad Censorinum reuertar hominem nobilem sed qui non tam bono quam malo 10 rei publicae septem diebus dicitur imperasse.

XXXII CENSORINVS

- 33 Vir plane militaris et antiquae in curia dignitatis bis consul bis praefectus praetorii ter praefectus urbi quarto pro consule tertio consularis legatus praetorius secundo quarto 15 aedilicius tertio quaestorius extra ordinem quoque legatione Persica functus etiam Sarmatica. post omnes tamen honores cum in agro suo degeret senex atque uno pede claudicans uulnere, quod bello Persico Valeriani temporibus acceperat, factus est *imperator et scurrarum ioco* Claudius ap- 20 pellatus est. cumque se grauissime gereret neque a militibus ob disciplinam censoriam ferri posset, ab his ipsis a quibus factus fuerat interemptus est. extat eius sepulchrum circa Bononiam, in quo grandibus litteris incisi sunt omnes eius honores. ultimo tamen uersu adscriptum est FELIX 25

4 uidemus *P* acrolicam sed auratam *C* (acrolicam *b* ἀκρόλιθον *Salmas. cf. Muelleri Archaeologia p. 63 sq.*) Cleopatranas uulgo contra codices 8 postolabat *C* 14 urbis *b* 15 consule *deleta e B* 20 post factus est *add. imperator et p quod Gruteri tempore additum non fuisse uidetur. Iordanus inuenit a recenti manu additum ex uulgatis ut uidetur editionibus loco B* 24 circa Bononiam post grandibus litteris positum in *C* post sepulchrum reiecit *Eyss.* 25 adseri pest *B supra p addidit o b adscrip est P supra p addidit ot p adscripto uulgo adscriptum est Eyss. post felix add. ad p*

OMNIA INFELICISSIMVS IMPERATOR. extat eius familia Cen-
sorinorum nomine frequentata, cuius pars Thracias odio re-
rum Romanarum pars Bithyniam petit. extat etiam domus
pulcherrima adiuncta gentibus Flauis, quae quondam Titi
5 principis fuisse perhibetur.

Habes integrum triginta numerum tyrannorum, qui cum
maleuolis quidem sed bono animo causabaris. da nunc cui-
uis libellum non tam diserte quam fideliter scriptum. ne-
que ego eloquentiam uideor pollicitus esse sed rem. qui
10 hos libellos, quos de uita principum edidi, non scribo sed
dicto et dicto cum ea festinatione, quam, siquid uel ipse
promisero uel tu petieris, sic perurgues, ut respirandi non
habeam facultatem.

2 tracias C   3 romanorum C   4 aedibus Casaub. sed cf. Curios.
urbis R. reg. VI 'gentem Flabiam' et Beckeri topogr. p. 586   7 male
uobis C maleuolis Casaub. ex regio codice   8 feliciter B

TREBELLII POLLIONIS

DIVVS CLAVDIVS

1 Ventum est ad principem Claudium, qui nobis intuitu Constanti Caesaris cum cura in litteras digerendus est. de quo ego idcirco recusare non potui, quod alios tumultuarios uidelicet imperatores ac regulos scripseram eo libro, quem de triginta tyrannis edidi, qui Cleopatranam etiam stirpem Victorianamque nunc detinet. si quidem eo res processit, ut mulierum etiam uitas scribi Gallieni comparatio effecerit. neque enim fas erat eum tacere principem, qui tantam generis sui prolem . . . , qui bellum Gothicum sua uirtute confecit, qui manum publicis cladibus uictor imposuit, qui Gallienum prodigiosum imperatorem, etiam si non auctor consilii fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani, a gubernaculis publicis depulit. qui si diutius in hac esset commoratus re publica, Scipiones nobis et Camillos omnesque illos ueteres suis uirtutibus suis consiliis sua prouidentia reddidisset.

2 Breue illius negare non possum in imperio fuit tempus sed breue fuisset, etiam si quantum hominum uita suppetit

1 INCIPIT EIVSDEM DIVVS CLAVDIVS FELICITER C (*supra eiusdem add. treuellii pollionis et post claudius: ad constantinum augustum manus recentissima in P* 3 feliciter uentum est *uulgo. retinere uolebat Salmas.* nob puncto non adiecto C 7 victorianam quae C corr. *Salmas.* 11 lac. indic. *Salmas.* 16 scipiones bones b scipionis bonis C Scipiones nobis *Salmas.* 17 uiribus C 19 breue illius genere non possum in imperio fuit tempus C breue illius in imperio fuit tempus *uulgo* breue illius negare non possum in imperio fuit tempus *Eyss.*

tantum uir talis imperare potuisset. quid enim in illo non
 mirabile? quid non conspicuum? quid non triumphalibus
 uetustissimis praeferendum? in quo Traiani uirtus Antonini
 pietas Augusti moderatio et magnorum principum bona sic
 5 fuerunt, ut non nihil ab aliis exemplum caperet, sed etiam
 si illi non fuissent hic ceteris reliquisset exemplum. doctis-
 simi mathematicorum centum et uiginti annos homini ad
 uiuendum datos iudicant neque amplius cuiquam iactitant
 esse concessos etiam illud addentes Mosen solum dei ut
 10 Iudaeorum libri locuntur familiarem centum uiginti quin-
 que annos uixisse. qui cum quereretur quod iuuenis in-
 teriret, responsum ei ab incerto ferunt numine neminem plus
 esse uicturum. quare etiam si centum et uiginti quinque
 annos Claudius uixisset, necessariam quidem mortem eius
 15 expectandam fuisse, ut Tullius de Scipione, [sic loquitur pro
 Milone] stupenda et mirabilis docet uita. quid enim magnum
 uir ille domi forisque non habuit? amauit parentes. quid
 mirum? amauit et fratres. iam potest dignum esse miraculo.
 amauit propinquos. res nostris temporibus comparanda mi-
 20 raculo. inuidit nulli. malos persecutus est. fures iudices
 palam aperteque damnauit. stultis quasi neglegenter indul-
 sit. leges optimas dedit. talis in re publica fuit, ut eius
 stirpem ad imperium summi principes eligerent, emendatior
 senatus optaret. in gratiam me quispiam putet Constantii 3
 25 Caesaris loqui. sed testis est et tua conscientia et uita mea
 me nihil umquam cogitasse dixisse fecisse gratiosum. Clau-
 dium principem loquor, cuius uita probitas et omnia, quae
 in re publica gessit, tantam posteris famam dedere, ut se-
 natus populusque Romanus nouis eum honoribus post mor-

4 bona C omnia Mommsenus 11 quaereretur C quot P 14 sen-
 tentiam mancam esse censebat Casaub. ne ante necessariam add. Salmas.
 15 ut tullius de scipione sic loquitur pro milone C Salmas. e glossa nata
 censet pro Milone debebat Casaub. Cic. Mil. VII 16 'quis non arsit do-
 lore, quem inmortalem, si fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne ne-
 cessariam quidem expectatam esse mortem? 18 fratris B et ante corr. P
 21 neglegeret P 28 tantum C

tem adfecerit. illi clypeus aureus uel ut grammatici locun-
tur clypeum aureum senatus totius iudicio in Romana curia
conlocatum est, ut etiam nunc uidetur, expressa thorace uul-
tus eius. illi, quod nulli antea, populus Romanus sumptu
suo in Capitolio ante Iouis Optimi Maximi templum statuam
auream decem pedum conlocauit. illi totius orbis iudicio in
rostris posita est columna palmata statua superfixa librarum
argenti mille quingentarum. ille uelut futurorum memor
gentes Flauias Vespasiani et Titi, nolo autem dicere Do-
mitiani propagauit. ille bellum Gothicum breui tempore in-
pleuit. adulator igitur senatus adulator populus Romanus
adultrices exterae gentes adultrices prouinciae. si quidem
omnes ordines omnis aetas omnis ciuitas statuus, uexillis
coronis fanis arcubus bonum principem [aris ac templis] ho-
norauerunt.

- 4 Interest et eorum, qui bonos imitantur principes et to-
tius orbis humani cognoscere quae de illo uiro senatus con-
sulta sint condita, ut omnes iudicium publicae mentis ad-
noscant. nam cum esset nuntiatum VIII Kalendas Aprilis
ipso in sacrario Matris sanguinis die Claudium imperatorem
factum, neque cogi senatus sacrorum celebrandorum causa
posset, sumptis togis itum est ad Apollinis templum ac lectis
litteris Claudii principis haec in Claudium dicta sunt 'Au-
guste Claudii di te praestent' dictum sexagies. 'Claudii Auguste
principem te aut qualis tu es semper optauimus' dictum
quadragies. 'Claudii Auguste te res publica requirebat' dictum
quadragies. 'Claudii Auguste tu frater tu pater tu amicus tu

4 *post eius add. imago uulgo. locum recte distinxit Salmas.* 6 *pro*
pedum fuisse qui conicerent pondo testatur Salmas. illo B 7 *cum*
ante palmata add. uulgo 8 *argenteorum C argenti uulgo* ille C
mille p 9 *flauiasque et titi C flauias Vesp. et Titi Salmas. flauias*
quae Vespasiani et Titi uulgo 10 *fuertant post domiciani (ita P) add. P(?)*
11 *adulato C adulator p* 12 *prouintiae P* 14 *honorauerit C ho-*
norauerunt uulgo aris ac templis *del. Eyss.* 16 *et ante eorum om. B*
17 *post humani add. interest Bp om. uulgo* 18 *puplicae P* 20 *ipse C*
24 *claudii B* di B dii bP nobis *post te add. uulgo* claudii B
25 *te om. B* 26 *claudii B* 27 *claudii C*

bonus senator tu uere princeps' dictum octogies. 'Claudi Auguste tu nos ab Aureolo uindica' dictum quinquies. 'Claudi Auguste tu nos a Palmyrenis uindica' dictum quinquies. 'Claudi Auguste tu nos a Zenobia et a Vitruuia libera' dictum
 5 septies. 'Claudi Auguste Tetricus nihil fecit' dictum septies.

Qui primum ut factus est imperator, Aureolum, qui gra- 5
 uior rei publicae fuerat, quod Gallieno multum placebat, conflictu habito a rei publicae gubernaculis depulit tyrannumque missis ad populum edictis datis etiam ad senatum
 10 orationibus iudicauit. his accedit quod rogantem Aureolum et foedus petentem imperator grauis et seuerus non audiuit responso tali repudiatum 'haec a Gallieno petenda fuerant, qui consentire moribus poterat et timere.' denique iudicio suorum militum apud Mediolanium Aureolus dignum exitum
 15 uitae ac moribus suis habuit. et hunc tamen quidam historici laudare conati sunt. et ridicule quidem. nam Gallus Antipater ancilla honorum et historicorum dehonestamentum principium de Aureolo sic habuit 'uenimus ad imperatorem nominis sui.' magna uidelicet uirtus ab auro nomen acci-
 20 pere. at ego scio saepius inter gladiatores bonis pugnatoribus hoc nomen adpositum. habuit proxime tuus libellus munerarius hoc nomen in indice ludiorum.

Sed redeamus ad Claudium. nam ut superius diximus, 6
 [triginta] illi Gothi, qui euaserant eo tempore, quo illos Mar-
 25 cianus est persecutus quosque Claudius emitti non siuerat, ne id fieret, quod effectum est, omnes gentes suorum ad Romanas incitauerunt praedas. denique Scytharum diuersi po-

1 claudii C	augustae B	2 aureolo B	claudii C	4 clau-
dii C	uitruria C	5 claudii B	nihil egit <i>Mommсенus</i>	8 tyrann-
num quem C	tyrannumque <i>uulgo</i>	10 arrogantem p	11 potentem C	
petentem p	serius P	13 consentiret C	14 medionalium C	
16 quidam C	quidem <i>uulgo</i>	18 principum C	principium <i>uulgo</i>	sic
om. B	19 nomini C	nominis <i>uulgo</i>	post magna <i>add.</i> eius B	ac-
ciperet P	20 propugnatoribus P	22 nomine B	ludorum <i>uulgo</i>	
ludiorum <i>restituit Salmas.</i>	ludionum <i>Casaub.</i>	24 triginta <i>del. Gruterus</i>		
Gothi B	Macrianus C	Martianus <i>Casaub.</i>	Marcianus <i>Salm.</i>	26 quid C
id <i>Peterus</i>	27 incitauerint C			

puli Peuci, Grutungi Austrogoti, Teruingi, Visi, Gipedes, † Cel-
 tae etiam et Eruli praedae cupiditate in Romanum solum
 [in rem publicam] uenerunt atque illic pleraque uastarunt,
 dum aliis occupatus est Claudius dumque se ad id bellum,
 quod confecit, imperatorie instruit, ut uideantur fata Romana 5
 boni principis occupatione lentata. sed credo ut Claudii
 gloria adcresceret eiusque fieret gloriosior toto penitus orbe
 uictoria. armatarum denique gentium trecenta uiginti milia
 tunc fuere. dicat nunc qui nos adulationis accussat Clau- 10
 dium minus esse amabilem. armatorum trecenta uiginti mi-
 lia. quis tandem Xerxes hoc habuit? quae fabella istum
 numerum adfinxit? quis poeta composuit? trecenta uiginti
 milia armatorum fuerunt. adde seruos adde familias adde
 carraginem et epotata flumina consumptasque siluas. labo-
 rasse denique terram ipsam, quae tantum barbarici tumoris 15
 7 excepit. extat ipsius epistola missa ad senatum legenda ad
 populum, qua indicat de numero barbarorum. quae talis est
 'senatui populoque Romano Claudius princeps.' hanc autem
 ipse dictasse perhibetur. ego uerba magistri memoriae non
 requiro. 'patres conscripti militantes audite, quod uerum est. 20
 trecenta uiginti milia barbarorum in Romanum solum ar-
 mati uenerunt. haec si uicero, uos uicem reddite meritis.
 si non uicero, scitote me post Gallienum uelle pugnare. fa-
 tigata est tota res publica. pugnamus post Valerianum post
 Ingenuum post Regalianum post Lollianum post Postumum 25

1 Peucini uulgo Peuci probauit Müllenhoffius in *Hauptii diario anti-
 quitatis Germanicae VIII 135* prouocans ad *Zosimi I 42* Περώναι tru-
 tungi *C Salmas. Ammiani 'Gruthungi'* comparat Grutungi Müllenhoffius rectius
 Grëutungos esse dicens austorgoti *C* uirtinguisigypedes *C* Virtingui,
 Sigipedes uulgo Teruingi, Visi, Gipedes Müllenhoffius Celtæ quin cor-
 ruptum sit non dubitauit Müllenhoffius p. 138 cf. p. 223, etiam quoque non
 sanum esse suspicans. coniecit Getæ Istriani: *Salmas. Celetæ coniecit uter-
 que dubitanter* 3 in rem publicam deleuit *Salmas.* 8 armatorum *B*
 9 accusat *P* 14 potata *B* epota uulgo 20 laetantes *Casaub.*
 mirantes aut miritantes *Obrechtus* audite audite *Mommсенus* 25 regi-
 lianum *C*

post Celsum post mille alios, qui contemptu talis principis a re publica defecerunt. non scuta non spathae non pila iam supersunt. Gallias et Hispanias uires rei publicae Tetricus tenet et omnes sagittarios, quod pudet dicere, Zenobia possidet. quicquid fecerimus, satis grande est.' hos igitur Claudius ingenita illa uirtute superauit. hos breui tempore adtriuuit. de his uix aliquos ad patriam solum redire permisit. rogo quantum pretium est clypeus in curia tantae uictoriae? quantum una aurea statua? dicit Ennius de Scipione

10 quam tantam statuam statuet populus Romanus
 quamue columnam, quae te res gestasque loquatur
 possumus dicere Flauium Claudium unicum in terris principem non columnis non statuīs sed famae uiribus adiuuari. 8
 habuerunt praeterea duo milia nauium duplicem scilicet numerum 15
 quam illum, quo tota pariter Graecia omnisque Thessalia urbes Asiae quondam expugnare conata est. sed illud poeticus stilus fingit, hoc uera continet historia. Claudio igitur scriptores adulamus, qui duo milia nauium barbararum et trecenta uiginti milia armatorum deleuit oppressit 20
 adtriuuit, qui carraginem tantam, quantam numerus hic armatorum sibimet aptare potuit et parare, nunc incendefecit nunc cum omnibus familiis Romano seruitio deputauit ut docetur eiusdem epistola, quam ad Iunium Brocchum scripsit Illyricum tuentem 'Claudius Broccho. deleuimus trecenta 25
 uiginti milia Gothorum. duo milia nauium mersimus. tecta sunt flumina scutis. spathis et lanceolis omnia litora operiuntur. campi ossibus latent tecti. nullum iter purum est.

1 contemptu alio principis C contemptu Gallieni principes uulgo contemptu talis principis Eyss. 4 zenouia C 7 patrium p 8 praecium B precium P 10 quantam C faciet C 11 quantam C quae res tuas gestas C ut in textu scripsi Lachmannus ad Lucret. III 1034 restituit nam quantam Salmas. alterius uersiculi a scriptore sententiam modo positam esse ratus Lachmannum secutus est Vahlenus Ennii fragm. p. 156 nisi quod quae teque et tua gesta scripsit 15 qua B quottetti B quot et a P quo tota p 18 adulamur B sed cf. Neuius gramm. Lat. p. 197 21 incendiafecit C incendefecit Salmas. 23 docet B 26 spatia C 27 ossibus B tecti Pb est om. B add. Pb

ingens carrago deserta est. tantum mulierum cepimus, ut binas et ternas mulieres uictor sibi miles possit adiungere.
 9 et utinam Gallienum non esset passa res publica. utinam sexcentos tyrannos non pertulisset. saluis militibus, quos uaria proelia sustulerunt, saluis legionibus, quas Gallienus 5 male uictor occidit, quantum esset additum rei publicae! si quidem nunc uerba naufragii publici colligit nostra diligentia [ac Romanae rei publicae]. pugnatum est enim apud Moesos et multa proelia fuerunt apud Marcianopolin, multi naufragio perierunt, plerique capti reges, captae diuersarum 10 gentium nobiles feminae, inpletae barbaris seruis senibusque cultoribus Romanae prouinciae. factus miles barbari colonus e Gotho. nec ulla fuit regio, quae Gothum seruum triumphali quodam seruitio non haberet. quid bouum barbarorum nostri uidere maiores! quid ouium! quid equarum, 15 quas fama nobilitat, Celticarum! hoc totum ad Claudii gloriam pertinet. Claudius et securitate rem publicam et opulentiae nimietate donauit. pugnatum praeterea est apud Byzantios ipsis qui superfuerant Byzantiis fortiter facientibus. pugnatum apud Thessalonicenses, quos Claudio absente ob- 20 sederant barbari. pugnatum in diuersis regionibus et ubique auspiciis Claudianis uicti sunt Gothi prorsus ut iam tunc Constantio Caesari nepoti futuro uideretur Claudius securam parare rem publicam.

Et bene uenit in mentem. exprimenda est sors, quae 25 Claudio data esse perhibetur † Commagnis ut intellegant omnes genus Claudii ad felicitatem rei publicae diuinitus con-

2 si C sibi p   4 sescentos B   8 post publicae add. decus uulgo deletum a Salmasio. idem pro ad quod in C est scripsit ac sed haec uerba a librariis addita censet Eyss. 9 messos B Moesios uulgo mar-
 cianopolim P   12 barbari C barbarus et uulgo   13 e Gotho C lo-
 cum corruptum putauit Salmas. de P non recte referens. miles ex barbaro
 colonus e Gotho Mommsenus   14 triumphali C   bonum B bouum P
 19 superius fuerant C   byzantinis B   20 thessolonicenses C
 26 commagnis C eo magis uulgo Commagenis Salmas. et Gruterus Comi
 Mommsenus

situtum. nam cum consuleret factus imperator quam diu
imperaturus esset, sors talis emersit

tu, qui nunc patrias gubernas oras
et mundum regis arbiter deorum,

5 . . . in ueteres tuis nouellis.
regnabunt et enim tui minores
et reges facient suos minores.

item cum in Aponino de se consuleret, responsum huius
modi accepit

10 tertia dum Latio regnantem uiderit aestas.

item cum de posteris suis

his ego nec metas rerum nec tempora ponam.

item cum de fratre Quintillo, quem consortem habere uole-
bat imperii, responsum est

15 ostendent terris hunc tantum fata.

quae idcirco posui, ut sit omnibus clarum Constantium di-
uini generis uirum sanctissimum Caesarem et Augustae ipsum
familiae esse et Augustos multos de se daturum saluis Dio-
cletiano et Maximiano Augustis et eius fratre Galerio.

20 Sed dum haec a diuo Claudio aguntur Palmyreni duci- 11

bus Saba et Timagene contra Aegyptios bellum sumunt at-
que ab his Aegyptia peruicacia et indefessa pugnandi con-
tinuatione uincuntur. dux tamen Aegyptiorum Probatas Ti-
magenis insidiis interemptus est. Aegyptii uero omnes se

25 Romano imperatori dediderunt in absentis Claudii uerba iu-
rantes.

Antiochiano et Orfito consulibus auspicia Claudiana fa-

5 diuis intereris tuis nouellis *Obrechtus* tu uinces ueteres tuis no-
uellis *Salmas.* nouellos *tirones explicans sed de uersiculo restituendo despe-*
rauit regnis inueteres tuis nouellis *Mommсенus* (nobellis C) 6 eteni-
minores C etenim tui minores *uulgo* 8 *apennino B appennino P Apo-*
nino Salmasius et Heinsius in Burmanni Claudiano p. 679 sed cf. Momm-
seni Corp. Inscr. Lat. I p. 267 10 *Verg. Aen. I 265* 12 ne C
pono hodie apud *Verg. legitur Aen. I 278* 13 *Quintilio C* 15 *Verg.*
Aen. VI 869 21 *Sabda Salmas.* Timogene C Timagene *Salmas.*
et hic et paullo post 23 *imaginis C Timogenis uulgo* 27 *atticiano C*
Antiochiano Eyss. cf. Orellius 3948

uor diuinus adiuuit. nam cum se Haemimontum multitudo barbararum gentium, quae superfuerant, contulisset, illic ita fame ac pestilentia laborauit ut iam Claudius dedignaretur et uincere. denique finitum est asperrimum bellum terroresque Romani nominis sunt depulsi. uera dici fides cogit simul ut sciant hi, qui adulatores nos aestimari cupiunt, id quod historia dici postulat, non tacere. eo tempore quo parta est plena uictoria plerique milites Claudii secundis rebus elati, quae sapientium quoque animos fatigant, ita in praedam uersi sunt, ut non cogitarent a paucissimis se posse fatigari dum occupati animo atque corporibus auertendis praedis inseruiunt. denique in ipsa uictoria prope duo milia militum a paucis barbaris et his qui fugerant interempta sunt. sed ubi hoc conperit Claudius, omnes qui rebelles animos extulerant conducto exercitu rapit atque in uincla Romam etiam mittit ludo publico deputandos. ita id, quod uel fortuna uel miles egerat, uirtute boni principis antiquatum est nec sola de hoste uictoria sed etiam uindicta praesumpta est. in quo bello quod gestum est, equitum Dalmatarum ingens extitit uirtus, quod originem ex ea prouincia Claudius uidebatur ostendere, quamuis alii Dardanum et ab illo Troiano atque ab ipso Dardano sanguinem dicerent trahere. 12 fuerunt per ea tempora et apud Cretam Scythae et Cyprum uastare temptarunt sed utique morbo exercitu laborante superati sunt.

25 Finito sane bello Gothico grauissimus morbus increbuit tunc cum etiam Claudius adfectus morbo mortalis reliquid

1 hemimontum *C* in Haemimontum uulgo 6 non aestimari cupiunt *B* aestimari nos cupiunt *b* 7 postolat *C* postulat *bp* nos non *Casaub.* 8 cladii *B* 9 annos *B* animos *b* 11 praesidiis *C* praedis uulgo praesidiis parum *Scaliger* 13 interempti ante corr. *B* 15 ante Romam add. misit *b* 17 atiquantum *C* atiquatum *bp* 18 uindicta *B* uindicta *b* 19 alamatarum *C* dalmatarum *p* 21 illo *B* 22 traianorum *B* et ante correcturam *P* (Ilo. Troianorum rege *Salmas.* Ilo Troiano *Mommsenus*) 24 ubique *C* utique *Mommsenus* 26 increbuit *bP* • 27 mortales *bp*

et familiare uirtutibus suis petit caelum. quo ad deos atque ad sidera demigrante Quintillus frater eiusdem uir sanctus et sui fratris, ut uere dixerim, frater delatum sibi omnium iudicio suscepit imperium non hereditarium sed merito uirtutum, qui factus esset imperator etiam si frater Claudii principis non fuisset. sub hoc barbari, qui superfuerant, Anchialo uastare conati sunt Nicopolim etiam optinere. sed illi prouincialium uirtute obtriti sunt. Quintillus autem ob breuitatem temporis nihil dignum imperio gerere potuit. nam
 10 septima decima die, quod se grauem et serium contra milites ostenderat ac uerum principem pollicebatur eo genere quo Galba quo Pertinax interemptus est. et Dexippus quidem [Claudium] non dicit occisum sed tantum mortuum. nec tamen addit 'morbo', ut dubium sentire uideatur.

15 Quoniam res bellicas diximus, de Claudii genere et familia saltem pauca dicenda sunt, ne ea, quae scienda sunt, praeterisse uideamur. Claudius Quintillus et Crispus fratres fuerunt. Crispi filia Claudia. ex ea et Eutropio nobilissimo gentis Dardanae uiro Constantius Caesar est genitus. fuerunt
 20 etiam sorores, quarum una Constantina nomine nupta tribuno Assyriorum in primis annis defecit. de auiis nobis parum cognitum. uaria enim plerique prodiderunt. ipse Claudius insignis morum grauitate insignis uita singulari et unica castimonia uini parcus ad cibum promptus statura procerus
 25 oculis ardentibus lato et pleno uultu digitis usque adeo fortibus, ut saepe equis et mulis ictu pugni dentes excusserit. fecerat hoc etiam adulescens in militia, cum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. nam iratus ei, qui non balteum sed genitalia sibi contorserat,
 30 omnes dentes uno pugno excussit quaerens indulgentiam

7 anciale C Anchialo retinendum duxit Salmas. Anchialo uastata uulgo
 9 breuetamen B breuitamen P breuitatem uulgo 13 pro Quintilli nomine hic errore Claudii positum esse recte censet Salmas. 16 neq B nec P
 ne uulgo 18 familia C ex supra addidit p filia uulgo 19 uero C uiro uulgo
 29 uitalia ante corr. P 30 quae res indulgentiam meruit P (?)

pudore uindictae. si quidem tunc Decius imperator, quo praesente fuerat perpetratum, et uirtutem et uerecundiam Claudii publice praedicauit donatumque armillis et torquibus a militum congressu facessere praecepit, nequid atrocius quam luctamen exigit faceret. ipsi Claudio liberi nulli fuerunt. Quintillus duos reliquit. Crispus, ut diximus, filiam.

- 14 Nunc ad iudicia principum ueniamus, quae de illo a diuersis edita sunt et eatenus quidem, ut appareret quandoque Claudium imperatorem futurum. epistola Valeriani ad Zosimionem procuratorem Syriae 'Claudium Illyricianae gen-
 10 tis uirum tribunum Martiae quintae legioni fortissimae dedimus uirum deuotissimis quibusque ac fortissimis ueterum praeferendum. huic salarium de nostro priuato aerario da-
 bis annuos frumenti modios tria milia, hordei sex milia, la-
 ridi libras duo milia, uini ueteris sextarios tria milia quin-
 15 gentos, olei boni sextarios centum quinquaginta, olei secundi sextarios sescentos, salis modios uiginti, cerae pondo centum quinquaginta, faeni paleae aceti holeris herbarum quantum
 satis est, pellium tentoriarum decurias triginta, mulos an-
 nuos sex, equos annuos tres, camelas annuas decem, mulas
 20 annuas nouem, argenti in opere annua pondo quinquaginta, Philippeos nostri uultus annuos centum quinquaginta et in strenis quadraginta septem, et trientes centum sexaginta
 [item in cauco scypho pondo undecim] item in cauco et
 scypho et zuma pondo undecim. tunicas russas militares. . .
 25 annuas, sagochlamydes annuas duas, fibulas argenteas inauratas duas, fibulam auream cum acu Cyprea unam. balteum
 argenteum inauratum unum, anulum bigemmem unum un-

2 fuerat fuerat P 4 congressus B 6 quintillos C 7 de
 add. uulgo 8 edicta C edita uulgo quandocumque C quando-
 que uulgo 10 illiriciana C 18 foeni B 20 camelos uulgo
 22 filippeos P 24 cauco et scyso B caucoscypo P item in
 cauco scypho pondo undecim om. uulgo caucos et scyfo C 26 pro
 annuas scripsit duas Salmas. numerum excid. indic. Eyss. sagoclamy-
 des C 28 bigemmeum C sed in P corr. ex bigemmeum a manu pr.
 bigemmeum b

cialem, brachiale unum unciarum septem, torquem libralem
 unum, cassidem inauratam unam, scuta chrysographata duo,
 loricam unam, quam refundat. lanceas Herculianas duas,
 acilides duas, falces duas, falces faenarias quattuor. cocum
 5 quem refundat unum, mulionem quem refundat unum, mu-
 lieres speciosas ex captiuis duas, albam subsericam unam
 cum purpura Girbitana, subarmalem unum cum purpura
 Maura, notarium quem refundat unum, structorem quem re-
 fundat unum, accubitalium Cypriorum paria duo, interulas
 10 puras duas, fascias uiriles duas, togam quam refundat unam,
 latum clauum quem refundat unum, uenatores qui obsequan-
 tur duo, carpentarium unum, curam praetorii unum, aqua-
 rium unum, piscatorem unum, dulciarium unum, ligni coti-
 diani pondo mille si est copia, sin minus quantum fuerit
 15 et ubi fuerit, coctilium cotidiana uatilla quattuor, balneato-
 rem unum et ad balneas ligna, sin minus lauetur in publico.
 iam cetera, quae propter minutias suas scribi nequeunt, pro
 moderatione praestabis sed ita, ut nihil adaeret, et si alicubi
 aliquid defuerit, non praestetur nec in nummo exigatur. haec
 20 autem omnia idcirco specialiter non quasi tribuno sed quasi
 duci detuli, quia uir talis est, ut ei plura etiam deferenda
 sint.' item ex epistola eiusdem alia inter cetera ad Abila- 15
 nium Murenam praefectum praetorii 'desine autem con-
 queri quod adhuc Claudius est tribunus nec exercitus ducem
 25 e loco accipit. unde etiam senatum et populum conqueri
 iactabas. dux factus est et dux totius Illyrici. habet in po-
 testatem Thracas Moesos Dalmatas Pannonios Dacos exerci-
 tus. uir ille summus nostro quoque iudicio speret consu-

1 brachialem unam C brachiale unum Casaub. 2 chrysographata P
 chrysographata B 4 aclydes C fenarias C 7 Succubitana uulgo
 Girbitana probauit Salmas. 9 iterulas B 11 clauum quam B
 15 batilla C uatilla Salmas. 16 labetur C 18 aderet C Salmas.
 adaeretur uulgo 24 ducem loco C ducendo locum Gruterus du-
 cendos Casaub. ducem e loco Salmas. (exercitum ducis loco Mommae-
 nus) 27 thracias mysos C Thracias moesias uulgo Thracas Moe-
 sos Salmas.

latum et, si eius animo commodum est quando uoluerit [accipiat] praetorianam accipiat praefecturam. sane scias tantum ei a nobis decretum salarii quantum habet Aegypti praefectura, tantum uestium quantum proconsulatu Africano detulimus, tantum argenti quantum accipit curator Illyrici metallarius, tantum ministeriorum quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus ciuitates, ut intellegant omnes
 16 quae sit nostra de uiro tali sententia.' item epistola Decii de eodem Claudio 'Decius Messalae praesidi Achaiae salutem.' inter cetera 'tribunum uero nostrum Claudium optimum iuuenem fortissimum militem constantissimum ciuem castris senatui et rei publicae necessarium in Thermopylas ire praecepimus mandata eidem cura Peloponnensium scientes neminem melius omnia, quae iniungimus, esse curaturum. huic ex regione Dardanica dabis milites ducentos, ex cat-
 15 fractariis centum, ex equitibus sexaginta, ex sagittariis Creticis sexaginta, ex tironibus bene armatos mille. nam bene illi noui creduntur exercitus. neque enim illo quisquam de-
 17 uotior fortior grauior inuenitur.' item epistola Gallieni, cum nuntiatum esset per frumentarios Claudium irasci quod ille mollius uiueret 'nihil me grauius accepit quam quod notoria tua intimasti Claudium parentem amicumque nostrum insinuat sibi falsis plerisque grauiter irasci. quaeso igitur mi Venuste si mihi fidem exhibes, ut eum facias a Grato et Herenniano placari nescientibus hoc militibus Daciscianis,
 25 qui iam saeuunt, ne grauiore erumpant. ipse ad eum dona misi, quae ut libenter accipiat, tu facies. curandum praeterea est, ne me hoc scire intellegat ac sibi suscensere iudicet et pro necessitate ultimum consilium capiat. misi autem ad eum pateras gemmatas trilibres duas, scyphos aureos
 30

1 est *C* et *Salmas.* accommodum *uulgo* accipiat *del. Salmas.*
 5 metlarius *C* metallarius *Mommseus* 7 singulis *B* 8 sint *P* sint *B*
 12 thermopilas *C* 13 praecipimus *P* 16 post equitibus *add.* centum
 et *uulgo* 21 notaria *C* 25 heremniano *C* 26 grauiter reserum *C*
 grauiore erumpant *Salmas.* 27 curandum *corr.* ex curantum in *P* cu-
 rantum *B* curatantum *b* 28 uisuscensere *C* sibi suscensere *uulgo*

gemmatos trilibres duos, discum corymbiatum argenteum li-
brarum uiginti, lancem argenteam pampinatam librarum tri-
ginta, patenam argenteam hederaciam librarum uiginti et trium,
boletar halieuticum argenteum librarum uiginti, urceos duos
5 auro inclusos argenteos librarum sex, et in uasis minoribus
argenti libras uiginti quinque, calices Aegyptios operisque
diuersi decem, chlamydes ueri luminis limbatae duas, uestes
diuersas sedecim, albam subsericam, paragaudem triuncem
unam, zanchas de nostris Parthicas paria tria, singillones
10 Dalmatenses decem, chlamydem Dardanicam mantuelem unam,
paenulam Illyricianam unam, bardocucullum unum, cucutia
uillosa duo, oraria Sarabdena quattuor, aureos Valerianos
centum quinquaginta, trientes Saloninianos trecentos.

Habuit et senatus iudicia priusquam ad imperium per- 18
15 ueniret ingentia. nam cum esset nuntiatum illum cum Mar-
ciano fortiter contra gentes in Illyrico dimicasse, adclamauit
senatus 'Claudi dux fortissime haueas. uirtutibus tuis. de-
uotioni tuae. Claudio statuam omnes dicamus. Claudium
consulem omnes cupimus. qui amat rem publicam, sic agit.
20 qui amat principes, sic agit. antiqui milites sic egerunt.
felicem te Claudii iudicio principum. felicem te uirtutibus
tuis. consulem te. praefectum te. uiuas Valerie. ameris a
principe.' longum est tam multa quam meruit uir ille per-
scribere. unum tamen tacere non debeo quod illum et se-
25 natus et populus ante imperium et in imperio et post im-
perium sic dilexit, ut satis constet neque Traianum neque
Antoninos neque quemquam alium principem sic amatum.

3 hederaciam *C* hederatam *uulgo* 4 uoletar *C* boletar *Salmas.*
ieuticum *B* alieuticum *b* aliaeuticum *P* .toreuticum *Mommsenus* ar-
genteam *C* urceolos *B* sed ol erasa sunt 7 clamydes *C* lym-
batae *C* 8 decim *B* sedecim *b* 9 zancas *C* singilliones *Salmas.*
10 clamydem *C* 15 macriano *a pr. m. corr. in* maciano *P* macriano *B*
Martiano Casaub. cf. p. 125, 24 17 habeas *C* haueas *Casaub.* 22 ui-
cias *C* uiuas *uulgo* ualariae *B* ualeriae *P* 25 populus et *B* sub-
scriptum EXPLICIT . TREVELLI . POLLIONIS . DIVVS . CLAVDIVS .
INCIPIT FLAVI . VOPISCI SYRACVSII DIVVS AVRELIANVS in *C*
ad constantinum augustum *add. p*

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

DIVVS AVRELIANVS

1 Hilaribus, quibus omnia festa et fieri debere scimus et dici, impletis sollemnibus uehiculo suo me et iudiciali carpento praefectus urbis uir inlustris ac praefata reuerentia nominandus Iunius Tiberianus accepit. ibi cum animus a causis atque a negotiis publicis solutus ac liber uacaret, sermonem multum a Palatio usque ad hortos Varianos instituit et in eo praecipue de uita principum. cumque ad templum Solis uenissemus ab Aureliano principe consecratum, quod ipse non 10 nihilum ex eius origine sanguinem duceret, quaesiuit a me quis uitam eius in litteras rettulisset. cui cum ego respondissem neminem a me Latinorum, Graecorum aliquos lectitatos, dolorem gemitus sui uir sanctus per haec uerba profundit 'ergo Thersitem Sinonem ceteraque illa prodigia ue- 15 tustatis et nos bene scimus et posterī frequentabunt, diuum Aurelianum clarissimum principem seuerissimum imperatorem, per quem totus Romano nomini orbis est restitutus, posterī nescient? deus auertat hanc amentiam. et tamen si bene noui, ephemeridas illius uiri scriptas habemus etiam 20 bella caractere historico digesta, quae uelim accipias et per ordinem scribas additis, quae ad uitam pertinent. quae omnia ex libris linteis, in quibus ipse cotidiana sua scribi prae-

4 sollempnibus B   11 sanguinis *Burmānus in Claudiano p. 953*
 14 profudit *erasa* n P   15 thersinomen B thersiten sinomen bP
 21 caractere C   23 quotidiana P

ceperat, pro tua sedulitate condiscas. curabo autem ut tibi ex Vlpia bibliotheca et libri lintei proferantur. tu uelim Aurelianium ita ut est, quatenus potes, in litteras mittas.' parui eis sane praeceptis, accepi libros Graecos et omnia mihi
 5 necessaria in manum sumpsi. ex quibus et quae digna erant memoratu, in unum libellum contuli. tu uelim meum munus boni consulas et, si hoc contentus non fueris, lectites Graecos, linteos etiam libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca, cum uolueris, ministrabit. et quoniam sermo nobis 2
 10 de Trebellio Pollione, qui a duobus Philippis usque ad diuum Claudium et eius fratrem Quintillum imperatores tam claros quam obscuros memoriae prodidit, in eodem uehiculo fuit, adserente Tiberiano quod Pollio multa incuriose multa breuiter prodidisset, me contra dicente neminem scriptorum,
 15 quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum, prodente quin etiam in quo Liuius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus conuincerentur, pedibus in sententiam transitum faciens ac manum porrigens iocando praeterea 'scribe' inquit
 20 'ut libet. securus quod uelis dices habiturus mendaciorum comites, quos historicae eloquentiae miramur auctores.'

Ac ne multa et friuola prooemiis odiosis intexam, diuus 3 Aurelianus ortus, ut plures locuntur, Sirmii familia obscuriore, ut non nulli Dacia ripensi. ego autem legisse me me
 25 mini auctorem, qui eum Moesia genitum praedicaret. et euenit quidem, ut de eorum uirorum genitali solo nesciatur, qui humiliore loco et ipsi plerumque solum genitale confingunt, ut dent posteritati de locorum splendore fulgorem, nec tamen magnorum principum uirtus summa sciendi est

3 parrumpiane C parui ipse quidem uulgo parui Valeriani uel parui mi Plane Salmas. parui eis sane Eyss. 6 meo munere C 10 treuio C a om. B 19 iocandam C iocando Salmas. iucundam uulgo iucundans Obrechtus 20 mendaciorum C 22 fribola C pro-
 miis P proemiis B odiosus P 26 eorum P eorum p 29 ne C nec p uiribus C uirtutibus uulgo de — uirtutibus Casaub. uirtus Salmas.

ubi quisque sit genitus sed qualis in re publica fuerit. an Platonem magis commendat quod Atheniensis fuerit quam quod unicum sapientiae munus inluxerit? aut eo minores inuenientur Aristoteles Stagirites Eliatesque Zenon aut Anacharsis Scythia, quod in minimis nati sint uiculis, cum illos
 4 ad caelum omnis philosophiae uirtus extulerit? atque ut ad ordinem redeam, Aurelianus modicis ortus parentibus a prima aetate ingenio uiuacissimus uiribus clarus nullum umquam diem praetermisit quamuis festum quamuis uacantem quo non se pilo et sagittis ceterisque armorum exerceret officiis. 10 matrem quidem eius Callicrates Tyrius Graecorum longe doctissimus scriptor sacerdotem templi Solis in uico eo, in quo habitabant parentes, fuisse dicit. habuisse quin etiam non nihilum diuinationis, adeo ut aliquando marito suo iurgans ingesserit, cum eius et stultitiam increparet et uilita- 15 tem 'en imperatoris patrem.' ex quo constat illam mulierem scisse fatalia. idem dicit auspicia imperii Aureliano haec fuisse. primum pueri eius peluem serpentem plerumque cinxisse neque umquam occidi potuisse, postremo ipsam matrem, quae hoc uiderat, serpentem quasi familiarem occidere 20 noluisse. his accedit, quod ex palliolo purpureo, quod Soli sui temporis imperator optulerat, sacerdos mulier crepundia filio fecisse perhibetur. addit etiam illud, quod uinctum fasciola Aurelianus aquila innoxie de cunis leuauerit et in aram posuerit, quae iuxta sacellum forte sine ignibus erat. 25 idem auctor est uitulum matri eius natum mirae magnitudinis candidum sed purpurantibus maculis, ita ut haberet in
 5 latere uno 'aue' in alio coronam. multa superflua in eodem legisse memini, quippe qui adseuerat etiam rosas in eiusdem mulieris chorte nato Aureliano exisse purpureas odoris 30 rosei floris aurei. fuerunt et postea multa omina iam mi-

2 athenienses C   4 eliatique C   anacharsis C   8 uicissimus C
 uiuacissimus uulgo   12 post solis add. qui B   17 cesse C censisse b
 scisse p   18 pelbem C   24 fasceolum C fasceolo p   25 fortes
 neignibus B   28 auetrinalio B auesinalio P   29 adseuerit C ad-
 seuerat p   30 chorte B curte p   exsisse P

litantis futuri, ut res monstrauit, imperii. nam ingrediente eo Antiochiam in uehiculo, quod prae uulnere tunc equo sedere non posset, ita pallium purpureum, quod in honore eius spansum fuerat, decidit, ut umeros eius tegeret. et cum
 5 in equum transire uellet, quia inuidiosum tunc erat uehiculis in ciuitate uti, equus est ei imperatoris adplicitus, cui per festinationem insedit. sed ubi comperit, semet ad suum transtulit. data est ei praeterea, cum legatus ad Persas isset, patera, qualis solet imperatoribus dari a rege Persarum, in
 10 qua insculptus erat Sol eo habitu, quo colebatur ab eo templo, in quo mater eius fuerat sacerdos. donatus eidem etiam elephantus praecipuus, quem ille imperatori optulit solusque omnium priuatus Aurelianus elephanti dominus fuit.

Sed ut haec et talia omittamus, fuit decorus ac gratia 6
 15 uiriliter speciosus statura procerior neruis ualidissimis uini et cibi paulo cupidior libidinis rarae seueritatis immensae disciplinae singularis gladii exserendi cupidus. nam cum essent in exercitu duo Aureliani tribuni hic et alius, qui cum Valeriano captus est, huic signum exercitus adposuerat
 20 'manu ad ferrum' ut si forte quaereretur quis Aurelianus aliquid uel fecisset uel gessisset, suggereretur 'Aurelianus manu ad ferrum' atque cognosceretur. priuati huius multa extant egregia facinora. nam erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecentis praesidiariis solus adtriuit. refert Theoclius
 25 Caesareanorum temporum scriptor Aurelianus manu sua bello Sarmatico una die quadraginta et octo interfecisse plurimis autem et diuersis diebus ultra nongentos quinquaginta, adeo ut etiam ballistia pueri et saltatiunculas in Aurelianus tales componerent, quibus diebus festis militariter saltarent

8 transtuli *C* transtulit *p* 9 imperatoris *C* 10 sculptus *B* insculptus *P* insculptus *bp* 12 elefantus *C* 13 elefanti *C* 14 hac gratia *C* et *g. uulgo* 15 neruor *B* neruis *b* 17 singulis *C* singularis *p* 19 apposuerat *P* 22 priuatim *C* priuati *uulgo* 24 refer *P* refert *p* Theo Chius uel Theoclis *Salmas.* 25 bello *om. B* 27 nungentos *C* 28 ut et in *om. B* 29 componerent *add. uulgo*

mille mille mille *mille mille* decollauimus.

únus homo mille *mille mille* decollauimus.

mille *mille mille mille* uiuat, qui mille occidit.

- tantum uini nemo habet, quantum fudit sanguinis.

haec uideo esse perfriuola sed quia supra scriptus auctor ita eadem ut sunt Latina suis scriptis inseruit, tacenda esse non
7 credidi. idem apud Moguntiacum tribunus legionis sextae Gallicanae Francos inruentes, cum uagarentur per totam Galliam, sic adfixit, ut trecentos ex his captos septingentis interemptis sub corona uendiderit. unde iterum de eo facta est cantilena 10

mille Sarmatas mille Francos semel et semel occidimus

mille mille mille mille mille Persas quaerimus

hic autem, ut supra *diximus*, militibus ita timori fuit, ut sub eo postea quam semel cum ingenti seueritate castrensia peccata correxit, nemo peccauerit. solus denique omnium 15 militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita puniuit, ut duarum arborum capita inflecteret ad pedes militis deligaret easdemque subito dimitteret, ut scissus ille utrimque penderet. quae res ingentem timorem omnibus fecit. huius epistola militaris est ad uicarium suum data huius 20 modi 'si uis tribunus esse immo si uis uiuere, manus militum contine. nemo pullum alienum rapiat. ouem nemo contingat. uuam nullus auferat. segetem nemo deterat. oleum salem lignum nemo exigat. annona sua contentus sit. de praeda hostis non de lacrimis prouincialium habeant. arma 25 tersa sint, ferramenta samiata, calciamenta fortia. uestis noua uestem ueterem excludat. stipendium in balteo non in popina habeat. torquem brachialem anulum adponat

1 mille mille *add. Corssen* II 414 sq. 2 mille mille *add. p et Corss.* 3 mille mille mille *add. Corss.* annos *add. b* 5 perfriuola *C* 7 montiacum *C quod tuetur Salmas.* 8 uagaretur *B* uagarentur *b* 10 deo *C* de eo *b* 12 mille mille mille *om. P* mille mille mille mille *om. B* 13 *diximus add. uulgo* 15 omnium in omnem *corr. in B* 16 commisserat *B* 19 utrumque *B* utrimque *corr. in utrumque a manu pr. in P* 25 *pro* habeant *coni. uiuant Peterus* 26 calciamenta *P* 27 in balteum non in popinam abeat *Salmas.* 28 ne apponat *Heinsius ad Ouidi epist. 9, 60*

equum sagmarium suum defricet, capitem animalis non uen-
dat, mulum centuriatum communiter curent. alter alteri
quasi ingenuo [quasi] seruus obsequatur. a medicis gratis cu-
rentur. haruspicibus nihil dent. in hospitiiis caste se agant.
5 qui litem fecerit uapulet.'

Inueni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros 8
epistolam diui Valeriani de Aureliano principe scriptam,
quam ad uerbum, ut decebat inserui 'Valerianus Augustus
Antonino Gallo consuli. culpas me familiaribus litteris quod
10 Postumo filium meum Gallienum magis quam Aureliano
commiserim, cum utique seueriori et puer credendus fuerit
et exercitus. nec tu id diutius iudicabis, si bene scieris quan-
tae sit Aurelianus seueritatis. nimius est multus est grauis
est et ad nostra iam non facit tempora. testor autem om-
15 nes *deos* me etiam timuisse nequid etiam erga filium meum
seuerius, siquid ille fecisset, ut est natura pronus ad lu-
dicra, leuius, cogitaret.' haec epistula indicat quantae fuerit
seueritatis, ut illum Valerianus etiam timuisse se dicat. eius- 9
dem Valeriani alia est epistola, quae laudes illius continet.
20 quam ego ex scriniis praefecturae urbanae protuli. nam illi
Romam uenienti salaria sui ordinis sunt decreta. exemplum
epistulae 'Valerianus Augustus Ceionio Albino praefecto urbi.
uellemus quidem singulis quibusque deuotissimis rei publicae
uiris multo maiora deferre compendia, quam eorum dignitas
25 postulat maxime ubi honorem uita commendat. debet enim
quid praeter dignitatem pretium esse meritorum. sed facit
rigor publicus ut accipere de prouinciarum inlationibus ultra
ordinis sui gradum nemo plus possit. Aurelianum fortissi-
mum uirum ad inspicienda et ordinanda castra omnia desti-
30 nauimus, cui tantum a nobis atque ab omni re publica com-
muni totius exercitus confessione debetur, ut digna illo uix

3 quasi in nemo quasi seruus *C* quasi ingenuo seruus *Eyss.* quasi
M. (*hoc esse uult miles*) nemo quasi seruus *Obrechtus* 8 quam *om. P*
add. p 11 commiserim *C* 12 ne *C* nec *b* 15 *deos add.*
uulgo 16 si quid *deleuit Salmas.* *addiditque cum ante* ut est 18 se
om. B

aliqua uel nimis magna sint munera. quid enim in illo non clarum? quid non Coruinis et Scipionibus conferendum? ille liberator Illyrici ille Galliarum restitutor ille dux magni totius exempli. et tamen nihil praeterea possum addere tanto uiro ad muneris gratiam *quam* patitur sobria et bene gerenda res publica. quare sinceritas tua, mi parens carissime, supra dicto uiro adficiet, quam diu Romae fuerit, panes militares mundos sedecim, panes militares castrenses quadraginta, uini mensalis sextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcina pondo triginta, bubulae pondo quadraginta, oleum sextarium unum, et item olei *secundi* sextarium unum, salis sextarium unum, herbarum, holerum quantum sat est. sane quoniam ei aliquid praecipue decernendum est, quam diu Romae fuerit, pabula extra ordinem decernes. ipsi autem ad sumptus aureos Antoninianos diurnos binos, argenteos Philippeos minutulos quinquagenos, aeris denarios centum. reliqua per praefectos aerarii praebentur. friuola haec fortassis cuiquam et nimis leuia esse uideantur sed curiositas nihil recusat.

Habuit ergo multos ducatus plurimos tribunatus uicarias ducum et tribunorum diuersis temporibus prope quadraginta usque adeo, ut etiam Vlpium Crinitum, qui se de Traiani genere referebat, et fortissimi re uera uiri et Traiani simillimi, qui pictus est cum eodem Aureliano in templo Solis, quem Valerianus Caesaris loco habere instituerat, uicem sumeret exercitum duceret limitem restitueret praedam militibus daret Thracias bubus equis mancipiis captiuis locupletaret manubias in Palatio conlocaret, quingentos seruos duo milia uaccarum equas mille ouium decem milia caprearum quindecim in priuatam uillam Valeriani congereret. tunc enim Vlpium Crinitum publice apud Byzantium sedenti Valeriano in the-

5 *quam add. uulgo* 6 *kr̄me B* 9 *postellum B* 11 *secundi add. uulgo* 12 *salis sextarium unum om. B add. bP* herbas *B* olerum *B* holerum *b* 14 *papula C* 17 *aerii B aerarii b* fribola *C* 19 *ducatos C* uarios *B* uacarios *P* uicarios *uulgo* 25 *limite C* limites *uulgo* limitem *Salmas.* 26 *trachias C* manubias *P* manuuias *Bp* 27 *uaccarum B uaccarum b* 29 *tunc pro enim B*

mis egit gratias dicens magnum de se iudicium habitum
 quod eidem uicarium Aurelianum dedisset. quare eum sta-
 tuit arrogare. interest epistolas nosse Aureliano scriptas 11
 et ipsam arrogationem. epistula Valeriani ad Aurelianum
 5 'si esset alius Aureliane iucundissime qui Vlpri Criniti uicem
 posset implere, tecum de eius uirtute ac sedulitate conferrem.
 nunc tecum requirere potuissem. suscipe bellum a parte Ni-
 copolis, ne nobis aegritudo Criniti obsit. fac quidquid potes.
 multa non dico. in tua erit potestate militiae magisterium.
 10 habes sagittarios Ithyreos trecentos Armenios sescentos Ara-
 bas centum quinquaginta Saracenos ducentos Mesopotamenos
 auxiliares quadringentos. habes legionem tertiam FELICEM
 et equites cataphractarios octingentos. tecum erit Hartomun-
 dus Haldegastes Hildemundus Cariouiscus. commeatus a
 15 praefectis necessarius in omnibus castris est constitutus. tuum
 est pro uirtutibus tuis atque sollertia illic hiemalia et aestiua
 disponere, ubi tibi nihil deerit, quaerere praeterea ubi car-
 rago sit hostium et uere scire quanti qualesque sint, ut non
 uinum aut annona consumatur aut illa iaciantur in quibus
 20 res bellica constituta est. ego de te tantum deo fauente spero,
 quantum de Traiano si uiueret posset sperare res publica.
 neque enim minor est, in cuius locum fidemque te legi. con-
 sulatum cum eodem Vlpio Crinito in annum sequentem a die
 undecimo Kalendarum Iuniarum in locum Gallieni et Vale-
 25 riani sperare te conuenit sumptu publico. leuanda est enim
 paupertas eorum hominum, qui diu in re publica uiuentes
 pauperes sunt et nullorum magis.' his quoque litteris in-
 dicatur quantus fuerit Aurelianus et reuera. neque quisquam

3 de Aureliano B   5 iucundissime P iocundissimo p   7 hunc
Salmas.   8 crinii B crinii ex crimi corr. in P   12 quadricen-
 tos C   13 catafractarios C   hariomundus haldagates hildomun-
 dus C   15 praefectus B   17 ad carrago add. p multitudo carro-
 rum   19 in ante uinum add. B deinde cassum b   consummator C
 tala P tela Bp   iaciatur n a manu pr. addita P (alia iaciantur A. e.
 'prodigantur' *Salmas.*)   22 minor es eo in *Casaub.*   delegi C te
 legi uulgo

aliquando ad summam rerum peruenit, qui non a prima
 12 aetate gradibus uirtutis ascenderit. litterae de consulatu
 'Valerianus Augustus Aelio Xifidio praefecto aerarii. Aure-
 liano, cui consulatum detulimus ob paupertatem, qua ille
 magnus est, ceteris maior, dabis ad editionem circensium au-
 reos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos
 tria milia, in aere sestertium quinquagies, tunicas multicias
 uiriles decem lineas Aegyptias uiginti mantelia Cypria paria
 duo tapetia Afra decem stragula Maura decem porcos cen-
 tum oues centum. conuiuium autem publicum edi iubebis 10
 senatoribus equitibus Romanis hostias maiores duas minores
 quattuor.' et quoniam etiam de adrogatione aliqua me dixe-
 rim positurum, quae ad tantum principem pertinerent, quaeso,
 ne odiosior uerbosiorue in ea re uidear, quam fidei causa
 inserendam credidi ex libris Acholii, qui magister admissio- 15
 13 num Valeriani principis fuit. libro actorum eius nono. cum
 consedisset Valerianus Augustus in thermis apud Byzantium
 praesente exercitu praesente etiam officio palatino adsiden-
 tibus Memmio Tusco consule ordinario, Baebio Macro prae-
 fecto praetorii, Quinto Ancario praeside orientis, adsidenti- 20
 bus etiam a parte laeua Amulio Saturnino Scythici limitis
 duce, Murrentio Mauricio ad Aegyptum destinato et Iulio
 Tryphone orientalis limitis duce et Maecio Brundisino prae-
 fecto annonae orientis et Vlpio Crinito duce Illyriciani limi-
 tis et Thracici et Fulvio Bôio duce Rhaetici limitis Valeria- 25
 nus Augustus dixit 'gratias tibi agit Aureliane res publica,
 quod eam Gothorum potestate liberasti. abundamus per te
 praeda abundamus gloria et his omnibus, quibus Romana
 felicitas crescit. cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coro-
 nas murales quattuor coronas uallares quinque coronas na- 30
 uales duas coronas ciuicas duas hastas puras decem uexilla
 bicolora. quattuor tunicas russas ducales quattuor pallia pro-

4 paupertatem B	9 tragula C	15 acoli C	19 nemmio C
fusco C Tusco <i>Peterus</i>	21 leua B	aulnio C	Amulio <i>Gruterus</i>
23 maecio C	maecio <i>Gruterus</i>	brudisino B	brundisino b
picio C	25 retici C		24 ul-

consularia duo togam praetextam tunicam palmatam togam
 pictam subarmale profundum sellam eburatam. nam te con-
 sulem hodie designo scripturus ad senatum ut tibi deputet
 scipionem deputet etiam fascēs.' haec enim imperator non
 5 solet dare sed a senatu, quando fit consul, accipere. post 14
 haec Valeriani dicta Aurelianus surrexit atque ad manus ac-
 cessit agens gratias militaribus uerbis, quae propria et ipsa
 adponenda decreui. Aurelianus dixit 'et ego domine Valeriane
 imperator Auguste ideo cuncta feci ideo uulnera patienter
 10 excepi ideo et equos et cantherios meos lassauī, ut mihi gra-
 tias ageret res publica et conscientia mea. at tu plus fe-
 cisti. ago ergo gratias bonitati tuae et accipio consulatum
 quem das. deus faciat et deus certus ut et senatus de me
 sic iudicet.' agentibus igitur gratias omnibus circum stanti-
 15 bus Vlpīus Crinitus surrexit atque hac oratione usus est 'apud
 maiores nostros Valeriane Auguste, quod et familiae meae
 amicum ac proprium fuit, ab optimis quibusque in filiorum
 locum fortissimi uiri semper electi sunt, ut uel senescentes
 familias uel fetus matrimoniis iam caducos substitutae fe-
 20 cunditas prolis ornaret. hoc igitur, quod Cocceius Nerua in
 Traiano adoptando, quod Vlpīus Traianus in Hadriano, quod
 Hadrianus in Antonino et ceteri deinceps proposita sug-
 gestionē fecerunt, iam in adrogando Aureliano, quem mihi
 uicarium iudicii tui auctoritate fecisti, censui esse referen-
 25 dum. iube igitur ut lege agatur sitque Aurelianus heres
 sacrorum nominis et bonorum totiusque iuris Vlpio Crinito
 iam consulari uiro ipse actutum te iudice consularis.' lon- 15
 gum est cuncta pertexere. nam et actae sunt Crinito a Va-
 leriano gratiae et adoptio, ut solebat, impleta. memini me
 30 in quodam libro Graeco legisse, quod tacendum esse non
 credidi, mandatum esse Crinito a Valeriano ut Aurelianus

2 subarmalem *C* subarmale *Casaub.* 4 haec enim *cett.* *Vopisco tri-*
buit Casaub. 7 militibus *B* 10 excepi *corr. b* in excepi can-
 therios uulgo conluratos *B* coniuratos *P* corruptum putauit *Salmas.* sed
 haud scio an retinendum sit *cf. Marquardus III 2 p. 336 (p. 294)*

adoptaretur idcirco praecipue, quod pauper esset. sed hoc in medio relinquendum puto. et quoniam superius epistolam posui, qua sumptus Aureliano ad consulatum delatus est, quare posuerim rem quasi friuolam eloquendum putavi. uidimus proxime consulatum Furii Placidi tanto ambitu in circ^o editum, ut non praemia dari aurigis sed patrimonia uiderentur, cum darentur tunicae subsericae lineae paragaudeae darentur etiam equi ingemiscentibus frugi hominibus. factum est enim, ut iam diuitiarum sit non hominum consulatus, quia utique si uirtutibus defertur, editorem spoliare non debet. perierunt casta illa tempora et magis ambitione populari peritura sunt. sed nos, ut solemus, hanc quoque rem in medio relinquimus.

- 16 His igitur tot ac talibus praeiudiciis muneribusque fultus Claudianis temporibus tantus enituit, ut post eum Quin^{tilio} tillo quoque eius fratre interempto solus teneret imperium Aureolo interfecto, cum quo Gallienus fecerat pacem. hoc loco tanta est diuersitas historicorum et quidem Graecorum, ut alii dicant inuito Claudio ab Aureliano Aureolum interfectum alii mandante ac uolente alii ab imperatore iam Aureliano eundem occisum alii uero adhuc a priuato. sed haec quoque media relinquemus ab ipsis petenda, per quos in litteras missa sunt. illud tamen constat omne contra Meotidas bellum diuum Claudium nulli magis quam Aureliano 17 credidisse. extat epistula, quam ego ut soleo fidei causa^{re} immo ut alios annalium scriptores fecisse uideo inserendam putavi 'Flauius Claudius Valerio Aureliano suo salutem. expetit a te munus solitum nostra res publica. adgredere. quid moraris? tuo magisterio milites uti uolo tuo ductu tribunos. Gothi oppugnandi sunt. Gothi a Thraciis amouendi. eorum^{que}

4 fribolam C	eloquendam C	7 linea B	paragaudae C
paragaudeae Salmas.	8 ingemescentibus C	10 debent C	debet Eys.
15 claudiani C	enuit C	enituit bp	17 aureliano C
19 dicā corr. in dicunt B	23 costat C	26 inferendam b	27 ualeriano C
ualerio p	30 traciis C		

enim plerique Haemimontum Europamque uexant, qui te
pugnante fugerunt. omnes exercitus Thracicos omnes Illyri-
cianos totumque limitem in tua potestate constituo. solitam
en nobis ede uirtutem. tecum erit etiam frater Quintillus,
5 cum occurrerit. ego aliis rebus occupatus summam belli il-
lius uirtutibus tuis credo. misi sane equos decem loricas
duas et cetera, quibus munire ad bellum euntem necessitas
cogit.' secundis igitur proeliis usus auspiciis Claudianis rem
publicam in integrum reddidit atque ipse statim, ut supra
10 diximus, consensu omnium legionum factus est imperator.

Equites sane omnes ante imperium sub Claudio Aure- 18
lianus gubernauit, cum offensam magistri eorum incurrissent,
quod temere Claudio non iubente pugnassent. item Aurelia-
nus contra Sueuos et Sarmatas isdem temporibus uehemen-
15 tissime dimicauit ac florentissimam uictoriam rettulit. ac-
cepta est sane clades sub Aureliano a Marcomannis per erro-
rem. nam dum eis a fronte non curat occurrere subito erum-
pentibus dumque illos a dorso persequi parat, omnia circa
Mediolanum grauitur euastata sunt. postea tamen ipsi quo-
20 que Marcomanni superati sunt. in illo autem timore, quo
Marcomanni cuncta uastabant, ingentes Romae seditiones
motae sunt pauentibus cunctis ne eadem, quae sub Gallieno
fuerant, prouenirent. quare etiam libri Sibyllini noti bene-
ficiis publicis inspecti sunt inuentumque ut in certis locis
25 sacrificia fierent, quae barbari transire non possent. facta
denique sunt ea, quae praecepta fuerant in diuerso caerimo-
niarum genere, atque ita barbari restiterunt, quos omnes Au-
relianus carptim uagantes occidit. libet ipsius senatus con-
sulti formam exponere, quo libros inspicere clarissimi ordinis
30 iussit auctoritas. die tertio iduum Ianuariarum Fuluius Sa- 19
binus praetor urbanus dixit 'referimus ad uos patres con-
scripti pontificum suggestionem et Aureliani principis litte-

1 emimontum C   5 sum nam C   7 munere C   8 praeliis B
13 iuente B et ante corr. P   idem B   14 sueuos Pb   suebos Bp
isdem C hisdem b   17 is C eis Eyss.   occurre C occurrere bp   23 sy-
billini C   29 clarissimior C clarissimi ordinis Salm. clarissimorum uulgo

ras, quibus iubetur ut inspiciantur fatales libri, quibus spes belli terminandi sacro deorum imperio continetur. scitis enim ipsi quotiescumque grauior aliquis extitit motus, eos semper inspectos neque prius mala publica esse finita quam ex his sacrificiorum processit auctoritas.' tunc surrexit primae sententiae Vlpus Silanus atque ita locutus est 'sero nimis patres conscripti de rei publicae salute consulimur. sero ad fatalia iussa respicimus more languentium, qui ad summos medicos nisi in summa desperatione non mittunt, proinde quasi peritioribus uiris maior facienda sit cura, cum omnibus morbis occurrere sit melius. meministis enim patres conscripti me in hoc ordine saepe dixisse iam tum, cum primum nuntiatum est Marcomannos erupisse consulenda Sibyllae decreta utendum Apollinis beneficiis recussasse uero quosdam et cum ingenti calumnia recussasse, cum adulando dicere tantam principis Aureliani esse uirtutem, ut opus non sit deos consuli, proinde quasi et ipse uir magnus non deos colat, non de dis immortalibus speret. quid plura? audiui-
 10 mus litteras, quibus rogauit opem dei uir fortissimus ut adiuuaretur. agite igitur pontifices, qua puri qua mundi qua
 20 sancti qua uestitu animisque sacris commodi, templum ascende, subsellia laureata constituite, uelatis manibus libros euoluite, fata rei publicae quae sunt aeterna perquirite.'

20 post haec interrogati plerique senatores sententias dixerunt, quas longum est innectere. deinde aliis manus porrigentibus aliis pedibus in sententias euntibus plerisque uerbo consentientibus conditum est senatus consultum. itum deinde

6 loquutus C   7 consulimus P   10 peritionibus B   13 sybille C   14 utendum B   inseruendum deorum immortalium praeceptis *post* beneficiis *add. uulgo*   19 quae numquam cuiquam turpis est *add. uulgo post* opem   ut uir fortissimus C   uir fortissimus ut *Eys.* adiubetur C   22 uetanis C   ueteranis *p* uelatis *Salmas.*   ueteris anus Cumanae libros *Scaliger*   23 rata C   patrimis matrimisque pueris carmen indicite. nos sumptum sacris nos apparatus sacrificiis nos aris ambarualia indicemus *add. uulgo post* perquirite   27 est *post* itum *add. P*

ad templum inspecti libri proditi uersus lustrata urbs cantata carmina amburbium celebratum ambarualia promissa atque ita sollemnitas, quae iuebatur, expleta. est epistula Aureliani de libris Sibyllinis — nam ipsam quoque indidi ad
 5 fidem rerum — ‘miror uos patres sancti tam diu de aperien-
 dis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christiano-
 rum ecclesia non in templo deorum omnium tractaretis. agite
 igitur et castimonia pontificum caerimoniisque sollemnibus
 iuuate principem necessitate publica laborantem. inspician-
 10 tur libri. quae facienda fuerint celebrentur. quemlibet
 sumptum cuiuslibet gentis captiuos quaelibet animalia regia
 non abnuo sed libens offero. neque enim indecorum est
 dis iuuantibus uincere. sic apud maiores nostros multa
 finita sunt bella, sic coepta. siquid est sumptuum datis
 15 ad praefectum aerarii litteris decerni iussi. est praeterea
 uestrae auctoritatis arca publica, quam magis refertam esse
 repperio quam cupio.’ cum autem Aurelianus uellet omni- 21
 bus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta
 apud Placentiam clades accepta est, ut Romanum paene sol-
 20 ueretur imperium. et causa quidem huius periculi perfidia
 et calliditas barbarici fuit motus. nam cum congregi aperto
 Marte non possent, in siluas se densissimas contulerunt atque
 ita nostros uespera incumbente turbarunt. denique nisi di-
 uina ope post inspectionem librorum sacrificiorumque curas
 25 monstris quibusdam speciebusque diuinis impliciti essent bar-
 bari, Romana uictoria non fuisset. finito proelio Marcoman-
 nico Aurelianus ut erat natura ferocior plenus irarum Romam
 petit uindictae cupidus, quam seditionum asperitas suggere-
 bat, inciuilius denique usus imperio uir alias optimus sedi-

1 lustra <i>C</i>	lustrata <i>bp</i>	2 anurbium <i>C</i>	anbarbaria <i>C</i>	3 sol-
lempnitas <i>C</i>	4 sybillinis <i>C</i>	6 sybillinis <i>C</i>	proinde <i>P</i>	cristia-
norum <i>C</i>	8 caeremonisque <i>B</i>	sollempnibus <i>C</i>	9 iubate <i>P</i>	et
ante corr. <i>B</i>	10 libris <i>C</i>	11 captos <i>P</i>	13 iubantibus <i>C</i>	i-
bentibus <i>b</i>	14 cepta <i>B</i>	deest pro est <i>Scaliger</i>	sumptum <i>B</i>	
15 aerarium <i>C</i>	17 repperio esse <i>B</i>	26 praelio <i>B</i>	29 aliis <i>b</i>	

tionum auctoribus interemptis cruentius ea, quae mollius fuerant curanda, conpescuit. interfecti sunt enim non nulli etiam nobiles senatores, cum his leue quiddam et quod contemni a mitiore principe potuisset uel unus uel leuis uel uilis testis obiceret. quid multa? magnum illud et quod iam fuerat et quod non frustra speratum est infamiae tristioris ictu contaminauit imperium. timeri coepit princeps optimus non amari, cum alii dicerent perferendum talem principem non optandum, alii bonum quidem medicum sed mala ratione curantem. his actis cum uideret posse fieri¹⁰ ut aliquid tale iterum quale sub Gallieno euenerat proueniret, adhibito consilio senatus muros urbis Romae dilatauit nec tamen pomerio addidit eo tempore sed postea. pomerio autem neminem principum licet addere nisi eum, qui agri barbarici aliqua parte Romanam rem publicam locupletauerit¹⁵ addidit autem Augustus addidit Traianus addidit Nero, sub quo Pontus Polemoniacus et Alpes Cottiae Romano nomini sunt tributae.

- 22 Transactis igitur, quae ad saeptiones atque urbis statum et ciuilia pertinebant, contra Palmyrenos id est contra Zenobiam, quae filiorum nomine orientale tenebat imperium, iter flexit. multa in itinere ac magna bellorum genera confecit. nam in Thraciis et in Illyrico occurrentes barbaros uicit, Gothorum quin etiam ducem Cannabam siue Cannabauden cum quinque milibus hominum trans Danuuium²⁰ interemit. atque inde per Byzantium in Bithyniam transitum fecit eamque nullo certamine optinuit. multa eius magna et praeclara tam facta quam dicta sunt sed omnia libro innectere nec possumus fastidii euitatione nec uolumus. sed ad intellegendos mores atque uirtutem pauca libanda sunt.²⁵ nam cum Tyanam uenisset eamque obclusam repperisset, iratus dixisse fertur 'canem in hoc oppido non relinquam'.

6 frustra C	8 perodiendum C	perodiendum <i>Salmas.</i>	perferendum <i>Obrechtus</i>
12 delatauit C	dilatauit p	15 locutauerit B	locupletauerit b
17 polemoniachus C	nominis C	nomini sunt <i>Salmas.</i>	
24 cannaban C	26 bythiam B	30 uirtutum B	31 obclusam B

tunc et militibus acrius incumbentibus spe praedae et Heraclammone quodam timore ne inter ceteros occideretur patriam suam prodente ciuitas capta est. sed Aurelianus 23
 duo statim praecipua, quod unum seueritatem ostenderet al-
 5 terum lenitatem, ex imperatoria mente monstrauit. nam et Heraclammonem proditorem patriae suae sapiens uictor occidit et cum milites iuxta illud dictum, quo canem se relicturum apud Tyanos negarat, euersionem urbis exposcerent, respondit his 'canem' inquit 'negauit in hac urbe me
 10 relicturum. canes omnes occidite.' grande principis dictum grandius militum . . . nam iocatum principis, quo praeda negabatur ciuitas seruabatur, totus exercitus ita quasi ditaretur accepit. epistula de Heraclammone 'Aurelianus Augustus Mallio Chiloni. occidi passus sum cuius quasi bene-
 15 ficio Tyanam recepi. ego uero proditorem amare non potui et libenter tuli quod eum milites occiderunt. neque enim mihi fidem seruare potuisset qui patriae non pepercit. solum denique ex omnibus, qui oppugnabantur, campus accepit. diuitem hominem negare non possum sed cuius
 20 ius bona eius liberis reddidi, nequis me causa pecuniae locupletem hominem occidi passum esse criminaretur.' capta 24
 autem ciuitas est miro modo. nam cum Heraclammon locum ostendisset aggeris naturali specie tumentem, qua posset Aurelianus occultus ascendere, ille conscendit atque elata
 25 purpurea chlamyde intus ciuibus foras militibus se ostendit et ita ciuitas capta est quasi totus in muris Aureliani fuisset exercitus. taceri non debet res, quae ad famam uenerabilis uiri pertinet. fertur enim Aurelianium de Tyanae ciuitatis euersione uere dixisse uere cogitasse, uerum Apol-
 30 lonium Tyanaeum celeberrimae famae auctoritatisque sapientem ueterem philosophum amicum uerum deorum ipsum

8 thyanos negaret C 11 militum uocatum C m. factum *Grut.* m. obsequio factum *Obrecht.* uocatum principis C dictum p. *uulgo* iocatum p. *Salmas.*
 14 qua B 15 thianam C 20 liberi P libera B liberas b liberis *uulgo*
 24 cultus C quod defendit *Salmas.* occultus *uulgo* 25 clamide B
 28 thyanae C 30 thyanum B 31 uir P uirum Bp uerum *uulgo*

etiam pro numine frequentandum recipienti se in tentorium ea forma, qua uidetur, subito adstitisse atque haec Latine, ut homo Pannonius intellexeret, uerba dixisse 'Aureliane si uis uincere nihil est quod de ciuium meorum nece cogites. Aureliane si uis imperare a cruore innocentium abstine. Aureliane clementer te age si uis uiuere'. norat uultum philosophi uenerabilis Aurelianus atque in multis eius imaginem uiderat templis, denique statim adtonitus et imaginem et statuas et templum eidem promisit atque in meliorem redit mentem. haec ego et a grauibz uiris conperi in Vlpiae bibliothecae libris relegi et pro maiestate Apollonii magis credidi. quid enim illo uiro sanctius uenerabilius [antiquius] diuiniusque inter homines fuit? ille mortuis reddidit uitam ille multa ultra homines et fecit et dixit. quae qui uelit nosse, Graecos legat libros, qui de eius uita conscripti sunt. ipse autem, si uita suppetit atque ipsius uiri fauor iuuerit, breuiter saltem tanti uiri facta in litteras mittam non quo illius uiri gesta munere mei sermonis indigeant sed ut ea, quae miranda sunt, omnium uoce praedicentur.

- 25   Recepta Tyana Antiochiam proposita omnibus inpunitate breui apud Daphnem certamine optinuit atque inde praecipis, quantum probatur, uenerabilis uiri Apollonii parens humanior atque clementior fuit. pugnatum est post haec de summa rerum contra Zenobiam et Zabam eius socium apud Emessam magno certamine. cumque Aureliani equites fatigati iam paene discederent ac terga darent, subito uiminis, quod postea est proditum, hortante quadam diuina forma per pedites etiam equites restituti sunt. fugata est Zenobia cum Zaba et plenissima parta uictoria. recepto igitur orientis statu Emessam uictor Aurelianus ingressus est ac statim ad templum Heliogabali tetendit quasi communi

1 nomine C   9 idem C   12 antiquius *om. uulgo*   16 uitas B
 fauori iuscuerit B fauori uscuerit P fauor iuuerit *Salmas.*   17 militum B
 20 thyana C   21 dafnem B dafnem P   22 appollonii B   23 dementior P clementior p   24 et Zenobiam C et Zabam *uulgo*   29 plenissime C plenissima *Eyss.*   30 emesam C   31 communio B

officio uota soluturus. uerum illic eam formam numinis reperit quam in bello sibi fauentem uidit. quare et illic templa fundauit donariis ingentibus positis et Romae Soli templum posuit maiore honorificentia consecratum ut suo dicemus loco.

Post haec Palmyram iter flexit, ut ea oppugnata laborum terminus fieret. sed in itinere a latronibus Syris male accepto frequenter exercitu multa perpressus est et in obsidione ad ictum sagittae periclitatus est. epistula ipsius extat ad Mucaporem missa, in qua de huius belli difficultate ultra pudorem imperialem fatetur 'Romani me modo dicunt bellum contra feminam gerere quasi sola mecum Zenobia et suis uiribus pugnet. atqui hostium, quantum si uir a me oppugnandus esset, in conscientia et timore longe deteriore. dici non potest quantum hic sagittarum est, qui belli apparatus, quantum telorum, quantum lapidum. nulla pars muri est, quae non binis et ternis ballistis occupata sit. ignes etiam tormentis iaciuntur. quid plura? timet quasi femina, pugnat quasi poenam timentes. sed credo adiuturos Romanam rem publicam uiros deos, qui numquam nostris conatibus defuerunt'. denique fatigatus ac pro malis fessus litteras ad Zenobiam misit deditionem illius petens uitam promittens. quarum exemplum indidi 'Aurelianus Imperator Romani orbis et receptor orientis Zenobiae ceterisque, quos societas tenet bellica. sponte facere debuistis id quod meis litteris nunc iubetur. deditionem enim praecipio impunitate uitae proposita ita ut illic Zenobia cum tuis agas uitam, ubi te ex senatus amplissimi sententia conlocauero. gemmas aurum argentum sericum equos camelos in Romanum aedium conferatis. Palmyrenis ius suum seruabitur.' hac epistula accepta Zenobia superbius insolentiusque rescripsit

1 soluturus *B* soluiturus *b* reperit *B* 6 palmiram *C* 10 mucaporem *B* mucaporem *b* 13 atque *C* ac non uulgo atqui *Salmas*.
 15 est *om. P* 17 ignes ediam *B* igneam *P* ignes etiam *b* 18 pluratim *C* plura timet *Salmas*. 20 uir *C* ueros *Salmas*. uiros *Eyss*.
 26 enim *om. P* 30 haec *B* haec *P*

quam eius fortuna poscebat credo ad terrorem. nam eius quoque epistolae exemplum indidi. 'Zenobia regina orientis Aureliano Augusto. nemo adhuc praeter te quod poscis litteris petit. uirtute faciendum est quidquid in rebus bellicis est gerendum. deditionem meam petis quasi nescias Cleopatram reginam perire maluisse quam in qualibet uiuere dignitate. nobis Persarum auxilia non desunt, quae iam speramus. pro nobis sunt Saraceni pro nobis Armenii. latrones Syri exercitum tuum Aureliane uicerunt. quid igitur si illa uenerit manus, quae undique speratur? pones profecto 10 supercilium, quo nunc mihi deditionem quasi omnifariam uictor imperas.' hanc epistolam Nicomachus se transtulisse in Graecum ex lingua Syrorum dicit ab ipsa Zenobia dicta-
 28 tam. nam illa superior Aureliani Graeca missa est. his acceptis litteris Aurelianus non erubuit sed iratus est statimque collecto exercitu ac ducibus suis undique Palmyram obsedit neque quicquam uir fortis reliquit quod aut imperfectum uideretur aut incuratum. nam et auxilia, quae a Persis missa fuerant, interceptit et alas Saracenas Armeniasque corruptit atque ad se modo ferociter modo subtiliter tran- 20 stulit. denique multa ui mulierem potentissimam uicit. uicta igitur Zenobia cum fugeret camelis, quos dromedas uocitant atque ad Persas iter tenderet, equitibus est capta atque in Aureliani potestatem deducta. uictor itaque Aurelianus totiusque iam orientis possessor, cum in uinculis Zenobiam 25 teneret cum Persis Armeniis Saracenis, superbior atque insolentior egit ea, quae ratio temporis postulabat. tunc illatae uestes, quas in templo Solis uidemus, consertae gemmis, tum Persici dracones et tiarae, tum genus purpurae, quod postea nec ulla gens detulit nec Romanus orbis nidi- 30
 29 de qua pauca saltem libet dicere. meministis enim fuisse in templo Iouis optimi maximi Capitolini pallium breue pur-

6 perisse *B* perire *b* 9 si igitur *C* igitur si *uulgo* 11 supertilium *B*
 12 hanc *B* nichomachus *B* 14 aureliane *B* aureliani *b* 22 camel-
 lis *C* dromedas defendit *Salmas.* 26 superior *C* 27 post illac quod
 in *C* lacunam esse putat *Richterus* illatae *Peterus* 29 thiarae *C*

pureum lanestre. ad quod cum matronae atque ipse Aure-
 lianus iungerent purpuras suas, cineris specie decolorari ui-
 debantur ceterae diuini comparatione fulgoris. hoc munus
 rex Persarum ab Indis interioribus sumptum Aureliano de-
 disse perhibetur scribens 'sume purpuram qualis apud nos
 est'. . . . . nam postea diligentissime et Aurelianus et Pro-
 bus et proxime Diocletianus missis diligentissimis confecto-
 ribus requisierunt tale genus purpurae nec tamen inuenire
 potuerunt. dicitur enim sandyx Indica tamen purpuram fa-
 cere si curetur. sed dux . . . . . sed ad incepta redeamus.
 ingens tamen strepitus militum fuit omnium. Zenobiam ad 30
 poenam poscentium. sed Aurelianus indignum aestimans
 mulierem interimi occisis plerisque, quibus auctoribus illa
 bellum mouerat parauerat gesserat, triumpho mulierem reser-
 uauit, ut populi Romani oculis esset ostentui. graue inter
 eos, qui caesi sunt, de Longino philosopho fuisse perhibetur,
 quo illa magistro usa esse ad Graecas litteras dicitur. quem
 quidem Aurelianus idcirco dicitur occidisse, quod superbior
 illa epistula ipsius diceretur dictata consilio, quamuis Syro
 esset sermone contexta. pacato igitur oriente in Europam
 Aurelianus redit uictor atque illic Carporum copias adfixit
 et cum illum Carpicum senatus absentem uocasset, mandasse
 e loco fertur 'superest patres conscripti, ut me etiam Car-
 piscum uocetis.' carpisculum enim genus calciamenti esse
 satis notum est. quod cognomen deforme uidebatur, cum
 et Gothicus et Sarmaticus et Armeniacus et Parthicus et
 Adiabenicus diceretur.

6 post apud nos est add. sed hoc falsum fuit uulgo. lacunam indicare
 tutius uisum est Eyss. 10 sed se dux ad incepta C sed ad incepta
 uulgo. plena uidetur sententia intercidisse Eyss. 12 indigna C in-
 dignam bp 16 filosofo C tulisse Eyss.? 'graue' aduerbium
 tuentur quae Ruddimannus adnotat ed. Stallb. II. p. 159. 22 mun-
 dasset loco C mandasse illico uulgo mandasse e loco Salmas. 23 car-
 piscum P carpisculum B 25 cognomen quod C 27 adiabeneficia-
 mille disceretur C (in P eflic) benicus ad supra scr. p Adiabenicus iam
 ille d. Salmas.

31 Rarum est ut Syri fidem seruent immo difficile. nam Palmyreni, qui iam uicti atque contusi fuerant, Aureliano rebus Europensibus occupato non mediocriter rebellant. Sandarionem enim, quem in praesidio illic Aurelianus posuerat, cum sescentis sagittariis occiderunt Achilleo cuidam parenti Zenobiae parantes imperium. uerum adeo Aurelianus, ut erat paratus, e Rhodopa reuertit atque urbem, quia ita merebatur, euertit. crudelitas denique Aureliani uel ut quidam dicunt seueritas eatenus extitit, ut epistula eius feratur confessionem inmanissimi furoris ostentans. cuius hoc 10 exemplum est 'Aurelianus Augustus Ceionio Basso. non oportet ulterius progredi militum gladios. iam satis Palmyrenorum caesum atque concisum est. mulieribus non peperimus infantes occidimus senes iugulauimus rusticos interemimus. cui terras cui urbem deinceps relinquemus? parcen- 15 dum est his, qui remanserunt. credimus enim tam paucos tam multorum suppliciis esse correctos. templum sane Solis, quod apud Palmyram aquiliferi legionis tertiae cum uexilliferis et draconario et cornicinibus atque laticinibus diripuerunt, ad eam formam uolo quae fuit reddi. habes trecentas 20 auri libras e Zenobiae capsulis. habes argenti mille octingenta pondo de Palmyrenorum bonis. habes gemmas regias. ex his omnibus fac cohonestari templum. mihi et dis immortalibus gratissimum feceris. ego ad senatum scribam petens ut mittat pontificem qui dedicet templum.' hae lit- 25 terae, ut uidemus, indicant satiatam esse inmanitatem principis duri.

32 Securior denique iterum in Europam redit atque illic omnes qui uagabantur hostes nota illa sua uirtute contudit. interim res per Thracias Europamque omnem Aureliano in- 30

1 imo B	immo difficile del. Eyss.?	4 sandariorem C corr. b
6 parentes B	7 paratus om. B add. b	9 tenuis om. B add. b
11 cernonio C	13 conscisum C	18 parmyram C corr. p
uulgo. nolui errorem falsarii corrigere		19 draconaria B corr. b
cornicinibus C	laticinibus B	21 e add. uulgo
mortalibus B corr. b	25 haec C	octoginta B
		23 diis C

gentes agente Firmus quidam extitit, qui sibi Aegyptum sine insignibus imperii quasi ut esset ciuitas libera uindicauit. ad quem continuo Aurelianus reuertit. nec illic defuit felicitas solita. nam Aegyptum statim recepit atque, ut erat
 5 ferox animi, cogitationem ultus uehementer irascens quod adhuc Tetricus Gallias optineret occidentem petit atque ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod eius scelera ferre non posset, deditas sibi legiones optinuit.

Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis oriente
 10 Gallis atque ubique terrore iniecto [eripe me his inuicte malis] Romam iter flexit, ut de Zenobia et Tetrico hoc est de oriente et de occidente triumphum Romanis oculis exhiberet. non abs re est cognoscere qui fuerit Aureliani triumphus. 33 fuit enim speciosissimus. currus regii tres fuerunt. in his
 15 unus Odenati argento auro gemmis operosus atque distinctus. alter, quem rex Persarum Aureliano dono dedit, ipse quoque pari opere fabricatus. tertius, quem sibi Zenobia composuerat, sperans se urbem Romam cum eo uisuram. quod illam non fefellit. nam cum eo urbem ingressa est uicta et
 20 triumphata. fuit alius currus quattuor ceruis iunctus, qui fuisse dicitur regis Gothorum. quo, ut multi memoriae tradiderunt, Capitolium Aurelianus inuectus est, ut illic caederet ceruos, quos cum eodem curru captos uouisse Ioui optimo maximo ferebatur. praecesserunt elephanti uiginti ferae man-
 25 suetae Libycae Palaestinae diuersae ducentae. quas statim Aurelianus priuatis donauit, ne fiscum annonis grauaret. trigides quattuor. camelopardali alces cetera talia per ordinem ducta. gladiatorum paria octingenta, praeter capti-

5 cogitatione multus uulgo cogitationem ultus retin. *Eyss. deinde excidis*
puto quibus Aureliani furor aduersum Aegyptios describebatur. cogitare est
nelle cf. p. 167, 9. neque enim prorsus eiusdem generis sunt exempla uocabuli
multus talia quale est Nazar. Panegy. Const. Aug. dict. 26, 1 hosti mul-
tus instares 8 regiones *P* regionis *B* legiones uulgo 9 orientem *C*
terrori C terrore Salmas. 10 uicto *C* iniecto *Salmas.* eripe me (eripente *P*) his inuicte malis *del. Salmas.* 11 ut *om. P* Zobia *C* Zeno-
 12 de ante occidente *om. P* exhiberet deleta *B* 13 absque *C*
 15 unum *C* 20 currus *C* currus *bp* 25 libycae *B* 28 octingenta *C*

- uos gentium barbararum Blemmyes Axomitae Arabes eudae-
mones Indi Bactriani Hiberi Saraceni Persae cum suis qui-
que muneribus, Gothi Alani Roxolani Sarmatae Franci Sueui
Vandali Germani religatis manibus captiui processerunt. inter
hos etiam Palmyreni qui superfuerant principes ciuitatis et
34 Aegyptii ob rebellionem. ductae sunt et decem mulieres,
quas uirili habitu pugnautes inter Gothos ceperat, cum multae
essent interemptae, quas de Amazonum genere titulus indi-
cabat. praelati sunt tituli gentium nomina continentes. inter
haec fuit Tetricus chlamyde coccea tunica galbina braccis 10
Gallicis ornatus adiuncto sibi filio, quem imperatorem in
Gallia nuncupauerat. incedebat etiam Zenobia ornata gemmis
catenis aureis, quas alii sustentabant. praeferebantur coro-
nae omnium ciuitatum aureae titulis eminentibus proditae.
iam populus ipse Romanus iam uexilla collegiorum atque 15
castrorum et cataphractarii milites et opes regiae et omnis
exercitus et senatus, etsi aliquantulo tristior quod senatores
triumphari uidebant, multum pompae addiderant. denique
uix nona hora in Capitolium peruenit sero autem ad Pala-
tium. sequentibus diebus datae sunt populo uoluptates lu- 20
dorum scaenicorum ludorum circensium uenationum gladia-
torum naumachiae.
- 35 Non praetereundem uidetur quod et populus memoria
tenet et fides historica frequentauit Aurelianum eo tempore;
quo proficiscebatur ad orientem, bilibres coronas populo pro- 25
misisse, si uictor rediret et cum aureas populus speraret ne-
que Aurelianus aut posset aut uellet, coronas eum fecisse
de panibus, qui nunc siliginei uocantur et singulis quibus-
que donasse, ita ut siligineum suum cotidie toto aeuo suo
et unus quisque acciperet et posteris suis dimitteret. iam 30

1 exomitae *C* eundem omnes *C* 2 bactrani *C* 3 halani *C*
4 uanduli *C* religati *C* poterecesserunt *B* poteaecesserunt *P* prae-
cesserunt *uulgo* processerunt *Salmas.* 7 acceperat *B* 10 clamyde *P*
clamide *B* braccis *C* 13 allis ostentabant *C* proforebantur *B*
16 catafractarii *C* 29 ligne *B* siliginei *b* tota *B* 30 et acci-
peret *C* nam *C* iam *Casaub.*

idem Aurelianus et porcinam carnem populo Romano distribuit, quae hodieque diuiditur.

Leges plurimas sanxit et quidem salutare. sacerdotia composuit, templum Solis fundauit et pontifices roborauit. decreuit etiam emolumenta sartis tectis et ministris. his gestis ad Gallias profectus Vindelicos obsidione barbarica liberauit. deinde ad Illyricum redit paratoque magno potius quam ingenti exercitu Persis, quos eo quoque tempore, quo Zenobiam superauit, gloriosissime iam uicerat, bellum indixit. sed cum iter faceret, apud Caenophrurium mansionem, quae est inter Heracliam et Byzantium, malitia notarii sui et manu Mucaporis interemptus est. et causa occidendi eius quae fuerit et quem ad modum sit occisus, ne res tanta lateat breui edisseram. Aurelianus, quod negari non potest, seuerus truculentus sanguinarius fuit princeps. hic cum usque eo seueritatem tetendisset, ut et filiam sororis occideret non in magna neque in satis idonea causa, iam primum in odium suorum uenit. incidit autem, ut se res fataliter agunt, ut Mnestheum quendam, quem pro notario secretorum habuerat, libertum ut quidam dicunt suum infensorem sibi minando redderet, quod nescio quid de quo suspicatus esset. Mnestheus, qui sciret Aurelianum neque frustra minari solere neque si minaretur ignoscere, breuem nominum conscripsit mixtis his quibus Aurelianus uere irascebatur cum his de quibus nihil asperum cogitabat addito etiam suo nomine, quo magis fidem faceret ingestae sollicitudinis. hanc breuem legit singulis, quorum nomina continebat, addens disposuisse Aurelianum eos omnes occidere. illos uero debere suae uitae si uiri sunt subuenire. hic cum exarsissent timore qui merebantur offensam, dolore innocentes quorum beneficiis at-

4 et porticibus roborauit *Scaliger* 5 de sartis tectis *cf. p. 176, 11*
 10 inter *B* cenofrurium *C* 11 bizantium *C* 19 mnestheum *P* et
corr. ex omnes tecum B 21 quodam *uulgo* 22 mnestheus *C*
 26 ac *C* hanc *Eyss.* 27 continebit *B* continebat *b* 28 accedere *B*
 accidere *b* 30 dolorem innocentes beneficiis atque officiis Aurelianus *C*
 dolore innocentas quorum beneficiis atque officiis Aurelianus *Salmas.*

que officiis Aurelianus uidebatur ingratus, in supra dicto loco iter facientem principem subito adorti interemerunt.

- 37 Hic finis Aureliano fuit principi necessario magis quam bono. quo interfecto cum esset res prodita, et sepulchrum ingens et templum illi detulerunt hi, a quibus interemptus est. sane Mnestheus postea subrectus ad stipitem bestiis obiectus est quod statuae marmoreae positae in eodem loco utrimque significant, ubi et in columnis diuo Aureliano statuae constitutae sunt. senatus mortem eius grauiter tulit grauius tamen populus Romanus, qui uulgo dicebat Aurelianum paedagogum esse senatorum. imperauit annis sex minus paucis diebus ac rebus magnis gestis inter diuos relatus est. quidquid sane scelerum fuit quidquid malae conscientiae uel artium funestarum quidquid denique factionum, Aurelianus toto penitus orbe purgauit. quia pertinet ad Aurelianum, id quod in historia relatum est, tacere non debui. nam multi ferunt Quintillum fratrem Claudii, cum in praesidio Italico esset, audita morte Claudii sumpsisse imperium. uerum postea ubi Aurelianus comperit imperare a toto exercitu delectum cumque contra eum contionaretur nec a militibus audiretur incisis sibimet uenis die uicesimo imperii sui perisse.

- 38 Hoc quoque ad rem pertinere arbitror Babalati filii nomine Zenobiam non Timolai et Herenniani imperium tenuisse, quod tenuit.

Fuit sub Aureliano etiam monetariorum bellum Felicissimo rationali auctore, quod acerrime seuerissimeque conpescuit, septem tamen milibus suorum militum interemptis, ut epistola docet missa ad Vlpium Crinitum ter consulem, qui

3 principe C   6 mnestheus C   subreptus P   uestiis P   bestiis p
8 utrinque P   11 paedagogo P   pedagogum B   13 es P   est p
quidquid sane — orbe pugnauit in C post 22 perisse posita post inter
diuos relatus est reiecit Eyss.   14 funestorum C   19 exercitu ea de-
lectum P exercitu eum delectum (eum corr. ex ea) B in quo se sub l sub-
scriptum est exercitu delectum Salmas.   21 incisis B   24 zenobia B
heremniani B   28 militibus C   milibus uulgo

eum ante adoptauerat. 'Aurelianus Augustus Vlpio patri. quasi fatale quodam modo mihi sit ut omnia, quaecunque gesserō, omnes motus ingrauescant, ita etiam seditio intramurana bellum mihi grauissimum peperit. monetarii auctore
 5 Felicissimo ultimo seruorum, cui procurationem fisci mandaueram, rebelles spiritus extulerunt. hi compressi sunt septem milibus Lembariorum et Riparensium et Castrianorum et Daciscorum interemptis. unde apparet nullam mihi a dis immortalibus datam sine difficultate uictoriam.'

10 Tetricum triumphatum correctorem Lucaniae fecit filio 39 eius in senatu manente.

Templum Solis magnificentissimum constituit. muros urbis Romae sic ampliavit, ut quinquaginta prope milia [murorum] eius ambitus teneat. idem quadruplatores ac delatores ingenti
 15 seueritate persecutus est. tabulas publicas ad priuatorum securitatem exuri in foro Traiani semel iussit. amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Atheniensium. cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. fures provinciales repetundarum ac peculatus reos ultra mi-
 20 litarem modum est persecutus, ut eos ingentibus suppliciis cruciatibusque puniret. in templo Solis multum auri gemmarumque constituit. cum uastatum Illyricum ac Moesiam deperditam uideret, provinciam Transdanuuinam Daciam a Traiano constitutam sublato exercitu et provincialibus reli-
 25 quid desperans eam posse retineri adductosque ex ea populos in Moesia conlocavit appellauitque suam Daciam, quae nunc duas Moesias diuidit. dicitur praeterea huius fuisse crudelitatis, ut plerisque senatoribus simulatam ingereret factio-

2 quiddam mini sit *B* quiddam insit *P* quiddam inessit *uulgo* quodam modo mihi sit *Salmas.* 4 grauissimis *C* 6 reuelles *C* rebelles *p* 7 militibus *B* iembariorum *C* Hiberorum *uulgo* Lembariorum *Salmas.* 9 facultatae *B* facultate *P* add. di *p* difficultate *uulgo* 13 pedum *post* milia add. *Piale* murorum *del. Beckerus I p. 187* 14 teneant *C* teneat *Beckerus* 15 seueritatem *C* securitatem *uulgo* 17 de uictorum *C* te *C* anthensium *C* 18 *Phil. I, 1* 23 trans danuina *B* 26 im *P* moesiam *B* datiam *B* 28 ingeneret *C*

nem coniurationis ac tyrannidis, quo facilius eos posset occidere. addunt non nulli filium sororis non filiam ab eodem interfectum plerique autem etiam filium sororis.

- 40 Quam difficile sit imperatorem in locum boni principis legere et senatus sanctioris grauitas probat et exercitus prudentis auctoritas. occiso namque seuerissimo principe de imperatore deligendo exercitus rettulit ad senatum idcirco quod nullum de his faciendum putabat, qui tam bonum principem occiderant. uerum senatus hanc eandem electionem in exercitum refudit sciens non libenter iam milites accipere imperatores eos, quos senatus elegerit. denique id tertio factum est ita ut per sex menses imperatorem Romanus orbis non habuerit omnesque iudices hi permanerent, quos aut senatus aut Aurelianus elegerat nisi quod pro consule Asiae
- 41 Falconium Probum in locum Arelli Fусci delegit. non iniucundum est ipsas inserere litteras, quas ad senatum exercitus misit 'felices ac fortes exercitus senatui populoque Romano. Aurelianus imperator noster per fraudem unius hominis et per errorem bonorum interemptus est. hunc et inter deos referte sancti domini patres conscripti et de uobis aliquem sed dignum uestro iudicio principem mittite. nos enim de his, qui uel errarunt [qui] uel male fecerunt, impedire nobis neminem patimur.' rescriptum ex senatus consulto. cum die tertio nonarum Februariarum senatus amplissimus in curiam Pompilianam conuenisset, Aurelius Gordianus consul dixit 'referimus ad uos patres conscripti litteras exercitus felicissimi.' quibus recitatis [Aurelius] Tacitus primae sententiae senator ita locutus est — hic autem est, qui post Aurelianum sententia omnium imperator est appellatus —

8 quidam *C* qui tam *p* 13 hii *C* 15 falconius probus *C*
 19 ac malorum *post* bonorum *add. P* 20 et ante domini in *C positum*
post hunc reiecit Eyss. 22 qui *post* errarunt *om. uulgo* 24 fe-
 broarium *C* 25 ponpinianam *B* ponpilianam *P* 27 Aurelius *ad*
uerba Gordiani uidetur in marg. adscriptum postea in textum irrupisse Eyss.
 28 senator *om. B add. b* loquutus *C*

‘recte atque ordine consuluissent di immortales patres con-
scripti, si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, ut
longiorem ducerent uitam neque contra eos aliqua esset po-
testas his, qui neces infandas tristissima mente concipiunt.
5 uiueret enim princeps Aurelianus, quo neque . . . utilior fuit
quisquam. respirare certe post infelicitatem Valeriani post
Gallieni mala imperante Claudio coeperat nostra res publica,
ad eadem reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe uin-
cente. ille nobis Gallias dedit. ille Italiam liberauit. ille
10 Vindelicis iugum barbaricae seruitutis amouit. illo uincente
Illyricum restitutum est, redditae Romanis legibus Thraciae.
ille pro pudor orientem femineo pressum iugo in nostra iura
restituit. ille Persas insultantes adhuc Valeriani nece fudit
fugauit oppressit. illum Saraceni Blemmyes Axomitae Bac-
15 triani Seres Hiberi Albani Armenii populi etiam Indorum
ueluti praesentem paene uenerati sunt deum. illius donis,
quae a barbaris gentibus meruit, refertum est Capitolium.
quindecim milia librarum auri ex eius liberalitate unum tenet
templum. omnia in urbe fana eius micant donis. quare patres
20 conscripti uel deos ipsos iure conuenio, qui talem principem
interire passi sunt, nisi forte secum eum esse maluerunt.
decerno igitur diuinos honores idque uos omnes aestimo esse
facturos. nam de imperatore deligendo ad eundem exerci-
tum censeo esse referendum. et enim in tali genere sen-
25 tentiae nisi fiat quod dicitur, et electi periculum erit et eli-
gentis inuidia’. probata sententia est Taciti. attamen cum
iterum atque iterum mitteretur, ex senatus consulto, quod
in Taciti uita dicemus, Tacitus factus est imperator.

Aurelianus filiam solam reliquit, cuius posteri etiam 42
30 nunc Romae sunt. Aurelianus namque pro consule Ciliciae

1 recta C   dii C   4 infanda C   tristissima B   5 neque for-
tior *add. Casaub.*   9 inde uindelicis C   12 pudore C   14 oppres-
sos B oppressit b   exomite B exomitae P   bractani B bractrani P
16 cene C   dolis C donis p   22 idquod B   23 diligendo C
24 est enim C   25 elegantis B   26 est post probata *add. P*   ad-
tamen C   29 reliquid P

senator optimus sui uere iuris uitaeque uenerabilis, qui nunc in Sicilia uitam agit, eius est nepos.

Quid hoc esse dicam tam paucos bonos extitisse principes, cum iam tot Caesares fuerint. nam ab Augusto in Diocletianum Maximianumque principes, quae series purpuratorum sit index publicus tenet. sed in his optimi ipse Augustus Flauius Vespasianus Flauius Titus Cocceius Nerua diuus Traianus diuus Hadrianus Pius et Marcus Antonini Seuerus Afer Alexander Mammacae diuus Claudius et diuus Aurelianus. Valerianus enim cum optimus fuerit, a bonis infelicitas separauit. uides quaeso quam pauci sint principes boni, ut bene dictum sit a quodam mimico scurra Claudii huius temporibus 'in uno anulo bonos principes posse perscribi atque depingi'. at contra quae series malorum! ut enim omittamus Vitellios Caligulas et Neronas, quis ferat Maximinos et Philippos atque illam inconditae multitudinis faecem? tam etsi Decios excerpere debeam, quorum et uita et mors ueteribus comparanda est. et quaeritur quidem quae res malos principes faciat. iam primum mi amice licentia deinde rerum copia amici praeterea improbi satellites detestandi eunuchi auarissimi aulici uel stulti uel detestabiles et quod negari non potest rerum publicarum ignorantia. sed ego a patre meo audiui Diocletianum principem iam priuatum dixisse nihil esse difficilius quam bene imperare. colligunt se quattuor uel quinque atque unum consilium ad decipiendum imperatorem capiunt, dicunt quod probandum sit. imperator, qui domi clausus est, uera non nouit, cogitur hoc tantum scire, quod illi locuntur, facit iudices quos fieri non oportet, amouet a re publica quos debebat optinere. quid multa? ut Diocletianus ipse dicebat 'bonus cautus optimus uenditur imperator.' haec Diocletiani uerba sunt.

7 $\bar{a}$ C $\bar{a}$ C   10 ualerianum B   11 infelicitas paruit C
infelix apparuit *uulgo* (a bonis infelicitas separauit *Obrechtus*)   14 ad C
15 caligulas C   16 filippos B   17 ad faecem *add.* gallienum p
daecios B   20 improbi P   28 loquuntur C   29 debeat C debebat *uulgo*

quae idcirco inserui, ut prudentia tua sciret nihil esse difficilius bono principe.

Et Aurelianum quidem multi neque inter bonos neque 44
inter malos principes ponunt idcirco, quod ei clementia imperatorum prima defuerit. Verconnius Herennianus praefectus praetorio Diocletiani teste Asclepiodoto saepe dicebat Diocletianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem reprehenderet Aurelianum magis ducem esse debuisse quam principem. nam eius nimia ferocitas eidem displicebat. mirabile fortasse uidetur, quod conpertum Diocletiano Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibetur. sed de hoc posteri iudicabunt. dicebat enim quodam tempore Aurelianum Gallicanas consuluisse Dryadas sciscitantem utrum apud eius posteros imperium permaneret. tum illas respondisse dixit nullius clarius in re publica nomen quam Claudii posterorum futurum. et est quidem iam Constantius imperator eiusdem uir sanguinis, cuius puto posteros ad eam gloriam, quae a Dryadibus praenuntiata sit, peruenire. quod idcirco ego in Aureliani uita constitui, quia haec ipsi Aureliano consulenti responsa sunt. uectigal ex Aegypto urbi 45
Romae Aurelianus uitri chartae lini stuppae atque anabolicas species aeternas constituit. thermas in Transtiberina regione Aurelianus facere parauit hiemales, quod aquae frigidi aeris copia illic deesset. forum nominis sui in Ostiensi ad 25
mare fundare coepit. in quo postea praetorium publicum constitutum est. amicos suos honeste ditauit et modice, ut miserias paupertatis effugerent et diuitiarum inuidiam patrimonii moderatione uitarent. uestem holosericam neque ipse in uestiario suo habuit neque alteri utendam dedit. et cum 30
ab eo uxor sua peteret ut unico pallio blattoserico uteretur, ille respondit 'absit ut auro fila pensentur.' libra enim auri tunc libra serici fuit. habuit in animo ut aurum neque in 46

1 diffilius *B*   6 praetorii *B*   10 Asclepiodoto Diocletianus *Eyss.*
12 aurelianus *C*   13 consuluisse *P*   14 cum *C*   18 pronuntiata *P*
19 circo *B*   20 sponsa *C* responsa *bp*   ubi *C* urbi *p*   21 uitrei *C*
25 caepit *B*   28 nstem *C* uestem *bp*   olosericam *P* obsericam (*del.*
ob) *B*   30 et *B*

cameras neque in tunicas neque in pelles neque in argentum mitteretur dicens plus auri esse in rerum natura quam argenti sed aurum per uarios bractearum filorum et liquationum usus perire argentum autem in suo usu manere. idem dederat facultatem ut aureis qui uellent et uasis uterentur et poculis. dedit praeterea potestatem ut argentatas priuati carrucas haberent, cum antea aerata et eborata uehicula fuissent. idem concessit ut blatteas matronae tunicas haberent et ceteras uestes, cum antea coloreas habuissent et ut multum oxypaederotinas. ut fibulas aureas gregarii milites haberent idem primus concessit, cum antea argenteas habuissent. paragaudas uestes ipse primus militibus dedit, cum ante non nisi rectis purpureis accepti essent. et quidem aliis monolores aliis dilores trilores aliis et usque ad pente-
 47 lores, quales hodie lineae sunt. panibus urbis Romae unicam de Aegyptio uectigali auxit, ut quadam epistula data ad praefectum annonae urbis etiam ipse gloriatur 'Aurelianus Augustus Flauio Arabiano praefecto annonae. inter cetera, quibus dis fauentibus Romanam rem publicam iuimus nihil mihi est magnificentius quam quod additamento unciae omne
 20 annonarum urbicarum genus iuui. quod ut esset perpetuum, nauicularios Niliaeos apud Aegyptum nouos et Romae amnicos posui. Tiberinas extruxi ripas. uadum aluei tumentis effodi. dis et Perennitati uota constitui. aliam Cererem consecraui. nunc tuum est officium Arabiane iucundissime
 25 elaborare, ne meae dispositiones in irritum ueniant. neque enim populo Romano saturo quicquam potest esse laetius.' statuerat et uinum gratuitum populo Romano dare, ut quem ad modum oleum et panis et porcina gratuita praeberentur, sic etiam uinum daretur, quod perpetuum hac dispositione
 30 conceperat. Etruriae per Aureliam usque ad Alpes maritimas ingentes agri sunt hique fertiles ac siluosi. statuerat

3 bractearum filiorum C	7 charuchas C	aeburata C	9 et
om. B	13 ante om. B add. b	accepissent C corr. Salmas.	14 monolorias C
15 uerbis C	18 fl B fl P	19 diis b	21 urbi
aurum C urbicarum uulgo	22 nilaeos P	annicos B	annicos b

igitur dominis locorum incultorum, qui tamen uellent, pretia dare atque illic familias captiuas constituere uitibus montes conserere atque ex eo perpetuum uinum dare, ut nihil reddituum fiscus acciperet sed totum populo Romano concederet. 5 facta erat ratio dogae cuparum nauium et operum. sed multi dicunt Aurelianum ne id faceret praeuentum. alii a praefecto praetorii suo prohibitum, qui dixisse fertur 'si et uinum populo Romano damus, superest ut et pullos et anseres demus'. argumento est id uere Aurelianum cogitasse immo etiam fa- 10 cere disposuisse uel ex aliqua parte fecisse, quod in porticibus templi Solis fiscalia uina ponuntur non gratuita populo eroganda sed pretio. sciendum tamen congiaria illum ter dedisse donasse etiam populo Romano tunicas albas manicas ex diuersis prouinciis et lineas Afras atque Aegyptias puras ipsumque primum donasse oraria populo Romano, 15 quibus uteretur populus ad fauorem. displicebat ei, cum 49 esset Romae, habitare in Palatio ac magis placebat in hortis Sallusti uel in Domitiae uiuere. miliarensem denique porticum in hortis Sallusti ornauit, in qua cotidie et equos 20 et se fatigabat, quamuis esset non bonae uoletudinis. seruos et ministros peccantes coram se caedi iubebat, ut plerique dicunt causa tenendae seueritatis, ut alii studio crudelitatis. ancillam suam, quae adulterium cum conseruo suo fecerat, capite puniuit. multos seruos e familia propria, qui 25 peccauerant, legibus audiendos iudiciis publicis dedit. senatum siue senaculum matronis reddi uoluerat ita ut primae illic, quae sacerdotia senatu auctore meruissent *essent*. calceos mullos et cereos et albos et hederacios uiris omnibus tulit, mulieribus reliquit. cursores eo habitu quo ipse 30 habebat senatoribus concessit. concubinas ingenuas haberi uetuit. eunuchorum modum pro senatoriis professionibus sta-

1 gratia *C* pretia *uulgo* 2 die *B* dare *b* 3 ex opere *P* ex eo per *B* ex eo opere *uulgo* ex eo perpetuum *Eyss.* 11 templis *C*
 18 sallustii *P* 19 sallustii *P* 24 et *B* 27 essent *add. Salmas.*
 28 caereos *C* aederacios *C* 29 reliquid *P* 30 ingenuas *C* ingenuas *bp*

tuit idcirco quod ad ingentia pretia peruenissent. uas argenti eius numquam triginta libras transiit. conuiuium de assaturis maxime fuit. uino russo maxime delectatus est. 50 medicum ad se cum aegrotaret numquam uocauit sed ipse se inedia praecipue curabat. uxori et filiae annum sigillaricium quasi priuatus instituit. seruis suis uestes easdem imperator quas et priuatus dedit praeter duos senes, quibus quasi libertis plurimum detulit, Antistium et Gillonem, qui post eum ex senatus sententia manu missi sunt. erat quidem rarus in uoluptatibus sed miro modo mimis delectabatur. uehementissime autem delectatus est Phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam eius aprum integrum centum panes ueruecem et porcellum comederet, biberet autem infundibulo adposito plus orca. habuit tempus praeter seditiones quasdam domesticas fortunatissimum. 15 populus eum Romanus amauit, senatus et timuit.

3 assaturis *corr. ex assalutaris B* 5 annum *C* anulum *uulgo* annum *Obrechtus* 6 priuatis *Casaub.* 8 detulit *B* qui *om. B*
 9 sententiam *B* 11 fagoriae *B* fagorie *P* Phagone *Salmas.* proprie
 nomen mimi edacis *add. p* 13 berbicem *C* portellum *B* 14 uieret *C* biberet *p* 15 praeter *P* p̄x *B*

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

TACITVS

Quod post excessum Romuli nouello adhuc Romanae urbis 1
 imperio factum, pontifices, penes quos scribendae historiae
 5 potestas fuit, in litteras rettulerunt, ut interregnum dum post
 bonum principem bonus alius quaeritur iniretur, hoc post
 Aurelianum habito inter senatum exercitumque Romanum
 non inuido non tristi sed grato religiosoque certamine sex
 totis mensibus factum est. multis tamen modis haec ab
 10 illo negotio causa separata est. iam primum enim cum in-
 terregnum initum est post Romulum, interreges tamen facti
 sunt totusque ille annus per quinos et quaternos dies siue
 ternos centum senatoribus deputatus est, ita ut qui ualerent
 interreges essent singuli dumtaxat. quare factum est, ut et
 15 plus anno interregnum iniretur, ne aliquis sub aequabili dig-
 nitate Romani expers remaneret imperii. huc accedit quod
 etiam sub consulibus tribunisque militaribus praeditis im-
 perio consulari siquando interregnum initum est, interreges
 fuerunt. nec numquam ita uacua fuit hoc nomine Romana
 20 res publica, ut nullus interrex biduo saltim triduoue crea-
 retur. uideo mihi posse obici curules magistratus apud ma-

INCIPIT EIVSDEM TACITVS *inscriptum in C ad constantinum au-*
gustum add. p 4 quod *B* 8 religiosque *C* religiosoque *p* 12 an-
nos B et corr. in annus P 15 plus annos *C* plures annos *uulgo*
plus anno Salmas. plures eo anno '*aliquando placitum*' *Casaubono sed cf.*
Mommseni chronol. Rom. p. 139 n. 259 17 tribunis qui *C* praedi-
 titi *C*

iores nostros quadriennium in re publica non fuisse sed erant tribuni plebis cum tribunicia potestate, quae pars maxima regalis imperii est. tamen non est proditum interreges eo tempore non fuisse, quin etiam uerioribus historicis referentibus declaratum est consules ab interregibus post¹ 2 creatos, qui haberent reliquorum comitia magistratuum. ergo, quod rarum et difficile fuit, senatus populusque perpessus est ut imperatorem per sex menses dum bonus quaeritur res publica non haberet. quae illa concordia militum! quanta populo quies! quam grauis senatus auctoritas fuit! nullus¹⁰ usquam tyrannus emersit. sub iudicio senatus et militum populique Romani totus orbis est temperatus. non illi principem quemquam ut recte facerent, non tribuniciam potestatem formidabant sed quod est in uita optimum se timebant. dicenda est tamen causa tam felicium morarum et speciatim¹⁵ in monumentis publicis inserenda eadem posteris humani generis stupenda moderatio, ut discant qui regna cupiunt non raptum ire imperia sed mereri. interfecto fraude Aureliano, ut superiore libro scriptum est, calliditate serui nequissimi errore militarium, ut apud quos quaelibet com²⁰ menta plurimum ualent, dum modo irati audiant plerumque temulenti certe consiliorum prope semper expertes reuersis ad bonam mentem omnibus eisdemque ab exercitu grauiter confutatis, coeptum est quaeri ecquis fieri deberet ex omnibus princeps. tunc odio praesentium exercitus, qui creare²⁵ imperatorem raptim solebat, ad senatum litteras misit, de quibus priore libro iam dictum est petens ut ex ordine suo principem legerent. uerum senatus sciens lectos a se principes militibus non placere rem ad milites rettulit dumque id saepius fit, sextus peractus est mensis.

30

10 curauis C grauis p fuerit C fuit *Draegerus Philol. XX p. 525*
 16 inseranda C in posteros *uulgo* posteros C posteris *Eyss.* 17 et C
 ut *uulgo* capiunt C cupiunt *Casaub.* 18 ire C iri b 20 quosq;
 libet C quos quorum libet *Casaub.* quos quaelibet *Salmas.* 21 ad-
 iunt B audiunt P audiant *uulgo* 22 expertis C 23 exercitus P
 24 et quis C ecquis *Salmas.*

Interest tamen ut sciatur quem ad modum Tacitus im- 3
 perator sit creatus. die septimo kal. Oct. cum in curiam
 Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornifi-
 cius Gordianus consul dixit 'referemus ad uos patres con-
 5 scripti quod saepe rettulimus. imperator est deligendus. exer-
 citus sine principe recte diutius stare non possit. simul
 quia cogit necessitas. nam limitem Transrhenanum Ger-
 mani rupisse dicuntur occupasse urbes ualidas nobiles diui-
 tes et potentes. iam si nihil de Persicis motibus nuntia-
 10 tur, cogitate tam leues esse mentes Syrorum, ut regnare uel
 feminas cupiant potius quam nostram perpeti sanctimoniam.
 quid Africam? quid Illyricum? quid Aegyptum earumque
 omnium partium exercitus quo usque sine principe credi-
 mus posse consistere? quare agite patres conscripti et prin-
 15 cipem dicite. aut accipiet enim exercitus quem elegeritis,
 aut si refutauerit alterum faciet. post haec cum Tacitus, 4
 qui erat primae sententiae consularis, sententiam incertum
 quam uellet dicere, omnis senatus adclamaui 'Tacite Au-
 guste deus te seruet. te deligimus. te principem facimus.
 20 tibi curam rei publicae orbisque mandamus. suscipe impe-
 rium ex senatus auctoritate. tui loci tuae uitae tuae mentis
 est, quod mereris. princeps senatus recte Augustus creatur.
 primae sententiae uir recte imperator creatur. et quis melius
 quam grauis imperat? et quis melius quam litteratus impe-
 25 rat? quod bonum faustum salutareque sit. diu priuatus
 fuisti. scis quem ad modum debeas imperare, qui alios prin-
 cipes pertulisti. scis quem ad modum debeas imperare, qui
 de aliis principibus iudicasti.' at ille 'miror patres con-
 scripti uos in locum Aureliani fortissimi imperatoris senem
 30 uelle principem facere. en membra, quae iaculari ualeant,
 quae hastile torquere, quae clypeis intonare, quae ad exem-
 plum docendi militis frequenter equitare. uix munia sena-

3 Vettius <i>pro</i> Velius <i>Peterus</i>	7 transrhenanum <i>C</i>	17 incertam <i>C</i>
18 diceret <i>B</i>	19 diligimus <i>C</i>	22 mereris <i>B</i>
30 iaculari <i>B</i>	31 astile <i>C</i>	clipeis <i>C</i>

tus implemus, uix sententias, ad quas nos locus artat, edicimus. uidete diligentius quam aetatem de cubiculo atque umbra in pruinas aestusque mittatis. an probaturos senem imperatorem milites creditis? uidete ne rei publicae non eum, quem uelitis, principem detis et mihi hoc solum obesse
 5 incipiat, quod me unanimiter delegistis.' post haec adclamationes senatus hae fuerunt 'et Traianus ad imperium senex uenit' dixerunt decies. 'et Hadrianus ad imperium senex uenit' dixerunt decies. 'et Antoninus ad imperium senex uenit' dixerunt decies. 'et tu legisti "incanaque menta regis
 10 Romani" dixerunt decies. 'ecquis melius quam senex imperat?' dixerunt decies. 'imperatorem te non militem facimus' dixerunt uicies. 'tu iube. milites pugnent' dixerunt tricies. 'habes prudentiam et bonum fratrem' dixerunt decies. 'Seuerus dixit caput imperare non pedes' dixerunt tricies. 'animum
 15 tuum non corpus elegimus' dixerunt uicies. 'Tacite Auguste di te seruent'. deinde 'omnes'. interrogatus praeterea qui post Tacitum sedebat senator consularis Maecius
 6 Falconius Nicomachus in haec uerba disseruit 'semper quidem patres conscripti recte atque prudenter rei publicae
 20 magnificus hic ordo consuluit neque a quoquam orbis terrae populo solidior umquam expectata sapientia est. attamen nulla umquam neque grauior neque prudentior in hoc sacrario dicta sententia est. senioremem principem fecimus et uirum qui omnibus quasi pater consulat. nihil ab hoc immaturum
 25 nihil praeproperum nihil asperum formidandum est. omnia seria cuncta grauiora et quasi ipsa res publica iu-

2 ne C de uulgo   3 ac C an uulgo   6 unanimiter B   7 haec C
 10 Vergil. Aen. VI 809   reges C   11 et quis C   ecquis Eys.
 16 eligimus P   17 interrogatis C   interrogatus Lipsius   interrogati Salmas.
 19 faltonius C   nichomachus P   nichomachus B   20 haec oratiuncula corruptissime legitur in cod. Panegyricorum Latin. Schwarziani f. 36 u. diciturque ibi Metii Voconii esse. cf. Schwarzii miscellanea politioris humanitatis p. 125   22 adtamen C   26 praeproperum C properum uulgo perperum Salmas. praeproperum Eyss.   formidandam B corr. b

beat auguranda sunt. scit enim qualem sibi principem optauerit semper nec potest aliud nobis exhibere quam *quod* ipse desiderauit et uoluit. enim uero si recolere uelitis uetusta illa prodigia Neronis dico et Heliogabalos et Commodos seu potius semper Incommodos certe non hominum magis uitia illa quam aetatum fuerunt. di auertant principes pueros et patres patriae dici inpuberes et quibus ad subscribendum magistri litterarii manus teneant. quos ad consulatus dandos dulcia et circuli et quaecumque uoluptas
 10 puerilis inuitet. quae [malum] ratio est habere imperatorem, qui famam curare non nouerit. qui quid sit res publica nesciat nutritorem timeat respiciat ad nutricem manuum magistralium ictibus terrorique subiaceat faciat eos consules duces iudices, quorum uitam merita aetates familias
 15 gesta non norit. sed quo diutius patres conscripti protrahor? magis gratulemur quod habemus principem senem quam illa iteremus, quae plusquam lacrimanda tolerantibus extiterunt. gratias igitur dis immortalibus ago atque habeo et quidem pro uniuersa re publica teque Tacite Auguste conuenio petens obsecrans ac libere pro communis patriae legibus
 20 deposcens ne paruulos tuos si te citius fata praeuenerint facias Romani heredes imperii, ne sic rem publicam patresque conscriptos populumque Romanum ut uillulam tuam ut colonos tuos ut seruos tuos relinquas. quare circumspecte
 25 imitare Neruas Traianos Hadrianos. ingens est gloria morientis principis rem publicam magis amare quam filios.' hac oratione et Tacitus ipse uehementer est motus et totus senatorius ordo concussus statimque adclamatum est 'omnes

2 potes C quod add. uulgo 6 dii C 8 subscribendum P et
 deletio su B litterari B 10 malum respondit aliquis in margine. Eyss.
 12 post nutricem del. sua in B magarum B et (corr. ex magnarum) P
 manuum uulgo mannarum Salmas. flagrorum Scaliger 15 quod C quo
 Salmas. quid uulgo 17 lacrimando B 18 diis C 20 potens B
 petens b communi patria C communis patriae uulgo 21 paru-
 los C 23 que om. B add. b 25 traianus C traianos p 27 lo-
 cus B mocus b

omnes.' inde itum ad campum Martium. ibi comitiale tribunal ascendit. ibi praefectus urbis Aelius Cesetianus sic locutus est 'uos sanctissimi milites et sacratissimi uos Quirites habetis principem, quem de sententia omnium exercituum senatus elegit, Tacitum dico augustissimum uirum, ut qui hactenus sententiis suis rem publicam . . . nunc diu et iussis atque consultis'. adclamatum est a populo 'felicissime Tacite Auguste di te seruent' et reliqua, quae solent dici. hoc loco tacendum non est plerosque in litteras rettulisse Tacitum absentem et in Campania positum principem nuncupatum. uerum est nec dissimulare possum. nam cum rumor emersisset illum imperatorem esse faciendum, discessit atque in Baiano duobus mensibus fuit. sed inde deductus huic senatus consulto interfuit quasi uere priuatus 8 et qui uere recusaret imperium. ac nequis me temere Graecorum alicui Latinorumue aestimet credidisse, habet [in] bibliotheca Vlpia in armario sexto librum elephantinum, in quo hoc senatus consultum perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. nam diu haec senatus consulta, quae ad principes pertinebant, in libris elephantinis scribebantur. 20 inde ad exercitus profectus. ibi quoque cum primum tribunal ascendit, Moesius Gallicanus praefectus praetorii in haec uerba disseruit 'dedit sanctissimi commilitones senatus principem, quem petistis. paruit praeceptis et uoluntati castrensius ordo ille nobilissimus. plura mihi apud uos praesentiam imperatore non libet loqui. ipsum igitur, qui tueri nos debet, loquentem dignanter audite'. post hoc Tacitus Augustus dixit 'et Traianus ad imperium senex uenit sed ille ab uno delectus est. at me sanctissimi commilitones primum

1 materium *B* marcium *ex* matrium *corr. in P* cōmitiale *B*
 2 ubi *B* cesettianus *P* 3 loquutus *C* 4 exercitum *C* exercituum *bp*
 6 publicam iuuit nunc iuuet *uulgo* publicam nunc diuet *C* publicam . . .
 nunc diu et *Eyss.* 8 dii *C* 16 latinorum ut *C* Latinorumue *Salmas.*
 in *om. uulgo* 17 armenio *B* armerio *P* armario *p* 20 per-
 tinebat *B* pertinebant *b* 21 exercit *B* exercitus *b* 22 praetori *P*
 24 uoluptati *C* 29 ad *C*

uos qui scitis principes adprobare deinde amplissimus senatus dignum hoc nomine iudicauit. curabo enitar efficiam ne uobis desint si non fortia facta at saltem uobis atque imperatore digna consilia.' post hoc stipendium et donati- 9
 5 uum ex more promisit et primam orationem ad senatum talem dedit 'ita mihi liceat patres conscripti sic imperium regere, ut a uobis me constet electum, ut ego cuncta ex uestra facere sententia et potestate decreui. uestrum est igitur ea iubere atque sancire, quae digna uobis digna modesto
 10 exercitu digna populo Romano esse uideantur.' in eadem oratione Aureliano statuam auream ponendam in Capitolio decreuit item statuam argenteam in curia item in templo Solis item in foro diui Traiani. sed aurea non est posita. dedicatae autem sunt solae argenteae. in eadem oratione
 15 cauit ut siquis argento publice priuatimque aes miscuisset, siquis auro argentum, siquis aeri plumbum, capitale esset cum bonorum proscriptione. in eadem oratione cauit ut serui in dominorum capita non interrogarentur ne in causa maiestatis quidem. addidit ut Aurelianum omnes pictum
 20 haberent. diuorum templum fieri iussit, in quo essent statuae principum bonorum, ita ut isdem natalibus suis et Parilibus et kalendis Ianuariis et Votis libamina ponerentur. in eadem oratione fratri suo Floriano consulatum petit et non impetrauit idcirco, quod iam senatus omnia nundina
 25 suffectorum consulum clauserat. dicitur autem multum laetatus senatus libertate, quod ei negatus est consulatus, quem fratri petierat. fertur denique dixisse 'scit senatus quem principem fecerit.' patrimonium suum publicauit, quod ha- 10
 30 buit in redivisibus, sestertium bis milies octingenties. pecuniam, quam domi collegerat, in stipendium militum uertit, togis et tunicis isdem est usus quibus priuatus. meritoria intra urbem stare uetuit. quod quidem diu tenere non po-

3 ad salutem *C* at saltem *uulgo* 6 sit *B* si *P* sic *uulgo* 7 a
 bolibus me *B* a bouibus me *corr. ex* abolibus me *P* a uobis me *p* 8 ue-
 rum *C* uestrum *uulgo* 12 curiam *B* 20 ut quo *C* 24 impera-
 bit *B* impetrabit *bP* nundia *C* 29 sesterties *C*

tuit. thermas omnes ante lucernam claudi iussit, nequid per noctem seditionis oriretur. Cornelium Tacitum scriptorem historiae Augustae quod parentem suum eundem diceret in omnibus bibliothecis conlocari iussit. ne lectorum incuria deperiret librum per annos singulos decies scribi publicitus in † euicosarchis iussit et in bybliotheis poni. holosericam uestem uiris omnibus interdixit. domum suam destrui praecepit atque in eo loco thermas publicas fieri priuato sumptu iussit. columnas centum Numidicas pedum uicenum ternum Ostiensibus donauit de proprio. possessio-¹⁰ nes, quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitoliū deputauit. argentum mensale, quod priuatus habuerat, ministeriis conuiuiorum quae in templis fierent dedicauit. seruos urbanos omnes manu misit utriusque sexus intra centum ta-
 11 men, ne Caniniam transire uideretur. ipse fuit uitae par-¹⁵ tissimae, ita ut sextarium uini tota die numquam potauerit saepe intra heminam. conuiuium uero unius gallinaei, ita ut inciput adderet et oua. prae omnibus holeribus adfatim ministratis lactucis inpatienter indulsit. somnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat. amariore cibos²⁰ adpetiuit. balneis raro usus est atque eo ualidior fuit in senectute. uitreorum diuersitate atque operositate uehementer est delectatus. panem nisi siccum numquam comedit eundemque sale atque aliis rebus conditum. fabricarum peritissimus fuit, marmorum cupidus, nitoris senatorii, uena-²⁵ tionum studiosus. mensam denique suam numquam nisi agrestibus opimauit. fasianam auem nisi suo et suorum

4 nec C ne uulgo 5 libros B singulos om. B add. b in euicosarchis C in demosiarchiis Obrechtus δημόσια ἀρχεῖα ex nouellis laudans in auicis archiis aut in ciuicis archiis Scaliger in cunctis archiis Casaub. olosericam C 10 possessionibus B 12 mensalem C mensale p habuerit C 15 nec animam B nec aninimam P ne Caniniam uulgo 17 intreminam C intra eminam b gallicanecei C gallinaei b 18 inciput C oba C hominibus C holeribus B 19 inpatienter P 20 st. mercari P (mercari supra scr. p.) cibus C cibos p 21 atque adeo C 22 uitriorum C

natali et diebus festissimis non posuit. hostias suas semper domum reuocauit isdemque suos uesci iussit. uxorem gemmis uti non est passus. auro clauatis uestibus idem interdixit. nam et ipse auctor Aureliano fuisse perhibetur ut
 5 aurum a uestibus et cameris et pellibus summoueret. multa huius feruntur sed longum est ea in litteras mittere. quod siquis omnia de hoc uiro cupit scire, legat Suetonium Optatianum, qui eius uitam adfatim scripsit. legit sane senex minutulas litteras ad stuporem nec umquam noctem inter-
 10 misit, qua non aliquid uel scriberet ille uel legeret praeter posterum kalendarum diem. nec tacendum est et frequenter 12 intimandum tantum senatus laetitiam fuisse, quod eligendi principis cura ad ordinem amplissimum reuertisset, ut et supplicationes decernerentur et hecatombe promitteretur,
 15 singuli denique senatores ad suos scriberent nec ad suos tantum sed etiam ad externos, mitterentur praeterea litterae ad prouincias, ut scirent omnes socii omnesque nationes in antiquum statum redisse rem publicam ac senatum principes legere immo ipsum senatum principem factum, leges a
 20 senatu petendas, reges barbaros senatui supplicatuos, pacem ac bella senatu auctore tractanda. nequid denique deesset cognitioni, plerasque huius modi epistulas in fine libri posui et cum cupiditate et sine fastidio, ut aestimo, perlegendas.

Et prima quidem illi cura imperatoris facti haec fuit 13
 25 ut omnes, qui Aurelium occiderant, interimeret bonos malosue, cum iam ille uindicatus esset. et quoniam a Maeotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque uirtute compressit. ipsi autem Maeotidae ita se gregabant quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum conuenissent auxilium
 30 daturi nostris, si necessitas postularet. M. Tullius dicit magni-

1 natali et B natalibus b debus B diebus Pb 7 optationum B
 9 nocte B 12 imitandum C elegendi C 14 aecatonben C
 15 singulis B 17 ut add. uulgo 20 pace B 25 interimerent C
 26 maeotidae B 27 uiri ut eo redirent conperisset B uiri ut eo conperisset P uiribus ut eo redirent compulsi uulgo uirtute compressit
 Obrechtus

ficentius esse dicere quem ad modum *gesserit quam quem ad modum* ceperit consulatum. at in isto uiro magnificum fuit quod tanta gloria cepit imperium. gessit autem propter breuitatem temporum nihil magnum. interemptus est enim insidiis militaribus ut alii dicunt sexto mense, ut alii morbo interiit. tamen constat factionibus eum oppressum mente atque animo defecisse.

Hic idem mensem Septembrem Tacitum appellari iussit idcirco quod eo mense et natus et factus est imperator.

Huic frater Florianus *in* imperio successit. de quo ¹⁰ pauca ponenda sunt.

2 consulatum *corr. ex imperium B* *sententiam ex orat. in Pis. 2*
suppleuit Salmas. 10 *in add. uulgo* 12 FELICITER (*om. P*) EXPLI-
 CIT TACITVS (T. E. P) INCIPIT FLORIANVS C

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

FLORIANVS

Hic frater Taciti germanus fuit, qui post fratrem arripuit 1
imperium non senatus auctoritate sed suo motu quasi here-
5 ditarium esset imperium, cum sciret adiuratum esse in se-
natu Tacitum ut, cum mori coepisset, non liberos suos sed
optimum aliquem principem faceret. denique uix duobus
mensibus imperium tenuit et occisus est Tarsi a militibus,
10 qui Probum audierant imperare, quem omnis exercitus lege-
rat. tantus autem Probus fuit inter militares, ut illum se-
natus optaret, miles eligeret, ipse populus Romanus adcla-
mationibus peteret. fuit etiam Florianus morum fratris imi-
tator nec tamen usque quaque. nam effusionem in eo frater
frugi reprehendit et haec ipsa imperandi cupiditas aliis eum
15 moribus ostendit fuisse quam fratrem. duo igitur principes
una extiterunt domo, quorum alter sex mensibus alter uix
duobus imperauerunt quasi quidam interreges inter Aure-
lianum et Probum [post interregnum principes nuncupati].

Horum statuæ fuerunt Interamnae duæ pedum tricenum 2

*auctorem duas hasce uitas coniunxisse animaduertit Dirksen de script.
hist. Aug. p. 9 nam quas Tac. cap. 12 promiserat epistulas Flor. 5 posuit
3 tacitus germani B et ut uidetur P taciti germanus p 5 esse C
esset p 6 caepisset B 10 intere militare C in re militari uulgo
inter militares Salmas. 13 usqueque B usquequæ P usquequaque uulgo
14 reprehendite haec C reprehendebat et haec uulgo imperauerint C
18 post interregnum principes nuncupati del. Salmas. et Casaub. 19 in-
teramne B*

e marmore, quod illic eorum cenotaphia constituta sunt in solo proprio. sed deiectae fulmine ita contritae sunt, ut membratim iaceant dissipatae. quo tempore responsum est ab haruspibus quandoque ex eorum familia imperatorem Romanum futurum seu per feminam seu per uirum, qui det iudices Parthis ac Persis, qui Francos et Alamannos sub Romanis legibus habeat, qui per omnem Africam barbarum non relinquat, qui Taprobanis praesidem inponat, qui ad Romanam insulam proconsulem mittat, qui Sarmatis omnibus iudicet, qui terram omnem qua Oceano ambitur captis omnibus gentibus suam faciat, postea tamen senatui reddat imperium et antiquis legibus uiuat ipse uicturus annis centum uiginti et sine herede moriturus. futurum autem eum dixerunt a die fulminis praecipitati statisque confractis post annos mille. non magna haec urbanitas haruspicum fuit, qui principem talem post mille annos futurum esse dixerunt pollicentes, cum uix remanere talis possit historia, quia, si post centum annos praedicerent fore, possent eorum deprehendi mendacia. ego tamen haec idcirco inserenda uolumini credidi, nequis me legens legisse non crederet.

- 3 Tacitus congiarium populo Romano intra sex menses sexies dedit. imago eius posita est in Quintiliorum in una tabula quinquiplex, in qua semel togatus semel chlamydatus semel armatus semel palliatus semel uenatorio habitu. de qua quidam epigrammatarius ita allusit, ut diceret 'non agnosco senem armatum non chlamydatum' inter cetera 'sed agnosco togatum.' et Floriani liberi et Taciti multi extiterunt. quorum sunt posterii credo millesimum annum ex-

1 cenotafia C   4 quandocumque C quandoque uulgo   6 halamannos C   8 daprobanis B   9 Romanam C magnam Salmas.   14 fulmine P   praecipitatis C praecipitati Casaub.   16 per C post uulgo   futurus P futurum p   18 forte C fore uulgo   19 pollicentes cum uix remanere talis possit historia post mendacia posita in C Salmasius reiecit post 15 esse dixerunt   mendatia C   22 uix C sexies nimirum VI scriptum Eyss.   23 clamydatus C   24 uenatoria B   habitu P   26 clamydatum C

pectantes. in quos multa epigrammata quis iocati sunt
 aruspices imperium pollicentes. haec sunt, quae de uita
 Taciti atque Floriani digna memoratu comperisse memini.

Nunc nobis adgrediendus est Probus, uir domi forisque
 5 conspicuus, uir Aureliano Traiano Hadriano Antoninis Alexan-
 dro Claudioque praeferendus, nisi quia in illis uaria, in hoc
 omnia praecipua tunc fuere, qui post Tacitum omnium iu-
 dicio bonorum imperator est factus orbemque terrarum pa-
 catissimum gubernauit deletis barbaris gentibus deletis etiam
 10 plurimis tyrannorum, qui eius temporibus extiterunt. de quo
 dictum est ut Probus diceretur, etiam si Probus nomine non
 fuisset. quem quidem multi ferunt etiam Sibyllinis libris
 promissum. qui si diutius fuisset orbis terrae barbaros non
 haberet. haec ego in aliorum uita de Probo credidi praeli-
 15 banda ne dies hora momentum aliquid sibi uindicaret in me
 necessitate fatali ac Probo indicto deperirem. nunc quiescam
 sane meo studio satis factum arbitrans [studio et cupiditati
 meae].

Omina imperii Tacito haec fuerunt. fanaticus quidam in 4
 20 templo Siluani tensis membris exclamuit 'tacita purpura tacita
 purpura' idque septimo. quod quidem postea omni deputatum
 est. uinum, quo libaturus Tacitus fuerat in templo Herculis
 Fundani, subito purpureum factum est. uitis, quae uuas Amin-
 nias albas ferebat, eo anno, quo ille imperium meruit, purpu-
 25 rascere . . . plurima purpurea facta sunt. mortis omina haec

1 quo *C* quis *Casaub.* 3 comperrisse *P* me ante memini
 add. *bp* 4 que add. *uulgo* 6 praeferendus nam quae in illis sin-
 gularia in hoc *Peterus* 9 dilectis *C* dilectis *b* deletis *p* 12 sy-
 billinis *C* 15 ora *C* aliquis *C* 16 nunc quointesāmeo studio
 satisfactum arbitrans studio et cupiditati me *B* nunc qm̄ interim meo
 studio satis factum arbitrans studio et cupiditati meae *P* nunc claudam
 uolumen satis factum arbitrans studio et cupiditati meae *uulgo* nunc quies-
 cam interim in stadio meo satis factum arbitrans studio et cupiditati
 meae *Obrechtus* 21 omni *P* omni *p* 24 ferebant *B* purascere
 plurima purpurea facta sunt *C* purpurascere plurima purpura coepit *uulgo*
 purpureas tulit: sed et alia plurima purpurea facta sunt *Salmas.* post pur-
 purascere uidetur dicitur excidisse *Eyss.*

fuerunt. patris sepulchrum disruptis ianuis se aperuit. matris umbra se per diem et Tacito et Floriano uelut uiuentis optulit. nam diuersis patribus nati ferebantur. in larario di omnes seu terrae motu seu casu aliquo conciderunt. imago Apollinis, quae ab his colebatur, ex summo fastigio in lectulo posita sine hominis cuiuspiam manu deprehensa est. sed quo usque ultra progredimur? sunt a quibus ista dicantur. nos ad Probum et ad Probi gesta insignia reuertemur.

- 5 Et quoniam me promisi aliquas epistulas esse positurum, quae creato Tacito principe gaudia senatus ostenderent, 10 his additis finem scribendi faciam. epistulae publicae 'senatus amplissimus curiae Carthaginensi salutem dicit. quod bonum faustum felix salutareque sit rei publicae orbique Romano. dandi ius imperii appellandi principis nuncupandi Augusti ad nos reuertit. ad nos igitur referte, quae magna 15 sunt. omnis prouocatio praefecti urbis erit, quae tamen a proconsulibus et ab ordinariis iudicibus emerit. in quo quidem etiam uestram in antiquum statum redisse credimus dignitatem, si quidem primus hic ordo est, qui recipiendo uim suam ius suum ceteris seruat.' alia epistula 'senatus 20 amplissimus curiae Treuirorum. ut estis liberi et semper fuistis, laetari uos credimus. creandi principis iudicium ad senatum redit. simul etiam praefecturae urbanae appellatio uniuersa decreta est.' eodem modo scriptum est Antiochen-
sibus Aquileiensibus Mediolanensibus Alexandrinis Thessa- 25
6 lonicensibus, Corinthiis et Atheniensibus. priuatae autem epistulae hae fuerunt 'Autronio Iusto patri Autronius Tiberianus salutem. nunc te pater sancte interesse decuit senatu amplissimo, nunc sententiam dicere, cum tantum auctoritas amplissimi ordinis creuerit, ut reuertat in antiquum 30 statum res publica, nos principes demus nos faciamus im-

2 sem B 3 ferabantur C 4 ditomnes C 6 hominis om. P
8 reseruemur C reuertemur uulgo 16 quae urbis C praefecti u. uulgo
20 ceterit P ceteris p ut ceterit deleta tertia t B servatus B 24 antio-
censibus P antioicensibus B 25 thesalonicensibus B 27 haec B
tyferianus C 29 auctoritatis B 30 reuera C 31 rei C

peratores nos denique nuncupemus Augustos. fac igitur ut
 conualescas curiae interfuturus antiquae. nos recepimus ius
 proconsulare. redierunt ad praefectum urbi appellationes om-
 nium potestatum et omnium dignitatum.' item alia 'Claudius
 5 Sapilianus Cereio Maeciano patruo salutem. optinemus pater
 sancte quod semper optauimus. in antiquum statum sena-
 tus reuertit. nos principes facimus. nostri ordinis sunt po-
 testates. gratias exercitui Romano et uere Romano. reddi-
 dit nobis, quam semper habuimus, potestatem. abice Baia-
 10 nos Puteolanosque secessus. da te urbi da curiae. floret
 Roma floret tota res publica. imperatores damus principes
 facimus. possumus et prohibere qui coepimus facere. dictum
 sapienti sat est.' longum est omnes epistulas conectere
 quas repperi, quas legi. tantum illud dico senatores omnes
 15 ea esse laetitia elatos, ut in domibus suis omnes albas hostias
 caederent imagines frequenter aperirent albatu sederent con-
 uiuia sumptuosiora praeuenirent antiquitatem sibi redditam
 crederent.

1 nuncupamus *C* nuncupemus *uulgo* 5 Capellianus *uulgo* me-
 ciano *C* optimus *C* optinemus *Salmas.* 7 ordines *B* 9 abicie-
 baticenos *P* abicebatianos *B* abice Baianos *uulgo* 12 caepimus *B*
 13 quonectere *C* 16 aperient *C* 18 eredirent *B et ante corr. P*
 FLORIANVS EXPLICIT INCIPIT EIVSDEM PROBVS FELICITER *C*
 ad constantinum augustum *add. p*

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

PROBVS

1 Certum est quod Sallustius Crispus quodque Marcus Cato et Gellius historici sententiae modo in litteras rettulerunt omnes omnium uirtutes tantas esse, quantas uideri eas uo- 5 luerint eorum ingenia, qui unius cuiusque facta descripserint. inde est, quod Alexander Magnus Macedo, cum ad Achillis sepulchrum uenisset, grauiter ingemiscens 'felicem te' inquit 'iuuenis, qui talem praeconem tuarum uirtutum reperisti' Homerum intellegi uolens, qui Achillem tantum in 10 uirtutum studio finxit, quantum ipse ualebat ingenio. quorum haec pertineant, mi Celsine fortassis requiris. Probum principem, cuius imperio oriens occidens meridies septentrio omnesque orbis partes in totam securitatem redactae sunt, scriptorum inopia iam paene nescimus. occidit pro pudor 15 tanti uiri et talis historia, qualem non habent bella Punica non terror Gallicus non motus Pontici non Hispaniensis astutia. sed non patiar ego ille, a quo dudum solus Aurelianus est expeditus, cuius uitam quantum potui persecutus, Tacito

3 *Sall. Cat. 8 Cat. fr. ed. Jord. p. 19, 14* quoque C quodque p
4 agellius b 5 euadas B euatas Pb quantas p 7 machedo C
8 ingemescens P et ante corr. B 11 fuit C finxit uulgo inse C ipse
uulgo 12 hoc C hec b Celse ne uulgo requiras P 13 me-
ridie C meridies p septentri B septentrio b 14 seueritatem P
15 ia P iam p 18 expeditus C expeditus Eyss.

Florianoque iam scriptis non me ad Probi facta conscendere, si uita suppetet, omnes qui supersunt usque ad Maximianum Diocletianumque dicturus. neque ego nunc facultatem eloquentiamque polliceor sed res gestas, quas perire non patior. 5 usus autem sum, ne in aliquo fallam carissimam mihi familiaritatem tuam, praecipue libris ex bibliotheca Vlpia aetate mea thermis Diocletianis et item ex domo Tiberiana. usus 2 etiam [ex] regestis scribarum porticus porphyreticae actis etiam senatus ac populi. et quoniam me ad colligenda ta- 10 lis uiri gesta ephemeris Turduli Gallicani plurimum iuuit uiri honestissimi ac sincerissimi, beneficium amici senis tacere non debui. Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis belli piratici belli Sertoriani belli Mithridatici multarumque rerum gestarum maiestate sublimem quis tandem 15 nosset, nisi eum Marcus Tullius et Titus Liuius in litteras rettulissent? P. Scipionem Africanum immo Scipiones omnes seu Lucios seu Nasicas nonne tenebrae possiderent ac tegerent, nisi commendatores eorum historici nobiles atque ignobiles extitissent? longum est omnia persequi, quae ad 20 exemplum huiusce modi etiam nobis tacentibus usurpanda sunt. illud tantum contestatum uolo me [et] rem scripsisse, quam siquis uoluerit honestius eloquio celsiore demonstret. et mihi quidem id animi fuit non ut Sallustios Liuios Tacitos Trogos atque omnes disertissimos imitarer uiros in uita 25 principum et temporibus disserendis sed Marium Maximum Suetonium Tranquillum Fabium Marcellinum Gargilium Martialem Iulium Capitolinum Aelium Lampridium ceterosque, qui haec et talia non tam diserte quam uere memoriae tra-

1 proui *P* probi *p*   8 ex *del. Salmas. et Casaub.*   de porticu
porphyretica cf. Huebnerus de actis sen. pop. R. p. 13   9 populo *C*
10 turduli *corr. in turtuli B*   iubit *C* iuuit *p* iuuarit *b*   12 GN *C*
Cn. Pompeium — etiam nobis tacentibus usurpanda sunt *post p. 184, 11*
quantum ipse ualebat ingenio *reiciebat Casaub.*   13 parthici *C* piratici
uulgo   16 paulum *C* Publium *uulgo*   africanum *C*   17 lucius *P*
21 et *del. Casaub.*   23 ut *om. B*   libios *C*   tacito *C* tacitos *p*
24 dissertissimos *B*   26 marcialem *P*

diderunt. sum enim unus ex curiosis, quod infinita sciri non possunt incendentibus uobis, qui cum multa sciatis scire multo plura cupitis. et ne diutius ea quae ad meum consilium pertinent loquar, magnum et praeclarum principem et qualem historia nostra non nouit, arripiam. 5

- 3 Probus oriundus e Pannonia ciuitate Sirmiensi nobiliore matre quam patre patrimonio moderato adfinitate non magna tam priuatus quam imperator nobilissimis uirtutibus claruit. Probo, ut quidam in litteras rettulerunt, pater nomine Maximus fuit. qui cum ordines honestissime duxisset tribunatum 10 adeptus apud Aegyptum uita functus est uxore ac filio et filia derelictis. multi dicunt Probum Claudii propinquum fuisse optimi et sanctissimi principis. quod, quia per unum tantum Graecorum relatum est, nos in medio relinquemus. unum tamen dico, quod in ephemeride legisse me memini, 15 a Claudia sorore Probum sepultum. adulescens Probus corporis uiribus tam clarus est factus, ut Valeriani iudicio tribunatum prope inherbis acciperet. extat epistula Valeriani ad Gallienum, qua Probum laudat adhuc adulescentem et imitationi omnium proponit. ex quo apparet neminem um- 20 quam peruenisse ad uirtutum summam iam maturum nisi qui puer seminario uirtutum generosiore concretus aliquid 4 inclitum designasset. epistula Valeriani 'Valerianus pater Gallieno filio Augustus Augusto. et meum secutus iudicium, quod semper de Probo adulescente primo habui, et omnium 25 bonorum, qui eundem sui nominis uirum dicunt, tribunatum in eum contuli datis sex cohortibus Saracenis creditis etiam auxiliariis Gallis cum ea Persarum manu, quam nobis Artabasses Syrus mancipauit. te quaeso fili carissime, ut eum iuuenem, quem imitari pueris omnibus uolo, in tanto habeas

1 per infinitas ire C infinita sciri *Salmas.* 2 possum C pos-
sunt *Salmas.* multos C 4 loquor B 12 claudi C claudii p
14 graecarum B et ante corr. P 16 clauda B claudia Pb 18 in-
uerbis C inherbis bp 27 cohobus C cohortibus b 28 artabassis C
29 syrius C

honore, quantum uirtutes eius et merita pro debito meritis splendore desiderant.' alia epistula de eodem ad praefectum praetorio [cum salario] 'Valerianus Augustus Muluio Gallicano praefecto praetorii. mireris fortassis quod ego inberbem
 5 tribunum fecerim contra sententiam diui Hadriani. sed non multum miraberis, si Probum cogitas. est adulescens uere probus. numquam enim aliud mihi, cum eum cogito, nisi eius nomen occurrit. quod nisi nomen haberet, potuit habere cognomen. huic igitur dari iubebis, quoniam mediocris
 10 fortunae est, ut eius dignitas incrementis iuuetur, tunicas russulas duas pallia Gallica duo fibulata interulas paragaudias duas patinam argenteam librarum decem specellatam aureos Antoninianos centum argenteos Aurelianos mille aereos Philippeos decem milia. item in salario diurno bu-
 15 bulae pondo . . . porcinae pondo sex caprinae pondo decem gallinaceum per biduum olei per biduum sextarium unum uini ueteris diurnos sextarios decem cum larido. † bobulacis salis olerum lignorum quantum sat est. hospitia praeterea eidem ut tribunis legionum praebere iubebis.' et haec qui-
 20 dem epistulis declarantur. nunc quantum ex ephemeride colligi potuit. cum bello Sarmatico iam tribunus transmisso Danuio multa fortiter fecisset, publice in contione donatus est hastis puris quattuor coronis uallaribus duabus corona ciuica una uexillis puris quattuor armillis aureis duabus
 25 torque aureo uno patera sacrificali quinquelibri una. quo quidem tempore Valerium Flaccinum adulescentem nobilem parentem Valeriani e Quadorum liberauit manu. unde illi Va-

1 mentis *C* meritis *Casaub.* qui pro — splendore eiciebat 3 cum salario *del. Eyss.* 5 constantiam *B* contentiam *P* in quo *m. saec. XV* add. contra constitutum quod retinebant uulgo contra sententiam *Casaub.* 6 miraueris *P* et *C* est *Salmas.* 7 alii *B* aliud *b* 10 iubetur *P* et ante corr. *B* 11 galliga *C* integrulas *C* 15 octo uel sex post pondo inserit *Salmas.* porcino *B* 16 olei per biduum *om. B* add. *b* 17 bobulaci *C* bubalino uulgo bubula *Salmas.* 18 soalis *C* 21 transmisso *B* trasmisso *b* 22 danubio *C* 24 uexilis *B* uexillis *b* 25 quinquelibra *B* quinquelibri *Pb*

lerianus coronam ciuicam detulit. uerba Valeriani pro con-
 tione habita 'suscipe Probe praemia pro re publica. suscipe
 coronam ciuicam pro parente.' quo quidem tempore legio-
 nem tertiam eidem addidit sub testimonio huius modi.
 epistula de legione tertia 'res gestae tuae Probe carissime
 faciunt ut et serius tradere maiores tibi exercitus uidear et
 cito tamen tradam. recipe in fidem tuam legionem tertiam
 FELICEM, quam ego adhuc nulli nisi prouecto iam credidi.
 mihi autem eo tempore credita est, quo et me canosum qui
 credebat cum gratulatione uidit. sed ego in te non expecto
 aetatem, cum et uirtutibus fulgeas et moribus polleas. uestes
 tibi triplices dari iussi. salarium duplex feci. uexillarium de-
 6 putau'. longum est, si per res gestas tanti percurram uiri,
 quae ille sub Valeriano, quae sub Gallieno, quae sub Aure-
 liano et Claudio priuatus fecerit, quoties murum conscende- 15
 rit uallum diripuerit hostem comminus interemerit dona prin-
 cipum emeruerit rem publicam in antiquum statum sua uir-
 tute reddiderit. docet Gallieni epistula ad tribunos data qui
 fuerit Probus. 'Gallienus Augustus tribunis exercitum Illy-
 ricianorum. etiam si patrem meum fatalis belli Persici ne- 20
 cessitas tenuit, habeo tamen parentem Aurelium Probum,
 quo laborante possim esse securus. qui si adfuisset, num-
 quam ille ne nominandus quidem tyrannus sibi usurpasset
 imperium. quare omnes uos consiliis eius cupio parere, qui
 et patris iudicio probatus est et senatus.' non magnum for- 25
 tassis iudicium Gallieni esse uideatur principis mollioris.
 sed quod negari non potest, ne dissolutus quidem quispiam
 se nisi in eius fidem tradit, cuius sibi uirtutes aestimat pro-
 futuras. sed esto. Gallieni epistula sequestretur. quid Au-
 reliani iudicium? qui Probo decimanos fortissimos exercitus 30
 sui et cum quibus ipse ingentia gesserat, tradidit sub huius
 modi testimonio 'Aurelianus Augustus Probo salutem dicit.

11 fulges *B*   15 quotiens *p*   16 cominus *P*   interemit *C*
 principem *C* principum *bp*   19 tribunus *P* tribuni *B* tribunis *b*
 26 iudici *P*   28 sint *C* sibi *uulgo*

ut scias quanti te faciam, decimanos meos sume, quos Claudius mihi credidit. isti enim sunt, qui quadam felicitatis praerogativa praesules nisi futuros principes habere non norunt.' ex quo intellectum est Aurelianum in animo habuisse
 5 ut, siquid sibi scienti prudentique eueniret, Probum principem faceret. iam Claudii iam Taciti iudicia de Probo longum est innectere, quamuis feratur in senatu Tacitus dixisse, cum eidem offerretur imperium, debere Probum principem fieri. sed ego senatus consultum ipsum non inueni. ipse
 10 autem Tacitus imperator primam talem ad Probum epistulam dedit 'Tacitus Augustus Probo. me quidem senatus principem fecit de prudentis exercitus uoluntate. attamen sciendum tibi est tuis nunc umeris magis incubuisse rem publicam. qui et quantus sis omnes nouimus. scit senatus.
 15 adesto igitur nostris necessitatibus. tuae familiae adsere ut soles rem publicam. nos tibi decreto totius orientis ducatu salarium quinquiplex fecimus ornamenta militaria geminauimus consulatum in annum proximum nobiscum decreuimus. te enim manet pro uirtutibus tuis Capitolina palmata.' ferunt quidam Probo id pro imperii omine fuisse, quod Tacitus scripsit 'te manet Capitolina palmata.' sed in hanc sententiam omnibus semper consulibus scribebatur.

Amor militum erga Probum ingens semper fuit. neque 8 enim umquam ille passus est peccare militem. ille quin
 25 etiam Aurelianum saepe a graui crudelitate deduxit. ille singulos manipulos adiit uestes et calciamenta perspexit. siquid praedae fuit ita diuisit, ut sibi nihil praeter tela et arma seruaret. quin etiam cum de praedato siue ex Alanis siue ex aliqua alia gente incertum est, repperitus esset equus

2 credidisti C credidit isti p 4 post animo add. hic B 8 offeretur B 12 adtamen C 13 uis P tuis p 14 si C sis uulgo
 15 meae famae adesto: asserere Cas. 16 ducatus B 17 quinquiplex C 24 peccari in militem Casaub. recte interpretatus est codd. lectionem Salmas. 26 manipu C manipulares b manipulos p nastaret B
 nestet P uestes et p 28 hic C siue uulgo 29 aqua C aliqua bp

non decorus neque ingens, qui quantum captiui loquebantur centum ad diem milia currere diceretur, ita ut per dies octo uel decem continuaret, et omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum, iam primum dixit 'fugituo militi potius quam forti hic equus conuenit' deinde in urnam milites iussit *nomen* mittere, ut aliquis eum sorte ductus acciperet. et cum essent in exercitu quidam nomine Probi alii quattuor milites, casu euenit ut primum, cui Probo nomen, existeret, cum ipsius ducis nomen missum non esset. sed cum quattuor illi milites inter se contenderent et sortem sibi quisque defenderet, iussit iterum agitari urnam. sed et iterum Probi nomen emersit. cumque tertio et quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, id uolentibus.

- 9 Pugnauit et contra Marmaridas in Africa fortissime eosdemque uicit atque ex Libya Carthaginem transiit eandemque a rebellionibus uindicauit. pugnauit et singulari certamine contra quendam Aradionem in Africa eundemque prostrauit et quia fortissimum ac pertinacissimum uirum uiderat, sepulchro ingenti honorauit, quod adhuc extat tumulo usque ad ducentos pedes terra elato per milites, quos otiosos esse numquam est passus. extant apud Aegyptum eius opera, quae per milites struxit in plurimis ciuitatibus. in Nilo autem tam multa fecit, ut uectigal frumentarium solus adiuuerit. pontes templa porticus basilicas labore militum struxit. ora fluminum multa patefecit paludes plerasque sic-

3 talem *C* tale *p* 5 equas *P* equus *p* 6 nomen *add.* uulgo aliqui *B* aliqui *Pb* aliquis *p* forte *B* accipere *P* *corr.* *p* 8 ut qui primum Probo nomen existeret *C* ut primum emergeret, cui Probo nomen existeret uulgo ut primum, cui Probo nomen, existeret *Eyss.* 11 defendere *C* defenderet *p* 13 equom *C* equom *bp* 15 exierat *C* exierant *bp* 16 eos denique *corr.* in eosdemque *B* eosdemque *corr.* in eos denique *P* 17 libia *C* eademque *B* eademque *b* 20 uiderat *C* uicerat? *Eyss.* 21 ingen *C* ingenti *bp* 22 latum *B* et *corr.* in lato *P* elato *Salmas.* 23 extat *C* 24 mer *B* per *b* stuxit *B* struxit *b*

cauit atque in his segetes agrosque constituit. pugnavit etiam contra Palmyrenos pro Odenati et Cleopatrae partibus Aegyptum defendentes primo feliciter postea temere, ut paene caperetur. sed postea reffectis uiribus Aegyptum et orientis
 5 maximam partem in Aureliani potestatem redegit.

Cum igitur his tot tantis uirtutibus eniteret, Tacito ab- 10 sumpto fataliter ac Florianus imperium arripiente omnes orientalis exercitus eundem imperatorem fecerunt. non inepta neque inelegans fabula est scire quem ad modum imperium
 10 Probus sumpserit. cum ad exercitus nuntius uenisset, tum primum animus militibus fuit praeuenire Italicos exercitus, ne iterum senatus principem daret. sed cum inter milites sermo esset quis fieri deberet et manipulatim in campo tribuni eos adloquerentur dicentes requirendum esse principem
 15 aliquem fortem sanctum uerecundum clementem probum idque per multos circulos, ut fieri adsolet, diceretur, quasi diuino nutu undique ab omnibus adclamatum est 'Probe Auguste *di te* seruent.' deinde concursus et caespitium tribunal appellatusque imperator ornatus etiam pallio purpureo, quod
 20 de statua templi oblatum est atque inde ad Palatium reductus inuitus ac retractans et saepe dicens 'non uobis expedit milites. non mecum bene agitis. ego enim uobis blandiri non possum.' prima eius epistula data ad Capitonem praefectum praetorii talis fuit 'imperium numquam optaui
 25 et inuitus accepi. deponere mihi rem inuidiosissimam non licet. agenda est persona, quam mihi miles inposuit. te quaeso Capito ut mecum salua re publica perfruaris, annonam et commeatus et quicquid necessarium est ubique militi pares. ego quantum in me est, si recte omnia gubernaueris, praefectum alterum non habebo.' cognito itaque
 30 quod imperaret Probus milites Florianum, qui quasi heredi-

2 pro om. B	8 in aegyptum C	inepta uulgo	10 tam C
tum uulgo	14 adloqueretur B corr. b	15 probus P corr. p	18 te
dii add. bp	24 praet. C	26 inposui C inposuit bp	capitu P
27 ita C ut Eyss.	res B	perfluari B	annona C
lites P			28 mi-

non decorus neque ingens, qui quantum captiui loquebantur centum ad diem milia currere diceretur, ita ut per dies octo uel decem continuaret, et omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum, iam primum dixit 'fugituo militi potius quam forti hic equus conuenit' deinde in urnam milites iussit *nomen* mittere, ut aliquis eum sorte ductus acciperet. et cum essent in exercitu quidam nomine Probi alii quattuor milites, casu euenit ut primum, cui Probo nomen, existeret, cum ipsius ducis nomen missum non esset. sed cum quattuor illi milites inter se contenderent et sortem sibi quisque defenderet, iussit iterum agitari urnam. sed et iterum Probi nomen emersit. cumque tertio et quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, id uolentibus.

- 9 Pugnauit et contra Marmaridas in Africa fortissime eosdemque uicit atque ex Libya Carthaginem transiit eandemque a rebellionibus uindicauit. pugnauit et singulari certamine contra quendam Aradionem in Africa eundemque prostrauit et quia fortissimum ac pertinacissimum uirum uiderat, sepulchro ingenti honorauit, quod adhuc extat tumulo usque ad ducentos pedes terra elato per milites, quos otiosos esse numquam est passus. extant apud Aegyptum eius opera, quae per milites struxit in plurimis ciuitatibus. in Nilo autem tam multa fecit, ut uectigal frumentarium solus adiuuerit. pontes templa porticus basilicas labore militum struxit. ora fluminum multa patefecit paludes plerasque sic-

3 talem *C* tale *p* 5 equas *P* equus *p* 6 nomen *add. uulgo*
 aliqui *B* aliqui *Pb* aliquis *p* forte *B* accipere *P corr. p* 8 ut
 qui primum Probo nomen existeret *C* ut primum emergeret, cui Probo nomen
 existeret *uulgo* ut primum, cui Probo nomen, existeret *Eyss.* 11 de-
 fendere *C* defenderet *p* 13 equom *C* equom *bp* 15 exierat *C*
 exierant *bp* 16 eos denique *corr. in* eosdemque *B* eosdemque *corr. in*
 eos denique *P* 17 libia *C* eademque *B* eademque *b* 20 ui-
 derat *C* uicerat? *Eyss.* 21 ingen *C* ingenti *bp* 22 latum *B et corr.*
 in lato *P* elato *Salmas.* 23 extat *C* 24 mer *B* per *b* struxit *B*
 struxit *b*

cavit atque in his segetes agrosque constituit. pugnauit etiam contra Palmyrenos pro Odenati et Cleopatrae partibus Aegyptum defendentes primo feliciter postea temere, ut paene caperetur. sed postea reffectis uiribus Aegyptum et orientis maximam partem in Aureliani potestatem redegit.

Cum igitur his tot tantis uirtutibus eniteret, Tacito absumpto fataliter ac Floriano imperium arripiente omnes orientalis exercitus eundem imperatorem fecerunt. non inepta neque inelegans fabula est scire quem ad modum imperium Probus sumpserit. cum ad exercitus nuntius uenisset, tum primum animus militibus fuit praeuenire Italicos exercitus, ne iterum senatus principem daret. sed cum inter milites sermo esset quis fieri deberet et manipulatim in campo tribuni eos adloquerentur dicentes requirendum esse principem aliquem fortem sanctum uerecundum clementem probum idque per multos circulos, ut fieri adsolet, diceretur, quasi diuino nutu undique ab omnibus adclamatum est 'Probe Auguste *di te* seruent.' deinde concursus et caespiticius tribunal appellatusque imperator ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum est atque inde ad Palatium reductus inuitus ac retractans et saepe dicens 'non uobis expedit milites. non mecum bene agitis. ego enim uobis blandiri non possum.' prima eius epistula data ad Capitonem praefectum praetorii talis fuit 'imperium numquam optaui et inuitus accepi. deponere mihi rem inuidiosissimam non licet. agenda est persona, quam mihi miles inposuit. te quaeso Capito ut mecum salua re publica perfruaris, annam et commeatus et quicquid necessarium est ubique militi pares. ego quantum in me est, si recte omnia gubernaueris, praefectum alterum non habebō.' cognito itaque quod imperaret Probus milites Florianum, qui quasi heredi-

2 pro om. B	8 in aegyptum C	inepta uulgo	10 tam C
tum uulgo	14 adloqueretur B corr. b	15 probus P corr. p	18 te
dii add. bp	24 praet. C	26 inposui C	inposuit bp
27 ita C ut Eyss.	res B	perfluari B	annona C
lites P			28 milites P

tarium *imperium adripuerat*, interemerunt scientes neminem dignius posse imperare quam Probum. ita ei sine ulla molestia totius orbis imperium et militum et senatus iudicio delatum est.

- 11 Et quoniam mentionem senatus fecimus, sciendum est quid ipse ad senatum scripserit, quid item ad eum amplissimus ordo rescripserit. oratio Probi prima ad senatum 'recte atque ordine patres conscripti proximo superiore anno factum est, ut uestra clementia orbi terrarum principem daret et quidem de uobis, qui et estis mundi principes et semper 10 fuistis et in uestris posteris eritis. atque utinam id etiam Florianus expectare uoluisset nec uelut hereditarium sibi uendicasset imperium. uel illum uel alium quempiam maiestas uestra fecisset. nunc quoniam ille imperium arripuit, nobis a militibus delatum est nomen Augustum uindicatum 15 quin etiam in illum a prudentioribus militibus, quod fuerat usurpatum. quaeso ut de meis meritis faciatis quicquid iusserit uestra clementia.' item senatus consultum. die tertio nonas Februarias in aede Concordiae. inter cetera Aelius Scorpionus consul dixit 'audistis patres conscripti litteras 20 Aurelii Valerii Probi. de his quid uidetur?' tunc adclamatum est 'Probe Auguste di te seruent. olim dignus. et fortis et iustus bonus ductor bonus imperator exemplum militiae exemplum imperii. di te seruent. adsertor rei publicae felix imperes. magister militiae felix imperes. te cum tuis 25 di custodiant. et senatus antea te delegit. aetate Tacito posterior ceteris prior. quod imperium suscepisti gratias agimus. tuere nos. tuere rem publicam. bene tibi committimus quos ante seruasti. tu Francicus tu Gothicus tu Sarmaticus tu Parthicus tu omnia. et prius fuisti semper dignus 30

1 imperium adripuerat <i>add. uulgo</i>	8 ordinatim <i>b</i>	9 ementia <i>C</i>
elementia <i>p</i>	or <i>C</i> orbi <i>p</i>	pricipem <i>P</i>
11 etiam <i>om. P</i>	12 expectare <i>B</i>	17 facturus <i>C</i>
22 dii <i>C</i>	23 exemplum militiae <i>om. B add. b</i>	24 dii <i>C</i>
26 dii <i>C</i>	27 suscepistis <i>C</i>	

imperio dignus triumphis. felix agas. feliciter imperes. post 12
 haec Manlius Statianus, qui primae sententiæ tunc erat, ita
 locutus est 'dis immortalibus gratias et prae ceteris patres
 conscripti Ioui optimo, qui nobis principem talem qualem
 5 semper optabamus dederunt. si recte cogitemus, non nobis
 Aurelianus non Alexander non Antonini non Traianus aut
 Claudius requirendi sunt. omnia in uno principe constituta
 sunt rei militaris scientia animus clemens uita uenerabilis
 exemplar agenda rei publicae atque omnium praerogatiua
 10 uirtutum. enim uero quae mundi pars est, quam ille non uin-
 cendo didicerit? testes sunt Marmaridae in Africae solo uicti,
 testes Franci inuis strati paludibus, testes Germani et Ala-
 manni longe a Rheni summoti litoribus. iam uero quid Sar-
 matas loquar quid Gothos quid Parthos ac Persas atque om-
 15 nem Ponticum tractum? ubique uigent Probi uirtutis insignia.
 longum est dicere quot reges magnarum gentium fugarit,
 quot duces manu sua occiderit, quantum armorum sit quae
 ipse cepit priuatus. superiores principes quas illi gratias
 egerint testes sunt litterae publicis insertae monumentis. di
 20 boni quoties ille donis militaribus est donatus. quas mili-
 tum laudes emeruit. adulescens tribunatus, non longe post
 adulescentiam regendas legiones accepit. Iuppiter optime
 maxime Iuno regina tuque uirtutum praesul Minerua tu or-
 bis Concordia et tu Romana Victoria date hoc senatui po-
 25 puloque Romano date militibus date sociis atque exteris na-
 tionibus: imperet quem ad modum militauit. decerno igitur
 patres conscripti uotis omnium concinentibus nomen impe-
 ratorium nomen Caesareanum nomen Augustum. addo pro-
 consulare imperium patris patriae reuerentiam pontificatum
 30 maximum ius tertiae relationis tribuniciam potestatem.' post
 haec adclamatum est 'omnes. omnes.' accepto igitur hoc 13

3 teris *B* ceteris *b*   12 inuis *C* inuis *bp* in suis *Salmas.*
 15 uigeant probi uirtutes *C*   16 quod *B*   17 quod *B*   18 coepit *B*
 19 dii *C*   23 minerba *C* minerua *p*

senatus consulto secundum orationem permisit patribus ut ex magnorum iudicum appellationibus ipsi cognoscerent proconsules crearent legatos *ex* consulibus darent ius praetorium praesidibus darent leges, quas Probus ederet, senatus consultis propriis consecrarent. statim deinde, siqui ex interfecto-⁵ ribus Aureliani superfuerant, uario genere uindicauit mollius tamen moderatiusque quam prius exercitus et postea Tacitus uindicauerant. deinde animaduertit etiam in eos, qui Tacito insidias fecerant. Floriani sociis pepercit, quod non tyrannum aliquem uidebantur secuti sed sui principis¹⁰ fratrem. recepit deinde omnes Europenses exercitus, qui Florianum et imperatorem fecerant et occiderant.

His gestis cum ingenti exercitu Gallias petit, quae omnes occiso Postumo turbatae fuerant interfecto Aureliano a Germanis possessae. tanta autem illic proelia et tam felici-¹⁵ ter gessit, ut a barbaris sexaginta per Gallias nobilissimas reciperet ciuitates, praedam deinde omnem, qua illi praeter diuitias etiam efferebantur ad gloriam. et cum iam in nostra ripa immo per omnes Gallias securi uagarentur, caesis prope quadringentis milibus, qui Romanum occupauerant solum,²⁰ reliquias ultra Nicrum fluuium et Albam remouit. tantum his praedae barbaricae tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant. contra urbes Romanas castra in solo barbarico posuit¹⁴ atque illic milites collocauit. agros et horrea et domos et annonam Transrhenanis omnibus fecit his uidelicet, quos in²⁵ excubiis conlocauit nec cessatum est umquam pugnari, cum cotidie ad eum barbarorum capita deferrentur iam ad singulos aureos singula, quam diu reguli nouem ex diuersis

1 secunda oratione *Gruterus sed cf. Dirksen de script. hist. Aug. p. 64*
 2 iudicium *B et ante corr. P* 3 *ex add. Salmas.* 5 si quidem *ex C*
 6 aureliani *B* 10 secuti *om. B* 11 europenses *P* 15 et tam
om. P 18 diuinas tamen *C* diuitias etiam *uulgo* efferabantur *B*
 20 quadringentis *P* quadringentibus *B* 21 nigrum *C* Nicrum *uulgo*
cf. Rhenanus ad Taciti Germ. 28 Albim *Casaub.* 23 post contra
add. hos Casaubonus sed Obrechtus recte explicat ἐξ ἐναντίας et ante
 castra *add. P* 27 deferrentur *B*

gentibus uenirent atque ad pedes Probi iacerent. quibus ille primum obsides imperauit, qui statim dati sunt, deinde frumentum postremo etiam uaccas atque oues. dicitur iussisse his acrius ut gladiis non uterentur Romanam expectanturi defensionem, si essent ab aliquibus uindicandi. sed uisum est id non posse fieri nisi si limes Romanus extendetur et fieret Germania tota prouincia. maxime tamen ipsis regibus consentientibus in eos uindicatum est, qui praedam fideliter non reddiderunt. accepit praeterea sedecim milia 15 tironum. quos omnes per diuersas prouincias sparsit, ita ut numeris uel limitaneis militibus quinquagenos et sexagenos intersereret dicens sentiendum esse non uidendum, cum auxiliariis barbaris Romanus iuuatur. compositis igitur 15 rebus in Gallia tales ad senatum litteras dedit 'ago dis immortalibus gratias patres conscripti, quia uestra in me iudicia conprobarunt. subacta est omnis qua tenditur late Germania, nouem reges gentium diuersarum ad meos pedes immo ad uestros supplices stratique iacuerunt. omnes iam barbari uobis arant uobis iam serunt et contra interiores gentes militant. supplicationes igitur uestro more decernite. nam et 20 quadringenta milia hostium caesa sunt et sedecim milia armatorum nobis oblata et septuaginta urbes nobilissimae captiuitate hostium uindicatae et omnes penitus Galliae liberatae. coronas quas mihi optulerunt omnes Galliae ciuitates aureas, 25 uestrae patres conscripti clementiae dedicaui. eas Ioui optimo maximo ceterisque dis deabusque immortalibus uestris manibus consecrate. praeda omnis recepta est capta etiam alia et quidem maior quam fuerat ante direpta. arantur Gallicana rura barbaris bubus et iuga Germanica captiua praebent nostris colla cultoribus. pascuntur ad nostram alimoniam gentium pecora diuersarum. equinum pecus nostro iam fecundatur equitatu. frumento barbarico plena sunt horrea.

3 de structura iussisse his cf. *Wopkensius aduers. crit. in Dictyn c. 35 p. 181 ed. Frotsch.* 10 tyronum C 13 iubatur C iuuatur p
 14 diis C 19 seruiunt C 25 has eas B .. eas P 26 diis C
 28 fuerant C 30 nostrorum B

quid plura? illis sola relinquimus sola nos eorum omnia possidemus. uolueramus patres conscripti Germaniae nouum praesidem facere. sed hoc ad pleniora uota distulimus. quod quidum credimus conferre, cum diuina prouidentia nostros uberius secundarit exercitus.⁵

- 16 Post haec Illyricum petit et prius quam ueniret, Rhaetias sic pacatas reliquit, ut illic ne suspicionem quidem ullius terroris relinqueret. in Illyrico Sarmatas ceterasque gentes ita contudit, ut prope sine bello cuncta reciperet, quae illi diripuerant. tetendit deinde iter per Thracias atque 10 omnes Geticos populos fama rerum territos et antiqui nominis potentia pressos aut in deditionem aut in amicitiam recepit. his gestis orientem petit atque in itinere potentissimo quodam latrone Palfurio capto et interfecto omnem Isauriam liberauit populis atque urbibus Romanis legibus restitutis. 15 barbarorum, qui apud Isauros sunt, uel per terrorem uel per urbanitatem loca ingressus est. quae cum peragrasset hoc dixit 'facilius est ab istis locis latrones arceri quam tolli.' ueteranis omnia illa, quae anguste adeuntur, loca priuata donauit addens ut eorum filii ab anno octauo decimo mares 20 dumtaxat ad militiam mitterentur, ne ante latrocinare quam
- 17 .... discerent. pacatis denique omnibus Pamphylicae partibus ceterarumque prouinciarum, quae sunt Isauriae uicinae, ad orientem iter flexit. Blemmyas etiam subegit. quorum captiuos Romam transmisit, qui mirabilem sui uisum stu- 25 pente populo Romano praeberunt. Copto praeterea et Ptolemaide urbes ereptas barbarico seruitio Romano reddidit iuri. ex quo tantum profecit, ut Parthi legatos ad eum mitterent

1 solo C omnia ex nomina corr. in P 4 nostro P nostros p
 5 fecundarit C secundarit Eys. 6 et om. B retias C 7 illius B
 8 reliqueret C 9 condit C contudit p 13 in add. uulgo itine P
 itinere p 14 palfurio C 20 donauit om. B add. b 21 quam
 discerent C (in P hī supra quam scriptum uidetur) umquam discerent b
 condiscerent Salmas. quam militare d. uulgo 22 pamphiliae C 23 ui-
 cina C 24 blemmeas C 26 copte C Copto Salmas. ptolo-
 maidae B ptolomaide P 28 parti C

confitentes timorem pacemque poscentes. quos ille superbius
 acceptos magis timentes domum remisit. fertur etiam epistula
 illius repudiatis donis, quae rex miserat, ad Narseum talis
 fuisse 'miror te de omnibus, quae nostra futura sunt, tam
 5 pauca misisse. habeto interim omnia illa, quibus gaudes.
 quae si nos habere cupiamus, scimus quem ad modum possi-
 dere debeamus.' his acceptis litteris Narseus maxime terri-
 tus et eo praecipue, quod Copton et Ptolemaidem conperit
 a Blemmyis, qui eas tenuerant, uindictas caesosque ad in-
 10 tentionem eos, qui gentibus fuerant ante terrori. facta 18
 igitur pace cum Persis ad Thracias redit et centum milia
 Basternarum in solo Romano constituit. qui omnes fidem
 seruauerunt. sed cum et ex aliis gentibus plerosque pariter
 transtulisset id est ex Gipedis et Greuthungis et Vandalis, illi
 15 omnes fidem fregerunt et occupato bellis tyrannicis Probo
 per totum paene orbem pedibus et nauigando uagati sunt
 nec parum molestiae Romanae gloriae intulerunt. quos qui-
 dem ille diuersis uicibus uariisque uictoriis oppressit paucis
 domum cum gloria redeuntibus, quod Probi euasissent ma-
 20 nus. haec Probus cum barbaris gessit.

Sed habuit etiam non leues tyrannicos motus. nam et
 Saturninum, qui orientis imperium arripuerat, uariis proelio-
 rum generibus et nota uirtute superauit. quo uicto tanta in
 oriente quies fuit ut, quem ad modum uulgo loquebantur,
 25 mures rebelles nullus audiret. deinde cum Proculus et Bo-
 nosus apud Agrippinam in Gallia imperium arripuissent om-
 nesque sibi iam Britannias Hispanias et braccatae Galliae
 prouincias uindicarent barbaris semet iuuantibus uicit. ac
 ne requiras plura uel de Saturnino uel de Procule uel de

1 superius *B* superbius *b* 2 timente *C* timentes *bp* epistura *P*
 epistula *p* 3 parthorum *post* rex *add. p* seum *P* narseum *p*
 4 *post* nostra *add. sunt B* 8 copten *C* phomaidem (*supra p add. t*) *P*
 ptolomaidem *B* 9 uindictas *C* internitio *etiam in Taciti (ann.*
II 21) Mediceo scribitur 12 asternarum *C* basternarum *p* 14 grau-
 thungis (*cf. p. 126, 1*) et blandulis *C* 18 uici *B* nicibus *b*
 22 praeliorum *C* 23 uirtutem *B* 27 braccatae *C*

Bonose, suo eosdem inseram libro pauca de isdem *ut* decet immo ut poscit necessitas locuturus. unum sane sciendum est, quod Germani omnes cum ad auxilium essent rogati a Proculo, Probo seruire maluerunt quam cum Bonoso et Proculo esse. Gallis omnibus et Hispaniis ac Britanniis hinc⁵ permisit ut uites haberent uinumque conficerent. ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossum lecta uite conseuit.

- 19 Dedit Romanis etiam uoluptates et quidem insignes delatis etiam congiariis. triumphauit de Germanis et Blemmyis. 10 omnium gentium drungos usque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit. uenationem in Circo amplissimam dedit, ita ut populus cuncta diriperet. genus autem spectaculi fuit tale. arbores ualidae per milites radicitus uulsae conexis late longeque trabibus adfixae sunt terra deinde su-¹⁵ periecta totusque circus ad siluae consitus speciem gratia noui uiroris effrondit. missi deinde per omnes aditus struthiones mille mille cerui mille apri mille damae ibices oues ferae et cetera herbatica animalia, quanta uel ali potuerunt uel inueniri. inmissi deinde populares. rapuit quisque quod²⁰ uoluit. edidit alia die in amphitheatro una missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrus excitabant. qui omnes e posticis interempti sunt non magnum praebentes spectaculum, quo occidebantur. neque enim erat bestiarum impetus ille qui esse e cabeis egredientibus solet. occisi²⁵ sunt praeterea multi, qui dirigere nolebant, sagittis. editi deinde centum leopardi Libyci centum deinde Syri, editae centum leaenae et ursi simul trecenti. quarum omnium fe-

1 hisdem *C* ut ante decet add. *uulgo* 4 proseruire *C* Probo
 potius proseruire *p* 6 permisit *B* circa sirmium *b* 8 lectauit et
 conseruitu *C* lecta uite conseuit *uulgo* 11 at *P* atque *B* ad *uulgo*
 13 dedi *P* dedit *p* 15 trauibus *C* corr. *p* 17 nobis pro noui *B*
 et frundit *C* aditos *B* strociones *B* striones *P* 18 iam
 damae *B* ibicos *C* 20 paruut *C* rapuit *uulgo* 23 e add. *Salmas-*
 25 qui haec esse ab eis *B* qui esse haec ab eis *P* qui esse e caueis
Petrus Faber occissi *B* 26 sediti *C* 27 lybici *C* ditae *B*
 28 lanae *C*

rarum magnum magis constat spectaculum fuisse quam gratum. edita praeterea gladiatorum paria trecenta Blemmyis plerisque pugnantis, qui per triumphum erant ducti, plerisque Germanis et Sarmatis non nullis etiam latronibus
5 Isauris.

Quibus peractis bellum Persicum parans cum per Illy- 20
ricum iter faceret, a militibus suis per insidias interemptus est. causae occidendi eius hae fuerunt. primum quod nunquam militem otiosum esse perpessus est. si quidem multa
10 opera militari manu perfecit dicens annonam gratuitam militem comedere non debere. his addidit dictum eis graue, si umquam eueniat salutare rei publicae breui milites necessarios non futuros. quid ille conceperat animo, qui hoc dicebat? nonne omnes barbaras gentes subiecerat pedibus,
15 qui totum mundum fecerat iam Romanum? 'breui' inquit 'milites necessarios non habebimus.' quid est aliud dicere 'Romanus iam miles erit nullus. ubique regnabit omnia possidebit secunda res publica. orbis terrarum non arma fabricabit non annonam praebebit. boues habebuntur aratro equus
20 nascetur ad pacem. nulla erunt bella nulla captiuitas, ubique pax ubique Romanae leges ubique iudices nostri?'

Longius amore imperatoris optimi progredior quam pe- 21
destris sermo desiderat. quare addam illud, quod praecipue tanto uiro fatalem properauit necessitatem. nam cum Sirmium uenisset ac solum patrium effecundari cuperet et dilata-
25 tari, ad siccandam quandam paludem multa simul milia militum posuit ingentem parans fossam, quae deiectis in salum naribus loca Sirmiensibus profutura siccaret. hoc permoti

2 a ante Blemmyis add. P 8 haec C 9 ociosum C 14 subierat C 15 q; C quia uulgo 17 regnauit C regnabimus Iacobus Lectius possidebimus C possidebit Salmas. 18 re C res Salmas. fabricabitur Bp fabricabit P 19 uobis habebuntur atra C boues habebuntur aratro Salmas. 22 longius om. B imperatores B 24 sermum C 27 quam (qua B) deiectis in saltum naribus C qua deiectis in altum nauibus uulgo quae deiectis in salum naribus Salmas. 28 sicaret B haec B hac P hoc uulgo

milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculae causa editissimam exaedicauerat, interemerunt anno imperii sui quinto. postea tamen ingens ei sepulchrum elatis aggeribus omnes pariter milites fecerunt cum titulo huius modi inciso marmori 'hic Probus imperator et uere probus situs est uictor omnium gentium barbararum uictor etiam tyrannorum.'

- 22 Conferenti mihi cum aliis imperatoribus principem Probum omnibus prope Romanis ducibus, qua fortes clementes, qua prudentes, qua mirabiles extiterunt, intellego hunc uirum aut parem fuisse aut, si non repugnat inuidia furiosa, meliorem. quinquennio enim imperii sui per totum orbem terrarum tot bella gessit et quidem per se, ut mirabile sit quem ad modum omnibus occurrerit proeliis. multa manu sua fecit. duces praeclarissimos instituit. nam ex eius disciplina Carus Diocletianus Constantius Asclepiodotus Annibalianus Leonides Cecropius Pisonianus Herennianus Gaudiosus Vrsinianus et ceteri, quos patres nostri mirati sunt et de quibus non nulli boni principes extiterunt, instituti sunt. conferat nunc cui placet uiginti Traiani Hadrianique annos. conferat prope totidem Antoninorum. nam quid de Augusto loquar, cuius imperii annis uix potest adiuui? malos autem principes taceo. ipsa uox Probi clarissima indicat quid se facere potuisse speraret qui dixit breui necessarios milites non futuros. ille uero conscius sui non barbaros timuit non tyrannos. quae deinde felicitas emicuisset, si sub illo principe milites non fuissent? annonam prouincialis daret nullus. stipendia de largitionibus nulla erogarentur. aeternos thesauros
- 23

1 tamquam *B* et erasa tam *P* 2 et latissimam *C* exaedicauerat *corr.* in exaedicauit *B* 3 quinto *corr.* ex quanto *B* 9 quasi fortes *C* 18 ursianus *B* deinde herculus maximianus *add. p* 19 instituti sunt *om. B* 21 cuius imperii anni uix potest adiuui *B* cuius imperii anni uix potest adiuui *P* de cuius imperii annis uix potest statui *Salmas.* cuius imperii annis uix potest adiuui *Obrechtus. cf. uol. I p. 36, 11 Ritschl. in mus. Rhen. XVI p. 297 sq. Mommseni corp. inscr. I p. 21 n. 37 p. 553* 28 gargitonibus *B* et ante *corr. P*

haberet Romana res publica. nihil expenderetur a principe.
 nihil a possessore redderetur. aureum profecto saeculum pro-
 mittebat. nulla futura erant castra. nusquam lituus audien-
 dus. arma non erant fabricanda. populus iste militantium,
 5 qui nunc bellis ciuilibus rem publicam uexat, araret, studiis
 incumberet, erudiretur artibus, nauigaret. adde quod nullus
 occideretur in bello. di boni quid tantum uos offendit Ro-
 mana res publica, cui talem principem sustulistis? eant nunc,
 qui ad ciuilia bella milites parant, in germanorum necem
 10 arment dexteris fratrum, hortentur in patrum uulnera libe-
 ros et diuinitatem Probo derogent, quem imperatores nostri
 prudenter et consecrandam uultibus et ornandam templis ce-
 lebrandam ludis circensibus iudicarunt.

Posteri Probi uel odio inuidiae uel timore Romanam 24
 15 refugerunt et in Italia circa Veronam ac Benacum et La-
 rium, atque in his regionibus larem locauerunt. sane quod
 praeterire non potui, cum imago Probi in Veronensi ita ful-
 mine icta esset, ut eius praetexta colores mutaret, aruspices
 responderunt huius familiae posteros tantae in senatu clari-
 20 tudinis fore, ut omnes summis honoribus fungerentur. sed
 adhuc neminem uidimus. posteri autem aeternitatem uiden-
 tur habere.

Non modo senatus mortem Probi gravissime accepit.
 aequae populus. et cum esset nuntiatum Carum imperare ui-
 25 rum bonum quidem sed longe a moribus Probi, Carini causa
 filii eius, qui semper pessime uixerat, tam senatus quam po-
 pulus inhorruit. metuebant enim unus quisque tristiores
 principem sed magis improbum metuebant heredem.

Haec sunt, quae de Probo cognouimus uel quae digna
 30 memoratui aestimauimus. nunc in alio libro et quidem breui

5 aparet *C* pacis uulgo araret *Salmas*. 6 nullos *B* 7 dii *C*
 quam *C* quem *Casaub.* 14 inuidiae *P* inuidiae *B* inuidiae *b*
 15 unacum *C* benacum *p* 17 ueronensis *C* deinde ternitorii situ
 add. *p* 18 iecta *B* iacta *b* ita ut *C* 22 modum *C* 24 po-
 pulo *B* 28 metuebat *C* 29 hae *C* pro *C* proba *b* gnoui-
 mus *P* cognouimus *b*

de Firmo et Saturnino et Bonoso et Proculo dicemus. non enim dignum fuit ut quadrigae tyrannorum bono principi miscerentur. post deinde, si uita suppetit, Carum incipiemus propagare cum liberis.

3 principe *B* misceretur *B* miscerentur *b* inde *B* 4 libris *C*
 liberis *p* *subscriptum* INCIPIT EIVSDEM FIRMVS SATVRNINVS
 PROCVLVS ET BONOS (bonosus *bp*) in *C*

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

FIRMVS SATVRNINVS PROCVLVS ET BONOSVS

Minusculos tyrannos scio plerosque tacuisse aut breuiter
 5 praeterisse. nam et Suetonius Tranquillus emendatissimus
 et candidissimus scriptor Antonium *et* Vindicem tacuit con-
 tentus eo, quod eos cursim perstrinxerat et Marius Maximus,
 qui Auidium Marci temporibus Albinum et Nigrum Seueri
 non suis propriis libris sed alienis innexuit. et de Suetonio
 10 non miramur, cui familiare fuit amare breuitatem. quid Ma-
 rius Maximus homo omnium uerbosissimus, qui et mythi-
 storicis se uoluminibus implicauit, num ad istam descriptio-
 nem curamque descendit? atqui contra Trebellius Pollio ea
 fuit diligentia, ea cura in edendis bonis malisque principibus,
 15 ut etiam triginta tyrannos uno breuiter libro concluderet,
 qui Valeriani et Gallieni nec multo superiorum aut inferio-
 rum principum fuere temporibus. quare nobis etiam non
 minima fuit cura, ut dictis Aureliano Tacito et Floriano
 Probo etiam magno ac singulari principe, cum dicendi essent
 20 Carus Carinus et Numerianus, de Saturnino Bonoso et Pro-

6 antoninum *C* et *add. uulgo* 8 scuri *C* Seueri *uulgo* 11 my-
 thisthronicis *B* mythisthronicis *P* mythishistoricis *p* 13 atque *C*
 atqui *Eyss.* treuis *C* 15 uni *B* 17 quare etiam quoque aetiam
 (etiam *P*) si non tamen *C* quare nobis etiam non *uulgo* 18 fuerit *C*
 20 et *ante* Proculo *om. P*

culo et Firmo, qui sub Aureliano fuerant, non taceremus. 2 scis enim mi Basse quanta nobis contentio proxime fuerit cum amatore historiarum M. Fonteio, cum ille diceret Firmum, qui Aureliani temporibus Aegyptum occupauerat, latrunculum fuisse non principem, contra ego mecumque Rufus Celsus et Ceionius Iulianus et Fabius Sosianus contenderent dicentes illum et purpura usum et percussa moneta Augustum esse uocitatum. quin etiam nummos eius Seuerus Archontius protulit. de Graecis autem Aegyptiisque libris conuicit illum autocratora in edictis suis esse uocatum. 10 et illi quidem aduersum nos contendenti haec sola ratio fuit, quod dicebat Aurelianum in edicto suo non scripsisse quod tyrannum occidisset sed quod latrunculum quendam a re publica remouisset perinde quasi digne tanti princeps nominis debuerit tyrannum appellare hominem tenebrarium aut 15 non semper latrones uocitauerint magni principes eos, quos inuadentes purpuras necauerunt. ipse ego in Aureliani uita priusquam de Firmo cuncta cognoscerem, Firmum non inter purpuratos habui sed quasi quendam latronem. quod idcirco dixi, nequis me oblitum aestimaret mei. sed ne uolumini, quod breuissimum promisi, multa conecetam, ueniamus ad Firmum.

3 Firmo patria Seleucia fuit, tametsi plerique Graecorum alteram tradunt ignari eo tempore ipso tres fuisse Firmos, quorum unus praefectus Aegypti alter dux limitis Africani 25 idemque pro consule tertius iste Zenobiae amicus ac socius, qui Alexandriam Aegyptiorum incitatus furore peruasit et quem Aurelianus solita uirtutum suarum felicitate contriuit. de huius diuitiis multa dicuntur. nam et uitreis quadraturis bitumine aliisque medicamentis insertis domum in- 30

3 fronteio C   6 rufus C   fauius C   fabius p   sossianus C
 8 cum etiam C   quin etiam *uulgo*   9 arcontius C   10 uocitatum P
 11 non C   nos *uulgo*   14 digni C   dignitatis princeps nomine *ed.*
princeps   16 uocitauerunt C   23 seleucia B   24 firmus *deleto* us B
 30 uitumine C   bitumine p   introduxisse C

duxisse perhibetur et tantum habuisse de chartis, ut publice saepe diceret exercitum se alere posse papyro et glutine. idem et cum Blemmyis societatem maximam tenuit, et cum Saracenis. naues quoque ad Indos negotiatorias saepe misit. ipse quoque [ipse perhibetur] dicitur habuisse duos dentes elephantis pedum denum, e quibus Aurelianus ipse sellam constituerat facere additis aliis duobus, in qua Iuppiter aureus et gemmatus sederet cum specie praetextae ponendus in templo Solis Apenninis sortibus adductus, quem appellari uoluerat Iouem Consulem uel Consulentem. sed eosdem dentes postea Carinus mulieri cuidam dono dedit. quae lectum ex eis fecisse narratur. *quod* quia et nunc scitur et sciri apud posteros nihil proderit taceo. ita donum Indicum Ioui optimo maximo consecratum per deterrimum principem et ministerium libidinis factum uidetur *et* pretium. fuit tamen 4 Firmus statura ingenti, oculis foris eminentibus, capillo crispo, fronte uulnerata, uultu nigriore, reliqua parte corporis candidus sed pilosus atque hispidus, ita ut eum plerique Cyclopem uocarent. carne multa uescebatur struthionem ad diem comedisse fertur. uini non multum bibit aquae plurimum, mente firmissimus, neruis robustissimus, ita ut Tritanum uinceret, cuius Varro meminit. nam et incudem superpositam pectori constanter aliis tundentibus pertulit, cum ipse reclinus ac resupinus et curuatus in manus penderet potius quam iaceret. fuit tamen ei contentio cum Aureliani ducibus ad bibendum, siquando eum temptare uoluissent. nam quidam Burburus nomine de numero uexillariorum notissimus potator, cum ad bibendum eundem prouocasset,

1 cartis C	2 papyra C	3 tenuis C	4 negotiariis B
negotiatoriis P	5 ipse perhibetur om. uulgo	6 elephantinos p	
7 aditis C	9 Aponinis Casaub. sed cf. ad p. 129, 8	additis C	adductus Eyss.
add. uulgo	12 ante quia add. quod Eyss.	15 et ante pretium	
20 ibit B bibit b	21 tritannum B corr. ex trianum	tritanum P corr. ex trinanum	22 suppositam B
23 studentibus C	24 reclinis C reclinus Casaub.	ruspinus B	
25 contio B	26 eius P	uoluisset C uoluissent Salmas.	

situlas duas plenas mero duxit et toto postea conuiuio sobrius fuit et cum ei Burburus diceret 'quare non faeces bibisti?' respondit ille 'stulte terra non bibitur.' leuia persequimur, cum maiora dicenda sint.

5 Hic ergo contra Aurelianum sumpsit imperium ad defendendas partes quae supererant Zenobiae. sed Aureliano de Thraciis redeunte superatus est. multi dicunt laqueo eum uitam finisse. aliud edictis suis ostendit *Aurelianus*. namque cum eum uicisset, tale edictum Romae proponi iussit 'amantissimo sui populo Romano Aurelianus Augustus salu- 10 tem dicit. pacato undique gentium toto qua late patet orbe terrarum Firmum etiam latronem Aegyptium barbaricis motibus aestuantem et feminei propudii reliquias colligentem ne plurimum loquar fugauimus obsedimus cruciauimus et occidimus. nihil est Romulei Quirites quod timere possitis. 15 canon Aegypti, qui suspensus per latronem inprobum fuerat, integer ueniet. sit uobis cum senatu concordia cum equestri ordine amicitia cum praetorianis adfectio. ego efficiam ne sit aliqua sollicitudo Romana. uacate ludis uacate circensibus. nos publicae necessitates teneant. uos occupent uoluptates. quare sanctissimi Quirites' et reliqua.

6 Haec nos de Firmo cognouisse scire debuisti sed digna memoratu. nam ea, quae de illo Aurelianus Festiuus liber- tus Aureliani singillatim rettulit si uis cognoscere, eundem oportet legas, maxime cum dicat Firmum eundem inter cro- 25 codilos unctum crocodilorum adipibus natasse et elephantum rexisse et hippopotamo sedisse et sedentem ingentibus struthionibus uectum esse et quasi uolitasse. sed haec scire quid prodest? cum et Liuius et Sallustius taceant res leues de his, quorum uitam arripuerunt. non enim scimus quales 30

1 saitias *C* situlas *uulgo* 6 superant *B* corr. *b* 8 dictis *C*
 edictis *uulgo* sui *B* Aurelianus *add. uulgo* 11 lata *C* 12 egypt-
 tium *B* 13 colligendum *C* 16 egypti *B* 23 aurelius *C*
 25 crocodillos *C* 26 crocodillorum *C* 27 hippopotamos (hippopa-
 tamos *P*) edisse *uulgo* hippopotamo sedisse *Salmas.* strucionibus *C*
 30 uita *C* uitam *Salmas.*

mulos Clodius habuerit aut [mulas] T. Annius Milo aut utrum Tusco equo sederit Catilina an Sardo uel quali chlamyde Pompeius usus fuerit [purpura]. quare finem de Firmo faciemus uenientes ad Saturninum, qui contra Probum imperium sibimet in orientis partibus uindicauit.

SATVRNINVS

Saturninus oriundo fuit Gallus ex gente hominum in-7
 quietissima et auida semper uel faciendi principis uel imperii. huic inter ceteros duces, quod uere summus uir esset,
 10 certe uideretur, Aurelianus limitis orientalis ducatum dedit sapienter praecipiens ne umquam Aegyptum uideret. cogitabat enim, quantum uidemus, uir prudentissimus Gallorum naturam et uerebatur ne, si perturbidam ciuitatem uidisset, quo eum natura ducebat, eo societate quoque hominum du-
 15 ceretur. sunt enim Aegyptii, ut satis nosti [uenti] uentosi furibundi iactantes iniuriosi atque adeo uani liberi nouarum rerum usque ad cantilenas publicas cupientes uersificatores epigrammatarii mathematici haruspices medici, iam et Christiani Samaritae et quibus praesentia semper tempora cum
 20 enormi libertate displiceant. ac nequis mihi Aegyptiorum irascatur et meum esse credat, quod in litteras rettuli, Hadriani epistolam promam ex libris Phlegontis liberti eius proditam, ex qua penitus Aegyptiorum uita detegitur. 'Hadrianus 8
 Augustus Seruiano consuli salutem. Aegyptum, quam mihi

1 mulas *del. Eyss.* 2 catillino *B* catillina *P* clamide *B* chlamyde *P* 3 an purpura *uulgo* purpura *del. Eyss.* 7 gallis *P* 8 uel *om. B add. b* imperi *B* imperii *b* perimendi *Peterus* 9 quod uere summus uerisset certe uideretur (uiderentur *B*) *C* quos uere scire uideretur *Salmas.* quod uere summus uir esset certe uideretur *Peterus* 11 egyptum *C* 14 e *C* eo *Salmas.* 15 egyptii *B* uenti *del. Eyss.* uiri *uulgo* 16 uasi *C* 18 nam *C* iam *Eyss.* eis *C* et *uulgo* cristiani *C* 19 samarite *B* 20 egyptiorum *B* 22 romam *C* promam *Eyss.* et *B* flegontis *C*

laudabas, Seruiane carissime totam didici leuem pendulam
et ad omnia famae momenta uolitantem. illic qui Serapem
colunt, Christiani sunt et deuoti sunt Serapi qui se Christi
episcopos dicunt. nemo illic archisynagogus Iudaeorum nemo
Samarites nemo Christianorum presbyter non mathematicus
non haruspex non aliptes. ipse ille patriarcha cum Aegyptum
uenerit, ab aliis Serapidem adorare ab aliis cogitur
Christum. genus hominum seditiosissimum uanissimum in-
iuriosissimum, ciuitas opulenta diues fecunda, in qua nemo
uiuat otiosus. alii uitrum conflant, ab aliis charta conficitur,¹⁰
alii linyphiones, omnes certe cuiuscumque artis et uidentur
et habentur. podagrosi quod agant habent, habent caeci [quod
agant habent caeci] quod faciant. ne chiragrici quidem
apud eos otiosi uiuunt. unus illis deus nullus est. hunc
Christiani hunc Iudaei hunc omnes uenerantur et gentes.¹⁵
et utinam melius esset morata ciuitas digna profecto quae
pro sui profunditate quae pro sui magnitudine totius Aegypti
teneat principatum. huic ego cuncta concessi uetera priui-
legia reddidi noua sic addidi, ut praesenti gratias agerent.
denique ut primum inde discessi, et in filium meum Verum²⁰
multa dixerunt et de Antinoo quae dixerint comperisse te
credo. nihil illis opto nisi ut suis pullis alantur quos quem
ad modum fecundant, pudet dicere. calices tibi allassontes
id est uersicolores transmisi, quos mihi sacerdos templi ob-
tulit tibi et sorori meae specialiter dedicatos, quos tu uelim²⁵
festis diebus conuiuiis adhibeas. caueas tamen ne his Afri-
9 canus noster indulgenter utatur.' haec ergo cogitans de

2 illa C illic *Casaub.* 3 cristiani C cristi C 4 iudeorum C
5 cristianorum C presbiter B 6 alipts P aliptas Bp egyptum B
7 cogita cristum B 10 conflant B ab om. B cartha C com-
ficitur B 11 omnes certe linyphiones C alii linyphiones omnes certe
Salm. (lintheones *Turnebus adu. XXX 20*) 12 cesi B quod —
caeci *del. Salm.* 14 unus illis — 15 et gentes *del. Cas. sed et hic et*
alibi fraudem prodidit homo Christianus Hadrianum ementitus 15 cristiani C
iudei C 17 egypti B 18 teneant C 21 antonino C Antinoo *Cas.*
23 fotum dant *Salm.* 24 id est *add. Salm.* uersicoloris C

Aegyptiis Aurelianus iusserat ne Saturninus Aegyptum uideret et mente quidem diuina. nam ut primum Aegyptii magnam potestatem ad se uenisse uiderunt, statim clamarunt 'Saturnine Auguste, di te seruent!' et ille quidem, quod negari non potest, uir sapiens de Alexandrina ciuitate mox fugit atque ad Palaestinam redit. ibi tamen cum cogitare coepisset tutum sibi non esse si priuatus uiueret deposita purpura ex simulacro Veneris *cum* cyclade uxoriam militibus circumstantibus amictus et adoratus est. auum meum saepe dicentem audiui se interfuisse, cum ille adoraretur. 'flebat' inquit et dicebat 'necessarium, si non adroganter dicam, res publica uirum perdidit. ego certe instauravi Gallias. ego a Mauris possessam Africam reddidi. ego Hispanias pacau. sed quid prodest? omnia haec adfectato semel honore perierunt.' et cum eum animarent uel ad uitam uel ad imperium qui amicerunt purpuram, in haec uerba disseruit 'nescitis amici quid mali sit imperare. gladii seta pendent ceruicibus inminent, hastae undique undique spicula. ipsi custodes timentur ipsi comites formidantur. non ciuis pro uoluptate non iter pro auctoritate non bella pro iudicio non arma pro studio. adde quod omnis aetas in imperio reprehenditur. senex est quispiam. inhabilis uidetur ad imperium. uis et furor . . . iam quid amabilem omnibus Probum dico? cui *cum* me aemulum esse cupitis, cui libens cedo et cuius esse dux cupio, in necessitatem mortis me trahitis. sed habeo solatium mortis. solus perire non potero.' M. Saluidienus hanc ipsius orationem uere fuisse dicit. et fuit re uera non parum litteratus. nam et in Africa

1 egyptiis *B*   egyptum *B*   2 egyptii *B*   5 ciuitatem *B* ciuitate mox *b*   6 rediit *P*   8 conclude *C* cum conclude *p*   16 amugierunt *P* mugierunt *B* amicerunt *Gruterus*   disserui *B*   17 pendentibus *C* pendentibus *Gruterus*   20 inter *B*   22 inhabilis uidetur additur his et furore *C* inhabilis uidetur. sin minus inest furor, *vulgo* inhabilis uidetur. at iuuenis, inest furor *Salmas.* inhabilis uidetur ad imperium uis et furor *deinde tale aliquid excidisse putet iuueni obicitur Eyss.* 24 cum *add. Salmas.*   memulum *P*   25 in me necessitatem *B*

rhetoricae operam dederat, Romae frequentauerat pergulas
magistrales.

- 11 Et ne longius progrediar, dicendum est, quod praecipue
ad hunc pertinet, errare quosdam et putare hunc esse Sa-
turninum, qui Gallieni temporibus imperium occupauit, cum
hic longe alius sit et Probo paene nolente sit occisus. fer-
tur autem Probus et clementes ad eum litteras saepe misisse
et ueniam esse pollicitum sed milites, qui cum eo fuerant,
non credidisse. obsessum denique in castro quodam ab his
quos Probus miserat, inuito Probo esse ingulatum. longum
est friuola quaeque conectere odiosum dicere quali statura
fuerit quo corpore quo decore quid biberit quid comederit.
ab aliis ista dicantur, quae prope ad exemplum nihil pro-
sunt. nos ad ea quae sunt dicenda redeamus.

PROCVLVS

15

- 12 Proculo patria Albingauni fuere positi in Alpibus ma-
ritimis. domi nobilis sed maioribus latrocinantibus atque adeo
pecore ac seruis et his rebus, quas abduxerat, satis diues.
fertur denique eo tempore, quo sumpsit imperium, duo milia
seruorum suorum armasse. huic uxor uirago, quae illum
in hanc praecipitauit dementiam nomine Samso, quod ei
postea inditum est. nam antea Vituriga nominata est. filius
Herennianus, quem et ipsum, si quinquennium impleset,
ita enim loquebatur, dicasset imperio. homo, quod negari
non potest, . . . idemque fortissimus, ipse quoque latrocinis

1 rectorio C	rhetoricae uulgo	frequentauerant C	pergula C
2 ministras C	magistrales uulgo	3 ut C et uulgo	4 ad om. B
add. b	hanc B hunc b	6 his B	fuerit P
poene C	uolente B uolens P	11 friuola C	odiosus C
15 nihil inscriptum in C	16 proculo litt. maiusc. atris scriptum in C		
albingathuni B	albingathuni b	17 nobiles C	22 Vitruua aut
Vitruua Salmas.	25 post potest add. optimus uulgo	eidemque C	

adsuetus, qui tamen armatam semper egerit uitam. nam et multis legionibus tribunus praefuit et fortia edidit facta. et quoniam minima quaeque iucunda sunt atque habent aliquid gratiae, cum leguntur, tacendum non est quod ipse gloria-
 5 tur in quadam sua epistola. quam ipsam melius est ponere quam de ea plurimum dicere 'Proculus Maeciano adfini salutem dicit. centum ex Sarmatia uirgines cepi. ex his una nocte decem iniui. omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies quindecim reddidi.' gloriatur, ut uides, rem in-
 10 eptam et satis libidinosam atque inter fortes se haberi credit, si criminum densitate coalescat. hic tamen cum etiam post 13 honores militares [cum] se inprobe libidinese tamen fortiter regeret hortantibus Lugdunensibus qui et ab Aureliano grauiter contusi uidebantur et Probum uehementissime perti-
 15 mescebant in imperium uocitatus est ludo paene ac ioco, ut Onesimus dicit. quod quidem apud nullum alium repperisse me scio. nam cum in quodam conuiuio ad latrunculos luderetur atque ipse decies imperator exisset, quidam non ignobilis scurra 'aue' inquit 'Auguste' adlataque lana purpurea
 20 umeris eius iunxit eumque adorauit. timor inde consociorum atque inde iam exercitus temptatio et imperii. non nihilum tamen Gallis profuit. nam Alamannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur non sine gloriae splendore contriuit numquam aliter quam latrocinandi pugnans modo. hunc tamen
 25 Probus fugatum usque ad ultimas terras et cupientem in Francorum auxilium uenire, a quibus originem se trahere ipse dicebat ipsis prodentibus Francis, quibus familiare est ridendo fidem frangere uicit et interemit. posteri eius etiam nunc apud Albingaunos agunt, qui ioco solent dicere sibi
 30 non placere esse uel principes uel latrones. haec digna memoratu de Proculo didicisse me memini. ueniamus ad Bonosum, de quo multo minora condidi.

3 iocunda C   6 metiano B   maetiano P   7 armatia C
 coepi B   8 inpi C   iniui *uulgo*   15 poene B   19 purpurea *Pet ante*
corr. B   20 uinxit B   uinxit P   iunxit *uulgo*   ingessit *Casaub.*   iniecit
Gruterus   31 memni P

rhetoricae operam dederat, Romae frequentauerat pergulas
magistrales.

- 11 Et ne longius progrediar, dicendum est, quod praecipue
ad hunc pertinet, errare quosdam et putare hunc esse Sa-
turninum, qui Gallieni temporibus imperium occupauit, cum
hic longe alius sit et Probo paene nolente sit occisus. fer-
tur autem Probus et clementes ad eum litteras saepe misisse
et ueniam esse pollicitum sed milites, qui cum eo fuerant,
non credidisse. obsessum denique in castro quodam ab his
ques Probus miserat, inuito Probo esse iugulatum. longum
est friuola quaeque conectere odiosum dicere quali statura
fuerit quo corpore quo decore quid biberit quid comederit.
ab aliis ista dicantur, quae prope ad exemplum nihil pro-
sunt. nos ad ea quae sunt dicenda redeamus.

PROCVLVS

15

- 12 Proculo patria Albingauni fuere positi in Alpibus ma-
ritimis. domi nobilis sed maioribus latrocinantibus atque adeo
pecore ac seruis et his rebus, quas abduxerat, satis diues.
fertur denique eo tempore, quo sumpsit imperium, duo milia
seruorum suorum armasse. huic uxor uirago, quae illum
in hanc praecipitauit dementiam nomine Samso, quod ei
postea inditum est. nam antea Vituriga nominata est. filius
Herennianus, quem et ipsum, si quinquennium implesset,
ita enim loquebatur, dicasset imperio. homo, quod negari
non potest, . . . idemque fortissimus, ipse quoque latrociniiis

1 rectorio C	rhetoricae uulgo	frequentauerant C	pergula C
2 ministras C	magistrales uulgo	3 ut C et uulgo	4 ad om. B
add. b	hanc B hunc b	6 his B	fuerit P
poene C	nolente B uolens P	11 friuola C	odiosus C
15 nihil inscriptum in C	16 proculo litt. maiusc. atris scriptum in C		
albingatuni B albingathuni b	17 nobiles C	22 Vitruua aut	
Vitruua Salmas.	25 post potest add. optimus uulgo	eidemque C	

adsuetus, qui tamen armatam semper egerit uitam. nam et multis legionibus tribunus praefuit et fortia edidit facta. et quoniam minima quaeque iucunda sunt atque habent aliquid gratiae, cum leguntur, tacendum non est quod ipse gloria-
 5 tur in quadam sua epistola. quam ipsam melius est ponere quam de ea plurimum dicere 'Proculus Maeciano adfini salutem dicit. centum ex Sarmatia uirgines cepi. ex his una nocte decem iniui. omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies quindecim reddidi.' gloriatur, ut uides, rem in-
 10 eptam et satis libidinosam atque inter fortes se haberi credit, si criminum densitate coalescat. hic tamen cum etiam post 13 honores militares [cum] se inprobe libidinese tamen fortiter regeret hortantibus Lugdunensibus qui et ab Aureliano grauius contusi uidebantur et Probum uehementissime perti-
 15 mescebant in imperium uocitatus est ludo paene ac ioco, ut Onesimus dicit. quod quidem apud nullum alium repperisse me scio. nam cum in quodam conuiuio ad latrunculos luderetur atque ipse decies imperator exisset, quidam non ignobilis scurra 'aue' inquit 'Auguste' adlataque lana purpurea
 20 umeris eius iunxit eumque adorauit. timor inde consciorum atque inde iam exercitus temptatio et imperii. non nihilum tamen Gallis profuit. nam Alamannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur non sine gloriae splendore contriuit numquam aliter quam latrocinandi pugnans modo. hunc tamen
 25 Probus fugatum usque ad ultimas terras et cupientem in Francorum auxilium uenire, a quibus originem se trahere ipse dicebat ipsis prodentibus Francis, quibus familiare est ridendo fidem frangere uicit et interemit. posteri eius etiam nunc apud Albingaunos agunt, qui ioco solent dicere sibi
 30 non placere. esse uel principes uel latrones. haec digna memoratu de Procule didicisse me memini. ueniamus ad Bonosum, de quo multo minora condidi.

3 iocunda C   6 metiano B   maetiano P   7 armatia C
 coepi B   8 iniui C   iniui uulgo   15 poene B   19 purpurea P et ante
 corr. B   20 uinxit B   uinxit P   iunxit uulgo   ingessit Casaub.   iniecit
 Gruterus   31 memni P

BONOSVS

- 14 Bonosus domo Hispaniensi fuit origine Brittannus Galla
tamen matre, ut ipse dicebat rhetoris filius, ut ab aliis com-
peri paedagogi litterarii. paruulus patrem amisit atque a
matre fortissima educatus litterarum nihil didicit. militauit
primum inter ordinarios deinde inter equites. duxit ordines.
tribunatus egit. dux limitis Rhaetici fuit. bibit quantum ho-
minum nemo. de hoc Aurelianus saepe dicebat 'non ut
uiuat natus est sed ut bibat' quem quidem diu in honore
habuit causa militiae. nam siquando legati barbarorum 10
undecumque gentium uenissent, ipsi propinabantur, ut eos
inebriaret atque ab his per uinum cuncta cognosceret, ipse
quantum libet bibisset semper securus et sobrius et, ut One-
simus dicit scriptor uitae Probi, adhuc in uino prudentior.
habuit praeterea rem mirabilem, ut quantum bibisset tan- 15
tum mingeret neque umquam eius aut pectus aut uenter
15 aut uesica grauaretur. hic idem, cum quodam tempore in
Rheni Romanas lusus Germani incendissent, timore ne
poenas daret sumpsit imperium idque diutius tenuit quam
merebatur. nam longo grauique certamine a Probo supe- 20
ratus laqueo uitam finiuit. cum quidem iocus extitit am-
phoram pendere non hominem. filios duos reliquit, quibus
ambobus Probus pepercit uxore quoque eius in honore ha-
bita et usque ad mortem salario praestito. fuisse enim di-
citur, ut et auus meus dicebat, femina singularis exempli 25
et familiae nobilis, gentis tamen Gothicae. quam illi Aure-
lianus uxorem idcirco dederat, ut per eum a Gothis cuncta
cognosceret. erat enim illa uirgo regalis. extant litterae ad
legatum Thraciarum scriptae de his nuptiis et donis, quae
Aurelianus Bonoso dari nuptiarum causa iussit. quas ego 30

1 nihil inscriptum in C   3 rhetoris C   7 militis retici C limitis
Rhaetici uulgo   13 nescimus C Onesimus uulgo   17 graueretur C
grauaretur p   18 reno C   luxorias C lusorias Gruterus   19 pe-
nas C   ante diutius add. non b   21 exstitit C   28 exstant C

inserui 'Aurelianus Augustus Gallonio Auito salutem. su-
 perioribus litteris scripseram ut optimates Gothicas aput
 Perinthum conlocares decretis salariis, non ut singulae ac-
 ciperent sed ut septem simul unum conuiuium haberent.
 5 cum enim diuisae accipiunt, et illae parum sumunt, et res
 publica plurimum perdit. nunc tamen, quoniam placuit
 Bonoso Hunilam dari, dabis ei iuxta breuem infra scriptum
 omnia, quae praecipimus. sumptu etiam publico nuptias
 celebrabis.' breuis munerum fuit 'tunicas palliolatas hyacin-
 10 thinas subsericas . . . tunicam auro clauatam subsericam lib-
 rilem unam interulas dilores duas et reliqua, quae matronae
 conueniunt. ipsi dabis aureos Philippeos centum argenteos
 Antoninianos mille aeris sestertium decies' haec me legisse
 teneo de Bonoso. et potui quidem horum uitam praeterire,
 15 quos nemo quaerebat. attamen, ne quid fidei deesset, etiam
 de his, quae didiceram, intimanda curavi. supersunt mihi
 Carus Carinus et Numerianus. nam Diocletianus et qui se-
 cuntur stilo maiore dicendi sunt.

1 gallonia *B*   2 aut *B* aput *P*   3 singuli *C*   4 conuium *C*
 conuiuium *bp*   9 pulliolatas *B*   iacthinas *C*   10 *post* subsericas
numerus excidisse putat Eyss.   13 sestertios decem milia *Salmas.*   15 ad-
 tamen *C*   16 didicerant *B*

FLAVII VOPISCI SYRACVSII
CARVS NVMERIANVS
ET
CARINVS

1 **F**ato rem publicam regi eamque nunc ad summum euehi
nunc ad minima retrahi Probi mors satis prodidit. nam
cum ducta per tempora uariis uel erecta motibus uel ad-
flicta nunc tempestate aliqua nunc felicitate uariata omnia
prope passa esset, quae patitur in homine uno mortalitas,
uidebatur post diuersitatem malorum iam secura continuata 10
felicitate mansura post Aurelianum uehementem principem
Probo ex sententia senatus et populi leges et gubernacula
temperante. sed ruina ingens uel naufragii modo uel in-
cendii accensis fataliter militibus sublato e medio tali prin-
cipe in eam desperationem uotum publicum redegit, ut ti- 15
merent omnes Domitianos Vitellios et Neronos. plus enim
timetur de incertis moribus principis quam speratur maxime
in ea re publica, quae recentibus confossa uulneribus Vale-
riani captiuitatem Gallieni luxuriam triginta etiam probra
tyrannorum caesa ciuiliū membra sibimet uindicantium per- 20

INCIPIT EIVSDEM CARVS ET CARI ET NVMERIANVS FELI-
CITER *inscriptum in C* ad constantinum augustum *add. p* 7 erectam *C*
adfectam *C* 11 mensura *C* mansura *p* usura *Casaub.* 12 senatus
ac populo *post gubernacula collocatum in C* 14 e *add. uulgo* 15 dis-
perationem *B* 18 res *B* 19 luxuriam *B* prope *C* probra *Eyss.*
20 *post tyrannorum (ita B) add. collisionibus p* *post ciuiliū add.*
belloꝝ *p* *post sibimet add. eam p*

pessa maeruerit. nam si uelimus ortu urbis repetere quas 2
 uarietates sit passa Romana res publica, inueniemus nullam
 magis uel bonis floruisse uel malis laborasse. et ut a Ro-
 mulo incipiam uero patre ac parente rei publicae quae illius
 5 felicitas fuit? qui fundauit constituit roborauitque rem pub-
 licam atque unus omnium conditorum perfectam urbem re-
 liquid? quid deinde Numam loquar? qui frementem bellis
 et grauidam triumphis ciuitatem religione muniiuit. uiguit
 igitur usque ad Tarquinii Superbi tempora nostra res pub-
 10 lica sed passa tempestatem de moribus regiis non sine graui
 exitio semet ulta est. adoleuit deinde usque ad tempora
 Gallicani belli sed quasi quodam mersa naufragio capta
 praeter arcem urbe plus prope mali sensit quam timebat boni.
 reddidit se deinde in integrum sed eo usque grauata est
 15 Punicis bellis ac terrore Pyrrhi, ut mortalitatis mala prae-
 cordiorum timore sentiret. creuit deinde uicta Carthagine 3
 trans maria missis imperiis. sed socialibus adfecta discor-
 diis extenuato felicitatis sensu usque ad Augustum bellis
 ciuilibus adfecta consenuit. per Augustum deinde reparata,
 20 si reparata dici potest libertate deposita. tamen utcumque,
 etiam si domi tristis fuit, apud exterarum gentes effloruit. passa
 deinceps tot Neronum per Vespasianum extulit capud. nec
 omni Titi felicitate laetata Domitiani uulnerata inmanitate
 per Neruam atque Traianum usque ad Marcum solito melior
 25 Commodi uacordia et crudelitate lacerata est. nihil post
 haec praeter Seueri diligentiam usque ad Alexandrum Mam-
 maeae sensit bonum. longum est quae secuntur uniuersa
 conectere. uti enim principe Valeriano non potuit et Gal-
 lienum per annos quindecim passa est. inuidit Claudio longin-

1 meruerit C   5 post felicitas sequitur cap. 13 Augustum appellaue-
 runt usque ad cap. 15 dicebat nullam aliam in C   fuit ante qui om. B
 8 regionem B regione P religione p   12 quadam C   13 timebat C
 tum habebat Gruterus   15 pyrrhi B   per ante mortalitatis add. B
 18 felicitatis C felicitatis p   23 domiciani C   25 nihil C nullum
 uulgo nihil Eyss.   26 ad add. p   mameae C   29 longiquitatem C

quitatem imperii amans uarietatum prope semper et in-
mica fortuna iustitiae. sic enim Aurelianus occisus est sic
Tacitus absumptus sic Probus caesus, ut appareat nihil tam
gratum esse fortunae quam ut ea, quae sunt in publicis ac-
tibus, euentuum uarietate mutentur. 5

Sed quorsum talibus querellis et temporum casibus di-
stinemur? ueniamus ad Carum medium, ut ita dixerim, uirum
et inter bonos magis quam inter malos principes conlocan-
dum et longe meliorem si Carinum non reliquisset here-
4 dem. Cari patria sic ambigue a plerisque proditur, ut prae- 10
sumpte ueritatem dicere nequeam quae illa uera sit. One-
simus enim, qui diligentissime uitam Probi scripsit, Romae
illum et natum et eruditum sed Illyricianis parentibus fuisse
contendit. sed Fabius Cerillianus, qui tempora Cari Carini
et Numeriani sollertissime persecutus est neque Romae sed 15
in Illyrico genitum neque Pannoniis sed Poenis parentibus
adserit natum. in ephemeride quadam legisse memini Ca-
rum Mediolanensem fuisse sed ab auo iuri Aquileiensis ci-
uitatis insertum. ipse, quod negari non potest, ut epistola
eius indicat, quam pro consule ad legatum suum scripsit, 20
cum eum ad bona hortaretur officia, Romanus uult uideri.
epistula Cari 'Marcus Aurelius *Carus* pro consule Ciliciae
Iunio legato suo. maiores nostri Romani illi principes in
legatis creandis hac usi sunt consuetudine, ut morum suo-
rum specimen per eos ostenderent, quibus rem publicam 25

1 prope et semper *C* prope semper et *Eyss.* 2 fit *C* sic uulgo
5 notentur *Casaub.* 6 quossum *C* detinemur *B* destinemur *P* di-
stinemur *Casaub.* 9 relinquisset *C* 10 cari *atramento litt. maiusc.*
scriptum in C -aut ueritatem aut uera *del. Casaub.* praesumpte gra-
uitate *C* praesumpte ueritatem uulgo praesumpta grauitate *Gruterus* prae-
summa uarietate *Obrechtus* 11 nequeantae *P* nequeante *B* sint *C*
sit uulgo praesumpte ueritas dici nequeat *deletis* quae illa uera sit *Eyss.*
14 fauius *C* fabius *p* ceryllianus *C* Ciryllianus *Gruterus* 15 soler-
tissime *C* 18 ab *add. Casaub.* pro auo *coni. a puero Hudemannus*
iuria aquiliensis *P* 22 manslius ualerius *C* M. Valerius Carus *Salmas.*
cilicio *B*

delegabant. ego uero, si ita non esset, aliter non fecissem.
non feci aliter, si te iuuante non fallar. fac igitur ut ma-
 ioribus nostris id est Romanis non discrepemus uiris' uides
 tota epistula maiores suos Romanos illum uelle intellegi.
 5 indicat et oratio eius ad senatum data istam generis prae- 5
 rogatiuam. nam cum primum imperator esset creatus, sic
 ad senatorium ordinem scripsit. inter cetera 'gaudendum
 est itaque patres conscripti quod unus ex uestro ordine uestri
 etiam generis imperator est factus. quare adnitemur ne me-
 10 liores peregrini quam uestri esse uideantur' hoc quoque loco
 satis clarum est illum uoluisse intellegi se esse Romanum
 id est Roma oriundum. hic igitur per ciuiles et militares
 gradus, ut tituli statuarum eius indicant, praefectus praetorii
 a Probo factus tantum sibi aput milites amoris locauit, ut
 15 interfecto Probo tanto principe solus dignissimus uideretur
 imperio.

Non me praeteriit suspicatos esse plerosque et eos in 6
 fastos retulisse Cari factione interemptum Probum sed neque
 meritum Probi erga Carum neque Cari mores id credi pa-
 20 tiuntur simul quia Probi mortem et acerrime et constantis-
 sime uindicauit. quid autem de eo Probus senserit indicant
 litterae de eius honoribus ad senatum datae 'Probus Augu-
 stus amantissimo senatui suo salutem dicit' inter cetera 'felix
 autem esset nostra res publica, si, qualis Carus est aut ple-
 25 rique uestrum, plures haberem in actibus conlocatos. quare
 equestrem statuam uiro morum ueterum, si uobis placet, de-
 cernendam censeo addito eo ut publico sumptu [uel] eidem
 exaedificetur domus marmoribus a me delatis. decet enim
 nos talis integritatem remunerari uiri' et reliqua.

30 Ac ne minima quaeque conectam et ea, quae apud alios 7
 poterunt inueniri, ubi primum accepit imperium, consensu

1 diligebant *C* delegebant *uulgo* esset *B* non esset *Pb* 2 non
ante feci *add. Casaub.* taliter *Obrechtus* 9 adnitemini *C* adnitemur
Gruterus 12 et *add. uulgo* 14 amores *B* 15 dignissimis *P*
 18 quod *C* neque *uulgo* 26 statuo *C* statuam *p* 27 uel *del. Draegerus*
Philol. XX p. 524 eidem *corr. ex etiam B* 31 concessu *C* consensu *uulgo*

omnium militum bellum Persicum, quod Probus parabat, adgressus est liberis Caesaribus nuncupatis et ita quidem, ut Carinum ad Gallias tuendas cum uiris lectissimis destinaret, secum uero Numerianum adolescentem cum lectissimum tum etiam disertissimum duceret. et dicitur quidem 5 saepe dixisse se miserum quod Carinum ad Gallias principem mitteret neque illa aetas esset Numeriani, ut illi Gallicanum, quod maxime constantem principem quaerit, crederetur imperium. sed haec alias. nam extant etiam litterae Cari, quibus aput praefectum suum de Carini moribus que- 10 ritur, ut appareat uerum esse, quod Onesimus dicit, habuisse in animo Carum ut Carino Caesareanum abrogaret imperium. sed haec, ut diximus, alias in ipsius Carini uita descendunt. nunc ad ordinem reuertemur. ingenti apparatu et totis uiribus Probi profligato magna ex parte bello Sar- 15 matico, quod gerebat, contra Persas profectus nullo sibi occurrente Mesopotamiam Carus cepit et Ctesiphontem usque peruenit occupatisque Persis domestica seditione imperatoris Persici nomen emeruit. uerum cum audius gloriae praefecto suo maxime urgente, qui et ipsius et filii eius quaerebat 20 exitum cupiens imperare, longius progressus esset, ut alii dicunt morbo, ut plures fulmine interemptus est. negari non potest eo tempore quo perit tantum fuisse subito tonitruum, ut multi terrore ipso exanimati esse dicantur. cum igitur aegrotaret atque in tentorio iaceret, ingenti exorta tem- 25 pestate inmani coruscatione immaniore, ut diximus, tonitru exanimatus est. Iulius Calpurnius, qui ad memoriam dictabat, talem ad praefectum urbis super morte Cari epistulam dedit. inter cetera 'cum' inquit 'Carus princeps noster uere carus aegrotaret, tanti turbinis subito exorta tempestas est, ut 30

4 aduliscentem *B* audulecentem *P* adolescentem *p* cum se *B*
 9 exstans *B* iam *C* etiam *Casaub.* 10 quaeritur *B* quaeratur *P*
 12 aut *B* 15 totius *B* magno *C* magna *p* 17 mesopotamia *B*
 tesifontem *C* 19 persi *C* Persici *uulgo* 20 iurgante *C* urgente *Eyss.*
 ipsi *C* ipsius *uulgo* 24 examinati *B* 27 examinatus *B* iubet
 capurnius *B* iulius capurnias *P* iulius calphurnius *p*

- caligarent omnia neque alter alterum nosceret. coruscationum
 deinde ac tonitruum in modum fulgurum igniti sideris con-
 tinuata uibratio omnibus nobis ueritatis scientiam sustulit.
 subito enim conclamatum est imperatorem mortuum et post
 5 illud praecipue tonitrum, quod cuncta terruerat. his ac-
 cessit quod cubicularii dolentes principis mortem incende-
 runt tentorium. unde [fuit] fama emersit fulmine interemp-
 tum eum, quem quantum scire possumus aegritudine con-
 stat absumptum.' hanc ego epistolam idcirco indidi, quod 9
 10 plerique dicunt uim fati quandam esse ut Romanus prin-
 cept Ctesiphontem transire non possit ideoque Carum ful-
 mine absumptum, quod eos fines transgredi cuperet, qui fa-
 taliter constituti sunt. sed sibi habeat artes suas timiditas
 calcanda uirtutibus. licet plane ac licebit per sacratissimum
 15 Caesarem Maximianum Persas uincere atque ultra eos pro-
 gredi et futurum reor, si a nostris non deseratur promissus
 numinum fauor. bonum principem Carum fuisse cum multa
 indicant tum illud etiam, quod statim adeptus imperium Sar-
 matas adeo morte Probi feroces, ut inuasuros se non solum
 20 Illyricum sed Thracias quoque Italiamque minarentur, ita
 inter bella patiando contudit, ut paucissimis diebus Panno-
 nias securitate donauerit occisis Sarmatarum sedecim milibus
 captis diuersi sexus uiginti milibus. haec de Caro satis esse
 credo.
 25 Veniamus ad Numerianum. huius et uicinior patri et 10
 admirabilior per socerum suum facta uidetur historia. et
 quamuis Carinus maior aetate fuerit prior etiam Caesar sit
 nuncupatus, tamen necesse est ut prius de Numeriano lo-
 quamur, qui patris secutus est mortem, post de Carino, quem

1 ut pro alterum B post nosceret add. permittet p 5 quo B
 terrauerat B 9 inditi C indidi bp 11 tesifontem C 15 post Maxi-
 mianum add. constitit B uicere B uincere b 18 post adeptus
 add. est B 20 ita sic inter bella pariendi C ita inter bella patiando uulgo
 22 militibus B et ante corr. P 23 sexsus C coro C caro p
 25 uinior P iunior B uicinior uulgo 27 quae post Caesar add. C
 28 di pro de B 29 ad mortem add. at morem p quae C quem p

uir rei publicae necessarius Augustus Diocletianus habitis conflictibus interimit.

NVMERIANVS

- 11 Numerianus Cari filius moratus egregie et uere dignus imperio eloquentia etiam praepollens, adeo ut puer publice 5 declamauerit feranturque illius scripta nobilia declamationi tamen magis quam Tulliano adcommodiora stilo. uersu autem talis fuisse praedicatur, ut omnes poetas sui temporis uicerit. nam et cum Olympio Nemesiano contendit, qui ἀλιευ-
τικὰ κυνηγετικὰ et ναυτικὰ scripsit quique omnibus coloniis 10 inlustratus emicuit et Aurelium Apollinarem iamborum scriptorem, qui patris eius gesta in litteras rettulit, eisdem, quae recitauerat, editis ueluti radio solis obtexit. huius oratio fertur ad senatum missa tantum habuisse eloquentiae, ut illi statua non quasi Caesari sed quasi rhetori decerneretur po- 15 nenda in bibliotheca Vlpia; cui subscriptum est 'Numeriano
12 Caesari oratori temporibus suis potentissimo'. hic patri comes fuit bello Persico. quo mortuo cum oculos dolere coepisset, quod illi aegritudinis genus uigilia utpote confecto familiarissimum fuit ac lectica portaretur, factione Apri socii 20 sui, qui inuadere conabatur imperium, occisus est. sed cum per plurimos dies de imperatoris salute quaereretur a milite contionareturque Aper idcirco illum uideri non posse, quod

1 habetis *C* habitis *p* uariis *Eyss.* 3 nihil inscriptum in *C* 4 numerianus rubramento scriptum in *C* moras *B* moratus *b* 9 alieutica *ΚΤΗΝΗΓΕΤΙΚΑ* et nautica *C* halieutica cynegetica et ixeutica *Bernhardys litt. Lat. p. 500* 10 quinque *C* inque *Peterus* quique *uulgo* 11 apollonarem *C* apollinarem *b* amborum *C* 12 hisdemque *C* 14 illis *B* 15 statua *B* cesari *b* rethor *B* rethori *b* rethori *P* 16 bibliothecae *B* 19 nimia utpote confecto familiarissimus fuit ac lectica (*corr. ex adettica a p*) portaretur (*sic p corr. ex portatur, in B est portatus*) *C* correxit *Gruterus* sed quod hic uigilia adscriptum fuisse ad uocem confecto in *P* ait errasse uidetur. *Salmasius et Iordanus* nihil adnotauerunt 20 arrii ante Apri *add. p* 21 conebatur *C* conabatur *p*

oculos inualidos a uento ac sole subtraheret, foetore tamen cadaueris res esset prodita, omnes inuaserunt Aprum, cuius factio latere non potuit eumque ante signa et principia protraxere. tunc habita est ingens contio factum etiam tribunal.
 5 et cum quaereretur quis uindex Numeriani iustissimus fieret 13
 quis daretur rei publicae bonus princeps, Diocletianum omnes diuino consensu, cui multa iam signa facta dicebantur imperii, Augustum appellauerunt domesticos tunc regentem uirum insignem callidum amantem rei publicae amantem suorum et ad omnia, quae tempus quaesiuerat, paratum, consilii semper alti non numquam tamen effrontis sed prudentiae nimia peruicacia motus inquieti pectoris cenprimentis. hic cum tribunal conscendisset atque Augustus esset appellatus et quaereretur quem ad modum Numerianus esset occisus,
 15 educto gladio Aprum praefectum praetorii ostentans percussit addens uerbis suis 'hic est auctor necis Numeriani.' sic Aper foeda uita et deformibus consiliis agens dignum moribus suis exitum dedit. auus meus rettulit interfuisse contioni, cum Diocletiani manu esset Aper occisus. percussisse autem
 20 dicebat Diocletianum et dixisse 'gloriare Aper Aeneae magni dextra cadis' quod ego miror de homine militari, quamuis sciam, plurimos, plus quam militares, uel Graece, uel Latine, uel comicorum usurpare dicta, uel alium poetarum. ipsi denique comici plerumque sic milites inducunt, ut eos faciant uetera dicta usurpare. nam et 'lepus tute es et pulmentum quaeris' Liuii Andronici dictum est multaque alia, quae Plautus Caeciliusque posuerunt. curiosum [non] puto

1 ac uento *B et erasa c P* faetore *P* 5 numerianus *B*
 8 diocletianum *post augustum add. p* 10 temperatum *C* 11 frontis *P et corr. in fortis B effrontis uulgo* 12 peruicatia *C* 13 conscendisset *C* conscendisset *b* 15 praetori *P* 17 foedauit *C* foeda uita *Eyss.* (se ipsum *add. ante foedauit uulgo*) 18 conticioni *B* 20 dixisse autem dicebat Diocletianum percussisse *C* aeneae *B* enee *b*
 22 sciam *add. uulgo* 23 talium *C* alium *Eyss.* 25 et *add. ex Terent. Eunuch. 426 uulgo* pulmentum *Scaliger apud Terentium reposuit*
 26 lini *B* liuii *b* que *add. uulgo* 27 celiusque *B* caeliusque *P*
 caeciliusque *b* non *del. Casaub.*

neque satis uulgare fabellam de Diocletiano Augusto ponere hoc conuenientem loco, quae illi data est ad omen imperii. auus meus mihi retulit ab ipso Diocletiano compertum. 'cum' inquit 'Diocletianus apud Tungros in Gallia in quadam caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans et cum 5 Dryade quadam muliere rationem conuictus sui cotidiani faceret atque illa diceret 'Diocletiane nimium auarus nimium parcus es' ioco non serio Diocletianus respondisse fertur 'tunc ero largus cum fuero imperator' post quod uerbum Dryas dixisse fertur 'Diocletiane iocari noli. nam eris im- 10 perator cum Aprum occideris.' semper in animo Diocletianus habuit imperii cupiditatem idque Maximiano conscio atque auo meo, cui hoc dictum a Dryade ipse retulerat. denique ut erat altus risit et tacuit. apros tamen in uenatibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. denique cum Aure- 15 lianus imperium accepisset cum Probus cum Tacitus cum ipse Carus, Diocletianus dixit 'ego semper apros occido sed alter utitur pulpamento.' iam illud notum est atque uulgatum, quod, cum occidisset Aprum praefectum praetorii, dixisse fertur 'tandem occidi aprum fatalem.' ipsum Diocle- 20 tianum idem auus meus dixisse dicebat nullam aliam sibi causam occidendi manu sua fuisse nisi ut impleret Dryadis dictum et suum firmaret imperium. non enim tam crudelem se innotescere cuperet primis maxime diebus imperii nisi illum necessitas ad hanc atrocitatem occisionis adtraheret. 25 dictum est de Caro dictum etiam de Numeriano. superest nobis Carinus.

2 huic *Gruterus* illa *C*
 curationem *C* 11 occiderit *B*
 19 praefectus *C* 21 idest *B*

6 sacerdotissa fauni siue pan *add. p*
 ianimo *B* 13 dryadae *P* dryade *B*

CARINVS

Carinus homo omnium contaminatissimus adulter fre- 15
 quens corruptor iuventutis. pudet dicere, quod in litteras
 Onesimus retulit. ipse quoque male usus genio sexus sui.
 5 hic cum Caesar decretis sibi Galliis atque Italia Illyrico
 Hispaniis ac Britanniis et Africa relictus a patre Caesarea-
 num teneret imperium sed ea lege, ut omnia faceret quae
 Augusti faciunt, enormibus se uitiis et ingenti foeditate ma-
 culauit. amicos optimos quosque relegauit. pessimum quem-
 10 que elegit aut tenuit. praefectum urbi unum ex cancellariis
 suis fecit. quo foedius nec cogitari potuit aliquid nec dici.
 praefectum praetorii, quem habebat, occidit. in eius locum
 Matronianum ueterem conciliatorem fecit unum ex his no-
 tariis, quem stuprorum et libidinum conscium semper atque
 15 adiutorem habuerat. inuito patre consul processit. superbas
 ad senatum litteras dedit. uulgo urbis Romae quasi populo
 Romano bona senatus promisit. uxores ducendo ac reiciendo
 nouem duxit pulsas plerisque praegnatibus. mimis meretri-
 cibus pantomimis cantoribus atque lenonibus Palatium re-
 20 pleuit. fastidium subscribendi tantum habuit, ut inpurum
 quendam, cum quo semper meridie iocabatur, ad subscriben-
 dum poneret. quem obiurgabat plerumque quod bene suam
 imitaretur manum. habuit gemmas in calceis. nisi gemmata 16
 fibula usus non est. balteum etiam saepe gemmatum. regem
 25 denique illum Illyrici plerique uocitarunt. praefectis num-
 quam *numquam* consulibus obuiam processit. hominibus in-
 probis plurimum detulit eosque ad conuiuium semper uocauit.
 centum libras auium centum piscium mille diuersae carnis

1 nihil inscriptum in C   2 Carinus add. V   4 sextus B   5 ita-
 liae P ita bae super a addita a et deletis bae litteris B   6 hispanis B
 brittanis P   8 inormibus C   9 relegit C relegauit uulgo   10 cal-
 cellariis B   11 aliquando C aliquid aliquando Casaub.   13 notarius B
 18 plerique P plerisque p   praegnantibus b   20 suscribendi B
 21 suscribendum B   25 praef. P   26 numquam add. Gruterus
 27 uocatum B   28 milae P

in conuiuio suo frequenter exhibuit. uini plurimum effudit. inter poma et melones natauit. rosis Mediolanensibus et triclinia et cubicula strauit. balneis ita frigidis usus est, ut solent esse cellae suppositoriae, frigidariis semper niualibus. cum hiemis tempore ad quendam locum uenisset, in quo fontana esset pertepida, ut adsolet per hiemem naturaliter eaque in piscina usus esset, dixisse balneatoribus fertur 'aquam mihi muliebrem praeparatis' atque hoc eius clarissimum dictum effertur. audiebat pater eius quae ille faceret et clamabat 'non est meus.' statuerat denique Constantium, qui postea Caesar est factus tunc autem praesidium Dalmatiae administrabat, in locum eius subrogare, quo nemo tunc uir melior uidebatur, illum uero, ut Onesimus dicit, occidere. longum est si de eius luxuria plura uelim dicere. quicumque ostiatim cupit noscere, legat etiam Fuluium Asprianum usque ad taedium gestorum eius uniuersa dicentem. hic ubi patrem fulmine absumptum fratrem a socero interemptum Diocletianum Augustum appellatum conperit, maiora uitia et scelera edidit quasi iam liber a frenis domesticae pietatis suorum mortibus absolutus. nec ei tamen defuit ad uindicandum sibimet imperium uigor mentis. nam contra Diocletianum multis proeliis conflixit. sed ultima pugna apud Margum commissa uictus occubuit. hic trium principum fuit finis Cari Numeriani et Carini. post quos Diocletianum et Maximianum principes di dederunt iungentes talibus uiris Galerium atque Constantium, quorum alter natus est qui acceptam ignominiam Valeriani captiuitate deleteret, alter qui Gallias Romanis legibus redderet. quattuor sane principes mundi fortes sapientes benigni et admodum liberales unum in re publica sentientes

4 frigidaliis C   5 quemdam P   6 pertepia B   solet P   11 praesidatum P   13 quod C   quo Casaubon.   14 luxoria C   19 celera C
 scelera p   20 moribus C   mortibus Casaubon.   23 marcum C   margum Casaubon.
 24 caro B   25 principem dederunt B   principes dii dederunt P   30 sitientes spereuerent C   sentientes reuerentes Gruterus

reuerentes Romani senatus moderati populi amici persancti
 graues religiosi et quales principes semper orauimus. quo-
 rum uitam singulis libris Claudius Eusthenius, qui Diocle-
 tiano ab epistulis fuit, scripsit. quod idcirco dixi, nequis
 5 a me rem tantam requireret, maxime cum uel uiuorum prin-
 cipum uita non sine reprehensione dicatur.

Memorable maxime Cari et Carini et Numeriani hoc 18
 habuit imperium, quod ludos populo Romano nouis ornatos
 spectaculis dederunt, quos in Palatio circa porticum stabuli
 10 pictos uidimus. nam et neurobaten, qui uelut in uestis
 cothurnatus ferretur, exhibuit et tichobaten qui per parie-
 tem urso eluso cucurrit, et ursos mimum agentes et item
 centum salpistas uno crepitu concinentes et centum camptau-
 las choraulas centum etiam pythaulas centum pantomimos
 15 et gymnicos mille pegma praeterea, cuius flammis scaena
 conflagrauit, quam Diocletianus postea magnificentiorem red-
 didit. mimos praeterea undique aduocauit. exhibuit et lu-
 dum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. exhibuit Cyclopea.
 donatum est et Graecis artificibus et gymniciis et histrionibus
 20 et musicis aurum et argentum donata et uestis serica. sed 19
 haec omnia nescio quantum ad populum gratiae habeant
 nullius certe sunt momenti apud principes bonos. Diocle-
 tiani denique dictum fertur, cum ei quidam largitionalis suus
 editionem Cari laudaret dicens multum placuisse principes
 25 illos causa ludorum theatralium ludorumque circensium 'ergo'
 inquit 'bene risus est imperio suo Carus.' denique cum
 omnibus gentibus aduocatis Diocletianus daret ludos, par-
 cissime usus libertate dicens castiores esse oportere ludos

1 pescate *C* persancti *Gruterus* 5 amare *C* a me rem *uulgo*
 tanta tam *C* rem tantam *Salmas.* uel *del. Casaubon.* 6 sint *B*
 7 memorabilem *B* 8 abuit *B* habuit *b* populorum *B* populo *R. P*
 10 neruis *pro uestis coni. Turnebus aduersar. II 25* 11 coturnatus *C*
 ferretur *B* thycobaten *C* 12 minum *B* 13 capitaulas *C* cera-
 taulas *Salmas.* camptaulas *uulgo* ascaulas *Turnebus* 14 pytaulas *C*
 15 gemnicos *C* 17 aduocatum *B* 18 cyclopem adornatum *C* cy-
 clopea, donatum *Salmas.* 22 certe *post nullius om. B* momenta *B*
 25 cirnensium *B* 28 ausus *C* usus *uulgo*

spectante censore. legat hunc locum Iunius Messala, quem ego libere culpares audeo. ille enim patrimonium suum scaenicis dedit heredibus abnegavit. matris tunicam dedit mimae lacernam patris mimo, ut reti flavo et pallio aurato atque purpureo pro symmate tragoedus uteretur. inscriptum⁵ est adhuc in choraulae pallio tyrianthino, quo ille velut spolio nobilitatis exultat Messalae nomen uxoris. iam quid lineas petitas Aegypto loquar? quid Tyro et Sidone tenuitate perlucidas micantes purpura plumandi difficultate pernobiles? donati sunt ab Atrabaticis birri petiti donati birri Canusini¹⁰

20 Africani, opes in scaena non prius visae. et haec quidem idcirco ego in litteras retuli, quod futuros editores pudore tangeret, ne patrimonium sua proscriptis legitimis heredibus mimis et balatronibus deputarent.

Habe mi amice meum munus, quod ego, ut saepe dixi,¹⁵ non eloquentiae causa sed curiositatis in lumen edidi id praecipue agens, ut si quis eloquens vellet facta principum reserare materiam non requireret habiturus meos libellos ministros eloquii. te quaeso sis contentus nosque sic voluisse scribere melius quam potuisse contendas.

1 spectate *B* 2 scaenices *C* 4 et recte si aniae *C* ut reti flavo et Turnebus de reti ornamentis genere cf. Cato p. 28, 13 Iord. aurata *B*
 5 purpureo *P* 6 tyriantino *C* 7 mesale *B* mesalae *P* 8 quo corr. ex quod *B* sidona *B* 10 ab om. *B* atrabaticis *B* atrabacitis *P*
 Atrabatis *Salmas.* canusieni *B* 11 afrincane *B* afrincane *P* Africani *Salmas.* saenari *C* scaena non vulgo 12 pudor *P* 14 balatronibus *P* 18 habituros *B* 19 eloqui *B* feliciter EXPLICITAE VITAE DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM A DIVO ADRIANO VSQVE AD NVMERIANVM FELICITER VTERE FELIX
 subscriptum in *C*

INDEX NOMINVM

Imperatorum nomina nisi ex aliorum uitis non laudantur

- Abgarus 39, 23 . 132, 15
 Ablaius Murena II 133, 22
 Abraham 237, 27
 Academia 24, 26
 Achaei II 76, 25
 Achaia 13, 7 . 13, 9 . 36, 27 . 93,
 10 . II 73, 11 . 76, 24 . 83, 1
 108, 6 . 134, 9
 Achaicae urbes II 76, 13
 Achilleis II 27, 12
 Achilles 239, 14 . II 4, 3 . 184, 8
 et 10
 Achilleus II 156, 5
 Acholius 228, 13 . 252, 5
 Acholius (*magister admissionum Vale-*
riani) II 144, 15
 Adiabeni 126, 28 . 132, 16
 Adiabenicus (*Septimius Seuerus*) 126, 30
 Adiabenicus (*Aurelianus*) II 155, 27
 Aebutianus 92, 18
 Aegyptiacae litterae II 50, 21
 Aegyptiace II 117, 11
 Aegyptiacus exercitus II 110, 12
 — miles 147, 9
 Aegyptia (omnia) 213, 19
 — peruicacia II 129, 22
 Aegyptiae lineae II 144, 8 . 167, 14
 Aegyptii 62, 31 . 165, 12 . 237, 18
 II 109, 25 . 113, 14 . 116, 3 . 129,
 21 et 23 sq. 158, 6 . 204, 27 . 207,
 15 et 20 et 23 . 209, 1 et 2
 Aegyptii calices II 135, 6
 — dracunculi 213, 17
 — libri II 204, 9
 Aegyptium uectigal II 166, 16
 Aegyptius latro (*Firmus*) II 206, 12
 Aegyptus 6, 24 . 36, 27 . 59, 10
 80, 18 et 22 . 88, 12 . 125, 24
 141, 23 . 143, 14 . II 74, 23 et 26
 76, 18 . 77, 4 sq. . 110, 14 et 21 et
 30 . 134, 3 . 144, 22 . 157, 1 et 4
 165, 20 . 166, 22 . 171, 12 . 186,
 11 . 190, 23 . 191, 2 et 4 . 204, 4
 et 25 . 206, 16 . 207, 11 et 24
 208, 6 et 17 . 226, 8
 Aelia familia 66, 22
 Aelianus (Celsus) II 64, 17
 Aelius (*mensis*) 96, 10
 — Bassianus 150, 17
 — Caesetianus II, 174, 2
 — Celsus 128, 30
 — Corduenus 140, 28
 — Cordus *uid.* Cordus
 — Gordianus 264, 12
 — Hadrianus *Afer Hadriani impera-*
toris pater 3, 5
 — Hadrianus *patruus magnus Had-*
riani imperatoris 4, 5

- Aelius Lampridius *uid.* Lampridius
 — Maurus 134, 13
 — Sabinus II 24, 10
 — Scorpianus II 192, 19
 — Serenianus 264, 15
 — Spartianus *uid.* Spartianus
 — Verus Caesar (*cf.* Ceionius Commodus Verus) 22, 12 *et* 15 *et* 19 *et* 24 35, 14
 — Xifidius II 144, 3
 Aemilia *uia* 102, 19
 — Clara 113, 3
 Aemilianus (Casperius) 126, 6 *et* 8 *sq.* 129, 4 . 141, 27 *sq.*
 — II 74, 23 (75, 1) . 76, 18 . 78, 29
 Aemilius *pons* 206, 6
 — Iuncus 90, 18
 — Parthenianus 79, 15
 — *uid.* Laetus
 Aeneas II 221, 20
 Aeneis II 27, 11
 Aethiopes 136, 16 . 216, 15
 Aetius 125, 13
 Aetna 13, 12
 Afer 143, 28 . 151, 14 . 155, 3 . 162, 11
 — (Seuerus) II 164, 9
 Afra tapetia II 144, 9
 Aerae lineae II 167, 14
 Afri 129, 13 . 157, 1 . 170, 16 . II 11, 12 . 13, 20 *et* 24 . 14, 3 *et* 10 . 29, 5 30, 3 *et* 7 [*et* 12] *et* 13 . 33, 2 . 34, 31 . 35, 2 . 37, 3 . 67, 10 . 114, 21
 Africa 13, 14 *et* 17 . 21, 18 . 94, 4 104, 13 . 114, 5 . 120, 1 . 121, 9 *sq.* 125, 23 *sq.* 137, 22 . 141, 23 . 148, 9 . 150, 18 *et* 25 . 158, 9 177, 17 *et* 23 . II 10, 27 . 11, 7 12, 14 *et* 16 . 14, 6 *et* 12 . 27, 5 28, 7 *et* 26 *et* 30 . 29, 2 . 30, 1 31, 13 *et* 22 . 34, 13 . 35, 13 *et* 17 36, 5 . 37, 2 . 42, 16 *et* 21 . 47, 30 50, 17 . 52, 1 . 56, 15 . 68, 11 102, 25 . 114, 22 *et* 24 . 171, 12 180, 7 . 190, 16 *et* 19 . 209, 13 *et* 28 . 223, 6
 Africana ciuitas 121, 10
 — classis 99, 15
 Africani birri II 226, 11
 Africanus 13, 15 . 21, 19
 Africanus II 208, 26
 — (*Gordianus primus*) II 31, 11 *sq.* 37, 7
 — limes II 204, 25
 — proconsulatus II 134, 4
 Agaclytus 55, 2 . 73, 8 . 74, 9
 Agricola (Calpurnius) 49, 16
 Agrippa 18, 25 . 38, 22
 — (Marcius) 164, 27
 Agrippiana saepta 235, 22
 Agrippina II, 94, 11 *et* 14 . 95, 6 197, 26
 Agrippinus (Casperius) 129, 2
 — Memphius histrio 72, 20
 Aiax II 4, 4
 Alamanni 168, 1 . II 180, 6 . 193, 12 211, 22
 Alamannia II 96, 13
 Alamannicus (Caracallus) 167, 31
 Alani 36, 28 . 60, 4 . II 50, 25 . 1, 14 158, 3 . 189, 28
 Alba 161, 14
 — *Auuius* II 194, 21
 Albanum 82, 28 . 83, 5
 Albani 20, 24 . II 68, 17 . 163, 15
 Albanus mons II 17, 11
 Albingauni II 210, 16 . 211, 29
 Albiniana defectio 128, 21
 Albiniani duces 127, 14
 Albini 150, 9 *et* 22 . 158, 8
 Albinus (Ceionius) 129, 3
 Albinus Ceionius II 141, 22
 — (Clodius) 124, 17 . 219, 18 II 203, 8
 — (Nummius) 113, 5
 — Pescennius 129, 7
 Albis 113, 13

- Alcyones II 27, 9
 Alexander 93, 19
 Alexander *cognomen Aemiliani tyranni*
   II 110, 16
   — *Cotiaensis grammaticus* 44, 10
   — *Magnus Macedo* 6, 12 . 64, 18
     161, 2 *et* 5 . 226, 5 *et* 28 . 235, 7
     238, 17 . 239, 14 . 241, 12 *et* 18
     244, 22 . 253, 6 *sq.* 262, 8
   II 184, 7 . 103, 23 . 104, 5 *et* 8
     et 12
 Aurelius Alexander Seuerus 137, 26
   177, 11 . 198, 2 . 201, 14 . 203,
   10 *et* 14 *et* 24 . 204, 5 . 206, 25
   214, 10 . 215, 9 . 218, 6 [218, 17]
   II 1, 11 . 4, 9 *et* 10 . 5, 20 *et* 24
   et 29 . 6, 1 . 7, 21 . 8, 6 *et* 15
   9, 1 *et* 4 . 10, 16 . 11, 6 . 22, 6
   23, 18 . 27, 4 . 28, 5 *et* 27 *et* 29
   38, 10 *et* 13 . 49, 24 . 164, 9
   181, 5 . 193, 6 . 215, 26
 Alexandria 164, 14
 Alexandria 19, 8 . 62, 12 . 63, 18
   72, 25 . 81, 3 . 82, 16 . 131, 22
   164, 10 . II 110, 5 *et* 24 . 204, 27
 — *Commodiana Togata (Carthago)*
   99, 17 *sed cf. addenda*
 Alexandrianæ ficus 260, 3
 Alexandrina aqua 234, 25 . basilica
   235, 21 . ciuitas II 209, 5 . fru-
   menta I 99, 16 historia II 117, 12
   purpura I 245, 32
 (Alexandrinæ) thermæ 247, 12
 Alexandrini 12, 15 . 63, 2 . 69, 25
   131, 26 . 237, 18 . II 119, 26 . 182, 25
 — sodales 261, 22
 Alexandrinum opus 235, 3
 Alexandrinus II 110, 16
 Allius Fuscus 93, 5
 Alma mons II 198, 6
 Altinum 73, 25 *sq.*
 Alpes 54, 23 . 73, 16 . II 15, 25
   60, 2 . 166, 31 . 210, 16
 Alpes Cottiae II 150, 17
 Alpinus 41, 23
 Amazon 95, 28 . II 158, 8
 Amazonicus 95, 29
 Amazonius (Commodus) 95, 27
   — (*mensis*) 95, 26
 Amazonium signum 149, 8
 Aminniæ uuae II 181, 23
 Amulius Saturninus II 144, 21
 Anacharsis Scythæ II 138, 4
 Q. Ancarius II 144, 20
 Anchialos II 131, 7
 Andron musicus et geometra 44, 8
 Annia Cornificia soror M. Antonini 43, 17
   — *Faustina consobrina M. Antonini*
     93, 10
   — *uxor Antonini Pii* 33, 10
 Annibal 146, 12 *et* 14
 Annibalianus II 200, 16
 Annius (M. Antoninus) 46, 28
   — *Cornicula* II 85, 15
   — *Fuscus* 138, 9
   — *Libo patruus M. Antonini* 43, 5
 T. Annius Milo II 207, 1
 Annius Seuerus *socer Gordiani primi*
   II 29, 18
 Annius Verissimus 44, 1 *uid.* M. An-
   toninus
 Annius Verus 22, 27 *uid.* Verus im-
   perator 44, 2 *uid.* M. Antoninus
 Annius Verus Antoninus 37, 18 *uid.*
   Antonius Pius
   — *Verus auus M. Antonini* 43, 3
   — — *proauus M. Antonini* 43, 7
   — — *socer Antonini Pii* 33, 9
   — — *pater M. Antonini* 43, 2
 Antaeus II 5, 19
 Antiatium aquae ductus 38, 23
 Antimachus 15, 18
 Antinous 14, 7 . II 208, 21
 Antiochenses 13, 31 . 39, 13 . 62, 19
   81, 15 . 82, 9 . 126, 19 . 160, 15
   237, 18 . II 45, 13

- Antiochia 7, 10 et 13 . 14, 1 . 49, 27
 62, 24 et 26 . 71, 2 et 10 . 102, 15
 181, 4 et 24 . 188, 21 . 255, 1 . 256,
 18 . II 44, 25 et 27 . 91, 3 . 139, 2
 152, 20
 Antiochianus 204, 16
 — II 129, 27
 Antipater Gallus II 125, 17
 Antistius II 168, 8
 — Burrus 104, 6
 — Capella 87, 12
 Antius Lupus 93, 3
 Antonii 176, 28 . 206, 28 . 218, 1
 II, 37, 5
 Antonini 30, 19 . 136, 7 . 137, 7 et
 20 . 147, 12 . 152, 7 . 165, 22
 225, 12 et 21 . 226, 2 . II 135, 27
 181, 5 . 193, 6 . 200, 21 et *passim*
 — *nomen* 48, 18 . 127, 9 sq. 170, 7
 225, 8
 Antoninus *uid.* Caracallus Commodus
 Diadumenus Geta Gordianus He-
 liogabalus Macrinus Marcus Opi-
 lius Pius
 — (Arrius) 104, 6
 — Balbus 128, 31
 — *frater Commodi* 87, 3 et 7
 — Gallus II 141, 9
 — Mamertini f. 93, 4
 — mensis 40, 5
 — *nescio quis* II 37, 14
 — tyrannus II 203, 6 *cf.* I 144, 20
 Antoninianae (*genus uestimenti*) 167, 8
 Antoninianae plateae 211, 2
 Antoniniani argentei II 213, 13 aurei
 II 142, 15 . 144, 6 . 187, 13
 — flamines 57, 20 . 55, 7
 — sodales 57, 20 . 42, 11 . 55, 7
 (Caracalli) 168, 22
 Antoninias II 27, 12
 L. Antonius (*qui sub Domitiano re-
 bellauit* II 203, 6 Antoninus *uoca-
 tur*) I 144, 20. 219, 19
- Antonius (Gordianus) II 28, 22 . 31, 17
 — *nescio quis* II 20, 21
 Anubis 94, 11 et 14 . 98, 21 . 167, 15
 Apamenae uuae 208, 26
 Apenninae sortes II 129, 8 . 205, 9
 Apenninus 102, 4 . II 129, 8
 Aper 88, 15 . 96, 13
 — grammaticus 44, 10
 — *socer Numeriani* II 220, 20 et 23
 221, 2 et 15 et *deinceps*
 — (Vettius) 114, 13
 Apicius 30, 5 . 207, 13 . 208, 13
 210, 23
 Apis 12, 15
 Apolaustus 72, 22 . 92, 27
 Apollinaris 164, 25
 — (Aurelius) II 220, 11
 — (Sulpicius) grammaticus 102, 10
 Apollinares ludi 243, 4 . II 52, 5
 Apollinis imago II 182, 5 templum
 II 124, 22
 Apollo 71, 27 . II 16, 12 . 18, 28
 148, 14 Cumanus I 151, 6 Del-
 phicus 143, 23
 Apollodorus 19, 4
 Apollonius Chalcedonius philosophus
 Stoicus 40, 10 . 44, 21 et 23
 — philosophus 67, 11
 — rhetor 67, 9
 — Syrus *philosophus Platonicus* 4, 25
 — Tyanaeus 237, 26 . II 151, 30
 152, 11 et 22
 Apulei Milesiae Punicae 157, 17
 Apuleius Rufinus 122, 21
 Apulia 70, 29 . II 112, 11
 Appia uia 173, 31
 Aquileia 54, 11 . 73, 16 et 22 . II 16, 4
 et 7 et 17 . 17, 24 . 21, 15 . 22, 1
 25, 2 et 3 . 59, 12 . 60, 1 . 62, 22
 63, 19 . 64, 3
 Aquileiensis II 17, 13 . 18, 16 . 24,
 26 . 59, 15 et 28 . 182, 25 . 216, 18
 Aquilius 117, 3 . 139, 14

- Aquilo 30, 10
 Aquinum 138, 10
 Arabes 183, 28 . II 116, 4 . 143, 10
     eudaemones 184, 1 . II 158, 1
 Arabia 14, 6 . 39, 16 *et* 18 *et* 20 . 80,
     18 . 126, 27 . 193, 10
 Arabianus 194, 3
   — (Claudius) 129, 10
   — (Flavius) II 166, 18 *et* 25
   — (Septimius) 230, 3 *et* 6
 Arabica legio 128, 20
 Arabicus (Caracallus) 167, 31
   — (Septimius Seuerus) 126, 30
 Aradio II 190, 19
 Aratus II 27, 9
 Arca Caesarea 227, 10
 Arcena urbs 219, 4 . 222, 1
 Archimea II 24, 4
 Archontius Seuerus II 204, 9
 Arcia II 22, 1
 Arellius Fuscus 71, 27 . II 112, 22
     162, 15
 Arguntis II 48, 8
 Aristoteles II 29, 29 . 138, 4
 Aristomachus 204, 19
 Armenia 50, 3 . 71, 6 . 193, 9
     258, 18
 Armeniacum bellum 164, 8
 Armeniacus (*M. Antoninus et L. Verus*) 50, 4
 Armentae alae II 154, 19
 Armenici 140, 21
 Armenicus (Aurelianus) II 155, 26
   — (Verus) 71, 7
 Armenii 20, 21 . 183, 28 . 260, 29
     II 68, 7 . 116, 5 . 117, 6 . 119, 25
     143, 10 . 154, 8 *et* 26 . 163, 15
 Arria Fadilla mater Antonini Pii 33, 6
 Arrianus II 24, 31 . 26, 15 . 46, 21
     52, 10
 Arrius *uid.* Antoninus Pius
 Arrius Antoninus 92, 23 . 104, 6
   — — *auus maternus Antonini Pii* 33, 6
- Artabases II 68, 7
 Artabanes 181, 1
 Artabasses Syrus II 186, 28
 † Artaxanse II 44, 27
 Artaxatae 50, 4
 Artaxerxes 256, 12 . 257, 11
 Articuleius 4, 29
 Ascanius 193, 23
 Asclepiodotus II 165, 6 . 200, 16
 M. Asellio 129, 10
 Asellius Claudianus 128, 29
 Asia 13, 7 *et* 20 . 34, 25 . 39, 10
     71, 1 . 92, 25 . 93, 8 . 164, 2
     193, 10 . II, 56, 15 . 67, 12 *sq.*
     73, 18 . 76, 7 *et* 26 . 77, 6 *et* 29
     83, 1 . 127, 16 . 162, 14
 Asiaticus (*Scipio*) II 40, 14
 Asprianus (Fulvius) II 224, 16
 Assyrii II 131, 21
 Astacum II 75, 19
 Astyanax (Maeonius) II 101, 9
 Ateius Sanctus 87, 13
 Athenae 13, 18 . 18, 12 *et* 13 . 19, 14
     63, 22 . 70, 30 . 122, 4 . II 80, 15
 Athenaeum 109, 19 . 241, 14 . II 27, 16
 Athenaeus II 82, 25
 Athenienses 122, 6 . II 83, 2 . 138, 2
     182, 26
 Athenion II 7, 20
 Atherianus (Iulius) II 94, 16
 Atilius Seuerus 90, 18
 Atilius Titianus 37, 28
 Atrabatica (saga) II 77, 9
 Atrabatici II 226, 10
 Attianus 5, 27 . 7, 1 *et* 11 . 9, 13
     10, 1 *et deinceps* 14, 25
 Atticus II 44, 19
 Attidius Cornelianus 49, 14
 Aufidius Victorinus 45, 13 . 49, 17
 Augur 43, 12
 Augusta historia II 176, 3 . statio
     I 149, 4
 Augustus (*Octavianus*) 7, 26 . 10, 26

- 12, 20 . 18, 25 . 82, 2 . 84, 7 . 121, 29 . 125, 5 . 135, 4 . 146, 20 . 225, 8 et 10 . 237, 14 . II 11, 12 et 18 12, 6 et 20 . 40, 10 . 123, 4 . 150, 16 164, 4 et 7 . 215, 18 sq. 200, 21
- Augustus *passim*
- Auidius Cassius 59, 11 . 61, 31 . 71, 4 152, 10 . 155, 11 et 13 . 157, 9 219, 18 . II 203, 8
- Auidius Seuerus 76, 2
- Auitus (Gallonius) II 213, 1
- (Lollianus) 102, 12
- Aurelia familia 67, 21
- Messalina 150, 14
- uia 33, 14 . II 166, 31
- Aureliani argentei II 187, 13
- Aurelianus 142, 27 . 218, 8 . 262, 4 II 112, 4 et 24 et 27 . 114, 9 . 115, 19 sq. 116, 16 . 117, 14 et 27 119, 3 . 169, 7 . 170, 18 . 171, 29 175, 11 et 19 . 177, 4 et 25 et 29 179, 17 . 181, 5 . 184, 18 . 188, 14 et 32 . 189, 4 et 25 . 191, 5 193, 6 . 194, 6 et 14 . 203, 18 204, 1 et 12 et 17 . 204, 28 . 205, 6 et *deinceps* 207, 10 . 209, 1 . 211, 13 . 212, 8 et 26 et 30 . 213, 1 . 214, 11 . 216, 2 . 222, 15
- Festinus II 206, 23
- Pescennius 129, 7
- Aurelius *uid.* Alexander Seuerus
- M. Aurelius Antoninus Bassianus *uid.* Caracallus
- Aurelius Antoninus 194, 10 *uid.* Heliogabalus
- Apollinaris II 220, 11
- T. Aurelius Fulvus *auus Antonini Pii* 33, 2
- Aurelius Fulvus *pater Antonini Pii* 33, 4
- Gordianus II 162, 25
- (M. Antoninus) 46, 28
- Philippus litterator 220, 20
- Probus 246, 2 . *imperator* II 188, 21
- Aurelius Verus *scriptor rerum Alexandri Seueri* 252, 3
- Victor Pinus 177, 13
- Aureolus II 73, 19 et 23 . 74, 1 et 8 75, 15 . 76, 17 . 77, 18 . 78, 28 83, 27 et 30 . 89, 7 . 99, 11 . 100, 4 sq. et 10 et 14 et 16 . 101, 6 102, 13 sq. 103, 15 . 104, 27 106, 18 . 117, 17 . 125, 2 et 6 et 10 et 14 et 18 . 146, 17 et 19
- Aurunculeius Cornelianus 128, 31
- Austrogoti II 126, 1
- Autronius *uid.* Iustus et Tiberianus
- Axomitae II 158, 1 . 163, 14
- Babalatus II 160, 23
- Babylon 71, 5
- Babylonia 71, 27
- Babylonii 164, 15
- Bactriani 20, 26 . II 68, 17 . 158, 2 163, 14
- Baebius Longus 45, 13
- Macer 7, 1 . II 144, 19
- Macrianus *rhetor* 220, 25
- Maecianus 152, 7
- Baetica 121, 10
- Baiae 8, 7 . 23, 28 . 24, 2 . 36, 12
- Baiani secessus II 183, 9
- Baianum 235, 30 . II 174, 13
- Balbinus (Clodius) [II 14, 22] . II 15, 6 sq. et 15 . 17, 22 et *deinceps* 21, 12 . 23, 28 . 24, 18 et 31 et *deinceps* 39, 4 . 41, 5 et 17 . 31, 28
- Balbus (Antoninus) 128, 31
- (Cornelius) 140, 18
- Cornelius Theophanes II 56, 21
- (Iunius) II 28, 8
- Ballista II 68, 24 . 72, 11 . 74, 5 et 8 101, 2 et 18 et 27 . 103, 14 et 18 104, 28
- Bassianus (Aurelius Antoninus Pius *uid. etiam* Caracallus) 127, 6 . 129, 20 . 131, 8 . 133, 7 et 20 . 134, 19

- 135, 10 . 136, 12 . 137, 15 . 144, 5 *sq.* . 153, 10 . 170, 20 . 171, 3 *et* 24 . 172, 14 . 173, 8 *et* 12 *et* 15 *et deinceps* 174, 9 . 175, 21 . 176, 6 . 180, 14 *et* 30 *et deinceps* 187, 7 . 194, 11 *et* 18 . 195, 14 . 223, 11 . 224, 11 . 225, 15
- Bassianus (Aelius) 150, 17 *et* 20
— (Valerius) 93, 7
- Bassus 125, 26
- Bassus II 204, 2
— (Ceionius) II 156, 11
— *Consul* II 96, 21
- Basternae 60, 4 . II 197, 12
- Belenus II 16, 10 . 67, 15
- Belgica 113, 12
- Bellona 94, 12 . 136, 23
- † Belsolus II 67, 2
- Benacus II 201, 15
- Bessi 60, 4
- Bibulus 112, 19
- Bithynia 114, 3 . 141, 16 . 152, 10 . 182, 4 . 185, 24 . II 55, 20 . 56, 15 . 75, 18 . 80, 11 . 121, 3 . 150, 26
- Blemmyae II 158, 1 . 163, 14 . 196, 24 . 197, 9 . 198, 10 . 199, 2 . 205, 3
- Boeotia II 83, 4
- Boionia Procilla *avia materna Antonii Pii* 33, 6
- Boius (Fulnius) II 144, 25
- Bona Dea 18, 28
- Bonitus II 98, 28
- Bononia II 120, 24
- Bonosus II 197, 25 . 198, 1 . 202, 1 . 211, 31
- Bonus Rupilius 48, 10
- Bosporanum regnum 39, 26
- Boreas 30, 10
- Britanni 6, 23 . 15, 21 . 36, 23 . 49, 16 . 93, 21 . 187, 6 . II 27, 26
- Britannia 11, 21 . 12, 14 . 97, 6 . 102, 17 . 104, 2 *et* 7 . 132, 16 . 133, 17 . 136, 14 . 137, 17 . 259, 17
- Britanniae 124, 20 . 158, 13 . II 198, 5 . 223, 6
- Britannici exercitus 116, 19 . 157, 30
- Britannicum bellum 49, 15 . 69, 5 . 91, 23
- Britannicus (*Commodus*) 93, 20
— (*Septimius Seuerus*) 132, 19
- Britannus (Bonosus) II 212, 2
- Brochus (Iunius) II 127, 23 *sq.*
- Brundisinus (Maecius) II 144, 23
- Brundisium 50, 11 . 63, 25 . 130, 12
- Bruttii II 112, 11
- Bruttius Praesens 64, 5
- Bucolici milites 59, 10 . 80, 21
- Burburus II 205, 27 . 206, 2
- Buri 60, 3
- Burrus (Antistius) 104, 6
- Busiris II 6, 17
- Byrrus 92, 15 *et* 17
- Byzantii 160, 15 . II 77, 12 *et* 15 *et* 26 . 82, 25 *et* 26 . 128, 18 *sq.*
- Byzantium 126, 4 . II 78, 2 . 142, 30 . 144, 17 . 150, 26 . 159, 11
- Cadusii 164, 15
- Caecilius 83, 23
- Caecilius *poeta* II 221, 27
- Caelestinus II 71, 5
- Caelestis *dea* 104, 15 . II 114, 24
- Caelianus rhetor *Afer* 193, 28
- Caelius Attianus *tutor Hadriani imperatoris* 3, 11
— *mons* 43, 11 . 98, 19 . 214, 28 . II 112, 25
- Caenophrurium II 159, 10
- Caesar *passim*
- C. Iulius Caesar 76, 8 . 84, 7 . 131, 28 . 135, 3 . 158, 14 . 261, 7 . II 13, 27 . 50, 10 . 57, 4
- [Caesarea II 91, 4]
- Caesareana familia 151, 15 . *tempora* II 139, 25
- Caesareanum imperium 124, 17 . II 218, 12 . 223, 6 *nomen* I 149, 2

- et 23 . 152, 14 . 158 2 et 19 . 223,
 22 . II 91, 4 . 193, 28
 Caesetianus (Aelius) II 174, 2
 Caesonini II 120, 1
 Caesonius Vectilianus 79, 24
 Caleta 38, 22 . 58, 7
 Calabria II 112, 11
 Cadusii II 67, 15
 Calenus 45, 13
 Caligula 65, 7 . 81, 30 . 94, 25 et 27
 216, 27 . 217, 18
 Caligulae 195, 3 . II 164, 15
 Callicrates Tyrius II 138, 11
 Calpurnia II 119, 28
 Calpurnius 83, 22
 — Agricola 49, 16
 — (Iulius) II 218, 27
 Calua Venus II 24, 29
 Caluilla Domitia 43, 6
 Caluisius Tullus 43, 6
 Camilli II 122, 16
 Camillus 134, 29 . 146, 22
 Campana persica 155, 27
 Campania 10, 9 . 38, 12 . 51, 10
 II 28, 17 . 112, 10 . 174, 10
 Camillus (Ouinus) 251, 12
 Candidus 5, 5
 — (Vespronius) 116, 31
 Caninia lex II 176, 15
 Caninius Celer 44, 12 . 67, 9
 Cannabas II 150, 24
 Cannabaudes II 150, 24
 Canopus 24, 27
 Canus (Sulpius) 129, 9
 Canusini birri II 226, 10
 Canusium 49, 23 . 70, 25
 Capella Antistius 87, 12
 Capellianus II 14, 6 et 11 . 15, 14
 35, 17 et 25 et 27 . 36, 7 et 10
 Capito (Egnatius) 90, 17
 Capito II 191, 23 et 27
 Capitolina palmata II 189, 19 et 21
 Capitolinus (Iulius) II 1 . 66 . 185, 27
 Capitolinus (Cornelius) 105, 18
 — Iuppiter II 154, 32
 Capitolium 65, 17 . 105, 18 . 116, 4
 124, 25 . 129, 29 . 162, 1 . 205, 11
 214, 27 . 248, 19 . 257, 24 . II 28, 13
 42, 3 . 54, 9 . 57, 11 et 21 . 78, 9
 et 21 . 124, 5 . 157, 22 . 158, 19
 163, 17 . 175, 11 . 176, 11
 Cappadoces 13, 21 . equi II 28, 5
 Cappadocia II 80, 9
 Capreae 91, 7
 Capua 49, 21 . 70, 24 . 83, 19 . 118, 29
 Caracallus 135, 25 . 167, 4 . 169, 10
 176, 25 . 177, 27 et *deinceps* 180, 22
 184, 16 . 188, 26 et *deinceps* 191, 21
 et *deinceps* 194, 11 . 196, 8 . 206,
 23 sq. 222, 7 . 235, 2 . II 3, 13
 et 21 . 23, 21 et 24 . 28, 4 et 9
uid. Bassianus
 Carinae II 63, 8
 Carinus II 201, 25 . 203, 20 . 205, 11
 213, 17 . 216, 9 et 14 . 218, 3 et 6
 et *deinceps* . 219, 27 et 29 . 222, 27
 Carioniscus II 143, 14
 Carnuntum 123, 7
 Carpi II 63, 12 . 155, 21
 Carpicus (Aurelianus) II 155, 22
 Carpisclus (Aurelianus) II 155, 23
 Carrae 164, 21 . 165, 1 . II 44, 28
 81, 9
 Carreni 165, 8 . II 79, 26
 Carthaginiensis 39, 14 . II 33, 4 . 35,
 22 . 182, 12
 Carthago 19, 14 . 99, 17 . II 11, 13
 28, 6 . 31, 17 . 35, 21 . 42, 19
 190, 17 . 215, 16
 M. Aurelius Carus II 200, 16 . 201, 24
 202, 3 . 203, 20 . 213, 17 . 216, 22
 220, 4 . 222, 17 et 26 . 224, 24
 Carysteae columnae II 49, 1
 Casius *mons* 14, 3
 Casperius Aemilianus 129, 4
 — Agrippina 129, 2

- Cassiana defectio 84, 20
 Cassiani 86, 12
 Cassianus motus 103, 17
 Cassii 76, 1 et 8
 L. Cassius 85, 29
 Cassius (Anidius) [55, 14] . 59, 11
     61, 31 . 62, 2 *sq.* et 8 et *deinceps*
     63, 2 et *deinceps* 72, 2 . 88, 11
 Cassius (Papirius) 155, 16 *sq.*
 Castorum aedes II 12, 13 . 69, 8
 Castriani II 161, 7
 Catilina 78, 7 . 157, 28 . II 207, 2
 Catilius Seuerus 7, 13 . 15, 1 . 23, 4
     34, 17
 — Seuerus *cognatus Alexandri Seueri*
     264, 14
 — Seuerus *proauus maternus M. An-*
     tonini 43, 19
 M. Cato 6, 27 . 16, 2 . 85, 30 . 264, 11
     II 29, 6 . 57, 4 . 184, 3
 Catones 134, 30
 Catti 113, 16
 Catulinus (Valerius) 117, 2 . 129, 9
 Catulus 231, 24
 — Cinna 44, 25
 Cauchi 113, 13
 Causisoleus II 113, 14
 Cecropius *sive* Ceronius II 83, 20 et 30
     84, 3
 Cecropius II 200, 17
 Ceionii 150, 9 . 155, 3 . 157, 1 . 158, 7
 L. Ceionius Aelius Commodus Verus
     Antoninus 66, 6 *uid.* Verus Imper-
     ator
 Ceionius Albinus *a. Seuero occisus* 129, 3
 — Albinus II 141, 22
 — Bassus II 156, 11
 — Commodus 108, 28
 L. Ceionius Commodus 45, 26 . 47, 9
 Ceionius Commodus *pater Aelii Veri*
     Caesaris 27, 14
 — Commodus Verus 22, 9 et 11 *uid.*
     Aelius Verus Caesar
- Ceionius Iulianus II 204, 6
 — Postumus *pater Clodii Albini* 150,
     13 et 19
 — Postumianus 152, 8
 Celer Caninius orator 44, 12
 — Verianus II 97, 13 et 16
 Celerinus (Cuspidius) II 19, 11
 Celsa (Nonia) 192, 21
 Celsinus II 165, 11 . 184, 12
 — (Clodius) 127, 24
 Celsus *inimicus Hadriani* 5, 28 . 8, 7
     83, 10
 — *stipator Gallieni* II 99, 1
 — *tyrannus* II 127, 1
 — Aelianus II 64, 17
 — (Aelius) 128, 30
 — (Furius) 258, 17
 — (Herennius) II 110, 27
 — (Ragonius) 140, 6
 — Rufus II 204, 6
 Celtæ II 126, 1
 Celtica auxilia II 77, 21
 Censorini II 121, 1
 Censorinus II 119, 11 . 120, 9
 Centumcellæ 87, 20
 Cereius Maecianus II 183, 5
 Cerellius Faustianus 129, 8
 — Iulianus 129, 8
 — Macrinus 129, 8
 Cerillianus (Fabius) II 216, 14
 Ceres 63, 22 . II 166, 24
 Ceronius II 83, 20
 Chalcis 40, 10
 Chaldaei 57, 28 . 122, 18 . 130, 17
     200, 26
 Chaldaeus 102, 7
 Chatti 49, 15 *sq.*
 Chilo (Fabius) *sive* Cilo 101, 17
 — (Mallius) II 151, 14
 Christiana deuotio 197, 10
 Christiani 131, 25 . 233, 2 . 250, 10
     252, 19 . 254, 4 . II 149, 6 . 207, 18
     208, 5 et 15

- Christus 237, 27 . 248, 20 . II 208, 3 et 8
 Cicero 16, 2 . 224, 4 . 238, 14 . 239, 13 . 247, 22 . 261, 7 . II 27, 8 et 10 95, 14 . 109, 2 . 110, 25 . 123, 15 161, 18 . 177, 30 . 185, 15
 Ciceroniana uilla 24, 3
 Ciceronis Hortensius II 88, 7
 Cilices II 113, 13
 Cilicia 71, 2 . II 113, 25 . 163, 30 216, 22
 Cilo 162, 3 . 163, 3 et 5
 Cincius *sive* Cingius Seuerus 101, 20 129, 13
 Cinna Catulus 44, 25
 Circenses ludi II 225, 25
 Circesium castrum II 50, 18
 Ciriace 30, 10
 Ciuica 50, 10
 Clara (Aemilia) 113, 3
 — (Didia) 115, 4
 Clarissimus (Seuerus) 113, 20
 Clarus 112, 20
 — (Erucius) 120, 5 . 129, 5
 — (Ragonius) II 107, 3 et 5
 Claudia mater Constantii Caesaris II 131, 18
 — soror Probi imperatoris II 186, 16
 — frigida 238, 24
 Claudiana auspica II 128, 22 . 129, 27 147, 8
 — tempora II 146, 15
 Claudianae columnae II 49, 1
 Claudianus (Asellius) 128, 29
 Claudii 196, 18
 Claudius a Commodo interfectus 91, 14
 — imperator 218, 9 . II 71, 11 . 77, 18 . 83, 14 et 18 . 84, 21 . 86, 7 98, 21 et 25 . 99, 7 et 10 . 100, 4 et 10 . 113, 24 . 115, 18 . 116, 11 . 118, 18 et 25 . 120, 20 137, 11 . 146, 19 et 27 . 147, 11 et 13 . 160, 17 sq. . 163, 7 . 164, 9 et 13 . 165, 15 . 181, 6 . 186, 12 188, 15 . 189, 6 . 193, 7 . 215, 29
 Claudius Arabianus 129, 10
 — Eusthenius II 225, 3
 — Iulianus II 64, 11
 — Lucanus 93, 9
 Claudius Maximus 44, 25
 — Pompeianus 59, 5 . 89, 22 et 26 103, 4 . 105, 1 . 118, 30
 — Rufus 123, 29
 — Sapiianus II 183, 4
 — Seuerus 44, 26
 — Sulpicianus 129, 3
 — tonsor 202, 29
 — Venatus 264, 14
 Cleander 91, 26 . 92, 2 sq. . 92, 9 et 12 et 19 et 22 et 28 . 99, 13
 Cleodamus II 82, 24
 Cleopatra II 114, 7 . 154, 5 . 191, 2
 Cleopatrae II 115, 13
 Cleopatrana stirps II 122, 7 [uasa II 117, 7
 Cleopatrani uniones II 120, 4
 Clodia uia 72, 13
 Clodiana factio 157, 19
 Clodius II 207, 1
 — Albinus 124, 17 . 127, 2 et *deinceps* . 127, 25 . 128, 1 et *deinceps* 138, 19 . 141, 8 . 142, 5 . 143, 25 sq. . 144, 22 . 148, 4
 — Balbinus II 31, 28
 — Celsinus 127, 24
 — Rufinus 129, 5
 Cobotes 60, 4
 Cocceius Nerua *uid.* Nerua
 — Verus 129, 4
 Coedes 73, 11
 Coelius 16, 2
 — Felix 93, 6
 — mons *uid.* Caelius
 † Commagnis II 128, 26
 Commodi 224, 19 . II 173, 4
 Commodiana colonia 93, 25 . 93, 30

- Commodiana domus Palatina 96, 16
 — Herculea classis (*Africana*) 99, 18
 — Togata 99, 17 *cf.* Alexandria Com-
 modiana Togata
 Commodiani horti 142, 19
 — ministri 110, 28
 Commodianum imperium 124, 17
 — saeculum .97, 17
 Commodianus Commodus 94, 2 Her-
 culaneus flamen 99, 26 populus
 (*Romanus*) 98, 5
 L. Commodus 46, 20 *uid.* Verus Im-
 perator
 Commodus Antoninus Imperator [55,
 18] . 56, 13 . 57, 11 *et deinceps*
 60, 26 . 63, 28 . 64, 15 . 83, 12
 85, 11 *sq. et* 19 . 87, 1 . 103, 1
 104, 5 *et* 17 *et deinceps* . 105, 8 *et*
deinceps . 106, 6 *et deinceps* . 110, 26
 113, 21 . 114, 21 . 115, 10 . 116, 14
 117, 12 . 122, 19 *et* 21 . 123, 5
 127, 27 *sq.* 128, 23 . 129, 15 . 133,
 22 . 135, 9 . 138, 15 *sq.* 139, 31
 140, 26 . 141, 2 . 142, 20 *sq.* 142,
 30 . 145, 27 . 148, 15 *et deinceps*
 152, 11 *et deinceps* 158, 1 *et deinceps*
 163, 25 . 167, 14 . 176, 25 . 177, 16
 180, 20 . 184, 16 . 191, 19 . 192, 5
et 8 *sq.* 223, 12 . 224, 12 . 225, 14
 II 215, 25
 — magister M. Antonini 44, 20
 — (*mensis*) 95, 24 . 96, 14
 Concordia II 193, 24
 Conchae II 117, 30
 Concordiae aedes 222, 19 . II 52, 5
 192, 19 templum I 105, 1
 Condianus (Quintilius) 90, 15
 Constantii 196, 18
 Constantina II 131, 20
 Constantinus 150, 10 . 169, 1 . 196, 17
 217, 14 . II 1, 1 . 51, 2
 Constantius 26, 19 . 262, 16 . II 77, 20
 83, 18 . 122, 3 . 123, 24 . 128, 23
 129, 16 . 131, 19 . 165, 16 . 200, 16
 224, 10 *et* 26
 Copton II 196, 26 . 197, 8
 Corduenus (Aelius) 140, 29
 Cordus (Aelius) 152, 4 . 155, 23 . 175,
 10 . II 3, 8 . 5, 12 . 9, 23 . 21, 2
 22, 4 . 23, 5 . 28, 17 . 29, 8 . 33,
 18 . 35, 12 . 37, 11 . 39, 2 . 40, 1
 41, 8 . 44, 16 . 48, 21 . 50, 11 . 54,
 21 *et* 29 . 55, 1 . 60, 5
 — (Valerius) litterator 220, 20
 Coriolanus (Marcius) 146, 23
 Cornelius Balbus Theophanus II 56, 21
 Corfulenus (Statilius) 157, 12
 Corinthii II 182, 26
 Corinthus 70, 30
 Cornelianus (Attidius) 49, 14
 Cornelianus (Aurunculeius) 128, 31
 Cornelius 212, 6
 — Balbus 140, 18
 — Capitolinus II 105, 18
 — Dolabella 33, 13
 — Fronto 44, 12 . 67, 10
 — Macer II 104, 6
 — Repentinus 115, 7
 — *uid.* Tacitus
 — Victorinus 39, 3
 Cornicula (Annius) II 85, 15
 Cornificia 111, 17
 Cornificius (Velius) Gordianus II 171, 3
 Coruini II 142, 2
 Costoboci 60, 5
 Cottiae Alpes II 150, 17
 Crassus Frugi 7, 4
 — (Sulpicius) 93, 8
 Creta II 130, 23
 Cretici sagittarii II 134, 16
 Crinitus (Vlpianus) II 142, 21 *et* 29 . 143,
 5 *et* 8 *et* 23 . 144, 24 . 145, 15 *et* 26
et 28 *et* 31 . 160, 29 . 161, 1
 Crispinus II 16, 6 . 59, 29
 — (Tullius) 114, 25 . 117, 16 . 118, 9
et 12

- Crispus 135, 2 *uid.* Sallustius
 — *frater Claudii imperatoris* II 131, 17 *sq.* 132, 6
 Crotoniates *uid.* Milo
 Ctesiphon 130, 29 . II 45, 16 . 80, 1 104, 23 . 116, 2 . 218, 17 . 219, 11
 Cumanus Apollo 151, 6
 Cupidines 30, 8
 Curius Fortunatianus II 54, 30
 Cuspidius Celerinus II 19, 10
 Cyclopea II 78, 17 . 225, 18
 Cyclops II 6, 16 . 59, 11 . 205, 18
 Cyprea acus II 132, 27
 Cypria accubitalia II 133, 9
 — *mantelia* II 144, 8
 Cypriaci tauri II 27, 27
 Cyprus II 130, 23
 Cyprus II 180, 23
 Cyrillus *uid.* Tatus
 Cyrrhum 62, 25
 Cyzicus 35, 1 . 126, 10 *et* 14 . 142, 1 II 83, 1
 Daci 36, 25 . 97, 6 . II 133, 27
 Dacia 8, 1 *et* 11 . 97, 7 . 103, 18 . 163, 22 . II 98, 20 . 161, 26
 Dacia ripensis II 137, 24
 — *Transdanuina* II 161, 23
 Dacicus 5, 2 *et* 10
 Dacisci II 161, 8
 Dacisciani milites II 134, 25
 Dalmatae 107, 15 . II 83, 20 . 84, 3 130, 19 . 133, 27 *equites* I 152, 9
 Dalmatenses singiliones II 135, 10
 Dalmatia 59, 24 . II 102, 26 . 113, 16 224, 12
 Danubius *uid.* Danuvius
 Danuvius 59, 31 . 78, 29 . 103, 17 II 150, 25 . 187, 22
 Daphne 49, 27 . 71, 9 . 80, 9 . 256, 10 II 152, 21
 Daphnis II 106, 19
 Daphniti mores 79, 23
 Dardana gens II 131, 19
 Dardania 59, 24
 Dardanica chlamys II 135, 10
 — *regio* II 134, 15
 Dardanus II 130, 21 *sq.*
 Dasummius 43, 15
 Decibalus II 98, 20
 Decii II 69, 7 *et* 10 . 164, 17
 Decius II 69, 14 *et* 27 . 70, 13 . 132, 1 134, 8 *sq.*
 Decrianus 18, 29
 Delphicus Apollo 143, 23
 Demosthenes 135, 1 . 261, 7
 Dexippus 252, 14 . II 24, 30 . 26, 16 31, 19 . 39, 3 . 41, 14 . 52, 9 . 83, 2 62, 28 . 63, 13 *et* 14 *et* 21 . 119, 16 131, 12
 Dexter (Domitus) 125, 26
 Diadematus 190, 3
 Diadumenus Antoninus 166, 16 . 176, 11 *et* 26 . 177, 4 . 178, 5 *et deinceps* 182, 4 *et* 7 . 184, 6 . 195, 12 . 196, 25 . 200, 14 . 224, 13 . 225, 14
 Diana 199, 18 *et* 20
 Didia Clara 115, 4
 Didius Iulianus 111, 28 . 112, 4 . 120, 1
 — (Petronius Seuerus) 113, 4
 — Proculus 113, 4
 Dido II 114, 7 . 115, 15
 Diocletianae thermae II 109, 22 . 185, 7
 Diocletianus 26, 1 . 58, 17 . 75, 2 . 77, 29 . 134, 24 . 144, 13 . 186, 1 . 218, 13 . II 119, 4 . 129, 18 . 155, 7 164, 5 *et* 23 *et* 30 *sq.* 165, 6 *sq.* *et* 10 185, 3 . 200, 16 . 213, 17 . 220, 1 221, 5 *et deinceps* 224, 18 *et* 22 *et* 25 . 225, 3 *et* 16 *et* 22 *et* 27
 Diocmitae 59, 24
 Diognetus 46, 7
 Domitia Caluilla mater *M. Antonini* 43, 6
 — Lucilla 113, 7
 — Paulina *Had. imperatoris mater* 3, 6
 Domitiae horti 36, 13 . II 167, 18
 Domitiani 158, 6 . II 214, 16

- Domitilla II 102, 16
Domitianus *imperator* 4, 3 . 19, 12 . 65, 7 . 77, 16 . 100, 28 . 144, 20 . 262, 30 . II 73, 20 . 102, 15 . 103, 8 124, 9 . 215, 23
Domitius Dexter 125, 26
Domitius *uid.* Vlpianus
Druentianus 63, 18 . 82, 16 *cf. addenda*
Dryades Gallicanae II 165, 13 *et* 18
Dryas 260, 5 . II 222, 6 *et* 10 *et* 13 *et* 22
Duilius Silanus 93, 2
Eboracum 133, 17
Eclectus 73, 11 . 97, 30 . 104, 21 *et* 24 110, 4
Edessa 164, 20 . 165, 1
Egnatius Capito 90, 17
Egnatuleius Honoratus 129, 5
Eleusina sacra 230, 16
Eleusis 13, 8
Emisena urbs 181, 9 Emessa II 152, 25 Emisseni II 74, 8 *non tanti fuit ad unam scribendi normam hoc nomen redigere*
Emona II 15, 19 . 16, 2 . 24, 4
Eneolpius 229, 23 . 252, 5
Ennius 16, 2 . II 127, 9
Ephesia (Luna) 71, 14 . II 76, 27
Epictetus 16, 13
Epirus II 83, 3
Erucius Clarus 120, 5 . 129, 5
Eruli II 126, 2
Esquiliae II 86, 5
Etruria 18, 9 . 27, 16 . 35, 5 *et* 6 . 66, 19 II 28, 18 . 112, 11 . 166, 31
Eudaemon 14, 26
Eudaemones Arabes 184, 1
Euergetes (Ptolemaeus) 164, 12
Eugamius rhetor Graecus II 20, 19
Euphorion litterator 44, 7
Euphrates 6, 26 . 71, 13
Euripianus (Larcus) 93, 6
Europa II 147, 1 . 155, 20 . 156, 28 *et* 30
Europenses res II 156, 3
Eusthenius (Clandius) II 225, 3
Eutropius II 131, 18
Eutychius Proculus Siccensis grammaticus 44, 11
Euxinus II 82, 23
Exsuperatorius (*mensis*) 95, 25 . 96, 12
Fabia 65, 27 . 74, 5 *et* 7 . 108, 28
— Orestilla II 37, 13
Fabianus arcus II 87, 12
— (Masticus) 129, 2
Fabius 212, 15
— Cerillianus II 216, 14
— Chilo 101, 7
— Gurgus 211, 4
— Marcellinus 252, 2
— — II 185, 26
— Paulinus 129, 1
— Pomponianus II 114, 22
— Repentinus 39, 2
— Sabinus 264, 10
— Sosianus II 204, 6
Fabillus litterator Graecus II 20, 9
Fadilla 83, 17
— (Iunia) II 20, 20
Falco 105, 11 . 108, 26 . 109, 4 *sq.* *et* 12 . 112, 20
Falconius (Maecius) Nicomachus II 172, 18
— Probus II 162, 15
Faentia 8, 7 . 27, 16 . 66, 20
Fauorinus 15 . 9 . 16, 16
Faustina (Annia) *filia Antonini Pii uxor M. Antonini* 36, 14 . 37, 13 38, 18 . 40, 7 . 43, 18 . 47, 20 . 56, 25 *et* 29 *et deinceps* 59, 8 . 62, 1 63, 3 *et deinceps* 65, 28 . 73, 27 *sq.* 74, 10 . 80, 26 . 82, 25 *et* 29 . 83, 4 *et* 9 *et* 10 *et* 27 *et deinceps* 87, 4 . 168, 23

- Faustina (Annia) consobrina *M. Antonini* 93, 10
 — (Annia) uxor *Antonini Pii* 38, 10
 — (Maecia) filia *Gordiani primi* II 28, 7
 — (Vitrasia) 90, 16
 Faustinae templum II 87, 11
 Faustinianae puellae alimentariae 38, 18 . 63, 7 . 258, 14
 Faustiniani pueri 258, 14
 Faustinianus II 76, 2
 — (Cerellius) 129, 8
 Faustinus 173, 21
 — mensis 40, 6
 Faustus (Papius) 128, 30
 Felicio II 43, 26
 Felicissimus II 160, 26 . 161, 5
 Felix (Coelius) 93, 6
 — (Commodus) 93, 15
 — (Opilius Macrinus) 180, 12
 † fertio *grammaticus* 67, 9
 Festius (Aurelianus) II 206, 23
 Festus 177, 20
 — Pescennius 129, 6
 Firmus II 157, 1 . 202, 1 . 204, 24
 Flaccinus (Valerius) II 187, 26
 Flaccus Persius 249, 17
 Flaminia porticus II 86, 9
 — via II 28, 18 . 112, 12
 Flauia gens II 124, 9
 Flauiae gentes II 121, 4
 Flauia Titiana 105, 17
 Flavius Arabianus II 166, 18
 — Claudius *uid.* Claudius
 — Domitianus 33, 18
 — Genialis 114, 25
 — Iuuenalis 124, 9
 — Sulpicianus 111, 14
 — *uid.* Vespasianus et Titus II 164, 7
 — Vopiscus *uid.* Vopiscus
 Floralia sacra 198, 25
 P. Florianus 114, 13
 Florianus imperator II 175, 23 . 178, 10 . 185, 1 . 191, 7 et 31 . 192, 12 194, 9 . 203, 18
 Florus 15, 19 et 25
 M. Fonteius II 204, 3
 Formiae 83, 18
 Formianum 83, 17 et 20 . 84, 2
 Fortuna 41, 26 . 48, 9 . 137, 10 et 15 II 99, 20
 Fortunatianus (Curius) II 54, 30
 Franci II 78, 25 . 140, 8 et 11 . 158, 3 180, 6 . 193, 12 . 211, 27
 Francica auxilia II 77, 21
 Francicus (Probus) II 192, 29
 Frontinus (Iulius) rhetor 220, 24
 Fronto (Cornelius) 44, 12
 Frugi (Crassus) 7, 4
 — (Piso) II 109, 1
 Fulvia Pia 120, 3
 Fulvius 141, 16
 — Asprianus II 224, 16
 — Boius II 144, 25
 — Pius 120, 5
 — Sabinus II 147, 30
 Furius Celsus 258, 17
 — Placidus II 146, 5
 — Victorinus 54, 18
 Fuscianus 96, 19 . 104, 16
 Fuscus 21, 25
 — (Allius) 93, 5
 — (Annius) 138, 9
 — (Arellius) II 112, 22
 Fuscianus Seius 45, 12
 Gabalus 219, 6
 Gabinus II 110, 25
 Gades 3, 6
 Gaianus 69, 5
 Galatia II 56, 16 . 107, 12
 Galba 81, 31 . II 131, 12
 Galeria Faustina Augusta *amita M. Antonini* 43, 5
 Galerius II 129, 19 . 224, 26
 Galli *aut* Gallus 128, 13 . 148, 6 . 151, 11 . 199, 12 . II 75, 6 et 11 . 76, 16

- 91, 20 *et* 24 . 92, 3 *et* 6 *et* 8 *et* 21
93, 6 . 186, 28 . 198, 5 . 207, 7
et 12 . 211, 22 . 212, 2
- Gallia 10, 17 . 12, 14 . 33, 2 . 60, 1
127, 20 . 138, 19 . 142, 17 . 148, 4
151, 12 . 154, 4 . 158, 10 . 163, 15
et 17 . 259, 9 *et* 17 . 261, 20 . II 5,
27 . 6, 5 . 67, 8 . 68, 10 . 77, 8
91, 16 *et* 26 . 92, 7 . 93, 12 . 94, 18
111, 22 . 140, 8 . 158, 12 . 195, 14
197, 26 . 222, 4
- Galliae 139, 29 . 140, 7 . 128, 16
II 56, 16 . 107, 3 . 127, 3 . 142, 3
157, 6 *et* 11 . 159, 6 . 163, 9 . 194,
13 *et* 16 *et* 19 . 195, 23 *sq.* 209, 12
218, 3 *et* 6 . 223, 5 . 224, 28
- Gallicae bracciae II 158, 11
- Gallicanae Dryades II 165, 13 mentes
259, 14 partes II 114, 19
- Gallicana rura II 195, 28 sexta legio
II 140, 7
- Gallicani exercitus 123, 12 populi
II 91, 30
- Gallicanum bellum II 215, 12 impe-
rium II 218, 7
- Gallicanus consularis II 15, 9 . 42, 4
— (Moesius) II 174, 22
— (Mulvius) II 187, 3
— Turdulus II 185, 10
— *uid.* Vulcatius
- Gallica pallia II 187, 11
- Gallicus sermo 260, 5
— terror II 184, 17
- Galliena II 115, 2
- Gallienus 150, 11 . II 14, 10 . 71, 2
et 14 *et* 16 . 87, 7 *et* deinceps 90, 4
et 6 *et* 16 . 91, 16 *et* 20 *et* 26 *et* deinceps
93, 17 . 94, 2 *et* 6 . 96, 9 *et* 21
97, 4 *et* 12 *et* 26 . 98, 3 *et* 5 *et* 19 *et*
23 *et* 27 . 99, 9 *et* 22 *et* 27 . [100, 1]
100, 4 . 101, 2 *et* 6 *et* 26 . 102, 1 *et* 9
103, 17 . 104, 5 *et* 27 . 108, 1 *et* 6
et 18 . 109, 15 . 110, 13 *et* 19 *et* 22
111, 5 *sq.* 113, 4 *et* 13 *et* 16 . 114,
20 . 115, 2 *et* 5 *et* 17 . 116, 10 . 117,
17 . 118, 3 *et* 22 . 122, 9 *et* 12 . 125,
7 *et* 12 . 126, 23 . 128, 3 *et* 5 . 134,
19 . 143, 24 . 146, 17 . 147, 22
150, 11 . 163, 7 . 186, 19 *et* 24
188, 14 *et* 18 *sq.* *et* 26 *et* 29 . 203,
16 . 210, 5 . 214, 19 . 215, 28
- Gallionius Auitus II 213, 1
- Gallus Antipater II 125, 17
— Antoninus II 141, 9
- Gargilius 243, 11
— Martialis II 185, 26
- Gaudianus II 44, 1
- Gaudiosus II 200, 17
- Gaius Maximus 38, 20
- Gellia 243, 24 . 244, 1 *et* 3 *sq.*
- Gellius 194, 4
- Geminus 55, 2 . 73, 8
— comoedus 44, 7
- Genialis (Flavius) 114, 25 . 119, 7
- Gentianus (Lollianus) 107, 2
- Georgica Clodii Albini 156, 11
- Germani 13, 3 . 36, 25 . 56, 7 . 59, 24
123, 1 . 163, 27 . 255, 18 . 259, 9
260, 16 . II 7, 28 . 9, 3 *et* 9 *et* 12 *et*
20 . 18, 2 *et* 5 . 50, 24 . 61, 11 *et* 14
et 22 *et* 25 . 62, 3 *et* 9 . 93, 15 *et* 22
94, 6 . 158, 4 . 171, 7 . 193, 12 . 194,
15 . 198, 3 *et* 10 . 199, 4 . 211, 22
212, 18
- Germanica classis 102, 20 iuga II 195,
29
- Germanicae gentes II 92, 1 legiones
123, 4
- Germaniciani exercitus 148, 7
- Germanicum bellum 53, 17 . 59, 4 *et*
27 . 60, 17 . 73, 14 . 87, 17 . 259, 6
261, 25 . II 6, 3
- Germanicus (Caracallus) 163, 27 . 164,
18
— (Commodus) 96, 7
— (M. Antoninus) 53, 5

- Germanus exercitus 122, 23 *sq.*
 Germania 3, 7 . 10, 18 . 49, 15 . 96,
 10 . 97, 7 . 102, 20 . 113, 11 *et* 13
 260, 28 . II 8, 28 . 9, 5 *et* 10 *et* 16
 10, 12 . 34, 29 . 96, 13 . 195, 7
 196, 2
 — inferior 113, 17
 Gessaces mons II 83, 7
 Geta Antoninus 120, 2 . 125, 30 . 127,
 8 . 129, 30 . 130, 3 . 131, 10 . 133,
 20 . 134, 20 . 135, 14 . 136, 11 . 153,
 10 . 160, 1 *sq.* 161, 14 . 162, 4 *et*
 27 . 165, 24 . 166, 10 . 168, 3 *et* 6
 176, 25 . II 2, 6
 Getae 168, 4
 Getica nex 173, 18
 Getici populi II 196, 11
 Geticus (Caracallus) 168, 3 . 173, 22
 Gillon II 168, 8
 Gipedes II 126, 1
 Gipedi 197, 14
 Girbitana purpura II 133, 7
 Gordiana (Vlpia) *mater Gordiani primi*
 II 26, 19
 Gordiani 150, 11 . 176, 27 . 191, 12
 206, 28 . 217, 30 . II 11, 29 . 12, 29
 14, 1 *et* 20 . 17, 23 *et* 27 . 19, 1 *et*
 12 . 24, 16 . 36, 11 . 37, 12 . 41, 2
 50, 16 . 52, 2 *et deinceps* 63, 1 *et* 24
 Gordianus (Aelius) 264, 12
 — (Aurelius) II 162, 25
 — (Maecius) II 47, 16
 — (primus) 264, 12 . II 10, 27 . 11, 4
et 10 *et* 17 . 12, 4 *et* 14 *et* 20 . 13,
 21 *et* 25 . 14, 6 *et* 12 . 15, 13 *sq.*
 17, 22 . 37, 2 . 39, 5 *et* 8 *et* 13
 40, 10
 — (secundus) II 11, 17 . 12, 7 *et* 30 *sq.*
 15, 13 . 35, 28 . 36, 3 . 41, 12 *et* 14
 54, 14 . 57, 18
 — (tertius) II 13, 1 . 15, 3 *et* 15 . 18,
 19 . 19, 6 *et* 10 *et* 13 . 21, 12 . 39, 3
 54, 13 . 57, 15 . 58, 12 . 60, 26
 61, 12 . 62, 5 . 63, 25
 Gordianus (Velius Cornificius) II 171, 3
 Gordius auriga 198, 21 . 202, 18 . 204,
 26
 Gothi 168, 4 . II 50, 22 . 76, 18 *sq.*
et 26 . 78, 24 . 83, 5 . 89, 6 . 93,
 23 . 125, 24 . 127, 25 . 128, 13 *et*
 22 . 144, 27 . 146, 30 . 150, 24
 157, 21 . 158, 3 *et* 7 . 193, 14
 212, 27
 Gothia II 1, 14
 Gothica gens II 212, 26 bella 115, 19
 116, 12
 Gothicae optimates II 213, 2
 Gothicum bellum II 122, 11 . 124, 10
 130, 26
 Gothicus 173, 22
 — (Aurelianus) II 155, 26
 — (Probus) II 192, 29
 Gracchi II 26, 20
 Gracchus (Nonius) 129, 2
 Graece *passim*
 Graecia *passim*
 Graecostadium 38, 20
 Graeculus 3, 14
 Graecus *passim*
 Granianus (Iulius) *rhetor* 220, 25
 Gratus II 134, 24
 Graius poeta 183, 3
 Greuthungi II 197, 14
 Grutungi II 126, 1
 Gurges (Fabius) 212, 4
 Hababa II 1, 15
 Hadria 3, 2 . 18, 11
 Hadriani II 173, 25
 Hadrianopolis 19, 13
 Hadrianotherae 19, 29
 Haemimontus II 130, 1 . 147, 1
 Halale 63, 4
 Haldegastes II 143, 14
 Hannibal *wid.* Annibal
 Harpocraton grammaticus 67, 9

- Hartomundus II 143, 13
 Hadrianus 1 . 26, 4 . 27, 22 et 30 et
deinceps 30, 23 et *deinceps* 34, 9 sq.
 36, 11 . 38, 19 . 39, 21 . 44, 1 . 45,
 17 et 26 et *deinceps* 46, 16 et *deinceps*
47, 4 et deinceps 48, 26 . 52, 3
 56, 1 et 20 . 58, 12 . 66, 7 et 15 et
 21 sq. 67, 8 . 74, 21 . 76, 14 . 82,
 2 . 99, 12 . 120, 14 . 140, 25 . 149,
 14 . 170, 9 . 195, 7 . 199, 24 . 238,
 28 sq. 242, 24 . 248, 21 et 24
 II 80, 17 . 117, 30 . 145, 21 sq.
 164, 8 . 172, 8 . 181, 5 . 187, 5
 200, 20 . 207, 21 et 23 . 226
 Hadrumetina colonia 113, 6
 Hadrumetinus 127, 25 . 148, 9 . 150, 7
 157, 1
 Hebrus 199, 22
 Heliodoros 14, 27 . 16, 13
 — *filius Cassii* 63, 14
 Heliogabali II 173, 4
 Heliogabalus (deus) 181, 15 . 194, 12
 196, 1 et 14 . 198, 30 . 206, 19
 211, 5 . II 152, 31
 — 63, 12 . 166, 21 . 168, 25 . 176, 26
 177, 10 . 180, 14 et 23 et 29 . 181, 6
 et 14 et 21 . 185, 23 sq. 219, 1 et
deinceps 222, 13 . 223, 12 . 225, 15
 230, 4 et 20 . 232, 23 et 27 . 233,
 24 et 27 . 234, 5 . 235, 18 . 240, 8
 et 20 . 242, 23 . 243, 19 . 245, 4 et
 15 . 250, 1 . 252, 18 . 259, 16 et 20
 260, 8 . 262, 13 . II 3, 21 et 25
 4, 1 et 9 . 5, 23 . 38, 8
 Heluianae sodales 125, 9
 Heluiani sodales 112, 15
 Heluianus flamen 125, 9
 Heluius Pertinax *filius Pertinacis im-*
peratoris 163, 9 . 168, 2 . 173, 19
 et 23
 — *Successus pater Pertinacis* 102, 1
 Hellespontus 126, 9
 Hemona *uid.* Emona
 Heraclammon II 151, 6 et 13 et 22
 Heraclaea II 82, 6 . 159, 11
 Heraclianus II 82, 18 sq. 83, 11 et 13
 Heraclitus 124, 19 . 141, 16
 Herculeus Commodianus flamen 99,
 26
 Herculea Commodiana (classis) 99, 18
 Hercules 13, 8 . 94, 3 et 7 . 95, 10 . 98,
 22 . 163, 26 . 164, 6 . 192, 6 . II 4, 3
 5, 19
 — (*mensis*) 95, 24 . 96, 6 sq.
 — Romanus (Commodus) 93, 22
 Herculeum nomen 192, 10
 Herculeus agon 241, 18,
 Herculiae lanceae II 133, 3
 Herennianus II 82, 12 . 104, 19 . 106,
 10 . 112, 8 . 115, 16 . 134, 25 . 160,
 24 . 200, 17
 — (Verconnius) II 165, 5
 — *filius Proculi* II 210, 23
 Herennius Celsus II 110, 27
 — *Nepos* 129, 9
 Hermunduri 60, 2 . 64, 10
 Herodes II 82, 10 . 104, 19 . 105, 3
 106, 7 et 9
 — Atticus 44, 12 . 67, 10
 Herodianus 148, 5 . 157, 21 . 188, 18
 254, 14 . 258, 3 . II 10, 15 . 62, 20
 et 26 . 63, 21 . 119, 6
 Hiberi 17, 12 . 20, 24 . II 68, 17
 158, 2 . 163, 15
 Hierocles 198, 24 . 204, 26 . 205, 3
 Hilaria 243, 3 . II 136, 2
 Hildemundus II 143, 14
 Hispani 12, 21 . 52, 4 . 128, 12 . 236,
 20 . II 117, 4
 Hispania 12, 19 . 60, 25 . 121, 28
 II 68, 11
 Hispaniae 59, 9 . 128, 17 . 158, 11
 II 127, 3 . 198, 5 . 209, 13 . 223, 6
 Hispanienses 3, 2
 Hispaniensis astutia II 184, 17
 — domus II 212, 2

- Hister II 82, 23
 Homerici libri II 23, 17
 Homerus 16, 3 . 135, 1 . II 184, 10
 Homullus (Valerius) 41, 6 *sq.* 47, 26
     262, 29
 Honoratus (Egnatuleius) 129, 5
 Horatius 238, 16
 Hortensius Ciceronis II 88, 7
 Hunila II 213, 7
 Iabolenus 41, 16
 Ianus 98, 20 . II 44, 20
 Ilias II 27, 12
 Illyriciana paenula II 135, 11
 Illyrici exercitus 116, 20 . II 99, 24
     123, 11 . 147, 2 . 188, 19
 — parentes II 216, 13
 Illyricianus limes II 144, 24
 Illyricum 7, 14 . 54, 24 . 60, 1 . 148, 3
     258, 17 . II 34, 30 . 55, 22 . 68, 12
     73, 18 *sq.* 74, 7 . 83, 5 . 98, 22 *sq.*
     102, 11 *et* 26 : 107, 3 *et* 13 . 114, 20
     133, 26 . 134, 5 . 135, 16 . 139, 23
     142, 3 . 150, 23 . 159, 7 . 161, 22
     163, 11 . 171, 12 . 196, 6 *et* 8 . 198, 7
     216, 16 . 219, 20 . 223, 5 *et* 25
 Ilus II 130, 21
 Incommodi II 173, 5
 Indi II 110, 18 . 155, 4 . 158, 2 . 163, 15
 Ingenuus II 98, 2 . 99, 10 . 126, 25
 Inpurus (Heliogabalus) 206, 13
 Insubris 113, 6
 Interamna 124, 4 . II 179, 19
 Inuictus (*mensis*) 95, 25 . 96, 9
 Iouis cenatio 109, 27
 — epulum 243, 4
 Isaura II 113, 10
 Isauri II 113, 16 *et* 26
 — II 196, 14 *et* 16
 Isiaki 94, 13 *et* 14
 Isis 94, 11 . 167, 10 *et* 13
 Isium 235, 25
 — Metellinum II 112, 26
 Italia *passim*
 Italica 3, 3
 Italicae ciuitates 51, 26
 — regiones II 32, 3
 Italici 12, 23 . 36, 9
 — exercitus II 191, 11
 Ityrei sagittarii II 143, 10
 Iudaei 7, 9 . 14, 2 . 36, 26 . 131, 24
     197, 9 . 213, 21 . 233, 1 . 250, 11
     254, 4 . II 123, 10 . 208, 15
 Iudaica religio 160, 13
 Iudaicus II 50, 20
 Iulia 122, 12 . 133, 4 . 153, 10 . 169,
     12 . 170, 26 . 171, 4 . 181, 10
 Iulia Fadilla soror Antonini Pii 33, 8
 Iulianus 92, 30
 — (Ceionius) II 204, 6
 — (Cerellius) 129, 8
 — (Claudius) II 64, 11
 — consul 96, 9
 — (Didius) 90, 11 *sq.* 111, 28 . 112, 4
     121, 5 . 123, 14 *et* 20 *et* 26 *sq.* 124,
     1 *et* 9 . 132, 5 . 138, 17 *et* *deinceps*
     148, 2 . 158, 30 . 177, 1 . 219, 20
 — Pescennius 129, 7
 — praefectus 181, 26
 — (Salinius) 113, 2 *et* 5
 Iulius Atherianus II 94, 16
 — Caesar 32, 2 *uid.* Caesar
 — Calpurnius II 218, 27
 — Capitolinus 32 . 101 . 159 . 147
     174 *uid.* Capitolinus
 — Frontinus *rhetor* 220, 24
 — Graniannus *rhetor* 220, 25
 — Lupus *utricus* Antonini Pii 33, 9
 — Paulus 264, 13
 — Proculus 93, 8
 — Rufus 128, 30
 — Trypho II 144, 22
 Iulus 193, 24
 Iuncus (Aemilius) 90, 18
 Iunia Fadilla II 20, 20
 Iunius (*legatus Cari imperatoris*) II 216,
     23

- Iunius Balbus II 28, 8
 — Brocchus II 127, 23 *sq.*
 — Messala II 226, 1 *et* 7
 — Palmatus 258, 18
 — Rusticus 44, 25 *et* 27
 — Seuerus 158; 26
 — *uid.* Silanus
 — Tiberianus II 136, 6 . 137, 13
 Iunior (Petronius) 129, 6
 Iuno regina II 193, 23
 Iuppiter 147, 3 . 187, 22 . 188, 1
 195, 15 . 206, 20 . 230, 6 . 246, 6
 II 18, 28 . 76, 5 . 193, 4 . 205, 7
uid. Iouis
 — Consul II 205, 10
 — Consulens II 205, 10
 — Nicephorus 4, 24
 — Olympius 13, 19
 — optimus maximus 59, 16 . 100, 8
 187, 21 . II 64, 12 . 124, 5 . 193, 22
 — optimus maximus Capitolinus
 II 154, 32
 — Praestes II 55, 11
 — salutaris II 76, 11
 — Syrius 168, 26
 Iustus (Autronius) II 182, 27
 Iuuenalia II 28, 19
 Iuuenalis 172, 1
 — 170, 17 *sq.*
 — (Flavius) 124, 9
 Iuuentius Celsus 17, 18
 Ixionii amici 210, 27
 Karthago 176, 14 *uid.* Carthago
 Laberius Maximus 7, 3
 Labicana uia 119, 17
 Labicanae uiae 155, 28
 Lacedaemonia saxa 211, 1
 Lacedaemonium marmor 235, 4
 Lacringes 60, 3
 Laelius II 29, 7
 Laetus (Q. Aemilius) 98, 11 . 99, 3
 104, 20 *et* 24 . 105, 9 *et* 11 . 109, 8 *sq.*
et 28 . 117, 12 . 118, 26 . 122, 23
 130, 24 . 162, 6
 Lamia Silanus *gener Antonini Pii* 33, 11
 Lampridia 138, 10
 Lampridius (Aelius) 186 . 194 . 218
 II 185, 27
 Lanuuiana templa 38, 24
 — uilla 33, 14
 Lanuuium 87, 2 . 93, 23 . 98, 24
 Laodicia 71, 9 . 199, 18
 Larcus Euripianus 93, 6
 Lares 111, 24
 Larium II 201, 15
 Lasciuius (Triarius Maternus) 106, 2
 Lateranus 43, 16
 — (Sestilius) 67, 29
 Latinus *passim*
 Latium (*ius*) 20, 16
 Lauinium 63, 28
 Lazi 39, 22
 Lembarii II 161, 7
 Leonides II 200, 17
 Leptis 120, 2
 Leptitana 130, 24
 Leptitanus 121, 14
 Liber 213, 16
 Libitinensis porta 98, 29
 Libo 73, 1 *et* 9
 Libya 141, 23 . II 10, 30 . 76, 8
 190, 17
 Libycae ferae II 157, 25
 Libyci leopardi II 198, 27
 Libycus limes II 114, 23 . 50, 27
 Liguria 103, 25 *et* 27 . 218, 17
 Liuianus Turbo 5, 27
 Liuii II 185, 23
 T. Liuius II 185, 15 . 137, 16 . 206, 29
 Liuius Andronicus II 221, 26
 — Laurensis 101, 17
 Lollianus II 89, 8 . 92, 4 *et* 20 . 94, 8
 95, 10 . 118, 6 . 126, 25
 Lollianus Auitus 102, 12
 — Gentianus 107, 2

- Lollianus Titianus 118, 30
 Lollius Professus 128, 31
 — Serenus 152, 7
 — Urbicus 36, 23 . 194, 5
 Longinus II 155, 16
 Longus (Baebius) 45, 13
 Lorium 33, 14 . 41, 29
 Lucani 163, 28
 Lucania II 112, 11 . 161, 10
 Lucanicus 163, 29
 Lucanus (Claudius) 93, 9
 Lucceius Torquatus 93, 6
 L. Scipiones II 185, 17
 Lucilius poeta 108, 14
 Lucilla (Domitia) 113, 7
 Lucilla filia M. Antonini 48, 21 . 67, 6
 71, 14 . 162, 16
 Lucilla mater M. Antonini 47, 26
 Lucilla soror Commedi 89, 19 et 28
 91, 6 . 93, 20
 Lucillus II 81, 8
 Lugdunenses II 211, 8
 Lugdunensis prouincia 122, 8 . 139,
 27 . 156, 18
 Luna 19, 4 . 165, 8
 Luna Ephesia II 76, 27
 Lunus deus 164, 20 . 165, 6
 Lupiae 43, 15
 Lupus (Antius) 93, 3
 Lusitania 60, 25
 Lusius 8, 5 et 7
 — Quietus 7, 7
 Lustralis (Sergius). 129, 1
 Lycia 6, 25
 Lycium 24, 26
 Macedones 6 27
 Macedonia II 76, 20 . 83, 3
 Macedonius II 8, 23
 Macellinus 184, 22
 Macer (Baebius) II 144, 19
 — 120, 4
 — orator 44, 12
 — (Cornelius) II 104, 6
 Macriani II 103, 22
 Macrianus (Baebius) rhetor 220, 25
 Macrianus II 72, 10 et 15 . 73, 1 et
 deinceps 99, 10 et 26 . 101, 3 et 18
 et 30 . 103, 13 et 15 et 20 . 104, 25
 106, 23 . 108, 7 et 23
 Macrianus filius II 103, 16 et 20
 Macrinus (Cereilius) 129, 8
 Macrinus uid. Opilius
 Macrinus socer Alexandri Seueri 252,
 15 et 17
 Macrinus (Varius) 258, 17
 — (Veturius) 118, 10
 Maecenas II 15, 10 . 42, 4
 Maecia Faustina filia Gordiani primi
 II 28, 7
 Maecianus II 211, 6
 Maecianus (Baebius) 152, 7
 — (Cereius) II 183, 5
 — filius Auidii Cassii 62, 10 . 81, 2
 — (L. Volusius) 45, 8
 Maecius Brundisinus II 144, 23
 — Falconius Nicomachus II 172, 18
 — Gordianus II 47, 16
 — Marullus pater Gordiani primi II 26,
 19
 Maeonius II 105, 2
 — Astyanax II 101, 9
 Maeotidae II 177, 28
 Maeotis II 177, 26
 Maesa 181, 9 et 18 et 20
 Magirus 201, 28
 † magnaper 120, 4
 Magnus II 7, 25 . 8, 3 . 119, 22
 — (Alexander Seuerus) 225, 28
 — (Pactumeius) 93, 7
 Milesiae Punicae Apulei 157, 17
 Malemnus Sallentinus rex 43, 14
 Mallius Chilo II 151, 14
 Mamertinus Petronius 93, 3 sq.
 Mammaea 181, 13 . 220, 15 . 222, 5
 231, 23 . 235, 27 sq. II 6, 2 . 22, 7
 164, 9 . 215, 26 .

- Mammaeanae pullae** 258, 4
Mammaeani pueri 258, 14
Mamurius II 95 21
Manlia Scantilla 115, 4 . 119, 15
Manlius Statianus II 193, 2
Marcelli theatrum 249, 11
Marcellina Pescennina II 55, 19
Marcellinus (Fabius) 252, 2 . II 185, 26
 — (**Valerius**) II 54, 30
Marcellus 14, 27
 — (**Quintilius**) 264, 16
Marcia 93, 27 . 95, 28 . 99, 4 . 105, 13 . 117, 14
Marciani sodales 112, 14 . 125, 10
Marcianopolis II 128, 9
Marcianus II 76, 24 . 83, 8 *et* 13 *et* 29 84, 18 . 125, 24 . 135, 15 . 141, 25
 — **flamen** 125, 10
Marcus 121, 25
 — **Agrippa** 164, 27
 — **Coriolanus** 146, 23
 — **Quartus** 92, 7
 — **Turbo** 7, 8 *et* 30 . 8, 11 . 9, 6
 — **Verus** 71, 5
Marcomanni et Marcomannicum bellum
 53, 14 *sq.* *et* 18 . 54, 9 . 56, 8 *et* 11 *et* 22 . 59, 27 *et* 31 . 60, 2 *et* 8 *et* 18 61, 30 . 62, 7 . 64, 10 . 65, 17 . 78, 10 . 200, 25 *et deinceps* 201, 6 II 149, 26 . 147, 16 *et* 20 *sq.* 148, 13
Marcus Antoninus Philosophus 22, 27 30, 15 . 31, 18 *et* 26 . 33, 11 . 35, 25 . 37, 17 . 40, 7 *et* 16 . 41, 25 44, 1 *et* 21 . 66, 1 *et deinceps* 67, 2 *et deinceps* 76, 6 *et deinceps* 78, 9 . 79, 11 *et* 21 *et deinceps* 80, 21 *et deinceps* 87, 1 *et deinceps* 103, 3 *et deinceps* 105, 2 . 112, 15 . 113, 7 *et deinceps* 120, 12 . 121, 23 *et deinceps* 127, 13 133, 20 *sq.* 134, 16 . 135, 8 *sq.* 140, 17 . 142, 29 . 146, 21 . 154, 31 . 155, 2 *et* 11 . 162, 15 . 170, 4 *et* 7 *sq.* 175, 14 . 176, 24 . 180, 19 . 185, 15 188, 14 . 191, 16 . 192, 20 . 195, 8 196, 18 . 200, 27 . 207, 15 . 223, 10 224, 10 . 225, 13 . 258, 13 . II 27, 13 . 94, 20 . 123, 3 . 164, 8 . 203, 8 215, 24
Marcus (Martialis) 244, 2
Margum II 224, 23
Marius 142, 9 . 146, 10 *et* 14 *et* 22 78, 15
Marius Ciceronis II 27, 8
 — II 93, 10 *et* 19 . 118, 6
 — **Maximus** 4, 28 . 12, 22 . 19, 16 23, 26 . 28, 13 . 29, 24 . 41, 5 43, 14 . 62, 23 . 80, 20 *et* 23 . 82, 22 . 83, 1 . 96, 29 . 98, 5 . 99, 30 103, 12 . 112, 26 . 130, 24 . 149, 27 . 154, 5 *et* 14 . 157, 20 . 169, 21 202, 21 . 222, 8 . 232, 12 . 238, 29 252, 2 . 262, 25 . II 185, 25 . 203, 7 *et* 10
Marmaridae II 190, 16 . 193, 8
Marna 230, 6
Mars 45, 20 . II 149, 22
Marsica gens 209, 27
Martiale ludicrum II 131, 27
Martialis 164, 29 . 165, 5
 — *poeta* 30, 6 . 243, 23 . 244, 5
 — (**Gargilius**) II 185, 26
Martia quinta legio II 132, 11
Martius campus 9, 26 . 235, 22 . II 24, 9 . 49, 11 . 174, 1
Marullinus atavus Hadriani imperatoris 3, 7
Marullus (Maecius) pater Gordiani primi II 26, 19
 — **mimographus** 49, 4
Masticus Fabianus 129, 2
Mater deum 197, 6 . 199, 9
 — **magna** 213, 10
Materianus Pescennius 129, 7
Maternus (Triarius Lasciuius) 106, 2
Matidia 7, 11
Matris deum Hilaria 243, 3

- Matris sacrarium** II 124, 20
Matronianus II 223, 13
Maura purpura II 133, 8 *stragula*
 II 144, 9
Maurentius 114, 27
Mauretaniae 7, 9 . 8, 1
Mauri 6, 22 . 7, 7 . 13, 4 . 27, 4 . 36,
 25 . 59, 9 . 97, 6 . 121, 11 . II 8, 28
 14, 7 . 35, 19 *et* 21 . 119, 17 . 209,
 13
Mauricius Murrentius II 144, 22
Mauri struthiones II 27, 28
Mauritania II 42, 18 . 176, 11 *Tin-*
gitana 258, 16
Mauritius II 30, 3
Maurus (Aelius) 134, 14
Maxentius 218, 17
Maximianus 26, 19 . 218, 13 . II 129,
 19 . 164, 5 . 165, 7 . 185, 2 . 219,
 15 . 222, 12 . 224, 25
Maximini II 41, 16 . 164, 16
Maximiniani II 16, 11 . 30, 11 *et* 31
 35, 26
Maximiniana tyrannis II 34, 22
Maximinus 259, 21 . 260, 28 . 261,
 17 *et* 27 . II 21, 25 . 22, 3 *et* 8
et 15 *et* 20 . 24, 3 *et* 5 *et deinceps*
 29, 31 . 30, 3 *et* 10 *et* 18 . 31, 8 *et*
 10 *et* 26 . 32, 3 *et deinceps* 38, 13
 41, 2 *et* 24 . 52, 1 *et deinceps* 58, 17
et 26 . 59, 10 *et deinceps* 63, 19 *et*
deinceps 66, 1 . 118, 25 . 119, 12 *et*
 18 *et* 25
Maximinus histrio 72, 12
Maximus II 14, 20 . 15, 4 *sq.* 15, 15
 16, 13 . 17, 22 *et deinceps* 21, 12
 23, 27 . 24, 18 *et* 31 *et deinceps* 31,
 28 . 39, 4 . 41, 4 *et* 16 . 96, 7
Maximus Maximi pater II 55, 1
 — **Claudius** 44, 25
Maximus uid. Marius
 — *pater Probi imperatoris* II 186, 9
Media 71, 6
Medicus (Verus) 71, 7
Mediolanenses II 182, 25
 — *rosae* II 224, 2
Mediolanensis 113, 6 . II 216, 18
Mediolanium II 71, 11 . 84, 4 . 125,
 14
Mediolanum 170, 25 . II 147, 19
Megalensia 164, 22
Memmia 231, 24
Memmius Rufinus 129, 4
Memmius Tuscus II 144, 19
Memnon 132, 2
Memphius uid. Agrippa
Memphis 132, 2 . II 59, 29 . 110, 19
Menophilus II 16, 6 *et* 9
Mesomedes 38, 7
Mesopotameni 20, 23 . II 143, 11
Mesopotamia 257, 10 . II 104, 21
 218, 17
Messala orator II 22, 15
 — *praeses Achaiae* II 134, 9
 — (*Iunius*) II 226, 1 *et* 7
Messalina (Aurelia) 150, 14
Metelli 249, 4
Metellinum Isium II 112, 26
Metellus 10, 23 . 224, 5
Mezentius 184, 4 *et* 8
Micca II 1, 15
Micipsa 135, 21
Milesiae Clodii Albini 156, 11
 — *Appulei uid. Appuleius*
T. Annius Milo II 123, 16 . 207, 1
Milo Crotoniates II 5, 19
Minerva II 193, 23
Minucia via 98, 22
Mirissimus 204, 27
Mithriaca sacra 94, 20
Mithridates Ponticus II 67, 12
Mithridaticum bellum II 185, 13
Mnestheus II 159, 19 *et* 22 . 160, 6
Moderatus 65, 9
Modestinus iuris peritus II 20, 16

- Moguntiacum II 140, 7
 Moesi II 63, 12 . 98, 1 . 128, 9 . 133, 27
 Moesia 4, 2 . 7, 30 . 39, 18 . 102, 17 . 103, 18 . II 44 23 . 137, 25 . 161, 22 *et* 26
 Moesiacaē legiones II 96, 24
 Moesiaci milites II 97, 7
 Moesia II 161, 27
 Moesius Gallicanus II 174, 22
 Moluius pons II 86, 10
 Montanus II 44, 1
 Moses II 123, 9
 Motilenus 94, 6
 Mucius II 29, 7
 Muluius Gallicanus II 187, 3
 Mucapor II 153, 10 . 159, 12
 Mummius Secundinus 128, 28
 Mureus (Nonius) 149, 3 *et* 15
 Murena (Ablaius) II 133, 22
 Murrentius Mauricius II 144, 23
 Mysitheus *uid.* Timisitheus
 Narbona II 55, 21
 Narbonensis 39, 18 . 163, 16 . 129, 15
 Narseus II 197, 3 *et* 7
 Nasicae (Scipiones) II 185, 17
 Neapolis 18, 10
 Neapolitani Palaestinienses 126, 21
 † Neho grammaticus 226, 22
 Nemausensis 38, 2
 Nemausum 12, 19
 Nemesianus 164, 25
 — (Olympius) II 220, 9
 Nemesis II 57, 26
 Nepos 14, 25
 — (Herennius) 129, 9
 Neptunus 18, 24
 Neratius Priacus 6, 8 *et* 10 . 17, 19
 Nero 19, 2 . 65, 6 . 66, 18 . 74, 16 . 81, 30 . 99, 21 . 100, 28 . 158, 16 . 215, 21 . 216, 27 . 217, 17 . II 150, 16
 Nerones 158, 6 . 195, 3 . 224, 19 . II 164, 15 . 173, 4 . 214, 16 . 215, 22
 Neronianae thermae 234, 24
 Neronianus 69, 5
 Nerva (Cocceius) 3, 6 . 4, 9 . 5, 13 . 33, 7 . II 94, 20 . 145, 20 . 164, 7 . 215, 24
 Nernae 173, 25
 — forum 237, 12
 Nicer II 194, 21
 Nicomachus II 154, 12
 — (Maecius Falconius) II 172, 18
 Nicomedes 67, 19
 Nicomedia 197, 29 . II 75, 19
 Nicopolis II 131, 7 . 143, 7
 Niger *uid.* Pescennius
 Nigrinus 8, 4 *et* 7 . 22, 9
 Niliaei nauicularii II 166, 22
 Nilus 14, 7
 — II 27, 9
 Nisibeni II 79, 25
 Nisibis II 44, 28 . 45, 16 . 79, 24 . 81, 9 . 104, 20
 Nonia Celsa 192, 21
 Nonius Gracchus 129, 2
 — Mureus 149, 3 *et* 15
 Norbana 89, 27
 Norbanus 89, 27
 Noricum 103, 9
 Notus 30, 10
 Nouius Rufus 129, 10
 Numa Pompilius 34, 4 . 42, 14 . 43, 13 . 134, 28 . II 215, 7
 Numerianus 1 . II 203, 20 . 213, 17 . 216, 15 . 218, 4 *et deinceps* 219, 25 *et* 28 . 224, 24
 Numidicae columnae II 49, 2 . 176, 9
 Nummius Albinus 113, 5
 Oceanus 132, 18 . 234, 27 . II 10, 14 . 20, 12
 Octavianus *uid.* Augustus
 Odenatus II 68, 20 *et* 24 . 72, 4 . 73, 25 . 74, 4 *et* 6 *et* 11 . 76, 17 . 79, 19 *et* 27 *et deinceps* 89, 6 . 81, 9 *et* 12 . 82, 4 *et deinceps* 91, 2 . 103, 14

- 105, 25 . 106, 5 *et* 16 *et* 18 . 107, 26
 112, 7 *sq.* 114, 2 . 115, 14 . 116, 2
 157, 15 . 191, 2
 Olbiopolitae 39, 27 . 40, 1
 Olympias 227, 7
 Olympius Nemesianus II 220, 9 .
 Onesicrates 87, 12
 Onesimus II 211, 15 . 212, 13 . 216,
 11 . 218, 11 . 224, 13
 Opilius Macrinus 164, 23 . 166, 15
 168, 20 . 176, 2 . 187, 1 *et deinceps*
 192, 1 *et deinceps* 193, 7 *et deinceps*
 195, 12 . 196, 12 *et* 15 *et* 31 . 200,
 14 . 219, 7 . II 3, 15 *et* 21
 Optatianus (Suetonius) II 177, 7
 Orci aedes 196, 2
 Orestes 199, 19 *et* 22 *sq.*
 Orestilla (Fabia) II 37, 13
 Orfitus 38, 30 . 65, 9 . 96, 8 *et* 14
 II 129, 27
 Orpheus 237, 27
 Osdroeni 260, 29 . II 8, 15 *et* 28
 Osdroes 13, 23
 Osi 60, 4
 Ostiense lauacrum 38, 23
 Ostienses II 176, 10
 — melones 155, 27
 Ostiensis (*ager*) II 165, 24
 Otho 81, 30 . 207, 13
 Ouidius 30, 5
 Oninius Camillus 251, 12
 Pacis templum II 119, 8
 Pacorus 39, 21
 Pactumeius Magnus 93, 7
 Paenularius 189, 1
 Paenuleus 188, 29
 Palladium 197, 6 . 199, 7
 Palaestina 6, 25 . II 209, 6
 Palaestinae ferae II 157, 25
 Palaestinenses Neapolitani 126, 21
 Palaestini 129, 27 . 131, 24 . 143, 20
 Palfurius II 196, 14
 — Sura II 86, 15
 Palatina aula II 88, 13
 — domus 108, 28 . 136, 26 . 137, 25
 — domus Commodiana 96, 16
 — officia 198, 20
 Palatinae aedes 124, 28 . 228, 24
 Palatinus mons 197, 4
 Palatium 40, 15 . 90, 3' . 98, 19 *sq.*
 105, 22 . 106, 4 . 109, 22 *et* 26
 111, 5 . 112, 6 . 115, 5 *et* 24 . 119,
 6 *et* 12 . 123, 29 . 124, 25 . 136, 25
 161, 10 . 162, 3 *et* 7 . 166, 11 . 203,
 21 . 204, 3 *et* 7 . 211, 1 . 214, 28
 228, 21 . 231, 8 . 233, 26 . 235, 5
et 27 . 247, 5 *et* 13 . 251, 14 *et* 18
 254, 7 . 256, 5 . 258, 7 . 264, 2
 II 19, 17 . 28, 14 . 57, 17 . 61, 22
 62, 1 . 70, 8 . 136, 8 . 142, 27 . 158,
 5 *et* 19 . 167, 17 . 191, 20 . 223, 19
 225, 9
 Palma 5, 28 . 8, 6
 Palmatus (Iunius) 258, 18
 Palmyra *et* Palmyreni II 79, 19 . 82,
 20 *sq.* 104, 15 . 125, 3 . 129, 20
 153, 6 *et* 30 . II 154, 16 . 156, 2
et 12 *et* 18 *et* 22 . 191, 2
 Palmyrenus (Odenatus) II 68, 20
 Pamphylia 71, 1 . II 196, 22
 Pannonia 5, 17 . 8, 1 . 73, 21 . II 186, 6
 Pannoniae 22, 14 . 23, 24 . 27, 24
 56, 11 . 97, 6 . 122, 15 . II 96, 24 *sq.*
 219, 21
 Pannoniciani augures 127, 15
 Pannonii 236, 20 . II 133, 27 . 152, 3
 Papinianus 135, 15 . 143, 7 . 162, 2
et 3 *et* 20 . 165, 14 . 166, 11
 173, 8 *sq.* 235, 21
 Papirius (Cassius) 155, 16 *sq.*
 Papius Faustus 128, 30
 Papus II 46, 21
 Paralius 89, 27
 Parilia II 175, 21
 Paris 72, 12
 Parthamosiris 6, 28

- Parthenianus (Aemilius)** 79, 15
Parthi 6, 28 . 13, 5 *et* 23 . 20, 20
 39, 22 *et* 25 . 58, 27 . 72, 1 . 126,
 27 *et* 32 . 130, 13 *sq.* 131, 5 . 158,
 11 . 164, 16 *et* 20 . 180, 25 *et deinceps*
 183, 28 . 223, 16 . 259, 10
 260, 29 . II 9, 1 . 61, 11 . 80, 1
 180, 6 . 193, 14 . 196, 28
Parthia 130, 29
Parthica expeditio 5, 24 . 252, 25
 — *legio Secunda* 164, 26
Parthicae zanchae II 135, 9
Parthici reges II 68, 23
Parthicum bellum 49, 18 *et* 28 . 53, 12
 60, 5 . 70, 4 *et* 6 *et* 23 . 72, 4 *et* 8
 102, 17 . 129, 21 . 130, 4 *et* 10
 164, 8 . 172, 13
Parthicum oppidum 131, 14
Parthicus (Alexander Seuerus) 257,
 19
Parthicus (Aurelianus) II 155, 26
 — (*Caracallus*) 164, 18
 — (*M. Antoninus et L. Verus*) 50, 6
 — (*Septimius Seuerus*) 126, 30 *sq.* 131,
 7 *et* 15 (*sed hoc loco glossema est*)
 — (*Verus*) 71, 7
 — (*Probus*) II 192, 30
Passienus (Vibius) II 114, 21
Paternus 97, 25
 — (*Tarrutenius*) 89, 21 . 90, 6 *et*
 11 *sq.*
Patrous 162, 23
Paulina (Hadriani imperatoris soror)
 3, 7
Paulinus (Fabius) 129, 1
Paulus 143, 7
 — 235, 17 . 236, 9
 — (*Iulius*) 264, 13
Paulus uid. Scipio
Peloponnenses II 134, 13
Pelusia 61, 16
Pelusium 14, 6
Perennis 90, 22 *et* 24 . 91, 4 *et* 17 *et*
 22 *et* 27 . 92, 3 *sq.* 93, 15 . 97, 25
 103, 25 *et* 30
Perennitas II 166, 24
Perinthus 126, 5 . II 213, 3
Persae 62, 29 . 132, 15 . 215, 21
 223, 16 . 227, 17 . 230, 20 . 255, 18
 256, 12 *et* 19 *et* 21 *sq.* *et* 28 . 257,
 9 *et* 13 *et* 26 . 263, 17 . II 44, 21 *sq.*
et 25 *et* 29 *sq.* 45, 5 [*et* 12] *et* 14
et 22 . 50, 22 . 68, 20 . 71, 9 . 78,
 25 . 79, 9 *et* 11 . 80, 9 . 81, 9 *et* 12
 82, 17 *et* 20 . 90, 21 . 93, 24 . 101, 1
 104, 20 . 116, 2 *et* 22 . 117, 6 . 139,
 8 *sq.* 140, 12 . 154, 7 *et* 19 *et* 23 *et*
 26 . 155, 4 . 157, 16 . 158, 2 . 159,
 8 . 163, 13 . 180, 6 . 186, 28 . 193,
 14 . 197, 11 . 218, 16 . 219, 15
Persica bella II 105, 15
 — *expeditio* 256, 7
 — *legatio* II 120, 17
 — (*omnia*) II 105, 24
 — *tunica* 210, 1
Persicae litterae II 50, 20 *tunicae*
 257, 25
Persici dracones II 154, 29
 — *ludi circenses* 257, 27
 — *motus* II 171, 9 *odores* 30, 20
Persicum bellum II 42, 22 . 68, 25
 82, 4 . 90, 6 . 91, 8 . 102, 20 . 120,
 19 . 177, 29 . 188, 20 . 199, 6 . 218,
 1 . 220, 18
 — *ferrum* II 45, 14
Persicus (Alexander Seuerus) 257, 19
 — (*Carus*) II 218, 19
 — *mos* II 116, 21
 — *scurra* II 117, 26
 — *triumphus* II 45, 23
Persis 253, 12 . II 50, 17 *et* 19 . 72, 7
 105, 4
Persius 249, 17
P. Heluius Pertinax imperator 25 . 81,
 31 . 99, 12 . 100, 9 . 101, 16 . 113, 1
 114, 4 *et* 7 *et deinceps* 115, 10 *et*

- deinceps* 119, 5 . 123, 13 . 125, 8
 et 10 . 132, 5 et 8 . 137, 9 . 139,
 7 et 23 . 148, 1 . 158, 29 sq. 168, 2
 173, 19 et 27 . 177, 1 . 182, 15
 190, 11 . II 94, 22 . 131, 12
Pertinax (Helvius) filius Pertinacis
 imperatoris 163, 9
 — (Seuerus) 181, 10
Pescenniana factio 157, 18
Pescennina Marcellina II 55, 19
Pescennius (Albinus) 129, 7
 — (Aurelianus) 129, 7
 — (Festus) 129, 6
 — (Iulianus) 129, 7
 — (Materianus) 129, 7
 — Niger 92, 4 . 116, 9 et 20 sq. 123,
 23 . 124, 13 et 20 . 125, 23 sq. 126,
 2 et *deinceps* 127, 1 . 129, 28 . 147,
 4 . 148, 3 et 10 . 149, 27 . 152, 23
 et *deinceps* 153, 21 . 156, 30 . 160,
 17 . 219, 18 . 241, 10 . II 203, 8
 — (Veratianus) 129, 6
Petronius Didius Seuerus 113, 4
 — Junior 129, 6
 — Mamertinus 93, 3
 — Sura 93, 3
Peuci II 126, 1
Peucini 60, 4
Phagon II 168, 11
Phalaris II 6, 17
Pharasmanes 13, 27 . 17, 18 . 39, 20
Pharus 38, 22
Philemon grammaticus II 20, 16
Philippi II 132, 22
 — aerei II 187, 14
 — argentei II 142, 15 . 144, 6
 — aurei II 213, 12
Philippi II 50, 13 et 24 sq. et 27 . 51, 2
 164, 16
Philippicae Ciceronis II 161, 18
Philippus (Aurelius) 220, 20
 — *imperator* 216, 18 . 234, 10 . II 27,
 24 . 45, 28 . 46, 14 et 22 et 28 et
deinceps 50, 4 et *deinceps*
Philippus Macedo 13, 8 . 64, 13
 — *nutritor Alexandri Seueri* 227, 8
Phlegon 15, 17 . 134, 14 . II 207, 22
Phoenice 13, 31
Phoenices 181, 15
Pia (Fulvia) 120, 3
Picentes 3, 1
Picenum II 28, 18 . 112, 12
Picile *uid.* Poecile
Pinarius Valens patruus Maximi II 54,
 26 . 55, 14
Pipara II 88, 26
Pisitheus 83, 21
Piso 144, 18
 — *Consul* 96, 9
 — *tyrannus* II 73, 10 et *deinceps* 108, 9
Pisones II 109, 2 . 120, 1
Pisoniana factio 157, 8
Pisonianus II 200, 17
Antoninus Pius (Alexander Seuerus)
 223, 5
 (T. Aurelius Fulvius Boionius) Anto-
 ninus Pius 22, 25 et 29 et *deinceps*
 23, 28 et *deinceps* 24, 29 . 25, 10
 et 14 . 31, 17 et 25 . 46, 19 et 29
 47, 4 et *deinceps* et 23 et *deinceps*
 48, 6 et *deinceps* 49, 3 . 56, 3 et 25
 67, 2 et 25 et *deinceps* 76, 8 . 83, 9
 84, 8 . 134, 16 . 135, 7 . 146, 21
 162, 23 . 175, 14 . 176, 15 et 20
 185, 15 . 187, 10 . 188, 14 . 191,
 15 . 192, 20 . 195, 8 . 196, 18 . 200,
 1 . 224, 9 . 225, 13 . II 27, 13 . 80,
 18 . 164, 8 . 145, 22 . 172, 9
Pius *uid.* Bassianus
 — (Commodus) 93, 14
 — (Fulvius) 120, 5
 — (*mensis*) 96, 19
 — (Opilius Macrinus) 180, 7
Placentia II 149, 19
Placidus (Furius) II 146, 5

- Plaetoria lex 51, 19
 Plaetorius Nepos 5, 26 . 21, 26
 Plato 16, 3 . 58, 21 . 64, 3 . 238, 12
 239, 12 . II 29, 29 . 138, 2
 Plantianus 124, 20 . 129, 23 et 28 et
 31 . 130, 1 et 15 . 160, 17 . 172, 1
 Plautinus 200, 20
 Plautius Quintillus 117, 22
 Plautus II 221, 27
 Plotina 4, 27 . 5, 23 et 30 . 6, 17
 7, 11 . 12, 18
 Plutarchus 44, 24
 Poecile 24, 27
 Poena urbs 144, 2
 Poeni 151, 11 et 14
 Polemoniacus Pontus II 150, 17
 Pollio 87, 15 . 96, 6 et 12 . II 135
 137, 10 et 13 *uid. etiam* Trebellius
 † Polonus 44, 10
 Polyaenus 14, 27
 Pompeiana domus II 27, 2 . 29, 22
 37, 8
 Pompeianus consul cum Gordiano II 42,
 22
 — (Claudius) gener M. Antonini 59, 5
 83, 13 . 84, 13 et 17 . 162, 15 . 103, 4
 105, 1 . 118, 30
 — — nepos M. Antonini 162, 14
 Cn. Pompeius 14, 6 . 226, 6 . 261, 7
 II 27, 24 . 56, 22 . 185, 12 . 40,
 12 sq. 207, 3
 Pompiliana curia II 162, 25 . 171, 3
 Pomponianus (Fabius) II 114, 22
 Ponticae gentes II 68, 6
 Pontici motus II 184, 17
 Ponticum claustrum II 77, 13
 Ponticus tractus II 193, 15
 Pontus 39, 28 . II 56, 16 . 68, 12
 II 114, 19
 — Polemoniacus II 150, 17
 Porphyretica porticus II 185, 8
 Porphyrius 152, 2
 Posidippus 55, 13
 Postumianus (Ceionius) 152, 8
 Postumii 150, 9 . 158, 8
 Postumius Seuerus 129, 1
 Postumus (Ceionius) pater Clodii Al-
 bini 150, 13 et 19
 — II 75, 7 et 11 et 13 et 15 . 77, 18
 et 21 . 78, 28 . 89, 8 . 91, 25 . 92,
 20 . 93, 2 et 13 et 18 et 26 . 94, 2
 et 18 . 99, 10 . 100, 2 . 118, 5
 126, 25 . 141, 10 . 194, 14
 Praenestina uia II 48, 29
 Praenestinae templum 221, 21
 Praenestinus 59, 13
 Praesens (Bruttius) 64, 5 . 96, 17
 Praetextatus II 44, 19
 Prasiniani 70, 22
 Prasinus 69, 11 . 40, 16
 Priamus II 38, 22 sq. et 24
 Prima Maximi mater II 55, 5
 Primanorum legio 152, 9
 Primigenia legio 113, 12
 † Princus 153, 11
 Priscianus 37, 30
 Probatus II 129, 23
 Probiana purpura 246, 1
 Probus (Aurelius) 246, 2
 — (Falconius) II 162, 15
 — gener Septimii Seueri 125, 8
 — imperator II 155, 6 . 179, 9 sq. et
 17 . 181, 4 et deinceps 203, 19 . 207,
 4 . 209, 24 . 210, 6 sq. et 10 . 211,
 14 et 25 . 212, 14 et 20 et 23 . 214,
 6 et 12 . 216, 3 et 12 . 217, 14 sq.
 et 18 et deinceps 218, 15 . 219, 19
 222, 16
 — militum nomen II 190, 7 et deinceps
 Proculus II 197, 25 et 29 . 198, 4
 202, 1
 — (Didius) 113, 4
 — Eutychius 44, 10 et 14
 — grammaticus II 111, 1

- Proculus (Iulius) 93, 8
 Professus (Lollius) 128, 31
 Protogenes 198, 21
 Protrepticus II 88, 7
 Proninciarum libri Titiani II 20, 17
 Prytanium 24, 26
 Pseudoantoninus 200, 15
 Ptolemaei II 22, 8 . 115, 13
 Ptolemaeus Euergetes 164, 12
 Ptolemais II 196, 26 . 197, 8
 Pudens 96, 6
 Punica bella II 184, 16 . 215, 15
 — fides II 34, 31 . 35, 22 . 36, 9
 Punicae Milesiae Apulei 157, 17
 Panicum bellum 59, 22
 Pupienus *sive* Maximus II 25, 3 *et* 5
 31, 28 . 39, 4 . 41, 4 *uid.* Maximus
 Puteolani secessus II 183, 10
 Puteoli 24, 3 . 25, 11
 Pyrrhus II 215, 15
 Quadi 54, 13 . 56, 12 . 60, 2 . 64, 10
 II 187, 27
 Quadratus 89, 19 *et* 27
 — *belli Parthici scriptor* 72, 4 . 76, 4
 — *consul* 5, 5
 — (Vmmidius) 48, 11
 Quartanorum legio 152, 9
 Quartus (Marcius) 92, 7
 Quietus II 74, 4 *et* 9 . 101, 30 . 102,
 7 . 104, 27 . 106, 16 *et* 23
 Quinctius 146, 23
 Quintilianus II 92, 23
 Quintilii 90, 14 . II 180, 22
 Quintilius Condianus 90, 15
 — Marcellus 264, 16
 — (Sextus) 90, 15
 Quintillus II 129, 13 . 131, 2 *et* 8 *et*
 17 . 132, 6 . 137, 11 . 146, 15 . 147
 4 . 160, 17
 — (Plautius) 117, 22
 Quirinalis collis 197, 17
 Quirites 254, 17 . 255, 22 *sq.* *et* 30
 257, 26 . II 174, 3 . 206, 15 *et* 21
 Ragonius Celsus 140, 6
 — Clarus II 107, 3 *et* 5
 Rauenna II 18, 2 *et* 18 . 25, 1 . 59, 9
et 13 . 60, 10 . 64, 5
 Rauennas (*ager*) II 59, 26
 — *classis* 117, 15
 Recianus 164, 25
 Regalianus II 78, 28 . 126, 25
 Regilianus *uid.* Regalianus
 Regillus 93, 1
 Remus 120, 19
 Repentinus (Cornelius) *gener Didii*
Iuliani 115, 7 . 119, 7
 Reuerendus II 44, 1
 Rhaetia 49, 16 . 103, 9 . 163, 22
 II 196, 6
 Rhaeticus limes II 144, 25 . 212, 7
 Rhenus II 55, 22 . 193, 13 . 212, 18
 Rhodanus 128, 8
 Rhodii 39, 10
 Rhoemetalces 39, 26
 Rhodopa II 156, 7
 Riparesenses II 161, 7
 Roma *passim*
 Romana Victoria 227, 20 . II 193, 24
 Romanus *passim*
 — (*mensis*) 96, 16
 Romulei Quirites II 206, 15
 Romuleus mons II 87, 10
 Romulus 87, 10 . 120, 20 . 134, 28
 II 13, 26 . 169, 13 *et* 11 . 215, 3
 Roxolani 7, 29 . 60, 4 . 98, 4 . 158, 3
 Rufinus (Apuleius) 122, 21
 — (Clodius) 126, 5
 — (Memmius) 129, 4
 Rufus 96, 14
 — Celsus II 204, 6
 — (Claudius) 128, 29
 — (Iulius) 128, 30
 — (Nouius) 129, 10
 — (Velius) 90, 17
 Rupilia Faustina *auia paterna M. An-*
tonini 43, 10.

- Rupilius Bonus 43, 10
 Rusticus Iunius 44, 25 et 27
 Rutilius II 29, 7
 Saba II 129, 21
 Sabatia uada 108, 13 . 111, 7
 Sabina uxor *Hadriani imperatoris* 3, 7
     11, 25 . 22, 8
 Sabinianus II 42, 17
 Sabinus 205, 19 et 23
   — II 34, 25 . 42, 16
   — *pater Fabii Sabini* 264, 11
   — (Aelius) II 24, 10
   — (Fabius) 264, 10
   — (Fulvius) II 147, 30
   — (Vectius) II 53, 7 et 31 . 54, 25
 Salambo 199, 13
 Sallusti horti II 167, 18 sq.
 Sallustri II 185, 23
 C. Sallustius Crispus 16, 2 . 135, 20
     II 57, 4 . 137, 16 . 184, 3 . 206, 29
 Salonae II 87, 7
 Salonina II 88, 25
 Saloniniani trientes II 135, 13
 Saloninus Gallienus II 86, 16 . 91, 15
     et 19 . 109, 15
 M. Saluidienus II 209, 27
 Saluius 113, 21
   — Iulianus 17, 19 . 89, 4 sq. 113, 2
     et 5 . 132, 6
   — Valens 41, 16
 Samaritae II 207, 19
 Samaritani 197, 9
 Sammonicus Serenus 163, 2 . 238, 15
     II 38, 1
 Samnium II 112, 11
 Samsø II 210, 21
 Sanctus (Ateius) 87, 13
 Sandario II 156, 4
 Saoteros 89, 11 . 90, 2 sq.
 Sapilianus (Claudius) [cf. *Schmitz in
     mus. Rhen. 1864 fasc. II extr.*]
     II 183, 4
 Sapor II 68, 7 et 17 et 24 . 91, 1 et 3
     104, 23 . 116, 2
 Sarabdena oraria II 135, 12
 Saracene alae II 154, 19
 Saraceni 143, 18 . II 116, 5 . 143, 11
     154, 8 et 26 . 158, 2 . 163, 14 . 186,
     27 . 205, 4
 Sarapis 131, 29
 Sardinia 121, 11
 Sardiniensis legatio 121, 12
 Sardus equus II 207, 2
 Sarmatae 5, 17 . 6, 23 . 7, 29 . 56, 12
     60, 3 . 64, 10 . 78, 29 . 91, 21 . 140,
     22 . 255, 18 . II 10, 13 . 50, 23 . 55,
     22 . 78, 25 . 96, 27 . 98, 4 . 139, 23
     140, 11 . 147, 14 . 158, 3 . 180, 9
     196, 8 . 199, 4 . 211, 7 . 219, 18
     et 22
 Sarmatia 61, 31
 Sarmatica legatio II 120, 17
 Sarmatici arcus II 99, 5
 Sarmaticum bellum 62, 7 . II 139, 26
     218, 15
   — (Aurelianus) II 155, 26
   — ludus II 225, 18
   — (Probus) II 192, 29
 Saturnalia 71, 12 . 243, 4
 Saturninus II 78, 29 . 79, 19 . 197,
     29 . 202, 1
   — (Amulius) II 144, 21
 Saturnus 50, 17
 Saxa rubra 125, 28
 Scaeuola 165, 20
 Scantilla (Manlia) 115, 4 . 119, 15
 Scaurinus pater 220, 23
   — grammaticus (filius) 67, 7 . 220,
     23
 Scipio 10, 27 . 40, 3 . 134, 30 . 212, 4
     II 123, 15 . 127, 9 . 185, 16
 Scipio Asiaticus II 40, 14
 Scipiones 3, 3 . 146, 24 . II 29, 6 et
     10 . 31, 14 et 19 . 37, 7 . 122, 16
     142, 2 . 185, 16

- Sciron II 6, 17
 Scorpionus (Aelius) II 192, 19
 Scupi II 99, 1
 Scytha (Anacharsis) II 138, 5
 Scythae II 48, 8 . 75, 18 . 76, 19 *et*
 26 . 77, 6 *et* 29 . 80, 9 . 82, 5 *et* 22
 83, 6 *et* 8 *sq.* 125, 27 . 130, 23
 Scythica legio 122, 3
 Scythicum bellum II 63, 12
 Scythicus 15, 23
 — limes II 144, 21
 Secundinus (Mummius) 128, 28
 Secundus (Vitruvius) 90, 12
 Seius Fuscianus 45, 12
 Seleuceni 72, 4
 Seleucia 72, 2 . II 204, 23
 Semiramis II 114, 7
 Septicius Clarus 10, 7 . 11, 23 . 14, 25
 Septiminus 229, 26
 Septimius Arabianus 230, 3 *et* 6
 — *scriptor rerum Alexandri Seueri*
 252, 4
 — Seuerus *adfinis Seueri imperatoris*
 120, 13
 Septimius Seuerus *uid.* Seuerus
 Sequani 60, 24
 Serapammon II 43, 27
 Serapio rhetor 220, 22
 Serapium 235, 25
 Serapis 61, 15 . II 208, 2 *et* 7
 Serenianus (Aelius) 264, 15
 Serenus (Lollius) 152, 7
 — Sammonicus 163, 2 . 172, 21 . 238,
 15 . II 38, 1 *et* 3
 Seres II 163, 15
 Sergius 78, 8
 — Lustralis 129, 1
 Sertorianum bellum II 185, 13
 Seruianus *Hadriani adfinis* 3, 7 . 4, 9
et 12 . 5, 15 . 9, 21 . 15, 2 . 21, 24
 22, 3 . 24, 4 . II 207, 24 . 208, 1
 Sernilius Silanus 93, 2
 Sestilius Lateranus 67, 29
 Seuerianae thermae 133, 27
 Seuerus *uid.* Alexander
 Seuerus (Annius) II 29, 18
 — Archontius II 204, 9
 — (Atilius) 90, 18
 — Catilius 43, 19 . 264, 14
 — (Cingius) 101, 20 . 129, 13
 — Clarissimus 113, 20
 — Claudius 44, 26
 — *frater Commodi* 87, 5
 — (Iunius) 158, 26
 — (Opilius Macrinus) 176, 2
 — *patruus Septimii Seueri* 120, 4
 — Pertinax 181, 10
 — (Petronius Didius) 113, 4
 — (Postumius) 129, 1
 — (Septimius) 99, 23 . 112, 9 *sq.* 116,
 22 *sq.* 117, 9 *et deinceps* 118, 5 *et*
deinceps 119, 4 *et deinceps* 120, 6
 138, 18 *et deinceps* 140, 16 *et deinceps*
 142, 9 *et* 26 *et deinceps* 143,
 25 *sq.* 144, 12 *et* 23 *et deinceps* 146,
 28 . 147, 16 . 148, 2 *et deinceps*
 151, 14 . 152, 22 *et deinceps* 156, 1
et deinceps 160, 5 *et* 16 . 165, 19 *sq.*
et 21 . 168, 12 *sq.* 169, 4 *et deinceps*
 170, 25 . 173, 31 . 176, 29 . 177,
 16 . 179, 30 . 182, 15 . 183, 12
 190, 10 . 191, 22 *et* 27 . 206, 22
 213, 10 . 219, 20 . 222, 9 . 226, 19
 227, 14 . 232, 26 . 240, 12 . II 1, 12
 2, 5 *et* 6 *et* 11 *et* 16 *et* 22 *et* 27 *et* 29
 3, 4 *et* 23 . 4, 15 . 94, 22 . 164, 9
 172, 14 . 203, 8 . 215, 26
 Sextus Chaeronensis 44, 24
 — philosophus 67, 11
 — Quintilius 90, 15
 Sibylla II 76, 11 . 148, 13
 Sibyllini libri II 44, 17 . 147, 23
 149, 4 *et* 6 . 181, 12
 — uersus 4, 22
 Siccensis II 115, 5

- Sicilia (*locus in Palatio*) 109, 27
 — 13, 12 . 122, 16 . 259, 18 . II 75, 22 . 164, 2
 Siculi aquæ II 28, 14
 Sidon II 226, 8
 Silanus (Duilius) 93, 2
 — (Iunius) II 12, 14
 — Lamia *gener Antonini Pii* 33, 11
 — (Seruilius) 93, 2
 — (Vlpus) II 148, 6
 Siluani templum II 181, 20
 Siluinus rhetor 205, 24 *sq.*
 Similis 10, 7
 Sino II 135, 15
 Sirmium II 10, 12 . 137, 23 . 198, 7
 Sirmiensis ciuitas II 186, 6
 Sol 19, 3 . 168, 26 . 195, 15 . 206, 20
 II 138, 21 . 139, 10
 Solis templum II 136, 9 . 138, 12
 142, 23 . 154, 28 . 159, 4 . 161, 12
 et 21 . 167, 11 . 175, 12 . 205, 9
 Sosianus (Fabius) II 204, 6
 Sosius Papus 5, 25
 Soteridas 83, 20
 Spartacus II 7, 20
 Spartianus 3 . 25 . 168
 Spei horti 203, 20
 Speratus 100, 13
 Stagiritæ II 138, 4
 Statianus (Manlius) II 193, 2
 Statilius Corfulenus 157, 12
 Statius II 27, 11
 — Priscus 50, 3 . 71, 4
 — Valens 252, 3
 Stilio philosophus 220, 23
 L. Stilo 129, 5
 Succubitanum municipium 43, 8
 Suebi 60, 3 *uid.* Sueui
 Suetonius Optatianus II 177, 7
 Suetonius Tranquillus 11, 24 . 94, 25
 II 54, 29 . 185, 26 . 203, 5 et 9
 Sueui II 147, 14 . 158, 3 *uid.* Suebi
- Sulla 93, 16 . 142, 9 . 161, 6 . 163, 13 et 23
 Sulpicianus 114, 10 et 17 et 23 et 27
 115, 8
 — (Claudius) 129, 3
 — (Flavius) 111, 14
 Sulpicius 231, 24
 — Apollinaris grammaticus 102, 10
 — Crassus 93, 8
 — uicus 206, 21
 Sulpius Canus 129, 9
 Sura 4, 26 . 5, 21
 — (Palfurius) II 86, 15
 — (Petronius) 93, 3
 Suranus 5, 14
 Sybaritæ 215, 4
 Sybariticus missus 215, 3
 Symiamira 181, 13 . 196, 6 . 197, 22
 204, 9 . 207, 5
 Synnades columnæ II 49, 2
 Syri 70, 28 . 71, 10 et 23 . II 153, 7
 154, 9 et 13 . 156, 1 . 171, 10
 — leopardi II 198, 27
 — sacerdotes 216, 28
 Syria 6, 4 . 7, 13 . 13, 31 . 49, 14 et
 26 . 50, 14 . 52, 29 . 62, 24 . 68, 23
 69, 1 et 4 . 71, 16 *sq.* 72, 11 et 21
 et 25 . 73, 1 . 87, 12 . 102, 13 . 103,
 17 et 19 *sq.* 130, 13 *sq.* 131, 14 et
 19 et 21 . 196, 2 . II 44, 25 . 47, 30
 132, 10
 Syriacæ legiones 79, 22 . 80, 1
 Syriaci exercitus 116, 21 . 123, 25
 124, 13 . 138, 15 . 139, 20
 Syriacus cultus 199, 14
 Syrius Iuppiter 168, 26
 Syrus 237, 17 et 19 . 244, 8 . 249, 2
 262, 6 et 17 . 264, 22
 Syrus sermo II 155, 19
 Taciti II 185, 23
 Tacitus II 176, 2
 — *imperator* II 119, 4 . 137, 17 . 162,
 27 . 163, 26 et 28 . 179, 3 et *dein-*

- ceps* 180, 21 *et deinceps* 184, 19
 189, 6 *sq. et* 10 *sq. et* 20 . 191, 6
 192, 26 . 194, 8 *sq.* 203, 18 . 216, 3
 222, 16
Tacitus mensis II 178, 8
Taprobani II 180, 8
Tarquinius Superbus II 215, 9
Tarracina 8, 6
Tarracinensis ager 118, 30
Tarraco 12, 20 *et* 21 *et* 25
Tarraconense templum 121, 29
Tarrutenius Paternus 89, 21
Tarsus II 179, 8
Tatius Cyrillus II 1, 5
 — *Maximus* 39, 1
Tauroscythae 39, 27 . II 68, 17
Taurus 63, 4 . 168, 24
Tausius 110, 1
Telephus grammaticus 67, 8
Tempe 24, 27
Terentianus (Vulcatius) II 40, 8
Terentius 135, 2
 — *Gentianus* 21, 29
Terracinensis portus 38, 23
Tertullus 65, 9
Tetrici II 112, 25
Tetricus II 93, 10 *et* 19 . 118, 7 . 125,
 5 . 126, 1 . 127, 3 . 157, 6 *sq. et* 11
 158, 10 . 161, 10
Thebaeorum rex 147, 6
Thebaicum marmor 147, 5
Thebais 147, 10 . II 110, 14
Theoclia II 22, 8 *et* 10
Theoclius II 139, 24
Theodotus II 74, 25 . 75, 1 . 110, 18
et 22 . 113, 14
Theophanes (Cornelius Balbus) II 56,
 21
Thermopylae II 134, 12
Thersites II 136, 15
Thessalas II 73, 17 .
Thessalia II 73, 14 . 108, 24 . 127, 15
Thessalicus (Piso) II 108, 26
Thessalonica II 76, 20
Thessalonicenses II 128, 20 . 182, 25
Thracae II 133, 27
Thracia 126, 3 . II 102, 25 . 107, 13 *sq.*
 114, 20
Thraciae 141, 25 . 164, 1 . II 44, 24
 56, 16 . 76, 20 . 102, 11 . 121, 2
 142, 26 . 146, 30 . 150, 23 . 156,
 30 . 163, 11 . 196, 10 . 197, 11
 212, 29 . 219, 20
Thracici exercitus II 147, 2
Thracicus limes II 144, 25
Thraciscus II 2, 25
Thraecicus II 2, 9
Thrax II 7, 18
Threicia II 1, 12
Thrsybulus 261, 1
Thrypho (Iulius) II 144, 22
Thysdritana iuuentus II 33, 3
Thysdrus II 11, 13 . 30, 13 *et* 27
Tiberiana domus 40, 10 . 47, 14 . 67, 6
 70, 19 . II 185, 7
Tiberianus (Autronius) II 182, 27
 — *(Iunius)* II 136, 6 . 137, 13
Tiberinae ripae II 166, 23
Tiberinus (Heliogabalus) 206, 12
Tiberis 18, 27 . 20, 16 . 39, 14 . 49, 8
 99, 11 . 206, 7 *et* 9 *et* 15 . 217, 10
 214, 29
Tiberius 161, 6 . 216, 27
Tibur II 117, 29
Tiburtina uilla 22, 2 . 24, 24
 † *Ticus* II 8, 17
Tigidius 90, 8
Tigris 6, 26
Timagenes II 129, 21 *et* 23
Timisitheus II 42, 24 . 43, 5 *et* 23 . 44,
 8 . 45, 8 *et* 17 *et* 23 *sq. et* 27 . 46, 17
et 26 . 48, 9 . 49, 18
Timolaus II 82, 12 . 104, 19 . 106, 10
 112, 8 . 114, 3 . 115, 16 . 160, 24
Tinurtium 127, 20
Tingitana Mauritania 258, 16

- Titiana (Flauia) 105, 17
 Titianae thermae II 52, 17
 Titianus 14, 28
 — orator II 20, 17
 — senior II 20, 17
 — (Lollianus) 118, 30
 Titus *imperator* 3, 9 . 43, 5 . 146, 20
 195, 8 . 225, 7 . II 121, 4 . 124, 9
 164, 7 . 215, 23
 — *tyrannus* II 119, 11
 † Titus II 8, 17
 Toxotius *senator* II 20, 20
 Torquatus (Luceius) 93, 6
 Tracticius (Heliogabalus) 206, 13
 Traiani basilica 87, 9
 — forum 59, 29 . II 161, 16 . 175, 13
 Traianus *imperator* 3, 5 et 6 et 10 et 17
 4, 8 et 10 et *deinceps* 9, 25 et *deinceps*
 10, 23 . 13, 24 . 20, 21 et 22
 26, 18 . 39, 25 . 52, 5 . 56, 17 . 82, 2
 108, 11 . 135, 6 . 140, 25 . 175, 14
 184, 17 . II 142, 21 *sq.* 143, 21 . 146,
 21 . 157, 8 . 195, 7 . 213, 10 . 225,
 6 . 227, 4 . 235, 1 et 17 . 236, 2 *sq.*
 244, 19 . 252, 1 . II 26, 20 . 94, 19
 123, 3 . 135, 26 . 145, 21 . 150, 16
 161, 24 . 164, 8 . 172, 7 . 173, 25
 174, 28 . 181, 5 . 193, 6 . 200, 20
 215, 24
 Tralli 34, 27
 Tranquillus (Suetonius) 94, 25 . II 185,
 26 . 203, 5
 Transdanuuina Dacia II 161, 23
 Transrhenani II 194, 25
 Transrhenanus II 9, 6
 — limes II 171, 7
 Transtiberina regio 133, 27 . II 165,
 22
 Trebellius Pollio II 135 . 137, 10 et 13
 203, 13
 Treuirii II 118, 11
 Treuorum curia II 182, 21
 Triarius Maternus Lasciuius 106, 2
 Tripolis 132, 19
 Tritanus II 205, 21
 Trogi II 185, 24
 Trogus II 137, 17
 Troianus II 130, 22
 Trosius grammaticus 44, 10
 Tullianus stilus II 220, 7
 M. Tullius Cicero 135, 3 . II 29, 29
 Tullius Crispinus 114, 25 . 117, 16
 118, 9 et 12
 Tullus 65, 13
 — Caluisius 43, 6
 Tungri 110, 1 . II 222, 4
 Turbo 15, 1
 Turdulus Gallicanus II 185, 10
 Turinus 264, 5
 — (Verconius) 241, 21 . 242, 1 et
deinceps
 Tuscus 194, 3 . II 96, 21
 — (Arellius) II 162, 15
 — equus II 207, 2
 — (Memmius) II 144, 19
 Tyana II 150, 31 . 151, 15 et 28
 152, 20
 Tyanaeus (Apollonius) II 151, 30
 Tyani II 151, 8
 Tynchanus II 35, 13
 Typhon II 6, 17
 Tyrius (Callicrates) II 138, 11
 Tyrus II 226, 8
 Valens II 73, 12 et *deinceps* . 108, 17
 et 23 . 109, 4 et 11
 — superior II 119, 2
 — (Pinarius) II 54, 26
 — (Statius) 252, 3
 Valeriani II 66
 — aurei II 135, 12
 Valerianus 110, 24 . II 31, 22 . 67, 14
 72, 2 . 76, 16 . 79, 24 . 80, 6 . 81, 8
 84, 5 et *deinceps* 85, 11 . 86, 7 . 87,
 2 et 21 . 88, 28 . 89, 3 . 90, 4 *sq.* et
 15 . 91, 7 . 92, 5 . 97, 21 . 99, 10
 et 13 et 21 . 100, 24 . 101, 3 et 12

- et 26 . 102, 1 et 17 . 104, 15 . 105, 6
 107, 1 et 3 . 109, 15 . 111, 5 . 120,
 19 . 126, 24 . 132, 9 . 139, 19 . 141,
 7 et *deinceps* 142, 23 et *deinceps*
 163, 6 et 13 . 164, 10 . 186, 17 sq.
 et 23 sq. 187, 3 et 27 sq. 188, 1
 et 14 . 203, 16 . 214, 18 . 215, 28
 224, 27
 Valerius Bassianus 93, 7
 — (Claudius) II 135, 22
 — Catulinus 117, 2 . 129, 9
 — Cordus litterator 220, 20
 — Flaccinus II 187, 26
 — Homullus 47, 26
 — Marcellinus II 54, 30
 — (Probus) II 192, 21
 Vandali 56, 12 . 60, 3 . II 158, 4 . 197,
 14
 Varia 181, 9 et 18 . 201, 15 . 203, 3
 215, 18 . 219, 5
 Variani horti II 136, 8
 Varistae 60, 2
 Varius 195, 1 *uid.* Heliogabalus
 — Macrinus 258, 17
 — *pater Alexandri Seueri* 219, 5
 Varro 224, 5 . II 205, 22
 Vascones 236, 20
 Vaticanus 70, 20 . 209, 25
 Vectilianae aedes 98, 19 . 105, 23
 Vectilianus (Caesonius) 79, 24
 Vectius Sabinus II 53, 7 et 31 . II 54,
 25
 Velius Cornificius Gordianus II 171, 3
 — Rufus 90, 17
 Venatus (Claudius) 264, 14
 Venerea res II 56, 3 et 28
 Venereae res II 23, 5
 Venerianus II 82, 27 sq.
 Veneris simulacrum II 209, 8
 Veneris templum II 120, 3
 Venetiani 70, 14
 Venus 198, 9 et 12 . 253, 21
 Venus Calua II 24, 29
 Venustus II 42, 16 . 134, 24
 Veratianus Pescennius 129, 6
 Verconnius Herennianus II 165, 5
 Verconius Turinus 241, 21 . 242, 1
 et *deinceps*
 Vergilius 4, 15 . 16, 2 . 30, 7 . 135, 2
 184, 8 . 193, 22 . 228, 1 . 239, 12
 II 20, 11 . 27, 11 . 29, 30 . 172, 10
 Verianus Celer II 97, 13 et 16
 Verissimus 45, 18 . 191, 17
 Verona II 201, 15
 Veronensis (*ager*) II 201, 17
 Lucius Aurelius Commodus Verus An-
 toninus *Imperator* 27, 18 . 31, 18
 et 29 . 35, 25 . 40, 9 . 46, 15 et 20
 48, 15 et 19 et 20 . 49, 11 et *dein-*
ceps 52, 30 et *deinceps* 54, 16 et
deinceps 55, 2 et *deinceps* et 22 et
deinceps 58, 31 . 65, 22 . 74, 22
 76, 15 sq. . 77, 24 . 82, 26 . 112, 19
 134, 16 . 149, 13 . 162, 16 . 176,
 24 . 177, 20 . 180, 20 . 188, 14
 191, 17 . 192, 20 . 223, 11 . 224,
 11 . 225, 13 . II 208, 20 *uid. etiam*
 Ceionius Aelius Commodus
 Verus (Aurelius) scriptor rerum Ale-
 xandri *Seueri* 252, 3
 — *auus Marci Ant.* 43, 16
 — Caesar *filius M. Antonini* 59, 13
 — (Cocceius) 129, 4
 — (Marcus) 71, 5
 Vespasianus *imperator* 3, 9 . 43, 4
 146, 20 . 195, 7 . 225, 7 . II 94, 21
 124, 9 . 164, 7 . 215, 22
 Vespronius Candidus 116, 31
 Vestae templum II 87, 11
 Vesta 197, 6 . 198, 31
 Vestales 117, 19 . II 70, 10
 Vestalis uirgo 198, 26
 Vetrasinus 52, 21
 Vettius Aper 114, 13
 Veturius II 95, 21
 T. Veturius 220, 20

- Veturius Macrinus 118, 10
 Vibius Passienus II 114, 21
 Victor (Aurelius Pius) 177, 13
 — (Vitalius) 128, 29
 Victoria II 93, 7 . 94, 12 . 95, 3 . 111, 20 . 112, 18 . 117, 18
 — Romana 227, 20 . II 193, 24
 Victoriana stirps II 122, 7
 Victorinus II 77, 22 . 93, 7 et 18 . 94, 4 et 8 et 11 . 95, 10 . 111, 20
 — (Aufidius) 45, 13
 — (Aufidius) 49, 17
 — (Furius) 54, 18
 Victoriolae 136, 8
 Victuali 54, 8 . 60, 3
 Viminacium 127, 6
 Vindelici II 159, 6 . 163, 10
 L. Vindex 144, 18 . 219, 9 . II 203, 6
 Vindius Verus 41, 15
 Visi II 126, 1
 Vitalianus II 11, 15 . 32, 9 et 20
 Vitalius Victor 128, 29
 Vitellianus 69, 5
 Vitellii 158, 5 . 195, 3 . 224, 19
 II 164, 15 . 214, 16
 Vitellius 81, 30 . 170, 25 . 207, 13
 210, 23 . 217, 18
 Vitrassia Faustina 90, 16
 Vitruunia II 93, 7 . 94, 12 . 111, 21
 125, 4
 Vitruuius Secundus 90, 12
 Vituriga II 210, 22
 Vlpia bibliotheca II 137, 2 et 8 . 141, 6 . 152, 11 . 174, 17 . 185, 6 . 220, 16
 — Gordiana *mater Gordiani primi*
 II 26, 19
 Vlpianus (Domitius) 143, 7 . 205, 19
 et 23 . 229, 6 . 235, 17 et 20 . 236, 9
 239, 10 *sq.* 241, 1 . 253, 22 . 264, 3 et 12
 Vlprii II 53, 8
 Vlpium forum 60, 19
 Vlpus Crinitus II 142, 21 et 29 . 143, 5
 et 8 et 23 . 144, 23 . 145, 15 et 26 et
 28 et 31 . 160, 29 . 161, 1
 Vlpus Marcellus 41, 16
 — Silanus II 148, 6
 — Traianus II 145, 21
 Vmbria 119, 3 . II 28, 18 . 112, 12
 Vmmidius 14, 29
 — Quadratus 48, 11
 Vocontii II 92, 15
 Vologessus 49, 13
 Voluer 70, 16 . 74, 18
 Volusianus II 72, 10
 L. Volusius Maecianus 41, 16 . 45, 8
 Vopiscus (Flavius) II 135
 Vota II 175, 22
 Vrbicus (Lollius) 194, 5
 Vrbis templum 19, 1
 Vrsinianus II 200, 17
 Vtilius 65, 9
 Vulcatius Gallicanus 75 . 86
 — Terentianus II 40, 8
 Vxorius II 27, 9
 Xerxes II 126, 11
 Xifidius II 144, 3
 Zaba II 152, 24
 Zenobia II 82, 11 et 21 . 104, 18
 105, 7 et 21 . 106, 2 et 8 . 112, 7
 114, 3 et 10 . 127, 4 . 152, 24 . 153,
 12 et 22 et *deinceps* 156, 6 et 21
 157, 11 et 17 . 158, 12 . 159, 9
 160, 24 . 204, 26 . 206, 6
 Zenon Eliates II 138, 4
 Zosimio II 132, 10
 Zoticus 201, 16 et 18 . 202, 1

supplementum indicis

Armenii 39, 22
 Cicero *uid.* Tullius

Fucinus lacus 21, 17
 Alexander Seuerus 234, 21

INDEX RERVM

- ab epistulis I 21, 10 . 239, 2 . II 225, 4
 a libellis I 21, 10 . 239, 3 . 143, 9
 a memoria I 239, 3 . 143, 8
 absinthatum I 209, 6 *cf.* uinum
 acclamationes senatus *inseruntur* I 34,
 25 . 85, 8 . 99, 28 . 101, 16 . 176,
 7 *sqq.* 222, 23 *sqq.* 223, 5 *sqq.* *et*
 26 *sqq.* (*cf.* 224, 7 *et* 15) 224, 22 *sqq.*
 (*cf.* 225, 5) . 225, 8 *et* 16 *et* 28 *sqq.*
 226, 9 *sq.* 257, 18 *sqq.* II 12, 20 *sqq.*
et 24 *sq.* *et* 26 . 18, 28 *sqq.* 33, 11
 53, 29 . 61, 1 . 69, 15 *sqq.* 124, 23 *sqq.*
 135, 16 . 171, 18 . 172, 6 . 173, 28
 192, 21 . 193, 31 acclamationes se-
 natus solitae II 32, 29 acclama-
 tiones populi I 258, 11 . II 174, 7
 178, 11 publicae II 60, 27 in circo
 I 184, 7 populi R. cum militibus
 II 54, 12 acclamationes militum
 I 186, 19 *inseruntur* II 191, 17 accla-
 matio Afrorum *inseritur* II 29, 10
 Aegyptiorum II 209, 3 Thysdrita-
 norum II 30, 24
 accubita I 208, 2 . 211, 12 accubi-
 talia II 133, 9 accubitiones I 241, 6
 acetum II 46, 4 . 132, 18
 aclides II 133, 4
 acroamata I 240, 17
 acta I 127, 24 . 240, 3 . II 144, 16
 acta urbis I 98, 4 . 222, 18 acta
 senatus et populi II 185, 8 acta
 senatus I 5, 1 . 256, 27 acta pu-
 blica (*cf.* publica) II 28, 25 *cf.* mo-
 numenta
 actuarius II 94, 10
 acus Cyprea II 132, 27 *cf.* pin-
 gere acu
 allectiones I 106, 14 *cf.* patricii
 adamas gemma I 5, 13
 adlocutio militum I 104, 23
 admissionales I 221, 13
 adorare principem I 230, 19 adorare
 ante imagines imperatorum II 17,
 22
 adscripticius I 228, 25 . II 107, 23
 adsessores I 68, 21 . 143, 4 . 235, 21
 250, 14
 adsurgere honoratis II 21, 9
 adulterii causa I 121, 5 poena 184, 9
cf. 183, 26 . II 140, 16
 aduocati I 189, 24 *cf.* fuscus
 adytum I 199, 18
 aedes *cf.* templum. aedes Bonae Deae
 (Romae) I 18, 28 aedes Concor-
 diae, Castorum *cf.* senatus. Fausti-
 nae I 63, 12 aedes Augusti Tarra-
 cone I 12, 25 Orci Romae I 196, 2
 Iouis Olympii Athenis I 13, 19

- aedes *cf.* domus . aedes Palatinae I 88, 21 . 197, 5 aedes publicae Romae instauratae I 136, 28 aedes publicae I 212, 9 aedes Laterani I 43, 16 aedes Vectiliana I 98, 19 . 105, 23
 aediles I 18, 10 . 152, 18 . II 32, 26
 aedilicii II 58, 20 . 120, 16
 aedilitas I 113, 10 . II 27, 18 dignitas . aedilicia I 51, 1 *et* 3
 aedituus I 105, 1
 aerarium I 7, 28 . 98, 31 . 106, 31 108, 6 . 128, 12 . 156, 23 . 232, 2 246, 14 . 250, 26 . 256, 25 . II 43, 13 . 153, 29 aerarium imperatoris I 39, 8 . 56, 15 priuatum I 81, 7 II 132, 13 publicum I 8, . 81, 9 86, 11 maius I 189, 21 sacrum I 234, 7 Saturni I 50, 17 aerarii praefectus II 28, 24 *cf.* praefectus aerarius mergus I 108, 14
 agathodaemones I 213, 18
 (agger) super aggerem (Romae) I 214, 28
 agon I 241, 17
 agonothea I 13, 7
 ala (in Moesia) I 102, 18 cohortes alares I 155, 4
 alabastra I 69, 28
 alba *u.* gemma
 alces II 27, 27 . 49, 24 . 157, 27
 alea I 69, 3 . 74, 15 . 88, 22 . 94, 5
 aleator I 119, 19
 alimenta I 102, 19 alimentorum cura I 104, 12 . 113, 19
 alimentaria compendia I 108, 10
 alma Ceres II 166, 24
 altaria deorum I 135, 20
 altitia I 115, 14
 alvei Tiberis uadum effossum II 166, 23
 ambarualia II 149, 2
 amburbium II 149, 2
 amici imperatoris I 8, 29 . 10, 10 *et* 12 . 12, 1 *et* 2 . 17, 17 . 37, 22 . 40, 28 . 48, 7 . 51, 1 . 60, 12 . 65, 24 72, 15 . 89, 3 . 211, 8 . 221, 10 239, 8 . II 13, 17 . 29, 26 . 165, 26
 amici primi et secundi loci I 231, 15
 amnestia II 161, 16
 amphitheatrum I 18, 4 . 38, 21 . 97, 3 98, 9 . 216, 22 . 234, 8 . II 52, 18 198, 21 amphitheatrum instauratum I 206, 20 amphitheatrum Lannuii I 93, 23
 amphora Capitolina II 3, 7
 anabolicae species II 165, 21
 anaciteria I 29, 27
 anates I 247, 7 . 257, 28 . II 21, 11
 ancilia I 197, 7
 annales I 176, 13 . 219, 3 annales et monumenta I 138, 2
 annona I 97, 13 . 106, 30 . 184, 19 249, 7 *et* 9 . II 46, 9 annona militum I 229, 2 *cf.* uilitas, praefectus anseres I 208, 22 . 243, 2
 antidotum I 22, 21
 anuli I 216, 3 in anulis Macrianorum Alexandri Magni imago sculpta II 104, 1 anulus bigemmis II 132, 28
 aphronitra II 77, 7
 apiastera I 208, 20
 apinarii II 78, 17
 apophoreta I 209, 8
 apoplexis I 73, 24
 apparitores tribunorum et ducum I 254, 22
 apri I 164, 5 . II 27, 28 . 168, 12 198, 18
 aprugna I 29, 23 . II 21, 10 apruna sumina I 208, 28
 aquae ductus Antiatiuum I 38, 24 aquarum ductus I 19, 15 (aqua) Claudia I 238, 24
 aquarius II 133, 12

- aquiliferi II 156, 18
 arae II 18, 7 ara iuxta sacellum II 138, 25
 araneae I 212, 18 et 20
 arca fisci I 248, 15
 arcarii I 248, 15
 archiereus I 237, 20
 archipirata II 113, 9
 archisynagogus I 237, 19 . II 208, 4
 architecti I 18, 29 . 19, 4 . 166, 28 249, 6
 archon I 18, 12 . II 80, 15
 arcus imp. Claudii II 124, 15 arcus Fabianus II 87, 11
 arcus Sarmatici II 99, 5
 arena u. harena
 areola I 191, 3
 areopagitae II 80, 21
 argentarii I 234, 13
 argentei Antoniniani II 213, 12 argentei Philippii II 142, 15 . 144, 6 187, 13
 argoleontes II 50, 2
 argyroaspides I 253, 10
 arithmetica I 14, 14
 armarium sextum bibliothecae Vlpiae II 174, 17
 armillae II 2, 7 . 132, 3 . 187, 24
 aromatica I 18, 17
 arrae regiae II 21, 2
 artium corpora constituta I 240, 4
 artifices I 235, 6 artifices Graeci II 225, 19 artificum sculpturae I 210, 3
 aruspex u. haruspex
 assaturae II 168, 3
 astrologi I 16, 15
 asylum I 196, 14
 Atellanae I 24, 23
 athenica II 98, 24
 athletae I 80, 15 . 99, 6 . 138, 15
 atrium regium I 137, 25
 aucupes imp. Antonini Pii I 38, 1 aucupatus I 46, 8
 auditoria I 249, 6
 auguratus I 252, 13
 augur I 117, 22 . 154, 5 . 233, 3 augures Pannonici I 127, 15 236, 20
 auiaria I 247, 6
 auri et argenti usus II 166, 1 sqq.
 auri guttula, bratteola I 249, 15
 auri bracteae, fila, liquationes II 166, 3 auri scobes I 85, 2 . 215, 28
 aurosa arena I 216, 2
 aurifices I 234, 14
 aurum coronarium I 7, 27 . 36, 8
 aurum negotiatorium et coronarium I 239, 29
 aurei I 70, 21 et 23 . 188, 4 . 209, 10 et 20 . 216, 25 aureorum semisses, tremisses I 245, 6 aurei Antoniniani II 142, 15 . 144, 5 . 187, 13 Philippii II 213, 12 Valeriani II 135, 12
 aureum saeculum u. saeculum
 aurigae I 69, 11 . 198, 21 . 202, 28 204, 22 . 242, 19 . II 146, 6 aurigae habitus I 88, 25 aurigandi certamen I 204, 11
 authepsae argenteae I 207, 19
 autocrator II 204, 10
 bacatum monile I 246, 16
 baiuli I 205, 18
 balatrones II 226, 14
 balnea (cf. lauacra, thermae) I 95, 21 162, 28 . 173, 11 . 211, 21 . 212, 8 215, 5 balneae feminarum I 233, 26 mixta I 234, 4 in balneis locus non concessus II 110, 1? balneum populo sine mercede exhibitum I 38, 2 balnea Alexandri I 133, 27 . 244, 27 Gordianorum II 49, 8
 balneator I 88, 1 . 247, 17 . II 133, 15 . 224, 7
 ballistae II 153, 17 ballistia II 139, 28

- balsama I 18, 17 . 210, 18
 balteus I 11, 5 . II 131, 29 . 132, 28
   gemmatus II 85, 6 . 223, 24 baltei
   aurati costulatique II 88, 11 bal-
   teoli II 2, 8
 baphia I 246, 2
 barba plena promissa I 134, 9 de-
   missa 74, 11 barbam adurere I 99,
   10 accurare, facere I 215, 26 et 28
   barba posita I 71, 23
 barbae mulloꝝ I 208, 19
 bardocucullus II 135, 11
 basilicae II 49, 3 et 17 . 52, 17 basi-
   lica Alexandrina I 235, 21 Nep-
   tuni I 18, 24 Traiani I 88, 9 ba-
   silicae in Aegypto II 190, 26 Ne-
   mausi I 12, 18
 basternae I 209, 9
 bastum I 97, 1
 batilla u. uatilla
 belbi id est hyaenae II 49, 25
 bellaria I 200, 11
 beneficiarius I 4, 12
 bibliothecis omnibus Taciti imagines
   inlatae II 176, 4 bibliotheca Vlpia
   II 137, 2 et 8 . 141, 6 . 152, 10
   174, 17 . 220, 16 in thermis Dio-
   cletianis II 185, 6 bibliotheca do-
   mus Tiberianae II 185, 7 biblio-
   theca Sereni Sammonici II 38, 3
   et 6
 birri II 226, 10
 bitumen II 204, 30
 blatta I 216, 29 blattosericum pal-
   lium II 165, 30 blatteae uestes
   matronarum II 165, 8
 boletar halieuticum II 135, 4
 bona proscripta I 81, 7 et 13 propo-
   sita I 156, 22 publicata I 128, 12
 boues dorsualibus ornati II 78, 10
 brabia I 70, 21
 bracae I 245, 29 bracae albae, coc-
   cinea 246, 13 Gallicae II 158, 10
   braccata Gallia II 197, 27
 braccarii I 234, 12
 brachiale II 133, 1 cf. torques
 breuis I 232, 15 . 236, 31 nominum
   II 159, 23 breuis munerum *inseritur*
   II 213, 9
 bubula caro I 209, 19 . 233, 11 et 15
   II 55, 7 . 142, 10 . 187, 14
 buccellatum I 79, 19 . 145, 12
 bucculae II 23, 3
 buleutarum ius (Alexandriae) I 131,
   26
 buxus II 49, 14
 caccabi I 207, 20
 calcanea camelorum I 208, 14
 calcei gemmati II 223, 23 mulli, ce-
   rei, albi, hederacii II 167, 28
 calciamenta I 216, 3 . 245, 29 . II 4,
   26 seruilia II 110, 2 gemmis or-
   nata I 210, 2 auro et gemmis or-
   nata I 197, 28
 caldariae I 210, 17 . 238, 22
 calices I 69, 11 et 22 et 24 . 74, 18
   87, 18 Aegyptii II 135, 6 allas-
   sontes II 208, 23
 caliga II 22, 3 caligae gemmeae II
   85, 7
 caligarii I 240, 5
 callistruthiae ficus I 155, 26
 calumniatores II 34, 21
 cameli I 200, 12 . 208, 14 . 209, 12
   et 26 . 215, 20 . 251, 4 camelae
   II 132, 20
 camelopardali II 50, 2 . 157, 27
 cammari I 207, 28
 campagus II 21, 27 . 85, 7
 campidoctores I 255, 17
 campus Iouis Romae I 147, 3 cam-
   pus Martius I 54, 3 . 235, 22 . II 2,
   16 . 24, 9 . 49, 11 . 131, 28 . 174, 1
 cancelli ex aere uel cypro I 166, 29
 cancellarii II 222, 10

- canes I 208, 22 ad currum iuncti I 213, 12
 • canentes facta ueterum I 241, 11
 canon I 213, 7 et 10 . 125, 21 . 137, 1
   canon Aegypti II 206, 16
 cantherii II 145, 10
 cantilenae publicae II 207, 17 *inse-*
   runtur II 140 I et 11
 cantores II 223, 19
 capillus in uerticem reflexus I 142, 10
   renodis I 157, 23 fucatus et auro
   respersus I 99, 9 capilli flauentes
   auro respersi I 74, 14 *cf.* crinis
 capita psittacorum, fasianorum, pa-
   nonum I 208, 18
 capita orationis I 179, 6
 capo II 82, 1
 capreae II 142, 28 caprina caro II
   187, 15
 capulus I 11, 5
 caracalli I 135, 25 caracallae I 167, 6
   188, 28
 cardii I 110, 15
 carmina I 201, 2 (lustrandae urbi)
   cantata II 149, 2 carmina profana
   I 118, 20
 caro populo data I 235, 11 *cf.* bubula,
   caprina, apruna
 carpentum I 216, 2 . 251, 7 et 25
   II 78, 15 . 136, 4 carpentum mu-
   lare I 197, 26 rotale I 184, 2
 carpentarius artifex I 254, 10 . II 133,
   12
 carpisculum calciamenti genus II 155,
   24
 carra II 95, 25
 carrucae I 248, 7 . 215, 21 argentatae
   II 166, 6
 carrucarii II 23, 23
 caseus I 10, 22 Alpinus I 41, 23
 cassis II 133, 2
 castella II 12, 3
 castra praetoria I 48, 24 . 104, 22 et
   28 . 106, 3 . 109, 14 . 114, 15 . 161, 8
   189, 7 . 203, 2 . 204, 21 . II 88, 30
 † catacannae libri Hadriani I 15, 18
 catafractarii I 257, 7 . II 134, 15
   143, 13 . 158, 16
 caucis II 132, 24 argenteus I 145, 4
 caueae II 82, 1 . 198, 25
 causa liberalis I 50, 16 et 21
 causae compendii I 52, 27
 causae capitales I 61, 22
 cauidici I 189, 25
 caualae (?) I 177, 18
 cedere alicui I 197, 24
 cella II 55, 7 cella curiae I 104, 29
   solaris I 166, 27 cellae supposi-
   tariae II 224, 4
 cellarii I 212, 21
 cena I 184, 25 . 238, 27 . II 33, 19
   cenae impensa I 210, 20 cena in
   templo Herculis II 104, 7 cena
   cerea, lignea, eburnea, fictilis, mar-
   morea, lapidea I 211, 25 *sqq.*
 cenotaphia I 261, 18 . II 180, 1
 censores I 43, 4 censores ueteres
   II 65, 15 censor deligitur II 69, 9
 censoris officia II 70, 3 *sqq.* cen-
   sor I 202, 29
 censuales II 33, 29 et 31
 census I 106, 18 . 198, 18 . II 70, 4
   censitio I 143, 21 et 22
 centesimare milites I 183, 15
 centuriatus II 3, 14
 centuriones I 78, 28 . 82, 8 . 117, 4
   133, 9 . 139, 14 . 205, 20 et 21 cen-
   turiones ordinarii I 156, 5
 cera II 132, 17
 cerauniae I 208, 29 . 217, 3
 cerebella phoenicoptera, turdorum
   I 208, 17
 certamen quinquennale I 25, 11 *cf.*
   currule, auriga, ludi, munus
 cerui I 213, 14 . II 157, 20 . 198, 18
 palmati II 27, 26

- character historicus II 136, 21
 charta II 165, 21 . 205, 1 . 208, 10
 chiragrici II 208, 13
 chiridotae I 107, 15
 chlamys I 134, 7 . 107, 16 . 240, 12
   II 40, 4 chlamydes auratae I 17,
   15 limbatae II 135, 7 chlamys
   purpurea II 85, 3 . 151, 25 cocci-
   nea I 246, 3 . II 158, 10 chlamys
   Dardanica mantuelis II 135, 10
 choraulae II 225, 14
 chors II 138, 30
 chrestologus I 111, 10
 chrysoaspides I 253, 10
 cibaria I 251, 2
 cicures aues I 69, 22
 cingula II 88, 9
 circenses *cf.* ludi, munera
 circus maximus I 139, 20 circus I
   18, 20 . 39, 10 . 98, 17 . 184, 6
   198, 23 . 209, 25 . 212, 7 . 216, 22
   234, 8 . II 198, 12 circi spatia
   I 206, 9
 cirratae I 107, 15
 citharoedus I 111, 17
 ciuitates, municipia, oppida, uici, ca-
   stella II 12, 2 ciuitates et agri II
   58, 24 ciuitatis ius I 126, 22
 clarissimi uiri I 232, 8
 classis Africana I 99, 15 *et* 18 Ger-
   manica I 102, 19 Rauennas I 117,
   15 classis praefectus I 164, 4
 clauī qualitate equites a senatoribus
   discreti I 236, 11 clauus *cf.* latus
   clauus
 claustrarius artifex I 203, 1 claustra-
   rii I 234, 13
 clibanarii I 257, 8
 clientes I 160, 18 . 210, 20
 clypeus uel clypeum II 124, 1 clypei
   II 171, 31 clypeus gemmatus in-
   auratus II 22, 29 clypeus aureus
   Claudio in curia positus II 124, 1
   clipeus Hadriano positus I 36, 18
 cloaca I 206, 5 *et* 6 *et* 15 . 217, 10
 coactiliaria taberna I 103, 26
 coccum I 217, 1
 cochlearia I 209, 11
 cochlis II 116, 24
 coctilia II 133, 14
 codicillares facti pontificatus, quin-
   decimuiratus, auguratus I 252, 13
 cognomen I 177, 13 . 191, 15 . 206,
   26
 cohors quinquagenaria I 17, 12
 collegia II 78, 23 . 158, 15 collegium
   pontificum I 101, 21 collegia sa-
   cerdotalia I 47, 15 . 88, 6 . 96, 8
 collis Quirinalis I 197, 17 collis (Qui-
   rinalis) II 49, 11
 colonia I 63, 11
 colores I 207, 17
 colossus I 99, 20 . II 86, 2 colossus
   Neronis I 18, 28 colossae statuae
   I 31, 22 *cf.* statuae
 columnae porphyreticae I 41, 11 Nu-
   midicae II 176, 9 Carysteae, Clau-
   dianae, Synnades, Numidicae II
   49, 1 *sqq.* columna ad quam ascen-
   ditur intrinsecus I 211, 4 aurea
   apud Memphim II 110, 29 columnae
   aereae quae gestorum ordinem con-
   tinent I 237, 13
 colymbi marinae aquae I 210, 8
 comitia magistratuum II 170, 6 co-
   mitia I 51, 10
 comites prouinciarum rectores I 71,
   18
 commeatus populi R. I 232, 22
 comoediae I 24, 23 comoedus I 44, 7
 comicorum dicta II 221, 23
 conchae marinae I 207, 28
 conclauae I 189, 22
 concubinae I 95, 17 *et* 27 . 90, 26
   91, 11 . 99, 4 . 107, 5 . 248, 2

II 38, 20 . 68, 23 . 85, 22 . 105, 25
 concubinae ingenuae II 167, 30
 condiciones bene uasatorum I 198, 6
 200, 21 condiciones nauticae et
 gladiatoriae I 58, 8
 condiscipuli I 45, 12 . 196, 11
 conditum I 209, 5 condita militaria
 I 11, 17 conditura ueneta I 210, 16
 congiarium I 38, 17 . 27, 27 . 36, 6
 60, 27 . 64, 1 et 7 . 88, 8 . 98, 29
 106, 29 . 130, 5 . 189, 2 et 4 . 235,
 11 . 258, 12 . II 32, 8 . 85, 8 . 167,
 11 . 180, 21 . 198, 10
 coniectores I 227, 17
 conlibertus I 177, 20
 conlusor I 160, 12
 conmanipulones I 145, 14
 consecratio I 58, 26 . 65, 25 . 201, 2
 et 4
 consecranei II 34, 28
 conseruus II 167, 23
 consilium imperatoris I 17, 17 . 21,
 15 . 35, 11 . 229, 11 . 264, 7
 consiliarius I 235, 19
 constellatio II 39, 8
 constitutio I 229, 9
 consulares I 33, 9 . 90, 17 . 93, 9
 102, 12 . 105, 7 . 107, 3 . 116, 31
 117, 22 . 120, 4 et 13 . 129, 12 . 205,
 19 . 231, 24 . II 7, 25 . 16, 6 . 28,
 5 . 34, 25 . 58, 20 . 59, 29 . 60, 5
 109, 12 . 119, 21 . 120, 5 . 146, 5
 172, 19
 consules ueteres I 235, 11 consules
 ordinarii II 70, 9 suffecti II 175,
 25 consules XXV uno anno I 92,
 11 consulatus puero Gordiano de-
 latus II 42, 11 consules ordinarii
 et suffecti ex senatus sententia no-
 minati I 248, 10 consules procedunt
 kalendis Ianuariis I 205, 5. num-
 mos in populum mittunt I 200, 10
 togam pictam de Iouis templo ac-

ciunt I 246, 6 consul cum prae-
 toribus aedilibus tribunis plebis in
 curiam uenit II 32, 25 refert ad
 senatum II 12, 22 . 52, 13 consu-
 lum subsellia I 197, 14 consules
nominantur
 a. 69 p. C. (suff.) Arrius Antoni-
 nus bis I 33, 5
 76 Vespasianus septies et Ti-
 tus quinques I 3, 9
 85 et...? T. Aurelius Fulvus (aun-
 T. Antonini) bis I 33, 2
 86 Fl. Domitianus XH et Cor-
 nelius Dolabella I 33, 13
 89? Aurelius Fulvus (pater T.
 Antonini) I 33, 5
 101 Traianus quater et Artic-
 leius I 4, 29
 102. 134 Seruianus II 207, 24
 102 Suranus bis et Seruianus
 iterum I 5, 15 *debit esse*
 a. 107 Surano III Sene-
 cione II cos., *uide C. I. L*
uol. 3 n. 550
 105 Candidus et Quadratus ite-
 rum I 5, 5
 109? Hadrianus postea imp. con-
 sul I 5, 19
 ? et 110 (suff.) Calvisius Tullus
 bis I 43, 6
 118 Hadrianus imp. secundo
 I 5, 30
 120 T. Aurelius Fulvus (qui
 postea Antoninus Pius) et
 Catilius Seuerus I 34, 17
 ? et 120 Catilius Seuerus bis
 I 43, 9
 121 Annus Verus iterum et Au-
 gur I 43, 12 *cf. 43, 3*
 126 Verus et † Bibulus I 112, 19
 128 Annus Libo I 43, 5
 136 L. Verus Caesar I 22, 15
 27, 25

- 137 L. Verus Caesar iterum I 22, 16 . 27, 26
- 139 Antoninus Pius iterum I 46, 29
- 140 M. Antoninus I 37, 18 . 47, 13
- 145 Marcus imp. secundum et Antoninus (Pius) quartum I 47, 16
- 146 Erucius Clarus bis et Seuerus I 120, 6
- 154 L. Verus et † Sestilius Lateranus I 67, 28 *cf.* 40, 9
- 161 Marcus imp. et L. Verus iterum I 67, 29 . 87, 3
- 166 Pudens et Pollio I 96, 6 *et* 11
- 172 Maximus et Orfitus I 96, 7
- 173 Pompeianus iterum I 162, 17
- 175 Piso et Iulianus I 96, 9 *et* 11
- ?(suff.) Pertinax et Didius Iulianus I 111, 31 . 113, 15 114, 3 . 118, 2
- Pertinax I 103, 11 *et* 23
- 176 Pollio iterum et Aper I 88, 15 . 96, 12
- ? (suff.?) Cassius Papirius, in eius locum suff. Albinus I 155, 16 *cf.* 150, 4 . 152, 22
- ? (suff.?) Pompeianus consul a. 173 filius I 84, 13
- 177 Commodus imperator I 88, 14
- 178 Orfitus et Rufus I 96, 14
- 180 Praesens iterum I 96, 17
- 182? (suff.) Aemilius Iuncus Atilius Seuerus I 90, 18
- 183 Pactumeius Magnus I 93, 7
- 188 Fuscianus iterum I 96, 19
- 189? (suff.) Seuerus et Vitellius I 170, 25
- 193 Falco et Clarus I 112, 20 105, 11
193. 204 Fabius Cilo I 101, 17 163, 4
- ? *et* 194 Pescennius Niger I 141, 3
- 202 Seuerus imp. et Caracalla I 131, 20
- 205 filii Seueri imp. I 130, 3
- 213 (suff.) Gordianus (senior) primum et Antoninus Caracallus II 28, 4
- 213 Balbinus iterum II 56, 14
- 214 suff. Helvius Pertinax imp. Pertinacis filius I 163, 9
- 222 Heliogabalus III *et* Alexander) I 205, 5
- 222, 226, 229 Seuerus Alexander ter cos. ordinarius I 236, 27
- 229? (suff.) Gordianus II *et* Alexander II 27, 4 . 28, 4
- ? 238 suff. Claudius Iulianus II 64, 8 *et* 11
- 238 suff. Iunius Silanus II 12, 14
- 239 Gordianus puer II 42, 11
- 240 Venustus *et* Sabinus II 42, 16
- 241 Gordianus iterum *et* Pompeianus II 42, 21
- 242 Praetextatus *et* Atticus II 44, 19
- 243 Arrianus *et* Papus II 46, 21
- 247 Philippus eiusque filius millesimo anno II 50, 9
- 251 Decii duo II 69, 7
- 254? 255? 257? Gallienus *et* Valerianus II 143, 24
- Aurelianus *et* Vlpianus Crinitus II 143, 23

- 258 Tuscus et Bassus II 96, 21
- Memmius Tuscus cos. ordinarius II 144, 19
- 262 Gallienus et Faustianus II 76, 2
- 264 Gallienus et Saturninus II 79, 19
- 265 capto iam Valeriano scriptum in fastis 'Valeriano imperatore consule' II 84, 8
- 270 Antiochianus et Orfitus II 129, 27
- consules annorum incertorum:*
sub *Hadriano* Saluius Iulianus I 113, 2
sub *Marco uel Commodo* Lulceius Torquatus +sub Commodus I 93, 6
Larcus Euripianus +sub Commodus I 93, 6
Coelius Felix +sub Commodus I 93, 6
Valerius Bassianus +sub Commodus I 93, 7
Allius Fuscus +sub Commodus I 93, 5
? Seuerus et Iulianus I 121, 6
? consules Gordiani senioris maiores II 26, 21 . 27, 1
sub *Alexandro* Gordianus iunior II 38, 12
ante 269? consul bis Censorinus II 120, 13
- contiones I 220, 28 . II 18, 12 in urbe I 235, 9 militares I 103, 14 . 212, 9 contiones *inseruntur* Albini I 149, 21 . 158, 4 Alexandri I 255, 7 257, 26 . Diadumeni I 188, 9 Ma-
- crini I 187, 13 Marii II 96, 6 Maximini senioris II 13, 23 . 34, 27
- controuersiae II 27, 16 . 92, 23
- contubernales I 146, 5 . 158, 26
- contus I 97, 1 . II 17, 13
- conuiuia priuata, publica I 241, 5 260, 12 aestiua I 207, 17 coloribus exhibita I 207, 17 conuiuiorum mensurae I 140, 11 conuiuiorum multitudo I 241, 7 conuiuiae duodecim, septem, nouem I 69, 17
- cooptare I 88, 7
- coqui I 212, 29 . 203, 1 . 247, 16 248, 1 et 3 . II 133, 4
- corbes I 202, 9
- cornicines II 156, 19
- cornua (exercitus) I 256, 13
- corocottae I 40, 24
- coronae I 69, 26 . II 112, 28 . 124, 14 statuis principis inpositae I 163, 31 corona cum qua matronae sacrificium faciunt I 246, 17 coronae murales, uallares, nauales, ciuicae II 144, 30 *sg.* uallares II 187, 23 ciuicae I 53, 1 . II 187, 23 188, 1 sub corona uendere II 140, 10
- corpora u. artes
- corrector Italiae II 112, 10 Lucaniae II 161, 10
- crepidae II 110, 6
- crepundia II 138, 22
- crinis flauus I 189, 11 crinis flauo conditus II 88, 27 *cf.* capillus
- crinita stella I 98, 15
- cristae gallinaceorum I 208, 14
- crocodili II 206, 25
- crocus I 18, 18 . 208, 1 . 213, 23
- crucis supplicium I 78, 19 . 79, 3 108, 24 . 122, 20 . 156, 6 . 183, 13 . 233, 22 . 237, 8
- crustulum I 20, 13
- cryptae I 11, 3
- crystallini calices I 69, 24 . 74, 18

- cuculli Bardaici I 107, 16
 cucullio I 69, 7 mulionicus I 216, 23
 cucutia II 135, 11
 cubicula I 140, 10 . 204, 14 . 232, 15
     II 13, 14 . 224, 3 cubicula de rosis
     facta II 84, 29
 cubicularii I 91, 2 et 26 . 97, 29 et 30
     et 31 . 104, 21 . 194, 8 . 199, 16
     II 219, 6
 culcitae I 208, 3
 cunae I 151, 25 . 190, 7 et 26 . II 138,
     24
 cupae II 16, 16 . 167, 5
 cuppedinarius I 214, 19
 cura u. alimenta, praetorium
 curatores I 51, 22 curator priuatarum
     I 175, 22 . 180, 5 curatores regio-
     num et uiarum I 52, 10 curatores
     urbis I 240, 1 cf. regiones. cura-
     tores ciuitatum I 51, 25 cura-
     tor qui Alexandriam regit II 110, 5
     curator Aquini I 138, 10 curator
     (cf. dux) Illyrici II 134, 5
 curia I 51, 11 . 105, 5 . 111, 2 . 115,
     26 et 29 . 124, 31 . 161, 21 . 173,
     17 . 174, 3 . 203, 2 . II 10, 2 . 42, 1
 curia Romana I 103, 22 curia hoc
     est aedes Concordiae I 222, 19
 curia Pompiliana II 162, 25 . 171,
     2 curiae cella I 104, 29 curia
     Carthaginiensis II 182, 12 Treui-
     rorum II 182, 21
 curio I 233, 10 . II 81, 20 . 82, 2
 currule certamen I 198, 21
 currus gemmatus I 136, 1 currus qua-
     driungi II 109, 18 regii II 157, 14
     triumphales I 258, 8 . II 19, 14
     45, 24 cf. falcati
 cursores I 30, 8 . 203, 1 . 247, 15
     II 167, 29
 cursus I 238, 21 cursus fiscalis I 8,
     17 publicus I 102, 15
 cycelas I 246, 18 . II 209, 8
 cyclus II 112, 28
 cymbala I 95, 18
 Dalmatae u. *index nom.* dalmaticatus
     I 93, 28
 damae II 28, 1 . 198, 19
 damalio I 233, 13
 decemuir litibus indicandis I 4, 1
 decennalia II 89, 5 decennia cele-
     brata II 78, 4
 decimani II 188, 30 . 189, 1
 decimare milites I 183, 14
 declamare I 177, 18 declamare con-
     trouersias II 27, 16 declamatae
     I 220, 26
 declamationes II 92, 23
 declamatores I 45, 11
 decuriae pellium II 132, 19
 decurio apud Afros II 30, 13
 decursio militum II 4, 24
 defensores corporum I 240, 6
 delatores I 51, 23 . 106, 18 . 108, 24
     184, 12 . II 10, 18 . 11, 18 . 34, 21
     161, 14
 deliaca I 235, 25
 demarchus I 18, 11
 deportatio I 63, 14 . 82, 9 . 89, 8
     106, 10 . 130, 1 . 229, 2 . 237, 2
     240, 25
 desertorum poenae I 78, 25
 deuotio Christiana I 197, 10
 dextrocherium II 5, 14 . 21, 4 . 104, 2
 diadema I 189, 26 . II 115, 15 dia-
     dema gemmatum I 210, 5
 diaetae I 215, 7 et 17 diaetae Mam-
     maeae I 235, 27
 dialogista I 78, 8
 dicendi studia I 132, 23 . dicta et
     facta I 201, 20
 dictator I 18, 10 . 158, 14
 digitus salutaris II 95, 25
 diplomata I 102, 15
 disci I 208, 21 discus corymbiatus
     II 135, 1

- disciplinae I 44, 8 disciplinarum magistris I 87, 13
 diuersoria I 256, 2
 doctrina I 132, 24
 dogma II 167, 5
 domini appellatio I 221, 6 . II 64, 15 145, 8
 domus *cf.* aedes. domus regia I 213, 13 domus publico sumptu aedificata Caro II 217, 27 domus Apollonii I 44, 23 Balbini II 63, 8 Censorini II 121, 3 Palatina Commodiana I 96, 16 Gordianorum II 48, 27 priuata Hadriani I 46, 24 Homulli I 41, 10 domus rostrata Cn. Pompei II 27, 23 Pompeiana II 27, 2 . 29, 22 . 37, 8 Pescenniana I 147, 4 Quintiliorum II 180, 22 Tetricorum II 112, 25 Tiberiana I 40, 10 . 47, 14 . 67, 6 . 70, 19 . II 185, 7 Veri I 43, 16
 donatium I 22, 13 . 38, 17 . 40, 8 104, 23 . 106, 29 . 107, 11 . 131, 13 . 212, 16 . 235, 11 . II 175, 5
 dorsualia serica discoloria II 78, 10 *cf.* boues
 dracones Persici II 154, 29
 dracones et signa templorum et legionum II 78, 23
 draconarius II 156, 19
 dromedae ? II 154, 22
 drungi II 198, 11
 dulcia I 216, 15
 dulciarii I 212, 28 . II 133, 13
 duumuir I 18, 10
 dux, ducatus *passim* dux Dalmatarum II 83, 20 dux Illyrici II 133, 26 totius orientis II 189, 16 limitis Africani II 204, 25 limitis orientalis II 207, 10 limitis Raetici II 212, 7
 ecclesia Christianorum II 149, 6
 eclipsis solis II 42, 12
 edicta imp. I 163, 13 . II 125, 9
 edictum pendet I 249, 22 Antoninianum *inseritur* I 189, 2 Aureliani *inseritur* II 206, 9
 editor I 51, 30 . 61, 7
 electrum I 215, 29 electra I 209, 1
 electri nummi I 235, 8 electrina patera II 104, 7
 elephantum I 19, 2 . 40, 24 . 96, 30 209, 24 . 256, 16 . 257, 1 . II 49, 23 78, 11 . 157, 24 . 206, 26 elephantum dentes II 205, 5
 ephemerides II 86, 15 . 136, 20 . 185, 10 . 186, 15 . 187, 20 . 216, 17
 ephippia et frena I 253, 5
 epigrammata II 181, 1 epigrammata in imaginibus Maximini iunioris II 20, 10
 epigrammarius II 180, 25 epigrammaticarii uersificatores II 207, 17 *cf. index auctorum*
 epistolae principum publicis monumentis insertae II 193, 19 epistulis ab imperatore subscriptum I 97, 10 epistolae familiares Seueri imp. I 169, 15 *epistolae inseruntur principum*: Auidii Cassii I 85, 26 Alexandri Seueri II 28, 31 Aureliani II 115, 24 . 140, 21 . 149, 5 . 153, 11 *et* 23 (*cf.* 154, 14) 153, 11 . 156, 11 161, 1 . 166, 17 . 188, 32 . 213, 1 Cari II 216, 22 Claudii II 126, 20 127, 23 Commodi I 140, 26 . 148, 17 . 159, 3 Diadumeni I 193, 13 194, 2 Faustinae Marci I 83, 4 *et* 9 Gallieni II 97, 16 . 98, 25 . 134, 21 188, 19 Gordiani II 12, 15 . 43, 22 Hadriani II 207, 23 Macrini I 192, 21 Marci Antonini I 77, 5 . 79, 21 . 82, 27 . 83, 31 . 140, 18 . 155, 2 *et* 12 Maximini senioris II 9, 18 10, 8 . 22, 24 *sqq.* 34, 8 . 35, 12 Probi II 191, 24 . 195, 14 . 197, 4

- 217, 22 *Severi* I 140, 7 . 153, 5
 156, 25 *Taciti* II 189, 11 *Vale-*
riani II 92, 5 . 107, 3 *cf.* 20 . 132,
 10 . 133, 23 . 141, 8 *et* 22 . 143, 4
 144, 3 . 186, 23 . 187, 3 . 188, 5
Veri I 76; 16 *regum*: incerti II 67,
 1 *Artabasdis* II 68, 8 *Beleni* II 67,
 16 *Zenobiae* II 154, 2 *aliorum*: *Au-*
relii Alexandri II 22; 8 *sqq.* *Au-*
tronii Tiberiani II 182, 26 *Claui-*
dii Iuliani II 64, 11 *Fl. Claudii* II
 146, 27 *Ceionii Postumi* I 150, 21
Iulii Calpurnii II 218, 29 *Decii*
 II 134, 8 *Proculi* II 211, 6 *Timi-*
sitheii II 43, 4 (*cf.* 44, 8) *prae-*
fectorum Marci I 79, 31 *senatus*
 II 11, 29 *sqq.* 182, 11 *et* 20 *exer-*
citus II 162, 17
epistularum magister I 11, 24
 ab *epistulis* u. ab
epithalamia II 80, 24 *et* 26
epitomavit historiam Zenobia II 117,
 13
epulum Iouis I 243, 4
equester ordo I 115, 23 *locus* I 231,
 12 *cf. senatus*
equites in consilio imp. I 9, 16 a *ca-*
pitis causis remoti I 51, 7 *equestris*
loci uiri militibus praepositi I 91,
 23 *equites extraordinarii* I 164,
 27 *equitum turmae* I 47, 12 *equi-*
tes Dalmatae I 152, 9 . II 130, 19
equi publici honor I 45, 18
equus sagmarius II 141, 1 *cf. sagma-*
rius. equi currules I 88, 25 *equi*
feri II 27, 26 . 50, 3 *Siculi et Cap-*
padoces II 28, 14 *Tuscus, Sardus*
 II 207, 2 *equae Celticae* II 128,
 15 *Volucris* I 74, 18 *equi Volucris*
simulacrum I 70, 16
erasa nomina imperatorum Antonini
 I 206, 10 . 207, 2 . 218, 3 *Com-*
modi I 99, 14 *Maximini* II 31, 10
- ergastula* I 18, 4
eunuchi I 157, 25 . 209, 8 . 233, 23 *et*
 24 *et* 27 *et* 29 . 240, 20 . 250, 2
 II 117, 7 . 167, 31
euripi I 209, 23
ex assessore I 239, 10
ex consulibus I 240, 1 . II 33, 1
 42, 4?
ex ducibus II 42, 4?
ex praefecto praetorii I 9, 14
ex praefecto urbi II 14, 20
ex tribunis II 114, 23
exauctorare legiones I 226, 23 . 254,
 16 . 256, 6 . II 6, 5
excubiae I 184, 2
exercitus senatus populusque R. I 191,
 28 *cf. epistula, senatus*
exilium I 89, 28 *exilium liberum* I,
 63, 14
exoleti I 90, 28 . 203, 7 . 212, 12 *et*
 14 . 213, 8 . 215, 23 . 234, 7 *et* 9
 244, 24 *exoleti uocales* I 240, 17
extra mullorem I 208, 16
faba I 209, 1
fabataria I 208, 21
faber ferrarius II 55, 4 . 95, 11 *et* 21
faber artifex II 6, 15
fabula Paridis I 198, 8
facelaria I 208, 20
faces cereae II 78, 8
factiones (circ.) II 28, 15
falces faenariae II 133, 4
falcati currus I 256, 17 . 257, 4
fames I 20, 13 . 39; 9 . 49, 10
famosa ? I 39, 3
fana II 124, 15
fanatici I 199, 11 . II 181, 19
fascas I 121, 14 . 145, 4 *fascas lau-*
reati II 11, 14 . 31, 18 *fascas*
consulares ingredi Alexandriam non
licere II 110, 24
fasciae I 246, 12 *fasciae uiriles* II
 133, 10 *fasciolae russulae* I 151, 27

- fasianus I 20, 12 . 29, 23 . 110, 22
 208, 18 *et* 27 . 216, 11 *et* 12 . 243,
 5 fasiana avis II 176, 27
 fasti I 51, 14 . II 84, 8 fasti consu-
 lares I 30, 18 *et* 20
 fenus trientarium I 34, 14 . 232, 5
 feneratorum usurae ad trientes pen-
 siones contractae I 235, 12
 ferae mansuetae II 78, 14 . 157, 24
 Libycae II 27, 21 feris obiecti I
 160, 10
 fercula I 211, 29 . 214, 23 *et* 30
 feriae Latinae I 45, 27
 festium uindemiarum I 202, 19
 fibulae I 11, 5 . II 116, 25 . 132, 26
 fibulae aureae II 166, 10 gemma-
 tae II 85, 4 . 223, 24
 fibulatoria saga II 99, 6
 ficedulae I 155, 28
 ficus uirides II 84, 31 passariae I
 155, 25 Alexandrinae I 260, 3 cal-
 listruthiae I 155, 26
 fidicinae I 73, 23
 fimbria II 116, 24
 fiscus I 8, 19 . 17, 27 . 51, 24 . 52,
 26 . 106, 22 . 108, 9 . 129, 19
 229, 8 . II 27, 25 . 157, 26 . 167, 4
 fiscus priuatus imperatoris I 8, 23
 fisci arca I 248, 15 fisci aduocatus
 I 19, 15 170, 10 . 177, 20 *et* 25
 fiscalis cursus I 8, 17 fiscales gla-
 diatores II 50, 1 fiscalia vina II
 169, 11
 fistulae aquariae II 59, 1
 flacculi ? II 78, 16
 flamines d. Hadriani I 25, 11 Anto-
 nini Pii I 42, 11 . 49, 1 . 55, 7
 57, 20 Commodi I 99, 25 Pertina-
 ris I 125, 9 . 112, 14 flaminicae
 Faustinae I 37, 14
 formae I 37, 22 forma aquae I 134, 1
 formae nummorum I 245, 13 . II 118,
 11
 formularia (?) forensis I 170, 10
 forum I 98, 15 . 79, 17 . 152 . 21
 183, 1 . II 92, 9 forum Augusti
 I 237, 15 transitorium d. Nervae I
 237, 12 transitorium I 242, 10
 Traiani I 8, 21 . 56, 17 . 59, 29
 235, 16 . II 161, 16 . 175, 13 Vi-
 pium I 60, 19 forum Carthaginiense
 I 39, 14 forum Aureliani in Osti-
 ensi II 165, 24
 foenum I 213, 24 . II 132, 18 foenum
 Graecum I 208, 20
 frigidiae II 39, 25
 frigidaria II 224, 4
 frumenta Alexandrina I 99, 16
 frumentaria res I 51, 27 . 52, 2
 125, 20
 frumentarii I 12, 1 *et* 7 . 90, 4 . 183,
 21
 fullones I 246, 23 . 247, 17
 fumus I 40, 30 . 201, 20 . 233, 31
 242, 7 . 264, 1
 funambuli I 53, 11
 funera I 48, 27 . 98, 28 . 133, 25
 173, 29 funera sumptu publico I
 54, 1 funus publicum I 166, 20
 funus censorium I 125, 8 imagina-
 rium *et* censorium I 112, 11 im-
 peratorium I 31, 10 regium I 57, 5
 178, 10
 funebre munus I 49, 5
 fures I 236, 28 fures deportati I
 229, 1 furtum militis I 145, 13
et 18
 gabalus I 183, 4
 galbeae I 247, 4
 ganeae I 88, 20
 galeae II 4, 28 galea imp. I 98, 28
 gemmata II 23, 3
 gallinacei I 208, 14 . II 142, 9 . 176,
 17 . 187, 16
 garum I 215, 3
 gemmae I 56, 19 . 246, 14 *et* 15 al-

- bae I 209, 1 . II 21, 4 *ceranniae*
 I 208, 29 *Persica* I 210, 1 *gem-*
mae uitreae II 81, 22 *scalptae* I
 210, 2 *gemmae de calciamentis et*
uestibus sublatae I 221, 8
genitura I, 28, 8 . 222, 9 . 170, 15
et 27 . 190, 9 *et* 24 . II 89, 6
genitalia deuincta I 192, 11
gentes simulatae in pompa II 78, 24
gentes Flauiae 121, 4 . 124, 9?
gentilis u. ritus.
geometria I 14, 14 . 236, 21
geometrae I 16, 14 . 44, 7
gibbi I 95, 14?
gladii II 4, 25
gladiatores I 87, 19 . 91, 3 . 211, 22
 II 27, 20 . 157, 27 . 199, 2 *fisca-*
les II 50, 1 *Capuae* I 118, 29 *gla-*
diatores armati I 59, 23 . 61, 8
matronarum uersibus ornati II 78,
 13 *in conuiuio* I 69, 12
gladiatoria arma I 98, 1 . 107, 17
gladiatorii ludi u. ludi, munera.
glires I 209, 16
gluten II 205, 2.
grammatici I 16, 14 . 44, 9 . 67, 7
sq. 102, 9 . 220, 22 *et* 23 . 249, 5
 II 20, 16 . 23, 16 . 55, 16 . 100, 17
 111, 1 . 114, 16 . 124, 1 *gramma-*
ticis quaestiones propositae I 172,
 16 *grammaticaliter declinare* II
 98, 12
gratuitum uinum, oleum etc. II 166, 28
gregarii milites II 166, 10
grues II 21, 11
gymnasium Alexandriae I 164, 10
gymnici II 225, 15 *et* 19 *ludi* II 74, 15
gypseae Victoriolae I 136, 8
habitus ciuilis, militaris I 199, 29 *cf.*
pueri, philosophi
hamaxa II 5, 15
harena I 17, 16 . 52, 23 . 95, 29
 198, 23 . II 81, 17 *cf. aurosa*
- harenarius* I 58, 4
haruspices I 137, 27 . 171, 11 . 227, 2
et 12 . 249, 5 . II 16, 10 . 23, 13
 141, 4 . 180, 4 . 181, 2 . 201, 18
 207, 18 . 208, 6 *haruspex rusticus*
 I 136, 23
haruspicina I 236, 19
hastae auratae II 23, 1 . 78, 21 *pu-*
rae II 144, 31 . 187, 23 *sub hasta*
uendi II 43, 25
hecatombe II 18, 10 . 59, 18 . 79, 5
 176, 17 . 177, 14
herbae II 142, 12
hereditates I, 17, 24 . 38, 27 . 48, 3
 106, 23 *cf. uicensima*
herniosi I 211, 19
hilaria? II 136, 8 *hilaria Matris Deum*
 I 243, 3
hippopotami I 40, 25 . 50, 1 . 206, 27
historia I 193, 12 . 229, 20 . 252, 7
historiae I 146, 22 *historia Au-*
gusta II 176, 3 *Alexandrina, orien-*
talis, latina II 117, 12
historici I 175, 6 . II 24, 21 *historio-*
graphi II 40, 6 *cf. index auctorum*
histriones I 18, 19 . 40, 31 . 72, 11
et 20 *et* 23 . 182, 21 . 204, 23
 II 78, 17 . 225, 19 *histrionica* I
 202, 27
holera I 115, 16 . 216, 14 . 242, 28
 II 3, 9 . 39, 24 . 110, 1 . 132, 18
 142, 12 . 187, 18
holoserica u. uestis
hordeum II 46, 4
horrea publica I 244, 25 *horrea (in*
Aegypto) II 74, 24
horti in monte Coelio I 43, 6 *Spei*
ueteris I 203, 20 *horti Commodi*
 I 90, 4 . 142, 19 *Domitiae* I 36, 13
 II 167, 18 *Gallieni* II 85, 24 *ma-*
terni Marci imp. I 46, 25 *Sallustii*
 II 167, 18 *et* 19 *Variani* II 136, 8
(Variani?) I 204, 4 *et* 10

- hospitia II 187, 18
 hostiae I 171, 17 . 227, 13 . II 177, 1
     maiores, minores II 145, 11 nigrae
     I 136, 25 humanae I 200, 4 Ro-
     manis sacris non conuenientes I
     118, 20
 hyacinthi (gemmae) I 217, 3 . II 21, 5
 hyaenae II 49, 25
 hydrogarum I 214, 8
 iambi I 185, 19 iamborum scriptor
     II 220, 11
 Ianus geminus I 98, 20
 ibices II 28, 1 . 198, 18
 iecinera anserum I 208, 22
 ignis Vestae I 197, 6 perpetuus I
     198, 28
 imago *passim* (cf. statua) Hadriani in
     anulo sculpta I 24, 30 Celsi in
     crucem sublata II 115, 6 imago
     Veri Caesaris circensibus uecta I
     59, 18 Antonini Pii circensibus
     posita I 37, 16 imagines Ciceronis
     et Vergilii I 239, 13 Taciti II
     176, 4
 immunitas I 232, 26
 inares I 246, 16 inares Veneris I
     253, 21
 incendium Romae I 39, 12 . II 15, 12
 incunabula I 191, 1
 index publicus purpuratorum ab Au-
     gusto ad Diocletianum II 164, 6
     index ludiorum II 125, 22
 indulgentiae I 40, 23
 indumenta coccea et purpurea I 189,
     14
 infamis I 184, 12 infames mulieres
     I 240, 23
 inferis caput denotum I 207, 7 . II
     33, 13
 infulae I 8, 1 . 117, 19
 infundibulum II 168, 14
 initialia Cereris I 63, 22
 iniuriarum damnati I 82, 20
 inpluuium II 55, 9
 insicia u. isicia
 insignia imperatoria I 129, 20 in-
     signia imperii I 181, 24 imperii
     castrensia I 189, 15 magistratus I
     157, 6
 institutores I 87, 15
 insulae (uel domus) I 39, 12
 inter duos lucos? II 112, 26
 interreges II 169, 11 et 14 et 20 . 170,
     3 et 5
 interregnum II 169, 5 et 10 et 15 et 18
 interulae II 133, 9 dilores II 213, 11
     paragaudiae II 187, 11
 inundatio Tiberis I 20, 16 . 39, 14
     49, 8
 iocularia I 202, 19
 isicia I 207, 27
 itinera I 52, 1 itinera Hadriani I 13,
     7 *sqq.* Alexandri 262, 13
 itinerarius sumptus I 94, 4
 iura dapibus condiendis I 214, 11
 iudices I 20, 3 . 38, 29 . 125, 19
     143, 13 . 247, 21 appellationes
     iudicum II 194, 2 iudices furtis
     famosi I 229, 28 iudices quattuor
     per Italiam I 21, 17 . 34, 19
 iuridici I 52, 4
 iurare in uerba imp. II 17, 27
 ius I 184, 14 ius dicere I 177, 18
     ius Latii I 20, 16 ius tertiae rela-
     tionis II 193, 30 quartae relationis
     I 105, 21 quintae relationis I 47,
     22 . 218, 9 iuris gladii honores?
     I 252, 9 iuris consulti I 17, 18
     205, 23 iuris periti I 264, 9 et 10
     II 20, 16 . 41, . 15 . 52, 15 . 229,
     5 et 9
 labyrinthus I 132, 3
 lacernae I 107, 15 . II 226, 4 la-
     cerna coccea I 247, 14
 lactarii I 212, 28 lactarium opus I
     216, 15

- lactes murenarum et luporum I 210, 13
 lactans I 233, 12
 lactuca I 110, 15 . 209, 16 . II 176, 19
 lacus Fucinus emissus I 21, 16
 lampadae II 78, 8
 lanceae II 133, 3 lanceola II 23, 11 127, 26
 lanx argentea I 95, 14 argentea sculpta II 120, 5 argentea pampinata II 135, 2
 lapides toficii II 5, 17 lapides uini dicti I 199, 17
 lararium I 237, 24 . II 182, 3 lararium secundum, maius I 239, 13 et 15
 largitionalis II 225, 23
 laridum I 10, 22 . 45, 6 . 79, 19 II 46, 4 . 132, 14 . 187, 17
 latrina I 206, 3
 latrones I 132, 24
 latus clauus I 130, 26 . 173, 17 . II 4, 13 . 28, 10 . 133, 10 lati clauus honor I 90, 8 laticlauius praefecto praet. summissa I 232, 10
 lauacra (cf. balnea, thermae) I 18, 5 lauacrum publicum I 200, 19 lauacrum Agrippae I 18, 24 Caracalli I 206, 21 Commodi I 99, 13 lauacrum Ostiense I 38, 23 lauandi hora legitima I 21, 9
 laudatio funebris I 112, 12 laudationes Antonini Pii I 48, 28
 laureatae litterae II 18, 6 tabellae I 258, 19 laureati fascies II 11, 14 31, 18
 laurus I 259, 31 . II 49, 14
 lectisternia I 53, 23
 lectores I 24, 23
 lectus genialis I 227, 5 lectus (trictinarius) I 207, 29 . 211, 15 lecti tricliniarii et cubicularii solido argento facti I 208, 12
 legatum I 38, 28
 legatus *passim* legatus populi R. I 121, 16 legati a senatu facti II 194, 3 legatus praetorius I 5, 16 proconsulis II 38, 14 legatus proconsuli ex consulibus datus II 30, 1 legatio proc. Africae I 121, 12 prouinciae Lugdunensis I 122, 8 legatio Persica II 120, 16 extra ordinem functus legatione Persica II 120, 16 legatio Sarmatica II 120, 16 legatus Syriae I 73, 1
 legio prima Minervia I 5, 11 prima I 103, 9 secunda Adiutrix I 4, 1 secunda Parthica I 164, 26 tertia Felix II 143, 12 . 188, 3 et 4 et 7 tertia II 156, 18 quarta Scythica I 122, 3 quarta II 4, 16 . 43, 27 sexta Gallicana II 140, 7 XXII Primigenia I 113, 12 legio Arabica I 128, 20 legiones Syriacae I 79, 22 . 80, 1 legio Quartanorum et Primanorum I 152, 9 legionarii et praetoriani I 178, 24
 legumina I 95, 19 . 115, 16 . 134, 8 242, 28
 leno I 88, 26 . 208, 9 . 211, 18 212, 12 . 213, 8 . 214, 20 . 215, 22 234, 6 . II 89, 11 . 96, 22 . 223, 19 lenae I 215, 22
 lens I 208, 29
 leones *passim* leaenae II 198, 28 leones exarmati I 208, 22 et 27 . 211, 10 iubati II 198, 22 mansueti II 49, 24
 leopardi exarmati I 208, 22 mansueti II 49, 25 Libyci II 198, 29
 lepus I 115, 16 . 243, 6 et 20 et 22 leporinus pilus in accubitis I 208, 2
 lex annaria I 88, 13 . Plaetoria I 51, 19 leges Marci imp. I 52, 6 . 50, 22 Alexandri I 248, 7 . 249, 10 Pertinacis I 106, 21 leges de iure

- populi et fasci I 229, 8 matronales I 197, 23 leges senatus consultis consecratae II 194, 4 leges I 184, 16 II 159, 3
- libelli (*cf.* a libellis) I 97, 9 . 184, 17 libellus munerarius II 125, 21
- liber elephantinus II 174, 17 libri lintei II 136, 23 . 137, 2 *et* 8 141, 6 libri Sibyllini II 44, 17 76, 11 . 147, 23 . 181, 12 libri Sibyllini uelatis manibus euoluuntur II 148, 22
- liberti *passim* liberti litterati I 15, 16 liberti imp. ueste ingenuorum usi I 233, 22 liberti qui aedes Getae administrauerant I 162, 27
- libertini in senatum lecti I 92, 10 non in equestrem locum redacti I 231, 10
- libidinum genera I 216, 26 *cf.* schemata
- librarii I 239, 5
- licia uariantia II 104, 5
- ligna II 187, 18 lignum cotidianum II 138, 13
- lignaria negotiatio I 102, 2
- limbi II 104, 4 limbus purpureus II 116, 23
- limes Africanus II 204, 25 Illyricianus I 60, 1 . II 144, 24 . 147, 3 Libycus II 114, 22 orientalis II 207, 10 Scythicus II 144, 21 Raeticus II 212, 7 transrhenanus II 92, 6
- limitanea civitas II 46, 2 limitanei milites I 143, 15 . II 195, 11
- lingua Maurorum I 27, 4 linguae paonum et lusciniarum I 208, 14
- linteramen I 212, 2 . 246, 9
- linterones I 234, 13
- linum II 165, 21 Aegyptium II 77, 5
- linyphiones II 208, 11
- lis I 82, 19 . 106, 24 *cf.* decemuir
- lithostreae I 207, 28
- lithostrotum II 49, 15
- liticines II 156, 19
- litterae elementariae I 102, 8 litterae Graecae et Latinae I 120, 7 . 150, 26 . II 20, 7 litteris aureis scripti Homericici libri II 23, 17
- litterati I 28, 20 . 185, 1 . 220, 29 229, 19 litteratae fabulae I 241, 2
- litteraria ludicra I 157, 17
- litterator I 44, 7 . 87, 11 . 220, 19 II 20, 9
- litteratura I 34, 1
- lituus II 201, 3
- lixae II 2, 12 *et* 14
- loca religiosa II 18, 8 locus publicus a priuatis occupatus I 252, 20
- loci (in circo) non diuisi I 57, 9
- locustae I 207, 28
- lorica I 161, 20 . 173, 16 . II 4, 25 133, 3 aurea, argentea II 22, 29
- lucernae I 210, 18
- luctamina I 46, 8
- luctus I 59, 4 *et* 15 *et* 17 .
- ludi (*cf.* munera) I 5, 16 . 18, 13 53, 8 . 122, 3 . 209, 15 ludi circenses I 9, 5 . 22, 13 . 27, 28 36, 17 . 37, 14 . 42, 11 . 54, 29 59, 18 . 68, 6 . 70, 12 *et* 13 . 99, 1 112, 16 . 139, 19 . 152, 21 . II 28, 11 . 57, 19 . 74, 15 . 144, 5 158, 21 circenses nauales I 209, 24 ludi ante lucem coepti I 209, 28 ludorum dies II 18, 19 ludi Apollinares I 243, 4 . II 52, 5 genitilicii I 116, 17 gymnici II 74, 15 Iouis o. m. I 59, 16 militares II 2, 7 natalicii I 9, 5 saeculares II 50, 4 seuirales I 47, 14 scaenici II 28, 19 57, 19 . 61, 21 . 74, 15 . 158, 21 theatrales, circenses II 225, 25
- ludus I 96, 2 ludus publicus II 130, 16 ludi gladius I 184, 11 ludus

- puerorum 'ad indices' I 120, 8
alius ludus 118, 21 ludere ad la-
 trunculos II 211, 17 *cf.* tesserae,
 pila, pueri
 ludiorum index II 125, 22
 luminibus thermarum oleum additum
 I 234, 17
 lupanaria I 69, 6 . 88, 23 . 89, 15
 210, 19
 lupi (pisces) I 210, 13
 lupinarii I 240, 4
 luscini I 95, 3 lusciniæ I 208, 15
 lusoriae? II 212, 18 lusorium I 211, 23
 lyra I 236, 23
 lyricus I 38, 7
 macellum I 184, 22 . 210, 24
 machaerae I 107, 18
 magi I 200, 6 *et* 27
 magistratus I 105, 5 *et* 28 . II 12, 2
 curules II 169, 21 *cf.* comitia
 magistri litterarii II 173, 8 magistri
 imperatoris I 160, 19 . 193, 28
 205, 24 magister admissionum II
 145, 15 epistularum I, 11, 24 offi-
 ciorum I 147, 16 . 239, 18 . II 85,
 * 25 Saliorum I 45, 23 scrinii I
 235, 20 scriniorum I 29, 9 ma-
 gistri? I 208, 8
 maiestas Augusta I 27, 1 maiestas
 pro dignitate dictum II 84, 11 ma-
 iestatis causa I 17, 23 . 77, 12
 106, 9 *et* 10 . 114, 1 . II 175, 19
 maiorum effigies I 237, 28
 'ad mammas' diaetae Mammaeae vo-
 catae I 235, 28
 mancipia I 72, 24 mancipia prosti-
 bula I 88, 23
 mango I 183, 5
 manipuli II 189, 26
 mansiones I 136, 14 . 249, 25 . 251,
 1 *et* 24 . II 23, 32 . II 159, 10
 mansuetæ apes I 212, 23 (*cf.* leones,
 leopardi, ursi)
 mansuetarii I 208, 23
 manubiae II 142, 26
 manus amputatae I 78, 25 . 79, 17
 mantelia aurea II 85, 1 Cypria II
 145, 8 picta I 213, 1 pura I 242,
 22 cocco clavata 23
 margaritæ II 116, 28
 marmora ad ornandam domum I 239,
 25 porphyreticum *et* Lacedaemo-
 nium I 235, 4 . 211, 1 Thebaicum
 I 147, 5
 mastix, mastichatus *u.* uinum
 mathematici I 87, 9 . 121, 19 . 190,
 9 *et* 19 . 236, 17 . 249, 5 . II 39,
 5 *et* 9 . 123, 7 . 207, 18 . 208, 5,
 mathesis I 28, 13 . 122, 10 . 145, 1
 236, 17
 mater castrorum I 63, 10 . 93, 8
 94, 12 . 112, 19 . 118, 9
 matrona consularis I 197, 19 matro-
 nae regiae I 246, 15 mores ma-
 tronarum I 61, 14 matronalis con-
 uentus I 197, 18
 mechanæ I 167, 2
 mechanici I 249, 5 mechanica opera
 I 233, 1
 medici I 55, 13 . 59, 15 . 83, 20
 95, 22 . 249, 5 . II 46, 15 . 141, 3
 168, 4 . 207, 18 palatini I 247, 18
et 19
 melones II 84, 30 . 224, 1 Ostienses
 I 155, 27
 memoria *u.* a memoria
 mensa militans I 214, 8 secunda I
 211, 24 . 243, 14 . 244, 20 . II
 85, 23 secunda, tertia I 208, 24
 mensium nomina I 40, 5 . 95, 23 . 101, 26
 meretrices I 90, 27 . 180, 15 . 211,
 18 . 212, 8 *et* 13 . 213, 8 . 215,
 22 . 234, 6 . II 96, 22 . 223, 18
 meretricis pretium I 215, 10 mere-
 trices circi, theatri amphitheatri I
 216, 22

- meritoria I 140, 10 . II 175, 31
 milites *cf.* praetoriani. milites Bucolici
   I 80, 21 (*cf. ind. nom.*) classarii I
   98, 9 gregarii I 119, 11 . II 107,
   26 ostensionales I 240, 9 urbanici
   I 173, 14 milites aegrotantes
   I 251, 5 albatii milites II 78, 7 mi-
   litum arma, uestes inspectae I 80,
   9 militum exercitium I 80, 13 dis-
   ciplina I 79, 10 . 80, 17 poenae I
   79, 17
 mimarii scurrae I 72, 23
 mimicus scurra II 164, 12 mimica
   adulteria I 211, 16
 mimographus I 49, 5
 mimus, mima II 226, 4 et 5 mimi I
   65, 11 . 89, 7 . II 7, 10 et 16
   78, 16 . 85, 23 . 89, 11 . 96,
   22 . 168, 10 . 223, 18
 ministerium aulicum *passim* ministe-
   rium Alexandri imp. CC librarum
   argenti pondus non transiit I 240, 15
 ministri ad fores I 221, 14 (sacro-
   rum) I 136, 25 castrenses I 246,
   24
 missus I 213, 2 . 214, 27 . 215, 3
 mnemonicum I 228, 13
 monarchia II 61, 29
 moneta I 188, 21 . 223, 28 . 245, 9
   (*locus*) II 81, 12 . 204, 7 . 113, 9
   160, 26
 monile bacatum I, 246, 16
 monobeli I 200, 23
 monolinum II 21, 3
 monolores, dilores, trilores, pentelores
   II 166, 14
 monopodii I 95, 3
 mons Albanus II 17, 11 Alma II
   198, 7 Coelius I 43, 10 . 98, 19
   II 112, 25 Esquiliarum II 86, 5
   Palatinus I 197, 4 Romuleus II 7,
   10 Taurus I 63, 4 mons niuius I
   210, 11
 monumentum Hadriani I 99, 12 (*cf.*
   sepulcrum) monumenta (*h. e. acta*)
   publica I 96, 3
 morio I 77, 1 . 240, 17
 munera gladiatoria (*cf. ludi*) I 9, 2
   41, 19 . 47, 6 . 64, 2 . 67, 27
   68, 6 . 98, 27 . 130, 4 . 162, 25
   II 27, 19 . 57, 20 gladiatorii ludi
   I 10, 16 . II 74, 16 gladiatorae
   pugnae I 58, 1 . 177, 22 gladia-
   toria spectacula I 51, 28 gladia-
   torium certamen I 96, 1 munus
   publicum I 56 27 munera quae-
   storum I 248, 18 munera de arca
   fisci data I 248, 16
 muli, mulae II 132, 19 et 20 muli I
   209, 9 mulus centuriatus? II 140, 2
 mulier in senatum rogata I 197, 12
   203, 5 . 207, 7 mulierculae I 88,
   22
 mulli I 208, 16 et 19
 muliones I 248, 1 et 3 . 202, 31 . 242,
   20 . II 133, 5 muliones carrucarii
   II 23, 22
 mulsum I 238, 25 sine pipere, cum
   pipere I 243, 10
 municipia II 12, 3 municipium Succu-
   bitanum I 43, 8
 muraenae I 210, 13
 mures I 212, 27
 muri urbis dilatati II 150, 12 . 161,
   12
 Musium Alexandriae I 49, 9
 musium (opus) I 142, 19 . II 113, 1
 muscae I 209, 12 . 212, 23
 musica I 236, 16
 musici I 16, 14 . 44, 7
 mustelae I 212, 28
 mustum II 84, 30
 myrrhina I 216, 7 myrrini calices I
   69, 24
 myrtus II 49, 14
 mystica I 235, 26

- mythistoriae I 175, 17 mythistorica
   uolumina II 203, 11
 naeniae I 157, 16
 nani et nanae I 240, 16
 nardus I 210, 17
 natalis imperatoris I 9, 3 . 24, 28
   36, 17 . 94, 26 . 99, 27 . 112, 16
   190, 17 . 191, 20 . 222, 5 . 226,
   27 . II 2, 6 natalis adoptionis I
   6, 5
 nauales circenses I 209, 24
 naues frumentariae II 46, 28
 naucularii Niliaci, amnici Romae II
   166, 22
 naumachiae II 158, 21
 nautici I 200, 23
 negotiatio lignaria I 102, 2
 negotiatoribus immunitas data I 232,
   25
 nemora amoena II 38, 25 *cf.* siluae
 neruus sagittarius I 189, 27 nerui ad
   sagittas emittendas crinibus facti
   II 24, 27 . 59, 15 . 63, 19
 neurobates II 225, 10
 nomen, cognomen, praenomen I 191,
   15 *et* 17 *et* 19 nomina puero facta
   I 151, 23
 notarius I 194, 6 . 236, 3 . II 133, 8
   222, 13 notarius secretorum II 159,
   11 *et* 19
 nouaculum I 215, 28
 nuclei I 70, 17
 numeri II 55, 18
 nummi aurei, argentei I 200, 11 elec-
   tri 235, 8 Alexandri habitu figu-
   rati I 235, 7
 nundina I 236, 27 . 248, 12 . II 175,
   24
 nutritor I 227, 28 nutrix I 227, 7
 nymphia Gordianorum II 49, 8
 obsequentes I 59, 24
 obstetrices I 189, 24
 ocreae I 80, 10 . 245, 29
 odores Indici I 215, 16 Persici I 30, 1
 oenanthium I 209, 24
 officia Palatina I 198, 20 *cf.* magister
 officiales I 164, 28
 officina fabrilis II 96, 3
 olera u. holera
 oleum (*cf.* lumina) I 156, 28 . II 142,
   11 . 187, 16 diurnum I 132, 21
   cf. 137, 2 *et* 4 bonum, secundum
   II 132, 16
 omasus I 110, 21
 omina (*cf.* prodigia) I 151, 25 . 152,
   5 . 171, 14 . 189, 18 . 226, 27
   II 23, 8 *et* 27 . 181, 19 . II 138, 17
 onagri II 27, 28 . II 50, 3
 onos I 95, 9
 onychina I 216, 7
 oppida II 12, 3
 optimates I 60, 9
 opus Alexandrinum I 235, 3 musium
   I 142 19 . II 113, 1 lactarium I
   216, 15
 oraria II 135, 12
 oratio soluta II 28, 20 . 39, 20 ora-
   tiones imp. I 163, 13 (*cf.* contio,
   epistula) *inseruntur* Alexandri (*cf.*
   I 220, 27) I 222, 15 . 223, 21 *sqq.*
   30 *sqq.* 224, 8 *sqq.* 16 *sqq.* 225, 6 *sqq.*
   8 *sqq.* 23 *sqq.* 226, 2 *sqq.* 256, 28 *sqq.*
   II 4 *et* 12 *sqq.* Aureliani II 145, 8
   Cari II 217, 7 Gordiani tertii II
   45, 10 Macrini *et* Diadumeni I 179,
   6 Probi II 192, 7 Taciti II 175, 6
   Valeriani II 102, 19 . 188, 2 *alio-*
   rum Mauriti II 30, 15 Ulpii Cri-
   niti II 145, 15
 oratores I 44, 11 . 87, 12 . 241, 9
   forenses I 241, 16 in prouinciis I
   249, 8
 orca II 168, 14
 orchestra I 89, 12
 ordines *et* populus I 196, 23 ordo
   uterque I 173, 10

organum I 216, 21 . 236, 23
 ore pollutus I 87, 16 . 91, 13
 origo I 50, 20
 oriza I 209, 1
 ornamenta coniugii I 197, 19 consu-
 laria I 9, 15 . 40, 20 . 258, 22
 militaria II 189, 17
 orneoscopus I 236, 19
 oryx I 97, 1
 oryza *u.* oriza
 osculari genua, pedes imp. II 21, 21
 osculum imperatoris I 45, 4 osculum
 I 197, 24
 ostensionales I 240, 9
 ostrea I 73, 28 . 115, 14 . 155, 29
 207, 28
 oua I 238, 26 palumbinum I 227, 1
 pullina I 209, 14 pullicena I 247,
 10 perdicum I 208, 17
 oues II 142, 28 . 145, 10 ferae II 27,
 27 . II 198, 18
 oxypaederotinae nestes II 165, 10
 paedagogus I 4, 13 litterarius II 212, 4
 paenulae I 5, 9 . 107, 14 . 221, 10
 236, 12 *et* 14 . II 40, 4 . 104, 4
 coloris russei I 188, 26 paenula
 Illyriciana II 135, 11
 paenulati I 98, 26
 palaestes I 236, 24
 palaestrae I 67, 22 . 238, 20
 palatium I 33, 14 . 90, 29 *sed cf. ind.*
nom. palatium Mammaeae in Baiano
 I 235, 29
 paleae II 46, 4 . 132, 18
 palliatus I 120, 17
 pallium I 21, 5 . 44, 18 . 209, 24
 auratum II 226, 4 auro sparsum I
 246, 17 blattosericum II 165, 30
 coccineum I 149, 11 . 152, 15 pur-
 pureum lanestre II 154, 32 tyrian-
 thinum II 226, 6 pallia Gallica fi-
 bulata II 189, 11 proconsularia II
 144, 32

palmae I 96, 21 . 136, 9 *et* 13 gla-
 diatoriae I 96, 21
 paludatus I 54, 8
 palumbi I 247, 8
 palus primus I 98, 13
 pandurizare I 216, 21
 panegyricus I 146, 13 . 241, 9
 panis mundus, sequens I 242, 26 pa-
 nes siliginei II 158, 28 militares
 mundi, castrenses II 142, 7 panes
 urbis Romae II 166, 15
 pantagathi I 190, 8
 pantheum I 18, 24
 pantomimi I 61, 11 *et* 12 . 240, 18
 II 223, 19 . 225, 14
 papiliones I 146, 2 . 253, 26 aurati
 II 105, 24
 papyrus II 205, 2
 paraenesis I 78, 13
 paragaudis II 135, 8 paragaudeae
 (tunicae) ? II 146, 7 paragaudiae
 interulae II 187, 11
 parasiti I 209, 3 . 210, 25 . 211, 24
 212, 21 *et* 31
 pardi II 105, 11 exarmati I 211, 10
 patena *u.* patina
 pater patriae I 7, 25 . 37, 11 . 50, 8
 52, 29 . 105, 20 . 116, 3 . 218, 8
 II 57, 10 . 193, 29
 patera sacrificialis II 187, 25 patera
 sculpta II 189, 9 electrina sculpta
 II 104, 7 paterae gemmatae II 134,
 30
 patibulum II 115, 7
 patina argentea specellata II 187, 12
 hederacia II 135, 3
 patriarcha II 208, 6
 patricii I 43, 4 . 92, 10 . 115, 3
 180, 4
 pauones I 208, 9 *et* 14
 pausae I 142, 22 . 167, 15
 peculatus I 248, 5 . II 161, 19
 pecuniae sine usuris datae I 232, 6

- pedestris sermo II 199, 22 *cf.* oratio
 pelles tentoriae II 132, 19
 pelliones I 234, 13
 penates I 57, 17 penates? I 35, 7
 pentapharmacum I 29, 21
 pentastichoe II 86, 11
 penus Vestae I 198, 31
 peplus imper. II 111, 11 deae Cae-
 lestis II 114, 23
 perdices I 208, 17 . 247, 3 *et* 7 per-
 dicum plumae in accubitis I 208, 3
 peripatetica I 44, 26
 perna I 20, 13 . 29, 23
 persici arbor I 229, 16 persica Cam-
 pana I 155, 27
 pestilentia I 20, 14 . 53, 22 . 71, 26
 phalangarii I 253, 11
 phalanx I 253, 10
 phasiana *u.* fasiana
 philosophi (*cf.* stoici) I 16, 13 . 41,
 3 . 67, 11 . 202, 2 . II 85, 12
 151, 31 . 155, 16 philosophi ha-
 bitus I 44, 17
 philosophia I 227, 30 philosophia
 Marci I 170, 6 philosophiae studia
 I 132, 23 philosophicae quaestio-
 nes I 86, 11
 phoenicopteres I 208, 17
 phoenix I 210, 7
 pictores I 16, 15 . 46, 7 . 246, 24
 pinxit Alexander I 236, 21 Helio-
 gabalus I 214, 19
 pictura et ueritas II 22, 22 pictura
 acu aut textili I 213, 3 pictus de
 museo Aurelianus II 112, 26 pic-
 tura in domo Pompeiana exhibens
 siluam cum feris II 27, 22 *sqq.* picti
 ludi circa porticum stabuli in Pa-
 latio II 225, 9 pictus Alexander I
 221, 9 *et* 17 Probus (in Veronensi)
 II 201, 16 Tacitus II 180, 22 Vi-
 pius Crinitus cum Aureliano in
 templo Solis II 142, 23 picta Mater
 magna, Liber I 213, 15 Venus I
 198, 12 Marcia picta in Amazone
 I 95, 28 *cf.* tabula
 pila II 127, 2 pilae lusus I 46, 48
 pilentum I 197, 25 . II 117, 2
 pileus I 190, 12 pileus naturalis pu-
 erorum I 189, 23 *et* 25
 pincernae I 246, 24
 piper I 209, 2 . 243, 10
 pipiones I 247, 11
 piscatores I 38, 1 . 247, 17 . II 133, 13
 pisces I 115, 14 . 207, 27 cum co-
 lore suo cocti I 210, 15 bubus
 oblatis I 210, 24
 piscinae I 208, 1 . 209, 5 *et* 6 . 210,
 16 . 238, 22 . II 224, 7
 pistores I 145, 12
 pisum I 208, 29
 pittacia I 232, 20
 plebeius I 121, 15 . 171, 9
 plebs I 178, 12 . 167, 7 . 255, 23
 urbana, rusticana II 30, 14
 platea I 162, 23 . 167, 9 . 211, 1
 217, 9 . II 58, 7
 pocula I 207, 25 pocula aurea, ar-
 gentea, gemmata I 69, 25 aurea,
 crystallina, murrina I 56, 18
 podagrosi II 208, 12
 podium I 136, 10
 poemata II 21, 1 poemate praecipuus
 Balbinus II 56, 27 poemata Gor-
 diani et Ciceronis II 27, 7
 poetae I 24, 24 . 180, 16 . 109, 20
 238, 15 . 241, 9 *et* 15 . 244, 6 II
 80, 26 . 81, 5 . 220, 3 poeta epi-
 grammaticus I 30, 7 malus I 192,
 16 . uulgaris I 185, 18
 poeticus stilus II 127, 17
 poena capitalis I 229, 4 *u.* centesi-
 mare, decimare, uicesimare, crucis
 poena, milites
 poma I 243, 13 . 155, 24 . II 39, 23
 84, 32 . 224, 1

- pomarii I 212, 30
 pomerium II 150, 13
 pompa II 78, 5 *sqq.* pompa regalis II 31, 17
 pons Aureoli II 100, 5 *et* 16 pontes a Traiano facti I 236, 1 pons Aemilius I 206, 6 Hadriani (Romae) I 18, 7 Moluius II 86, 10 sublicius I 38, 22 pons cupis factus II 16, 16 pontificatus I 252, 13 pontificatus maximus I 223, 23 . II 57, 10 . 139, 29
 pontifices I 101, 21 . 198, 31 . 233, 2 II 104, 10 . 147, 32 . 148, 20 156, 25 . 159, 4 pontifices penes quos scribendae historiae potestas II 169, 4 pontifex maximus I 21, 14 . 180, 6 praetexta usus I 246, 8 pontifices minores I 180, 5
 popa I 171, 17
 popinae I 69, 1 *et* 10 . 88, 20 . 140, 10 . II 89, 10 . 91, 27
 popinarius I 214, 19 . 252, 21
 populus et milites II 41, 6 *cf.* senatus, exercitus
 porci II 145, 9
 porcellus I 115, 16 . 142, 9 . 168, 13
 porcina caro I 233, 11 *et* 14 . II 142, 10 . 159, 1 . 187, 15
 porphyretica I 211, 1 . 235, 4 porphyreticae columnae I 41, 11
 porta (Appia) I 173, 31 porta Seueriana I 134, 1 porta Libitinensis I 98, 29
 porticus I 11, 3 . 153, 24 . 206, 24 207, 29 . 212, 25 . 215, 28 . 235, 2 porticus in campo Martio II 49, 10 curua in hortis Commodianis I 142, 19 Flaminia II 86, 9 longa II 32, 16 miliarensis II 167, 18 Minucia I 98, 22 in Palatio II 225, 9 porphyretica (in foro Traiani?) II 185, 8 Seueri I 135, 27 . 167, 3 templi Solis II 167, 10
 portus Caietae I 38, 22 Terracinensis I 38, 23 portuum custodes II 17, 4 posca I, 10, 22
 postica amphitheatrici? II 198, 23
 potari post cenam I 208, 7 usque ad quinque pocula I 244, 20
 praeco I 230, 17
 praefectura Aegyptiaca I 8, 11 . II 134, 3
 praefecti aerarii Saturni I 50, 17 *et* 20 praefectus aerarii II 28, 24 142, 16 . 149, 15
 praefectus annonae I 202, 29 . 232, 27 II 166, 18 annonae orientis II 144, 23
 praefectus classis I 164, 4 *et* 28
 praefectus feriarum Latinarum I 45, 27
 praefectus Illyrici et Galliarum II 107, 3
 praefectus praetorii ex senatus auctoritate constitutus I 230, 27 praefectis praet. senatoria dignitas data I 232, 6 uiri clarissimi praefecti 8 eminentissimi II 70, 8 praefecti duo I 10, 7 tres I 92, 20 118, 10 . 124; 10 a praefectis reus auditur I 122, 19 praefectura praetorii saltatori data I 202, 27 praefecti I 40, 20 . 41, 26 . 48, 7 . 52, 13 247, 1 . 168, 13 *et* 14 . 230, 27 *et* 28 II 17, 15 . 24, 20 . 217, 13 . 221, 15 . 222, 19 *sub* Hadriano Similis I 10, 7 Septicius Clarus I 10, 7 . 11, 23 *sub* Antonino Pio Gaius Maximus I 38, 30 Tadius Maximus I 39, 1 Fabius Repentinus *et* Cornelius Victorinus I 54, 18 Maecianus I 62, 13 *sub* Commodo Tarrutenus Paternus I 89, 20 . 90, 8 . 97, 25 Perennis I 92, 4 . 97, 25 Niger I

- 92, 4 *Marcinus Quartus* I 92, 7 *Cleander*, *Iulianus*, *Regillus?* I 93, 1 *Motilenus* I 94, 6 *Laetus* I 98, 11 *Iulianus* I 95, 16 . 114, 25 *Aebutianus* I 92, 18 . 99, 3 *sub Pertinace?* *Laetus* I 104, 21 . 105, 9 109, 8 *sub Iuliano* *Fl. Genialis et Tullius Crispinus* I 114, 25 *Tullius Crispinus* I 117, 16 . 118, 12 *Genialis* I 119, 7 *Veturius Macrinus* I 118, 10 *Fl. Iuuenalis* I 124, 9 *sub Seuero* *Fl. Iuuenalis* I 124, 9 . 170, 19 172, 1 *Plautianus* I 172 1 *sub Caracalla* *Cilo* I 163, 3 *Macrinus* I 164, 23 . 175, 21 . 177, 26 *sub Macrino* *Iulianus* I 181, 26 *sub Hellogabalo* *Antiochianus* I 204, 17 *sub Gordiano tertio* *Timisitheus* II 42, 25 *Philippus* II 45, 28 . 46, 22 *Maecius Gordianus* II 47, 16 *sub Maximo* *Pinarius Valens* II 54, 26 55, 14 *sub Valeriano* *Ballista* II 101, 3 *Mulvius Gallicanus* II 187, 4 *Censorinus?* II 120, 14 *Baebius Macer* II 144, 19 *sub Claudio Abianus* *Murena* II 133, 23 *sub Tacito* *Moesius Gallicanus* I 174, 22 *sub Diocletiano* *Verconnius Herennianus* II 165, 5
- praefectus urbi a senatu acceptus* I 230, 28 *proscribit* I 61, 1 *ad praef. urbi redeunt appellationes* II 182, 16 *et* 23 . 183, 3 *adeos reos remittunt curatores uiarum* I 52, 10 *praefecto urbi adsunt curatores urbis* 240, 2 *absente imperatore statum ponit* I 137, 23 *praefecti urbi, consules ordinarii, rex sacrorum, uirgo maxima* II 70, 9 *praefectus urbi agit quae consulibus agenda sunt* I 205, 12 *praefecturae urbanae scrinia* II 141, 20 *praefecti urbis nominantur: sub Adriano* *Baebius Macer* I 7, 2 *sub Antonino pio* *Orfitus* I 38, 30 *sub Commodo* *Fuscianus*, *Pertinax* I 104, 15 *sub Pertinace* *Fl. Sulpicianus* I 111, 14 114, 17 *sub Iuliano* *Cornelius Repentinus* I 115, 7 *sub Seuero* *Bassus*, *Domitius Dexter* I 125, 26 *sub Maximinus* *Sabinus* II 11, 20 . 34, 25 54, 25 *aa.* 291. 292. 303 *Iunius Tiberianus* II 136, 5 *incerta aetate* *Saluius Iulianus* I 113, 2 *Annius Verus* I 43, 4 *Catilius Senecus* I 43, 9 *Censorinus* II 120, 14
- praenomen* I 176, 28 . 191, 11 *et* 14 *et* 17 *et* 18 . 217, 32 . 225, 29 246, 2 . 250, 6
- praerogativae militares* I 228, 21
- praesepia* I 208, 26
- praesides prouinciarum* I 36, 22 . 68, 20 . 86, 4 . 202, 7 . 233, 4 . 247, 23 . 250, 31 . II 12, 1 *praesidibus ius praetorium datum a senatu* II 194, 3 *praeses Galliae* II 92, 8 111, 21 . 112, 6 *Dalmatiae* II 224, 12 *Mauritaniae* II 42, 18 *Syriae* I 102, 14
- praestigiatores* I 72, 24
- praesul* I 45, 23
- praetexta (consulis)* I 205, 9 *praetextae* II 28, 10 *sacerdotes praetextati* II 78, 21
- praetor u. praetura* I 5, 14 . 18, 9 22, 14 . 27, 24 . 34, 16 . 43, 3 52, 23 *et* 25 . 66, 17 . 61, 23 . 100, 16 . 113, 10 . 121, 26 . 152, 20 173, 20 . 248, 14 . II 28, 3 . 32, 26 *praetor urbanus* II 38, 10 . 147, 30 *praetor tutelariorum* I 51, 16 *praeturae allectione acceptae* I 106, 15 *praetor refert ad senatum* II 69, 11 *praetores togam pictam des Iouis templo accipiunt* II 246, 6

- praetorius I 3, 10 . 43, 7 . 103, 8
 106, 14 . 129, 12 . II 17, 6 . 58,
 20 . 60, 5 . II 120, 15
 praetoriani I 100, 9 . 117, 5 . 123,
 27 . 132, 5 . 161, 28 . 166, 17 *et*
 25 . 168, 21 . 178, 24 . 205, 27
 II 11, 15 . 15, 10 . 32, 10 . 43,
 26 . 58, 4 *cf.* castra praetoria.
 praetorium I 154, 20 . 210, 8 . 215,
 7 praetorium publicum II 165, 25
 cura praetorii II 133, 12
 prandium I 184, 25 . 213, 24 . 238,
 26 . II 38, 19 militare II 88, 19
 prandia per litteras factae I 172,
 23
 prasinus I 69, 11 . 70, 16 . 207, 17
 prasinae (gemmae) II 21, 4
 presbyter II 208, 5
 primipilarius I 116, 20 . 139, 10
 princeps iuuentutis I 88, 7 princeps
 senatus *u.* senatus
 priuatae curator I 175, 22 procurator
 I 180, 5
 priuilegia I 233, 1
 procinctus I 253, 25 . II 44, 23 . 69,
 14
 proconsules a senatu facti II 194, 2
 proconsules, praesides, legati duces,
 tribuni II 12, 1 proconsulatus
 onera I 44, 14 proconsulare imperium
uel ius *uel* honor I 36
 47, 21 . 68, 17 *et* 20 . 105, 21
 115, 3 . 122, 15 . 180, 11 . 218, 8
 223, 24 . II 57, 10 . 193, 28 pro
 consule II 33, 2 . 120, 14 . 204,
 26 proconsules I 34, 27 . 50, 15
 121, 5 . 250, 31 . II 182, 17 pro
 consul Achaiae II 108, 6 Africae
 I 104, 13 . 114, 4 . 176, 15 . II
 27, 4 . 28, 26 . 29, 1 . 37, 1
 114, 22 . 134, 4 Asiae I 34, 25
 35, 8 *et* 11 *et* 20 . 93, 8 . II 162,
 14 Bithyniae II 55, 21 Ciliciae II
 163, 30 . 216, 22 Graeciae II 55,
 21 Narbonensis I 63, 16 . II 55,
 21 *cf.* provinciae
 procurator I 5, 18 . 7, 5 . 36, 29
 87, 3 . 48, 1 . 233, 27 . II 34, 21
 procuratores id est rationales I 250,
 7 . II 30, 5 *et* 18 procurator aerarii
 maioris I 189, 20 procurator ali
 mentorum in uia Aemilia I 102, 19
 (? *cf.* *Henz.* 6503) procurator fisci
 II 10, 30 . 161, 5 patrimonii I 101,
 16 priuatae I 180, 5 *cf.* curator
 prodigia I 98, 14 *et* 24 . 168, 6 *cf.*
 omina
 professores I 15, 6 . 16, 9 . 19, 9
 profiteri grammaticen I 102, 10 pro
 fessi publice mathematici I 236,
 18
 programma I 80, 8
 promotiones I 188, 5 *cf.* 175, 16
 232, 19
 pronubis I 201, 28
 propolae circumforani I 88, 25
 proscriptio I 84, 4 . 172, 2
 prostibula mancipia I 88, 23
 prostituuntur pueri I 212, 14
 prouinciae *passim u. nomina earum*
 Italia prouinciae I 8, 19 pro
 uinciae consulares I 102, 23
 consulares, proconsulares, praeto
 riae I 60, 22 legatoriae praesidia
 les factae, proconsulares ex sena
 tus uoluntate ordinatae I 234, 3
 prouinciae praesidi, legato, procon
 suli ne ante quinquennium succe
 deretur I 142, 31 prouinciarum li
 bri II 20, 17 *cf.* praesides, rec
 tores
 psilothrum I 215, 25
 psittaci I 208, 18 *et* 27
 publicae (tabulae?) I 191, 20
 publicatae mulieres infames I 240,
 23 publicatio bonorum I 37, 26

- pueri et puellae alimentariae Traiani
 I 8, 24 Antonini I 48, 22 . 189, 5
 puellae alimentariae Faustinae I
 38, 18 . 63, 7 et Mammaeanae I
 258, 14 pueri nobiles patrimi
 et matrimi I 200, 5 pueri I 107,
 5 puerorum qui prostituuntur ha-
 bitus I 212, 14 puerilis uoluptas
 dulcia et circuli II 173, 9 pueri
 fingunt per ludibria potestates II
 75, 5 cf. ludus
 pugilatus I 46, 8 pugiles II 78, 16
 puleiatus u. uinum
 purpurae I 189, 20 purpura sine auro
 I 149, 12 Alexandrina quae uulgo
 Probiana I 245, 32 Girbitina II
 133, 7 Maura II 133, 7
 purpurati Augusti I 78, 2
 pyctae I 211, 22
 pyramides I 132, 2
 pyrrichae I 18, 21
 pythaulae II 225, 14
 quadratum agmen II 15, 19
 quadrigae I 209, 9 circensium I 93,
 29 . 212, 24 sex equorum II 45, 23
 elephantorum I 209, 24 . II 45, 21
 quadruplatores I 37, 26 . 51, 22 . II
 161, 14
 quaestor uel quaestura I 34, 16 . 37,
 18 . 46, 31 . 47, 6 et 11 . 67, 27
 121, 8 et 12 . 152, 18 . 162, 25
 II 27, 17 . 32, 10 . 38, 8 quaesto-
 res candidati I 248, 13 quaestor
 ante annum I 113, 9 quaestor in
 senatu sedit I 68, 3 quaestura
 functi praeturas accipiunt, dein
 prouincias regunt I 248, 14
 quaestorii uiri II 17, 6 . 58, 20 . 60, 5
 120, 16
 quindecimuiratus I 252, 13 quindec-
 cimui (s. f.) I 233, 3
 quinquennalis I 18, 11
 quinta relatio u. ius
 raedae I 209, 10 . 212, 22 . 248, 7
 II 5, 16
 raedarius II 55, 4
 rationales I 250, 7 et 29 . II 11, 2
 30, 2 . 160, 27 a rationibus (?)
 I 233, 27
 recitare orationes, causas I 241, 10
 et 16
 rectores prouinciarum I 229, 2 . 248,
 15 . 250, 6 . II 56, 14 cf. I 103, 18
 et 20 . 113, 12 et 16 et 17 . 114, 1
 reditus prouinciales I 11, 18
 regesta II 185, 8
 regiones Italicae II 32, 3 regio an-
 nonaria II 112, 12 regiones urbis
 XIV I 208, 9 sq. 244, 26 et 27 regio
 transtiberina II 165, 22 cf. curatores
 relationes principis II 54, 18 et 24.
 ius relationis u. ius
 religiones Romanae I 198, 28 pere-
 grinae II 111, 2 Iudaica I 160, 13
 Iudaeorum et Samaritanorum I
 197, 9
 repetundae I 40, 21 . 248, 6 . II 161,
 19
 repostorium I 56, 20
 remedia quartanis tertianisque collo
 adnexa I 163, 32
 res iudicatae I 92, 13 res iudiciaria
 I 51, 13 rem diuinam facere non
 potest qui cum uxore cubuit I 237,
 23
 rescripta principum I 184, 14 et 15
 rescriptum Alexandri I 252, 21
 responsum (oraculi) I 199, 22 et 25
 rete flauum II 226, 4
 retiarii I 96, 22
 reticulum I 202, 23 . 246, 16 . II 21,
 4 . 104, 2
 rex regum II 67, 1 rex sacrorum II
 70, 10
 rheda u. raeda

- rhetores I 16, 14 . 41, 2 . 67, 9 . 205,
 24 . 220, 24 . 241, 15 . 249, 4 . II
 55, 17 . 81, 5 . 114, 17 . 212, 3
 rhetor Afer I 193, 28 Graecus II
 20, 19
 rhinoceros I 40, 25 . II 50, 2
 ripae Tiberinae exstructae II 166, 23
 ritus peregrinus Romanus I 53, 19 *et*
 21 gentilis I 200, 9
 rosae Mediolanenses II 224, 2 rosa-
 tum I 209, 6 *cf.* unum
 rostra I 49, 1 . 115, 26 . II 54, 10 in
 rostris columna et statua Claudii
 II 124, 7 rostrata domus II 27, 23
 rota aquaria I 210, 25
 rudis I 177, 24
 sacella II 18, 7 sacellum Iouis Prae-
 stitis II 55, 11
 sacerdotes *uel* sacerdotium I 53, 19
 55, 19 . 117, 19 . 181, 16 . 258, 22
 II 159, 3 sacerdos femina I 34, 27
 uniuersa II 120, 2 sacerdotum colle-
 gium(?) I 88, 6 sacerdotes d. Ha-
 driani I 36, 19 Antoniniani I 57, 20
 (*cf.* sodales) Herculis rustici I 95, 10
 Iouis *uel* Solis I 195, 15 templi
 solis II 138, 12 dei Heliogabali
 I 194, 12 . 196, 1 . 197, 11 sacer-
 dotes Marsici I 209, 27 Iudaeorum
 et Christianorum I 250, 10 Syri
 I 216, 29
 sacrarium Cereris Athenis I 63, 23
 Matris II 124, 20 sacrarium h. e.
 senatus II 172, 23
 sacra Romana, peregrina I 21, 13
 sacra Romani I 198, 27 sacra Eleu-
 sinia I 230, 16 Floralia I 198, 25
 Isidis I 94, 11 . 167, 10 *et* 13 Ma-
 tris deum I 199, 9 Mithriaca I 94,
 20 Serapidis I 61, 15 sacrum pe-
 netrale Vestae I 199, 2 sacrum cer-
 tamen I 247, 16
 sacramentum I 204, 17
 sacra uia u. uia
 sacrificium I 109, 20 . II 44, 15 sa-
 crificium matronarum I 246, 17
 saeculum aureum I 97, 17 . 218, 13
 II 201, 2
 saepta I 18, 24 saepta Agrippiana
 I 235, 22
 saga I 70, 18 . II 111, 17 saga fibu-
 latoria II 99, 6
 sagati I 63, 27
 sagittarii II 9, 3 Arabes II 143, 10
 Armenii II 119, 25 . 143, 10 Cretici
 II 134, 16 Ithyrei II 143, 10 Os-
 droeni II 8, 14 Saraceni II 143, 11
 sagmarius I 197, 25
 sagochlamydes II 132, 26
 sagulum imperiale II 115, 14 sagula
 militaria I 256, 1
 sal II 142, 11 . 187, 18
 salaria I 38, 3 *et* 7 . 41, 3 . 155, 7
 143, 12 . 212, 21 . 247, 18 . 249, 6
 250, 14 *et* 16 . II 182, 13 . 187, 14
 188, 12 . 189, 17
 saliare carmen I 59, 19
 saliatum I 45, 20
 salii *cf.* Caracalli I 168, 22 saliorum
 collegium I 45, 19
 salpistae II 225, 13
 salutatio imp. I 221, 13 *et* 15 . 230,
 9 *et* 15 . II 21, 20 . 109, 27
 sambuca I 24, 23
 sandyx Indica II 155, 9
 sarta tecta II 159, 5 sarta tecta Ca-
 pitoli II 176, 11
 satrapae I 164, 16 . II 79, 27 . 80, 3
 81, 11
 saturnalia I 16, 22
 saxa u. marmora
 scaena I 65, 11 . 198, 23 . II 225, 15
 scaenici I 51, 30 . 58, 4 . 209, 18
 240, 6 . 242, 19 . II 226, 2 Iudi
 I 258, 12 scaenicae donationes I

51, 29 scaenicae uoluptates in con-
 niuiis I 247, 1
 scalprum ferale I 95, 23
 sculptura u. artifex, gemma, uasa
 scapha I 164, 3
 sceptrum II 112, 28
 schemata libidinosi I 204, 21 sche-
 matum et uoluptatum genera I 212,
 10 schema uultus quo Venus pin-
 gitur I 198, 12
 scholae I 150, 27. II 37, 19 scholae
 publicae declamatorum I 45, 11
 scholasticus II 22, 13. 98, 10
 scillae I 207, 28
 scipio (consularis) II 145, 4
 scorpium I 212, 22
 scribae II 33, 29 et 31 scriba ponti-
 ficum I 180, 5 scribae porticus
 porphyreticae II 185, 8
 scribuntur sententiae in consilio dic-
 tae I 229, 13 scribendo adesse
 I 197, 14 ad scribendum rogari
 203, 6
 scriptores ueteres I 172, 8
 scrinia praefecturae urbanae II 141,
 20 scrinii magister I 235, 20 scri-
 niorum principes I 229, 5 scrinium
 qui gerunt I 239, 5
 scurrae I 72, 23. 87, 19. 107, 9. 136,
 17. 217, 9. 237, 18. 260, 16
 II 79, 10. 85, 23. 89, 11. 117, 26
 120, 20
 scuta II 4, 25. 127, 2 scuta chryso-
 graphata II 133, 2
 scyphus II 132, 25. 134, 30
 secunda u. mensa
 secutores I 98, 13
 sella eburata II 145, 2 pellicia, ossea,
 eborata, argentata I 197, 26 den-
 tibus elephanti facta II 205, 6 sella
 in senatu I 205, 10 sella impera-
 toria I 121, 20
 semisses I 235, 15. 245, 6

sententiam dicere I 203, 6. II 52, 14
 53, 6 rogari II 19, 10 per senten-
 tias singulorum itur in senatu II
 69, 9 sententia Christiana uel Iu-
 daea in publicis operibus perscripta
 I 254, 6 prima sententia u. prin-
 ceptus senatus
 senaculum I 197, 17. II 167, 26
 senator quomodo factus I 231, 2 et 8
 a capitali supplicio liber I 82, 6
 84, 23. 85, 4 senatores usuras ac-
 cipere uetiti I 235, 13 argentatis
 raedis usi I 248, 7
 senatus populi R. I 158, 4 et deinceps
 159, 8 amplissimus II 182, 11 et 20
 senatus populusque Romanus II 11,
 29. 45, 26. 115, 24. 126, 18. 162,
 16. 193, 24 senatus et populus
 I 220, 3. II 9, 17. 22, 26 senatus
 populus R. equester ordo I 208,
 4 sqq. senatus et equester ordo
 I 203, 17. 228, 20 senatus, popu-
 lus, milites I 206, 18 senatus et
 milites I 219, 14 senatus lectio
 I 51, 1 sqq. in senatum lectus I
 103, 6 princeps senatus II 31, 22
 69, 12. 174, 23. 193, 2 princeps
 senatus primae sententiae uir II
 171, 22 primae sententiae II 148, 5
 162, 28 primae sententiae consu-
 laris II 171, 17. 109, 12 senatus
 dies legitimus, indictus I 108, 21
 II 32, 25 senatus a consule dimissus
 I 51, 12 urbe decedere iussus I
 205, 16 in urbe uel iuxta urbem
 I 9, 10 senatus ad aedem Apollinis
 II 125, 22 in aede Castorum II 12,
 13. 69, 8 in aede Concordiae I
 222, 18. II 52, 4. 192, 19 in Ca-
 pitolio II 42, 3 in curia Pompi-
 liana II 162, 25. 171, 2 senatus
 insignia consularia dat II 145, 5
 senatus indicia I 50, 24. 51, 4 et

- 13 . II 194, 2 iussum I 188, 22
auctoritas I 119, 8 senatus con-
sultum I 106, 14 et 26 . 115, 1 . 117,
30 . 118, 8 et 27 . 123, 20 . 125, 2
197, 14 et 23 . II 15, 14 . 27, 5
60, 6 . 64, 16 . 174, 14 et 18 sena-
tus consultum quot sententiis fiat
I 229, 12 senatus consultum ta-
citum II 33, 18 et 20 et 28 . 34, 1
et 6 et 8 senatus consulti nouum
genus II 54, 16 senatus consulta
in libris elephantinis scripta II 174,
20 cf. acta, scribendo adesse. in-
seruntur senatus consulta (uel acta):
II 12, 12 . 18, 26 . 32, 23 . 69, 5
cf. 26 et 29 . 109, 9 sqq. 124, 17
147, 28 . 148, 7 . 162, 23 . 192, 18
sepelire intra urbem prohibitum I 41,
18 leges sepeliendi sepulcrorum-
que I 53, 23 sepulturae I 97, 20
seplasiarius I 214, 19
septizonium uel septizodium I 133,
26 . 137, 21 . 174, 1
sepulchra honorata I 45, 7 diruta
in Vaticano I 209, 25 sepulchrum
Alexandri I 260, 19 Antoninorum
I 133, 21 . 167, 17 . 178, 8 Au-
reliani II 160, 4 Censorini circa
Bononiam II 120, 23 Gordiani
tertii II 50, 18 Hadriani I 18, 27
38, 21 . 48, 26 . 99, 12 matris imp.
Pertinacis I 103, 1 Seueri I 173, 31
Victorinorum II 95, 5 equi Volu-
cris I 70, 19 sepulchra equorum et
canum I 19, 28
seria I 199, 3
sericum I 216, 29 . 240, 11 serici
libra libra auri II 165, 31 serica
u. nestis
serpentes I 209, 27
serui in dominorum capita ne inter-
rogarentur II 175, 18 iudiciis pub-
licis dati II 167, 25 serui publici
II 33, 29 fugitini I 184, 11 serni
armati I 59, 21
seuir turmae equitum I 47, 12
seuiales ludi u. ludi
sextarius I 238, 25 . 242, 26 . 243, 10
Sicilia locus in Palatio I 109, 27
sigma I 211, 14 . 213, 23 . 214, 6
sigillaria I 160, 18
sigillaricia I 16, 22 . II 168, 5
signum epistulae II 32, 14 et 18 sig-
num Amazoniae I 149, 8 signum
tribuno datum I 105, 24 et 32 sig-
na 'laboremus', 'mitemus' I 137,
9 signa et uexilla Antoniniana
189, 7 signum aen. Hercules I 98,
22 signa cum tabulis I 59, 30
siliginei u. panes
siluae thermis deputatae I 234, 16 ne-
mus I 234, 26 silua in circo facta
II 198, 16
simulacrum Anubis I 98, 21 Apolli-
nis I 47, 27 Fortunae regiae I 137,
10 simulacra ex auro et argento
I 189, 9
sinape I 95, 14
sinciput II 176, 18
singiliones II 135, 9
situlae II 206, 1
smaragdi I 217, 3
sodales Alexandrini I 260, 19 Anto-
niniani I 42, 11 . 55, 7 et 20 . 168,
22 Aureliani I 49, 1 Hadrianales
I 25, 12 Heluiani I 112, 15 . 125,
9 Marciani I 112, 15
solidi I 245, 12 et 18
solium Oceani I 234, 27 solia diebus
deputata 235, 1
solum campestre I 79, 6
sorices I 212, 28
sortes conuinales I 209, 11 sors (Prae-
nestina) I 221, 21 sortes Vergilia-
nae I 4, 15 . 228, 1 Apenninae II
205, 9 sortes I 209, 13 . 148, 10

- inseruntur* I 151, 10 . 227, 24 *et*
 26 . II 129, 3 *et* 10 *et* 12 *et* 15
spadones II 42, 28 . 43, 6 *et* 25
spathae I 11, 5 . II 23, 1 . 127, 2 *et* 26
species imperatoriae I 38, 9
spectacula I 62, 20 . 64, 2 . 82, 12
 . 242, 18 *theatralia* I 249, 11 *spec-*
taculum priuatum I 209, 26
sphaeristerium I 238, 20
spinthrae I 216, 26
spoliarium I 100, 1 *et* 3 *et* 4 *et* 26 *et* 31
sponsaliorum insignia II 21, 6
sportula II 85, 9
stadium I 212, 8 . 234, 8 *stadium*
 (Athenis) I 18, 14
stagna I 235, 29 . 236, 1
statuinae I 249, 25
statores I 82, 27
statuinae passim. cf. imago, simulacrum,
signum. statuinae colossae I 31, 22
 235, 6 . 237, 11 (*cf. colossus*) *eques-*
tres I 179, 29 . 237, 11 . II 19, 14
 60, 6 . 217, 26 *pedestres nuda*
ae I 237, 11 *pedestres habitu militari*
I 179, 29 sedentes habitu ciuili
I 179, 29 triumphales I 179, 30
palmata II 124, 7 *Capitolina pal-*
mata II 189, 19 *Claudii in Capi-*
tolio II 124, 4 *statua Solis habitu*
II 86, 2 statuinae cum elephantis
II 19, 13 statuinae in foro Traiani
I 235, 16 in foro d. Neruae I 237,
 11 *in bibliotheca Vlpia* II 220, 15
in templo Veneris II 120, 3 *ad sta-*
tuas principis ne urinam facerent
I 163, 29 statuinae Maximini deiec-
tae II 17, 15 . 31, 9 . 34, 19
status defunctorum I 50, 25
stella crinita I 39, 15 *stella primae*
magnitudinis I 227, 10
stellaturae I 229, 3 . 140, 5
stemma generis I 27, 20 . 157, 2 *de-*
pictum I 249, 3
stipitatores I 153, 14 . 256, 4 . II 3, 1
 99, 1
stipendium I 103, 2 . 108, 8 . 155, 8
 161, 18 . 173, 7 . 179, 19 . 253, 13
 II 14, 4
stoica disciplina I 45, 1 . 55, 29 *stoici*
 I 44, 21 *et* 26
stragula Maura II 145, 9
strangulati ueteres captiui II 110, 19
strati I 209, 9
strator I 165, 3 . 178, 1
strenae II 132, 23
stromata I 69, 14
structores I 69, 21 . 212, 30 . II 133, 8
struthiones I 209, 13 . 216, 14 . II 27,
 28 . 198, 17 . 205, 19 . 206, 27
struthocameli I 213, 20
studia I 63, 1 *studia liberalia* I 185, 1
stuppa II 165, 21
sturnus (?) I 94, 30
subactor I 89, 11 . 198, 11 . 215, 23
et 27 *subigere u. uiros*
subarmalis II 133, 7 . 145, 2
subscriptiones I 119, 23 *scriptio*
epistularum I 239, 1
subsellia in circo I 116, 9 . 139, 20
consulum in senatu I 197, 14 *sub-*
sellia in curia I 161, 21
subserica uestis I 212, 2 *alba sub-*
serica II 133, 6 . 135, 8
suburbana imperatoria I 234, 1 *sub-*
urbanum Bithyniae I 185, 24
suffragatores I 65, 26
sumen I 20, 13 . 29, 22 *sumina apruna*
 I 208, 28 *suminata* I 233, 12
supplicatio I 189, 9 . II 19, 16 . 45,
 19 . 177, 14
supplicia uaria I 78, 20 *sqq.*
symphoniae I 70, 30
syngrapha I 8, 21
syrma II 226, 5
tabellio I 177, 24

tabernae I 69, 6 *et* 9 . 89, 14 taberna
coactiliaria I 103, 26 *et* 28

tabernarius I 214, 20

tabulae (*cf.* pictura) I 59, 30 tabulae
pictae ante curiam propositae II
10, 1 tabula in domo Quintilio-
rum II 180, 22 tabula Traiani I
227, 4 tabulae publicae II 161, 15
cf. I 114, 21 tabellae laureatae I
258, 19

tabularii publici I 50, 19

tapetia Afra II 145, 9

tauroboliari I 199, 9

taurus II 81, 17 tauri Cypriaci II
27, 27

templa (*cf.* aedes) II 18, 7 templum
dedicandum a pontifice II 156, 25
inauguratum I 222, 19 templa sine
simulacris I 248, 22 templorum
signa II 78, 23 templum Agrippae
I 38, 22 Alexandri magni Arcenae
I 222, 1 . 226, 29 templa Antoni-
norum I 223, 15 *et* 29 . 225, 20
Apollinis II 124, 22 Apollinis Cu-
mani I 151, 6 Apollinis in Baby-
lonia I 71, 27 Augusti Tarraconense
I 121, 29 Aureliani II 160, 4 Bel-
lonae I 136, 23 Caelestis I 104,
15 Caracalli I 168, 22 Castorum
II 12, 13 . 69, 18 Concordiae I 105, 1
Dianae Laodiciae I 199, 18 Had-
riani I 38, 19 Hadriani Puteolis
I 25, 10 Heliogabali I 194, 12
196, 1 *et* 13 . 197, 5 . 199, 8 *et* 13
206, 19 Heliogabali Emessae II
152, 31 Herculis II 104, 7 Her-
culis Fundani II 181, 3 Iouis Ca-
pitolini Romae I 246, 6 . II 124, 4
154, 32 Lunae Ephesiae II 76, 27
Pacis II 119, 7 Antonini Pii I 42,
11 . 162, 23 Faustinae I 37, 14
II 87, 11 Faustinae sub Tauri ra-
dicibus I 168, 24 Praenestinae

I 221, 21 Siluani II 181, 20 Solis
II 136, 9 . 153, 3 . 154, 28 . 159, 4
161, 12 *et* 21 . 167, 11 . 175, 12 *et*
20 . 205, 8 Solis (Palmyrae) II 156,
25 Traiani I 18, 23 Veneris II 120,
3 Veneris Caluae II 24, 29 Vestae
II 87, 11 Aelii Veri I 31, 23 Urbis
I 19, 1 templa Lanuvina I 38, 24

tentoria I 124, 1 . 253, 28 . II 23, 32
tentoria sigillata II 105, 23 ten-
toriae pelles II 132, 19

terrae motus I 20, 14 . 39, 10 . 249,
12 . II 44, 13 . 76, 14

tesserae I 70, 5

testudo I 151, 16

tetrapharmacum I 20, 12 . 29, 20
238, 29

tetrastichoe II 86, 10

tetrastylum II 48, 29

theatrum I 46, 6 . 71, 11 . 97, 4 . 152,
22 . 212, 8 . 216, 19 *et* 22 . 234, 8
II 18, 20 theatrum Marcelli I 249,
11 in campo Martio I 9, 26 thea-
trum (Athenis) I 18, 19

thermae (*cf.* balnea, lauacra) aestinae,
hiemales II 49, 18 hiemales II 165,
23 publicae I 234, 15 *et* 16 . 247,
12 . II 176, 8 quando pateant I
234, 18 . II 176, 1 thermae (Ale-
xandri) I 234, 24 Aureliani trans
Tiberim II 165, 22 Caracallae I
135, 25 . 166, 27 . 235, 2 Diocle-
tinae II 109, 22 . 185, 7 Titianae
II 52, 17 Neronianae I 234, 24
Seuerianae I 133, 27 Taciti II 176,
8 thermae in uilla Gordianorum
II 49, 4 thermae Byzantii II 142,
30 . 144, 17

thesauri reperti I 17, 25 . 250, 18
thesauri I 245, 26

thorax II 124, 3

tiarae II 154, 29

- tibia I 236, 23 ad tibias dicere I 216, 20
 tibicines I 72, 23
 tichobates II 225, 10
 tigrides I 40, 25 . 213, 16 . II 49, 24 157, 27
 tirones II 4, 16 *et* 20 . 195, 10
 tituli statuarum (*cf.* *erasum nomen*)
 et sepulcrorum I 203, 25 . 204, 2 237, 14 . II 45, 24 . 50, 21 . 71, 12 . 120, 24 . 200, 5 . 217, 13 220, 16 tituli gentium nomina continentes II 158, 9
 toga uirilis I 44, 2 . 45, 25 . 60, 26 67, 25 . 88, 8 . 96, 11 . 129, 31 131, 20 togam sumere I 63, 25
 toga submissa I 21, 6 toga praetexta I 88, 8 *et* 9 . 246, 4 *et* 7 . II 112, 26 . 145, 1 picta I 246, 5 II 8, 12 . 78, 20 toga picta et tunica palmata de Capitolio acceptae II 28, 13
 togatus ad cenam uenit I 220, 17 in urbe imperator 1, 246, 3 togati senatores (*cf.* I 208, 4) et equites I 21, 3 milites I 63, 26 togati spectatores I 98, 27
 tonsor I 99, 10
 toparchae I 13, 22
 topia I 11, 3
 toralia aurea I 207, 14
 tormenta I 153, 26
 torus conuiualis I 69, 13 tori I 207, 14
 torques II 2, 8 *et* 30 . 132, 3 . 133, 1 187, 25 brachialis II 140, 28 gladiatoriae torques I 107, 18
 tragoediae I 24, 23
 tragoedus II 226, 5
 transtiberim I 214, 29 transtiberina regio I 133, 27
 transrenanae gentes I 152, 12
 tremisses I 245, 8 *et* 12
 tribunal I 255, 5 . 34, 24 . 133, 8 *et* 12 . 260, 6 . II 47, 16 . 92, 9 221, 13 tribunal caespitium II 191, 18 comitale II 174, 2
 tribuni plebis I 5, 5 . II 32, 26 . 170, 2 tribunatus plebis I 121, 23 tribuni ueteres I 235, 16 tribunicia potestas I 36, 3 . 47, 21 . 51, 3 64, 1 . 68, 16 . 85, 13 . 115, 2 180, 11 . 218, 9 . 223, 23 . II 4, 5 57, 9 . 193, 30 tribuni mil. *passim.* *cf.* I 140, 9 . 129, 3 . 184, 2 . 286, 9 . II 55, 18 tribuni legionum II 187, 19 tribunus mil. urbaniciorum I 173, 14 tribuni militares imperio consulari II 169, 17 tribunatus apud Aegyptum II 186, 11 Assyriorum II 131, 20 Maurorum II 119, 17 Vocontiorum II 92, 15
 tribunicii II 88, 20
 tribus I 228, 20
 tributa I 20, 16 . 36, 29 . 61, 5
 trichorum I 147, 4
 triclina I 11, 3 . 71, 11 . 140, 9 207, 29 . 211, 22 . 212, 24 . II 29, 25 . 224, 3 uersatilia I 209, 3
 tricones I 69, 8
 trientes Saloniniani II 135, 13 trientes pensiones I 235, 12
 tiremis I 164, 4
 triumphus I 7, 20 . 53, 7 . 55, 20 63, 27 . 71, 19 . 72, 11 . 88, 15 89, 11 . 96, 13 . 126, 29 *et* 31 131, 15—18 . 157, 14 . 256, 26 II 45, 22 . 50, 6 . 79, 29 . 80, 3 112, 7 . 117, 20 . 157, 13 . 185, 12 . 198, 10 triumphalia nomina I 98, 12 triumphalia I 96, 2 habitus triumphalis I 53, 9 statua inter triumphales II 109, 18 currus I 55, 21
 tropaea II 19, 15
 trossuli I 88, 7
 tuba I 216, 20 . 236, 23
 tuberes I 209, 2
 tunicae russae militares II 132, 25

- cf.* II 4, 26 . 187, 10 *rusae* ducales II 144, 32 *multiciae* uiriles II 144, 7 *palmatae* II 28, 41 . 78, 20 . 145, 1 *tunica purpurea aurataque* uirilis II 85 5 *auro clauata subserica* II 213, 10 *aurea, purpurea* I 209, 30 *lineae Aegyptiae purae* II 167, 13 *lineae Afrae* II 167, 13 *manicatae* II 85, 6 . 167, 13 *palliolatae hyacinthinae* II 213, 9 *Persicae* I 257, 25 *subsericae, lineae, paragaudeae* II 146, 7 *asemae, macrocherae* I 240, 13 *galbina* II 158, 10
turdi I 208, 18
tutores I 21, 1 . 51, 17
tyrannus passim I 81, 29 . 138, 1 175, 1 . 195, 8 *et* 11 . 203, 26
typus Matris I 197, 6 . 199, 10
uaccae II 142, 27
uasa (uariatae materiae) I 107, 18 *Samnitica* 107, 20 *centenaria scalpta* I 207, 21 *gemmae* II 85, 1 . II 117, 6 *lignea* I 145, 6 *cf. myrrhina, onychina*
bene uasati I 198, 6 . 200, 21 . 210, 10 . 215, 23
uates I 45, 23 . 122, 18 . 130, 18 143, 23 . 144, 28 . 176, 13 *et* 22 227, 21
uaticinationes I 104, 14
uatilla II 133, 15
uectigalia I 52, 11 . 61, 5 . 232, 4 149, 14 . II 70, 5 *uectigalia urbis* II 45, 30 *uectigalia publica* I 245, 3 *uectigal mercium Aegyptiarum* II 165, 20 . 166, 16 *uectigal frumentarium* II 190, 25 *uectigal artium* I 234, 14 *lenonum, meretricum, exoletorum* I 234, 6 *uectigalium rationes* I 38, 8
uehendi pilento, equo cell. ius I 197, 25
uehacula I 21, 7 . 70, 1 . 107, 22 205, 16 . 215, 18 *et* 20 *et* 22 . II 10, 23? . 23, 21 *uehiculum carpentarium* II 117, 2 *uehacula gemmata etc.* I 213, 30 *uehiculorum et equorum usus in ciuitatibus* I 61, 13 *uehiculis uti Antiochiae inuidiosum* II 139, 5
uehicularius fabricator II 55, 4 *uehicularium munus* I 129, 19 *uehicularius cursus* I 41, 19
uelum cubiculare I 204, 13 *uelum patens* I 221, 13 *uela in amphitheatro* I 98, 9
uernaculi I 184, 20 *uernulae* I 184, 23
ueruex II 168, 13
uenatio I 243, 6 . 211, 24 . II 176, 25 *uenatio in circo* II 198, 12 *uenationes gladiatorum* II 158, 21 *uenatio ludiarum* II 74, 16
uenatores I 242, 19 . 133, 11 *uenatoria uoluptates* II 105, 14
uenatus I 69, 22
uenetus color I 207, 8
uenus auersa I 156, 9 *cf. schemata.*
uestiarium II 165, 29
uictimarius I 14, 5 *uictimarii habitus* I 91, 1
uiginti uiri I 113, 8 . II 31, 27 . 35, 3 *et* 6 . 41, 2 . 60, 4
uilitas (annonae) I 233, 9 *et* 12
uillae I 70, 25 . 72, 13 *et* 18 . 102, 4 . 103, 26 . 190, 14 . 171, 8 *uilla Ciceroniana Puteolis* I 24, 3 *Gordianorum* II 48, 29 *Hadriani Tiburtina* I 22, 2 . 24, 24 *Lanuina* I 33, 13 *Seueri imp.* I 227, 14 *priuata Valeriani* II 141, 29
uinarii I 240, 4
uindemiae I 202, 9 *et* 19
uinum mensale II 142, 8 *uetus* II 132, 15 . 187, 17 *russum* II 168, 3 *conditum* I 209, 5 *absinthatum* I 209, 6 . 38, 14 *mastichatum* I 207, 22 . I 38, 14 *puleiatum* I

- 207, 22 rosatum I 207, 23 . 209, 6
210, 16 . 243, 18 . II 38, 14 uina
fiscalia II 169, 11
- uiolae I 209, 3
- uirago II 210, 20
- uirgarum poena I 156, 6
- uirgines Vestales I 117, 19 . 198, 26
et 31 uirgo maxima I 199, 3 . II
70, 10
- uiridiaria I 35, 2 . 47, 27 . 210, 11
II 49; 14
- uiros subigere, a uiris iniri I 197, 30
- uitis (centurionis) I 11, 7
- uitrarii I 234, 13
- uitrea I 212, 31 . II 176, 22 uitreae
gemmae II 81, 22 quadraturae II
204, 29 vitreus color I 207, 17
- uitrum II 85, 20 . 165, 21 . 208, 10
- uestis regia II 13, 7 . 62, 1 senatoria
I 161, 20 . 163, 5 priuata I
37, 23 forensis I 247, 24 domestica
I 247, 25 muliebris I 97, 3 matronarum
I 197, 24 . II 78, 13 seruilis,
ingenuorum I 233, 22 ministro-
rum I 240, 27 uestitus dignitatum
seruorum, ingenuorum I 236, 5
uestis militaris I 155, 8 . 245, 29
uestis balnearis I 247, 13 *et* 25 cenatoria
II 23, 20 uestis pretiosa I
216, 4 . 240, 9 serica I 96, 27
214, 13 . 245, 21 . II 225, 20 serica
et aurata I 56, 19 . 107, 13 holoserica
I 212, 1 . 245, 21 . II 165, 28 subserica
I 212, 2 . 245, 22 uestis alba nec aurata
I 221, 9 auro clauata II 177, 3 uestes blatteae,
oxypaederotinae II 165, 9 *et* 10 uestimenta
populo data I 178, 11 . 188, 26 *cf.* indumenta,
praetexta, tunica, toga
- uestitores I 246, 23
- ueteranus II 35, 20 . 42, 1 . 196, 19
- uexilla I 103, 5 . 198, 8 . 204, 19
- II 30, 22 . 78, 22 . 124, 14 collegiorum
II 158, 15 uexilla pura II 187, 24
bicolora II 144, 31
- uexillarius II 188, 12 . 205, 27
- uiae I 108, 8 uiarum cura I 52, 1 *et*
10 uia Aemilia I 103, 19 Appia I
173, 31 Clodia I 72, 13 Labicana
I 119, 17 noua Romae I 167, 8 Praenestina
II 48, 29 sacra uia II 87, 11
- uicarius I 41, 7 uicarius tribuni II
98, 9 uicariae II 142, 19
- uicensima hereditatum I 202, 31 uicensimatio
I 183, 17
- uici I 256, 20 . II 9, 7 *et* 20 . 12, 3
138, 12 uicus Bithyniae I 182, 4 Halale
I 63, 4 *et* 11 Sulpicius Romae I 206, 21
Threiciae II 1, 12
- uiuaria I 210, 24
- uniones I 253, 18 . II 120, 4
- uoces animalium I 172, 17
- uolones I 59, 23
- uoluntarii I 59, 22
- uoluptarii I 242, 20
- uota suscepta in senatu I 49, 24 in
Capitolio I 105, 18 . 205, 11 . II
57, 20 pro imp. I 96, 18
- urbis regiones I 208, 10 templum
I 19, 1 *cf.* uiae, uici, muri, portae
urcei II 135, 4
- urnula aurea I 137, 18
- ursi I 209, 16 . II 29, 22 . 105, 11
198, 28 exarmati I 211, 10 mimum
agentes II 225, 12
- usurae *cf.* feneratores, pecunia, pensiones
- uuae II 84, 29 Apamenae I 208, 26
Labicanae I 156, 28 passae I 70, 17
- uuluae I 209, 29
- zanchae II 135, 9
- zeta u. diaeta
- zona I 145, 22
- zonula I 254, 21
- zuma II 132, 25

INDEX AVCTORVM

cf. index rerum uu. oratio, epistula, acta et nominum index

- Achollii actorum libri II 144, 16
 Aelius (Iunius I 175, 10) Cordus u.
nom.
 Aelius Maurus I 134, 13
 Alexandri imp. uersus I 236, 16 . 244, 13
 Apicius I 30, 5
 Apollonius Syrus Platonius I 4, 25
 Apuleius I 157, 17
 Balbinus scriptor historiae II 56, 23
 Cato (p. 19, 14 *Iord.*) II 184, 1
 Cicero contra Gabinium II 110, 25
 Hortensius II 88, 6 pro Milone (7, 16:) II 123, 15 Philippicis (I 1:) II 161, 18 (in Pis. 2:) II 177, 30 (in Verr. IV 5, 9:) I 247, 22 (ad fam. VII 30:) II 95, 15 de off. et de rep. I 238, 14
 Clodii Albini Georgica et Milesiae I 156, 11
 Dexippus u. *nom.*
 Ennius (p. 73 *Vahl.*) I 79, 28 (p. 156:) II 127, 10
 Florus poeta I 15, 20
 Gallieni imp. epithalamium II 8, 1 *sg.*
 Gargilius I 243, 11
 Gordiani imp. laudes Antoninorum II 28, 20
 Hadriani imp. libri uitae suae I 8, 8 15, 15 catacannae I 15, 18 uersus I 15, 25 . 24, 9
 Herodianus u. *nom.*
 (Horatius carm. I 17, 3:) I 84, 11
 incertorum poetarum uersus et epigrammata I 143, 28 . 144, 1 et 5 et 10 . 147, 9 . 180, 16 . 182, 21 185, 10 . 192, 10 . 244, 7 . II 7, 11 . 100, 9 cantilenae militum II 140, 1 et 11 uersus Graecus I 230, 26 *cf. ind. rer. sors et nom. Sibyllini*
 Iulii Graniani declamatae I 220, 25
 Iulii Titiani prouinciarum libri II 20, 17
 Lollii Vrbici historia sui temporis I 194, 5
 Lucilius (*fr. inc.* 151 *Dous.*) I 108, 14
 Marius Maximus u. *nom.*
 Martialis (V 29:) I 244, 1
 Marullus mimographus I 49, 4
 Mesomedes lyricus I 38, 7
 Olympii Nemesiani ἀλιευτικά κυνηγετικά ναυτικά II 220, 10
 Opillii Macrini imp. uersus I 183, 3
 Ouidii libri amorum? I 30, 5
 (Persius I 103:) I 40, 12 Persius (II 65:) I 249, 17
 Plato (de rep. V p. 473 D) I 64, 3
 Quadratus belli Parthici scriptor I 72, 4
 Sallustius (Cat. 54:) II 57, 4 (Cat. 8:) II 184, 1 (Ing. 10:) I 135, 20 . 137, 7
 Serenus Sammonicus u. *nom.*
 Septimini uita Alexandri I 229, 26
 Septimius Seuerus uita sua I 121, 5 132, 25 et *cf. nom.*
 Suetonius Optatianus uitae Taciti II 177, 7
 Tattius Cyrillus II 1, 5
 Terentius (Eunuch. 426:) II 221, 25
 Theoclius II 139, 25
 Vergilius Aen. (I 265:) II 129, 10 (I 278:) II 129, 12 (II 314:) II 151, 1 (IV 274 *sqq.*) I 193, 23 (VI 365:) II 112, 3 (VI 805 *sqq.*) I 4, 17 (VI 847 *sqq.*) I 228, 3 (VI 862:) I 184, 7 (VI 869 *sq.*) II 39, 17 129, 15 (VI 869—871:) I 28, 16 (VI 882:) I 221, 23 (VI 883—886:) I 28, 21 et 26 (VII 649 et 653:) I 184, 8 (VIII 598:) II 21, 12 (XII 275:) I 184, 7
 Vulcatius Terentianus historia temporis sui II 40, 8

